

FERCSIK ERZSÉBET – RAÁTZ JUDIT
KERESZTNEVEK ENCIKLOPÉDIÁJA

A MAGYAR NYELV KÉZIKÖNYVEI XVI.

Sorozatszerkesztő

KISS GÁBOR

FERCSIK ERZSÉBET – RAÁTZ JUDIT

KERESZTNEVEK ENCIKLOPÉDIÁJA

A leggyakoribb női
és férfinevek

TINTA KÖNYVKIADÓ
BUDAPEST, 2009

Lektor
KOROMPAY KLÁRA

ISSN 1589-4371
ISBN 978 963 9902 18 3

© Fercsik Erzsébet, 2009
© Raátz Judit, 2009
© Tinta Könyvkiadó, 2009

A kiadásért felel
a TINTA Könyvkiadó igazgatója
Borítóterv és tipográfia: Temesi Viola
Felelős szerkesztő: Mandl Orsolya
Műszaki szerkesztő: Heiszer Csaba

Minden jog fenntartva.

A mű sem részleteiben, sem egészében nem reprodukálható
semmilyen eljárással a jogtulajdonos előzetes engedélye nélkül.

TARTALOMJEGYZÉK

ELŐSZÓ	7
Mi a név?	7
Az egyelemű névadás	7
a kételemű névadás	12
magyar keresztnévkinés	13
A névadás szabályozása	22
Tájékoztató	28
A névcikkek szerkezeti felépítése	29
Férfinevek	35
Női nevek	298
Irodalomjegyzék	538
Forrásjegyzék	541
Keresztnevek naptára	544
Statisztikák	553
Ábrajegyzék	566
Mutató	569

ELŐSZÓ

MI A NÉV?

Bizonyára mindenkiben fölvetődött már a kérdés: vajon kik és miért adnak nevet a személyeknek, helyeknek, égitesteknek, dolgoknak, intézményeknek? Hogyan alakultak ki a nevek? Mi vált az évezredek folyamán névvé? Mit jelent a saját család- és keresztnév? Miért éppen így hívják? Van-e a nevének jelentése? Mit jelentenek más személyek, tárgyak, települések, országok nevei? Ilyen és ehhez hasonló kérdések mindannyiunkat foglalkoztatnak. Ezekre a kérdésekre nem is olyan könnyű válaszolnunk.

Az ember amióta beszél, azóta megnevezi társait, a körülötte levő helyeket, állatokat, objektumokat. A beszéd közszávaival együtt jöttek létre a nevek is. A nevek kialakulásával, jelentésével, használatával, fajtáival egy külön tudományág, a névtan, idegen elnevezéssel az onomasztika foglalkozik. A névtan tudománya leginkább a nyelvészethez kapcsolódik, de sok egyéb tudományterülettel is érintkezik, így például a történelemmel, a vallástörténettel, a földrajzzal, a pszichológiával, a szociológiával, a néprajzzal, a művelődéstörténettel, a jogtudománnyal. A neveknek sokféle csoportja létezik. Elkülönítjük az élőlények által viselt neveket, vagyis a személy-, állat- és növényneveket, a különféle földrajzi neveket: földrészek, országok, települések, utcák, terek, vizek, hegyek stb. neveit. A különféle jelenségek: viharok, ciklonok; égitestek; intézmények; tárgyak (hajó, mozdony stb.) elnevezéseit és az egyes termékek, szolgáltatások márkaneveit. A nevek csoportjai nem állandóak, folyamatosan bővülnek. A tulajdonnevek elsődleges feladata az azonosítás, a többi hasonló egyedtől, dologtól való megkülönböztetés. Ezért akármilyen szó, akármilyen hangsor névvé válhat, ha azt egy dologra következetesen a megkülönböztetés szándékával használjuk.

AZ EGYELEMŰ NÉVADÁS

A magyar névadás kezdeti korszakáról nagyon keveset tudunk. Az alábbi áttekintés a szakirodalom kutatási eredményeinek felhasználásával készült. Azonban mindenképpen figyelembe kell vennünk, hogy vannak olyan nevek, amelyek akár több csoportba is besorolhatók volnának. Ennek az az oka, hogy a névadás körülményeit nem mindig

tudjuk pontosan feltárni. Csak akkor tudnánk mindegyik nevet egyértelműen beilleszteni egy-egy csoportba, ha jelen lettünk volna a névadás alkalmával, azaz megbízható információink volnának a névadás okáról és egyéb körülményeiről.

Az első magyar nevek a IX. századból maradtak fenn. Névadásunkra ekkor a természetközeli népek névadási szokásai lehettek a jellemzőek. A születéskor kapott név többször cserélődhetett egy ember életében, ezért több olyan név is megtalálható ősi neveink között, amelyet csak felnőttkorban kaphatott meg valaki. Ezek a cserélődő nevek feltehetően mindig csak egyetlen tagból álltak. Emiatt ezt a névrendszert egyeleműnek nevezzük. Az ősi magyar névadást az 1. ábrán bemutatott névtípusok jellemezték.

1. ábra. Az egyelemű nevek a névadás motivációja szerint

A születés körülményeire utaló nevek

A születés körülményeire utaló nevek között megtaláljuk a születés napját jelölőket: *Scombot* – *Sombotka* ('szombat'), *Pentuc* – *Pentheca* ('péntek'), *Karachun* – *Karachuna* ('karácsony'). E névformánál megfigyelhetjük, hogy az azonos közszóból alkotott nevek között elkülönítették a női és férfineveket. A nők inkább az *-a*, *-e* kicsinyítő képzős változatokat viselték. A születés körülményeire utaltak azok a névalakok is, amelyek azt jelölték, hogy az újszülött hányadik gyermekként érkezett a családba. Ebben az esetben a számnév vált névvé, így például az elsőszülött a *Senke* (Zsenge 'elsőszülött'), a negyedik *Nege*, a tizedik gyerek a *Tyz*, *Tyze* nevet kapta.

Kívánságnevek

A kívánság- vagy predesztinációs neveket a szülők olyan szándékkal adták gyermekeiknek, hogy a névben valamilyen vágyukat, a gyermek későbbi életére jellemző tulajdonságot, helyzetet fejezzenek ki. Így ezek a nevek többnyire valamilyen pozitív jelentést hordoztak.

Közvetlen megnevezés

Az egyenes vagy közvetlen megnevezés során a szülők határozottan megfogalmazták azt a tulajdonságot, élethelyzetet, amelyet az újszülöttnak szántak. Ilyen típusú férfinevek: *Vrmedi* ('örömöcske'), *Bahatur* ('bátor'), *Hokus* ('okos'), *Jovlegen* ('jó legény'), *Joember* ('jó ember'), *Nemze* ('sok utódot nemző'). Néhány példa a közvetlen megnevezéssel keletkezett női nevekre: *Vrumes* ('örömös'), *Edlelmes* ('sokat szülő'), *Emse* ('sokat szoptató'), *Genuruch* ('gyönyörű'), *Draga* ('drága'), *Scepa* ('szép'), *Jolyan* ('jó lány').

Mindkét nem körében előforduló nevek: *Scentev* ('szent'), *Sceret(h)eu* ('szerető'), *Scerelmes* ('szerelmes, szerető').

Jelképes megnevezés

A jelképes névformák közé sorolhatjuk azokat a neveket, amelyek a névadó kívánságait a kívánságra utaló jelkép megnevezésével fejezik ki. Ilyen például a mindkét nemnek adott *Mogu*, *Mogdi* ('mag, magocska'), amely név jelentése feltételezhetően a sok utód nemzésével függ össze.

Metaforikus megnevezés

A metaforikus megnevezéssel létrejött kívánságnevek többnyire valamilyen állat- vagy növénynévben fejezik ki azt a tulajdonságot, amellyel a megszületett gyermeket szeretnék felruházni. Állatnevek mind a két nem nevei között előfordulnak. A fiúknak többnyire nagy termetű, erős állatra utaló nevet adtak, a lányoknak inkább a kis termetű, a mindennapi nyelvhasználatban kedveskedő kifejezésként is használatos állatneveket

választották. Néhány példa a férfinevek köréből: *Bika*, *Ruoz* ('ravasz, róka'), *Farcas*, *Forcas* ('farkas'), *Medue* ('medve'), ebbe a csoportba sorolható női névalakok: *Nesta* ('nyest'), *Nuuz* ('nyuszt'), *Vnee* ('szarvas nöstény borja'). A növénynevek közül a virágnevek kedveskedő bóknévként fordulnak elő, ezeket főleg nők kapják. Ilyen például a *Rosa*, *Rusa* ('rózsa'), *Lilium* ('liliom'), *Vyala* ('viola'), *Vyrad* ('virág'). A metaforikus nevekhez tartoztak még a tárgynevek, amelyek között megtaláljuk a *Gung* ('gyöngy'), *Tykur* ('tükör'), *Bybur* ('bíbor') női neveket, valamint az ásványnevek, mint a *Rezed*, *Reze* ('réz'), *Vasad* ('vas') férfinevek és a ma is használatos *Aranka* ('arany') női név.

Leíró nevek

A leíró nevek a személyek jellemző tulajdonságait, külsejét, szokásait, társadalmi hovatartozását fejezik ki. Az ilyen típusú nevek inkább a felnőttek körében gyakoriak, de előfordulnak az újszülöttek esetében is. Ha az újszülött ilyen leíró nevet kapott, akkor a névforma majdnem mindig kicsinyítő képzős változatban szerepelt.

Közvetlen megnevezés

A közvetlen megnevezéssel keletkezett nevek az újszülött olyan tulajdonságaira utalnak, amelyek a születés pillanatában jellemzőek rá. Így utalhat a név a termetre: *Cusid* ('kicsike'), *Chepke* ('kicsike, alacsonyka'), *Nogiud* ('nagyocska'). Más nevek egyéb, jellemző, külső tulajdonságot fejeztek ki, például *Zemdy* ('szemecske') vagy a bőr-, illetve hajszínrre utaló *Keseydi* ('kesécske'), *Feketeydi* ('feketécske'). A testrésze vonatkozó nevek általában valamilyen feltűnő testrészt, esetleg testi hibát írnak le, például a *Zemdy* ('szemecske'), *File* ('fül'). A felnőttkorban kapott nevek között találjuk a *Zacal* ('szakáll'), *Churba* ('hiányos fogú'), *Medeu* ('gyermektelen, meddő'), *Hyze* ('hívő') névalakokat.

Metaforikus megnevezés

A leíró nevek körében is fellelhetjük a metaforikus neveket, amelyek névátvitellel az újszülött külsejére, testi tulajdonságára utalnak. Így például a *Bugardi* ('bogárka') név viselője feltehetően nagy, fekete szemekkel született.

Óvónevek

Minden nép ősi névadásának legjellemzőbb formái – így a magyar névadásé is – az óvónevek használata. Ezeket a neveket akkor adták a szülők, ha a gyermek gyengének, kevésbé életerősnek tűnt a születésekor. Ilyenkor a rossz szellemek miatt, a halál és a betegség szellemeinek megtévesztésére vagy nem adtak nevet a gyermeknek, vagy

olyan nevet adtak, amellyel feltételezésük szerint félrevezethetik a szellemeket. Ennek a névtípusnak két fajtáját ismerte és használta a magyar névadás.

Tagadó név

Az elrejtő, letagadó nevekkal a gyerek létét igyekeztek titkolni. Ezekben a névformákban az újszülött neve szó szerint azt jelentette, hogy ő nincs, nem létezik, halott, tehát nincs is miért, pontosabban kiért jönnie a rossz szellemnek. Ilyen nevek például *Numwog* ('nem vagy', 'nem létezel'), *Mauog* ('ma vagy, csak ma létezel'), *Numel* ('nem él') vagy a 'halál' jelentésű szóból keletkezett, a gyermeket mintegy halottá nyilvánító *Halaldi* ('haláldi').

Negatív jelentésű név

Az óvónevek körében előforduló leíró nevek egy része olyan, negatív jelentésű közszavakból keletkezett, amelyekkel a szülők azt kívánták elérni, hogy a rossz szellemeknek már ne is legyen kedvük az így megnevezett gyermekekre igényt tartani. Néhány negatív jelentésű szóból származó név az ómagyar névkészletből: *Fergudi* ('féreg'), *Chunad* ('csúnyácska'), *Hyduand* ('hitványka').

Foglalkozásnevek

A foglalkozásneveket elsősorban felnőttkorban kaphatták ősünk. De elképzelhető az is, hogy az újszülött egy ilyen típusú nevet apjától örökölt. Talán ez lehetett a kezdete a mai családnévöröklésnek. Az idesorolható neveknek is több altípusa létezik.

Közvetlen megnevezés

Közvetlen megnevezéssel keletkezett nevek: *Sceres* ('szekeres'), *Zeuleus* ('szőlőműves'), *Erdeus* ('erdész'), *Zobov* ('szabó').

Jelképes megnevezés

A jelképes, szimbolikus nevek esetében a foglalkozáshoz kapcsolódó termék, anyag közszó alakja vált névvé: *Panauadi* ('pányvádi' = lovasz), *Bor* (vincellér). A *Syguer* ('süger') és a *Sillev* ('sellő') név a halászmesterségre utal.

Valamivel való ellátottságot kifejező megnevezés

A foglalkozáshoz kapcsolódó közszóból keletkezett, valamivel való ellátottságot kifejező névalak: *Ebedi* ('ebdi' = kutyás), *Luas* ('lovas' = lovasz), *Nulos* ('nyulas' = nyulász).

Társadalmi helyzetre utaló nevek

A társadalmi helyzetre, tisztásra utaló nevek is öröklődhettek, de ezeket inkább felnőttkorban kapták viselőik, például *Inod*, *Inos* ('szolga' = udvarnok), *Sculgad* ('szolgálócska').

Népnevek

A népek, etnikumok nevei tipikusan felnőttkori névadás útján keletkeztek. Általában azok kaphatták meg, akik az említett népcsoporthoz tartoztak vagy felőlük jöttek: *Beseneu* ('besenyő'), *Bulgar* ('bulgár'), *Hwruat* ('horvát'), *Lengel* ('lengyel').

A KÉTELEMŰ NÉVADÁS

A kereszténység felvétele után egyre nagyobb számban terjedtek el az egyházi nevek. Nem volt ritka, hogy valaki kettős nevet viselt, azaz a kereszttségben kapott neve mellett megtartotta az ősi, pogány nevét (pl. *Aba Sámuel*). Az egyházi nevek kezdetben inkább a nemesség és a papság körében voltak népszerűek, de az 1279. évi Budai Zsinat határozata után egyre gyorsabban elterjedtek. Ugyanis a zsinat elrendelte, hogy nevet csak pap adhat. Az egyházi keresztnevek általánossá válása nem volt túl gyors folyamat, hiszen az egyház majdnem száz évvel a kihirdetése után tudta csak következetesen érvényesíteni a határozatot. Az egyházi nevek elvesztették eredeti közszoji jelentésüket, egyre inkább a funkciójuk került előtérbe, csupán a megnevezett azonosítását szolgálták. Az újszülöttek névadását a kételemű névrendszerben más szempontok határozták meg, az egyelemű névrendszerhez viszonyítva megváltozott a névválasztás motivációja.

A XIV. században elkezdődött a kételemű névrendszer kialakulása, ám csak a következő évszázadokban vált általánossá. Az államigazgatásban II. József 1787-ben kiadott rendelete tette kötelezővé a családnevek használatát és hangsúlyozta a családnevek megváltoztathatatlan voltát. A magyarban – más népektől eltérően – a családnév megelőzi a keresztnevet. Ennek okát nyelvünk sajátosságában kell keresnünk. A magyarban és a rokon finnugor nyelvekben a jelző megelőzi a jelzett szót (*nyári élmények*, *kedves pillanatok*). A családnevek jelzőként viselkednek a keresztnevek mellett. Kialakulásukkor az volt a feladatuk, hogy a több azonos keresztnevű személy közül kijelöljenek egyet. Melyik *Gábor* a sok közül? A *Kiss* családhoz tartozó. Így alakult ki és szilárdult meg a mai *Kiss Gábor* név.

A családnév nemzedékről nemzedékre öröklődve egy kisebb közösséghez, általában az apa családjához kapcsolja az embert. *Nagy László* és *Kovács Mária* gyermekei az

édesapjuk családnevét viszik tovább, azaz például *Nagy Bence* vagy *Nagy Viktória* néven élnek az életüket. Az utóbbi években az apa vagy az anya családneve mellett a szülők összekapcsolt családneveit is viselhetik a gyermekek, tehát *Nagy-Kovács Bence*, *Kovács-Nagy Bence* vagy *Nagy-Kovács Viktória*, *Kovács-Nagy Viktória* néven is anyakönyveztetik őket.

MAGYAR KERESZTNÉVKINCIS

A keresztnév a születéskor kapott egyéni név, amelyet általában a szülők választanak a gyermekük számára. A mai magyar keresztnévkinccs egyik legteljesebb gyűjteménye összesen 2606 nevet tartalmaz, ebből 1163 a férfinév és 1443 a női név. A névadók igényeinek kielégítésére a nevek száma folyamatosan újabb és újabb elemekkel gyarapszik. Mai keresztneveink eredetüket tekintve több csoportra bonthatók. Névkinccsünk a magyar nyelv kezdete óta folyamatosan bővül, részben idegen nevekkal, részben a magyar nyelv elemeiből létrejött, belső keletkezésű nevekkal.

A következőkben keresztneveink létrejöttének különböző módjait mutatjuk be. A 2. ábra segíti az eligazodást a sokféle kialakulási mód között.

2. ábra. A magyar keresztnévkinccs eredet szerinti összetétele

Eredeti nevek

A legrégebbi nevek keletkezése az egyelemű névrendszerhez nyúlik vissza. Ezek a nevek a névadásnak azzal az ősi módjával jöttek létre, amelyben az általánosan használatos közszókat tulajdonnevekként is alkalmazták. A név alapjául szolgáló közszó jelentése lehet ősi magyar szó vagy akár idegen eredetű szó. Ebben a névadási formában szoros kapcsolat volt a név és a megnevezett személy között, hiszen a közszók személynévi szerepükben is megtartották a közszoji jelentésüket.

Az eredeti nevekből nagyon keveset találunk meg a mai magyar keresztnevek között. Legtöbbjük nincs jelen folyamatosan az Árpád-kor óta a névkincsben, hanem XVIII-XIX. századi vagy még későbbi felújítás eredménye. A mai magyar keresztnévkincs elemei közül ily módon keletkezett például a *Fodor* 'göndör hajú', *Tarcsa* 'kopaszka'; *Fehéra* 'világos hajú vagy bőrű', *Pirit* 'piros'; *Apor* 'apácska', *Apród* 'kicsike, gyermek', *Előd* 'elsőszülött', *Szelemér* 'ivadék, sarj, leszármazott', *Fajsz* 'faló, falánk', *Zekő* 'ugró, szökellő, táncoló', *Zente* 'jámbor, vallásos'.

A régi magyar közszoji jelentésű nevek közé tartoznak azok a nevek is, amelyek nem finnugor eredetű szóból, hanem valamely idegen eredetű, általában török közszóból keletkeztek. Ezeket nem személynévként vettük át, hanem közszóként kerültek nyelvünkbe, és a magyar nyelvben vált belőlük tulajdonnév. Az alapszóhoz gyakran valamilyen kicsinyítő képző járult, amely szinte névalkotó képzőként funkcionált. Ilyen név például az *Acsád* < *acsa* 'rokon', *Árpád* < *árpa*, *Balár* < *bala* 'kicsiny, fióka'; *Enéh* < *ünő* '(fiatal) tehén', *Szironka* < *szirony* 'díszítésre használt bőrszalag'.

Más nyelvekből átvett nevek

A keresztnevek másik nagy rétegét az átvett, idegen eredetű nevek csoportja alkotja. Idegen eredetű névnek azokat a neveket tartjuk, amelyeket az átadó nyelvből nem közszóként, hanem tulajdonnévként veszünk át. Az átvett nyelvi elemet személynévként használjuk. Az idegen nevek megjelenésével megszakad a kapcsolat a név közszoji jelentése és a nevet viselő személy jellemző tulajdonsága vagy egyéb személyiségjegye között. Az adott szó közszoji jelentését nem ismerjük, csupán személyeket jelölő funkciójáról tudunk, és ennek megfelelően használjuk.

JÖVEVÉNYNEVEK

Az átvett nevek nagy csoportját alkotják a jövevénynévek, melyek kiejtésükben és később írásukban a magyar nyelv sajátosságaihoz igazodtak. A jövevénynévvé válás útját, azaz a kiejtés és az írás változásait tükrözik az alábbi példák: *Bálint* < *Balint*, *Bal'nth*, *Balynth*, *Valentinus*; *Borbála* < *Borbára*, *Borbola*, *Borbala*, *Barbala*, *Borbara*, *Barbara*. Még arra is találunk példát, hogy ugyanabból a hangalakból szóhasadással két keresztnév keletkezett (*János*, *Iván* < *Johannes*). A legtöbb jövevénynévünk török, latin, germán vagy szláv eredetű, de akad példa egyéb átvételre is.

Török eredetű nevek

Török eredetű keresztneveink legnagyobb része az Árpád-korban került a magyar nyelvbe. A honfoglalás körüli időben valószínűleg általános volt a török nyelvnek valamilyen szintű ismerete, egyes kutatók még a kétnyelvűség állapotát is feltételezik. Ezért annak ellenére, hogy a felsorolt neveket személynévként vettük át, közzsóként is ismerhették a jelentésüket. A török eredetű nevek divatja a XIII. század végére egyre inkább letűnően volt, a következő századokban pedig mind ritkábbá váltak. A mai magyar keresztnévkincsben is megtalálható török eredetű nevek legtöbbször a XIX-XX. században újították fel. Török eredetű név például az *Ajtony* 'arany', *Ákos* 'fehér sólyom', *Zongor* 'sólyom'; *Sarolt* 'fehér menyét', *Karolt* 'fekete menyét'.

Latin közvetítésű egyházi nevek

A legtöbb egyházi név a latin nyelv közvetítésével jutott el hozzánk. Általában a héber vagy a görög nyelvben keletkeztek, de akad közöttük latin, germán (*Henrik, Imre*), szláv (*László, Szaniszló, Szórad*) vagy egyéb eredetű is. Az egyházi neveket a martirologiumok tartalmazzák, amelyek felsorolják a keresztény egyház szentjeinek és mártírjainak nevét. Martirologiumi név a férfinevek közül például az *Adrián, Antal, Balázs, Benedek, Dénes, Elek, Ferenc, Gergely, György, Ignác, Kristóf, László, Márton, Miklós, Szilveszter, Viktor, Vince*; a női nevek közül az *Ágnes, Borbála, Dorottya, Ilona, Katalin, Klára, Krisztina, Margit, Orsolya, Piroška, Terézia, Veronika, Viktória, Zsófia*. A lista időről időre kibővül az újonnan boldoggá vagy szentté avatott személyek nevével.

A latin közvetítésű egyházi nevek közé tartoznak a bibliai nevek, amelyek részben az Ószövetség, részben az Újszövetség történeteiben szerepet játszó személyek nevei. Az ószövetségi nevek többsége a héber nyelvben keletkezett. A magyar névkincsbe latin közvetítéssel kerültek, a Biblia latin fordításával. Ószövetségi eredetű név például az *Ádám, Áron, Benjámín, Dániel, Dávid, Gábor, József, Mihály* vagy a női nevek közül az *Eszter, Éva, Judit*. A napjainkban leggyakoribb férfinevek közül újszövetségi eredetűek az *András, Barnabás, Bertalan, István, János, Márk, Máté, Mátyás, Pál, Péter, Sándor, Tamás*, a női nevek közül *Anna, Erzsébet, Júlia, Magdolna, Mária, Márta*.

Az egyházi nevek divatjában szerepe volt annak is, hogy a Biblia és a legendák hőseinek nevét mintegy példaképpül adták a gyermeknek. Nagyon gyakori szokás volt, hogy a gyermeket arra a névre keresztelték, amely név védőszentjének emlékünnepe volt a születése vagy a keresztelése napján. Ily módon mintegy a védőszent oltalmába ajánlották azzal, hogy a keresztségben a szent nevét adták neki. A nyelvújítás koráig a *névnap* megnevezés helyett a *szente napja* megnevezés volt az általános.

Germán eredetű nevek

A germán eredetű nevek legtöbbször nem közvetlenül valamelyik germán nyelvből származnak, hanem martirológiumi névként latin közvetítéssel, latinos alakban került a magyar nyelvbe. A régi germán névadásban gyakoriak a kételemű, összetett nevek. Tagjaik között gyakran elég laza volt az értelmi kapcsolat, ezért nehéz pontosan lefordítani a jelentésüket. Az alkotóelemek jelentése főleg a harccal, a fegyverekkel, a dicsőséggel és a vagyonnal kapcsolatos, például *Rudolf* < *Hrod* + *olf* 'dicső' + 'farkas'; *Matild* < *Maht* + *hilt* 'hatalmas' + 'háború'. A mai keresztnévünk leggyakoribb elemei közül germán eredetű az *Albert*, *Arnold*, *Attila*, *Erik*, *Ervin*, *Imre*, *Norbert*, *Richárd*, *Róbert*, *Rudolf*, *Vilmos*, *Zsigmond*; *Edina*, *Edit*, *Ildikó*.

Szláv eredetű nevek

A névtörténeti kutatások szerint a szláv eredetű keresztnévek a XII-XIII. században voltak a leggyakoribbak. Népszerűségükhöz nagyban hozzájárultak a dinasztikus kapcsolatok. Ebben az időben nagyon sok magyar birtokos nemes is szláv nevet viselt. A szláv nevek többsége összetett név. Második tagjuk legtöbbször a 'dicsőség' jelentésű *slav* vagy a 'béke' jelentésű *mir* szó, amint ezt a *László* < (*Vladislav*) és a *Tihomír* < (*Tihomir*) névben megfigyelhetjük.

IDEGEN NEVEK

A magyarság történelme során sokféle néppel, népcsoporttal került kapcsolatba. Ennek eredményeként nemcsak szókészlete, hanem névkészlete is folyamatosan gyarapodott idegen elemekkel. Az idegen nyelvi kapcsolatok és az idegen műveltséggel való érintkezés következményeként először általában a felsőbb osztályok tagjai viseltek egy-egy idegen nevet. Az ő közvetítésükkel terjedtek el később az egész nyelvterületen ezek a névalakok.

Az idegen nevek hangalakjukkal eltérnek a magyar nyelvben megszokottól. Gyakori például a mássalhangzó-torlódás akár a név elején (*Klaudia*), akár a név belsejében (*Gertrúd*). Idegen hatásra utalhatnak bizonyos végződések, például a női nevek végén az *-ia* (*Lívia*), *-ella* (*Gabriella*), *-etta* (*Nikoletta*), *-linda* (*Melinda*), *-ina* (*Szabina*) vagy a *-tina* (*Bettina*). Az idegen keresztnévek írásképében csak az *x* és a *ch* árulkodik az idegen átvételről (*Alex*, *Richárd*; *Alexandra*, *Beatrix*, *Orchidea*, *Psziché*). Egyéb vonatkozásban az írásképnél – az anyakönyvi szabályok szerint – a magyar kiejtést kell tükröznie (*Harri*, *Zserald*; *Dzsesszika*, *Szkarlett*).

Az idegen nevek egyik csoportját azok a nevek alkotják, amelyek már a középkori Magyarországon is jelen voltak, de ritka használatuk vagy egyéb okok miatt nem vált belőlük jövevényt név (*Leopold*, *Teofil*, *Jusztina*, *Szabina*). A másik típust azok a nevek képviselik, amelyek idegen nyelvi átvételként az elmúlt évtizedekben jelentek meg a névkincsben. Néhány példa az utóbbi csoportba tartozó, újonnan megjelenő nevekre: *Alina*, *Betti*, *Dézi*, *Kevin*, *Krisztofer* (angol), *Ábner*, *Járed*; *Cippóra*, *Jáhel* (héber),

Ámor, Oktáv; Admira, Vélia (latin); *Iliász, Platón; Antea, Dafné* (görög), *Boleszláv, Boroszló; Bozsena, Indra* (szláv), *Odin, Roderik; Kendra, Korália* (germán), *Tullió, Umbertó; Kolomba, Loréna* (olasz).

Belső keletkezésű nevek

A névkészlet bővüléséhez nagyban hozzájárulnak a nyelv eredeti elemeiből létrehozott, úgynevezett belső keletkezésű nevek. A névalkotás során a szóalkotás mintájára képzéssel, összetétellel vagy ritkább névalkotási módokkal keletkezhetnek új nevek. Ugyancsak belső keletkezésűek a névteremtés útján létrehozott nevek. Ilyen eljárás a régi magyar nevek felújítása, újabb közszavak tulajdonnevekként való használata vagy az írói, művészi névteremtés.

NÉVALKOTÁS

Képzés

Névkincsünk története azt bizonyítja, hogy minden korban jellemző volt a meglévő nevek képzőkkel való bővítése, s így módon újabb névalakok létrehozása. Napjainkban a keresztnemekhez kapcsolódó képzőket említve elsősorban a becéző képzőkre gondolunk. Azonban az ősmagyar és a korai ómagyar korban a személynévképzés és a becézés funkciója nem vált szét. Az egyelemű névadás idején a képzőknek elsődlegesen a közszavak tulajdonnevekké változtatása volt a szerepük, s legfeljebb ehhez társulhatott a becézés árnyalata. A kereszténység felvételével beáramló idegen eredetű nevek egy része is felvette a jellegzetes személynévképzőket. Ám a képző funkciója most már nem a tulajdonnévi érték hangsúlyozása volt, nem is a becéző funkció kiemelése, hanem az idegen nevek beillesztése a meglévő névrendszerbe. A kései ómagyar kortól a keresztnemek zömmel idegen eredetűek, legtöbbjüknek azonban többféle képzett alakja is létezik.

Hagyományos becéző képzők

A képzők sokszor a rövidült tőhöz kapcsolódnak, mint például a *Miklós* név évszázadokkal ezelőtt keletkezett, de a mai magyar keresztnévkincsben önálló névalakként számon tartott becézőiben: *Mike, Mikes, Mikó, Miksa*. Hasonlóképpen jöttek létre a *György* és a *Péter* név becézett alakjai is, amelyek ma önálló névként is anyakönyvezhetőek: *György* > *Györe, Györk, Györke*; *Péter* > *Pető, Petres*. A női nevek körében ugyancsak gyakori a becéző formák kiválása, és önálló keresztnévként való „életre kelése”, például *Borbála* > *Bora, Bori, Boris, Boriska, Borka, Boróka*; *Ilona* > *Ila, Ilka, Illa, Ilon, Ilonka, Ilus*; *Katalin* > *Kata, Katica, Katinka, Kató*; *Mária* > *Mara, Mari, Marica, Marinka, Mariska*.

A képzéssel alakult női nevek egyik legnépesebb csoportja a magyar nyelvben a *-ka, -ke* képzővel keletkezett. Ez a kicsinyítő képző kapcsolódhat valamely közszóhoz (*Fehérke, Hajnalka, Jávorka*), de kapcsolódhat már létező teljes vagy csonkult tövű keresztnévhez is, például *Arika* (< *Aranka*), *Dorinka* (< *Dorina*), *Orsika* (< *Orsolya*).

Sokkal kisebb számban, de egyéb képzők vagy képzőszerű toldalékok is előfordulnak, például *Tereza, Teréza* < *Terézia*, *Giza* < *Gizella*, *Kriszta* < *Krisztina*, *Vera, Verona* < *Veronika*; *Teri* < *Terézia*, *Gyöngyi* < *Gyöngy*, *Orsi* < *Orsolya*.

Idegen névvégződések

A képzéssel, továbbképzéssel, becézéssel keletkezett nevek között idegen képzőkkel vagy sajátos végződésekkel alkotott névalakokat is találunk, mint *Barbara* > *Barbiána*, *Barbarella*; *Laurencia* > *Lara, Lartia, Laura, Laurretta, Lora, Lorella, Loréna, Loretta, Loretta, Lorin, Lorina*; *Róza* > *Rozina, Rozita*. Ugyanahhoz a tőhöz egyaránt kapcsolódhatnak a magyarban megszokott és az idegennek tűnő formánsok, például *Julianna* > *Juliána, Julinka, Juliska*; *Dorottya* > *Dóra, Dorina, Dorinka, Dorisz, Dorit, Dorka*.

Férfi-női névpárok

A képzett neveknek sajátos csoportját alkotják azok a névpárok, amelyek azonos tövű férfinévből és női névből állnak. Az utónévkönyvben található női nevek közül majdnem minden ötödik női névnek van férfinév párja. A névhasználat érdekessége, hogy vannak olyan névpárok, amelyek tagjai közül csak a női név tartozik a magyar keresztnévkincsbe, például *Agrippína, Amira, Isméria, Palmira, Vilhelma*. Az is előfordul, hogy egy férfinévnek több női párja van, például *Bernát – Bernadett, Bernarda*; *János – Janina, Janka, Johanna*; *József – Jozefa, Jozefina, Józsa*; *Marcell – Marcella, Marcellina*. Kevesebb példa akad arra, hogy egyetlen női névalak több férfinév párjaként szerepeljen, mint *Teodóra – Teodor, Tódor*; *Gabriella – Gábor, Gábriel*.

A névpárok legtöbbször úgy keletkeztek, hogy a férfinév kapott a női nevekre jellemző végződést. Leggyakoribbak az *-a* végződéssel teremtett névpárok, mint *Erik – Erika, Marcell – Marcella, Krisztián – Krisztiána, Zoltán – Zoltána, Richárd – Rikarda*. Előfordulnak még egyéb női nevet teremtő végződések is például az *-ia*: *Ignác – Ignácia, Kornél – Kornélia* vagy az *-ina*: *Albert – Albertina, Árpád – Árpádina, Rudolf – Rudolfina, Viktor – Viktorina*. A régi magyar személynevek újabban keletkezett női párját leggyakrabban a *-ka, -ke, -ika, -ike* képzővel alkotjuk meg: *Apor – Aporka, Bors – Borsika, Bozsó – Bozsóka, Csobán – Csobánka, Zalán – Zalánka*.

Összetétel

A névtörténeti vizsgálatok arról tanúskodnak, hogy már a legkorábbi nyelvemlékeinkben is előfordulnak szóösszetétellel keletkezett tulajdonnevek, illetőleg

léteznek olyan tulajdonnevek, amelyek összetett közszóból váltak tulajdonnévvé. A szóösszetétellel keletkezett személynevek a közszavakhoz hasonló grammatikai viszonyokat tükröznek. A mellérendelő viszonyban jelentős az ikerítéssel keletkezett becézők új névalakként való továbbélése (*Anna, Anni, Anka* > *Panna, Panni, Panka; Erzsébet* > *Erzse-Örzse*). Az alárendelő viszonyra a mai keresztnévkincsből mindössze két példát tudunk mondani, a *Hadúr* és a *Kisanna* nevet. A *Hadúr* férfinévet a XIX. században alkották a *had* és az *úr* közszóból. A *hadak ura, hadaknak ura* szerkezetből jelöletlen birtokos jelzős alárendelő összetételként elemezhetjük. A *Kisanna* alárendelő minőségjelzős összetétel, amely századokon át az *Anna* név Erdélyben szokásos becézője volt. Olyannyira beilleszkedett a névrendszerbe, hogy rövidüléssel és képzéssel keletkezett becealakja, a *Kisó* a mai magyar keresztnévkincsben önálló névként él tovább.

Ritkább névalkotási módok

Rövidülés

A rövidülés a név végének valamilyen mértékű elhagyását jelenti. A rövidülésre és a rövidült tőhöz kapcsolódó képzőre már az ősmagyar kortól vannak adataink. Nyelvünk történetében a rövidülésnek külön csoportját képviselik azok a keresztnévek, amelyek az egyházi latin nyelvből *-us* végződéssel kerültek a magyarba. Néhány esetben megőrizték a végződésüket, mint például *Brútusz, Dárius, Juliánusz, Júliusz*. Legtöbbször azonban megrövidültek, és *-us* nélküli alakjukban váltak a magyar keresztnévkincs tagjává: *Albert* < *Albertus*, *Antal* < *Antonius*, *Benedek* < *Benediktus*, *Miklós* < *Nicolaus*, *Pál* < *Paulus*, *Márton* < *Martinus*. A leggyakrabban előforduló férfinévkekből rövidüléssel keletkezett alakok: *Alex* < *Alexander*, *Arnó* < *Arnold*, *Barna* < *Barnabás*, *Bene* < *Benedek*.

Néhány példa a mai keresztnévkincsből a rövidüléssel keletkezett női nevekre: *Alexa* < *Alexandra*, *Bea* < *Beáta*, *Beatrix*, *Ilon* < *Ilona*, *Magda* < *Magdaléna*, *Teréz* < *Terézia*, *Zsuzsa* < *Zsuzsanna*. Érdekes típusa a rövidüléssel keletkezett női neveknek az a csoport, amelyben a *-ka, -ke* képző marad el. Ily módon keletkezett neveink: *Bíbor*, *Hajnal*, *Harmat*, *Etel*, *Piros*, *Sugár*, *Szellő*, *Tavas*. A teljes *-ka, -ke* végződésű névalak erőteljesen kedveskedő hangulatú, ezzel szemben a rövidült forma hivatalosabb vagy közömbösebb.

Csonkulás

Ugyancsak rövidebb névformák keletkeznek a névtest első részének elhagyásával, például *Albert* < *Adalbert*. Ez a névalkotási mód nem ősi sajátossága nyelvünknek, idegen nyelvi hatásra kezdett elterjedni a magyar nyelvben. A csonkulással keletkezett becenevek közül néhány már kilépett a becenévi használatból és önálló keresztnévvé

vált: *Tina* < *Krisztina*, *Nóra* < *Eleonóra*, *Szandra* < *Alexandra*, *Zia* < *Terézia*, *Zsanna* < *Zsuzsanna*.

Több olyan keresztnévünk is van, amely különböző nevek azonos alakú csonkult becézőjeként keletkezhetett, például *Ella* az *-ella* végű női nevek (*Gabriella*, *Mariella*, *Petronella*) önállósult becézője, illetőleg önállósult rövidülése.

Mozaiknevek

A ritkább névalkotási módok közé tartozik a mozaiknevek létrejötte. A germán névadásban van nagy hagyománya ennek a névalkotási formának. A régi germán nevek arról tanúskodnak, hogy mintegy 40 névszó felhasználásával alkották meg az ősi nevek nagy részét. Közülük nem egy a magyar keresztnévkincsbe is bekerült: *Lénárd*, *Richárd*, *Rudolf*; *Gertrud*, *Kunigunda*, *Matild*. Újabban idegen nyelvekből is vettünk át két név összevonásából mozaiknévként keletkezett keresztneveket. Közéjük tartozik az olasz nyelvben keletkezett *Maréza* (< *Maria* és *Teresa*) és a *Rozanna* (< *Roza* és *Anna*) vagy a latin eredetű *Maximilián* (< *Maximus* és *Aemilianus*).

A mozaiknevek használata sajátos fajtája lehet a névörökítésnek, hiszen a gyermek neve az édesanya és az édesapa nevének egy-egy darabkáját örizheti meg és viheti tovább. Természetesen az így létrehozott nevek esetében tudatosan kell ügyelni a hangzásra és az írásképre, összességében arra, hogy a név minél inkább beilleszkedjék a magyar névrendszerbe.

NÉVTEREMTÉS

Felújítás

Régi nevek, régi tövek felelevenítése

A névteremtés egyik módja a feledésbe merült régi nevek felelevenítése. A kereszténység előtti időből származó nevek közül sok köszönheti a létét annak, hogy a XIX. század derekán ismét divatba jöttek a régi magyar nevek. Újra ismert és kedvelt férfinev lett az *Árpád*, *Béla*, *Csaba*, *Elemér*, *Jenő*, *Lehel*, *Levente*. A női nevek között népszerűvé vált az azonos töből teremtett *Emese* és *Emőke*, valamint az *Enikő*, *Etelka*, *Etelke*, *Ildikó*, *Jolán*.

Téves olvasat

Több olyan nevünk is van, amelynek felújított formája téves alakból származik. A mai *Géza* név a középkori írott források XIX. századi téves olvasatából keletkezett. A betűk régi hangértékének figyelembevételével a helyesebb alak *Gyejcsa*, *Gyécsa*, *Gyécse*, *Décse* volna. Ez a név az Árpád-korban volt használatos, több királyunk is viselte. Alapja egy török eredetű méltóságnév ('herceg'), amelyhez magyar kicsinyítő képző járult ('hercegecske'). Mai keresztnévkincsünkben több alakváltozata is önálló névként anyakönyvezhető: *Décse*, *Gécsa*, *Gejza*, *Gyécsa*.

Ugyancsak a XIX. században tévesen ejtett méltóságnévből keletkezett a *Zoltán* név. Régi magyar személynévként a *z* betűt *sz* hangként ejtették, tehát az Árpád-kori ejtése: [szoltán]. Jelentése összefügg a később kialakult *szultán* szó jelentésével: 'uralkodó, fejedelem'. A XIV. századra eltűnt a névkincsből, csak a XIX. századi felújítás nyomán jelent meg ismét. A mai magyar keresztnévkincsben meglévő önálló névként használatos alakváltozatai: *Solt, Zolta, Zsolt*.

Szintén téves olvasat eredménye a *Petúr* férfinévünk. A középkori helyesírással a *Péter* név nyelvjárási *Petür* változatát *Petur* formában írták, azaz az *ü* hang jelölésére az *u* betűt használták. Ennek az alaknak a téves olvasatából származik a *Petúr* név, amely a mai magyar keresztnévkincsben *Petur* alakváltozatban is létezik.

Közzszavak vagy egyéb tulajdonnévi csoportok

A felújított nevek sajátos csoportját képviselik azok a névformák, amelyeknek nemcsak a régi magyar nyelvben volt közszoói jelentésük, hanem ma is részei a köznyelvi szókészletnek. Férfinevek: *Bajnok, Bátor, Bors, Csikó, Erős, Sólyom, Som, Tormás, Táltos*. Női nevek: *Ajándék, Balzsam, Gyöngy, Piros, Színes*.

A fenti csoport átvezet bennünket a névteremtésnek ősidőktől kezdve jól ismert formájához, a közzszavak személynévként való használatához. Az újabban keletkezett férfinévek közül ide sorolhatjuk: *Bojtorján, Dalia, Jávör, Regös*. Női nevek jóval nagyobb számban sorolhatók ebbe a típusba. Sok közöttük a növénynév, például *Árnika, Borbolya, Borostyán, Gyopár, Kála, Kökény, Liliom, Magnólia, Mandula, Málna, Montika* ('pipitér'), *Sziringa* ('orgona'). Sok az értékes vagy pozitív dolgot jelentő közzszóból alakult név, mint a *Korall, Gyémánt, Platina, Remény, Szellő*.

Művészi névteremtés

A névteremtés másik formája az írók, művészek által kitalált nevek keresztnévként való elterjedése. A műalkotások révén ismertté és kedveltté vált nevek folyamatosan bővítik a névkincset. Már a XII-XIII. századtól vannak adataink arról, hogy a trójai mondakör hőseinek nevei Európa-szerte elterjedtek, de divatosak voltak francia lovagregények hőseinek és hősnőinek nevei is. Középkori irodalmi eredetű neveink közé tartozik a Roland-ének hatására népszerűvé váló *Roland ~ Loránd, Lóránt* és *Olivér* nevünk. Külön érdekesség, hogy az utóbbi név esetében az irodalmi névadás kétszeres hatásának lehetünk tanúi. Ugyanis az évszázadok alatt majdnem feledésbe merült *Olivér* nevet a XIX. században Jósika Miklós újította fel és tette népszerűvé *Abafi* című regényének főhőse által.

Keresztneveink között egyaránt van példa a magyar és az idegen szerzők műveiből elterjedt nevekre, verses és prózai művek, regények, színdarabok, operák, filmek hőseinek ily módon való továbbélésére. Regényhős nevéből vált önálló keresztnévvé: *Árnika, Berzsián, Eszténa, Kincső, Száva, Szilamér, Tímea, Zéta*. Valamely dráma

szereplőjének nevéből keletkezett: *Anitra, Hippia, Tünde, Zuboly*. Zenemű szereplője volt: *Almiréna, Pamína*. Filmszereplő nevéből vált keresztnévvé: *Alóma*.

A NÉVADÁS SZABÁLYOZÁSA

A kezdetek

A keresztnévválasztás törvényi szabályozása az állami anyakönyvezés 1895. október 1-jei bevezetésével kezdődött. Az 1894. évi XXXIII. törvény 1895. október 1-jétől egészen 1952. december 31-éig szabályozta a névviselést, névadást. Ez a törvény még nem korlátozta a bejegyezhető nevek számát, így az anyakönyvbe annyi nevet jegyeztek be, amennyit a szülő választott gyermekének. Nem volt ritka, hogy egy gyereknek három-négy, de előfordult, hogy tizenöt nevet is beírtak. Azonban ebben a törvényben már megtaláljuk azt a rendelkezést, amely kimondta, hogy a gyermek utónevét az állam anyanyelvén, azaz magyar alakban kell anyakönyveztetni. A nemzetiségi szülők kérhették, hogy gyermekük utóneve a magyarul bejegyzett névalak után zárójelben, „az illető vidéken divó nemzetiségi nyelven is beírassék”.

A névadás-szabályozás következő lépését az 1952. évi XIX. törvényerejű rendelet jelentette, amely az adható keresztnévek számát kettőben határozta meg. Újabb megszorítást fogalmazott meg az 1963. évi XXXIII. törvény, amely ugyan még nem korlátozta a névféleségek számát, csupán az idegen hangzású és helyesírású nevek magyar hangzású és a magyar kiejtésnek megfelelő írásmódú formával való helyettesítését javasolta. Ebben az időszakban az anyakönyvvezetők önhatalmúlag dönthettek egy-egy név bejegyzéséről. Sajnos munkájukat egyetlen névkézírókönyv, komolyabb névjegyzék sem segítette. Csupán a naptárak és egy 1948-ban kiadott vaskos jogszabálygyűjteményben található névjegyzék volt az irányadó. A mindössze 12 oldalas jegyzékben kb. ezer anyakönyvezhető és több ezer nem anyakönyvezhető név szerepelt. Ez utóbbiak mellett ott állt a helyettük bejegyzésre javasolt névalak. A nevekről ezenkívül semmilyen információ nem volt, még az sem, hogy melyik női és melyik férfi név. Ezért nem csoda, hogy több leánygyermek lett ebben az időben *Celesztin*, *Marcell* férfinéven anyakönyveztetve. A névjegyzék már a megszületése pillanatában sok olyan nevet is tartalmazott, amely egyáltalán nem illett a magyar névrendszerbe, nem volt jellemző rá. Ilyenek például az *Abercius*, *Acindimus*, *Adolár*, *Bozsetyecha*, *Csesztmir*, *Dobrodaj*, *Haralmapius*, *Nyagoe*, *Pafnuc*, *Zsivána*. De az akkor már használt és gyakori nevek közül sok hiányzott a jegyzékből, így például nem szerepelt benne az *Andrea*, *Anikó*, *Csaba*, *Csilla*, *Erika*, *Ildikó*, *Tünde* név sem.

A névadás, a nevek bejegyzése sok gondot, fejtörést jelentett az anyakönyvvezetőknek. Nem nevezhető különösebb segítségnek az az 1965-ben

napvilágot látott jogszabálygyűjtemény sem, amely elviekben tovább pontosította az újszülöttek névadását. Eszerint a megszületett gyermek csak nemének megfelelő nevet kaphat. Nem lehet olyan idegen nevet bejegyezni, amelynek van magyar megfelelője, s nem lehet egybeírt kettős utónevet (pl. *Annamária*) bejegyezni. Ez a segítség is kevésnek bizonyult, így az óvatosabb hivatalnokok sok esetben a Magyar Tudományos Akadémia Nyelvtudományi Intézetéhez irányították a szülőket állásfoglalás kéréséért. Ennek következtében az intézethez havonta több tucat kérelem érkezett.

Az első névkönyv

A névadás körében kialakult bizonytalanság, a sok névkérvény is sürgette, hogy megszülessen egy olyan névkönyv, amelyben az anyakönyvezésre javasolt nevek szerepelnek. 1971-ben készült el Ladó János szerkesztésében a *Magyar utónévkönyv*, melyben 1827 név (895 női és 932 férfinév) szerepelt külön nemek szerinti névjegyzékben. A könyv összeállításakor a szerző figyelembe vette az addigi társadalmi igényeket. Így a jegyzékbe beemelt önálló névként is bejegyezhető becenévi alakokat (*Aliz, Eliz, Zsóka* < *Erzsébet, Dóra* < *Dorottya*), felújított régi magyar személynéveket (*Ajtony, Apor, Kadosa, Biborka, Dalma, Szemőke*), újabb keletkezésűeket (*Harmatka, Napsugár, Tavaszka*), idegen utóneveket (*Barbara, Dorisz, Félix, Viktor*), néhány kettős keresztnévet (*Annabella, Annamária*).

A Ladó-féle utónévkönyv megjelenése megkönnyítette és valamelyest egységesítette a keresztnévadást, az anyakönyvvezetők a benne található nevek jegyzékét tekintették alapnak annak ellenére, hogy csak 1982-ben lépett életbe az a törvényerejű rendelet, mely kimondta, hogy hivatalosan anyakönyvezhető nevek azok, amelyek a Magyar utónévkönyvben megtalálhatók. A könyvben található 1827 névből az 1967-es statisztika szerint csupán a nevek egy negyedét választották (462 nevet). Ebből is a női név volt a több, ott a rendelkezésre álló 895 névféleségből 274-et (29,32%), a 932 férfinévből pedig 188-at (20,17%) választottak a szülők gyermekeiknek.

Természetesen folytatódott az a bevált gyakorlat is, hogyha a szülő olyan nevet választott, amely nem szerepelt az utónévkönyvben, akkor szakvéleményért a Nyelvtudományi Intézethez fordult. Az 1970-es és 80-as években átlagosan 120–130 kérvény érkezett. A nevek engedélyezését, anyakönyvezésre való javaslatát ebben az időszakban a szigor jellemezte. Ezt bizonyítja, hogy a kérvényezett neveknek mindössze 42%-át engedélyezték. A kérvényezett neveket az alábbi csoportok fémjelzik:

- a) Olyan bibliai és mitológiai nevek, amelyek az utónévkönyvből kimaradtak (*Ruth, Nathanel; Uridike, Izisz, Ámor*).
- b) Magyar történelmi nevek (*Kadocsa, Magor, Ené*).
- c) A világ- és a magyar irodalom jelentős alkotásaiból származó névalakok (*Robinson, Zéta, Hadúr, Zuboly*).

d) A televízió és a film hatására kérvényezett nevek (*Helmut, Szebasztján*). Ez utóbbi a *Bell és Szebasztján* televíziós sorozat vetítése idején fordult elő.

e) Egy-egy becenévi alak (*Betti, Bóra, Emmi, Magdó, Netti, Örzse, Zsanka*).

f) A régi magyar személynevek csoportjába igen sokféle, feledésbe merült névalakot élesztettek föl a szülők (*Balzsam, Borostyán, Enese, Liliom, Neste, Gyoma, Surd, Vadony*; a közszoji jelentésű *Áldás, Erős*; a földrajzi névként is szereplő *Szatmár, Zala*, a családnévként előforduló *Borsa, Novák*).

g) Idegen eredetű nevek, melyek között több az európai nyelvek többségében ismert névváltozat (*Dária, Alexander, Ronni*). De gyakori volt a jugoszláv nyelvterületen használatos név is (*Danica, Danilla, Dusánka*). Érdekes, hogy igen magas a finn eredetű nevek száma (*Anelli, Hilka, Virpi, Olavi, Pekka*). A nyugati nevek még kis számban szerepelnek, a legtöbb közöttük a francia eredetű női név (*Nanett, Nikolett, Ninett, Röné, Zseraldin, Zsinett, Zsüliett*). E nevek bejegyzése csak így, a magyar helyesírásnak megfelelően lehetséges. És megjelenik a későbbi kérvények sztárja, a *Jennifer* is, mely számos formában kerül leírásra, de bejegyezni csak egyetlen módon, a magyar írásrendnek megfelelően lehetséges: *Dzsenifer*.

A magyar keresztnévek rendszere annak ellenére, hogy a jogi szabályozás nem változott, a 1980-as évek végén komoly átalakuláson ment keresztül. Ennek oka a társadalom nyitásban, a küszöbön álló politikai változásokban kereshető. Egyre inkább élt a szülőkben az az igény, hogy gyermeküknek olyan nevet válasszanak, amellyel majd nemcsak hazánkban, de egész Európában, sőt a nagyvilágban is érvényesülni tudnak. Tömegesen jelentek meg az idegen eredetű, a magyar névrendszerben szokatlan nevek, mint például *Dorina, Inez, Dzsenifer, Klaudia, Nikolett, Szandra, Márió, Szebasztján, Patrik, Dominik, Alexander*. Természetesen ezek a nevek nem tekinthetők divatneveknek, hiszen ebben az időben a magyar nevek toplistáját még mindig a hagyományosabb, a magyar névrendszerbe illő nevek vezették, például *Katalin, Anita, Andrea, Gábor, Tamás, Péter*.

Az 1990-es évek

A hazánkban bekövetkezett politikai változás keresztnévrendszerünkre is hatott. Egyre szűkösebbnek bizonyult a meglévő utónévkönyvben található nevek száma, egyre több kérvény érkezett a Nyelvtudományi Intézetbe. Az évi 500–600 kérvény igen színes névvilágot tükrözött. Az intézet munkatársai már jóval engedékenyebbek voltak a döntésekben, ezekben az években a névadási kérések közel 70%-át javasolták bejegyzésre. Megváltozott a kérelmezett nevek összetétele is.

NŐI NEVEK

Idegen nevek

Előtérbe kerültek az idegen eredetű nevek, amelyek többsége angol és amerikai eredetű (*Dzsenifer, Dzsesszika, Bonita, Bonni, Kimberli*). Továbbra is gyakoriak a francia (*Alett, Arlett, Babett, Deziré, Döniz, Sarlott, Zsaklin, Zsuliett, Zsüliett*), az olasz (*Julietta, Lauretta, Leonetta, Loretta, Tinetta, Tittina*), a germán (*Annaróza, Brenda, Brunella, Gréte, Hédi, Katarina*) és az egyéb idegen eredetű nevek (*Bitia, Cipora, Atina, Dafné, Dára, Nyina, Jana, Fatma, Davina*).

Magyar nevek

A szülők – ugyan kisebb számban –, de szívesen választottak gyermeküknek magyar neveket is. Ezen a névtípuson belül több csoportot figyelhetünk meg. Találhatunk példát a feledésbe merült régi nevek felújítására (*Bíbor, Enéh, Liliom, Gyöngy*). Emellett kedveltek a közsői eredetű nevek, melyek főleg növények (*Áfonya, Berkenye, Bodza, Boglár, Borbolya, Eper, Frézia, Gyopár, Kála, Magnólia, Málna, Mandula, Szamóca, Sziringa, Zsálya*), esetleg természeti jelenségek (*Bóra, Riana < 'rianás'*) vagy ásványok (*Gyémánt, Platina*) nevéből keletkeztek. Akad néhány példa egyéb közszó felhasználására is (*Áprilka, Bóbita, Gyöngyös, Rege, Tavas, Zengő*).

Becézőnevek

Kedvelt névalkotási mód a magyar névadásban már ismert és használt keresztnévek becéző alakjának választása (*Ági, Andi, Anni, Bori, Borka, Cili, Dorka, Gizi, Gréti, Gyöngyike, Hanni, Iluska, Juli, Katica, Klári, Magdi, Manyi, Marika, Mici, Mimi, Panka, Panni, Piri, Zsófi, Zsuzsi*). Hasonló gyakoriságú az idegen eredetű nevek rövid alakjának, illetve becéző formájának kérvényezése is (*Ata, Babett, Boni, Dára, Darla, Déri, Effi, Eleni, Evila, Gréte, Hédi, Kim, Kolina, Lara, Leonetta, Letti, Linett, Livina, Loretta, Lotte, Lotti, Mandi, Meggi, Mendi, Miett, Minett, Minka, Moll, Netti, Nyina, Pegg, Szanna, Szindi, Tiana, Tifani, Zorka, Zsanka*).

Összetett névalakok

Népszerű névformává váltak – a német névadásban gyakori – két keresztnévből álló alakok, például *Annadóra, Annaflóra, Annaliza, Annamari, Annaréka, Annaróza, Annasára, Máriaróza*. De alkottak összetett neveket közsókból, illetve közszóból és keresztnévből is például *Csillagvirág, Tűzvirág, Annavirág*.

FÉRFINEVEK

A kérvényezett férfinévek ugyan kisebb számban jelentek meg, de eredetük szerint a női nevekhez hasonlóan ezek is igen sokfélék voltak.

Idegen nevek

A legnagyobb számban a férfinevek között is az idegen eredetű, főleg az angol nevek vannak jelen (*Brandó, Brendon, Deján, Doren, Eliot, Krisztofer, Szkott*), de előfordul több más eredetű név is (*Adin, David, Jáfet, Adonisz, Alexandros, Ámor, André, Antonió, Benitó, Frederik, Fremont, Gerhárd, Daren, Keán, Boga, Nyikita*).

Magyar nevek

A férfinevek köréből sem hiányoznak a régi magyar nevek, mint például az *Ajándok, Balmaz, Bojta, Bozsó, Csikó, Jutocsa, Magor, Solt, Som, Táltos, Tege, Torda, Turul, Vata, Zápor, Zolta*.

A kérvényezett nevek között természetesen több olyan is van, amelyet az intézet nem javasolt anyakönyvezésre. A kizáró ok elsősorban a név írásmódja vagy a jelentése. Elutasított női név a *Kiskegyed, Dakota, Csiperke, Bolivia, India, Szindy*; elutasított férfinév a *Dodi, Ócsi, Kisherceg, de Vit, Misel, Sonny*.

Az új névkönyv megjelenésének igénye

Az 1994-es és 1995-ös évben hirtelen csökkent a névkérvények száma. Ez a meglepő jelenség a névadás újabb szabályozásával függött össze. Ugyanis a társadalom életében bekövetkezett változások maguk után vonták a névválasztás kiszélesítésének igényét is. A Ladó-féle könyvben rendelkezésre álló névanyag egyre inkább kevésnek bizonyult. Ezért a Belügyminisztérium kezdeményezésére 1993-ban napvilágot látott egy névjegyzék, amely válogatás nélkül több mint 10 000 utónévet tartalmazott. Az anyakönyvvezetők ezek közül bármelyik nevet bejegyezheték, nem kellett már a Ladó-féle szűkebb listára szorítkozniuk. Igen ám, de ez a lista úgy készült, hogy az Országos Személyiadat- és Lakcímnnyilvántartó Hivatal adatbázisából kigyűjtötték valamennyi állampolgár saját nevét és anyja nevét. Az így kapott lista amellet, hogy igen sok idegen hangzású és idegenes írásmódú nevet tartalmazott (*Awa, Chkheor, Märy, Wawrzyniec*), egy-egy névnek számtalan változatát is felvette (*Anasztasia, Anasztaszia, Anasztaszija, Anasztaszja, Anasztazia, Anasztásia, Anasztászia, Anasztázia*). Ezzel teljes lett a káosz, hiszen bármilyen név bejegyezhetővé vált. Nagy volt a tiltakozás a nyelvészek és az anyakönyvvezetők körében. Végül ezt a listát 1996-ban visszavonták, s vele egy időben megszületett egy újabb névjegyzék, amely a Ladó-féle névkönyvnél több választható nevet tartalmazott, és figyelembe vette a magyar hagyományok és a szokások mellett a megújult igényeket is. Az új névjegyzék 883 utónévvvel (631 női és 252 férfinévvvel) bővült, és összesen 2 710 bejegyezhető utónévet tartalmazott.

Ezt a jegyzéket követte 1998-ban az újabb anyakönyvvezető nevek nagy részét is tartalmazó *Magyar utónévkönyv*. Ez nem jelenti azt, hogy most már minden szülő

megtalálja az új, bővített kiadásban a gyermeke számára megfelelő nevet. Továbbra is adott a lehetőség, hogyha a szülő nem talál az utónévkönyvben megfelelő nevet, akkor az általa választott névről szakvéleményt kérhet a Magyar Nyelvtudományi Intézet munkatársaitól. Napjainkban is érkeznek az intézetbe névkérvények, de jóval kisebb számban. Az anyakönyvezésre javasolt nevek aránya egyre nő, az intézet az elfogadásban igen liberális, engedékeny álláspontot képvisel. A már egyszer javasolt kérvényezett név felkerül az intézet honlapján található utónévjegyzékbe, és így folyamatosan bővül az anyakönyvezhető keresztnéveink száma.

A hazánkban élő nemzetiségiek névadásának szabályai

Hazánk 2004-ben az Európai Unióhoz csatlakozott, és ez a változás a névviselésben is újabb szabályokat eredményezett. 2004. január 1-jével lépett életbe az a törvény, amely a keresztnévek választására vonatkozó szabályokat megerősítette, illetve bizonyos tekintetben szigorította. Szigorította, mert ugyan engedélyezi, hogy „A nemzeti etnikai kisebbséghez tartozó személyek gyermeküknek nemzetiségüknek megfelelő utónevet is adhatnak, valamint kérhetik saját utónevüknek a megfelelő nemzetiségi utónévre történő javítását, továbbá joguk van családi és utónevüknek anyanyelvük szabályai szerinti anyakönyvezéséhez”. De eddig a hazánkban hivatalosan nyilvántartott tizenhárom nemzetiség bármely képviselője által bejegyeztetett név semmiféle korlátba nem ütközött. Ha valaki valamelyik nemzetiséghez tartozónak vallotta magát, akkor helyesírási vagy egyéb megkötés nélkül bármilyen nevet bejegyeztethetett gyermekének. 2004-től azonban a nemzetiségiek is csak az érintett országos kisebbségi önkormányzatok által összeállított nemzetiségi utónévjegyzékből választhatnak. Az utónévjegyzékek összesítve, egyetlen kötetben, *Magyarországi nemzeti és etnikai kisebbségek utónévkönyve* címmel jelentek meg. Ha a saját nemzetiségi névjegyzékében valaki nem talál gyermeke számára megfelelő nevet, akkor állásfoglalást kell kérnie a név anyakönyvezhetőségéről az illetékes kisebbségi önkormányzattól.

Budapest, 2008. március 24.

A szerzők

TÁJÉKOZTATÓ

A keresztnemek nemcsak a névtudomány művelőinek érdeklődésére tartanak számot, hanem a nagyközönség kíváncsiságát is felkeltik. Szinte mindannyian tudni szeretnénk, milyen régi a nevünk, honnan származik, vannak-e idegen nyelvi megfelelői, mely korban volt divatos vagy kevésbé divatos; milyen hagyományok, szokások kapcsolódnak hozzá; kik voltak a híres viselői stb. Bátran állíthatjuk, hogy minden érdekel bennünket, ami a nevünkkel kapcsolatos, akár nyelvészeti, akár néprajzi, vallási, statisztikai, földrajzi, történelmi vagy művészeti vonatkozású tényről, esetleg egyéb adalékról van szó.

A nevek iránti általános érdeklődést időről időre sokféle kiadvány próbálta kielégíteni. Az ismeretterjesztő művek közül sok szempontból munkánk előzményének tekintjük az első magyar keresztnévszótárt, Pálóczi Edgár *Keresztnelveink zseblexikona* című művét. Ebben az 1927-ben megjelent kiadványban megtalálhatjuk a nevek etimológiáját, a névnapokat és az egyes nevekhez kapcsolódó, egyéb járulékos információkat. A következő népszerű mű, Kallós Ede *Nevek és napok* című könyve 1943-ban jelent meg. Elsősorban a megjelenésekor használatban lévő, gyakrabban előforduló nevekkel foglalkozik. Olvasmányos formában tájékoztat a nevek keletkezéséről, történetéről, valamint irodalmi, művészeti és vallási vonatkozásairól. A magyar keresztnemek legteljesebb gyűjteménye 1971-ben jelent meg Ladó János munkájaként, *Magyar utónévkönyv* címmel. Ez a munka a következő évtizedek anyakönyvezési gyakorlatát is meghatározta, és rendkívül népszerű volt a nagyközönség körében. Bővített kiadása 1998-ban (Ladó János – Bíró Ágnes *Magyar utónévkönyv*) látott napvilágot. Névcikkei nagyon tömören tájékoztatnak a nevek eredetéről, jelentéséről, valamint a névnapokról, a becéző formákról és a rokon nevekről.

A fent említett művek mellett fontos szerepe volt az egyházi célú keresztnévszótáraknak: Mátrai János *Védő és segítő szentjeink* (1941), *Keresztnelveink* (1960), Fekete Antal *Keresztnelveink nyomában* (1995), *Keresztnelveink, védőszentjeink* (2007). Az utóbbi évtizedekben tovább bővült a keresztnemekkel foglalkozó, népszerűsítő célú művek köre. Főleg olyan kiadványok jelentek meg, amelyek valamely speciális irányból közeledtek a nevekhez. Több kiadványban meghatározó a szerző által

történetinek tekintett szempont, amely alapján csupán egy-egy névréteget kívánt feltárni. Előfordul a lélektan és az ezotéria oldaláról történő megközelítés, de gyakori a kisebb igényű, naptárszerű felsorolás is.

Munkánk során az volt a célunk, hogy a magyar névtani kutatásokat a legmesszebbmenőkig figyelembe vegyük, és a publikált eredményeket egy-egy névcikk anyagában összefoglaljuk. A gazdag névtani szakirodalomból a bibliográfiában csupán az önálló kiadványként megjelenő művek felsorolására volt lehetőségünk. Mellettük természetesen felhasználtuk a folyóiratok és egyéb periodikák névtani tárgyú közléseit is. A magyar névtudomány gazdag szakirodalma mellett figyelembe vettük a bibliográfiában felsorolt angol, amerikai, német, finn, svéd, francia, szláv, török stb. névkönyvek szócikkeit is.

Könyvünkben azzal a 100 női és 100 férfinévvel foglalkozunk, amelyet 2007. január elsején Magyarországon a legtöbben viseltek. A száz férfinéven ekkor összesen 4 712 845 férfi az újszülött fiúgyermekektől a déd- és üknagyapáig, a száz női néven a néhány napos csecsemőktől az éltes matrónáig 4 792 725 nő osztozott. A 100-100 leggyakoribb név között is találunk olyanokat, amelyek napjainkban nem tartoznak a divatos nevek közé, annak ellenére, hogy az előző generáció nagyon kedvelte őket. A lista élén álló neveken meglepően sokan osztoznak. Az első három női név és viselőik száma: *Mária* (427 140 fő), *Erzsébet* (329 617 fő), *Ilona* (221 255 fő); a leggyakoribb férfinévek: *László* (342 489 fő), *István* (333 936 fő), *József* (311 467 fő). Az utolsó neveket ehhez képest meglepően kevesen viselik, például a 100. helyen álló *Livia* nevet 9046 fő, a *Renátó* keresztnévet 2324 fő.

A névcikkek kidolgozásakor arra törekedtünk, hogy minél több oldalról bemutassunk egy-egy nevet. Nyelvészeti alapról indulva igyekeztünk a lehetőségekhez képest minél több területről összegyűjteni a legfontosabb információkat. A nagy múltú, régi nevek bemutatása még a szigorú szelektálás ellenére is lényegesen terjedelmesebb lett, mint a ritkán viselt vagy újabban megjelenő nevéké. Egyik név szócikkét sem tekintjük azonban lezártnak, tudjuk, hogy minden egyes név újabb adatokkal vagy akár újabb szempontokkal bővíthető.

Könyvünk közvetlen előzményeül a *Hogy hívnak? Könyv a keresztnevéről* című, 1997-ben megjelent kötetünk szolgált. Ennek a munkának a tanulságai, valamint az olvasók megjegyzései, érdeklődő kérdései bátorítottak bennünket a folytatásra. Sokat köszönhetünk a Tinta Könyvkiadó türelmes munkatársainak és lektorunknak, akinek észrevételeit szinte maradéktalanul hasznosítani tudtuk a kézirat könyvvé formálása során.

A NÉVCIKKEK SZERKEZETI FELÉPÍTÉSE

Eredete

A címszóként szereplő keresztnévet a név eredetének és jelentésének közlése követi. Az alap kutatások hiányossága miatt leginkább a név kialakulásához kapcsolódó forrásnyelvet tudjuk megadni, a közvetítő nyelvekre, illetőleg a közvetlen átdó nyelvre csak ritkán tudunk utalni. Ha a szakirodalomban többféle magyarázata is van egy-egy név eredetének és jelentésének, akkor mindegyiket megadjuk. Ugyancsak közöljük a különböző alakváltozatokat, valamint – ha rendelkezésünkre áll – az első írásos előfordulás adatait.

Védőszentje

A név védőszentjének vagy védőszentjeinek bemutatásakor elsősorban a magyar egyházi hagyományt tartottuk szem előtt, de alkalmanként kevésbé ismert személyeket is megemlítünk. Itt mutatjuk be azt is, ha a védőszent legendájához szorosan kapcsolódik valamilyen néphagyomány. Megadjuk a névhez kapcsolódó védőszentek emléknapját. Egyes nevekhez értelemszerűen nem védőszentek, hanem mitológiai alakok kapcsolódnak szorosabban, ezeket a szereplőket is ebben a részben ismertetjük. A különleges, világi nevek védőszentjeit a katolikus egyház mai szokásai alapján adtuk meg. Így az is előfordul, hogy egy-egy női névhez férfi védőszent tartozik.

Névnapja

Köztudott, hogy a névnapok meghatározása egyházi hagyományokon alapul, hiszen maga a név napja egy-egy védőszent ünnepnapja. Ezért van az, hogy bizonyos keresztnemekhez esetleg meglepően sok névnap dátum is kapcsolódik. Névcikkeinkben naptári rendben felsoroljuk az adott keresztnév valamennyi névnapját. Az újabb keletkezésű nevek mellett a Nyelvtudományi Intézet kiadványaiban ajánlott névnapot közöljük.

Gyakorisága

Az volt a célunk, hogy a gyakorisági adatok bemutatásával érzékeltessük a névdivat alakulását, illetőleg az adott név népszerű vagy kevésbé népszerű időszakának jellegzetes pontjait. Ha lehetőségünk van rá, akkor közöljük az előző évszázadok statisztikai adatait. Mindegyik név esetében megadjuk a XX. század végi adatokat: az 1967-es, az 1983–87-es, az 1996-os és a 2000-es év újszülöttjeinek gyakorisági listáján elfoglalt helyét. A statisztikák közlését a 2006-os összlakossági statisztika gyakorisági adataival zárjuk.

Becézése

Valószínűleg nincs olyan keresztnévünk, amelyet csupán egyetlen alakban használnánk. Az újszülöttet, majd a kisgyermeket sokféle babusgató, kedveskedő névvel illetik a

családtagok. A keresztnév játékos módosításával, alakításával teremtett formák később elveszíthetik eredeti becéző funkciójukat, és akár pusztán szólító névvé válhatnak. A névtani kutatások azt bizonyítják, hogy a magyar keresztnévkinccsben hosszabb ideje meglévő, népszerű nevekhez több becéző tartozik, mint az újabb nevekhez. Ezen belül sokkal változatosabb a női nevek becézése, mint a férfineveké. A becézés során a keresztnév alakja jelentős változásokon mehet keresztül, gyakran megrövidül a teljes névalak vagy képző kapcsolódik hozzá, esetleg ikerítés alapjául szolgál vagy egyéb változás történik vele. Arra törekedtünk, hogy a névcikkekben mindegyik név leginkább jellemző becéző alakját felsoroljuk. A becézés gazdag nyelvi lehetőségeit az egyes nevekhez készített becefák segítségével igyekeztünk szemléletesen bemutatni. Ezek az ábrák a régebbi becéző alakok ugyanúgy megtalálhatók, mint az újabb becéző formák. Mindig az a név került a rajz középpontjába, amelynek becéző formáit írtuk le. A becéző formák közül azokat a névalakokat jelöltük nyomtatott nagybetűvel, amelyek önállóan is anyakönyvezhetők. A vastagított kerettel szereplő nevek kifejtése megtalálható kötetünkben.

Rokon neve

Egy-egy név többféle változatban is megjelenhet a magyar névkinccsben. Önálló keresztnévvé válhatnak valamely tőnek egyes alakváltozatai, különböző korok becézőiből létrejött alakjai és egyéb idegen nyelvi formái. Az ugyanazon tőből létrejött, a mai magyar nyelvben önálló keresztnévként anyakönyvezhető neveket rokon névként tüntettük fel. Rokon formának tekintettük azt az alakot is, amelyet bizonyos korokban hosszabb vagy rövidebb ideig például az adott idegen név helyettesítésére használtak. A rokon neveket egyes esetekben névcsaládokká rendeztük, és kapcsolatukat a rokonságfát ábrázoló rajzokon igyekeztünk szemléletesen bemutatni. A női neveket ovális, míg a férfineveket szögletes keretben közöljük. Szaggatott vonallal jelzett keretben adjuk meg a név eredeti, idegen nyelvi vagy régi magyar alakját. Az egyes neveket összekapcsoló szaggatott vonal nem a nyelvi kapcsolatra utal, hanem a mesterséges névazonosítást jelzi. A vastagított kerettel szereplő nevek kifejtése megtalálható kötetünkben.

Női-férfi párja

Ugyanabból a névtőből akár az idegen nyelvekben, akár a magyar nyelvben gyakran elkülönül egymástól a nők és a férfiak megnevezésére használatos névalak. Ez a kapcsolat egyes esetekben közismert a névhasználók számára, máskor kevésbé feltűnő az ilyen jellegű viszony. A női-férfi névpárokot a rokonságfát ábrázoló rajzokon is feltüntettük.

Idegen megfelelői

Az egyházi eredetű nevek legtöbbje szinte valamennyi európai nyelvben megjelenik, és írásképében, valamint kiejtésében az adott nyelv sajátosságainak, valamint történeti fejlődésének megfelelően alakul. Az évszázados változások miatt ma már sokszor nem tűnik fel a közös eredet, a mai névalakok messzire kerültek egymástól. A megfeleltetéshez gyakran az idegen nyelvű névkönyvek adatai sem nyújtanak mindig elegendő segítséget. A legtöbb könyvben sajnos a magyar példák elavultak és nagy részük pontatlan helyesírással szerepel. Emiatt korántsem teljes a felsorolásunk, inkább csak példát mutatunk a sokféle lehetséges nyelvi kapcsolatra. Természetesen nem találhatunk minden név esetében megfelelő idegen nyelvű változatot.

Családnévként

A magyar családnévek kialakulása a XIV. században kezdődött. A nevek jelentős csoportja egyházi vagy világi személynévből, illetve a személynév becéző alakjából keletkezett. A puszta keresztnévi alak mellett gyakori a képzett vagy összetett névforma. Egy-egy névcikkben igyekeztünk felsorolni minél több régebbi és mai névformát. Arra törekedtünk, hogy képet adjunk az írásváltozatok sokféleségéről is, még akkor is, ha egy-egy említett alak a mai magyar nyelvben az adott formában már nem használatos.

Híres viselő

Arra törekedtünk, hogy a lehetőségekhez képest mindegyik névcikkben szerepeljen azonos keresztnévű vagy azonos családnévű személy. Szinte lehetetlen feladat volt ezt a szándékot megvalósítani a legújabb nevek esetében. Nem nagyon tudtunk válogatni a viszonylag ritkán előforduló nevek képviselői között sem. Annál nagyobb volt a kínálat a több évszázadon keresztül divatos és nagyon sokak által viselt nevek esetében. A nevet viselő híres személyiségek kiválasztása tehát nem könnyű feladat, ezért felsorolásunk elsősorban a szerzők ízlését, valamint a rendelkezésükre álló források kínálatát jelzi. Ha a bemutatott személy nevét magyarosította, megváltoztatta, akkor az eredeti nevét is feltüntettük, melyet a használt név után vesszővel elválasztva, álló betűvel közöltünk.

Művészetben

Az irodalmi, képzőművészeti, zenei művek hősei gyakran hozzájárulnak ahhoz, hogy valamely korban hogyan alakul egy-egy név divatja. De ha tömegesen esetleg nem is befolyásolják a névadást, konkrét esetben mégis meghatározhatják egy család névválasztását vagy egy személy viszonyát a saját nevéhez. A névcikkek kidolgozásakor elsősorban a magyar szerzők alkotásainak szereplői közül válogattunk, és csak alkalmanként tettünk kivételt egy-egy világhírű alkotás említésével. Itt térünk ki azokra a művekre is, amelyeknek írói, költői egy-egy név hangulatával vagy

jelentésével foglalkoznak. A rendelkezésünkre álló hely szűkössége, a források gazdagsága azt eredményezte, hogy a teljesség igénye fel sem merülhetett bennünk, csupán ízelítőt nyújtunk a nevek megközelítésének ilyen irányú lehetőségéhez.

Földrajzi névként

A magyar eredetű földrajzi nevek jelentős része személynévből keletkezett. A legősibb forma a puszta személynévből alakult helynév, amely a település alapítójának, első birtokosának vagy valamely nevezetes lakójának állít emléket. A későbbiekben gyakran előfordul az *-i*, *-é* képzővel vagy a *-falva*, *-háza*, *-laka*, *-szállása* stb. utótaggal kiegészült összetett név is. Ugyancsak gyakran találkozhatunk keresztnévvel azoknak a településeknek a nevében, amelyek a templomuk védőszentjéről kapták nevüket. Példáinkat elsősorban a magyarországi vagy valamikor magyar illetékességű területeken használatos földrajzi nevek közül választottuk.

Népszokások

A néphagyományban a naptári nevekhez gyakran sajátos köszöntő vagy ünneplő szokások kapcsolódnak. A jeles napok eseményei sokat megőriztek a honfoglalás előtti idők hitvilágának szokásaiból. Egy-egy naphoz tilalmak, jóslások, szerencsés vagy szerencsétlen előjelek kapcsolódtak, amelyeknek a mindennapi életben nagy jelentőséget tulajdonítottak. A középkor óta egyik-másik szent emléknapjához többféle hiedelem és szokás kötődött, amelyek legtöbbször a szentek nevéhez fűződő csodás legendák és a népi hitvilág ötvöződéséből keletkezett. Mindezt sok településen kiegészítette a helyi védőszentek kultusza. Ebből a színes hagyományrendszerből kívántunk néhány ismert vagy kevésbé ismert mozzanatot bemutatni.

Szólás

A szólások és a közmondások tömörsége, stílusértéke különös jelentőséget ad használatuknak. Nyelvi formájuk és tartalmuk lehetővé teszi, hogy egy bizonyos személyről vagy helyzetről általános kijelentést tegyünk, még hozzá olyan módon, hogy az éppen tapasztalt egyedi esetet jellemzőnek, szokásosnak tüntessük fel. Keletkezésük gyakran konkrét élethelyzethez kötődik. Annak ellenére, hogy a későbbiekben elhomályosulnak az adott szituáció körülményei, a megnevezett személy – legalábbis nevében – továbbra is fontos szereplő marad, ám a név jelentése kitágul, a szövegkörnyezet értelmétől függően általánossá válik, bárkire vonatkoztatható lesz. Igyekeztünk minél több, keresztnévet tartalmazó szólást és közmondást bemutatni, ezért a régebbi vagy csupán egy-egy konkrét településen vagy kisebb tájegységen használatos szólásokat és közmondásokat is közöljük.

Csúfoló

A névcsúfoló mondókák leginkább a gyermekek társas életének részei, amelyet hol támadó, hol védekező fegyverül használnak az érintkezésben. Gyakran kórusban mondogatják a kiválasztott gyermek nevéhez kapcsolódó, legtöbbször dallamos hangsúlyozású versikéket. A ritmosos, rímes mondókákra a túlzás és az irónia a jellemző, amelyhez gyakran társul az egyéni érzékenységgel nem törődő szókimondás. A többszöri mondogatás során elszűrülhet a tartalma, sőt az eredeti szándéktól eltérően, akár kedves, rímes, becézgető versikévé válhat. Példáinkat a régebbi és az újabb névcsúfolók közül válogattuk, de tudatosan elhagytuk a nyomdafestéket nehezen tűrő, szabados megfogalmazásokat.

Köznevesülve

A keresztnemek egy része – különösen a magyar nyelvben hosszú idő óta jelen lévő, gyakori előfordulású nevek – a nyelvhasználat során közzóvá válhat. Sok példát találunk erre a nyelvjárásokban, a különböző csoportnyelvekben és persze a köznyelvben is. Megtörténhet a köznevesülés minden alaki változtatás nélkül, de kaphat a köznevesült keresztnév valamilyen toldalékot, esetleg összetett szó elő- vagy utótagjaként válhat köznévvé. Közzóként leggyakrabban valamilyen emberi jellegzetességet, tulajdonságot jelölnek, de előfordulnak állatok, növények, tárgyak neveként vagy egyéb jelentésben is. Egy-egy névcikkben elsősorban a nyelvjárási és az általánosan ismert köznyelvi adatokat közöljük, de ha forrásaink lehetővé teszik, akkor egyéb csoportnyelvi értelmezéseket is megadunk.

Férfinevek

A, Á

Ádám

Eredete A bibliai *Ádám* név eredetéről többféle magyarázatot ismerünk. Egyesek szerint egy sumérra visszavezethető héber névből alakult, amelynek jelentése 'atyám'. Mások szerint a héber 'vörös' jelentésű szóból keletkezett, a vörös földből való ember bőrszínének megnevezéseként.

Védőszentje Az Ószövetség története szerint az első ember neve *Ádám*, akit Isten a föld porából saját képére alkotott. Miután lelkét lehelt belé, az Éden kertjébe helyezte, és úrrá tette az egész állatvilág fölött. Oldalbordájából teremtette meg az első asszonyt, aki *Ádám* felesége lett, és akit *Évának* nevezett. Mivel az első emberpár nem tartotta meg Isten parancsait, kiűzettek az Éden kertjéből. Ünneppnapja: december 24.

Névnapja szeptember 9., december 24.

Gyakorisága Igen korán megjelent a magyar névkincsben. Már a XII. századból vannak írásos adataink *Adam* változatra. Nagyon gyakori név volt a XVI–XVIII. században, de a XIX. század elejére szinte teljesen kikopott a használatból. 1967-ben 64 fiú kapta ezt a nevet, de az 1983 és 1987 között készült országos statisztikában már a 20. helyen szerepelt 6057 névadással. Az 1996-os statisztikák szerint 1592 kisfiú kapta első névként az *Ádámot*, ekkor a 6. leggyakoribb név volt. A 2000-es években is a népszerű nevek közé tartozott, így megtartva 6. helyét 2005-ben 1277-en lettek az újszülött fiúk közül *Ádámok*. Ebben az évben második névként 230 gyerek kapta. A 2006-os összesített gyakorisági listán a 31. leggyakoribb férfinév volt. Ekkor első névként 44 282, másodikként 5546 fő viselte az *Ádám* nevet.

Becézése *Ádámka, Ádi, Ádika, Ádi-Bádi, Ádó*.

Idegen megfelelői Az *Ádám* nevet sok más nyelvben is megtaláljuk. Az angolban, a franciában, a németben, a lengyelben *Adam*, az olaszban *Adamo*, a spanyolban *Adán* formában.

Családnévként Az önállóan előforduló *Ádám* mellett még néhány családnevünk származik ebből a keresztnévből, például *Adám, Adán, Adány, Adami, Adámi, Ádámfi, Adó, Adók*.

Híres viselői *Batthyány Ádám* (1610–1659) törökverő főkapitány.

Vay Ádám (1656–1719) kuruc szenátor, udvari főkapitány, Rákóczi fejedelem legbizalmasabb tanácsosainak egyike.

Zrínyi Ádám (1662–1691) Zrínyi Miklós, a költő és hadvezér fia, Légrad és Muraköz főkapitánya.

Béri Balogh Ádám (1665–1711) kuruc brigadéros, dunántúli középirtokos nemes.

Mányoki Ádám (1673–1757) festő, a barokk arcképfestészet kiemelkedő tehetségű mestere.

Pálóczi Horváth Ádám (1760–1820) költő, hagyománygyűjtő.

Clark Ádám (1811–1866) angol mérnök. Ő vezette a Lánchíd építését.

Szirtes Ádám (1925–1989) színész.

Réz Ádám (1926–1978) műfordító, kritikus, publicista.

Ádám Jenő (1896–1982) zeneszerző, karnagy, a Kodály-módszer pedagógiájának kidolgozója.

Művészetben A magyar irodalomban Madách Imre *Az ember tragédiája* című drámájában mintázza meg *Ádámot*. Ő az a központi alak, akit bukásából a társáért és önmagáért érzett felelősség és alkotómunka emel fel. Az Úr így biztatja őt utolsó szavaival:

Karod erős – szived emelkedett:
Végetlen a tér, mely munkára hív,
S ha jól ügyelsz, egy szózat zeng feléd
Szünetlenül, mely visszaint s emel,
Csak azt kövesd.

Földrajzi névként A Somogy megyei *Ádánd* község neve az *Ádám* személynév honfoglalás előtti, *-d* kicsinyítő képzős származékából keletkezett.

Ádám-csúcs 2243 m magas piramis alakú hegycsúcs Dél-Afrikában. Egy muszlim legenda szerint *Ádám* a Paradicsomból való kiűzetése után ezer évig az *Ádám-csúcs*on fél lábon állva vezetelt. *Ádámfalva*, később *Ádámkohány* és *Ádámföldre* Szlovákiában található községek. *Ádám-hídja* korallszigetektől és homokzátonyból álló, mintegy 30 km hosszú szigetcsoport Dél-Ázsiában. Egy másik legenda szerint *Ádám* itt kelt át Srí Lanka szigetére. *Ádámos* ma romániai község. Első írásos említése a XVI. század elején: *Adamus*.

Szólások *Ádám látott ilyet kis inas korában*, ezt mondják a csodálatos, hihetetlen dolgokra. *Sok az Ádám népe*, akkor mondják, ha sokan összegyűlnek egy helyre. *Ádámnál és Évánál kezd*, azaz nagyon messziről kezd valamit. *Rokonok Ádámról, Éváról*, vagyis olyan távoli rokonok, hogy az már nem is számít rokonságnak.

Gyakran emlegetett szállóigénk Mózes könyvéből: *Ádám, hol vagy?*

Csúfolók

Ádám,
batyut visz a hátán.

*

Ádám, macska ül a hátán.
– Eriggy macska, adj helyet,
Ádám fog majd egeret.

*

Ádám, Éva, két szem szilva, paradicsom, hámm!

Köznevesülve A köznyelvi *ádámcsutka* megnevezése a népnyelvben is *Ádám* nevéhez kötődik, például *ádámalma*, *ádámbütyök*, *ádámcsomó*, *ádámcsont*, *ádámfalat*, *ádámgége*, *ádámgombja*, *ádámgörcs* stb.

Tudjuk, hogy aki *ádámkosztümben* van, az valójában ruhátlan, pucér. Ismerjük a népmesékből az *ádámház* megnevezést, amely főleg a idegenekre, a házhoz nem tartozó személyekre vonatkoztatva jelöli az emberszagot. De vajon mit csinál az, aki *ádám villájával* eszik? Tréfásan ezt olyankor mondják, ha az illetet megsértve, evőeszköz nélkül, kézzel eszik valaki. Az *adamiták* ókori, majd középkori eretnekek voltak. Nevüket a bibliai *Ádám* nevéből kapták.

A zúzott kövel borított, hengerelt utak, az úgynevezett *makadám* utak is *Ádámra* emlékeztetnek. Ezt a burkolatot egy skót mérnök, J. L. MacAdam találta fel a múlt század elején (*MacAdam* magyarul *Ádám fia*, azaz *Ádámfi*). Az ő nevét a magyar nyelv hangsúlyjaival ejtve jött létre és vált köznévvé a *makadám* szavunk.

Adrián

Eredete Latin eredetű, a *Hadrianus* névből származik. Jelentése a 'Velence tartománybeli Hadria városból való (férfi)'.

Védőszentje Az *Adrián* nevet több szent viselte a katolikus egyházban. Nevezetesebbek közülük: *Hadrianus* nikomédiai vértanú, aki egyházüldöző császári hivatalnokból lett keresztény. Nagy kínzással végezték ki 303-ban. Emléknapja: szeptember 8.

Adriánus vértanú Palesztinában. Firmilianus caesareai kormányzó előbb a vadállatok elé dobatta, és midőn ezek nem bántották, megfojtatta 309. március 5-én. Emléknapja ugyanezen a napon van.

Adriánus skót püspök, vértanú, akit 6000 hívével együtt a Skóciába betört dán kalózok a Forth folyó torkolatánál fekvő szigeten felkoncoltak 874-ben. A szigeten később templom épült, ennek kriptájába temették el a püspököt. Emléknapja: március 4.

Névnapja március 4., 5., szeptember 8.

Gyakorisága Már a XII. században megtaláljuk különböző írott forrásokban *Adrianus*, *Andrianus* formában, de soha nem tartozott a gyakori nevek közé. A XX. század utolsó évtizedeitől azonban egyre kedveltebbé vált. Amíg az 1967-es statisztikák szerint senki sem kapta az *Adrián* nevet, addig az 1983–87-es adatok szerint már 61, az 1996-os szerint első névként 174, második névként 20 fiúnak adták. 2000-ben már 319-en első, míg 67-en második névként, 2005-ben 255-en első, 81-en második névként kapták az *Adriánt*. A 2006-os statisztika szerint ebben az évben a gyakorisági listán a 78. férfinév volt, ekkor 5182 fő viselte első és 964 második névként.

Becézése *Adri, Adrika*.

Rokon neve Régi magyar *Adorján*.

Női párja *Adria, Adriána, Adrianna, Adrienn*.

Idegen megfelelői A név elterjedtségét bizonyítja, hogy sok nyelvben megtalálható. Így a spanyolban az *Adrián*, az angolban, a lengyelben és az oroszban az *Adrian*, a németben az *Adrian* vagy a *Hadrian*, a svédben *Hadrian*, az olaszban *Adriano*, a franciában *Adrien* forma használatos.

Családnévként Napjainkban ritkán családnévként is előfordul, illetve megtalálhatjuk a belőle alakult változatokat is: *Adorján, Adarján, Aderján, Adorgyán, Odorján, Odrián*.

Híres viselői *Richter Adrian Ludwig* (1803–1884) német festő és grafikus.

Adrian, sir Edgar Douglas (1889–1977) angol fiziológus, posztumusz Nobel-díjas.

Adorján János (1882–1964) gépészmérnök, sportrepülő. Ő volt az első magyar, aki saját tervezésű gépével a levegőbe emelkedett.

Művészetben *Adrian Leverkühn* német zeneszerző, Thomas Mann *Doktor Faustus* című regényének központi alakja.

Földrajzi névként Régi helyneveinkben szerepelt ez a név. A Veszprém megyei *Adorjánháza* a XV. századi feljegyzésben még *Adryanhaza* alakváltozatban szerepel. *Lispesztadorján* Zala megyei község a magyar–horvát határ közelében, a *Szentadorjáni patak* mentén. A ma Romániában található *Arian* falu első írásos említéseiben *Adrian* (1261), *Adoryan* (1471). *Adorján* ormánsági település, az első írásos említése a XII. század elejéről való. A középkori Bihar vármegyében épült a XIII. század elején és a XIX. századig állt *Adorján vára*.

Ákos

Eredete Török eredetű név. A török *ak-kus* ~ *Ak-kus* szóból származik, melynek jelentése 'fehér sólyom'.

Védőszentjei *Achatus* (+125?) örmény vértanú, a 14 segítő szent egyike. A legenda szerint a kereszties háborúban, Hadrianus császár idejében tízezer katonatársával együtt az Ararát hegyén keresztre feszítették, mert nem áldoztak a pogány isteneknek. Ünnepe: június 22.

Másik védőszentje szerémi *Acatius* vértanú. Ünnepe: január 2.

Névnapja január 2., február 27., március 31., június 22.

Gyakorisága *Ákos* kun vezér volt, akinek a nevét a XIV. század végéig sokan viselték. Első írásos előfordulásai az *Acus*, *Achus*, *Akus* alakváltozatok, amelyeket már a XII. századi iratokban megtalálunk. A keresztény nevek elterjedésével ez az ősi nevünk teljesen feledésbe merült. Régi iratok tanúsítják, hogy a XVII. században élt két Barcsay, akik ezt a nevet viselték. Közülük az egyik erdélyi fejedelem volt. Több elfeledett név között e névre is a XVIII. századi erdélyi prédikátor, Bod Péter hívta fel a figyelmet Pápai Páriz Ferenc latin–magyar és magyar–latin szótárának 1767-i új kiadásában. Feltehetően ennek hatására a XIX. században már több kisfiút neveztek *Ákos*nak. Bár igazán divatosá csak napjainkban vált. Amíg 1967-ben 201, addig 1983–87 között már 2631 fiú kapta ezt a nevet, abban az időben a 34. leggyakrabban választott név volt. Az 1996-os adatok szerint a 32. helyen állt, de ez már csak 646 választást jelentett. Átmenetileg csökkent a név népszerűsége, de a 2000-ben született fiúk közül már 708 gyerek lett *Ákos*. A 2005-ös adatok tanúsága szerint pedig újból kezd népszerűvé válni, ugyanis a gyakorisági lista 20. helyén első névként 783, másodikként 124 kisfiú kapta az *Ákos* nevet. 2006-ban az összlakosság statisztikájában a 45. helyen állt, a magyar férfiak közül 22 484 fő viselte első és 3570 második névként az *Ákos* nevet.

Becézése *Ákác*, *Áki*, *Ákoska*, *Ákuci*, *Ákumka*, *Bákos*.

Családnévként Az *Ákos* név ritkán, de előfordul családnévként is, erre a XV. századtól vannak adataink. A magyar *Ákos* nemzetség legrégebb nyoma 1136-ból való. A nemzetség monostora és négytornyú román bazilikája a Szilágy vármegyei *Ákoson* állt.

Híres viselői *Ákos* mester XIII. századi udvari klerikus, pesti plébános.

Barcsai Ákos (1610–1661) Erdély fejedelme.

Beöthy Ákos (1838–1904) politikus, publicista, Bihar vármegyei aljegyző.

Ráthonyi Ákos (1868–1923) operettszínész.

Bihari Ákos (1873–1924) drámai színész és szavalóművész.

Dutka Ákos (1881–1972) költő, újságíró.

Művészetben Irodalmi alkotások szereplői is viselik ezt a nevet. *Réty Ákos* fiatal nemes Eötvös József *A falu jegyzője* című regényében, a reform szellemű ifjakat képviseli.

Vajkay Ákos Kosztolányi Dezső *Pacsirta* című regényének apafigurája.

Földrajzi névként *Ákos* a neve a mai Romániában Nagykárolytól délkeletre fekvő településnek, melynek helyén az Ákos nemzetség monostora állt. Szintén romániai település a Székelyföldön, Marosvásárhelytől délkeletre elterülő *Ákosfalva*.

Csúfoló

Ákos,
mákos!

Aladár

Eredete A germán eredetű *Aladár* név feltehetően a német *Aldarik* vagy *Aldemar* név megmagyarosodott alakja. A név jelentése 'tapasztalt, hatalmas', mely a germán nevek elemeinek jelentésével (*Adal* ~ *Alda* ~ *Alde* 'öreg, tapasztalt' + *ric* ~ *rik* 'hatalmas, híres') azonosítható. Aladár a hun monda szerint Attila és Krimhilda német hercegnő fia. Atyja halála után testvérével, Csabával összezapott a hatalomért. A németek segítségével Óbuda környékén leverte Csabát, de maga is elesett.

Védőszentjei *Eleutherius* (+531) püspök volt a mai Belgium területén. Ünnepnapja:

február 20. Másik védőszent az ugyanilyen nevű pápa (+189), akit az egyház áldozatos munkája miatt vértanúként tisztel, jóllehet nem halt erőszakos halált. Ünnepnapja: május 26.

Névnapja február 20., március 11., április 18., 20., május 26., június 29.

Gyakorisága A ritka nevek közé tartozik. Az 1967-es statisztikák szerint 24, 1983–87 között csupán 81 fiú kapta ezt a nevet. A XXI. században még tovább csökken a név választása. 2000-ben már nem is találjuk a legalább 10 esetben választott nevek listájában. 2006-ban az összlakosság statisztikájában a 99. helyen állt, a magyar férfiak közül 2341 fő viselte első és 541 fő második névként az *Aladár* nevet.

Becézése *Aladárka, Alcsi, Ali, Alike, Alisa, Palcsi.*

Családnévként Igen ritkán fordul elő.

Híres viselői *Juhász Aladár* (1856–1922) zongoraművész és zeneszerző.

Körösffői Kriesch Aladár (1863–1920) festő és iparművész, a gödöllői művésztelep alapítója.

Kovách Aladár (1866–1922) sebészorvos, a Budapesti Önkéntes Mentőegyesület egyik alapítója és orvosa.

Székely Aladár, Bleyer (1870–1940) fényképész. Egyedi portrékat készített a XX. század eleji magyar művészeti élet kiemelkedő egyéniségeiről.

Schöpfli Aladár (1872–1950) kritikus, irodalomtörténész, író, műfordító.

Rácz Aladár (1886–1958) cimbalomművész, a cimbalomjáték első művészi képviselője.

Komlós Aladár (1892–1980) irodalomtörténész, író, költő.

Komjáthy Aladár (1894–1963) költő és természettudós.

Buzágh Aladár (1895–1962) vegyész-mérnök.

Csúfoló

Aladár,
kilenc kutya, hat agár!

Albert

Eredete A germán eredetű név, az *Adalbert* rövidüléséből származik. Az *Adalbert* két tag összetételéből keletkezett: az *adal* 'nemes' és a *berath*, *-berth*, *-bert* 'fényes' szavakból.

Védőszentjei Az Alberteknek több védőszentjük van. Közülük a legismertebb és legjelentősebb *Nagy Szent Albert* (1200?–1280). A domonkos rend megbízásából több városban megszervezte a rendi főiskolát, Kölnben megalapította a rendi egyetemet. Katedrája köré hús nemzet növendékei sereglettek, köztük Aquinói Szent Tamás is. Szent Albertet leginkább természettudósként ismerik az emberek. Élete folyamán a természettudományok majd minden ágával foglalkozott. Sevillában őriznek egy Albert-kéziratot, amelyet Kolumbusz Kristóf olvasott és lapszéli jegyzetekkel látott el. Ünnepe napja: november 15.

Megemlíthetjük még két középkori pálos szerzetes, *Thar-Ispán Boldog Albert* (ünnepe napja: május 9.) és Csanády Boldog *Albert* (ünnepe napja: május 29.) nevét. Ezt a nevet viselte a karmelita *Szicíliai Szent Albert* (†1306) is. Ünnepe napja: augusztus 7.

Névnapja április 23., augusztus 7., 24., szeptember 5., november 15.

Gyakorisága Az *Albert* ma hazánkban a ritka nevek közé tartozik. Az 1967-es statisztikák alapján 88 újszülött, az 1983–87 közötti öt év alatt 269, a 2000-es évben 45 kisfiú kapta első névként. 2006-ban az összlakosság statisztikájában a 72. helyen

állt, a magyar férfiak közül 6475 fő viselte első és 1365 fő második névként az *Albert* nevet.

Becézése *Abi, Albi, Ali, Berti, Berci*.

Rokon neve A germán eredetű *Adalbert*.

Női párja *Alberta, Albertina*.

Idegen megfelelői Igen sok nyelvterületen ismert és használt név. Az olaszban, a spanyolban, a portugálban az *Alberto*, a franciában, az angolban, a svédben, a finnben, a németben, a szlovákban az *Albert* forma a szokásos. Sok alakváltozata is létezik a névnek, ilyen a finn *Altti, Alpertti, Pertti*, a német *Albrecht*, a svéd *Albrekt*.

Családnévként Gyakran előfordul. Az első írásos emlék, amelyben az *Albert* családnév volt, 1473-ból származik. A névnek többféle változata él: *Albert, Alberth*, illetve az apanévképzős *Alberti, Albertfi, Albertfy, Albertffy* formák.

Híres viselői Több uralkodó, herceg viselte ezt a nevet.

I. (Habsburg) Albert (1250–1308) német-római császár, Ausztria hercege.

V. (Habsburg) Albert (1397–1439) Ausztria hercege, Magyarország kormányzója, II. Albert néven német-római császár és cseh király.

Brandenburgi Albert (1490–1568) a német lovagrend nagymestereként a reformációhoz csatlakozott, és világi hercegséggé tette a lovagrend birtokait.

Albert (1559–1621) Ausztria főhercege, Portugália alkirálya.

Albert (1817–1895) Ausztria főhercege, osztrák tábormok.

I. Albert (1875–1934) belga király.

A Nobel-díjas tudósok között néhányan ezt a nevet viselik.

Albert Schweizer (1875–1965) francia lelkipásztor, orvos, muzikológus. Emberbaráti szeretetből kórházat alapított Afrikában. 1952-ben kapott Nobel-békedíjat.

Albert Einstein (1879–1955) német fizikus. A relativitáselmélet kidolgozásáért 1921-ben kapott fizikai Nobel-díjat.

Albert Camus (1913–1960) francia író. 1942-ben a *Közöny* című regényével vált híressé. 1957-ben kapott irodalmi Nobel-díjat.

Szent-Györgyi Albert (1893–1986) biokémikus. Elsőként különítette el paprikából C-vitamint. 1937-ben orvosi Nobel-díjat kapott.

Sok híres magyar *Albertet* is ismerünk.

Gyergyai Albert, Gyergyei, Gergei, Görgei (XVI–XVII. sz.) történírásszerző.

Szenci Molnár Albert (1574–1639) református pap, nyelvtudós, filozófus, zsoldárköltő, egyházi író, műfordító.

Pákh Albert (1823–1867) író, szerkesztő, ügyvéd.

Bedő Albert, Kálnoki Bedő (1839–1918) erdész, részt vett az 1879-i erdőtörvény előkészítésében.

Mikszáth Albert (1889–1921) író, újságíró. Mikszáth Kálmán fia.

Gyergyai Albert (1893–1981) irodalomtörténész, író, műfordító.

Wass Albert (1908–1998) erdélyi magyar író és költő.

Földrajzi névként *Albertfalva* Kelenföldtől délre fekvő, 1950-ben Budapesthez csatolt terület, mely nevét az uradalom birtokosáról, Albert Kázmér Ágost (1738–1822) hercegről kapta. *Albertirsa* Ceglédttől északnyugatra fekvő település Pest megyében. Nevét két település: *Albert* és *Irsa* egyesítéséből kapta. Az *Albert* név a település tulajdonosára utalhat.

Közép-Afrikában található az *Albert-tó*, melynek nevét 1864-ben a tó felfedezője adta, Viktória angol királynő férjének, Albert főhercegnek az emlékezetére.

Köznevesülve A népnyelvben közszoí előtagként is szerepel a név. Az ország nyugati részén *albertlevél* a neve a babérlevélnek.

Alex

Eredete A görög eredetű *Alexisz*, *Alexiosz* (latinul *Alexius*, *Alexander*) név rövidülése.

Az *Alexander* a görög *Alexandrosz* név latin formája, melynek jelentése: 'férfiakat védő vagy férfiaktól megvédő'. Az összetett név elemei a görög *alexó* 'öv, véd' és az *androsz* szó, utóbbi az *anér* 'férfi, ember' szó birtokos esete.

Védőszentje *Falkonieri Szent Alexius* (+1310) a szervita rend hét alapítójának egyike.

Ünnepnapja: február 17.

Névnapja február 9., 17.

Gyakorisága Hazánkban mindig ritka névnek számított. 1967-ben csupán 4 kisfiú kapta. Az 1983–87-es adatok szerint ebben az öt évben már 267 kisfiút neveztek el *Alex*nek. A név népszerűsége az 1990-es évek végére tovább nőtt. Az 1996-os adatok szerint a 40. leggyakoribb név volt, amely 389 első és 72 második névválasztást jelentett. Az ezredfordulón már 499 kisfiú kapta első névként. A későbbiekben is 300–400 között van évente azoknak az újszülötteknek a száma, akiknek első névként az *Alex* nevet adták. A 2006-os összesített gyakorisági listán a 68. leggyakoribb férfinév, 6891 fő viselte első és 1458 második névként.

Becézése *Ali*, *Lexi*.

Rokon nevei A latin *Alexander*, valamint annak megmagyarosodott változata, a *Sándor* és a vitatott eredetű *Elek*. Lásd 41. ábra (*Sándor*).

Női párja *Alesszia, Alexa, Alexandra, Alexia*, valamint az *Alexandra* egyéb rokonai: *Aliz, Aliza, Alicia, Szandra, Szandi, Szanna*. Lásd 41. ábra (*Sándor*).

Idegen megfelelői Az *Alex* más nyelvekben is ebben a formában használatos, így a németben, az angolban, az olaszban, a franciában és a szlovákban.

Andor

Eredete Keletkezéséről kétféle magyarázatot ismerünk. Egyesek szerint az *András* név régi formájából, az *Andorjásból* rövidült. Mások szerint a latin eredetű *Andronicus* név régi magyaros alakjának, az *Andornak* névalaknak a rövidülése. Ebben az esetben a jelentése ’férfiak legyőzője’.

Védőszentjei *Andronicus* IV. századi hitvalló; Isten akaratában megnyugodva viselte el két gyermekének elvesztését; felesége kolostorba vonult, ő pedig Palesztina szent helyeit látogatta. Ünnepnapja: október 9.

Szent Andronicus (+304) gladiátoroktól kivégzett kis-ázsiai vértanú. Ünnepnapja: október 11.

Többen *Szent András* apostolt tekintik az Andorok védőszentjének. Ünnepnapja: november 30.

Névnapja május 17., október 9., 11., november 30.

Gyakorisága Nem tartozik a gyakori nevek közé, de újabban nő a népszerűsége. 1967-ben mindössze 55 kisfiú kapta az *Andor* nevet. Az 1983–87-es adatok szerint 371 kisfiút neveztek el így. 2000-ben már 43, majd 2002-ben 55 újszülött kisfiú viselte első névként az *Andort*. 2006-ban az összlakosság statisztikájában a 82. helyen állt, a magyar férfiak közül 4709 fő viselte első és 1006 fő másodikként az *Andor* nevet.

Becézése *Andi, Andorka, Andri, Andris, Bandi*.

Rokon nevei *András*, annak régi magyar formája az *Andorás, Andos*, illetve magyar alakváltozata, az *Endre*, valamint az *András* név önállósult becézője, a *Bandó* és a név francia alakváltozata, az *André*.

Női párja Az *András* névvel való rokonsága alapján az *Andrea*, mely a XX. század elejétől vált népszerűvé. Előtte a XIX. század második felében a francia *Andrée* női név magyarítására az *Andor* férfinévből alakított *Andorin* és *Andorina* nevet javasolták.

Családnévként *Andor* vagy *Andorka* formában fordul elő.

Híres viselői *Adorján Andor, André A.* (1883–1966) író, hírlapíró, műfordító. Ő fordította franciára Molnár Ferenc *A Pál utcai fiúk* című regényét.

Tevan Andor (1889–1955) könyvkiadó- és nyomdatulajdonos, „a szép könyv szerelmese”.

Németh Andor (1891–1953) író, kritikus és szerkesztő.

Kertész Andor, *André Kertész* (1894–1985) világhírű magyar származású fotóművész.

Ajtay Andor (1903–1975) színész.

Gelléri Andor Endre (1906–1945) író, novellista.

Andorka Rudolf, *Fleischhacker* (1891–1961) diplomata, katonatiszt, jogász.

Andor Ilona, *Adrigán* (1904–1977) karvezető, zenepedagógus.

Andorka Rudolf (1931–1997) szociológus, közgazdász, akadémikus.

Földrajzi névként *Andorháza* és *Andorhegy* ma szlovéniai községek. *Andornak*, 1939-től *Andornaktálya* Heves megyei község, első írásos említése a XIV. század elejétől *Ondarnak*.

András

Eredete A görög eredetű *Andreiasz* név latin *Andreas* alakjából származik. Az *Andreas* névben a görög *andreiosz* szó fedezhető fel, amelynek közszoí jelentése 'férfi, férfias'.

Védőszentjei A név bibliai viselője *András apostol*, aki egyszerű halászemberként lett Jézus tanítványa. Életéről keveset tudunk. A legenda szerint egészen a Volgáig hirdette az evangéliumot, ezért tartják Oroszország védőszentjének. Néró császár uralkodása idején ferdén ácsolt keresztre szegezték, így szenvedett mártírhalált. Jelképe az egyenlő szárú, x alakú átlós kereszt. Ünnepnapja: november 30.

Szent András alakját egyházi képek, szobrok őrzik, és sok templom védőszentjeként tiszteli, például Komárom, Balatonendréd, Rábapordány, Kám, Bag, Tóalmás.

Corsini Szent András (†1373) karmelita, Fiesole (Itália) püspöke. Ünnepnapja: február 4.

Avellino Szent András (†1608) olasz teatinus szerzetes. Ünnepnapja: november 10.

Névnapja február 4., május 21., november 10., 30.

Gyakorisága Az Árpád-kortól a leggyakoribb keresztnévek egyike, népszerűsége a következő századokban sem csökkent. 1967-ben 1504 kisfiú kapta az *András* nevet, ezzel a 18. leggyakoribb név lett. A nyolcvanas évek közepén, az 1983–87-es gyakorisági lista 13. helyére került, 8297 viselővel. A 1990-es években azonban elkezdődött a név népszerűségének csökkenése. 1996-ban már csak a 26. volt a

gyakorisági listán 774 választással. A 2000-es évek gyakorisági listáin hasonló helyen és hasonló számú választással találjuk. 2005-ben a 22. volt a választott nevek sorában 738 névadással. A 2006-os összesített gyakorisági listán a 15. leggyakoribb férfinév 105 619 képviselővel. Második névként ekkor 18 800 fő viselte az *András* nevet.

Becézése *Andi, Andor, Andorka, Andri, Andris, Andriska, Andró, Bandi, Bandika, Bangyi, Bandó, Bandók, Bandóka, Bandus, Bendzsó, Dandi ~ Tandi, Endre*. A régóta meglévő becéző formák egy része már önálló keresztnévvé vált.

Rokon nevei Az *András* régi magyar formája az *Andorás, Andos, Andor*, alakváltozata az *Endre*, valamint az *András* név önállósult becézője, a *Bandó* és a név francia alakváltozata, az *André*.

Női párja *Andrea*.

Idegen megfelelői Az *András* angolul *Andrew*, franciául *André*, olaszul *Andrea*, spanyolul *Andres*, németül, dánul és hollandul *Andreas*, svédül *Anders*, csehül, oroszul *Andrej*, lengyelül *Andrzej, Jendrzej*.

Családnévként Az *András* a családnévek kialakulásakor közkedvelt és gyakori név volt, ezért ma is számos változatát megtaláljuk családnéveink között: *Ancsa, Anda, Andacs, Andics, Andó, Andócs, Andók, Andony, Andos, András, Andrásfi, Andrási, Andrásza, Andris, Andró, Andrus, Anka, Ankó*.

Híres viselői *András* néven három magyar király uralkodott:

I. András (1046–1060) a magyarok 4. királya.

II. András (1205–1235) a 19. magyar király.

III. András (1290–1301) Magyarország 23. királya.

A magyar művelődéstörténetnek sok kimagasló alakja viselte az *András* keresztnévet. *Hess András* (XV. sz.) budai nyomdász, aki 1473-ban Magyarország első nyomdáját alapította.

Vásárhelyi András (?–1526) pesti ferences szerzetes, a Jagelló-kori vallásos költemények egyik szerzője.

Batizi András (1510?– 1550?) evangélikus prédikátor, énekszerző, a reformáció hazai terjesztője.

Szkhárosi Horvát András (XVI. sz.) a magyar reformáció jelentős énekszerzője.

Valkai András (1540–1587) erdélyi históriásének-szerző.

Mayerhoffer András (1690–1771) építőmester, a hazai barokk-rokoko építészet képviselője.

Hadik András, gróf (1710–1790) tábornagy. Elsőként indítványozta a jobbágyrendszer felszámolását hazánkban.

Jelky András (1730–1783) világjáró utazó.

Dugonics András (1740–1818) író, egyetemi tanár, kegyesrendi szerzetes.

Cházár András (1745–1816) vármegyei főjegyző, jogi író, a magyar gyógypedagógia úttörője.

Vályi K. András (1764–1801) földrajztudós, egyetemi tanár.

Fáy András (1786–1864) író, politikus, Szemere Pál szavaival „a haza mindenese”.

Áchim L. András (1871–1911) parasztpolitikus, képviselő, szerkesztő.

Pető András (1893–1967) orvos, a konduktív mozgásterápiái képzés megalapítója.

Kórodi András (1922–1986) karmester, főiskolai tanár.

Sütő András (1927–2006) erdélyi magyar író.

Pernye András (1928–1980) zenetörténész, egyetemi tanár.

Földrajzi névként *Andrásfa* helység Vas megyében. A név korábbi alakja *Andrásfalva* volt. *Andráshida* 1969-ben Zalaegerszeghez csatolt település. Neve arra utal, hogy egy András nevű személy itteni birtokán híd vezetett át a Zala folyón. *Hévízszentandrás* 1946-ban Egreggyel Hévíz néven egyesült helység. A Szent András tiszteletére emelt templomra utal a név utótagja. *Békésszentandrás* helység Békés megyében. Temploma védőszentjéről nevezték el.

Népszokások *András napja* az advent kezdetére esik, a régi népéletben ilyenkorra már véget értek a zajos mulatságok, ahogyan Szeged környékén mondták: *András zárja a hegedűt*. Valamikor november végén kezdődtek a falusi disznótorok, ezért tréfásan *Disznóölő Szent Andrásként* is emlegetik ezt a napot.

Az *András-napi szokások* legtöbbször a párválasztáshoz kapcsolódik. Az alábbi egy erdélyi faluból, Mezőpalitonból való. A református nagylánynak egész napi böjtölés után András estéjén ki kell mennie az udvarra, és a kötényébe csillagokat kell szednie. Miközben a szemével szorgalmasan válogatja a neki tetsző csillagokat, azalatt tízszer visszafelé kell számolnia tíztől egyig. De nagyon kell ügyelnie, mert hiábavaló lesz a fáradsága, ha ugyanazt a csillagot kétszer is számbaveszi. Utána be kell szaladnia a házba, és a csillagokat a kötőjéből az ágyába kell öntenie. A hiedelem szerint így majd megálmodja, ki lesz a vőlegénye.

A palóc lányok András napján almát dugtak az eresz alá, amelyet Borbála napján a másik felére fordítottak, majd magukkal vittek az éjféli misére. Azt tartották, ha útközben valaki megszólítja őket, akkor annak a fia vagy a rokona lesz a férjük. Ezen az estén szoktak gyümölcsfaágakat is vízbe állítani, amelyek – ha karácsonyig kizöldültek – a farsangi férjhezmenést jelezték.

Egyedülálló az a csángó hiedelem, amely szerint ezen az éjszakán András elmondja az összeseregglő farkasoknak, hol találhatnak maguknak egy-egy birkát, malacot, tehenet. Ha a gazda azt akarja, hogy a farkas elkerülje a tájékat, akkor András-nap éjszakáján össze kell kötnie az ollót, mert ezzel összeköti a farkas száját is.

Szólás Az *András napi hó, vetésnek nem jó* szólásunk azon a megfigyelésen alapul, hogy árt a vetésnek, ha már november végén leesik a hó.

Csúfolók

András, kukoricahajtás.

*

András, zörög a padlás,
Leesett a kolbász,
Megették a macskák.

*

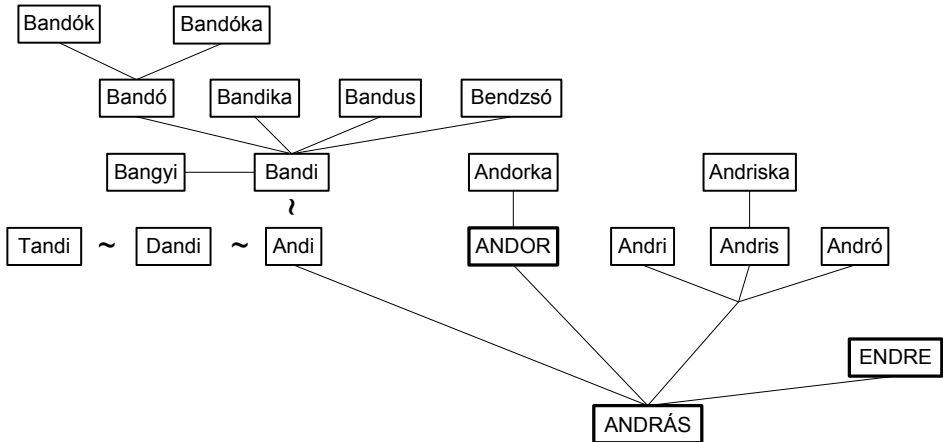
András paripás,
az ostora karikás.

Köznevesülve A népnyelvben, az ország különböző vidékein *cserebandi* a cserebogár; *kakasbandi* a hirtelen haragú, indulatos gyerek; *bandi* vagy *bangyi* a nagyfenekű személy, akit sokszor kigúnyolnak. Tréfás esküvésként szokták mondani a lehetetlennek látszó dologra: *Bandi legyek, ha...!*

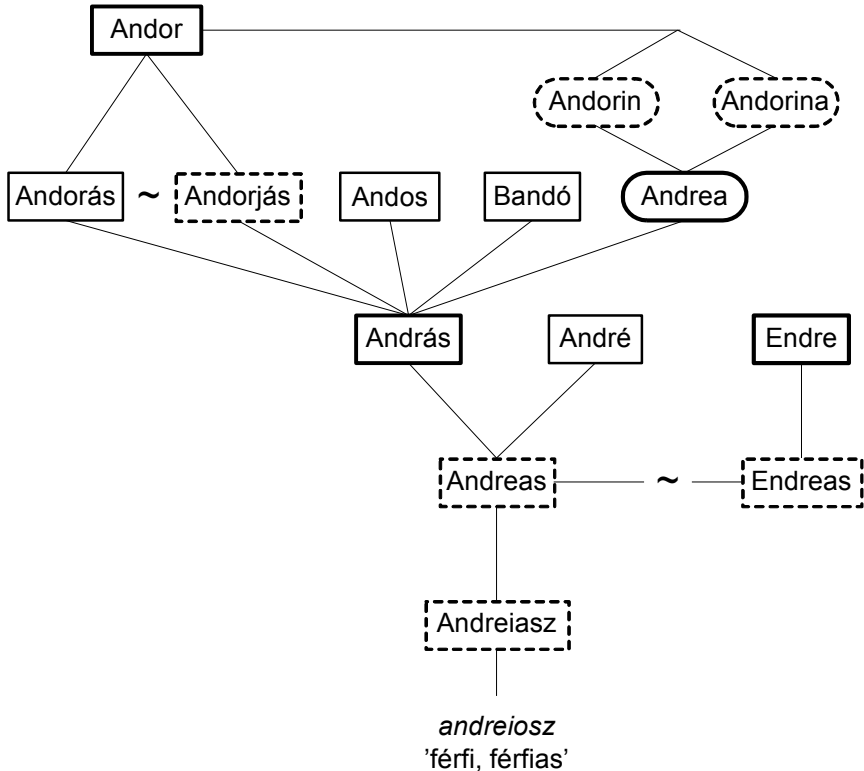
Sokszor használjuk a köznyelvben az *andráskereszt* kifejezést. Eredeti jelentése szerint olyankor mondjuk ezt, amikor egy faépítményen két párhuzamos oszlopot egy x alakú kötéssel merevítünk ki. Ehhez kapcsolódik az *andrás-kötés* és az *andrásstartó* szó is. Utóbbi a hajóépítésben volt használatos, annak a hajótetőt tartó cölöpnek a megnevezésére, amelyen keresztben fekszik a süvegfa.

A régi városi nyelvben *Andris* volt a rendőr neve.

3. ábra. Az *András* név becézői

4. ábra. Az *András* név rokon nevei

Antal

Eredete Latin eredetű név, mely a római *Antonius* nemzetség nevéből származik. A név jelentését nem ismerjük. Több feltevés létezik, az egyik szerint a név a görög *anthos* 'virág' jelentésű szóból eredeztethető, a másik szerint a szó jelentése 'fejedelem, elöljáró'.

Védőszentjei *Remete Szent Antal* (250?–356) 18 éves korában teljes árvaságra jutott. Remeteségbe vonult az egyiptomi sivatagba. Miután hívei serege egyre nőtt, kolostort alapított, ezzel megteremtve a monasztikus élet alapjait. 311-ben Maximinus császár keresztényüldözésekor Alexandriába ment, és a vértanúk körül tevékenykedett. Az

üldözés után Thebaiszba vonult vissza. Még egyszer járt Alexandriában, amikor bebizonyította az ariánusok ellenében, hogy Jézus Krisztus valóságos Isten és valóságos ember. 106 éves korában halt meg. Ő a beteg emberek és a beteg állatok patrónusa. A szent ereklyéit a XI. században vitték Franciaországba, ahol megalakult 1095-ben az *antoniták* rendje. Január 17-i emléknapját elsősorban a hazai délszlávok ünnepelték, de szórványos adatok előfordulnak a magyarok köréből is. Több legenda is fűződött hozzá. Az egyik szerint az ördög megkísértette és meggyötörte őt. Az a tűz, amellyel az ördög a szenvedélyt akarta benne felkorbácsolni, a forrása annak, hogy gyulladások megszüntetésére Szent Antalhoz szokás fohászzkodni. A XVI. század végére kultusza lehanyaglott, a hozzá fűződő legendák feledésbe merültek, illetve *Páduai Szent Antal* alakjához kapcsolódva éltek tovább.

Páduai Szent Antal (1195–1231) a portugáliai Lisszabonban született. Előbb az Ágoston-rendi kanonokok közé lépett be, majd pappá szentelése után a ferencesekhez ment át, hogy Afrika népei között hirdesse az evangéliumot. Franciaországban és Itáliában vándorprédikátorként tevékenykedett, sok eretneket megtérített. Alakjához számos legenda fűződik (pl. a levágott lábú ifjú meggyógyítása). Páduában halt meg, ahol még abban az évben szentté avatták. Ünnepe: június 13. A keddi napot – temetése napját – tisztelői azóta is Szent Antal emlékének szentelik. A koldusok pártfogója, de közbenjárását szokás kérni elveszett tárgyak megtalálásáért és mindennapi bajokban is. Az utasok, úton levők, szobrászok, agyagmunkások és porcelánkészítők védőszentje.

Névnapja január 17., június 13., július 5.

Gyakorisága A név népszerűsége napjainkban egyre csökken. A XVIII. század végi adatok szerint a katolikusoknál a 7. leggyakoribb keresztnév volt, az újszülött fiúgyermekek 4%-a kapta ezt a nevet. A XIX. század második felében a 13. volt a gyakorisági listán, ekkor a fiúk 2,25%-a kapta. Az 1967-es adatok szerint 573, az 1983–87-es években 1123 kisfiú lett *Antal*. Ez a szám tovább csökkent, 2000-ben már csak 75, 2002-ben 68 és 2005-ben 66 újszülött kapta ezt a nevet. A 2006-os összesített gyakorisági listán az *Antal* a 32. leggyakoribb férfinév 38 148 képviselővel. Második névként ugyanebben az időben 9351 férfi viselte.

Becézése *Anti, Antika, Anton, Tancsi, Tani, Tomka, Toncsi, Tóni, Toni, Tucsi.*

Rokon nevei Az *Antal* név régi magyar becézőjéből önállósult *Antos* és a több idegen nyelvben, így a németben, svédben, dánban, oroszban elterjedt formája az *Anton*.

Női párja *Antonella, Antónia, Antoniett, Antonietta, Ténia.*

Idegen megfelelői A név más nyelvekben is ismert. Az angolban *Anthony, Tony*, a németben *Anton*, az olaszban *Antonio, Antonino*, a portugálban *António*, a spanyolban *Antonio*, a franciában *Antoine*, a csehben *Antonín, Antal*, a lengyelben *Antoni*, az oroszban *Antonij*, a horvátban *Antun*.

Családnévként Az *Antal* név gyakran előfordul családnévként alapalakban, sőt toldalékos formában és összetételben is: *Antall, Antali, Antalfi, Anti, Antók, Antó, Antócs, Atos*.

Híres viselői *Budai Nagy Antal* (?–1437) erdélyi kispalota, az 1437-i erdélyi parasztfelkelés vezetője.

Esterházy Antal, gróf (1676–1722) kuruc tábornagy.

Grassalkovich Antal, báró, majd gróf (1694–1771) királyi személynök, kamaraelnök, Mária Terézia bizalmas híve.

Apponyi Antal György, gróf (1751–1817) nagybirtokos arisztokrata, az Apponyi-könyvtár alapítója.

Reguly Antal (1819–1858) nyelvtudós, etnográfus és utazó.

Péchy Antal (1822–1895) bányamérnök, szakíró. A szabadságharc idején ő vitette a kőművesbányai pénzverő gépeit Debrecenbe, onnan Nagybányára.

Dreher Antal (1841–1921) sörgyáros, a magyar sörkartell megszervezője.

Horger Antal (1872–1946) nyelvész, egyetemi tanár.

Fleischer Antal (1891–1945) karmester, Kodály Zoltán tanítványa.

Szerb Antal (1901–1945) irodalomtörténész, író, esszéista.

Doráti Antal, Deutsch (1906–1988) karmester, zeneszerző.

Antal Géza (1846 –1889) sebész, a hazai urológia úttörője.

Antal Sándor (1882–1944) újságíró, költő.

Antal István (1909–1978) zongoraművész, főiskolai tanár.

Antall József (1932–1993) történész, a rendszerváltás után az első magyar miniszterelnök.

Művészetben Ady Endre *Szent Antal tiszteletére* című verséből egy részlet:

Mikor tudom, hogy
Vagyok az, aki voltam
S mikor az Ember
Jól be- és kibomoltan
Fetreng és őrzöng,
Száguld és szenved,
Hadd imádjam meg,
Én, a kálvinista,
A páduai *Antalt*,
A szentet.

Földrajzi névként Az Antal földrajzi nevekben is előfordul, általában a terület tulajdonosára utalva. Ilyen például a Gödöllőn levő *Antal-hegy* vagy a Lovasberény belterületétől nyugatra fekvő *Antalmajor*. A Bánságban, Pancsovától észak-északnyugatra is találunk egy *Antalfalva* nevű települést.

Népszokások Több hiedelem fűződik az Antalokhoz. Ilyen például, hogy a *Szent Antal tüzének* nevezett orbáncot és más hasonló eredetű betegségeket csak január 17-én és június 13-án lehetett gyógyítani. Egyes vidékeken azt tartották, hogy az orbáncosról úgy lehet levenni a tüzet, hogy az említett napokon három Antal nevű férfi megáll a beteg ágya mellett, és egyszerre szív el egy pipadohányt, amelynek füstjét a gyógyulni vágyóra fújja.

Remete Szent Antalhoz, az állatok védőszentjéhez fűződik a ma már elfeledett szokás, a marhaszentelés. Ez a Csepel-szigeti Tököl szerb lakosai körében élt. A pap január 17-én végigjárta a házakat, ahol megszentelte a kis asztalkára, gyertyák közé kitett sót, almát és fokhagymát. Az almát és a fokhagymát a háziak fogyasztották el, míg a sót az állatoknak adták, ezzel védve meg őket a betegségektől. A szentelés közben az ólak ajtaját is sarkig kitárták.

Szólások A szólásokban is gyakran szerepel az Antal együgyű, ostoba jelentésben. *Antal a fejed*, mondják az eszetlen, bolond emberre. A *megjött Antal Budáról* szólás pedig arra utal, hogy valaki meggyőző erő nélküli nevetséges kifogásokat hoz fel védelmére.

Más jelentésben is előfordul a név a szólásokban. *Antal harasztjára bocsát valakit* – ezt akkor mondják, ha valakit bizonytalan, veszélyes helyzetbe hoznak. Ha valami hihetetlennek tűnik, akkor *Ki hinné, hogy Antal is böjtöl?* kérdéssel csodálkoznak. Amikor valaki csak a látszat kedvéért tesz valamit, akkor régen azt mondták: *Tessék-lássék, hogy Antal is böjtöl*.

Az orbáncot népi nevén *Szent Antal tüzének* nevezték. Így, ha valakinek akár az orbáncotól, akár az italtól piros volt az arca, azt mondták: *kiverte Szent Antal tüze*.

Csúfoló

*Antal,
megdoblak egy hanttal.*

Köznevesülve Az *Antal* közsóként is megtalálható a népnyelvben. Az együgyű embert a Jászságban *antalkának* hívják. Palócföld északi részén az augusztus végén, szeptember elején érő körtét nevezték *antalkörtének*.

Arnold

Eredete Germán eredetű név, mely a felnémet *arn* 'sas' és *waltan* 'uralkodik, tevékenykedik' szavakból áll.

Védőszentje *Arnold*, az állítólag Görögországból származott énekes és hárfajátékos, akit Nagy Károly császár udvarába fogadott. Művészetével mindenkit derűre hangolt, jószágával, ártatlanságával és a szegények iránti szeretetével megnyerte az embereket (†800?). Ünnepnapja: július 18.

Névnapja június 18., július 18., december 1.

Gyakorisága Nem tartozik a gyakori nevek közé. 1967-ben csupán 8 kisfiú kapta. Az 1983–87-es adatok alapján 318 újszülöttet neveztek el *Arnold*nak. A név népszerűsége napjainkban enyhén nőtt. Az 1996-os adatok szerint 108 kisfiú első, 59 második névként kapta. A 2000-es statisztikában már csökkenést figyelhetünk meg, mivel 84 kisfiúnak első, 13-nak második névként választották az *Arnold*ot szülei. A 2006-os összesített gyakorisági listán az *Arnold* a 92. leggyakoribb férfinév 3422 képviselővel. Második névként ugyanebben az időben 572 férfi viselte.

Becézése *Arnód*, *Arnódka*, *Arnoldka*, *Arnótká*.

Rokon nevei *Arnó*, mely a név német rövidülése, illetve a régi magyar alakváltozat, az *Arnót*.

Női párja *Arnolda*.

Idegen megfelelői A németben, a lengyelben, a csehben, az angolban, a finnben, a svédben szintén *Arnold*, a hollandban *Arnout*, a franciában *Arnault*, *Arnaud*, az olaszban *Arnoldo*, a spanyolban *Arnaldo* változat használatos.

Családnévként Ritkán megtalálhatjuk az *Arnold* alakot, illetve magyar változatát az *Arnót* családnévként is.

Híres viselői *Ipolyi Arnold*, Stummer (1823–1886) folklorista, művészettörténész, nagyváradi püspök.

Vértesi Arnold (1834–1911) író, újságíró.

Gara Arnold (1882–1929) festő, rézkarcoló, grafikus és keramikus.

Hauser Arnold (1892–1978) filozófus, művészettörténész, művészetszociológus.

Arnold György (1781–1848) zeneszerző.

Áron

Eredete Feltehetően héber eredetű bibliai név, mely az *aharōn* szóból származik. A név jelentése bizonytalan, talán ’hegyi lakos; megvilágosodás, megvilágosított; emelkedett, kiemelkedő’.

Védőszentjei *Áron főpap* (Kr. e. XIII. sz.) neve a Bibliából ismert. Mózes és Miriám fivére. Áron több ízben segítette Mózeset. Amikor Mózes nem akart Izráel vezére lenni, mert nincs jó beszédkészsége, akkor az Úr Áront jelölte ki mellé: „Beszélj azért vele, és add szájába a beszédeket, és én lések a te száddal és az ő szájával és megtanítlak titeket arra, a mit cselekedjete. És ő beszél majd helyetted a néphez és ő lesz néked száj gyanánt, te pedig leszesz néki Isten gyanánt.” (2 Móz. 4,15–16.)

Együtt állt Mózesrel a fáraó előtt, és segítőtársa volt a negyvenévi pusztai vándorlás alatt. Ő segítette Mózes karját föltartani az amelítákkal vívott csatában. Ünnepe: július 1.

Ugyanezen a napon van *Szent Áron* (†303?), brit vértanú ünnepe is.

Névnapja április 2., július 1.

Gyakorisága Az *Áron* név már a XII. századtól megtalálható a magyar névkincsben, de későbbi használata az elmúlt századokban inkább Erdélyre korlátozódott. Az újabb időszakban már a kedvelt nevek közé sorolhatjuk. Míg 1967-ben 11 kisfiú kapta, addig 1983 és 1987 között 506. Az 1996-os statisztika szerint már a 48. leggyakoribb név volt 277 választással. Az ezredfordulón népszerűsége egyre nő, ezt igazolják az adatok is. 2000-ben a 44. volt a gyakorisági listán, ekkor 340 kisfiú kapta első, 76 második névként. 2006-ban az összlakosság statisztikájában a 69. helyen állt, a magyar férfiak közül 6863 fő viselte első és 1480 fő második névként az *Áron* nevet.

Becézése *Áronka, Ámi*.

Idegen megfelelői A németben, az angolban, a finnben, a franciában *Aaron*, a svédben, a lengyelben az *Aron*, az olaszban *Aronne*, a spanyolban *Aarón*, a csehben *Árón*, *Aron*, az arabban *Harun* változat él.

Családnévként A név a XV. századtól ismert családnévként, ma is megtalálhatjuk.

Híres viselői *Gábor Áron* (1814–1849) tüzér őrnagy, az önálló székely tüzérség megteremtője és főparancsnoka.

Kiss Áron, Hegyemegi (1815–1908) református püspök, egyházi író, a szabadságharc alatt tábori lelkész.

Szilády Áron (1837–1922) irodalomtörténész, a régi magyar irodalom egyik legjelesebb kutatója.

Márton Áron (1896–1980) az erdélyi római katolikus egyházmegye püspöke. 1939 őszén Európa egyik legelső háborúellenes beszédét mondta el.

Tamási Áron (1897–1966) író, a székely falvak világának ábrázolója.

Áron Nagy Lajos (1923–1981) festő.

Művészetben Madách Imre *Mózes* (1861) című drámájában *Áron* a nép vezére és szószólója, az író félénk, ingatag jellemű, befolyásolható embernek ábrázolja.

Arnold Schönberg (1874–1951) osztrák zeneszerző operája a *Mózes és Áron*, amely szintén a bibliai történetet dolgozza föl.

Köznevesülve *Árongyökér*, *Áron szakálla*, *áronvessző* néven emlegetik a népnyelvben a kontyvirág növényt, mely népi nevét valószínűleg a virág latin elnevezésének (*Arum maculatum*) eltorzított változatából nyerte.

Áron vesszeje a Bibliában Isten jele arra, hogy Áron az ő kiválasztottja. Mikor a lázadók nem ismerték el, hogy Áron törzséből kerüljön ki a főpap, megerősítésként mind a tizenkét törzsnek egy száraz mandulaágot kellett tennie a szövetség sátrába. Másnapra a Lévi törzsből származó Ároné kivirágzott, mandulát érlelt, ezzel erősítve meg Áron kiválasztott szerepét. (4 Móz. 17.)

Árpád

Eredete Régi magyar név. Egyes magyarázatok szerint az *árpa* szó *-d* kicsinyítő képzős alakja, de mások úgy vélik, lehet az *Árpa* személynév *-d* képzős alakja is. Az *Árpád* nevet a XIX. században újították fel Árpád fejedelem tiszteletére.

Védőszentjei *Aphrátész* (Afrahat) perzsa származású remete, szír nyelvű egyházi író (†345 u.). Ünnepe: április 7.

Szent Arpikász (†370) gót vértanú. Ünnepe: március 26.

Névnapja március 31., április 7., december 11.

Gyakorisága Az *Árpád* név a többi régi magyar névhez hasonlóan feledésbe merült. Ismertté a reformkorban vált, amikor elkezdődött a régi fejedelmek, királyok nevének felújítása. 1967-ben 507 kisfiú kapta ezt a nevet, ekkor a 27. leggyakoribb név volt. Az 1983–87-es statisztika tanúsága szerint csökkent a kedveltsége, mivel már a 41. helyen találjuk a gyakorisági listán. Ez 1404 névadást jelentett. Az 1996-os statisztika szerint a 62. volt a gyakorisági listán 133 választással. 2000-ben pedig már csak 107-szer adták a fiúknak ezt a nevet. 2006-ban az összlakosság statisztikájában a 40. helyen állt, a magyar férfiak közül 25 437 fő viselte első és 5434 fő másodikként az *Árpád* nevet.

Becézése *Ábi-Bábi*, *Áporka*, *Árpa*, *Árpádka*, *Árpi*, *Árpicur*, *Árpika*, *Árpó*.

Női párja *Árpádina*, a XIX. században, kezdetben *Árpdina* alakban jelenik meg. Irodalmi alkotásban is feltűnt ez a név. Így nevezi Gyulai Pál 1863-ban megjelent,

Nők a tükör előtt című elbeszélésének hősnőjét. Alakját, az irodalomtörténet szerint Szendrey Júliáról mintázta, aki akkor már Horvát Árpád felesége volt. A XX. századi irodalomban Németh László *Bodnárné* című drámájának egyik szereplője.

Családnévként Nagyon ritkán, de előfordulhat családnévként is az *Árpád*, illetve képzős származéka, az *Árpádi*.

Híres viselői *Árpád* (850–907?) Álmos fia, a honfoglaló magyarok fejedelme, az Árpád-ház őse. Anonymus krónikája szerint Árpád a honfoglalás idején a főfejedelem, Kurszán kende mellett a gyula tiszttségét töltötte be. Később, Kurszán halálával (904) a teljes hatalmat megszerezte. Árpád vezetésével kezdődtek a magyarok kalandozó hadjáratai.

A honfoglalás során, a Munkács elfoglalása utáni eseményekről Anonymus így tudósított: „Álmos vezér és társai bevonultak Hung várába, ott a halhatatlan isteneknek áldozatot mutattak be, és négy napon át szüntelenül lakomáztak. A negyedik napon pedig tanácsot tartottak, majd Álmos vezér az övéit esküre szólította, és életében fiát, Árpádot vezérré és parancsolóvá tette. Ezért hívták Árpádot Hungvária vezérének, katonáit pedig Hungról hungvárusoknak nevezték, és ez az elnevezés az egész világon mindmáig tart.

Ezután Árpád vezér elküldte seregeit, és az egész földet, amely a Tisza és Bodrog között Ugocsaig terjed, minden lakójával együtt elfoglalta. Borsova várát megostromolta, a harmadik napon harccal bevette, falait lerombolta, és Salán vezér katonáit, akiket ott talált, bilincsbe verve Hung várába vitette.”

A honszerző Árpád 907-ben halt meg. „...tisztességesen eltemették egy kis folyó kútfejnél, mely kőmederbe folyik le Attila városába, hol is később a magyarok megtérése után egyházat építettek a Boldogságos Szűz tiszteletére, melyet Fejérnek neveztek.”

Árpád alakját Benedek Elek így jellemezte: „Árpád, a magyar nép vezére, nem követte a világverő Attila példáját. Az ő maroknyi népével nem is követhette. Az ő messzelátó bölcsessége honalapításra egyesítette népének erejét, miután érezte, hogy megtalálta Attila földjében, e földnek fekvésében az állandó megletelepedés feltételeit. [...] A honalapító Árpád nem irtotta ki az új hazában talált népeket, s ezek örömet simultak a magyarokhoz, mert a magyar urak türelmesebben bántak az alsó néposztállyal, mint ahogy bántak vele a morva és német urak.”

Árpád volt az ősapja a mintegy 400 évig (889–1301) uralkodó magyar Árpád-háznak. Az Árpád-házból 6 fejedelem és 23 király származott.

Berczik Árpád (1842–1919) novellista, színműíró.

Feszty Árpád (1856–1914) festő. Egyik legismertebb műve a Feszty-körkép néven emlegetett, *A magyarok bejövetele* című, 1800 m²-es alkotása.

Ódry Árpád (1876–1937) a Nemzeti Színház tagja, a Színiakadémia igazgatója.
Latabár Árpád (1878–1951) a Latabár színészcsalád tagja, népszerű táncos-komikus.
Egyik fia, *ifj. Latabár Árpád* (1903–1961) a Fővárosi Operettszínház tagja volt.
Tóth Árpád (1886–1928) költő, a *Nyugat* első nemzedékének tagja.
Lengyel Árpád (1886–1940) orvos, a Titanic több száz hajótöröttjének életét mentette meg.

Lehotay Árpád (1898–1953) a Nemzeti Színház tagja, a szegedi színház igazgatója.

Művészetben Az irodalmi alkotások Árpád nevű szereplői legtöbbször a honfoglalás kori fejedelem alakját idézik. A romantika korában, amikor a dicső múlt példaként állítása kedvelt téma volt, több műben megtaláljuk Árpád alakját, például Kölcsey Ferenc *Himnuszában*:

S merre zúgnak hajjai
Tiszának, Dunának,
Árpád hős magzatjai
Felvirágozának.

Vörösmarty Mihály hazafias eposzának, a *Zalán futásának* egyik főszereplője *Árpád*. A költő így mutatja be őt:

[...] *Árpád* pedig áll a magasban
Egy kis domb tetején. Vala ékes párduca vállán,
Rendítő buzogány jobbájában, s oldala mellett
Ősei harcaiból maradt nagy kardja világolt;
És könnyű süveg áll a fején s toll reszkete ormán.
Mint Ügeké, szépapjáé, nagy termete; könnyen
Mozdúl a súlyos fegyverrel; karjai, válla,
Mint Mátratető és bércei, izmos erősek.
Így állt meg komolyan, s végig pillanta hatalmas
Szemmel szép hadain, s intett, és nyomban elálltak
A rohanó csapatok. Valamint a csillapodó vész,
Lassú zúgással megszűnt a tábori vas-zaj.

Szintén *Árpád* vezér a főszereplője Vörösmarty Mihály *Árpád ébredése* című drámájának, melyben az életre keltett honalapító az író kalauzolásával megtekinti, mire jutott egy ezredév alatt a magyarság. Ennek a darabnak a bemutatásával nyitotta meg kapuit a Pesti Magyar Színház 1837. augusztus 22-én.

Földrajzi névként Az Árpád név földrajzi neveinkben is előfordul. Az 1955-ben Pécshez csatolt település neve *Nagyárpád*. Feltehetően az *Árpád* név a fejedelemre vonatkozik, valószínűleg itt volt a téli szálláshelye. Szintén a fejedelemmel hozzák összefüggésbe a Szentestől keletre levő *Árpádhalom* helységet, valamint a Visegrádi-hegységben található 484 m magas hegyet, melynek *Árpád-vár* a neve. A néphit szerint itt van elrejtve a fejedelem öröksége.

Attila, Atilla

Eredete Az *Attila* az V. századi hun fejedelem gót nevéből származik, akit népe nevezett így tiszteletből. A gót *atta* 'atya' szó kicsinyítő képzős származéka, melynek jelentése 'atyácska, atyuska, apácska', szabadabb fordítás szerint 'szeretett apánk'.

A név írása két formában ismert: *Attila* és *Atilla*. Mind a két alak anyakönyvezhető.

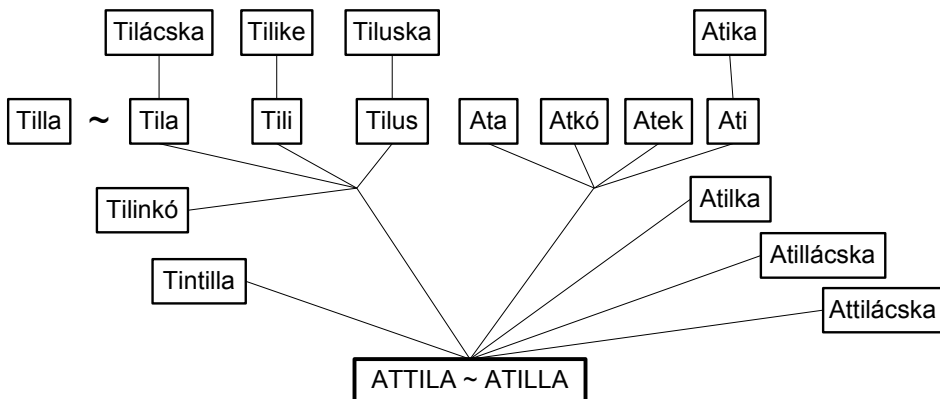
Védőszentje *Zamorai Attilanus* (Szent Attila) püspök (850?-919) alakjához több legenda is kötődik. Attila Jeruzsálembé zárandokolt, hogy vezekeljen ifjúkora bűneiért. Zamorából indult, és amikor a Duero folyó feletti hídon ment át, püspöki gyűrűjét a vízbe dobta. Két évig koldulásból élt. Egyik éjjel jelt kapott, hogy visszatérhet városába. Nem sokkal később San Vicente de Cornu remeteségében az ebédre felszolgált hal belsejében megtalálta eldobott gyűrűjét. Attila ezt isteni jelként értelmezte, mely szerint bocsánatot nyertek bűnei, és visszatérhet püspöki székébe. A legenda szerint ekkor megszólaltak a város harangjai, és Attila ruhája püspöki öltözteté változott. 1095-ben II. Orbán pápa avatta szentté.

Névnapja január 7., október 5.

Gyakorisága Az *Attila* név a XX. század második felében vált ismertté és kedvelté. Az 1967-es adatok szerint ekkor már annyira divatos volt, hogy a 6. leggyakrabban választott névként 4172 kisfiút neveztek el így. Az 1983–87-es gyakorisági listán a 7. helyen szerepelt, mely összesen 13 380 névadást jelentett. Az 1996-os adatok szerint némiképp csökkent a népszerűsége: a 13. helyen találjuk 1342 névviselővel. A 2000-es években ez a lassú népszerűségvesztés továbbra is tartott, ekkor 959 kisfiú kapta első névként az *Attilát*. A 2006-os összesített férfinév-statisztikában a 9. helyen állt, első névként 141 478, másodikiként 24 657 fő viselte.

Becézése *Ata, Atek, Atkó, Ati, Atika, Atilka, Atillácska, Attilácska, Tila, Tilácska, Tili, Tilike, Tilinkó, Tilla, Tilus, Tiluska, Tintilla.*

5. ábra. Az *Attila* név becézői

Rokon nevei Régi magyar *Etele* és annak rövidüléséből keletkezett *Ete*.

Női párja *Etelka, Etel, Eta*. Lásd 54. ábra (*Etelka*).

Idegen megfelelői Néhány idegen nyelvben megtalálhatjuk az *Attila* nevet. Több nyelvben a nálunk használt változat él, de vannak egyéb alakok is, így a csehben az *Atila*, az olaszban az *Attilio, Attiliano*.

Híres viselői Az *Attila* nevet a hunok fejedelme viselte, aki 434-től haláláig, 453-ig uralkodott. A népvándorlások korának legtekintélyesebb barbár uralkodója, alakját több történetíró megörökítette. Akár a csodálat, akár a gyűlölet hangján szóltak róla, mindig az ő világtörténelmi nagyságát hirdették. Kézai Simon *Magyar Krónikájában* így jellemezte: „Attila király sötétbarna színű, fekete és villámló szemű, széles mellű, büszke járású, alacsony termetű ember volt [...]

A merészségben mértéket tartott, a harcban ügyes és körültekintő volt, és azt tartották, hogy a testében megvolt a kellő erő. Akaratában pedig nagyszabású, fegyvere fényes, sátra tiszta és csinos volt [...]

Megvetésre méltó dolognak vélte, hogy kincsestárában pénzt tartogasson; szerették is az idegenek, mert bőkezű volt, és másokkal szívesen érintkezett. A hunok azonban bámulatosan félték roppant szigorú természetétől. A világ végéről is hozzá özönlöttek a különféle nemzetiségűek.”

Jordanes, a gótok történetírójának leírásából megérthetjük, hogy miért nevezték Attilát Isten ostorának: „Az egész föld, a világ népeinek sanyargatására és rémületére született ez az ember, kinek félelmetes híre mindent rettegésbe ejtett, s valamennyi nemzet bámulatát magára vonta. Hatalmát már büszke magatartása és kevélyen körüljárattott szemeinek parancsoló tekintete is elérulta. Szerette a harcot, de mérsékelte magát. Elhatározásaihoz szilárd, könyörgésre engesztelékeny, és

kegyelmes azokhoz, akiket egyszer hívei közé számított. Külsejében igazi hun: alacsony termetével, széles mellével, nagy fejével, lapos orrával, sötét testszínével egyesítvén magában nemzetének faji sajátosságait.”

A világhíres Attila Róma ellen indult, amikor a Leó pápa vezette fényes küldöttség elébe ment, s békéért könyörgött. A hun király megkötötte a békét, s adófizetés fejében lemondott a harcról. Attila halálakor az egész hun birodalom gyászba borult. Holtteste fölött nagy tort ültek, aztán hármaskoporsóba, arany-, ezüst- és vaskoporsóba zárták. Fegyvereit, ékszereit melléje tették, ősi szittya szokás szerint kedves paripáját, leghívebb szolgálóit is megölték, s vele együtt temették el éjnek idején egy közös sírba, mely a krónikák szerint egy folyómederben volt. Halála után a Hun Birodalom felbomlott.

Orbók Attila (1887–1964) író, újságíró.

Petheő Attila (1891–1942) drámai színész.

József Attila (1905–1937) a XX. századi magyar líra legkiemelkedőbb alakja. Jól ismert az a történet, amikor a költő keresztnévét nevelőszülei semmisnek tekintették. Erről is vallott híres önéletrajzában, a *Curriculum vitae*-ben. „Nem csupán azért érdekelték a hun királyról szóló mesék, mert az én nevem is Attila, hanem azért is, mert Őcsödön nevelőszüleim Pistának hívtak. A szomszédokkal való tanácskozás után a fülem hallatára megállapították, hogy Attila név nincsen. Ez nagyon megdöbbentett, úgy éreztem, hogy létezésemet vonták kétségbe.”

Az alábbi játékos névnap-i köszöntő a költő alkotása:

Ma névnapja van Etelnek,
kinek csodálatával betelnek
alulírottak, úgymint Ödön,
ki puha folt lágy téli ködön,
Jolán,
ki a csomagból kajol ám,
Judit,
kinek bejglidből sok jut itt,
Laci,
ki csomagod miatt lesz paci
és *Attilácskád*,
ki csomagodtól kövér, mint egy rác kád.

Szabó T. Attila (1906–1987) nyelvész, történész, irodalomtörténész, etnográfus. Fő műve az *Erdélyi Magyar Szótörténeti Tár*.

Demjén Attila (1926–1973) festő.

Gérecz Attila (1929–1956) költő, műfordító, öttusászó.

Erdélyi Attila (1934–1971) festő.

Bauer Attila (1952–1977) hegedűművész.

Művészetben Attila emlékét számos monda őrzi. A magyar krónikák az Árpád-kori királyokat tőle eredeztetik. Életét többben feldolgozták. Olvashatunk róla Heltai Gáspár *Krónika az magyaroknak dolgairól* című munkájában. Arany János *Buda halála* című eposzában mutatja be Attilát és bátyját, Budát. Gárdonyi Géza *A láthatatlan ember* című regénye is Attila kiismerhetetlen alakját írja le.

Földrajzi névként Tápiószentmártonon található az *Attila-domb*, amelynek különleges erőt tulajdonítanak. Sok beteg jár rendszeresen erre a dombra, azért hogy a hely különleges kisugárzása folytán gyógyulást nyerjen.

Csúfolók A mondókákban, névcsúfolókban ritkán találjuk meg az *Attila* nevet.

Attila,
essen beléd a villa.

*

Attila,
karmoljon meg a cica.

Köznevesülve A névnek köznyelvi változata is ismert: *atillának* nevezzük azt a díszes, zsinóros, csipőn alul érő, testhez simuló férfikabátot, mely főleg katonai és magyar nemesi viselet volt. Vas megye egyes területein női felsőruhadarabot neveztek *atillának*. Egyes dunántúli területeken pedig a vásott, rakoncátlan gyerek az *atilla*, illetve ismerünk olyan adatokat, melyek szerint a feleselő, kardos asszonyokat ruházták fel ezzel a névvel. A Kiskunság egyes vidékein az *atilla* egy bizonyos vad, szilaj marhafajta népi neve volt. Szintén régi elnevezés a göcseji *atillás*, *atillások*, mely a kevés szakértelemmel rendelkező népi építőmestereket jelentette.

B

Balázs

Eredete A latin *Blasio* családnévre vezethető vissza. E névvel különböztette meg magát a *Cornelius* nemzetségnek egyik ága. A *Blasio* név *Blasius* formájából keletkezett a *Balázs* név úgy, hogy a szó eleji mássalhangzó-torlódás egy *a* hang betoldásával feloldódott. A név jelentésének eredete megfejtetlen. Egyes névmagyarázatokban a latin *Blasius* nevet a görög *Basileusszal* azonosították, amelynek jelentése 'királyi'. Ilosvai Selymes Péter is e téves megfejtés alapján említi a nevet verses szófejtőjében: „Balázs ékes szavú királyi felséget mutat.”

Más források a név jelentését két szó összetételéből magyarázzák. E szerint az előtagban a *blandus* 'nyájas' vagy a *belasius*, *bel* azaz 'öltözék', míg az utótagban a *syros* 'kicsi' rejlik. Ezt a magyarázatot Szent Balázs alakjával hozták összefüggésbe.

Védőszentje A *Balázs* nevet viselte az a szent életű, örmény származású püspök, akit előkelő szülei orvosnak taníttattak. Az ifjú oly példás keresztény életet élt, hogy 290-ben püspökké választották. Az uralkodó Diocletianus császár keresztényüldözése miatt Balázs egy barlangban húzta meg magát, ahol imával töltötte napjait. Az élelmet madarak hordták neki, s a köréje sereglett vadak addig nem távoztak tőle, amíg meg nem áldotta őket. A császár katonái azonban megtalálták, s az uralkodó elé vezették. Balázs még ekkor sem hagyott fel a prédikációval és a csodatétellel. A katonák szeme láttára meggyógyított egy halszállkától fuldokló fiút. Más alkalommal egy szegény asszonynak egyetlen malackáját ragadta el a farkas. Szent Balázs parancsára a farkas rögtön visszaadta a szegény asszony malacát. A császár Szent Balázst tömlöcbe vetette, s arra próbálta rábírní, hogy hagyja el Krisztusnak hitét, és imádjá az ő bálványait. Szent Balázs ezt megtagadta. Ekkor a császár parancsára Balázst oszlophoz kötözték, és vasfésűkkel (gerebenekkel) kezdték testét tépkedni, majd tóba dobták. Végül 316-ban a legkegyetlenebb módon kivégezték. Torkát átvágták, és az egybegyűlt tömeg előtt – hogy elrettentő példát mutassanak – levágott fejét körülhordozták.

Szent Balázs tisztelete a keleti és a nyugati egyházban korán elterjedt. A VI. századtól már a torokfájás védőszentjeként ismerték és tisztelték. Ünnepe: február 3.

Névnapja február 3.

Gyakorisága Igen gyakori és kedvelt név volt a XVI. és a XVII. században. Az e korban készült listákon az első tíz leggyakoribb férfinév között szerepelt. Népszerűsége a XVIII. században visszaesett, és a XIX., sőt a XX. században is csak 1-2 ezrelékben fordult elő. Még 1967-ben is csupán 218 kisfiú kapta hazánkban ezt a nevet. Az 1980-as évektől azonban újból kedvelt név lett, és az 1983–87-es adatok alapján már a 11. leggyakoribb fiúnév volt, ami azt jelenti, hogy ez alatt az időszak alatt 9655 kisfiút neveztek el *Balázsnak*. A név népszerűsége az 1990-es években tovább nőtt. 1998-ban a 10. leggyakoribb név volt, 1232 fiúnak adták szülei első, 178-nak pedig második névként. 2000-ben már a 7. volt a nevek rangsorában 1306 választással. A 2003-as statisztika egy kis visszaesést mutat, már csak a 8. helyen találjuk a nevet 1191 névadással. A 2005-ös statisztikában a 7. helyen szerepelt 1272 névválasztással. 2006-ban az összlakosság statisztikájában a 23. helyen állt, a magyar férfiak közül 61 047 fő viselte első és 7677 fő második névként a *Balázs* nevet.

Becézése *Bala, Baláska, Baláskó, Balázska, Balcó, Bali, Balika, Balkó, Baló, Balsa, Balu, Bazsa, Bazsi, Bazsika, Bazsó.*

Idegen megfelelői A *Balázs* nevet az angolban *Blaise, Blase*, a franciában *Blaise*, a németben *Blasius*, az oroszban *Vlaszj*, a csehben, a lengyelben *Blazej* alakban használják.

Családnévként A *Balázs* név régi népszerűségét semmi sem bizonyítja jobban, mint az, hogy e név igen gyakran vált családnévvé. A 2006-os statisztikai adatok szerint hazánkban a 25. leggyakoribb családnév, mely 25 804 előfordulást jelent.

Nemcsak a *Balázs* családnévűek őseit hívták *Balázsnak*, hanem a *Balassa, Balassi, Balcsa, Balcsó, Balcó, Balics, Balka, Balkai, Baló, Balló, Balsa, Balsai* nevet viselőket is. Ezek a családnévek mind a *Balázs* keresztnévből keletkeztek.

Híres viselői *Magyar Balázs* (+1490?) Felső-Magyarország kapitánya, majd erdélyi vajda, Horvát- és Dalmátország bánja.
Orbán Balázs, báró (1830–1890) író, néprajzi gyűjtő.

Balázs Béla, Bauer Herbert (1884–1949) költő, író, a filmesztétika úttörője.

Balázs Samu (1906–1981) színész.

Balázs János (1914–1989) nyelvész, filológus, egyetemi tanár.

Művészetben Balázs nevű hősök több irodalmi alkotásban is felbukkannak. Közülük talán a legismertebb Arany László *A délibábok hőse* című verses regényének főszereplője, *Hübele Balázs*, aki egyik ábrándból a másikba szeret bele. Jellemét a költő feltehetően a *(Hű!) bele (neki) Balázs, lovat ad (az) Isten* szólás ismeretében alkotta meg. Ezt a szólást akkor mondják, ha valamilyen dolognak, ha törik, ha szakad, mennie kell; vagy így nevezik az elhamarkodottan cselekvő embert, illetve a túlzott derülést is csúfolják így.

A másik jól ismert *Balázs* József Attila *Altató* című versének címzettje. A verset Ottó Ferenc zeneszerző, a költő barátja rendelte meg unokaöccse, Gellért *Balázs* születésekor.

Földrajzi névként A Balázs név számos helynevünkben is előfordul. Közép-Szlovákiában Besztercebányától északkeletre található *Balázs* nevű falu. Beregszásztól északnyugatra fekszik *Balázsér*. Csallóközben, Dunaszerdahelytől délkeletre található *Balázsfa*. Erdélyben található *Balázsfalva* és *Balázstelke*. Nagykanizsától észak-északnyugatra *Zalászentbalázs*, Kaposvártól délkeletre *Szentbalázs* fekszik. Mindkét település nevébe a falu Szent Balázs tiszteletére emelt temploma után került a *Balázs*.

Népszokások Régen sok gyermek halálát okozta a torokgyík, a diftéria. Az anyák e betegség elleni védelemért Szent Balázshoz fordultak. Névünnepe, február 3-án a római katolikus egyház gyertyát szentel. Az áldozatra szánt égő gyertyákat a szentmise végén a hívők a torkuk előtt keresztbe tartják, s közben a pap a következő imát mondja: „*Szent Balázs* püspök és vértanú esedezése által mentsen és őrizzen meg téged az Úr a torokbaj és minden egyéb bajoktól, az Atyának, Fiúnak és Szentlélek Istennek nevében, Ámen.”

Ezt a *Balázs-áldást balázsolásnak* nevezik. A XVI. századtól a balázsolás mellett az alma megáldását is e napon végezték. A néphit ugyanis azt tartotta, hogy az alma orvosság a torokfájásra. A Balázs-áldás felvétele több helyen még ma is élő szokás. Ennek emlékét idézi fel Babits Mihály *Balázsolás* című versében.

Gyermekkoromban két fehér
gyertyát tettem keresztbe gyenge
nyakamon
s úgy néztem a gyertyák közül,
mint két ág közt kinéző
íjedt őzike.

A február 3-i *Balázs-naphoz* több más szokás fűződött. A magyar nyelvterület nyugati felében még a XX. században is élt a *balázsjárás*, mely az iskolások ünnepe volt. Ezen a napon a diákok házról házra jártak, élelmet, alamizsnát gyűjtögettek saját maguk és tanítójuk részére, valamint a még otthon levő gyerekeket verbuválták, hívták az iskolába. Ezért is nevezték őket *Balázs vitézeinek*.

A Nyitra megyei Zobor-vidéken az iskolás gyerekek az alábbi énekkel léptek a házba:

Szent Balázsnak napján
Szabadságunkban van,
Hogy házanként járjunk,

Segítséget várjunk,
S énekeljünk
Omne dignum reverendum, campes.
Adjatok gyermekecskét,
Hallja ábécécskét,
Omne dignum reverendum, laudes.
Adjatok leánykát, söpörjön iskolát,
Adjatok egy ludat, hogy mutasson utat, iskolába.
Adjatok egy kakast, hadd kaparjon garast papirosra.
Most úgy fogunk táncolni!

Ezt követte a *Balázs-tánc*. Majd az egyik gyermek egy versike kíséretében megmutatta, hogy mekkora adományra gondoltak. Más vidékeken az adomány fejében a gyerekek azt kérték, hogy a torokfájás, torokgyík ne szedje áldozatait a kisgyermekek közül. Ezt példázza a következő, szántói (Tolna megye) versike:

Kérjük ajándékát,
Nyújtsa szent áldását
Mindnyájunkról távoztassa
Torkunknak fájását.
A *Szent Balázs* torokfájás.

A Balázs-naphoz későbbi szokásként a disznótor kapcsolódott. Ilyenkor került az asztalra a *Balázs-bor*, melyet ezen a napon szenteltek meg a kenyérrel, a gyümölcssel és a vízzel együtt. Az ezen a napon szentelt vizet, az *aqua Sancti Blasii*-t használták betegség és állatvész idején.

A szőlősgazdák Balázs napjának hajnalán szőlejük négy sarkán egy-egy vesszőt metszettek, s azokkal körbejárták a birtokot, hogy ezzel a madarakat távol tartsák a terméstől.

Más országokban is fűződnek e naphoz szokások. Angliában például ez a nap volt a szövés és fonás határnapja. Balázs napjára a szövést be kellett fejezni, és a fonást csak másnap lehetett elkezdni. Úgy tartották, ha valaki megszegi ezt a szokást, akkor Szent Balázs megköti a bőjti szeleket.

A franciák hagyományában szintén a szelek szerepelnek. Szerintük a Balázs napján uralkodó szélirány lesz egész évben a jellemző.

Szólások A közmondásokban, szólásokban szereplő Balázsok általában valamilyen rossz tulajdonsággal rendelkeznek. Arra az emberre, akinek hiába beszélünk, mert olyan, mintha féleszű lenne az monják: *beszélj vele, Balázs a neve* vagy *adósa Balázsnak*. Aki meg nem arról beszél, amiről szó van, az *Eltalálta, mint Balázs pap a*

vecsernyét. Aki valamivel gyalázatosan bánik, az *Úgy becsüli, mint Balázs a gatyáját.* Aki elkésik valahonnan, az számíthat rá, hogy megjegyzik: *Jókor jó, mint Balázs pap a vecsernyére.*

Csúfolók Gyakran szerepelt a *Balázs* régi névcsúfolókban. A mai Románia területén levő Bihar megyében például így csúfolták a *Balázs* nevű fiúkat:

Balázs,
csípje meg a darázs.

*

Balázs,
hátán van egy darázs.

Köznevesülve A *Balázs* mint köznévfő több szavunkban is megtalálható. A *balázs* vagy *balázsvitéz* a Balázs-napot köszöntő gyereket, a *balázsjárás*, *balázsolás* a február 3-i népszokást jelenti.

Érdekesek még a *balázsló* és a *balázsol* szavak is. Egyes területeken egy zöld szitakötőfélét hívnak *balázslónak*. A *balázsol* pedig néhány vidéken ismert, pajkos, nem túl kellemes játékot jelent: a legények két bot közé teszik egyik társuk fejét, akit aztán arcul ütnek vagy megcsavarják az orrát.

Bálint

Eredete A *Bálint* jelentése 'erős, egészséges'. A latin *Valentinus* névből származik, mely a latin *valeo* 'erős vagyok' ige továbbképzett alakja: *valens*, *valentis* 'ép, erős, egészséges' értelemben. A latin *Valentinus* név rövidült alakjából, a *Valent* névalakból keletkezett a magyar *Bálint*.

Védőszentjei *Bálint* (†269?) III. században élt itáliai püspök, akit gyógyító szentként tartottak számon. A legenda szerint egy pogány fejedelem kijelentette, hogy akkor fog hinni a püspök tanításának, ha visszaadja vak leánya szeme világát. A püspök imádságától a leány meggyógyult és újra látott. Ünnepnapja: február 14.

Bálint (†475?) Dél-Bajorország püspöke volt, akiben főleg a német nyelvterületen, a nyavalyatorés (epilepszia) elhárítóját, gyógyítóját tisztelték. Ünnepnapja: január 7.

Névnapja január 7., február 14., március 16., november 3.

Gyakorisága A *Bálint* nevet már az Árpád-korban ismerték. Régebben nem tartozott a gyakori, divatos nevek közé, bár voltak időszakok (XV–XVI. század), amikor több kisleányt kereszteltek meg így. 1967-ben összesen 97 fiú kapta ezt a nevet, majd egyre népszerűbb lett. Ezt bizonyítja, hogy 1983–87 között már 1926 kisleányt választották

a *Bálint* nevet, s így a 39. leggyakoribb név lett a sorban. 1998-ban már a gyakorisági lista 25. helyén szerepelt 750, 2000-ben pedig a 22. helyen 825 névadással. A név népszerűségét bizonyítja, hogy 2003-ban már a 6. legkedveltebb név volt 1286-szori választással. 2006-ban az összlakosság statisztikájában a 42. helyen állt, a magyar férfiak közül 24 852 fő viselte első és 3477 fő második névként a *Bálint* nevet.

Becézése *Bagyi, Bajcsi, Baji, Bajikó, Bajkó, Bajsz, Bala, Balcsi, Bali, Balika, Balikó, Bálínkó, Bálintka, Bális, Balkó, Bóji.*

Rokon neve A latin eredetihez közelebb álló *Valentin*.

Női párja *Valentina*.

Idegen megfelelői Igen sok nyelvben megtaláljuk a *Bálint* latinus változatának különböző formáit. Az angolban, a németben, a dánban, a spanyolban, a franciában, a svédben a *Valentin*, a csehben a *Valentýn*, az oroszban a *Valentin* és a *Valent*, az olaszban a *Valentino* alak használatos.

Családnévként Igen gyakori. A 2003-as statisztikai adatok szerint a 68. leggyakoribb családnévként 14 573 viselője volt hazánkban. Szintén a *Bálint* névből származnak a *Bali, Balika, Balikó, Bálintfia, Bálinti, Bálintkó, Balka, Balkó, Baló* családnévek is.

Híres viselői *Török Bálint* (1502–1551) enyingi születésű főnemes, akit 1514-ben, Buda elfoglalásakor a szultán rabul ejtett, és haláláig az isztambuli Héttoronyban őriztetett.

Magyar Bálint (?–1573) végvári kapitány, kora egyik legismertebb törökverő vitéze.

Bakfark Bálint (1507–1576) lantművész és zeneszerző.

Balassi Bálint (1554–1594) a régi magyar irodalom nagy költője.

Lépes Bálint (1570?–1623) püspök, egyházi író.

Csúry Bálint (1886–1941) nyelvész, egyetemi tanár, nyelvjáráskutató.

Hóman Bálint (1885–1951) történetíró, egyetemi tanár, kultúrpolitikus.

Bálint Mihály (1896–1970) orvos, pszichoanalitikus, egyetemi tanár.

Bálint Sándor (1904–1980) néprajztudós, művészettörténész, egyetemi tanár. Szeged és a szegedi nagytáj népi kultúrájának és művelődéstörténetének kutatója.

Bálint György (1906–1943) író, újságíró, kritikus.

Bálint Endre (1914–1986) festőművész.

Művészetben *Török Bálint*ról a török időkről szóló könyvekben sokat olvashatunk. Így Gárdonyi Géza *Egri csillagok*, Kemény Zsigmond *Zord idő*, Herczeg Ferenc *A fogyó hold* című regényében. A történelmi hős tragikus sorsáról, csellel való elfogásáról vall Arany János *Török Bálint* című versében:

*Török Bálint, jó vitéz, Enyingi!
Vitézséged ne mutasd nagyon ki,
Mert a pogány bizony megigenli,*

Gonosz barát ellened ingerli.
Gonosz barát hitszegő tanácsa
Azt a vermet csak ássa, csak ássa,
Ki miatt lesz Budavár bukása,
Török Bálint hálóba jutása.

[...]

Héttoronynak egy sötét zugában
Török Bálint üldögél magában;
Ifjú korát a vénség megszánja,
Megérleli s a halál levágja.

Földrajzi névként *Bálintfalva* Szlovákiában Nécspáltól nyugatra-délnyugatra fekvő helység. *Törökbálint* Pest megyében Budaörsről délnyugatra fekszik.

Népszokások A február 14-i *Bálint-naphoz* több néphiedelem és népszokás is kötődik. Február közepén az idő kezd jobbra fordulni, az élővilág, a természet éledezik, megújul. A szokásokban ezt az „ébredést” figyelhetjük meg. A horvát néphit szerint a madarak, köztük a verebek is, ilyenkor tartják menyegzőjüket. Ezért a Rába mellett Bálintot tréfásan a verebek védőszentjének nevezték.

A Felvidéken voltak olyan helyek, ahol Bálint napján az emberek kimentek az egykori Szent Bálint templom helyére, s megmosdottak a hóban, hogy egész évben elkerüljék a betegségeket.

Más területeken azt figyelték meg, hogy Bálint-nap környékén a vadgalambok is visszaérkeznek, jelezvén a tavasz biztos kezdetét. Sok szőlősgazda ezért ilyenkor kezd a szőlőmetszéshez, hogy a következő évi Bálint-napra bőségesen legyen bora.

Arról, hogy ezt a napot jó kedvvel és tüzes borral illett megünnepelni, Csokonai Vitéz Mihály 1798-ban, Komáromban írt *Bálint napja* című versében olvashatunk:

A mi *Bálint*unknak minden jót kívánjunk.
Onsunk ezer áldást zengő tisztelettel,
Szórjuk rá a tarka vivátot tüccettel,
A vígasság minden ábrázatában üljön,
A jókedv a boros kancsókba kerüljön.

[...]

Egyszóval a kedvet ki-ki úgy megcsapja,
Amint azt mindentől várja *Bálint napja*.
De még csak azt mondom, hogy igyunk,
vígadjunk,
A borból holnapra egy cseppet se hagyjunk.

Nálunk a Bálint-naphoz fűződő szokásoknak nincs olyan hagyománya, mint az angoloknál. Az angol néphit szerint Bálint napján (angolul *St. Valentine's Day* 'Szent Bálint napja') kezdenek a madarak párt választani. Ezért ez a nap a szerelmesek és a szeretet napja. Az emberek szeretteiknek ajándékkal, virággal vagy üdvözlőkártyával kedveskednek. A XX. század végétől nálunk is egyre népszerűbb a Bálint-nap ilyen jellegű megünneplése.

Köznevesülve A *Bálint* közszóként is szerepel a népnyelvben. Több tájegységben egy édesvízi halat *bálinthalnak* vagy *bálinhalnak* hívnak. Ismert a keszegek között a *bálintkeszeg* is. Ezeket a halakat természetesen a *bálinthálóval* vagy a *bálinhálóval* fogják ki. A Dunántúl egyes vidékein az alma egyik fajtáját *bálintalmaként* emlegetik.

Barna

Eredete A *Barnabás* önállósult magyar rövidülése.

Védőszentje Megegyezik a *Barnabás* név védőszentjével.

Névnapja június 11.

Gyakorisága A *Barna* a XX. századi adatok szerint a ritka nevek közé tartozik. 1967-ben 55 fiút anyakönyveztek ezen a néven, míg 1983–87 között 196 kisfiú kapta, és ezzel a gyakorisági lista 85. helyén szerepelt. Érdekesen alakult az utóbbi években a *Barna* név népszerűsége: 1998-ban még csak 43 gyermeket neveztek el így szülei, 2000-ben már 66-ot, 2002-ben 80, míg 2005-ben 87 kisfiúnak adták ezt a nevet. A 2006-os összesített férfinév-statisztikában a *Barna* név a 90. helyen áll, amely 3675 első és 762 második névviselést jelent.

Becézése *Barnus*, *Barni*, *Barnika*.

Rokon nevei *Barnabás* és annak régi magyar változatából rövidült *Balló*.

Családnévként Igen gyakori. A 2003-as adatok szerint 11 359 viselője volt. Ma már nem tudjuk elkülöníteni, hogy a *Barna* családnévnek az eredete apanév, vagy a nevet viselők ősenek a haj- vagy bőrszínére utal.

Híres viselői *Nagy Barna*, D. (1909–1969) református teológus, egyháztörténeti író, történész.

Gyórfy Barna (1911–1970) genetikus, a biológiai tudományok doktora.

Barna Viktor (1911–1972) asztaliteniszező, huszonkétszeres világbajnok.

Csúfoló Új keletű névcsúfoló mondóka:

Barna,
kapjon be a harcsa.

Barnabás

Eredete Arámi eredetű bibliai név. Jelentése 'a vigasztalás fia'. A Bibliában a következő szerepel *Barnabás* eredeti nevével kapcsolatban: „József is, ki az apostoloktól *Barnabás*nak neveztetett el (a mi megmagyarázva annyi, mint Vigasztalás fia), Lévita, származása szerint ciprusi.” (Csel. 4,36.) Van olyan feltevés, mely szerint a név jelentése 'a profétálás fia' vagy 'Nebó fia'.

Védőszentje Szent *Barnabás* (+63) az Apostolok Cselekedetei szerint Szent Pál kísérője és munkatársa. Vértanú, apostolként tisztelik, bár nem tartozott a tizenkettő közé. Ünnepnapja: június 11.

Névnapja június 11.

Gyakorisága A név már a XI. században ismert volt, és használatára írásos adataink is vannak. Soha nem tartozott a népszerű nevek közé, de mindig jelen volt a névadásban. Az 1967-es adatok szerint 114 kisfiú lett *Barnabás*. 1983 és 1987 között az 53. helyen állt 720 névadással. 1998-ban 298 kisfiú kapta ezt a nevet. A név népszerűsége tovább nőtt, 2000-ben 299 alkalommal anyakönyvezték, 2002-ben a 40. volt a választott nevek sorában 425 képviselővel. 2003-ban a 36. helyen találjuk a *Barnabás* nevet a gyakorisági listákon 482 választással. 2005-ben a 27. volt 642 első és 148 második keresztnévvalasztással. 2006-ban az összlakosság statisztikájában az 57. helyen állt, a magyar férfiak közül 11 697 fő viselte első és 2080 fő második névként a *Barnabás* nevet.

Becézése *Barbás, Barcsi, Bari, Barna, Barni, Barnika, Barnuci, Barnus, Barnuska.*

Rokon nevei A *Barnabás*ból rövidült magyar *Barna* és *Balló* nevek.

Idegen megfelelői Több nyelvben ismert és használt név. Az angolban *Barnabas* vagy *Barnaby*, a németben *Barnabas*, a csehben *Barnabaš*, a franciában, spanyolban *Barnabé*, az olaszban *Barnaba*, az oroszban *Varnava*.

Családnévként Igen gyakori.

Híres viselői *Holló Barnabás* (1865–1917) szobrász.

Géczy Barnabás (1897–1971) hegedűművész, karmester.

Hegyi Barnabás (1914–1966) filmoperatőr.

Csúfoló Új keletű névcsőfoló mondóka:

Barnabás, Barnabás
arany a hallgatás.

Köznevesülve A *barnabíták* a pálosok rendjéhez tartozó kanonokok kongregációja, akik nevüket Szent Barnabás templomától vették. A rend főleg Olaszországban, Ausztriában, Franciaországban és Belgiumban terjedt el.

Béla

Eredete Bizonytalan eredetű régi magyar személynév. Eredetére többféle magyarázat létezik. A legvalószínűbb, hogy a régi magyar *Bél* név *-a* kicsinyítő képzős származéka. A *Bél* név jelentése a közszói alakhoz kapcsolódóan 'belső rész; szív'.

Török eredetűnek is vélik a nevet. Ebben az esetben a jelentése 'előkelő'. A középkorban a hasonló jelentésű, germán eredetű *Adalbert* névvel azonosították. A *Béla* nevet több Árpád-házi király viselte. Aztán feledésbe merült, és a romantika korában, a XIX. században újították föl ismét. Főleg a nemesség körében lett népszerű.

Védőszentje A név védőszentje az *Adalbert* nevet viseli. Ennek oka, hogy a középkor második felében, a kételemű nevek kialakulásakor a *Béla* név nem került a keresztnévek közé, így feledésbe merült. Keresztnévként való jegyzését Bod Péternek köszönhetjük, aki felvette az 1767-ben készült jegyzékébe, de a nevet az *Adalbertus* névvel azonosította. Így lett a név védőszentje *Adalbert* püspök (956–997), aki Magyarországon térített. Ő keresztelte és bérmalta meg többek között Szent Istvánt. Máig is ő az esztergomi egyházmegye védőszentje. Ünnepe napja: április 23.

Névnapja április 23.

Gyakorisága Gyakori név, bár népszerűsége a XX-XXI. század fordulóján egyre csökken. Ezt bizonyítják a statisztikai adatok is. Amíg 1967-ben 1174 kisfiú kapta ezt a nevet, addig az 1983–87 közötti 5 év alatt már csak 2243 alkalommal választották, és ezzel a gyakorisági lista 38. helyén állt. 1998-ban 147 esetben anyakönyvezték, 2000-ben 131-szer, 2002-ben 134 kisfiú lett *Béla*, 2003-ban 114, 2005-ben pedig csupán 97 fiút neveztek el így szülei. A 2006-os összesített férfinév-statisztika szerint a 22. helyen szerepelt, első névként ekkor 68 832-en, másodikként 12 994-en viselték a *Béla* nevet hazánkban.

Becézése *Béca, Béci, Bécika, Becó, Bécó, Bélc, Bélincó, Bélu, Béluka, Bélu, Béluška.*

Családnévként A *Béla* családnévként is elterjedt. Már a XV. század óta vannak rá adataink.

Híres viselői Több Árpád-házi király viselte a *Béla* nevet.

I. Béla (1016?–1063) 1060-tól 1063-ig magyar király.

II. Vak Béla (1108–1141), akit öt éves korában vakítottatott meg apjával együtt Kálmán király.

III. Béla (1148–1196) uralma idején erősen fejlődtek a nyugati, főleg francia–magyar politikai, egyházi és kulturális kapcsolatok.

IV. Béla (1206–1270) az ország második alapítója.

Béla (?–1272) macsói herceg. Részt vett V. Istvánnak Ottokár cseh királlyal 1271-ben vívott háborújában.

Bartakovics Béla (1791–1873) egri érsek.

Wenckheim Béla, báró (1811–1879) politikus, miniszterelnök.

Ambrózy Béla, báró (1838–1911) földbirtokos, a magyar méhészet egyik megalapítója.

Mátrai Béla, Betegh (1846–1912) színész és rendező.

Benczúr Béla (1854–1941) építész, festő és művészeti író.

Vikár Béla (1859–1945) etnográfus, műfordító, a Kalevala első magyar fordítója.

Radics Béla (1867–1930) cigányprimás, zeneszerző. Játékát Debussy is szívesen hallgatta.

Zsitkovszky Béla (1867–1930) fényképész, operatőr, a magyar filmgyártás egyik úttörője. 1901-ben saját készítésű felvevőgéppel ő forgatta *A tánc* című első magyar játékfilmet.

Iványi-Grünwald Béla (1867–1940) festő, a nagybányai művésztelep egyik alapító tagja.

Somogyi Béla (1868–1920) tanító, újságíró.

Lajta Béla, 1907-ig Leitesdorfer (1873–1920) építész, a modern magyar építészlet nemzetközileg jelentékeny képviselője.

Bátori Béla (1876–1934) filmszínész és filmrendező.

Bartók Béla (1881–1945) zeneszerző, zongoraművész és zenetudós.

Zerkovitz Béla (1882–1948) zeneszerző, műépítész, a korabeli magyar könnyűzene egyik legismertebb képviselője.

Czöbel Béla (1883–1976) festő, az École de Paris jelentős magyar képviselője.

Balázs Béla, Bauer Herbert (1884–1949) költő, író, a filmesztétika úttörője.

Nagy J. Béla (1884–1967) tanár, nyelvész, tankönyvíró.

Salamon Béla (1885–1965) színész, kabaréigazgató, érdemes művész.

Uitz Béla (1887–1972) festő, grafikus.

Zolnai Béla (1890–1969) irodalomtörténész, nyelvész, egyetemi tanár.

Bacsó Béla (1891–1920) író, újságíró. A *Kassai Napló* és a *Népszava* munkatársa.

Pukánszky Béla (1895–1950) irodalomtörténész, egyetemi tanár.

Rácz Béla (1899–1962) cigányprimás, nótaszerző.

Kálmán Béla (1913–1997) nyelvész. Több kiadást megért, ismert műve a *Nevek világa*.

Abody Béla (1931–1990) író, kritikus, műfordító.

Kondor Béla (1931–1972) festő és grafikus.

Timár Béla (1947–1989) színész, rendező.

Művészetben A nevet több szépirodalmi alkotásban is megtaláljuk. *I. Béla királyról* szól Vörösmarty Mihály *Korona és kard* című elbeszélő költeménye. Sok műben emlékeztek meg a szerzők *IV. Béla* alakjáról is: Szigligeti Ede *IV. Béla* című drámájában, Makkai Sándor *Táltos-király*, Kodolányi János *A vas fiai* című regényében.

Béla a neve Jókai Mór *Egy magyar nábob* és *Kárpáthy Zoltán* című regényeiben az egyik meghatározó szereplőnek, *Kárpáthy Bélának* is, aki nem sokáig viseli ezt a nevet. Erről ő maga így vall a regényben: „Apám többi furcsaságai között van az, hogy engem, egyetlen fiát, *Bélának* kereszteltetett. *Béla!* Hát nemes embernek való név ez? Szerencsére az apám jókor meghalt, s én elmentem anyámmal Párizsba. Ott akkor a legdivatosabb név Abelino volt, csináltam tehát *Bélából* azt.”

Földrajzi névként A *Béla* nevet viseli a szlovákiai Párkánytól nyugat-északnyugatra fekvő helység. Szintén a mai Szlovákia területén található *Bélaháza*, *Bélamácsó*, *Bélaudvarnok*, mely települések a Béla személynévre utalnak. Hasonlóan e nevet fedezhetjük föl a Heves megyei *Bélapátfalva*, a Szönytől délkeletre fekvő *Bélapusztó* nevekben. Sokak által ismert és kedvelt balatoni nyaralóhely az 1849-ben alapított *Bélatelep*, mely nevét a terület tulajdonosáról, gróf Zichy Béláról kapta.

Szólás A *Rálesünk, mint Béla bácsi az Istenre* szólást akkor mondták tréfásan, ha nem bíztak az elhangzott ígéretben.

Csúfolók

Béla, vigyen el a héja
fekete ruhába
az ördög lyukába.

*

Béla-héja, vastaréja!

*

Béla, vörös, mint a cékla!

*

Bécó, minek ez a cécó!

Köznevesülve A köznyelvben is találkozhatunk a névvel. A szlengben és az argóban *bélásnak* nevezték a kétforintost. Ma ennek mintájára a diáknyelvben gyakori, hogy a kettős osztályzatot hívják így.

Bence

Eredete A latin *Vincentius* névből ered, melynek jelentése 'győztes', és ugyanannak a *vinco, vincere* igének a származéka, mint a *Viktor*. A *Vincentius* alaktól a *Vincéig* könnyen eljutunk, hiszen tudjuk, hogy a latin nevek legtöbbször *-ius, -us* toldalékkal végződnek. A név a magyar nyelvben elveszíti ezt a végződését, például *Aurélius* > *Aurél*; *Fabianus* > *Fábián*; *Florianus* > *Flórián*. Így keletkezett a régi magyar nyelvben a *Vintentiusból* a *Vincenc* forma. Ebből ikerítéssel lett a *Bencenc* (*Vincenc* ~ *Bencenc*), majd mindkét tag önállóvá vált. A *Bencenc* forma is használatos volt egy darabig, majd megrövidült, és így keletkezett a *Bence*.

Védőszentjei Megegyeznek a *Benedek* név védőszentjeivel.

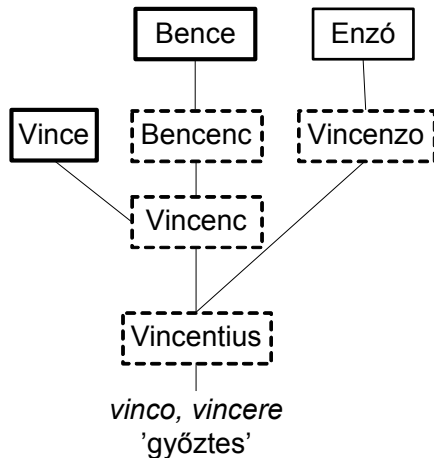
Névnapja március 21., július 11.

Gyakorisága A *Bence* név sem a régi korokban, sem az elmúlt évtizedekben nem tartozott a közkedvelt keresztnévek közé. Az 1967-es adatok szerint mindössze 9 kisfiúnak adták ezt a nevet. Később a név népszerűsége egyre fokozódott. Az 1983–87-es névstatistikákban a 44. helyen találjuk, ami 1187 névválasztást jelentett. 1998-ban már 1893 névadással a második legkedveltebb név volt. A 2000-es években pedig az újszülötteknek adott fiúnevek között az első helyen állt. 2002-ben 1869 alkalommal anyakönyvezték, 2003-ban 1843-szor, 2005-ben 1844 kisfiú kapta a *Bence* nevet. A 2006-os összesített férfinév-statisztika adatai szerint a 33. helyen szerepelt, első névként ekkor 30 066-an, másodikként 4806-an viselték a *Bence* nevet.

Becézése *Benci, Bencike, Bencó, Bencóka, Bencus, Bencuska, Bencsik, Bencsike, Benk, Ence, Encike*.

Rokon nevei A latin eredetű *Vince*, valamint az olasz becézőből keletkezett, a magyar keresztnévkincsben az új keletű nevek közé tartozó *Enzó*.

6. ábra. A *Bence* név rokon nevei

Családnévként A *Bence* családnévként leggyakrabban a *Bencze* alakban fordul elő. A *Bence* névből származnak a *Bencefi*, *Bince*, *Bencók*, *Bencő*, *Bencőke* családnévek.

Híres viselői Szabolcsi *Bence* (1899–1973) zenetörténész.

Bencze Ferenc (1924–1990) színész.

Művészetben Több irodalmi alkotás szereplője viseli ezt a nevet. *Bencének* hívják Arany János *Toldijában* Toldi Miklós hűséges szolgáját. Jókai Mór *A kőszívű ember fiai* című regényének jól ismert alakja *Rideghváry Bence* megyei adminisztrátor, aki Baradlay Kazimir híve volt, és betegsége végső szakaszában helyettese a megyei ügyek intézésében. Császárhűségét ismerve az uraság őt tette meg mintegy műve folytatójának, s úgy rendelkezett, hogy özvegye rövidesen menjen hozzá feleségül. Baradlayné és fia, Ódön azonban ezt a tervet keresztülhúzta, és a megye vezetését kiragadta a kezéből. Ettől fogva Rideghváry esküdt ellensége lett a Baradlay családnak.

Nyíró József *Uz Bence* című regényének főszereplője is *Bence*. Az erdélyi havasokban él, s „fuzsitos, mókás, bolond, jókedvű ember, aki úgy hazudik, mintha könyvből olvasná, és csak a bolondságon jár az esze. Megtréfálja még az angyalokat is.”

Földrajzi névként *Bencenc* Erdélyben található helység. *Bence-hegy* a neve a Velencei-tó északi partvidékén levő 235 m magas szőlőhegynek. Ez a *Bence* családnévből keletkezett, ugyanis *Bencze István* volt az első, aki erre a hegyre szőlőt telepített, s az ő családi nevének emlékét őrzi a domb neve.

Szólások Aki erősen berúgott az bizony *feltette Bence sapkáját*. S ha nagyon megbánta a dolgot, akkor lehet, hogy *Elmegy, mint Bence Noszlopra*, vagyis úgy elmegy, hogy nyoma vész.

Csúfolók

Ence, Bence,
Fekete kemence.

*

Encike, Bencike
Hátadon a kemence.

*

Kukurikú *Bence*,
Mit süt a kemence?

*

Bence,
Eltörött a kemence,
Nyikorog az ajtó,
Jön a végrehajtó.

*

Bence
düljön rád a kemence!

Köznevesülve Tájnyelvünkben köznévként a *bence* szó jelentése 'nyúl'. Az ország egyes nyugati településein a szürke címeres poloskát, illetve az egyszerű mezei poloskát *büdösbencének*, a katicabogarat pedig *bödebencének* is nevezik. Szintén a népnyelvben a szitakötőt *bencelónak*, a Göncölszekeret pedig *bencekeréknek* mondják.

Érdekes, hogy a *Bence* nevet egészen a XVIII. századig a *Benedek* névvel azonosították, s egyik becéző alakjának tekintették. Ez magyarázza azt, hogy a hazánkban működő legrégebbi és szinte legnagyobb, Szent Benedek által alapított szerzetesrend nevében, a *bencésekében* is a *Bence* nevet találhatjuk. A Benedekrendnek nagy szerepe volt a népvándorlás népeinek keresztény hitre térítésében. Géza fejedelem 996-ban az idejövő bencés rendnek Pannonhalmán kolostort és kápolnát építtetett. Szent István 1002-ben pedig adománylevéllel erősítette meg a pannonhalmi apátság alapítását, melynek a kereszténység megszilárdítása mellett jelentős szerepe volt a tudomány, a művészet, az ipar és a földművelés meghonosításában is. A kolostor és a rend a történelem során többször elpusztult, illetve a rendet feloszlatták.

1802-ben I. Ferenc király azonban ismét visszaállította hazánkban a bencés rendet, és arra kötelezte, hogy a gimnáziumi oktatásban tevékenykedjék. Híres gimnáziumaik ma Pannonhalmán és Győrött működnek.

Benedek

Eredete A latin *Benedictus* formából származik, melynek jelentése 'áldott'.

Védőszentje *Nursiai Szent Benedek* (480–547) a Benedek-rend alapítója. Közösségében az „Ora et labora” ('Imádkozzál és dolgozzál') szellemében kezdetben a közös imádság és munka segítségével, majd a tanulással, a tudományok művelésével akarta a keresztény tökéletességet elérni. A szerzetesség eszménye a keresztény Európa számára Benedekben olyan formát öltött, amely másfél évezreden át hatott az egész történelemre. Ünnepe: március 21.

Anianei Szent Benedek (750?–821) bencés apát. Vítiza – így hívták Benedeket megtérése előtt – egy nyugati gót nemesi családból származott. Apja katonai pályára szánta, de ő szerzetesnek állt. Életműve a bencés rendben a legmaradandóbbak közé tartozik: a hatáskörébe tartozó kolostorok zöme visszatért a Regula szerinti életre.

Biscop Szent Benedek (628?– 689?) bencés apát az észak-angliai Northumbriában született. Mint nemes ifjú, néhány évig a király udvarában szolgált, de rádöbbent, hogy ő az „igazi király”-nak kíván szolgálni.

Mór Szent Benedek (1526–1589) szerzetes. Szülei feketék voltak, s Etiópiából kerültek rabszolgaként a szicíliai királyságba. Benedek a magányosság és a visszavonultság embere volt. Huszonhét éven át a Palermo melletti Santa Maria di Gesù kolostorában élt, ahol kezdetben csak alantas munkákat végzett, majd a kolostor házfőnökévé választották. Három éven át vezette a kolostort, és sikeresen végrehajtotta az akkor elkezdett reformot; a következő három évre az előjáró helyettesévé választották. Utána teljes alázatossággal és szerénységgel visszatért a konyhai szolgálathoz. Rendíthetetlen volt a bizalma Isten jóságában és gondviselésében. Négyheti betegség után halt meg 1589. április 4-én este. Halálhírére az emberek akkora csapatokban sereglettek Palermóból és a távolabbi vidékekről is a kolostorba, mintha egy pápa vagy király halt volna meg. VII. Pius 1807-ben avatta szentté Benedeket. Napjainkban különösen az amerikai feketék tisztelik, és tekintik ügyeik védelmezőjének.

Névnapja március 21., április 14., 16., május 1., július 11.

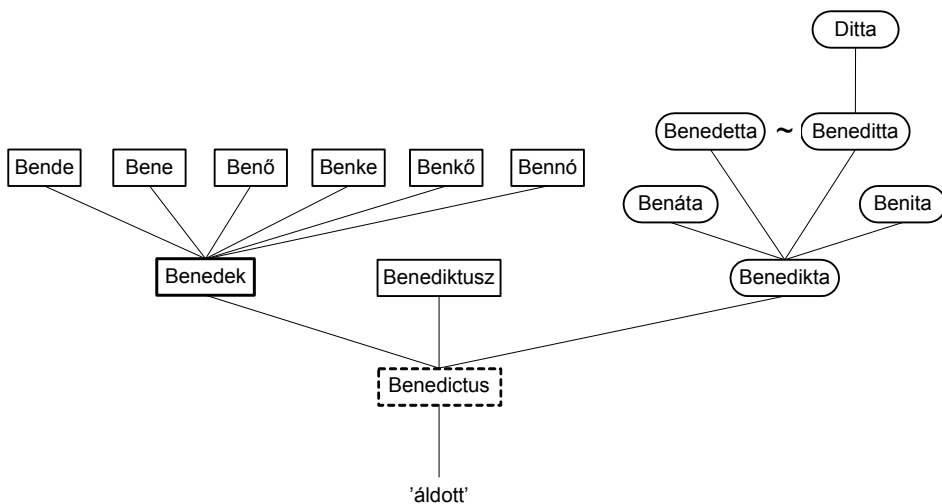
Gyakorisága Már igen korán kedvelt keresztnév volt hazánkban. A XVI. században a 8. leggyakoribb férfinev volt, ami azt jelenti, hogy az ekkor született fiúk majdnem 4%-a lett *Benedek*. Ezután hosszú évszázadokon keresztül csökkent a népszerűsége. Az újabb adatok szerint 1967-ben is csak 16 fiút neveztek el így. Azonban 1983 és

1987 között már a gyakorisági lista 90. helyén állt 151 névválasztással. 1998-ban a 63. leggyakoribb név volt 139 névadással. 2000-ben a 46. helyen szerepelt és 307 alkalommal anyakönyvezték. 2002-ben a 48. volt 353-szori választással, 2003-ban 46.-ként szerepelt a sorban 375 névviselővel, 2005-ben pedig a 34. helyen állt és 535 kisfiú kapta első névként a *Benedeket*. A 2006-os összesített férfinév-statisztika adatai szerint a 83. helyen szerepelt. Első névként ekkor 4678-an, másodikként 1381-en viselték hazánkban a *Benedek* nevet.

Becézése *Bence, Benci, Bene, Beni, Benike, Benke, Benkó, Benkő, Benőke*.

Rokon nevei A latin eredetű *Benediktusz* és a név régi magyar beczejéből önállósult alakváltozatok: *Bende, Bene, Benke, Benkő, Bennó, Benő*.

7. ábra. A *Benedek* név rokon nevei

Női párja *Benedikta, Benedetta, Benáta, Benita, Beneditta*, valamint az utóbbi beczejőjeként is használatos *Ditta*.

Idegen megfelelői Igen sok nyelvben megtalálható a *Benedek* név. A csehben, a németben a *Benedikt*, az angolban a *Benedict, Bennet*, a lengyelben a *Benedykt*, az olaszban a *Benedetto*, a spanyolban a *Benedicto, Benito*, a franciában a *Benoît*, a svédben a *Bengt*, a dánban a *Bent*, a finnben pedig a *Bengt, Pentti* alakokat használják.

Családnévként Igen gyakori. A *Benedek* már a XV. században előfordult családnévként. Sőt e névből származik még igen sok családnévünk, így a *Bedő, Beke, Benda, Bende, Bene, Benke, Benkes, Benkő, Benkó, Benős*.

Híres viselői A VI. századtól kezdve tizenöt pápát, illetve ellenpápát találunk, akik ezen a néven uralkodtak.

Gazdag a magyar *Benedek*ek sora is.

Himfi Benedek (?–1380) bán, a Veszprém vármegyei Szalók nemzetség tagja.

Komjáti Benedek, Komjáthy (XVI. sz.) erasmista, bibliafordító.

Kisdi Benedek (1598?–1660) egri püspök, katolikus egyházi énekgyűjtő.

Sayghó Benedek, Sajghó (1690–1768) pannonhalmi főapát, hitszónok. Részt vett a Rákóczi-szabadságharcban.

Virág Benedek (1754–1830) tanár, költő, író, a magyar ódaköltészet egyik mestere.

Barátosi-Balogh Benedek (1870–1945) mandzsu-tunguz kutató.

Benedek Mihály (1748–1821) református püspök, prédikátor.

Benedek Elek (1859–1929) újságíró, író, a magyar gyermekirodalom egyik megteremtője.

Benedek Marcell (1885–1969) irodalomtörténész, műfordító, Benedek Elek fia.

Benedek László (1887–1945) elme-ideggyógyász, a Magyar Pszichológiai Társaság elnöke.

Benedek Tibor (1911–1963) színész és konferanszié.

Földrajzi névként *Benedekfalu* a neve a Liptószentmiklóstól keletre fekvő szlovákiai településnek. Szintén Szlovákiában található *Bendekvágása, Garamszentbenedek*. A templom védőszentjéről kapta a nevét a Székelyföldön *Nyárádszentbenedek, Szentbenedek*, Bács-Kiskun megyében *Dunaszentbenedek*.

Népszokások *Benedek napja* a csillagászati tavasz beköszöntét is jelenti. Különlegessége, hogy ezen a napon egyenlő hosszú a nappal és az éjszaka. A *Benedek* név a harmadik a sorban abban a népi időjárás megfigyelésben, mely szerint tavasszal

Sándor, József, *Benedek*
zsákban hozzák a meleget.
Sándor, József, *Benedek*
Jönnek a jó melegek.

E három nap az új tavasz, az új élet kezdetének jelképe. A néphit szerint, ha ezeken a napokon szép idő van, süt a nap, akkor bő termésre, hosszú, meleg nyárra számíthatunk. Természetesen minden egyes naphoz külön-külön is fűződik valamilyen hiedelem. Benedek napjának különös mágikus erőt tulajdonítottak.

Sokfelé ezért ezen a napon fokhagymát szenteltek, amellyel aztán többféle betegséget tudtak gyógyítani. A szintén ezen a napon készített vöröshagyma főzetét pedig borogatásként a tifuszos betegek gyógyítására használták .

Csúfoló Új keletű névcsúfoló mondóka:

Benedek, Benedek
kergeti a legyeket.

Köznevesülve A népnyelvben a Benedek-napkor elültetett korai hagymát, illetve a gyógyításban használt hagymát *benedekhagymának* nevezik. *Benedekfü* a neve a Cnicus benedictus gyógynövénynek, de egyes területeken a kövirózsát (Sempervivum tectorum) is hívják így. Az eredetileg bencés kolostorokban, gyógynövények forrázatából készített likőrfajtának *benediktiner* a neve.

Benjámín

Eredete A *Benjamin* a héber eredetű *Binyamin* névből ered. Egyes magyarázatok szerint a jelentése 'szerencse fia', mások szerint 'jobbnaak fia'.

A Bibliában *Benjámín* Jákob legkisebb fia, Ráchel második gyermeke, akinek születése az anyja életébe került; a haldokló Ráchel *Benónin*nak ('fájdalmam fia') nevezte el a gyermeket. „És mikor lelke kiméne, mert meghala, nevezé nevét Benóninak, az atyja pedig nevezé őt Benjáminnak.” (1 Móz. 35,18.) Az öreg Jákob óhózzá ragaszkodott a legjobban kedvenc fiának, Józsefnek az eltűnése után. Nem is engedte el bátyjaival, amikor azok először mentek élelemért Egyiptomba.

Védőszentje *Benjamin* perzsiai diakónus, akit kegyetlen kínok között végeztek ki 424-ben. Ünnepnapja: március 31.

Névnapja január 3., március 31.

Gyakorisága A középkorban kizárólag a zsidó közösségekben adták a fiúknak, illetve abban az esetben más gyermek is megkapta, ha az édesanyja a születésekor meghalt. A reformáció után a név mindenütt elterjedt, és a XVII–XIX. század között gyakori névvé vált. A XX. század végén és napjainkban ismét egyre népszerűbb több nyelvterületen. Így például Amerikában 2004-ben a 47. volt a gyakorisági listán, Svédországban a 49., Ausztráliában a 11. helyen szerepelt, Norvégiában pedig a 26. volt. Franciaországban 2001-ben a 20., Belgiumban a 19. leggyakoribb fiúnév volt. Hasonló a helyzet hazánkban is, ahol újabban egyre több szülő választja gyermekének a *Benjámint*. Míg az 1967-es adatok szerint csupán 20, addig 1983 és 1987 között már 112 alkalommal anyakönyvezték, és a gyakorisági lista 96. helyén szerepelt. 1998-ban a 46. volt és 280 kisfiú kapta a *Benjámín* nevet, 2000-ben az 57. helyen állt 221

keresztnevválasztással. 2003-ban a gyakorisági sorban az 52. helyre került 266 választással, 2005-ben a 49. leggyakoribb név volt 336 névadással. A 2006-os összesített férfinév-statisztika adatai szerint a *Benjámín* név a 80. helyen szerepelt, első névként ekkor 5150-en, másodikként 1282-en viselték hazánkban.

Becézése *Benci, Bencike, Bencsi, Béni, Bénike, Benő.*

Rokon nevei A *Benjámín* név önállósult alakjai: *Béni, Benke, Benkő, Benő.*

Női párja *Benjamína.*

Idegen megfelelői Más nyelvekben is gyakori név. Az angolban, németben, franciában, svédben, finnben a *Benjamin* forma használatos. A csehben megtalálható még a *Benjámín*, a lengyelben a *Beniamin*, a portugálban a *Benjamim*, az olaszban a *Beniamino*. Az oroszban a *Veniamin, Venyamin* alakváltozatok ismertek.

Családnévként Ugyan ritkán, de a XVII. századtól családnévként is előfordul *Benjamin* ~ *Benjámín* formában.

Híres viselői *Bonyhay Benjámín* (1805–1885) író, ügyvéd.

Kállay Benjámín (1839–1903) politikus, történétíró.

Rajeczky Benjámín (1901–1989) zenetörténész, népzenekutató.

Benjámín László (1915–1986) költő, szerkesztő.

Benjamin Franklin (1706–1790) amerikai filozófus, politikus, az USA alapító atyáinak egyike. Részt vett a Függetlenségi Nyilatkozat megfogalmazásában.

Benjamin Britten (1913–1976) angol zeneszerző.

Köznevesülve A *benjámín* köznévként is ismert és használt kifejezés, melynek jelentése 'a legkisebb fiútestvér'. Gyakran vele értjük: a dédelgetett kedvenc. De így nevezik egy társaságban, közösségben, csoportban a legfiatalabb fiút vagy férfit is.

A *benjaminiták* egy zsidó néptörzs Palesztina déli részén. Ősök *Benjamin*, Jákob legfiatalabb fia.

Bertalan

Eredete Arameus eredetű bibliai név, melynek görög formája *Bartholomaiosz*. Jelentése arameus nyelven 'Tolmai fia'.

Védőszentje *Szent Bertalan* a 12 apostol egyike. Hosszú ideig Jemen tartományban Boldog-Arábiában hirdette az evangéliumot, majd Ázsiában, Likaoniában. Végül Örményországba ment ígét hirdetni. Itt halt vértanúhalált Albanopolisz városában. Ünnepnapja: augusztus 24.

Névnapja augusztus 24.

Gyakorisága A név használatáról már a XVI. századból vannak adataink. Egy összesített névstatisztika alapján a XVI. és XVIII. században a 31. leggyakoribb férfinév volt. A későbbi évtizedekben is több fiú kapta a *Bertalan* nevet. A XIX. század végén és a XX. század elején vált ismét gyakoribbá, majd a XX. század második felében csökkent a név választása. 1967-ben 113 kisfiú lett *Bertalan*. 1983 és 1987 között 375 alkalommal anyakönyvezték első névként, 1998-ban 71-szer. 2000-ben 93 esetben választották első névként, 2002-ben 71-szer. 2003-ban 77 kisfiú, 2005-ben pedig 72 kapta első névként. A 2006-os összesített férfinév-statisztika adatai szerint a *Bertalan* név a 65. helyen szerepelt, ekkor első névként 8227-en, másodikként 1297-en viselték.

Becézése *Bartis, Berci, Bercike, Bercus, Berike, Berta, Berti*.

Rokon nevei A *Bertalan* régi magyar *Bartalom* formájának a rövidülései: *Barta, Bartal, Bartó, Bartos*.

Idegen megfelelői A név angolul *Bartholomew*, németül *Bartholomäs*, csehül *Bartolomej*, franciául *Bartholomé, Barthélemy*, olaszul, spanyolul *Bartolo*, oroszul *Varfolomej*, lengyelül *Bartłomiej*, finnül, svédül *Bartolomeus*.

Családnévként A XV. század óta előforduló *Bertalan, Bertalanfi, Bertalanfy* változatok gyakran megtalálhatók ma is.

Híres viselői *Drágffy Bertalan* (1447–1501) erdélyi vajda. Mátyás király udvari vitéze.

Szemere Bertalan (1812–1869) politikus, miniszterelnök, író.

Székelly Bertalan (1835–1910) festő, a magyar történelmi festészet képviselője.

Lányi Bertalan (1851–1921) jogász, igazságügyi miniszter.

Széchenyi Bertalan, gróf (1866–1943) politikus, nagybirtokos.

Dunay Bertalan (1877–1961) kardvívó, gépészmérnök.

Pór Bertalan (1880–1964) festő.

Solti Bertalan (1913–1984) színész.

Bertalanffi Pál (1706–1763) jezsuita tanár, hitszónok, földrajzi író.

Népszokások *Szent Bertalan napját* a néphagyomány az őszi kezdetének tekinti. Ennek a napnak az időjárásából következtetnek az elkövetkezendő őszi időjárására, hogy az száraz vagy nedves lesz-e. Más vidékeken „vajköpülő” nap volt. Azt vélték, hogy az ekkor köpült vajnak gyógyító ereje van, a beteg testrészek egészségesek lesznek tőle. Úgy gondolták, ha ebből a vajból egy kanállal tesznek a búzába, lencsébe, akkor abba nem esik bele a féreg.

A *Bertalan kígyóját* régi népmonda emlegeti, mely szerint azok a kígyók, melyek a nyáron senkit meg nem martak, a kánikulát berekesztő Szent Bertalan napján túl nem maradnak többé a föld színén, hanem lyukaikba bújnak téli szállásra; amely kígyó azonban valakit megmart, azt büntetésül az anyaföld többé be nem veszi. Az ilyen

kígyó Szent Bertalan napja után is nyugtalanul csúszik-mászik a föld porában, tarlón, mezőn, egyik helyről a másikra.

Csúfoló

Bertalan, gondtalan
mulatozik untalan.

Köznevesülve Párizsban 1572. augusztus 23. és 24. közötti éjjelen IX. Károly parancsára a protestánsokat tömegesen lemészárolták. Ezt az eseményt *Szent Bertalan-éjnek* vagy párizsi vérmenyegzőnek nevezik a történelemben.

Botond

Eredete Régi személynév, mely a ’buzogány’ jelentésű *bot* szóból származik.

Védőszentje *Stock Szent Simon* (+1265) húsz évig élt remeteéletet egy fatörzsben, majd belépett a karmelita rendbe, és ennek feje lett. A hagyomány szerint angyalok és szentek kíséretében jelent meg neki Szűz Mária és skapulárét, vállruhát nyújtott át neki e szavakkal: aki ebben hal meg, nem jut a pokol tüzére. Ünnepnapja: május 16.

Névnapja május 16., július 28.

Gyakorisága A *Botond* a ritkább nevek közé tartozik. Napjainkban kezdik több fiúnak választani keresztnévül. Ezt bizonyítják a statisztikai adatok is. 1967-ben csupán 10 fiú kapta. Az 1983–87-es adatok szerint ebben az öt évben 148 esetben választották a szülők. 1996-ban már a 72. leggyakoribb névként 92 fiú lett *Botond*. A 2000-es években ugyan lassan, de nőtt a népszerűsége, már 285 újszülött gyermeknek adták ezt a nevet. 2005-ben a 33. helyen találjuk a statisztikában 557 választással. A 2006-os összesített férfinév-statisztika adatai szerint a 84. helyen szerepelt, első névként 4672-en, másodikként 995-en viselték a *Botond* nevet.

Becézése *Botondka, Boti, Botika*.

Családnévként Nagyon ritkán fordul elő.

Híres viselői *Botond vitéz* a X. század egyik legendás alakja. A nemzet őt, Lehelt és Bulcsút választotta az ifjú Zsolt vezér gyámjává. Ők hárman háromnapos küzdelemben teljes győzelmet arattak az országba rontott németek hadain. Ugyanez a három vezér szerepel a 945. évi német hadjáratban is. A hagyomány szerint Botond a Majna vidékén zsákmányolt, amikor meghallotta másik két társának az augsburgi csatában (955) elszenvedett vereségét. Ekkor a győztesekre rontott, elvette tőlük zsákmányuk nagyobb részét, német foglyait pedig megölette. Botond mondája szerint 960-ban Bizánc alatt a két hadsereg szembe látára páros viadalban földhöz vágta a görög óriást, az érckapun pedig akkora lyukat ütött buzogányával, amelyen egy gyerek befért. A

néphagyomány szerint Magyarországon halt meg, és a Nógrád megyei Verőcén temették el, ott, ahol most a Migazzi-kastély áll.

Botond Éva, Bliesner Pálné (1921–1976) műkorcsolyázó, többszörös magyar bajnok.

Cs

Csaba

Eredete Régi magyar személynév. Feltehetően török eredetű, jelentése 'pásztor, kóborló' vagy 'ajándék'. Nem tartozott a népszerű nevek közé, a feledés homályába merült. A nevet Vörösmarty Mihály újította fel 1824-ben *Csaba szerelme* című romantikus versében.

Védőszentjei *Sab(b)as* (+532) a Keleten nagy tiszteletben álló, jelentős történelmi szerepű szerzetes, egy Jeruzsálem környékén levő bazilita kolostor apátja. Ünnepe: december 5.

A keresztény ókor két *Szent Sabas* nevű vértanúja, egyikük (+372) ünnepe: április 12., a másiké (+272) április 24.

Névnapja április 12., 24., július 6., október 6., december 5.

Gyakorisága A név a XX. század második felében vált kedveltté. Az 1967-es adatok szerint már 2690 kisfiú lett *Csaba*, s így a 12. legkedveltebb név volt. Az 1983–87-es időszakban a 14. helyen szerepelt a gyakorisági listán. Ekkor 7923 kisfiú kapta a *Csaba* nevet. 1996-ban csökkent a népszerűsége, a 28. helyen állt, és 738 kisfiú kapta első, 196 pedig második névként. A 2000-es adatok szerint a 31. helyre került, 635 alkalommal anyakönyvezték. 2005-ben a 38. volt 504 keresztnévvalasztással. A 2006-os összesített gyakorisági listán a *Csaba* a 18. leggyakoribb férfinév, ekkor első névként 89 246, másodikként 16 045 férfi viselte.

Becézése *Buci, Buckó, Csabi, Csabicska, Csabika, Csabikó, Csabina, Csabinkó, Csabu, Csabuci, Csabucika, Csabuka, Csabus, Csobika.*

Rokon neve A *Csaba* név kicsinyítő képzős származéka: *Csobád.*

Családnévként A *Csaba* és a *Csabai* nevek már a XV. században előfordultak családnévként. A XVII. században pedig megjelent a *Csabafi* változat is.

Híres viselői *Perlrott-Csaba Vilmos* (1880–1955) festő.

Anghi Csaba Geyza (1901–1982) agrármérnök, a Fővárosi Állat- és Növénykert igazgatója.

Rékássy Csaba (1937–1989) grafikus, ismeretterjesztő könyvek és regények illusztrátora.

Kesjár Csaba (1962–1988) autóversenyző.

Csabai Ékes Lajos (1896–1944) festő, grafikus.

Csaba József, Walzel (1903–1983) ornitológus, nyelvész, néprajzkutató.

Művészetben A hun-magyar mondakörben a *Csaba-monda* Kézai Simon elképzeléséből született. A nevet a krónikáiról az *Aba* nemzetiség egyik őstől kölcsönözte, s alakja körül különböző személyeket és eseményeket szőtt egybe. A történet valóságossága teljesen bizonyítatlan, ennek ellenére ez a felfogás bevonult a középkori magyar történelemszemléletbe.

Csaba királyfi Attilának, a nagy hun fejedelemnek és Honorius görög császár leányának a gyermeke. Attila halála után Csaba és fivére, Aladár véres csatát vívtak apjuk örökéért. A csatát Csaba elveszítette. További sorsáról Kézai Simon krónikája, valamint egy székelyföldi monda ad számot:

„Csaba vitéz elmenekült a csatából, és tizenötezer hun vitézzel Görögországba vonult. De nem maradt ott sokáig, hanem visszatért rokonaihoz, atyjának népéhez Szittyországba.

Telt-múlt az idő, sírba szállottak a hun vitézek, és már az unokáik hordták a fegyvert, amikor a szomszédos népek nagy sereggel támadtak a székelyekre. Késő éjszaka folyt a harc, és már-már elveszett a székelység, amikor csoda történt. Az égboltozat Tejútján, amelyet azóta Hadak Útjának neveznek, egy lovascsapat jelent meg. A csapat élén Csaba királyfi vágatott, aki a holtak szellemét új csatára vezette. Az égből leszállt csapat az ellenséget elsöpörte, aztán a Hadak Útján némán visszatért az égbe.

A székelyek pedig híven őrizték az erdélyi határt. Amikor meghallották, hogy a magyarok Szittyországból elindultak, és Pannóniában akarnak letelepedni, nagy örömmel elébük siettek. A találkozásnak a magyarok is megörültek, és Erdély őrzését a székelyekre bízták.”

A hun mondakör Arany Jánost is megihlette. A *Csaba-trilógia* tervét először 1855–56-ban készítette el. E szerint az első rész Etele és Buda történetéről, a második Rékáról és Ildikóról, a harmadik pedig Csaba királyfiról szól. Arany a teljes trilógiát soha nem fejezte be. Többször visszatért az írásához, de a mű töredék maradt.

A trilógia utolsó tervezete, illetve részlete 1881-ben készült. Itt a második rész második énekében olvashatunk Csaba születéséről és névadásának pogány szertartásáról.

Fő ünnep e máj: a nevezés torja.

Ül vala Etele fönt aranyos karszékben,
S vele Réka asszony koronás felségben,

[...]

Bíbor- aranydíszben a csecsemőt hozták,
Nézni az uraknak körül meghordozták,
Azután Etelnek vivék atya-csókra,
Nyitá komor ajkát neki nyájas szókra.

Nevet is fiának ada jó reményben,
Kehely-áldozván szólt: „neve *Csaba* legyen”.
Mert *Csaba* volt atyja hős régi Kevének,
Ki alatt a húnok e földre jövének.

Azután székéből áldozni kiszállott
Oda hol fehér mén és fekete állott,
Fekete Ármánynak, de fehér Istennek;
Vele az urak mind s hódolt fejedelmek.

Gyorsan paripákat általuté karddal,
Jobbal a fehérét, a feketét ballal;
Helyezék a nézők két külön oltárra;
S Etel ily könyörgést vőn kegyes ajkára:

Ím e *Csaba* gyermek! tenéked ajánlom;
Amit adál jóslat, visszára ne váljon;
Te is Ármány, fordulj elleni kárára;
Tetszős legyen néktek e *Csaba* oltára.”

Mondá – s mikor a tűz már sebesen égett,
Vette fiát ölbe hajáldozat végett,
Pelyhéből valamit a lángba röpíte;
S táltoshoz emígy szólt, ki neki segíté:

„Torda apám, nézd csak ama füstöt, hol jár;
Az elébb Istenhez lőtte fel az oltár,
Most, ahol mint kígyók, földön együtt csúsznak;
Félek: a Jó, a Rossz netán haragusznak.”

Földrajzi névként A *Csaba* név gyakori elő- vagy utótag: *Csabacsúd* Békés megyei, *Csabaháza* kelet-szlovákiai, *Bálványoscsaba* ma romániai helységek. Szintén e név

található meg a következő ismert magyarországi települések nevében: *Békéscsaba, Piliscsaba, Rákoscsaba, Hejőcsaba*.

Szólás A fent idézett mondát ismerve nem nehéz megfejtetni, hogy milyen összefüggés van a monda és az *Akkor jön vissza, amikor Csaba Görögországból*, azaz 'sose jön vissza' szólás között.

Csúfolók

Csaba, baba.

*

Csaba, merev mint egy deszka.

*

Csaba, nagy a hasa,
beleférne
negyven basa.

D

Dániel

Eredete A héber *Daniél* formából keletkezett. Az összetett névalak jelentése 'Isten a bírám'; 'Isten bírója'. Elterjedéséhez nagymértékben hozzájárult, hogy a magyarságnak a kereszténység felvétele előtt volt egy eredeti személyneve, a *Dan*, amelynek hangzása emlékeztetett a *Dániel* rövidült alakjára. A XII. század elejétől vannak írásos adataink a *Daniel*, *Danial*, *Danielus* névforma megjelenésére a magyar oklevelekben.

Védőszentjei Az ószövetségi *Dániel* próféta, akit Kr. e. 605-ben több társával együtt Babilonba hurcoltak. Dániel könyvében hat elbeszélés található az ifjak életéről: neveltetésük a királyi udvarban; Nabukodonozor király álmának megfejtése; a tüzes kemence próbatétele; Nabukodonozor király megőrülésének bejelentése; a falon megjelenő titokzatos írás megfejtése és Dániel próbatétele az oroszlánok vermében. A könyv négy látomása tömör, képekben gazdag nyelven jövendöli meg az elkövetkező világtörténelmi eseményeket.

Dániel könyvének 6. része írja le azt a jelenetet, amikor Dánielt az oroszlánok vermébe vetették: „És hozának egy követ, és odatevék a verem szájára, és megpecsétlék a király az ő gyűrűjével és az ő főembereinek gyűrűivel, hogy semmi meg ne változtassék Dánielre nézve.” (Dán. 6,18.) Amikor a király hajnalban ismét a veremhez sietett, sértetlenül találta Dánielt, hite megvédte őt az oroszlánoktól.

Dániel a középkorban a bányászok védőszentje volt, különösen nagy népszerűségnek örvendett Tirol, Svájc, Csehország és Szilézia bányáiban. A legenda szerint egy sziléziai bányásznak álmában angyal jelent meg, és az erdőbe küldte, hogy ott egy magas fenyő ágai között majd arany tojásokkal teli fészekre lel. A bányász fészek helyett egy gazdag ezüstlelőhelyre bukkant a fa gyökerénél.

Ünnepnapja: július 21.

A név kevésbé ismert védőszentjei: *Daniel* (†1227) ferences vértanú, aki a mohamedánok között működő misszió vezetője volt. Ünnepnapja: október 10.

Comboni Szent Dániel (1831–1881) olasz hittérítő, aki afrikai missziókban működött közre. Ünnepnapja: október 10.

Névnapja február 16., július 21., szeptember 26., október 10., november 23., december 11.

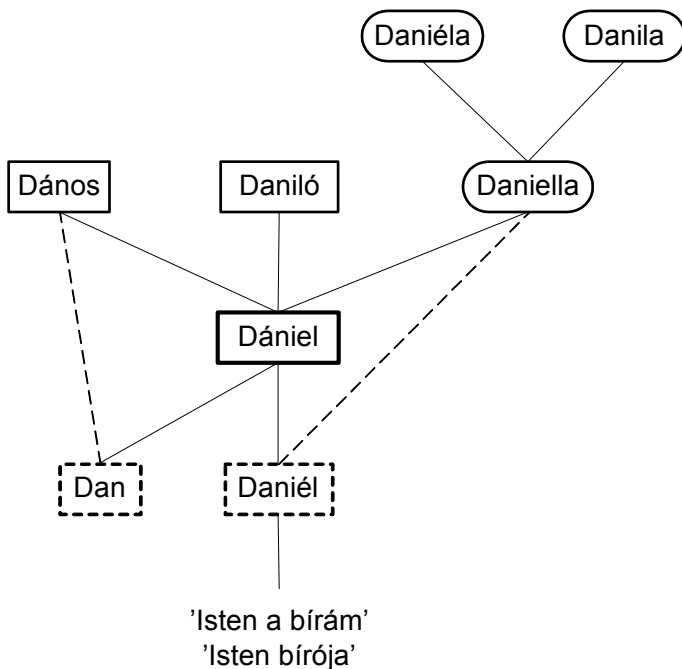
Gyakorisága A *Dániel* név az előző századokban különösen a református lakosság körében volt népszerű. Debrecenben kétszáz évvel ezelőtt a 15. volt a gyakorisági listán. Száz évvel később, ugyancsak a debreceni reformátusok között a 19. helyre került, majd országosan is tovább csökkent a népszerűsége, 1967-ben mindössze 56 kisfiú kapta ezt a nevet. De a nyolcvanas évek közepére nagyot változott a helyzet: a *Dániel* a 23. leggyakoribb férfinev lett, 1983 és 1987 között összesen 4895 fiúnak adták. 1996-ban a második leggyakoribb név volt, 2000-ben pedig a legkedveltebb férfinevként az első helyen szerepelt az országos gyakorisági listán. Ebben az évben 1833 gyermek kapta első és 365 második névként. 2006-ban az összlakosság statisztikájában a 29. helyen állt, a magyar férfiak közül 45 673 fő viselte első névként és 7067 másodikként a *Dániel* nevet.

Becézése Becézői főleg a csonkult tőből képzett névalakok, de akad példa az ikerítésre is: *Dani*, *Dankó*, *Danci*, *Dana*; *Dancsi-Tancsi*. A gyerekversekben, mondókákban sokszor fordulnak elő a becézett nevek. Kiss Dénes így emlegeti versének címadó hősét:

Dani-Bani katona,
elszőkött a falova
[...]
Dani-Bani gyalogol,
megkeresi valahol.

Rokon nevei A *Dániel* név szláv alakváltozata, a *Daniló*, valamint -s kicsinyítő képzős, magyar származéka, a *Dános*.

8. ábra. A *Dániel* név rokon nevei

Női párja *Daniella*. Áttételesen rokon neve a *Daniéla* és a *Danila*. Mindkettő a *Daniella* önálló keresztnévként használatos alakváltozata.

Idegen megfelelői Németül, angolul, franciául, spanyolul és svédül *Daniel*, olaszul *Daniele*, ukránul *Danilo*. Napjainkban ezeken a nyelvterületeken is a népszerű nevek közé tartozik. Nemcsak az alapalakja, hanem különböző alakváltozatai is gyakoriak, például az angolban *Dan*, *Danny*.

Családnévként Sok olyan családnévünk van, amely a *Dániel* régi egyházi személynévből származik. Rövidüléssel és képzéssel keletkezett alakok: *Dan*, *Dán*, *Dana*, *Danci*, *Dándi*, *Dáné*, *Dánél*, *Dani*, *Dáni*, *Danó*, *Dános*, *Danyi*, *Dányi*. Nemcsak a *Dániel*, hanem a *Damonkos* vagy a *Damján* változata is lehet a családnévként használatos *Dancs*, *Dancesa*, *Dancsa*, *Dancsi*, *Dancsó*, *Dank*, *Danka*, *Dankó*, *Dankos*. Összetett nevekben legtöbbször a rövidült tő szerepel, például *Dánfi*.

Híres viselői *Berzsenyi Dániel* (1776–1836) a magyar irodalom egyik nagy költője.
Csapó Dániel (1778–1844) mezőgazdasági szakember, agrárpolitikus.
Irányi Dániel, Halbschuh (1822–1892) politikus, publicista, a márciusi ifjak egyike.
Arany Dániel (1863–1945) matematikus, matematikatanár.

Jób Dániel (1880–1955) író, rendező, színiigazgató.

Dániel Ernő (1843–1923) politikus, Kiss Ernő aradi vértanú unokája.

Dankó Pista (1858–1903) cigányprímás, magyarnóta-szerző.

Művészetben A Dániel prófétával kapcsolatos témák – elsősorban Dániel az oroszlanok barlangjában, valamint a három ifjú a tüzes kemencében – gyakran jelennek meg a román kori templomok faragványain és freskóin, valamint a későbbi korok műalkotásaiban. Dániel életének egy-egy epizódját többek között Rembrandt és Delacroix is megfestette.

Tóth Árpád versének, a *Berzsenyi* című költeménynek utolsó két szakasza Berzsenyi Dániel életéről szól, de utal a bibliai Dániel történetére is.

És reszketőn idézem régi, fáradt
estéid kedvét, míg csöndben borozván
késztéd lelked szebb korba szállni el,

s szolgálid félve és juházva vártak:
a bús magyar szók, sok kevély oroszlán
magányod vén barlangján, *Dániel!*

Pörge Dani, a gyilkossá, majd betyárrá lett férj Arany János *Vörös Rébék* című balladájának szereplője. Történetének kezdetén Rebi néni, a boszorkányos öregasszony

addig főzte
Pörge Dani bocskorát,
Míg elvette a Sinkóék
Cifra lányát, a Terát.

Túri Dani, a fiatal gazda a főszereplője Móricz Zsigmond *Sárarany* című regényének.

Földrajzi névként Néhány földrajzi nevünk is megőrizte az egykori Dániel nevű birtokos emlékét valamilyen formában. A Pest megyei *Dánszentmiklós* helység nevének előtagja vagy *Dány* település neve egy Dán nevű birtokossal kapcsolatos, amely lehet a Dániel rövidült alakváltozata. *Dánosköve* a szlovákiai Ajnácskő régi magyar neve, amelyben szintén a Dániel alakváltozata rejlik.

Szólás Régi, ma már alig ismert szólásunk: *Légy Dániel!*, amelyet akkor szoktak mondani, ha arra kérnek valakit, magyarázza meg a szóban forgó dolgot.

Csúfoló

Dani-Dani, dedelle
Hentereg a gödörbe.

Köznevesülve A népnyelvben a szöcske neve több helyen *daniló*, a mezei szarkaláb pedig *danisarkantyú* vagy *dalisarkantyú*. *Dániel-csat* a neve azoknak a népvándorlás kori bronzcsatoknak, amelyek Dánielt ábrázolják az oroszlánok között.

Dávid

Eredete Héber eredetű bibliai név, jelentése bizonytalan. Egyes feltevések szerint 'kedvelt, szeretett barát' vagy más felfogás szerint 'egyesítő'.

Védőszentjei A mondákból jól ismert *Dávid* (Kr. e. 1040–970) Izrael második királya volt. Ifjúként hárfajátékával hívta fel magára Saul király figyelmét, s a monda szerint ő győzte le Góliátot, a filiszteus óriást. Saul halála után Dávidot választották királlyá. Uralkodása alatt nemcsak országát szabadította fel a filiszteusok uralma alól, de kiterjesztette uralmát Palesztinára, az addig független kánaáni városokra. Ő volt a leghíresebb zsidó uralkodóház, a Dávid-ház megalapítója. A zsidó hagyományok szerint az ő leszármazottja lesz az eljövendő világ uralkodója, a Messiás. Keresztény felfogás szerint Jézus is Dávid családjából származott.

A zsidó és keresztény hagyomány nagy költőt tisztel benne. Több zsoltár és liturgiai ének szerzését neki tulajdonítják, mint az alábbi *Különb-különb panaszi Dávidnak* című művet:

Mint az szép híres patakra
Az szarvas kívánczok,
Lelkem úgy óhajt Uramra,
És hozzá fohászcodik.
Tehozzád én Istenem
Szomjúhozik én lelkem,
Vajon színed eleiben
Mikor jutok élő Isten?

Ünnepnapja: december 29.

A Dávidoknak még két keresztény védőszentjét ismerjük: *Dávid* (+601?) walesi pap, remete. Ünnepnapja: március 1.

Dávid szaloniki remete Görögországban (+535). Ünnepnapja: június 26.

Névnappja március 1., június 26., december 29., 30.

Gyakorisága A *Dávid* napjainkban divatos név. Az előző századokban készült névlistákon nem találjuk. 1967-ben is összesen 7 fiú kapta. Az 1983–87-es gyakorisági listán viszont a 22 volt. Ezekben az években 5251 kisfiúnak választották ezt a nevet szülei. Az 1996-os statisztikában már a leggyakoribb név, ebben az évben első névként 2291, másodikként 334 kisfiú kapta a *Dávidot*. A 2000-es évek statisztikáiban is az élvonalban találjuk, a második legkedveltebb fiúnév volt 1793 névadással. 2005-ben az 5. leggyakoribb névként 1447 fiú kapta. A 2006-os összesített férfinév-statisztikában a 26. helyen állt, azaz első névként 47 379, másodikként 6691 fő viselte a *Dávid* nevet.

Becézése *Dakó, Dása, Dávidka, Dávidkó, Dóka*.

Rokon nevei A *Dávid* régi magyar becézőiből önállósultak: *Dakó, Dókus, Dózsa*.

Idegen megfelelői Más nyelvekben is ismert és kedvelt név. *David* formában találjuk meg az angolban, németben, franciában, hollandban, svédben, spanyolban. A lengyel nyelvben a *David*, a finnben a *Daavid* változat terjedt el.

Családnévként A *Dávid* név és a belőle keletkezett *Dakó, Dása, Dósa, Dózsa, Dóka* alakok családnévként is gyakoriak.

Híres viselői A *Dávid* nevet az ókori izraeli királyon kívül két skóciai uralkodó viselte: *I. Dávid* (1084–1153) és *II. Dávid* (1324–1371).

Fröhlich Dávid (1595–1648) matematikus, csillagász, az első rendszeres magyar földrajzkönyv írója.

Baróti Szabó Dávid (1739–1819) költő, műfordító, az első magyar nyelvű irodalmi folyóirat szerkesztője.

Barczafalvi Szabó Dávid (1752 –1828) író, szerkesztő, nyelvújító.

Kilényi Dávid (1791?–1852) színész, a magyar nyelvű színjátszás egyik úttörője.

Schwarz Dávid (1850–1897) a merev rendszerű, könnyűfémből készült kormányozható léghajó, a későbbi Zeppelin feltalálója.

Gestetner Dávid (1854–1939) a sokszorosító gép feltalálója.

Fokos-Fuchs Dávid Rafael (1884–1977) nyelvész, etnográfus.

Dávid Ferenc (1520?–1579) erdélyi szász reformátor püspök.

Dávid Károly (1903–1973) építész. Az ő tervei alapján készült a Ferihegyi repülőtér felvételi épülete, s többekkel együtt ő tervezte a Népstadiont.

Dávid Gyula (1913–1977) zeneszerző.

Művészetben Dávid és Góliát harca szinte jelképévé vált az egyenlőtlen, de mégis az igazabb kicsik győzelmét hozó küzdelemnek. Kazinczy Ferenc így írt erről gyermekeinek készült bibliai történetében:

„Az ellenség táborában vala egy hihetetlen magasságú ember, neve Góliát, Gáthból. Ez elbizván magát szertelen természetben és erejében, naponként ingerlé a zsidó nép hadakozóját, hogy aki magában bízik, jöjjön, és vívjon vele. – Ha a ti bajnokotok lesz

győzedelmes, úgy a filiszteusok légyenek a zsidó nép szolgálói: ellenben ha én győzöm meg a ti küzdőiteket, ti szolgáljatok nekünk; úgymond.

Saul elrettene az izenetet hallván, s kihirdetteté, hogy aki az óriást meggyőzi, annak fogja adni feleségül leányát, Merábot, eltetézi gazdagságokkal, s atyja házat minden adótól felszabadítja. De a zsidók között nem találtatt, aki a hat réf és egy marok hosszaságú s erősen felfegyverzett óriással megküzdeni merjen.

Az akkor huszonthárom esztendő s Dávid magát bejelenté a királynál.”

Dávid király alakja Michelangelót is megihlette. Dávidot ábrázoló márványszobra 1501 és 1504 között készült, rögtön a Palazzo Vecchio elé került, s alkotóját Firenze legismertebb művészevé tette. Ez a szobor ma is Firenzében, az Akadémiai Képtárban látható.

Áprily Lajos *Tavaszi vizek* című versében Dávid és Góliát harcához hasonlítja a tavasz és tél csatáját.

Zsong a szigetcsúcs barna berke,
a harkály részegen nevet,
Az ifjú nap: *Dávid*, leverte
a lomha Góliát-telet.

Dancsuj Dávid keserű sorsáról szól az alábbi népballada:

Bodok felett vagyon egy kis sűrű berek,
Szegény *Dancsuj Dávid* aközött kesereg,
Nem jó *Dávid*, nem jó, sírni, keseregni,
Ha meglát valaki, hova tudsz ellenni?

Földrajzi névként Dávid nevezetű ember volt a birtokosa a Vas megyei *Dávidházának*, a Mór belterületétől dél-délkeletre fekvő *Dávid-hegynek*, a Bács-Kiskun megyei *Dávodnak* és a szlovákiai *Dávidvágásának*.

Szólások A magyar népköltészet megőrizte Dávid király emlékét. Ezt bizonyítják az alábbi szólások, hiedelmek.

A telehold foltjait sok helyen *Szent Dávid száradó kapcájának* vélik. Több szólásban is említik *Dávid hegedűjét*. Ha valaki már lemondhat egy dologról, úgy néz ki, hogy nem lesz belőle semmi, akkor azt mondják: *elhegedülte azt már Szent Dávid*. Amikor valakit jól elverték, akkor *elhegedülték rajta a Szent Dávid nótáját*.

Az egyházi énekekkel szemben a világi nótát *Szent Dávidné énekének* nevezték. Ezt a szokást őrzi a *Dávidné zsoltára*, *Dávidné dudája* elnevezés. Így hívták a régi kollégiumi diákirodalomban a tréfás, pajkos énekeket is tartalmazó köteteket. Ha valaki nálánál nagyobb, erősebb emberrel kezdett ki, akkor annak jogosan mondták:

Mit akarsz te, pöttöm Dávid, Góliáttal? Aki valamiből nem egy, hanem két részt kapott, akkor az *Két részt húzott, mint Dávid a nyúlból*. Ha valaki csúnyán beszélt, elkáromkodta magát, akkor a helyzet mentésére, mintegy feloldására *Hogy is szóljak Szent Dáviddal?* szólást mondták egyes területeken.

Egy gyerekmondóka szerint:

Szent Dávid a holdban ül,
Ha kedve tartja hegedül.

Köznevesülve A Dávid név néhány köznevesült formája is ismert a tájnyelvben. Az ország nyugati felében a kékes színű, gömbölyű szemű szőlőfajtát nevezik *dávidnak*. A Tolna megyei Döbröközben pedig a felesleges, nevetséges erőlködés a *dávidfütyty*. Debrecen környékén a vadárvacskából készített gyógyyszer a *dávidtea*. A *Dávid-csillag* a zsidó vallás és a zsidóság jelképe. Ma Izrael lobogóján is szerepel. Ez a hatágú csillag két egymásba fordított háromszög, amely jelképezi az eget és a földet, a férfit és a nőt, az ő egymásra találásukat, harmóniájukat. A néphagyomány szerint Dávid király katonáinak ez volt a címere, s ilyen alakú volt a pajzsuk.

Dénes

Eredete A görög *Dionüsziosz* névből származik, jelentése 'Dionüszosznak ajánlott'. Dionüszosz a bor, a mámor és a szőlőtermesztés istene, Zeusz és egy földi királylány, Szemelé fia. A fiatal félisten felfedezte a bor mámorító hatását, és annak kultuszát terjeszteni kezdte. A dionüszoszi rítus szerves része volt a dal, a tánc, amelynek hatására révült állapotba jutottak a résztvevők. A Dionüszosz-ünnepeket főként tavasszal tartották. Dionüszosz az életigenlés, a nevetés, a tánc szimbóluma.

A név a magyar nyelvben a latin *Dyonisius* alak rövidülésével *Dionis* lett, majd ebből jött létre a *Dienes* ~ *Diénes* változat, amelyből alakultak a *Gyenes* és *Dénes* nevek. Míg a *Gyenes* családnévként, a *Dénes* inkább keresztnévként terjedt el.

Védőszentjei A névnek több védőszentje, vértanúja is van. Egyikük Alexandria nagy püspöke (+265), aki a különféle pártviszályok és üldözések közepette bölcsen kormányozta nyáját. Ünnepnapja: november 17.

Areopagita Szent Dénes Szent Pál prédikálásának hatására tért meg. „Némely férfiak azonban csatlakozván ő hozzá, hívének; ezek között az areopágita Dienes is, és egy Damaris nevű asszony, és mások ő velök.” (Csel. 17,34.) Areopagita Dénes alakja később több krónikában, egyházi írásban összemosódott a III. századbéli vértanúval, Párizs első püspökével. A legenda szerint Dénest a pápa küldte két társával együtt Galliába missziós feladatok ellátására. Dénes hatására sokan megtértek. Ezt a

prefektus nem nézte jó szemmel, és letartóztatta őt, majd többféleképpen megkínoztatta, végül lefejeztette. A legenda szerint a lefejezés után Dénes kezébe vette tulajdon fejét, és egy angyal elvezette őt a vértanúság hegyéről (Mons Martyrum, ma a párizsi Montmartre) két mérföld távolságra, ahol aztán Dénest eltemették. Szent Dénes sírjából – a különféle tudósítások szerint – csodálatos erő áradt. Sírja fölé 630 táján apátságot emeltek (Saint-Denis-apátság), amely a francia királyi család temetkezési helyévé vált. Az egyházi képeken és a művészeti alkotásokon gyakran ábrázolják Dénest püspöki öltözetben és levágott fejét vagy püspöksüveges fejtetőjét kezében tartva. Szent Dénes a franciák nemzeti szentje lett. Mindkét szent ünnepnapja október 9.

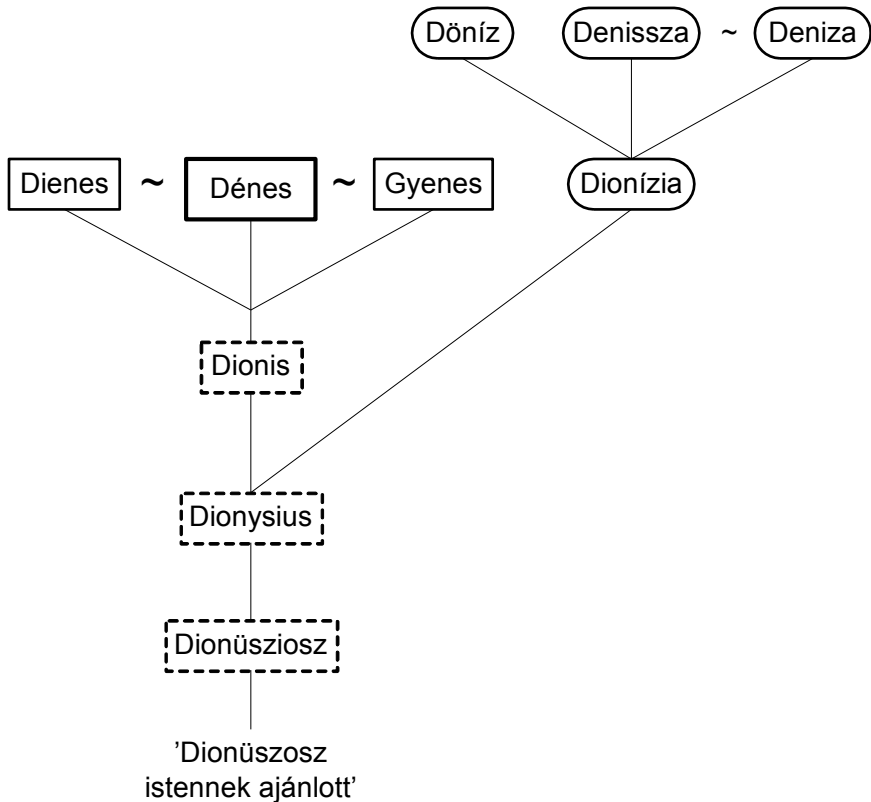
Névnapja április 6., 8., október 9., november 17., december 2., 26. vagy 30.

Gyakorisága A *Dénes* név már korán bekerült névrendszerünkbe, de soha nem vált divatossá. A statisztikák tanúsága szerint a XVI. és XVIII. században a 40. leggyakoribb férfinév volt mindössze 80 előfordulással. A későbbi századokban nem vagy igen elvétve kapták a fiúk ezt a nevet. A XIX. század végén újból a 42. helyen találjuk a *Dénes* nevet, de ez 25 év alatt összesen 26 választást jelentett. A név a XX. században is inkább a ritka nevek közé tartozott. 1967-ben csupán 96 kisfiú lett *Dénes*. Az 1983–87-es adatok szerint ezekben az években 680 fiú kapta ezt a nevet. A századforduló se hozott változást, 1999-ben például 80, 2000-ben 77, 2001-ben 69, 2002-ben pedig 98 kisfiúnak adták első névként a *Dénest*. Ez a szám aztán csökkenni kezdett, 2003-ban már csak 68-szor választották, és 2005-ben már nem is találjuk meg a legalább tíz alkalommal választott fiúnevek sorában. A 2006-os férfinévek gyakorisági adatai szerint a 62. helyen szerepelt, első névként 8641-en, másodikként 1732-en viselték a *Dénes* nevet hazánkban.

Becézése *Dene, Déneske, Déni, Dénike, Denkó, Denkus, Dinci, Dini, Dinike.*

Rokon nevei A régi magyar alakváltozatok, a *Dienes* és a *Gyenes*.

9. ábra. A *Dénes* név rokon nevei

Női párja *Dionízia, Denissza, Deniza, Döníz.*

Idegen megfelelői Több nyelvben elterjedt és ismert név. A franciában *Denis*, a németben *Dionysios*, az angolban, finnben *Dennis*, az oroszban *Gyenyisz*, a portugálban, spanyolban *Dionísio, Dionisio*.

Családnévként Már a XV. században megjelent családnévként, és azóta is előfordul. De különféle változatai is megtalálhatók, így szintén a *Dyonisius* formából származnak a *Dienes, Diénes, Gyenes, Gyenis, Gyenös*, de még a *Jenes* formák is.

Híres viselői *Lackfi Dénes*, kerekegyházi (?–1355) érsek, Ferenc-rendi szerzetes. 1344-ben Nagy Lajos király követe volt a pápai udvarnál.

Gyarmati Dénes (XV. sz.) építész, ács, a hazai díszes faépítkezés első mestere.

Pap Dénes (1826–1869) ügyvéd. Kossuth Lajos mellett futárszolgálatot teljesített.

Diener Dénes Rudolf (1889–1955) festő.

Gábor Dénes, Dennis Gabor (1900–1979) magyar származású angol villamosmérnök, a holográfia elméletének megalkotója, Nobel-díjas.

Lengyel Dénes (1910–1987) író, irodalomtörténész, pedagógus.

Kovács Dénes (1930–2005) hegedűművész.

Dénes Ferenc (1845–1934) tanár, természetkutató turista, a Magyarországi Kárpát Egyesület (MKE) egyik megalapítója.

Dénes Zsófia (1885–1987) író, újságíró.

Dénes Gizella (1900–1975) író, újságíró.

Dienes Valéria, Geiger (1879–1978) táncpedagógus, filozófus. Budapesten görögorna-tanfolyamot indított; megnyitotta Orkesztikai Iskoláját.

Művészetben *Szent Dénes* mint a tizennégy segítőszent egyike gyakran megjelenik különféle oltárképeken. Egyik jól ismert ábrázolása a párizsi Notre-Dame homlokzatán látható Szent Dénes püspök és vértanú szobor. A budapesti Szent Mihály-templomban is találunk Szent Dénest ábrázoló alkotást.

Földrajzi névként Több helynevéünkben is feltűnik. A Tátrában találha a 2438 m magas *Dénes-csúcs*, amely Dénes Ferenc természetkutató nevét őrzi. Szlovákiai helység a Csalóköz nyugati részén *Dénesd*. *Dénesfa* nevet viseli a Kapuvártól délre fekvő helység, mely nevét a terület tulajdonosáról kapta. Hasonló módon keletkezett a Szepességben található szlovákiai *Dénesfalva* neve is. A Baranya megyei *Szentdénes* helység névadója a település védőszentje, Szent Dénes volt. Két Zala megyei település, *Gyenes* és *Diás* 1850-ben történt egyesítéséből származik a *Gyenesdiás* helynevéünk. E településnév első tagja a tulajdonos Gyenes családnevét, illetve a Diás, azaz dióval beültetett területet jelöli.

Népszokások *Dénes* egyike a tizennégy segítőszentnek, akiknek a közös ünnepe július 12-én volt. Ezeket a szenteket általában betegség, járvány, egyéb szükség esetén hívták segítségül. Tiszteletükre kápolnákat, oltárokat, ispotályokat szenteltek. Kultuszuk kezdete feltehetően német földön keletkezett, és a nagy európai pestisjárvány (1347–52) idején terjedt el. Hazai elterjedéséről az első adatok a XV. századból valók. Egy kassai misekönyvben található könyörgésben így fohászokdtak Szent Déneshez: „Szent Dénes, te az isteni sugallatoknak gyors követője, hatalmas pártfogó a lelkiismeret nyugtalanságában [...] Könyörögj, könyörögjetek érettünk.” Szent Dénest főként fejfájáskor hívják segítségül.

Csúfolók Új keletű névcsúfoló mondóka:

Dénes, kisült már a béles.

*

Dénes, Dénes,
eltörött a mécses?

Makó környékén mondják:

Dénes!
A kiskutya éhes!
Aggyá neki rétest,
Hagy ne legyen éhes!

Köznevesülve A *Dénes-féle időszámítás* a mai évszámítást jelenti, vagyis azt, hogy az éveket Krisztus születésétől számítjuk. Ennek a megalkotója, kezdeményezője Dionysius Exiguus, az V–VI. században élt, szkíta származású szerzetes.

Dezső

Eredete A latin *Desiderius* alakból származik. A *desiderium* főnév óhajtást, hiányérzetet jelent, így a név jelentése 'óhajtott, kívánt (gyermek)'. A latin név kiejtése a régi magyar nyelvben *Dezsidérius* volt. Ez a névalak megrövidült, és -ő kicsinyítő képzőt kapott. A *Desiderius* név legkorábban a XI. század második feléből származó írásokban jelenik meg. A *Dezső* név *Deseu* írásképpel először a XIII. század második felében fordul elő a magyar oklevelekben.

Védőszentjei *Szent Desiderius* (566–607) püspök, Vienne város érseke, aki korának egyik legműveltebb személyisége volt. Emléknapja: május 23.

Desiderius franciaországi bencés szerzetes. Ünnepnapja: december 18.

Névnapja február 11., május 23., 30., november 15., december 15., 18.

Gyakorisága A XIX. század végén a debreceni katolikusok körében a *Dezső* keresztnév a 22. leggyakoribb név volt, az újszülöttek 1,12%-a kapta. A XX. század elején fokozatosan veszített népszerűségéből. 1967-ben 199 gyermeknek, 1983 és 1987 között öt év alatt 441 kisfiúnak adták ezt a nevet. 1996-ban a 100. leggyakrabban anyakönyvezett név volt. Ebben az évben 40 gyermek kapta első névként, 12 másodikként. 2000-ben a 96. helyre került, 48 első és 30 második névválasztással. 2006-ban az összlakosság statisztikájában az 51. helyen állt, ebben az évben a magyar férfiak közül 14 765 fő viselte első névként és 2837 másodikként a *Dezső* nevet.

Becézése *Dedi, Des, Deske, Deskó, Dezse, Dezsék, Dezsi, Dezske.*

Rokon nevei A régi magyar nyelvben rövidüléssel keletkezett *Dés*, az ugyancsak rövidüléssel keletkezett *Dezsér* és a latin eredetihez legközelebb álló *Dezsider*.

Női párja A *Desiderátus* névből keletkezett latin eredetű *Dezideráta*.

Idegen megfelelői Az angol nyelvben a férfi *Desideratus* és a női *Desire* alak használatos, a németben a *Desiderius* és a *Desidera*. Mindkét nyelvre nagy hatása volt a francia *Desiré* és *Désirée* névnek. Csehül *Dezider*, lengyelül *Dezydery*, *Dezyderius*, olaszul, spanyolul *Desiderio*.

Családnévként Több családnév keletkezett apanévként a *Desideratus*, illetve a *Dezső* régi magyar becézőiből, például *Dézs*, *Dés*, *Dezse*, *Dese*. Alapalakban és összetételekben többféle írásváltozattal előfordul: *Dezső*, *Desew*, *Deső*, *Deseő*, *Derzső*, *Dezsefi*, *Dezsőfi*, *Dessewffy*.

Híres viselői *Malonyay Dezső* (1866–1916) író, művészettörténész.

Szomorj Dezső (1869–1944) író, drámaíró.

Polik Dezső (1873–1925) filmoperatőr, a magyar film egyik úttörője.

Gyarmati Dezső (1873–1941) gyorsíró-pedagógus. Magyarország első gyors- és gépíró szakiskolájának vezetője.

Kosztolányi Dezső (1885–1936) költő, író, műfordító, újságíró. A *Nyugat* első nemzedékének kiemelkedő alakja. Íróársai *Desirének* is nevezték.

Pais Dezső (1886–1973) nyelvész, egyetemi tanár.

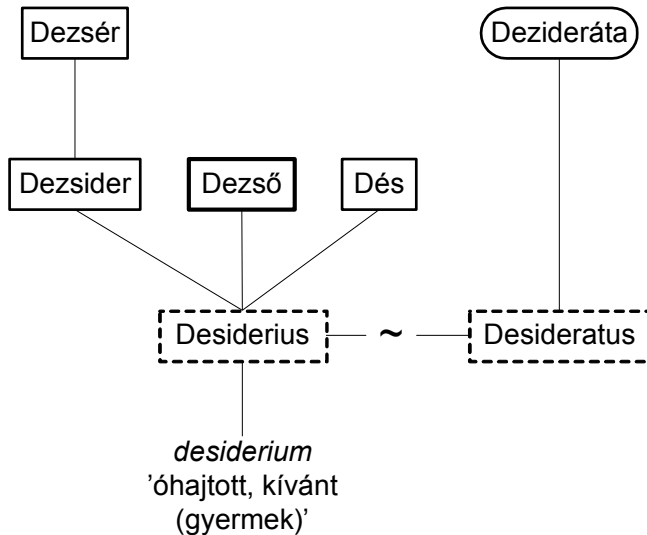
Kellér Dezső (1905–1986) konferanszié, kabaré- és operettíró.

Korniss Dezső (1908–1984) festő, grafikus, művészpédagógus.

Dessewffy Arisztid (1802–1849) honvéd tábornok, a 13 aradi vértanú egyike.

Dezsőffi László (1890–1948) színész, a néma- és hangosfilmek egyik epizodistája.

10. ábra. A *Dezső* név rokon nevei

Művészetben Jókai Mór *Mire megvénülünk* (1865) című regényének egyik hőse viseli a *Dezső* nevet. Alakja minden bizonnyal hatással volt a név korabeli kedveltségére.

Földrajzi névként *Dezsőháza* ma romániai község. A Des ~ Dés személynév több földrajzi nevünkben szerepel. *Dés* ma romániai város Erdélyben, neve pusztaszemélynévből keletkezett magyar névadással. Első írásos említése a XIII. század elejéről való *Dees* formában. *Désakna* ugyancsak Erdélyben található település. Nevének utótagja a közelében levő sóbányára utal. *Dés háza* ma romániai község a Szilágyságban, első írásos említése a XIV. század közepéről való. *Déskörtvélyes* ma romániai község.

A Kaposvár mellett található *Deseda-patak* nevének jelentése 'Dés hídjá', arra a hídra utal, amely egy Dés nevű ember birtokán vezetett át a patakon. *Dezsér* ma szlovákiai község, első írásos említése a XIII. század elejéről való *Desir* alakban.

Csúfolók Új keletű névcsőfoló mondókák:

Dezső,
csepereg az eső.
*

Dezső,
fejeden egy felhő.

Dominik

Eredete A latin 'Úrhoz tartozó, Istennek szentelt' jelentésű *Dominicus* névből származik. Eredetileg vasárnap, vagyis az Úr napján (dies dominica) született fiúgyerekek kapták ezt a nevet.

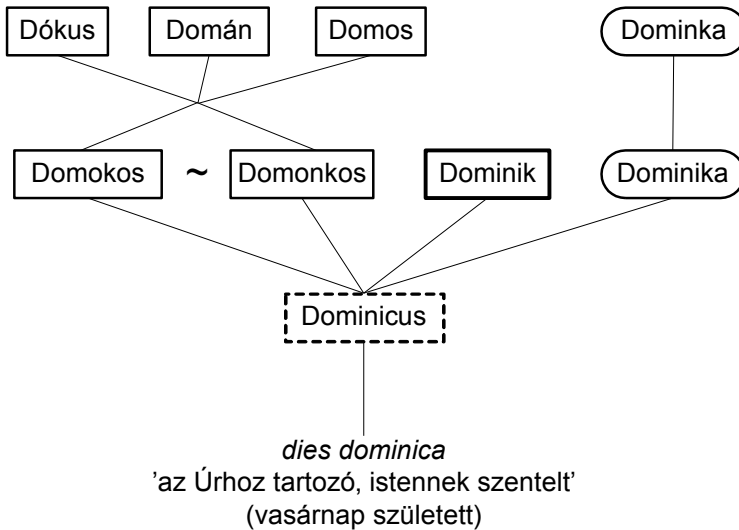
Védőszentje A *Dominik* nevet 17 szent viseli. Legismertebb védőszentje, *Szent Domonkos* (1170?–1221), a prédikáló testvérek róla elnevezett rendjének alapítója. Kora ifjúságától bölcseleti tanulmányokat folytatott, felfigyelt az eretnekség népszerűségére. Ekkor elhatározta, hogy életét az eretnekek megtérítésének szenteli. Követőkre talált, és megalapította III. Ince pápa támogatásával a prédikálók, azaz a dominikánusok rendjét. IX. Gergely pápa szentté avatta 1234-ben. Ünnepe: augusztus 8.

Az egyházi képeken és a művészeti alkotásokon gyakran ábrázolják Szent Domonkost fehér szerzetesi ruhában fekete köpennyel, tonzúrával. Lábánál gyakran található egy fekete-fehér foltos kutya, szájában égő fáklyával. Ez a jelkép Domonkos édesanyjának az álmára utal, aki azt álmodta, hogy kutyát fog szülni fáklyával, melynek fénye beragyogja a világot. Egyéb jelképek is megjelennek Szent Domonkos ábrázolásában: a könyv (szabálykönyv vagy evangélium), a kereszt és lilium (Mária-tisztelete, tisztasága), csillag a mellén vagy a feje fölött (kereszteléskor csillagot láttak a homlokán), rózsafüzér, amelyet Szűz Mária nyújt neki (látomása; a Mária-tisztelet és a rózsafüzér imádkozásának a terjesztése a Domonkos-rendben nagy hangsúlyt kapott).

Névnapja március 9., augusztus 4., 8., október 14.

Gyakorisága Napjaink egyik legkedveltebb férfinevei közé tartozik, annak ellenére, hogy hivatalosan csak 1998 óta anyakönyvezhető. Népszerűségét a statisztikai adatok bizonyítják a legjobban: 1999-ben a 26. leggyakoribb fiúnévként 724 esetben első és 154 esetben második keresztnévként adták a szülők gyermekeiknek. A további években folyamatosan nőtt a név választása: 2000-ben a gyakorisági lista 19. helyén állt 884 választással; 2001-ben a 23. leggyakoribb névként 817 alkalommal anyakönyvezték; 2002-ben 876-szor; 2003-tól már a 14. legkedveltebb fiúnévként 1002 esetben fordult elő első névként a *Dominik*. 2005-ben 918 kisfiúnak választották ezt a nevet. Népszerűségének köszönhetően a 2006-os összlakossági statisztika szerint a 66. helyen állt, vagyis ebben az időben a magyar férfiak közül 7933 fő viselte első és 1688 második névként a *Dominik* nevet.

11. ábra. A *Dominik* név rokon nevei

Becézése *Domi, Domika, Dominka.*

Rokon nevei *Dókus, Domán, Domokos, Domonkos, Domos.*

Női párja *Dominika, Dominka.*

Idegen megfelelői Gyakori más nyelvterületeken is, az angolban a *Dominic*, a franciában a *Dominique*, a spanyolban a *Domingo*, az olaszban a *Domenico*, a portugálban a *Domingos*, a németben a *Dominicus* forma az elterjedt.

Családnévként Hazánkban a név magyar változata, a *Domonkos, Domokos*, illetve annak különféle formái terjedtek el, például *Doma, Domcsó, Domi, Domkó, Domó, Domócs, Domók, Domos, Domsa.*

E

Elek

Eredete Az *Elek* név eredetéről kétféle magyarázatot ismerünk. Az egyik szerint a görög *Alexiosz* név latin *Alexius* alakjából keletkezett (*Alex*). A másik magyarázat szerint az ismeretlen eredetű, régi magyar *Velek* személynévből származik, a mai formája a szókezdő *v* hang eltűnésével alakult ki. Az *Elex*, *Elec*, *Elek* névforma írásban először a XIII. század első felében jelenik meg a magyar oklevelekben.

Védőszentje *Szent Elek* a középkor egyik legkedveltebb legendahőse. Történetét több magyar kódexben megtaláljuk, sőt a ponyvairodalomban és a népmesékben is megjelenik. A IV. században, előkelő római szülők gyermekeként az esküvője napján elhagyta a szülői házat, és 17 évig bujdosott a rá váró házasság elől. A következő 17 évben ismeretlen koldusként szülei palotájának lépcsője alatt élt, csak halála napján ismerték fel. Holtában is sok csodát tett, betegeket gyógyított. Elek már a korai időkben az ifjúság egyik kedvelt példaképe, valószínűleg az ő példája ihlette Szent Imre fogadalmát. Az egyházi képeken és a művészeti alkotásokon gyakran ábrázolják koldusruhában, kisméretű lépcsővel a kezében vagy a lépcső alatt fekvő. Ünnepe: július 17.

Névnapja február 11., 17., július 17.

Gyakorisága A középkorban általánosan elterjedtnek számított. A debreceni reformátusok körében 1870 és 1875 között a 25. leggyakoribb név volt, az újszülöttek 0,29%-a kapta az *Elek* nevet. A mai névadásban ritkán fordul elő. 1967-ben 51 fiút neveztek el így. A nyolcvanas évek közepén, öt év alatt összesen 74 gyermek lett *Elek*. A következő évtizedben egyre csökkent a népszerűsége, sem 1996-ban, sem a későbbi években nem került be a legalább tízszer választott nevek közé. 2006-ban az összlakosság statisztikájában a 93. helyen állt, a magyar férfiak közül 3071 fő viselte első névként és 752 másodikként az *Elek* nevet.

Becézése *Eli*, *Elus*, *Leksi*, *Leksz*, *Lekszi*.

Rokon nevei *Alex*, *Velek*. Közvetetten rokon névnek tekinthetjük még az *Alexander* és a *Sándor* nevet. Lásd 41. ábra (*Sándor*).

Női párja Közvetett női rokona az *Alexa* és az *Alexandra*. Lásd 41. ábra (*Sándor*).

Idegen megfelelői Angolul, franciául *Alexis*, németül *Alexis* vagy *Alex*, oroszul *Alekszej*, lengyelül *Aleksy*.

Családnévként Nemcsak alapelakban, hanem képzett és összetett formákban is megmaradt az *Elek*, *Elecske*, *Elekcse*, *Elekes* és az *Elekfi* nevekben. Ma már nem lehet megállapítani, hogy az *Ela* családnév az *Elek* vagy az *Éliás* személynév rövidülésével keletkezett-e.

Híres viselői *Pály Elek*, Lukics (1797–1846) színész, operaénekes, műfordító, a magyar opera úttörője és megalapítója.

Fényes Elek (1807–1876) statisztikus, az Országos Statisztikai Hivatal megalapítója.

Erkel Elek (1843–1893) zeneszerző, karmester, Erkel Ferenc második fia.

Gozsdu Elek (1849–1919) újságíró, író, majd ügyvéd, később királyi főügyész.

Benedek Elek (1859–1929) újságíró, író, a magyar gyermekirodalom megreemtője.

Elek Ilona (1907–1988) többszörös olimpiai bajnok törvívó, zeneszerző.

Művészetben *Szent Elek* történetének modern költői feldolgozása Sik Sándor *Alexius* (1918) című misztériumjátéka, amely a barokk iskoladráma hagyományait idézi. *Káldor Elek* szepességi báró és rablólovag Jósika Miklós *A csehek Magyarországon* című regényében.

Radnóthy Elek a hőse Gyulai Pál *Egy régi udvarház utolsó gazdája* (1857) című realiztikus regényének. A főhős öregedése, magára maradása túlmutat önmagán, és a hagyományos nemesi életforma elavulását jelképezi. *Szabó Elek*, Jablonczay Lenke második férje, becenevén *Leksi* az egyik szereplője Szabó Magda *Régimódi történet* című regényének.

Földrajzi névként A puszta személynévet őrzi a Békés megyei *Elek* város és a ma Romániában lévő *Elekes* község neve.

Csúfolók Új keletű névcsőfoló mondóka:

Elek, sose lesz meleg!

*

Elek, kinek feje kerek.

Makó környéki mondóka:

Elek!

A fenekedre verek!

Ugyanitt a málé gyerekre mondják:

Elek, lepsi! *Elek*, lepsi!

Elemér

Eredete Bizonytalan eredetű régi magyar férfinév. Már az Árpád-kori oklevelekben fellelhetjük a nevet *Elmerus*, *Elemeres*, *Ilemer*, *Ilemyr*, *Ilmar* alakokban. Korábban *Ilemer* formában volt használatos, mai alakjában Vörösmarty Mihály és Jókai Mór újította fel. A név eredetének magyarázatára több nézet is él. Az egyik szerint a név eleje, az *El* 'élet' jelentésű szó, a hozzá kapcsolódó *emér* pedig régi magyar szóképző. De előfordulhat, hogy a szláv *Velimir* összetett névből származik, melynek jelentése 'nagy + béke', vagy eredhet a germán *Elmar* névből is, mely elemeinek jelentése 'nemes + híres'.

Védőszentje *Eleutherius*, aki a legenda szerint Areopagita Szent Dénes társaként Galliában missziós feladatokat látott el. Hatásukra sokan megtértek. Ezt a prefektus nem nézte jó szemmel, és letartóztatta őket, majd kivégeztette. Ünnepnapja: október 9.

Szent Elmar a VII–VIII. században a belgiumi Liège (Lüttich) környékén működő püspök. Ünnepnapja: augusztus 28.

Névnapja február 20., 28., augusztus 25., 28., október 9.

Gyakorisága A név a reformkori felújítás után sem vált túlságosan gyakorivá. Napjainkban is ritka. Az 1967-es adatok alapján 78 kisfiú kapta az *Elemér* nevet. Az 1983 és 1987 között készült statisztika szerint 179 kisfiúnak adták ezt a nevet. Az ezredforduló utáni adatok alapján megfigyelhetjük, hogy minden évben 10–15 fiú lett *Elemér*. Ezt igazolja a 2005-ös statisztika, mely szerint 12 fiút neveztek el így. A 2006-os összesített férfinév-statisztikában a 81. helyen áll, első névként 4903 fő, míg másodikként 1107 fő viselte az *Elemér* nevet.

Becézése *Elemérke*, *Eli*, *Elike*, *Encsi*, *Emi*, *Emike*, *Emil*, *Emilke*, *Enci*.

Híres viselői *Batthyány Elemér*, gróf (1846–1932) a magyar lovassport egyik úttörője. A kiegyezés után honvéd huszárhadnagy, híres lótenyésztő, európai hírű sportember, utazó.

Varju Elemér (1873–1944) művelődéstörténész.

Bányai Elemér (1875–1915) újságíró, író. Zuboly álnéven több újságba írt.

Schulek Elemér (1893–1964) gyógyszerész, vegyész, egyetemi tanár.

Mályusz Elemér (1898–1989) történész, egyetemi tanár.

Muharay Elemér (1901–1960) népiszínjáték-szervező.

Szádeczky-Kardoss Elemér (1903–1984) geológus, geokémikus, egyetemi tanár.

Jancsó Elemér (1905–1971) irodalomtörténész, kritikus, egyetemi tanár.

Művészetben A feledésbe merült *Elemér* nevet a XIX. század elején irodalmi alkotásokban újították föl: Vörösmarty Mihály *Zalán futása*, Jókai Mór *Egy magyar*

nábob című regényében. Kisfaludy Károly *Csalódások című* vígjátékának *Elemír* gróf a főszereplője. Több reformkori, de későbbi regényben is találkozhatunk *Elemér* nevű szereplővel. Így Kemény Zsigmond *Zord idők* című regényében *Komjátí Elemér* nevét említhetjük meg, vagy Babits Mihály *A gólyakalifa* című művének központi alakját, *Tábory Elemért*.

Földrajzi névként A Bánságban található *Elemér* nevű település *Alsóelemér* és *Felsőelemér* összevonásával jött létre. *Alsóelemér* települést *Németelemér*nek is nevezték német lakosai miatt.

Csúfolók Új keletű névcsúfoló mondóka:

Elemér,
csípje meg a kiséger!
*

Elemér,
minden lyukba belefér!

Makó környékén a dologtalanok csúfolására mondják:

Elemér!
Fődet mér!
De belülle, biz nem kér!

Emil

Eredete Latin eredetű név. Az *Aemilius* nemzetségből származó férfit jelöli. A név alapjául szolgáló közszó jelentése 'versengő, vetélkedő', 'igyekvő'.

Védőszentjei *Aemilius* (†250) észak-afrikai vértanú. Emléknapja: május 22.

Aemilius szardíniai ókeresztény vértanú. Ünnepe: május 28.

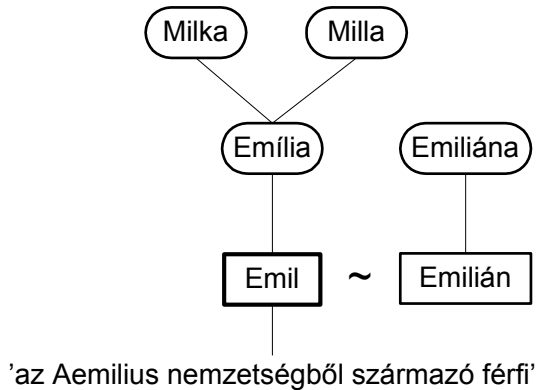
Névnapja március 10., május 22., 28., szeptember 11., november 12.

Gyakorisága A német és a francia nyelvterületen évszázadok óta gyakran előforduló név. A mai magyar névkincsben a ritka nevek közé tartozik. 1967-ben 57-szer választották. A nyolcvanas évek közepén öt év alatt 107 kisfiú kapta az *Emil* nevet. 1998-ban első névként 12, másodikként mindössze 9 alkalommal anyakönyvezték. 2000-ben 11 gyermeknek első, 4-nek második névként adták ezt a nevet szülei. 2006-ban az összlakosság statisztikájában a 89. helyen állt, a magyar férfiak közül 3945 fő viselte első névként és 945 másodikként az *Emil* nevet.

Becézése *Emi, Milke*.

Rokon neve A latin eredetű *Emilián*.

12. ábra. Az *Emil* név rokon nevei

Női párja *Emília* és a becézőjéből keletkezett *Milka* és *Milla*, valamint áttételesen rokona még az *Emilián* férfinév női párja, az *Emiliána*.

Idegen megfelelői Angolul, németül, csehül, dánul, svédül *Emil* alakban fordul elő, a franciában *Émile*, az olasz és a spanyol nyelvben *Emilio*, oroszul *Emilij*, lengyelül *Emiliusz*, több szláv nyelvben *Mile* vagy *Milko*.

Híres viselői *Ábrányi Emil* (1820–1850) író, publicista, lapszerkesztő, politikus.

Ábrányi Emil (1850–1920) költő, újságíró, műfordító.

Némethy Emil (1867–1943) gépészmérnök, a repülés egyik magyar úttörője.

Jakubovich Emil (1883–1935) paleográfus, nyelvtörténész.

Émile Zola (1840–1902) francia író, a naturalizmus első képviselőinek egyike.

Művészetben A XVIII. században Rousseau nagy hatású pedagógiai regénye, az ifjú főhős nevét címéül választó *Émile* tette még népszerűbbé ezt a keresztnévet. Regényét magyarul *Emil, avagy a nevelésről* címmel ismerjük. A XX. században ugyancsak kedvelt irodalmi alak volt Erich Kästner művének, az *Emil és a detektívek* című ifjúsági regénynek a főhőse.

Endre

Eredete Az *András* név magyar alakváltozata. Kialakulásáról többféle magyarázatot ismerünk. Az egyik szerint az *Andreas* név Magyarországon használatos, latin

Endreas változatából keletkezett, a másik szerint a német *Endres*, *Enders* formából származik. Lehet szláv eredetű is. A háttérben álló közszó jelentése megegyezik az *András* névével. Írásban már a XI. század közepétől előfordul a magyar oklevelekben *Endre*, *Endree*, *Endreh*, *Hendre* alakváltozatokban.

Védőszentjei Mintegy 60 *András* nevű védőszent közül választhatunk az *Endre* nevű gyermekek számára.

Névnapja július 17., november 30.

Gyakorisága Évszázadok óta kedvelt név. Napjainkban a gyakorisági listák középső mezőnyében található. 1967-ben 251, a 80-as évek közepén öt év alatt 631 fiú kapta az *Endre* nevet. 1996-ban 85. volt a gyakorisági listán, ekkor 59-en választották első névnek és 31-en másodikként. 2000-ben a 112. helyen szerepelt. Ebben az évben 34-szer adták első névként és 27-szer másodikként. 2006-ban az összlakosság statisztikájában az 52. helyen állt, a magyar férfiak közül 14 676 fő viselte első névként és 3334 másodikként az *Endre* nevet.

Becézése *Bandi*, *Endi*, *Endri*, *Endru*, *Endrus*.

Rokon nevei *András*, valamint közvetten az *András* egyéb származékai: *Andor*, *Andorás*, *Andos*, *André*, *Bandó*. Lásd 4. ábra (*András*).

Női párja Közvetten női rokona az *Andrea* név. Lásd 4. ábra (*András*).

Idegen megfelelői Megegyeznek az *András* név idegen alakjaival.

Családnévként Az apa nevére utaló családnévként nemcsak alapalakban, *Endre* formában találkozhatunk vele, hanem egyéb változatokban is, például *Endrei*, *Endes*, *Endréd*, *Endres* vagy *Endris*.

Híres viselői A név leghíresebb viselői között vannak az Árpád-ház tagjai, királyok és hercegek, akiknek a neve a korabeli feljegyzésekben *András* és *Endre*, azaz *Andreas* és *Endreas* alakban egyaránt előfordul.

Latabár Endre (1812–1873) színész, színigazgató, zeneszerző, színpadi fordító, a Latabár-színészcsalád őse.

Hőgyes Endre (1847–1906) orvos, egyetemi tanár, orvoskutató.

Ady Endre (1877–1919) a XX. századi magyar költészet megújítója, a *Nyugat* című folyóirat költője.

Nagy Endre (1877–1938) író, konferanszié, színigazgató. Az első modern magyar kabaré megalapítója.

Bajcsy-Zsilinszky Endre (1886–1944) politikus, újságíró.

Gelléri Andor Endre (1906–1945) író, novellista.

Kozma Endre (1909–1942) motorkerékpár- és autóversenyző.

Bálint Endre (1914–1986) grafikus, a hagyományokat megújító Európai Iskola képviselője.

Bajomi Lázár Endre, Lázár András (1914–1987) író, műfordító, publicista. Sokat tett a magyar–francia kulturális kapcsolatokért.

Művészetben *Endre*, azaz II. Endre magyar király (1176–1235) Katona József *Bánk bán* című tragédiájának utolsó felvonásában lép színre. Felesége, Gertrudis királynő ravatalánál keresi az igazságot és a tragikus események magyarázatát.

Földrajzi névként Feltehetőleg az egykori tulajdonosra utalva örzi az Endre név alapalakját a nógrádi *Endrefalva* és a szlovákiai *Endrevágása*. Az Endre név becéző formái, alakváltozatai fordulnak elő az alábbi települések nevében: a Borsod-Abaúj-Zemplén megyei *Encs* falu, a baranyai *Endrőc* és a békési *Endrőd*, valamint *Balatonendréd* és *Fertőendréd*. A Pest megyei *Szentendre* a helység középkori templomának védőszentjéről, Szent András apostolról kapta a nevét.

Csúfoló

Endre,
jól vigyázz a rendre!

Erik

Eredete Germán eredetű név, német megfelelője az *Erich*. A régi germán névadás a kételemű neveket kedvelte. Főként a harcra, fegyverekre és a dicsőségre vonatkozó szavakból alkottak összetételeket. A tagok közötti laza kapcsolat miatt sokszor nehéz ezeket lefordítani.

Egyes magyarázatok szerint az *Erik* név megközelítő jelentése 'nagyabecsült'. A névben a *richi* ~ *rik* ógermán alakot fedezhetjük fel, aminek a jelentése 'uralkodó, hatalmas'. Mások szerint az *Erarik* formából alakult, amelynek első tagja az *era* ~ *ehre* 'dicsőség' jelentésű szó. Van olyan magyarázat is, amely az északnémet *Eirikr* formából eredezteti. Ennek első eleme az *ein* 'egyedül' jelentésű szó. Az *Erik* névalak írásban először a XIII. század második felében jelent meg a magyar oklevelekben.

Védőszentjei *Erik* (1150–1160) svéd király, aki törvényhozóként és térítőként vált emlékezetessé. Halála óta Uppsala, Stockholm és egész Svédország védőszentjeként tisztelik. Ünnepe: május 18.

Erik (†1250) dán király. Ünnepe: február 9.

Névnapja január 24., február 9., május 18., augusztus 21., szeptember 10.

Gyakorisága Napjainkban Svédországban, Németországban és Amerikában a legnépszerűbb nevek egyike, de Magyarországon is egyre gyakoribb. 1967-ben mindössze 25 kisfiú kapta az *Erik* nevet. A nyolcvanas évek közepén, 1983 és 1987 között már 342 kisfiút neveztek el így. 1996-ban 365 gyermeknek adták szülei első és 60-nak második névként, ekkor a gyakorisági lista 41. helyén állt. 1998-ban az *Erik* nevet 609-en kapták első névként és 90-en másodikként. 2000-ben 38. volt a gyakorisági listán, 487 esetben választották első és 99 esetben második névként.

2006-ban az összlakosság statisztikájában a 67. helyen állt, a magyar férfiak közül 7617 fő viselte első névként és 1402 másodikként az *Erik* nevet.

Becézése *Ercsi, Eri, Erkó, Rik, Riki.*

Női párja *Erika.*

Idegen megfelelői A német és a cseh nyelvterületen a név írásformája *Erich* vagy *Erik*, a dán és a svéd nyelvben *Erik*, a norvégben *Eirik*, az angolban *Eric*, a franciában *Éric*, az olaszban és a spanyolban *Erico*, a lengyelben *Eryk*.

Híres viselői *Erik* vagy *Vörös Erik* (?940–1010) normann hajós, aki Izlandról kiindulva, több száz család áttelepítésével gyarmatosította Grönlandot.

X. Erik (1180–1216) a svéd királyok közül először koronáztatta meg magát.

Nemcsak svéd uralkodók viselték ezt a nevet, hanem több dán király is uralkodott *Erik* néven a XI. és a XV. század között.

Erich Maria Remarque (1898–1970) német származású amerikai író.

Erich Kästner (1899–1974) német író, több gyermekkönyv szerzője, a népszerű *Emil* figurájának megteremtője.

Ernő

Eredete Az *Ernő* név a magyar nyelvben a XIX. században, a nyelvújítás idején keletkezett. A germán eredetű *Erneszt* névformát megrövidítve, az *-ő* kicsinyítő képzővel alkották. Ekkor keletkezett hasonló módon a *Benő* a *Benedek* és a *Benjámín* magyarítására. Az *Ernő* nevet az *Ernst*, *Ernes*, *Erneszt* név magyarosítására ajánlották. A germán név jelentése 'komoly, határozott (a harcban)' vagy más magyarázatok szerint 'komolyság, határozottság, erély'. Az *Ernestus* névalak a XIII. század végén bukkant fel először az írott szövegekben.

Védőszentjei *Ernestus* római vértanú. Ünnepe: január 12.

Ernestus (†1148) bencés apát. Ünnepe: július 13., november 7.

Névnapja január 12., július 12., 13., november 7.

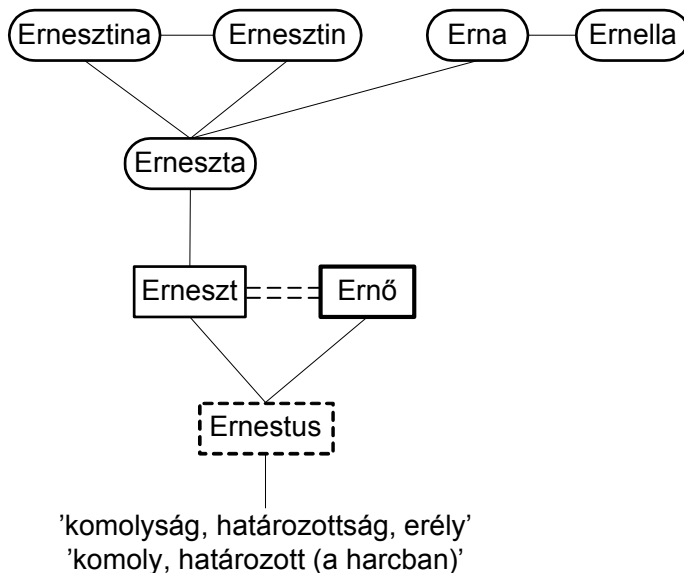
Gyakorisága Nem tartozik a gyakori nevek közé, de a XIX. század óta folyamatosan jelen van a magyar keresztnévkincsben. Talán a XIX. század végén volt a legnépszerűbb. Ezt bizonyítja, hogy Budapesten 1895 és 1899 között a 23. volt a gyakorisági listán. 1967-ben az országos statisztika szerint 279 alkalommal választották. A nyolcvanas évek közepén öt év alatt 490 gyermeket neveztek el *Ernő*nek. 1996-ban 93. volt a gyakorisági listán, 49-en első névként, 20-an második névként választották. 2000-ben 38-szor fordult elő első és 12-szer második névként. Ebben az évben már csak a 107. volt a férfinevek gyakorisági listáján. 2006-ban az

össztlakosság statisztikájában az 50. helyen állt, a magyar férfiak közül 16 878 fő viselte első névként és 3141 másodikként az *Ernő* nevet.

Becézése *Eri, Erni, Ernőke, Ernus.*

Rokon neve A germán eredetű *Erneszt.*

13. ábra. Az *Ernő* név rokon nevei

Női párja Áttételesen az *Erneszt* tövéből alkotott *Erneszta, Ernesztin, Ernesztina*, valamint a becézőjükből önállósult *Erna* és *Ernella*.

Idegen megfelelői A német, a dán és a svéd nyelvben *Ernst*, az angol, a francia és a lengyel nyelvben *Ernest*, a spanyolban és az olaszban *Ernesto*, az oroszban *Ernyeszt* alakban fordul elő.

Híres viselői *Kiss Ernő* (1799–1849) honvéd altábornagy, az aradi tizenhárom vértanú egyike.

Hollán Ernő (1824–1900) hadmérnök, altábornagy, a Magyar Államvasutak létrehozója.

Wallandt Ernő (1845–1912) mérnök. Számos folyószabályozó, ármentesítő és vízrendező munkában vett részt.

Osvát Ernő (1877–1929) szerkesztő, író, indulásától a *Nyugat* egyik szerkesztője.

Dohnányi Ernő (1877–1960) zongoraművész, zeneszerző, karmester és pedagógus.

Szép Ernő (1884–1953) író, költő, a *Nyugat* költőinek egyike.

Vajda Ernő (1889–1980) ügyvéd, botanikus, fotóművész.

Vadas Ernő (1899–1962) fényképész, fotóművész, az MTI főmunkatársa.

Földrajzi névként *Ernőháza* település régebbi neve *Ernesztháza*, németül, szó szerinti fordításban *Ernsthausen*. A község ma Szerbiában található.

Csúfoló Új keletű névcsőfoló mondóka:

Ernő,
sül a tepertő!

Ervin

Eredete Germán eredetű név, valószínűleg a *Herwin* vagy az *Eberwin* formából alakult ki. A kételemű nevek közé tartozik. Első elemét többféle jelentésben magyarázzák a kutatók: 'hadsereg', 'becsület', 'örökség', esetleg 'vadkan'. A második elem jelentése 'barát'. Első írásos adatunk az *Ervin* névről a magyar oklevelekben a XIII. század második feléből származik.

Védőszentjei *Ermin* (†737) belgiumi apát, az alázat példaképe. Ünnepe: április 25.

Erwin (†480) angolszász fejedelem. Ünnepe: május 29.

Névnapja április 25., 26., december 24.

Gyakorisága A középkori Németországban gyakori név volt. A magyar névkincsben folyamatosan jelen van, de a ritka nevek közé tartozik. 1967-ben 104 alkalommal választották. A nyolcvanas években öt év alatt 257-en kapták. 1996-ban a gyakorisági lista 91. helyén szerepelt 52 első és 11 második névválasztással. 2000-ben 38-szor fordult elő első névként, 10-szer másodikként, de ebben az évben már csak a 108. volt a férfinevek gyakorisági listáján. 2006-ban az összlakosság statisztikájában a 77. helyen állt, a magyar férfiak közül 5269 fő viselte első névként és 879 másodikként az *Ervin* nevet.

Becézése *Eri, Erkö, Ervinke, Ervó, Vin, Vini*.

Női párja *Ervina*.

Idgen megfelelői A német, francia, lengyel és svéd nyelvben *Erwin* vagy *Irwin* alakban használatos, angolul *Erwin* vagy *Irvin, Irving*, olaszul és spanyolul *Ervino*.

Híres viselői *Szabó Ervin* (1877–1918) szociológus, könyvtárigazgató.

Baktay Ervin (1890–1963) orientalista. Felkutatta Körösi Csoma Sándor egykori tartózkodási helyeit és emlékeit.

Lázár Ervin (1936–2006) író, elbeszélő, meseíró.

F

Ferenc

Eredete A latin *Franciscus* név rövidüléséből származik, ez pedig az olasz *Francesco* alak egyházi latinosítása. A magyar nyelvbe a német *Franz* név közvetítésével került. A név jelentése a 'francia' vagy 'frank' népnév. Magának a *frank* szónak is ismerjük a jelentését, amely 'merész, szókimondó, őszinte'. A *Franciskus* név először írásban a XIII. század közepén fordul elő a magyar oklevelekben.

Védőszentjei *Assisi Szent Ferenc* (1182–1226). A legenda szerint édesapja, Pietro di Bernadone, gazdag posztókereskedő sürgős üzleti útra indult lakóhelyéről, a közép-olaszországi Assisiből. Meghagyta feleségének, az éppen várandós Pica asszonynak, ha gyermekük megszületik, azonnal értesítse. Az örvendetes hír hallatán a kereskedő rögtön hazautazott, ám mire hazaért, a gyermeket már megkeresztelték *Giovanni*, azaz *János* névre. Mivel a frankok földjén érte az örömhír, s felesége is francia származású volt, a boldog apa „kis frankocska”, azaz *il piccolo Francese* néven emlegette a jövevényt. Így lett Giovanniból Francesco.

A könnyelmű életű fiú egy súlyos betegségből felgyógyulva minden idejét a betegek ápolására, a nyomorultak gyógyítására fordította. Lemondott a vagyonáról, és bűnbánást hirdetve bejárta az egész országot. Sokan csatlakoztak hozzá. Társai számára 1210-ben regulát dolgozott ki, melyet III. Ince pápa is megerősített. Ferenc rendjének tagjai, a ferencesek két kezük munkájából és alamizsnából éltek, példát mutattak az evangéliumi szegénység, alázatosság és irgalmasság megvalósítására. A természettel közvetlen és meghitt kapcsolatban álltak. Ferenc prédikált a madaraknak, megszelídítette a farkast, és számtalan csodát tett a beteg és nyomorult emberekkel. Assisi Ferenc 1226-ban magányosan halt meg. Halála után három évvel IX. Gergely pápa szentté nyilvánította. Ünnepnapja: október 4.

Szent Ferenc Itália és a kereskedők védőszentje, valamint az ökológusoké és a természetvédőké. Az Állatok Világnapját minden évben az emléknapja utáni vasárnapon tartják. Az egyházi képeken és a művészeti alkotásokon gyakran ábrázolják Szent Ferencet tonzúrával, stigmákkal, mezítláb, barna ruhában a derekán kötélövel, amelyen három csomó van. A három csomó a három evangéliumi tanács jelképe: a tisztaságé, a szegénységé és az engedelmisségé.

A katolikus egyház több *Ferenc* nevű szentet tisztel. Közülük a jelentősebbek: *Paolai Szent Ferenc* (1416–1507) remete aszkéta és csodatevő. Ünnepe: április 2. *Xavéri Szent Ferenc* (1506–1551) jezsuita misszionárus. Ünnepe: december 3. *Caracciolo Szent Ferenc* (1563–1608). Ünnepe: június 4. *Szalézi Szent Ferenc* (1567–1622) genfi püspök, a katolikus élet megújítója, az újságírók védőszentje. Ünnepe: január 29.

Névnepje január 24., 29., április 2., május 11., június 4., július 14., október 4., 10., december 3.

Gyakorisága A *Ferenc* név már a XIII. századtól kedvelt volt több nyelvterületen. Hazánkban a XVI. században a gyakorisági lista 6. helyén szerepelt, a XVII. században a 8.-on, a XIX. század második felében országosan a 6., Budapesten a 3. leggyakoribb név volt. Népszerűsége a XX. század elején is megmaradt. 1967-ben 3263 alkalommal választották, így az ország 9. legkedveltebb neve volt. Később tovább csökkent a népszerűsége. 1976-ban a 15. helyre esett vissza, az 1983–87-es gyakorisági listán a 16. lett. 1996-ban a 34. helyre került 599 első és 292 második névválasztással, majd rohamosan veszített népszerűségéből. 2000-ben már csak a 39. leggyakoribb név volt, 483 alkalommal választották első és 307-szer második névként. 2005-ben 45. volt a sorban, 394-szer anyakönyvezték. 2006-ban az összlakosság statisztikájában a 7. helyen állt, a magyar férfiak közül 189 450 fő viselte első névként és 31 155 másodikként a *Ferenc* nevet.

Becézése *Berkó, Ceró, Cikó, Cikus, Cini, Cinike, Csicsi, Fecó, Fecor, Fecu, Fecus, Fefe, Fer, Fera, Ferci, Fercsi, Fercsike, Fercsó, Fercsó, Ferenci, Ferencike, Ferencke, Feresz, Feri, Fericske, Fericskó, Ferike, Ferikó, Ferke, Ferkó, Ferkócska, Ferkóka, Ferkő, Ferku, Ferkuca, Feró, Ferő, Feru, Ferus, Feruska, Fetya, Fetyi, Fetyó, Ficó, Fifi, Fili, Filike, Filkó, Finci, Franci, Frankó, Franku, Franyó, Frédi, Frédike, Frenci, Frencike, Fric, Frici, Fricike, Frickó, Frigyi, Pecó, Pecő.*

Rokon neve Áttételesen a germán eredetű *Frank* név, amely egy kora középkori germán néptörzs nevéből származik.

Női párja *Franciska*, amely a XVI. században már ismert név volt. Közvetten rokon neve még a *Franciska* becézőjéből alakult *Fáni* és *Fanni*.

Idegen megfelelői Más nyelvekben is gyakori és kedvelt név. Az olaszban *Francesco*, a franciában *François*, a spanyolban *Francisco*, az angolban *Frank, Francis*, a németben *Franz, Franziskus*, a lengyelben *Franciszek*, a szlovákban *František*, a románban *Francisc*, a délszlávban *Francisco, Fran, Frane, Franka*, a bolgárban, az oroszban *Franc*, a dánban *Francis, Frans*, a finnben *Frank, Frans*, a svédben *Frans, Frank* alakban használják.

Családnévként A *Ferenc* név alapalakban és képzős formákban is gyakori. A legelterjedtebb alakok: *Ferenc ~ Ferencz ~ Ferentz, Ference, Ferenci, Ferenczi, Ferenczy, Ferentzy, Ferencei, Feri, Ferke, Ferkó*. Sokszor találkozunk az idegen

Hopp Ferenc (1833–1919) műgyűjtő, kelet-ázsiai, kínai és japán ritkaságok vásárlója.
Kossuth Ferenc (1841–1914) politikus, mérnök, miniszter, Kossuth Lajos idősebb fia.
Európai hírnevet szerzett a vasút- és hidépítés, valamint az alagútás terén.

Lehár Ferenc (1870–1948) zeneszerző, karmester, a század eleji operett egyik legkiválóbb képviselője.

Molnár Ferenc (1878–1952) író, hírlapíró. Legismertebb regénye *A Pál utcai fiúk*.

Móra Ferenc (1879–1934) író, újságíró, muzeológus.

Hont Ferenc (1907–1979) rendező, igazgató, színházesztéta, a Szegedi Szabadtéri Játékok alapítója.

Mérei Ferenc (1909–1986) pszichológus, a *Gyermeklélektan* és az *Ablak-Zsiráf* képes gyermeklexikon szerzője.

Puskás Ferenc, Purczeld, közismert becenevén Puskás Öcsi (1927–2006) labdarúgó, edző, az Aranycsapat kapitánya, a Nemzet Sportolója.

Ferenczy Ida (1839–1928) Erzsébet királyné felolvasónője 1864-től, utóbb majd minden útján kísérője.

Ferenczi Zoltán (1857–1927) irodalomtörténész, könyvtáros.

Ferenczy Károly (1862–1917) festő, az impresszionizmus legnagyobb magyar mestere, Noémi, Béni és Valér apja.

Ferenczi Sándor (1873–1933) ideg orvos, egyetemi tanár, a pszichoanalízis meghonosítója Magyarországon.

Ferenczy Valér (1885–1954) festő, grafikus.

Ferenczy Noémi (1890–1957) festőművész, a modern magyar gobelinművészet megteremtője.

Ferenczy Béni (1890–1967) szobrász, grafikus.

Ferenczi György (1902–1983) zongoraművész, pedagógus.

Művészetben Az Assisi Szent Ferenc által írt *Naphimnusz* az olasz irodalom első szövegeinek egyike.

Dicsérjen téged nénénk, a Hold meg a Csillagok,
te formáltad őket, s mind oly gyönyörűen ragyog.
Uram, dicsérjen téged bátyánk, a Szél,
a levegő meg a felhő, a derűs ég s a vihar,
te táplálsz teremtényeid ezek áldásával.
Dicsérjen téged kedves hűgünk, a Víz,
aki hasznos, alázatos és tiszta is.
Uram, dicsérjen téged öcsénk a Tűz,
vele gyűjtasz fényt napszállat után,
szép és félelmetes ő, erős és vidám.

Uram, dicsérjen téged jóságos Földanyánk,
ki hátán hordoz minket, s áldásait árasztja ránk:
miénk pompás virága a réten s gyümölcse a fán.

A képzőművészetben gyakran ábrázolják Szent Ferenc alakját. A legismertebbek közé tartozik Giotto (sorozat Szent Ferenc legendájáról), El Greco (Szent Ferenc megkapja a stigmákat), Caravaggio (Szent Ferenc elragadtatása) műve.

Napfivér, Holdnővér címmel Zeffirelli olasz rendező készített nagysikerű filmet Szent Ferenc életéről.

A Ferenc az irodalmi, népköltészeti alkotásokban is gyakori név. A magyar népköltészetben tragikus népballadák, vidám énekek, tréfás dalok szereplői a Ferencek.

Rákóczi Ferenc versek (Ady Endre: *A Rákóczi vén harangja*), regények (Bárány Tamás: *Rákóczi zászlai*) mellett mondák, legendák, nóták halhatatlan alakjává vált.

Ferenc tanyasi paraszt Móra Ferenc *Ének a búzamezőkről* című regényében.

Tuba Ferkó pástorlegény Arany János *Tengeri-hántás* című balladájában. Kedvese a szép, fiatal aratólány, Dalos Eszti, de ő cserbenhagyta a lányt, és tovavonult a nyájjal.

Áts Feri a vörösingesek vezére Molnár Ferenc *A Pál utcai fiúk* című ismert regényében.

Móricz Zsigmond *Kerek Ferkó* című regényének főszereplője a címbéli fiú, aki konzervatív apja ellenében a modernizációt, a polgárosodást képviseli. A regényből színdarab és film is készült.

Földrajzi névként *Ferenczi* község a régi Zágráb megyében; *Ferenc József-föld* egy szigetsoport a Jeges-tengeren; *Ferencszállás* Csongrád megyei település; *Ferencsatorna* a Dunát és a Tiszát összekötő csatorna Bácskában; *Ferenc-hegy* a budapesti Rózsadomb folytatása; *Ferenc-halom* szintén Budán a János-hegytől északra található domb. A *Ferihegy* néven ismert, a budapesti repülőtereket magában foglaló terület nevének előtagja Mayerffy Ferenc (1776–1845) pesti serfőzmester keresztnevének becézett formája. A névadás oka, hogy ő telepített először szőlőt és gyümölcsöt a térség homokbuckáira. A *hegy* utótag itt 'szőlőskert' jelentésű. *Ferencváros* Budapest IX. kerülete, mely I. Ferenc emlékét őrzi a nevében.

Népszokások Az október 4-i *Ferenc-nap* a néphagyomány szerint a szüret kezdete. Sokfelé előző nap a szőlőhegyeken kanászostor durrogtatásával üzték el a rossz szellemeket. Egyes vidékeken szokás volt *ferenchetében* a kotlóst a fészekbe ültetni. A gazdasszonyok ilyenkor nyírfaágot tettek a fészekbe, hogy a csirkék el ne pusztuljanak. A göcseji hagyomány szerint a *ferenchét* a legalkalmasabb a búzavetésre. *Xavéri Szent Ferenc* kalendáriumi eredetű megtiszteltetése a Szigetközben: *Disznóölő Szent Ferenc, Disznóvágó Szent Ferenc*.

Szólások Tréfás tájnyelvi szólás: *Ne szólj bele Ferenc, mert belekeversz.* Az illetéktelen személynek mondják, 'ne szólj bele a dologba, mert nem tartozik rád' jelentéssel. Ugyancsak tájnyelvi szólásunk: *Kitett magáért, mint Kis Ferenc ebe,* azaz nem öltözött fel eléggé melegen, és ezért meghűlt.

Csúfolók Névcsúfolókban a *Ferenc* becéző alakjai fordulnak elő:

Feri,
a kicsiket üti-veri,
A nagyokat azt nem meri.

*

Feri
jön már Teri.

*

Feri, Feri, sapka
Mít eszik a macska?
Tücsköt, bogarat,
Mindenféle madarat.

*

Ferke gyerek,
Feje kerek,
Hasa basa,
Megütötte török basa.

*

Feri
Nagy a lelke,
Három arasz a feneke.

*

Ferkő, tepertő,
Nem vagyok én tekerdő.

*

Ferkuca, Ferkuca
Süljön meg a vadliba.

Nyelvtörőben a *Ferkó* névvel találkozunk: *Faragó Ferkó fafokost faragott fafaragó fejszével.*

Köznevesülve A népnyelvben közszóként is előfordul a Ferenc név. Ha valakivel tegező viszonyba kerül valaki, akkor tréfásan azt mondják: *ferkó* lett. Udvarhely környékén a gyors férfitáncot, a csürdöngölőt *ferkótánc*nak hívják. A szijgyártó szakmában használt olaj pedig a *ferkóolaj*. A Kiskunság egyes területein a hallgatag,

szükszavú embert *kakukkferkónak*, más területen a gyámoltalan, ügyetlen embert *ágyánferkónak* nevezték.

A férfiak egyik ünnepélyes viselete a szalonkabát magyar neve *ferencjóska*. A *ferencfa* vagy csúzfa (*Guajacum officinale*) egzotikus növényfaj, hazánkban csak üvegházakban, arborétumokban, botanikus kertekben fordul elő.

G

Gábor

Eredete A héber *Gabriél* névből ered, a mi nyelvünkbe a latin *Gabirianus* ~ *Gabriel* alak közvetítésével került. A középkori írásokban rövidült alakja, a *Gab* és a képzett *Gabus* forma is felbukkan. A magyar *Gábor* változat rövidüléssel és a latin *Gabriel* névben szereplő mássalhangzó-torlódás feloldásával alakult ki. A név kiejtésének megkönnyítésére több alakváltozat is létrejött, mint *Gabriel*, *Gabirel*, de egyik sem terjedt el szélesebb körben. Az összetett szóból álló név jelentése 'Isten embere, Isten bajnoka'. A *Gabriel* név írásban először a XII. század első felében jelenik meg a magyar oklevelekben.

Védőszentje A zsidó, a keresztény sőt a muzulmán vallási hagyományban egyaránt szerepel egy *Gábrriel* nevű angyal. A Biblia ugyan nem a főangyalok között említi Gábrrielt, de ennek ellenére fontos szerepe van: az ószövetségi hét arkangyal egyike. Ő jelenik meg Dániel prófétának, és ő magyarázza meg a próféta látomásait.

Az Újszövetségben Gábrriel kétszer közvetíti az Úr üzenetét. Először, amikor Zakariás papnak megviszi a hírt, hogy fia születik, aki majd Keresztelő Szent János lesz: „Néki pedig megjelenék az Úrnak angyala, állván a füstölő oltár jobbjá felől. És láttára megrettene Zakariás, és félelem szállá meg őt. Monda pedig az angyal néki: Ne félj Zakariás; mert meghallgattatott a te könyörgésed, és a te feleséged Erzsébet szül néked fiat, és nevezd az ő nevét Jánosnak.” (Luk. 1,11–14.)

Gábrriel rövidesen Jézus születését is hírül adja Máriának: „A hatodik hónapban pedig elküldeték Gábrriel angyal Istentől Galileának városába, a melynek neve Názáret, Egy szűzhöz, a ki a Dávid házából való József nevű férfiúnak volt eljegyezve. A szűznek neve pedig Mária. És bemenvén az angyal ő hozzá, monda néki: Örülj, kegyelembe fogadott! Az Úr veled van, áldott vagy te az asszonyok között. Az pedig látván, megdöbbene az ő beszédén és elgondolkodék, hogy micsoda köszöntés ez?! És monda néki az angyal: Ne félj Mária, mert kegyelmet találtál az Istennél. És ímé fogansz a te méhedben, és szülsz fiat, és nevezed az ő nevét Jézusnak.” (Luk. 1,26–31.)

A művészeti alkotásokon Gábiel arkangyalt a szárnyain, a koronáján és a dicsfényén kívül az Úr küldöttjének kijáró hírnöki botról, keresztes botról, liliomos jogarról vagy a békekövetnek kijáró olajágról lehet megismerni.

A Koránban, azaz a muszlimok szent könyvében is találkozunk Gábiel arkangyallal. Mohamed prófétának negyvenéves korától kezdve haláláig Gábiel angyal vitte Allah üzeneteit. Ezeket a kinyilatkoztatásokat Mohamed társai, illetve a hivatásos íródéakok különféle anyagokra (pálmalevelek, kövek stb.) lejegyezték, s gyűjteményük alkotja a Korán 114 fejezetét.

Gábiel a levélkézbesítők, a távközlés, a hírközlés, a postai alkalmazottak és a bélyeggyűjtők védelmezője.

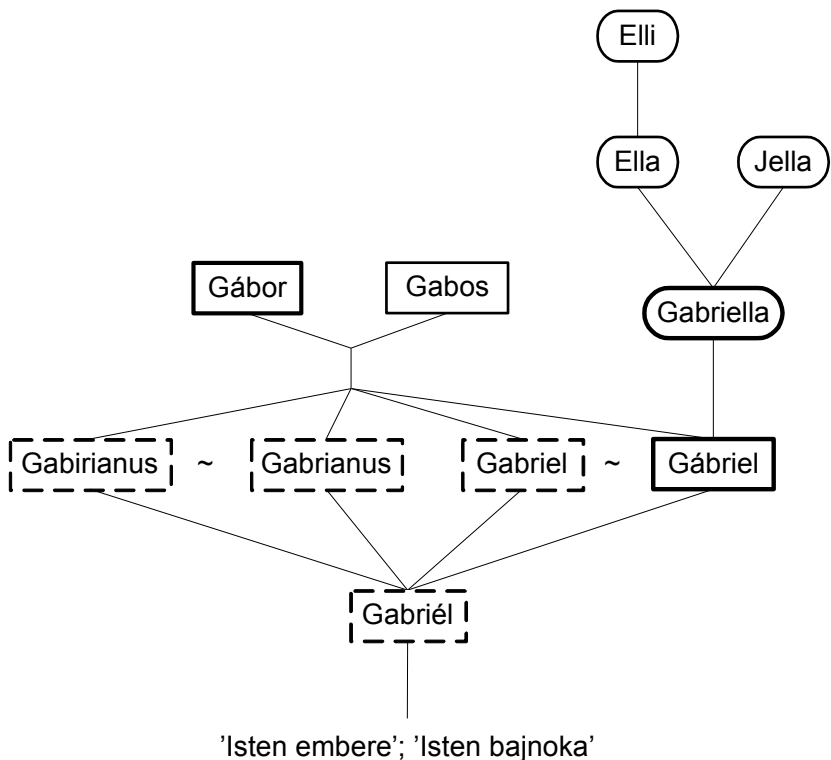
Névnapja február 27., március 24., szeptember 29.

Gyakorisága A XII–XIII. századi névösszeírásokban, oklevelekben elvétve már szerepelt a *Gábor* név, természetesen a latin *Gabriel* formában. A magyaros *Gábor* alak még sokáig a latin névforma mellett élt, s csak a XVII. század után terjedt el. A XVI–XVIII. században főleg az úri családok választották gyermekeiknek. A *Gábor* név először egy XVIII. századi debreceni névstatistikában szerepel előkelő helyen. Itt a református felekezet 11. leggyakrabban választott neve. Ettől kezdve ívelt felfelé a név népszerűsége. A XIX. század végétől a XX. század közepéig tartotta 11-12. helyét. Az 1967-es adatok szerint is a 11. leggyakoribb férfinevünk volt, ebben az évben összesen 2947 gyermeket neveztek el így. Az 1980-as években pedig az első leggyakrabban választott név volt. 1983 és 1987 között mindenütt a *Gábor* vezette a népszerűségi listát, összesen 21 750 kislának adták ezt a nevet. A kilencvenes években vesztett a népszerűségéből, a gyakorisági listák 12-13. helyén szerepelt. A 2000-ben született fiúgyermekek keresztnév-gyakorisági listáján a 14. helyen állt. Ebben az évben 1001 fiú kapta első és 365 második névként. 2006-ban az összlakosság statisztikájában a 8. helyen állt, a magyar férfiak közül 164 629 fő viselte első névként és 24 104 másodikként a *Gábor* nevet.

Becézése *Biga, Biguci, Gaba, Gabcsi, Gabcsó, Gabec, Gabesz, Gabi, Gábi. Gabis, Gabó, Gabóca, Gáborka, Gabos, Gabri, Gabrici, Gábiel, Gábris, Gabuca, Gabuci, Gabus, Gapkó, Gapszi, Gasa, Gazsi, Gazsó, Gica, Göbe.*

Rokon nevei A régi magyar becézőből önállósult *Gabos* és az eredeti névformához közelebb álló *Gábiel* alakváltozat.

15. ábra. A *Gábor* név rokon nevei

Női párja *Gabriella*, valamint a becézőiből önállósult *Ella*, *Elli* és *Jella*.

Idegen megfelelői A *Gábor* napjainkban más nyelvekben is közkedvelt név. Az angolok, németek, franciák, norvégok és a szlovákok, lengyelek, spanyolok, svédok a *Gabriel*, a hollandok a *Gabriël*, az olaszok a *Gabriele* vagy a *Gabriello*, a románok a *Gavril*, az oroszok a *Gavrila*, az ukránok a *Havrylo*, a finnnek a *Kaappo*, *Kaapo*, *Kaapro* alakot használják. A *Gábor* férfinévnek szinte minden nyelvben megtalálható női változata is, például *Gabriele*, *Gabrielle*, *Gabriell*, *Gabriela*, *Gavrila*, *Gaby*.

Családnévként A *Gábor* előfordul alapalakban apanévi eredetű családnévként. Gyakori a rövidült és képzett származéka, például *Gáb*, *Gaba*, *Gába*, *Gábi*, *Gabó*, *Gabos*, *Gábos*, *Gábis*, *Gáborján*, *Gáborjáni*, *Gábri*, *Gábris*, de akad példa az összetételre is: *Gáborfi*. Ma már nem lehet egyértelműen eldönteni, hogy a *Gábor* vagy a *Gálos* név-e az alapja a *Gacsa*, *Gacsó* családnévnek.

Híres viselői *Pesti Gábor*, Pesti Mízsér, Mízsér (?–1550?) író, a magyar nyelvű irodalom művelésének első öntudatos hirdetője.

Bethlen Gábor (1580–1629) erdélyi fejedelem, Báthory halála után került trónra, 1620-ban megválasztották Erdély és Magyarország királyává.

Báthory Gábor (1589–1613) erdélyi fejedelem.

Egressy Gábor, Galambos (1808–1866) drámai színész, a Nemzeti Színház első együttesének tagja.

Szarvas Gábor (1832–1895) nyelvész, a magyar nyelv kutatását és művelését szolgáló akadémiai folyóirat, a *Magyar Nyelvőr* első szerkesztője.

Baross Gábor (1848–1892) gazdaságpolitikus, a korszerű magyar kereskedelem és közlekedés megalapítója, miniszter.

Sztehlo Gábor (1909–1974) evangélikus lelkész. 1944-től az üldözött és árva gyermekek megmentésére gyermekotthonokat szervezett.

Bódy Gábor (1946–1985) filmrendező.

Gábor Áron (1814–1849) székely tüzérőrnagy, ágyúöntő, az 1848-as szabadságharcban a háromszéki hadiüzemek szervezője és vezetője.

Gábor Andor (1884–1953) költő, író, publicista, a *Ludas Matyi* című vicclap alapítója.

Gábor Dénes (1900–1979) a holografikus módszer feltalálója és továbbfejlesztője, magyar származású angol fizikus.

Gábor Miklós (1919–1998) a magyar színházművészet kiemelkedő alakja.

Művészetben Móricz Zsigmond *Erdély* címmel (1935) egy kötetben jelentette meg a Báthori Gáborral és korával foglalkozó, három részből álló regénytrilógiáját (*Tündérkert*, *A nagy fejedelem*, *A nap árnyéka*).

Több műben szerepel *Gábor arkangyal*, így Madách Imre *Az ember tragédiája* című drámájában mint a főangyalok egyike jelenik meg. Szintén Gábriel arkangyal alakját rajzolja meg Zrínyi Miklós *Szigeti veszedelem* című eposzában, ahol a vesztesre álló szigeti hősökhez Isten Gábriel arkangyal vezetésével küldi a mennyei seregeket, hogy izzék el Szigetről a pokolbeli seregeket:

Ül vala az Isten abban az székiben,
(Szól): eredj te, *Gábriel*, mennyei sereggel
Nézd osztán hon vannak szigeti vitézek;
Az ti kezeötökön előmbe jűjenek.

Gábriel arkangyal megjelenik Zrínyi előtt a vértanúság és dicsőség pálmáját nyújtva neki. A végső csatában, mikor egy „janicsár golyóbis Zrínyit földre veti”, akkor Gábriel ismét ott van:

Angyali légio azonnal leszálla,
Dicsérik az Istent hangos muzsikával.
Gábrriel bán lelkét két tized magával,
Földrül felemeli gyönyörű szárnyával.

A hagyomány szerint Érmelléken élt egy híres betyár, *Dobos Gábor*, akiről több ballada is szól.

Dobos Gábor bújdosik az erdőbe,
Isten tudja, mikor tér ki belőle.
Nyárfá alá köti göndör pej lovát,
Csipkebokor alatt mulassa magát.
Rózsalevél derékalja, párnája
Gyöngyharmat a takarózó subája

Gárdonyi Géza a *Magyar Hírlapban* 1892-től rendszeresen írta a *Göre-leveleket*, melyben a műveletlen, bumfordi ember alakját figurázta ki *Göre Gábor* bíró személyében.

Móra Ferenc *Kincskereső kisködmön* című regényében is szerepel egy *Gáborka*, akiről a regény *Gá-bor-ka*, *Gá-bor-ka* című fejezetében olvashatunk.

*Gábor arkangyal*t a művészetben Isten hírnökeként, kezében liliummal vagy lilomos jogarral ábrázolják. Többek között a veleméri templomban láthatjuk egy korai, XIV. századi képen, Aquila János freskóján.

Földrajzi névként Csupán néhány helynevünk őrzi e személynevet a *Gabriánus*, *Gabiriánus* formából származó alakváltozatokban. *Gáborján* Hajdú-Bihar megyében, *Gáborjánháza* Zala megyében, valamint *Géberjén* Szabolcs megyében. Mindegyik település a hajdani Gábor nevű alapító vagy birtokos emlékét őrzi.

Népszokások A *Gábor-napi szokások* a keresztény hagyományokhoz kapcsolódnak. Azt a napot, melyen Gábor arkangyal hírül vitte Máriának, hogy születendő gyermeke lesz a világ megváltója, az *angyali üdvözlet* napjának tartják. Az erre emlékező ünnepet pedig *Gyümölcsoltó Boldogasszony napjának* nevezik. Mivel Gyümölcsoltó Boldogasszony Jézus fogantatásának napja, ezért számos, gyermekáldással kapcsolatos hiedelem kapcsolódik hozzá, például azok az asszonyok, akik gyermeket szerettek volna, ezen a napon a Szűzanya képe vagy szobra előtt térdelve hosszan, sokszor egész nap imádkoztak.

A néphagyomány szerint ezen a napon kell elkezdni a fák oltását a bőséges termés érdekében. Több helyen, mint például a csíki székelyeknél ilyenkor nagymise keretében kéri a Szűzanyát, hogy bőséges termést hozzon a mezőkre,

gyümölcsösökre. *Fecskehozó* napként is számon tartották e jeles napot. Az ezen a napon vetett zöldségnek nem árt se meleg, se hideg, se a szárazság.

Egyes vidékeken időjósító regula kötődik e naphoz, miszerint, ha e napon a borz kibújik a barlangjából, akkor nem fél többet a hidegtől.

Csúfolók

Gábor, fél az árnyéktól.

*

Gábor, mákos laskát tárol.

*

Gáborka, válogat a lányokba.

*

Géber-Gábor, kapcát árol!

*

Gabika, megkergetett a bika?

Jó messzire futottál,

kert végéig jutottál.

*

Gábor, jámbor,

itala az óbor,

orra hegye bíbor.

Köznevesülve A Gábor köznévként is szerepel, méghozzá *gáborján* alakváltozatban.

A *gáborján* tájszó az őrgébics népi neve. Régebben *gábrián*, *szarkagábrián* alakban is élt. A *gébics* szavunk is a Gáborján személynévre vezethető vissza. Keletkezését a *Gáborján* név *Géberjén* alakváltozatából rövidült *Géb* formának *-cs* kicsinyítő képzős alakjával magyarázzák.

Gergely

Eredete A görög *Grégoriosz* névből keletkezett, amelynek latin formája *Gregorius*. Ez a magyar nyelvben *Gregor* alakra rövidült. Majd a név elején lévő mássalhangzó-torlódás feloldásával (*gr* > *ger*) és a vegyes hangrend megszüntetésével (*e-o* > *e-e*) jött létre a név mai alakja. Így keletkezett a *Gerger*, amely egy ideig *Gergel*, *Gergely* alakkal váltakozott. A név kiindulásául szolgáló *grégoriosz* szó a görög nyelvben 'éberen őrködő'-t jelent. A *Gregorius*, *Gerregorius* névalak már a XII. század első éveiben megtalálható a hazai írásos forrásokban.

Védőszentjei *Gergely* több szentnek és pápának a neve.

Csodatévő Szent Gergely (?213–270) hittérítő, püspök, egyházi író. A legenda szerint hittérítő munkája során egy hegyet is elmozdított. Ünnepe: november 17.

Megvilágosító Szent Gergely (?240–320) az örmény egyház megszervezője, Örményország apostola. Ünnepe: szeptember 30.

Nazianzoszi Szent Gergely (329–389) görög egyházatya, a keleti egyház nagy tanítója, a költők védőszentje. Ünnepe: január 2.

Nüsszai Szent Gergely (?335–394) görög egyházatya. Ünnepe: március 9.

Tours-i Szent Gergely (?538–594) frank főpap, latin nyelven író történétíró, 10 kötetben írta meg a frankok történetét. Ünnepe: november 10.

A Gergely nevet viselő pápák közül kiemelkedik *Nagy Szent Gergely* pápa (?540–604), aki bencés szerzetesként apai örökségéből hét kolostort alapított, közülük az egyiket Rómában, Szent András tiszteletére. Itt élt maga is. A Tiberis áradásakor, egy nagy járvány idején, szinte akarata ellenére emelték a pápai trónra. A *Nagy* melléknevet a történelem adta neki, mert 14 évi pápasága történelmi jelentőségű volt. Többek között megszüntette a római egyház függőségét Bizánctól, és az egyház életében is fontos változásokat hozott. Az alakjához kapcsolódó legendák köre a halála után is egyre bővült, a néphagyomány része lett. I. Gergely pápát gyakran ábrázolják bal vállán a Szentlélek jelképével, a galambbal vagy az oltár előtt térdelve, előtte a fájdalmas Krisztus a kínszenvedés eszközeivel. Ünnepe: március 12.

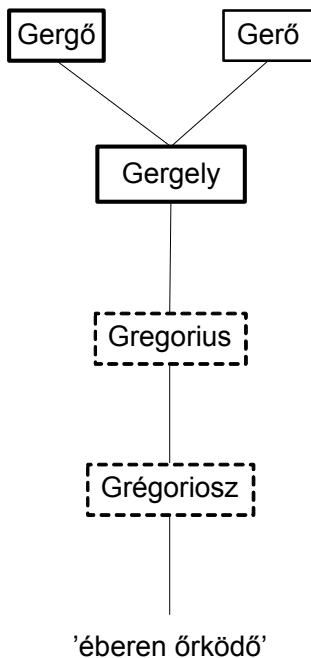
Névnapja január 2., február 13., március 9., 12., 21., május 9., 25., szeptember 3., november 17.

Gyakorisága Magyarországon a XVI–XVIII. században a leggyakoribb férfinevek egyike volt. A XVIII. század végén a debreceni reformátusok 17. leggyakoribb nevéként a férfiak 0,43%-a viselte. Am a XIX-XX. század fordulójára szinte teljesen eltűnt a névkincsből, csak néhány ezrelékkal fordult elő a gyakorisági listákon. Az 1967-ben született kisluk közül mindössze 46 kapta a *Gergely* nevet. Am hamarosan újratba jött, 1983 és 1987 között már a 21. volt a férfinevek gyakorisági listáján 5487 képviselővel, 1996-ban a 36. helyre került 532 első és 68 második névválasztással. A 2000-ben született fiúk keresztnév-gyakorisági listáján a 41. helyen található. Ebben az évben mindössze 464 fiú kapta első névként és 55 másodikként. A népszerűség csökkenésének egyik oka lehet, hogy napjainkban a *Gergely* névalak helyett nagyon sok szülő a rövidebb *Gergő* névformát választja gyermeke számára. 2006-ban az összlakosság statisztikájában a 39. helyen állt, a magyar férfiak közül 26 449 fő viselte első névként és 3628 másodikként a *Gergely* nevet.

Becézése *Geges, Gegi, Gegő, Gegus, Gera, Gergi, Gergó, Gergő, Geri, Gerő, Gerus.*

Rokon nevei Az önállósult becéző alakok: *Gergő, Gerő.*

16. ábra. A Gergely név rokon nevei

Idegen megfelelői A *Gergely* név franciául *Grégoire*, németül *Gregor*, angolul *Gregory*, dánul és svédül *Gregor*, olaszul és spanyolul *Gregorio*, románul *Grigore*, oroszul *Grigorij*, bolgáruul *Grigor*.

Családnévként A századokon át népszerű *Gergely* névből nagyon sok családnév alakult, legtöbbször a rövidült tőhöz kapcsolódó képzővel, például *Gece* ~ *Gecze* ~ *Götze*, *Géci* ~ *Geci*, *Gecő*, *Gecső*, *Gera*, *Gercse*, *Gere*, *Gerece*, *Gerecs*, *Gered*, *Geres*, *Gergece*, *Gerges*, *Gergó*, *Gergócs*, *Gergőcs*, *Gergye*, *Geri*, *Gerke*, *Geró*, *Gerócs*, *Gerő*, *Gerőcs*, *Gerse*, *Gerus*. Az összetett névalakokban nemcsak az alapforma valamelyik változata, hanem a rövidült és továbbképzett tő is előfordul: *Gergelfi*, *Gergelyfi*, *Gergerfi*, *Gerőfi*.

Híres viselői A középkori Magyarországon két *Gergely* nevű főpapról tudunk. Egyikük IV. Béla király szolgálatában állt és a tatárok elleni ütközetben halt meg, a másik Gergely főpap IV. Kun László bizalmasa és utolsó kancellárja volt. *Berzeviczy Gergely* (1763–1822) haladó szellemű közgazdasági író, felvidéki birtokos, az első magyar közgazdasági munka szerzője.

Édes Gergely (1763–1847) költő, református lelkész, akinek nevét azonos magánhangzókat tartalmazó versei tették ismertté.

Czuczor Gergely (1800–1866) költő, nyelvész, bencés tanár, az akadémiai nagyszótár egyik szerkesztője. Eredeti, *István* keresztnéve helyett a *Gergelyt* 1817-ben kapta, amikor belépett a bencés rendbe.

Csiky Gergely (1842–1891) drámaíró, műfordító.

Palatin Gergely (1881–1927) optikai kísérleteiről híres fizikus, a pannonhalmi bencés tanárképző főiskola tanára.

Művészetben Sok gyerek kedvenc regényhőse *Bornemissza Gergely* Gárdonyi Géza *Egri csillagok* című művéből. Így mutatja be őt az író az egri vár végső ostroma előtt: „Bornemissza Gergely hegyes acélsisakban jön elő. A sisak ellenzőjén három fehér darutoll. Ezüst madárláb tartja azt a három tollat. A mellén is vas. A karjain piros bőrdolmány. A kezén selyemkesztyű, amely kívül apró acélláncszemekkel van borítva. A nyakán aranyhímzetű kihajtott gallér.”

Földrajzi névként Néhány helységnév is őrzi a Gergely nevű tulajdonos emlékét. A Vásárosnaményhoz csatolt *Gergelyiugornya* és Veszprém megyei *Marcalgergelyi* település *Gergelyi* tagjának jelentése 'Gergelyé', azaz egy Gergely nevű birtokosé. Két Nógrád megyei helység *Egyházasgerge* és *Mihálygerge* nevében a Gergely név egyik alakváltozatát fedezhetjük fel. A Veszprém megyei *Gecse* helység neve puszta személynévből keletkezett magyar névadással, az alapjául szolgáló személynév talán a Gergely alakváltozata. *Gergelyfája* romániai község. *Gergelyfalva* és *Gergelylaka* szlovákiai község. A Zempléni Tájvédelmi Körzetben, Regécen található a 624 m magas *Gergely-hegy*, amelyen a Rákóczi-vár áll.

Népszokások Március 12-én szokás volt a *gergelyezés* vagy *gergelyjárás*, amely Nagy Szent Gergelynek, az iskolák és a diákok védőszentjének a tiszteletére terjedt el. IV. Gergely pápa (827–844) idején három diákgyerek adta elő a játékot. Egyikük a püspököt személyesítette meg, a másik kettő pedig a káplánjait. A többi gyerek egy-egy mesterséget képviselt, erről ruházatuk árulkodott. A versbe szedett prédikáció után bejárták a várost, a tavaszköszöntés mellett új diákokat toboroztak. A gergelyezés versei, énekei közül talán a legnépszerűbb egy 1696-os énekesgyűjteményben fennmaradt változat:

Szent Gergely doktornak, híres tanítónknak az ő napja,
Régi szokás szerint, menjünk Isten szerint iskolába...

A hagyomány egyes mozzanatai helyenként megváltoztak, eltolódtak az adománygyűjtés irányába, de maga a gergelyjárás szokása még a múlt században is eleven volt.

Gergely napja a középkorban tavaszkezdő, melegváró nap volt, sokfelé ezen a napon kezdődtek a szőlőmunkák. A zalaiak szerint a Gergely napján metszett tőkéről sok bort szüretelnek.

Szólások Néhány, Gergely nevet tartalmazó szólásunk az időjáráshoz kapcsolódik:

Gergely rázza a szakállát, mondják, ha március 12-én havazik. *Mérges, mint a Gergely-napi idő*, azaz nagyon mérges. *Mátyás, Gergely két rossz ember* – ez a régi szólás arra utal, hogy február 24-e és március 12-e körül gyakran nagy hidegek vannak. *Sokba kerül, mint Sima Gerőnek a túróslépény* – ezt a tájnyelvi szólást akkor mondják, ha valami nem könnyen sikerül, keservesen meg kell fizetni érte. Tréfás tájnyelvi szólásunk a kíváncsi kukucskálásra: *Belenézett, mint Gera a lyukba*.

Köznevesülve A népnyelvben *gergely* vagy *gergelyes* a Gergely-napot köszöntő gyerek megnevezése. Veszprém környékén a *Gergely-napi virág* a *Galanthus nivalis*, azaz közismertebb nevén a hóvirág. *Gergelyvíznek* nevezik a templomok és oltárok szentelésekor használt vizet, amely hamut, bort és sót tartalmaz. Az elnevezés oka, hogy Nagy Szent Gergely pápa írta elő a használatát. Ugyancsak az ő nevéhez kapcsolódnak a *gregorián énekek*, régiesebben *Gergely-féle énekek*, az egyszólamú, zenei kíséret nélküli egyházi énekek.

XIII. Gergely pápa emlékét őrzi a *gregorián naptár* vagy *gergelynapotár* elnevezés, amely az 1582-ben bizonyos szökőnapok kiiktatásával rendezett, ma is használatos naptár.

Gergő

Eredete A *Gergely* név magyar alakváltozata, amely önálló keresztnévvé vált. Fejlődése: *Gergely* > *Gergé* > *Gergő*. Más megközelítésben a *Gergely*, *Gergő* alakváltozatban az *-l* elhagyása nyújtotta meg az előtte álló magánhangzót. A *Gergő* eszerint nem a *Gergely* név *-ő* kicsinyítő képzős származéka, mint ahogyan azt az első pillanatban gondolnánk. Hazánkban először a XIII. század közepén fordul elő írásban *Gergeu* alakban.

Védőszentjei A *Gergely* név védőszentjei közül választhatunk a Gergők számára.

Névnapja november 17.

Gyakorisága 1967-ben egyetlen kisfiú se kapta a *Gergő* nevet. Az 1980-as évektől kezdve azonban egyre népszerűbb lett, az 1983 és 1985 közötti öt év adatai alapján a gyakorisági lista 28. helyén állt 3566 névvisselővel. 1996-ban mindössze 12-en kapták első és 4-en második névként. A következő években robbanásszerűen megnőtt a népszerűsége, a 2000-ben született fiúk keresztnév-gyakorisági listáján már a 13. helyen szerepelt. Ebben az évben 1029 gyermek kapta első, 153 második névként.

2006-ban az összlakosság statisztikájában a 41. helyen állt, a magyar férfiak közül 25 034 fő viselte első névként és 3184 másodikként a *Gergő* nevet.

Becézése *Geges, Gegi, Gegő, Gegus, Gera, Gergi, Geri, Gerő, Gerus.*

Rokon nevei *Gergely, Gerő.* Lásd 16. ábra (*Gergely*).

Idegen megfelelői Megegyeznek a *Gergely* név idegen alakjaival.

Családnévként Apanévi eredetű családnévként *Gergő* és *Görgő* változatban is előfordul.

Művészetben *Gergő* a neve Móra Ferenc *Kincskereső kisködmön* című regényében a főszereplő kisfiúnak.

Földrajzi névként *Gergőfalva* ma szlovákiai község.

Csúfolók Névcsúfolók a *Gergő* névvel:

Gergő, tekergő.

*

Gergő, gyere ki a kertből,
Legyürod a virágot, eltöröm a bokádot.

*

Gergő, olyan, mint a vessző!

Géza

Eredete Régi magyar személynév. Egy pogány kori, török eredetű közszóból (*Gesa*) ered, amelynek jelentése 'herceg, hercegecske'. A név mai formája a középkori írott források XIX. századi téves olvasatából származik. A helyes olvasat az eredeti kiejtésnek megfelelően *Gyejcsa*, esetleg *Gyécsa* vagy *Décse* lenne. A XI-XII. századi forrásainkban többféle alakváltozatban előfordul, például *Geisa, Geisca, Geica, Geicha*.

Védőszentjei *Victorinus* (†283) és *Nicesorus* (†283) egyiptomi vértanúk.

Emléknapjuk: február 25.

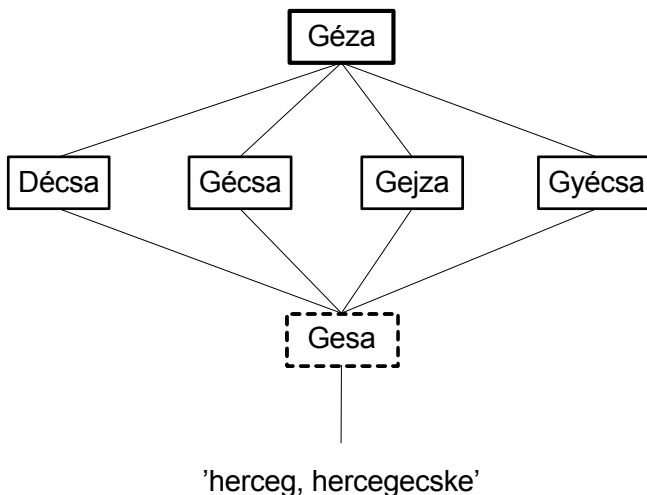
Névnapja február 25., 26., május 8., augusztus 6.

Gyakorisága A XIX. század végén a debreceni katolikusok körében a 15., a reformátusok között a 20. leggyakoribb név volt. A XX. század első felében a 25. helyre került. 1967-ben országosan 457 gyermek kapta a *Géza* nevet, a nyolcvanas évek közepén öt év alatt 841 főt neveztek el így. 1996-ban a 73. leggyakoribb név volt, majd a későbbi években tovább csökkent a népszerűsége. A 2000-ben született fiúk keresztnév-gyakorisági listáján a *Géza* a 87. helyen állt. Ebben az évben 66 fiú kapta első névként, 44 másodikként. 2006-ban az összlakosság statisztikájában a 37. helyen szerepelt, a magyar férfiak közül 28 202 fő viselte első és 6548 második névként a *Géza* nevet.

Becézése *Gézácska, Gézi, Gézu, Gézuka, Gézus.*

Rokon nevei Az eredeti alakváltozataihoz közel álló *Décse*, *Gyécsa*, valamint az újkori alakváltozatai a *Gécsa* és *Gejza*.

17. ábra. A Géza név rokon nevei

Híres viselői A *Géza* név első viselőinek egyike *Géza fejedelem* (?945–997), Taksony vezér fia, Szent István király apja. Legfőbb érdeme, hogy a honfoglalás utáni fejedelmi hatalmat megerősítette. Békét kötött a német császárral, és a kereszténységhez csatlakozott. Megkeresztelkedése ellenére *Géza* továbbra is a pogány szokások szerint élt.

Két magyar király és több jeles főúr neve.

I. Géza király (1074–1077) I. Béla fia

II. Géza király (1141–1161) II. Béla fia.

Kresz Géza (1846–1901) orvos, a Budapesti Önkéntes Mentő Egyesület alapítója.

Gárdonyi Géza, Ziegler (1863–1922) író, költő, az *Egri csillagok* című regény szerzője.

Supka Géza (1883–1956) régész, műtörténész, publicista. A magyar írók s az irodalom támogatására 1927-ben az ő kezdeményezésére rendezték az első könyvnapot.

Csáth Géza, Brenner József (1887–1919) író, zenekritikus, orvos. Novelláit a korabeli lélektan eredményeinek szellemében alkotta.

Bárczi Géza (1894–1975) nyelvész, egyetemi tanár. Munkásságának legfontosabb területe a magyar nyelvtörténet, s ezen belül a történeti hang- és alaktanra vonatkozó művei.

Ottlik Géza (1912–1990) író, műfordító. Nevét századunk magyar és világirodalmában az *Iskola a határon* című regénye örökítette meg.

Samu Géza (1947–1990) szobrász. Használati tárgyakból montázsokat, angyalokat, szenteket, mitikus lényeket készített, avantgárd alkotásait természeti környezetben helyezte el.

Földrajzi névként *Gézavására* volt az Árpád-korban a mai Buda területén, a Margit híd budai hídfőjénél található vásárközpont. I. Géza király uralkodása alatt jött létre, innen kapta a nevét.

Köznevesülve A *gézafű* (*Salicornia prostrata*) általánosabban ismert néven a sziksófü.

Gusztáv

Eredete Skandináv eredetű név. Elemeinek jelentése egyes magyarázatok szerint 'harc' + 'támasz', más értelmezésben 'a gótok támasza'. A magyar névkincsbe feltehetőleg német közvetítéssel került.

Védőszentje *Gusztáv* nevű szentje nincs az egyháznak. Védőszentül valamelyik *Ágost* vagy *Ágoston* nevű szentet szokták választani.

Szent Ágoston (Augustinus) (+430) hippói püspök, egyházdoktor, az ókor legnagyobb bölcselője. Ünnepe: augusztus 28.

Ágoston (+604) Canterbury érsek. Ünnepe: május 27.

Boldog Augustus (+1323) dalmáciai származású domonkos szerzetes. Ünnepe: augusztus 3., 8.

Névnapja január 16., március 10., április 14., augusztus 1., 2., 8.

Gyakorisága A magyar névkincsben folyamatosan jelen van, de soha nem tartozott a nagyon gyakori nevek közé. A XIX. század végén a debreceni katolikusok körében a 23. leggyakoribb név volt, a férfiak 1,12%-a viselte. A XX. században fokozatosan vesztett a népszerűségéből. 1967-ben 113, a nyolcvanas évek közepén öt év alatt 224 gyermeket neveztek el *Gusztávnak*. 1996-ban a gyakorisági lista 106. helyén állt 34 első és 8 második névválasztással. 2000-ben ugyancsak a 106. volt, de ekkor már 40 fiú kapta első, 12 második névként. 2006-ban az összlakosság statisztikájában a 76. helyen állt, a magyar férfiak közül 5288 fő viselte első névként és 1159 másodikként a *Gusztáv* nevet.

Becézése *Gusztá, Guszti, Gusztika, Gusztó.*

Idegen megfelelői A német nyelvben *Gustav*, a franciában *Gustave*, az angolban *Gustavus* vagy *Gustave* alakban használatos, olaszul és spanyolul *Gustavo*, lengyelül *Gustaw*.

Híres viselői *I. Gusztáv* (?1496–1560) uralkodásától kezdve több svéd király viselte a Gusztáv nevet.

Szontágh Gusztáv (1793–1858) filozófus, esztéta, kritikus, korának egyik neves dinnyetermesztője.

Emich Gusztáv (1814–1869) könyvkiadó és könyvkereskedő, Petőfi verseinek kiadója. Családjában több generáción át öröklődött a Gusztáv név.

Vándory Gusztáv (1882–1964) színész, filmszínész. A némafilmgyártás egyik kiemelkedő művésze volt, több mint kétszáz filmszerepet játszott.

Bárcki Gusztáv (1890–1964) gyógypedagógus, aki a hallási fogyatékosok számára világszerte alkalmazott gyógyító-nevelő eljárást dolgozott ki.

Gustave Flaubert (1821–1880) francia író, a lélektani regény egyik mestere.

Alexandre Gustave Eiffel (1832–1923) francia építész mérnök és gyáriparos, a párizsi Eiffel-torony, valamint a New York-i Szabadság-szobor fémvázának tervezője és építője.

Művészetben Irodalmi alak is viseli a Gusztáv nevet. Eötvös József művének, *A karthausi* című regénynek főhőse a *Gusztáv* névre hallgató, ifjú francia gróf. Művelt, okos és vonzó megjelenésű arisztokrata, aki egyes szám első személyben meséli el történetét.

Gusztáv a neve a Gusztáv-sorozat főhőisének a hatvanas évek népszerű rajzfilmjében.

Csúfoló Új keletű névcsúfoló mondóka:

Gusztí,
fáj a fogam, húzd ki!

Köznevesülve Szeged környékén *gusztí* a neve annak a fából készült keretnek, amelyen a kihalított és újra felfűzött paprikát szárítják.

Gy

György

Eredete A görög eredetű *Geórgiosz* név latin közvetítéssel került a régi magyar nyelvbe. A latin *Georgius* név rövidüléséből keletkezett a *György* névalak. Jelentése 'földműves, gazdálkodó'. A *Georgius* név írásban először a XI. században jelent meg.

Védőszentje *Kappadókiai Szent György* (?–303) a keresztény és a mohamedán hagyomány szerint katonavértanú. A legendákban gyakran György vitézként emlegetett hős legemlékezetesebb cselekedete a sárkány legyőzése. A legenda szerint a Silena nevű város melletti tóban egy hatalmas, legyőzhetetlen sárkány lakott. Megfutamította a fegyverrel rátámadókat, a város falaira feljutva pedig mérgező leheletével pusztította az embereket. A városlakók kezdetben naponta két juhot adtak neki, majd a juhok fogytával egy-egy ifjút vagy hajadont. Végül a király egyetlen leánya is sorra került. Ám Szent György megmentette őt. Keresztet vetett, majd vakmerően rárontott a sárkányra, lándzsájával súlyosan megsebesítette, és a földre terítette. A királylány övét a sárkány nyakába tette, és szelíd kutyaként sétált be vele a városba. Az emberek kérésére György megölte a hatalmas sárkányt, amelynek tetemét négy pár ökör is alig bírta kivontatni a városból. György a keresztény lovagok, a keresztések, valamint a városok, várak és templomok védőszentje, újabban a cserkészek patrónusa. De ő a védőszentje többek között Angliának, Portugáliának, Németországnak, emellett Isztambul és Velence városának is. Ünnepnapja: április 24.

Névnapja február 21., március 9., 12., április 23., 24., május 9., 25., július 27., november 17., december 9.

Gyakorisága A XVI. században a harmadik leggyakoribb férfinév volt, de a következő századokban is a gyakorisági listák 4-5. helyén szerepelt. Budapesten a XIX. század végén a 17., a század közepén a 6., a XX. század közepén a 9. volt. Az országos gyakorisági listán 1967-ben a 16. helyen állt, ebben az évben 1637 fiú kapta a *György* nevet. A nyolcvanas évek közepén, az 1983 és 1987 közötti öt év adatai alapján a 29. volt 3505 képviselővel. 1996-ban tovább csökkent a népszerűsége, a gyakorisági lista 45. helyére került. 2000-ben az 56. lett, ekkor a kisfiúk közül 223-an kapták első, 182-en második névként. 2006-ban az összlakosság statisztikájában a 17. helyen állt, a

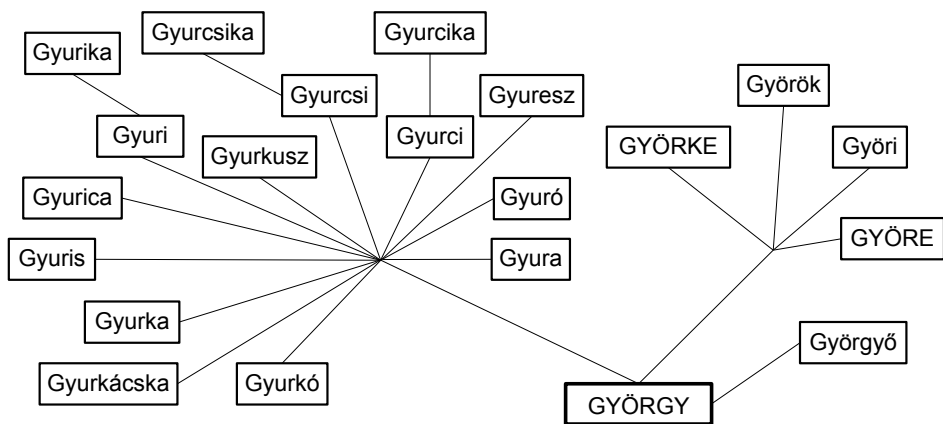
magyar férfiak közül 91 403 fő viselte első névként és 20 519 másodikként a *György* nevet.

Becézése *Györe, Györgyő, Györke, Györi, Györök, Gyura, Gyurci, Gyurcika, Gyurcsi, Gyurcsika, Gyuresz, Gyurkusz, Gyuri, Gyurica, Gyurika, Gyuris, Gyurka, Gyurkácska, Gyurkó, Gyuró.*

Rokon nevei *Györe, Györk, Györke,* mindhárom a *György* név régi magyar becézője volt.

Női párja *Georgina, Gina, Györgyi, Györgyike,* valamint a *György* francia megfelelőjének, a *Georges* férfinévnek a magyar nyelvben is használatos női párja, a *Zsorzett.*

18. ábra. A György név becézői

Idegen megfelelői Más nyelvekben is ismert és kedvelt név. Angolul *George, Yorick,* franciául *Georges,* hollandul *George,* olaszul *Giorgio,* spanyolul *Jorge,* németül *Georg,* oroszul *Georgij, Jurij, Jegor,* írul *Seiorse,* svédül *Göran,* románul *Gheorghe,* csehül *Jiří,* lengyelül *Jerzy,* dánul *Jörn, Jørgen.*

Családnévként Sok formában megőrizték a *György* nevet. Gyakran valamelyik becéző képző kapcsolódott a tö megrövidült alakjához, például *Györce, Györe, Gyüre, Györgye, Gyürgye, Györgyes, Györgyi, Györgyice, Györk, Györke, Györkő, Györkös, Györök, Györös.* A *György* név *Gyur-* változata szerepel a *Gyura, Gyurica, Gyurka, Gyurkó* nevekben. Összetételben a *Györgyfi* változataként előfordul a *Györfi* és *Györfi* családnév is.

Híres viselői *Dózsa György* (?1470–1514) az 1514-es parasztháború vezére.
Bánffy György, gróf (1660–1708) az erdélyi fejedelemség első kormányzója.

Pray György (1723–1801) történéíró. Ő hívta fel a figyelmet az egyik legrégibb magyar nyelvemlékre, a *Halotti Beszédre* (Pray-kódex).
Aranka György (1737–1817) író, tudományszervező.
Bessenyei György (1747–1811), író, filozófus.
Festetics György, gróf (1755–1819) a keszthelyi Georgikon alapítója.
Klapka György (1820–1892) honvéd tábornok.
Zala György, Mayer (1858–1937) szobrászművész.
Pólya György (1888–1985) matematikus.
Endresz György (1893–1932) pilóta, repülőoktató.
Sárközi György (1899–1945) költő, író, műfordító.
Bálint György (1906–1943) író, újságíró, kritikus, publicista, fordító.
Solti György (1912–1997) karmester, zongoraművész.
Rónay György (1913–1978) költő, író, műfordító, irodalomtörténész.
Cziffra György (1921–1994) zongoraművész.
Ligeti György Sándor (1923–2006) zeneszerző.
Kroó György (1926–1997) zenekritikus.

A magyar származású Nobel-díjasok között több György keresztnévet viselő személy van.

Hevesy György, George de Hevesy (1885–1966) kémiai Nobel-díjas tudós.

Békésy György, Georg von Békésy (1899–1972) orvosi Nobel-díjas tudós.

Művészetben *Sárkányölő Szent György* mindig nagy tiszteletnek örvendett a magyarság körében. Általában lovagi vértben, pajzssal, lándzsával vagy karddal ábrázolják, amint éppen átdöfi a sárkányt. Egyik legkorábbi emléke a IX. századból származó szentély, a veszprémi Szent György-kápolna. Lóháton ülve láthatjuk őt a jáki templom XIII. századi freskóján. A középkorban sok magyar monostor és templom választotta patrónusául.

1318-ban alapította Károly Róbert király a Szent György vitézek lovagrendjét. Jelvényük fehér mezőben piros kereszt, ruhájuk térdig érő, fekete, csuklyás köpeny. Ezt a lovagtípust ábrázolja Kolozsvári Márton és György prágai Szent György-szobra. A magyar történelemben emlékezetes helyszín a budavári Szent György-templom. Körülötte gyülekeztek 1541-ben a várba beszállingózó janicsárok. Erről a templomról dobták le először a keresztet és tüzték a helyére a lófarkas török zászlót.

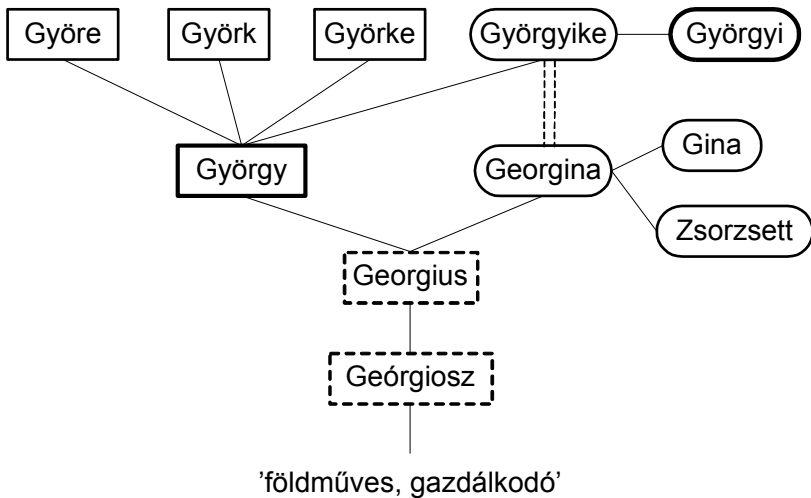
A határban járva néhány helyen ma is találhatunk elhagyott, útszéli Szent György-szobrot, amely az ősi hit emlékét őrzi. Valamikor azért került oda, hogy Szent György üzze el a pusztító égháborút, győzze le a nyári viharokban tomboló sárkányokat.

Móricz Zsigmond *A boldog ember* című regényének hőse *Joó György*. Szegényparaszti származású ember, aki nagyapa korából visszatekintve meséli el életét.

Földrajzi névként Sok helység Szent György tiszteletére emelt temploma után kapta a nevét, mint *Bácsszentgyörgy* település Bács-Kiskun megyében, vagy az egykori György nevű tulajdonos emléket őrzi, esetleg a név becéző formájában, például *Györköny* Tolna megyében, *Tápiogyörgye* Pest megyében, *Balatongyörök* Veszprém megyében, *Szőlősgyörök* Somogy megyében. A Győr-Sopron megyei *Gyórá* település neve magyar névadással keletkezett, a vélhetően szláv hatásra létrejött alak a György névvel hozható összefüggésbe. A György becéző alakjából keletkezett a Tolna megyei *Györe* település neve, a Pest megyei *Galgagyörk*, *Hévízgyörk* vagy a Heves megyei *Vámosgyörk*, valamint a Szabolcs-Szatmár megyei *Gyüre* és *Győröcske*. Alapformájában szerepel a név a Borsod-Abaúj-Zemplén megyei *Györgytarló* helység nevében.

György nevű személy tulajdona volt néhány *Győr*- előtagú településünk, például a Szabolcs-Szatmár megyei *Győrtelek* vagy a Vas megyei *Győrvár*. Az előtagok a *György* névből keletkeztek a *gy* hang kiesésével és az *ő* nyúlásával. *Györgyén* és *Györgyháza* ma szerbiai község. *Györgyfalva* ma romániai község. *Györgyi*, *Györgyös* és *Györke* ma szlovákiai községek.

19. ábra. A György név rokon nevei

Népszokások Április 24-e, *Szent György napja* a néphagyományban a tavasz kezdete, a kikelet ünnepe. Erre emlékeztet az ismert gyermekdal: *Süss fel nap, Szent György nap, kertek alatt a kisbárány majd megfagy*. Ezen a napon hajtották ki a mezőre az

istállóban telelő jószágot. Ekkor szegődtek el a pásztorok, kocsisok, cselédek. Ez a nap volt a tisztséget viselő emberek, például a falubíró vagy a sekrestyés megválasztásának a napja, azaz a tisztújítás. Zalában Szent György napján az emberek *szentgyörgyharmattal* mosakodtak, hogy egész évben szépek és egészségesek legyenek.

Szólások *Szent György napja van náluk*, mondják a költözők, hurcolkodó emberekre. *Szent György-nap után kalapáccsal se lehetne visszaverni a füvet*, azaz április végén már gyorsan fejlődik a növényzet. Az értelmetlenül, oktalanul tevékenykedő emberre mondják néhány vidéken: *Húzza-vonja, mint Gyurka az ajtót*. Tréfás megjegyzés egyes vidékeken, ha túl melegen süt a nap: *De előbújt ez a Gyurica!* Makó környékén mondják: *Szent Györgykor még mindenki pásztor, Szent Mihálykor, csak aki elszámol!*

Csúfolók Az ismert névcsúfolók legtöbbje becéző alakhoz kapcsolódik:

*Gyurka, sesztereg a hurka,
Ha sesztereg, kavard meg,
Kutyafarkát csavard meg!*

*

Gyurka, kell neki a hurka!

*

*Gyurka, megsült a hurka!
Dirib-darab hurka,
ne vagdald el, Gyurka,
most is igen kurta,
üsse meg a gutta!*

*

*György, a jelleme tölgy,
imádja egy hölgy.*

Köznevesülve A köznyelvben a *györgytallér* a XVI. század óta népszerű amulett neve, amelyet a katonák részben divatból, részben babonából viseltek évszázadokon keresztül. Bízta benne, hogy az ezüstpénz megóvjá őket a vágott, szúrt és lőtt sebektől. A tallér egyik oldalán a sárkányt megölő Szent György képe látható, ez indokolja elnevezését.

A népnyelvben *gégegyurka* a nagy ádámcsutkájú ember neve, *habrinkagyuri*, *ruhagyuri* a rendezetlen beszédű, illetve ruházatú egyén. Az a lány, aki udvaroltat magának, *gyurkázik*. *Kisgyurka* tréfásan a kisujj, *fagyurka* pedig a kulacs neve. A *gyurkafa* a köznyelvben ördögcérnaként ismert növény (*Lycium*), *kevélygyurka* a rézvirág (*Zinnia*) neve, a *gyurkószilva* pedig egy magvaváló szilvafajta. A

gyöngyvirág Vas megyében *szentgyörgye*, a Dunántúl más részein *szentgyörgyvirág*. A tavaszi kankalin Eger környékén *szentgyörgyike*, másutt *Szent György virága*. A népnyelvben a *györgyfű* a Huperzia selago, vagyis a mohos korpafű neve, a *györgymoha* a Tetraxis pellucida. A *szentgyörgygomba* vagy *szentgyörgypereszke* más néven májusigomba (Tricholoma georgii), a *szentgyörgysaláta* a salátaboglárka (Ficaria verna).

Az állatok közül a kakas neve sokszor *gyura*, *gyuri* vagy *gyurka*, a kis termetű disznó is *gyuri*, a hizó disznó azonban *györgy*. Ezt idézi fel Móricz Zsigmond verses meséje, *A csizmadia malaca*. A kondával megtérő malac „nagy éhesen csak így rí:/ Gyuri, Gyu-ri, Gyu-rí-rí!” György gazda azt hiszi, az ő nevével csúfolódik, ezért haragjában addig üti, hogy „György, György, György – nyöszörgi,/ míg a párát kihörgi.”

Győző

Eredete A XIX. század elején keletkezett a *Viktor* név magyarítására. A latin eredetű *Viktor* szó szerinti fordítása 'győző, győztes'. A nyelvújítók más keresztnevek esetében is alkalmazták ezt az eljárást. Ugyancsak fordítással keletkezett például *Bódog* a *Félix* helyett, *Szilárd* a *Constantinus* vagy *Vidor* a *Hilarius* helyett. Érdekes adalék, hogy ebben a korban a *Viktor* magyarítására egy másik alakot is ajánlottak. Eszerint *Viktor* helyett *Gerő*, *Viktória* helyett *Gerőke* lett volna a kívánatos.

Védőszentjei *Győző* nevű szentje nincs az egyháznak. Védőszentet a *Viktor* nevű szentek közül szokás választani.

Névnapja február 26., május 8., július 28., november 3.

Gyakorisága Különösen kedvelt név volt a XIX. század második felében, ezután egyre inkább csökkent a népszerűsége. 1967-ben 100 fiú kapta a *Győző* nevet, a nyolcvanas évek közepén öt év alatt 251 gyermeket neveztek el így. 1996-ban 117. volt a gyakorisági listán 28 első és 13 második névválasztással. 2000-ben csak a 125. helyre került, ekkor 25 kisfiú kapta első és 13 második névként. 2006-ban az összlakosság statisztikájában a 74. helyen állt, a magyar férfiak közül 5792 fő viselte első névként és 1692 másodikként a *Győző* nevet.

Becézése *Győzi*, *Győzike*.

Rokon neve A latin eredetű, azonos jelentésű *Viktor*.

Női párja A *Győző* női párjaként a XIX. században a *Győza* formát alkották a *Viktória* magyarításaként. Az anyakönyvekben csupán néhány esetben találkozunk ezzel a névvel.

Idegen megfelelői Megegyeznek a *Viktor* név idegen alakjaival.

Szólás A törtető karrieristák indokolatlan igényeit kifigurázva szokták használni a *Győző, rád bízom Magyarországot!* szólást, amelynek eredete Pichler Győző (1869–1904) képviselővé választásához kapcsolódik.

Gyula

Eredete Régi magyar személynév. A közszoí bolgár-török eredetű, 'fáklya' jelentésű *jula* ~ *gyula* méltóságnévből származik. A *gyula* a honfoglalás kori magyarság második főméltósága volt. A kettős fejedelmi rendszerben a *gyula* volt a tényleges hatalom, a főbírói és fővezéri tisztség birtokosa. A *gyula* méltóságnév hamar személynévvé vált. A X. század végi és a XI. század eleji írott forrásokban már előfordul *Giula*, *Geula*, *Gula*, *Iula* alakváltozatokban. A XVI. századtól egyre ritkább lesz, majd szinte teljesen eltűnik. A *Gyula* nevet a XVIII-XIX. században tették ismét népszerűvé. Széchenyi István 1823-ban írta: „Gróf Andrássy Károly és Szápáry Etelka grófnő fia évszázadok óta az első magyar gyermek, kit Gyulának kereszteltek”. A XIX. században tévesen azonosították a latin *Julius* névvel.

Védőszentjei *I. Szent Julius* pápa (†352) vagy *Szent Julius* (†?28) bolgár katona.

Ünnepnapjuk: április 12., május 27.

Névnapja április 12., május 27., június 28., július 1.

Gyakorisága A *Gyula* név a XVIII-XIX. században újra életre keltett régi magyar nevek közé tartozik. Igen gyorsan vált népszerűvé. Ezt igazolják az 1870–75 közötti debreceni adatok is, amelyek szerint a reformátusoknál a 10., a katolikusok körében pedig a 4. leggyakrabban választott férfinév volt. Az 1950-es években a 12. helyen, az 1967-es adatok szerint a 19. helyen találjuk a *Gyula* nevet. 1967-ben 1267 fiút neveztek el így. A legújabb adatok szerint fokozatosan csökken a népszerűsége, hiszen az 1983–87 között született fiúknak választott nevek sorrendjében a 35. helyen állt. 1996-ban 52., 2000-ben 56. lett a férfinévek gyakorisági listáján. Ekkor 208 kisfiú kapta első és 111 második névként. 2006-ban az összlakosság statisztikájában a 19. helyen állt, a magyar férfiak közül 80 484 fő viselte első névként és 13 282 másodikként a *Gyula* nevet.

Becézése *Gyulácska*, *Gyuli*, *Gyulu*, *Gyulus*, *Gyusz*, *Gyusza*, *Gyuszi*, *Gyuszicska*, *Gyuszili*, *Gyuszka*, *Gyuzkó*, *Gyuszuka*, *Gyuszus*.

Rokon neve A köztudatban vele azonosított, latin eredetű nemzetségnévből származó *Július*.

Női párja A XX. században előfordult a *Gyula* női párjaként a *Gyulánka* név. A feljegyzések szerint a fiú örököszt váró *Gyula* nevű apa nevezte el így csalódottságában leányát.

Idegen megfelelői A *Júliusz* név idegen nyelvi formáit szokás a *Gyula* megfelelőinek tekinteni. Angolul, németül és csehül *Julius*, lengyelül *Juliusz*, franciául *Jules*, olaszul *Giulio*, spanyolul *Julio*.

A XIX. századi névazonosítás miatt fordulhatott elő, hogy a népszerű francia író, *Jules Verne* neve nálunk *Verne Gyula* alakban vált ismertté.

Szintén ezt a névazonosítást találjuk Arany János *Toldi szerelme* 7. énekében, amikor az Észak-Olaszországban fekvő *Friaul* városát, annak latin elnevezéséből, a *Forum Julii* alakból a költő *Gyulavásárának* fordította:

Nem járatlan út az, ismeretlen vadon,
Hova nektek – úgymond – indulástok vagon:
Mentek Sztiriának és *Gyula-Vásár*nak.

Családnévként A XV. századtól kezdve apanévi eredetű családnévként is elterjedt *Gyula* és *Gyulafi* alakban.

Híres viselői A történeti hagyomány alapján *Gyula* három magyar törzsfő neve a IX–XI. században.

Az István király korát bemutató *Képes Krónikában* már olvashatunk egy *Gyula* személynevet viselő erdélyi pogány vezerről: „Ezután Szent István király híres és eredményes hadat indított nagybátyja ellen, akit Gyulának hívtak. Gyula ebben az időben az erdélyi tartományt kormányozta. Szent István király Gyula vezér seregét legyőzte, magát a vezért, annak feleségét és két fiát elfogta, és Magyarországra küldte őket. Gyula vezért élte fogytáig tömlőcben tartotta, mivelhogy hitében megáldalkodott, és a kereszténységre nem hajlott.”

Benczúr Gyula (1844–1920) festő, főleg történelmi tárgyú festményei ismertek.

Reviczky Gyula (1855–1889) költő, író, hírlapíró, akinek költészetét a korában újdonságként ható nagyvilági témák, életérzések kifejezése jellemezte.

Madarász Gyula (1858–1931) ornitológus, szakíró. *Magyarország madarai* című munkájában leírta hazánk madárvilágát.

Krúdy Gyula (1878–1933) a modern magyar próza legjelentősebb megújítója, számtalan regény írója.

Rudnay Gyula (1878–1957) festő, az alföldi festőiskola mestere.

Juhász Gyula (1883–1937) költő, a *Nyugat* első nemzedékének tagja.

Csontos Gyula (1883–1945) komikus és tragikus szerepekben, filmekben egyaránt nagy sikerrel szerepelt.

Szekfü Gyula (1883–1955) történész, a magyar polgári történetírás egyik fontos személyisége.

Germanus Gyula (1884–1979) nyelvész, irodalmár, a keleti kultúra kutatója. Egyik fő műve az 1943-ban, Hajnóczy Rózsa álnéven írt *Bengáli tűz* című regénye.

Gózon Gyula (1885–1972) főleg komikus és énekes szerepekben, filmekben játszott.

Kabos Gyula (1887–1941) korának egyik legnépszerűbb komikus színésze.

Derkovits Gyula (1894–1934) festő, grafikus.

Lazicius Gyula (1896–1957) nyelvész, a magyar hangtan egyik kidolgozója.

Illyés Gyula (1902–1983) a XX. századi magyar irodalom kiemelkedő képviselője.

Hincz Gyula (1904–1986) festő, grafikus.

Ortutay Gyula (1910–1978) híres néprajzkutató.

Művészetben Fáy András a *Béltely ház* című művének egyik hőse a *Gyula* nevet viseli.

Dugonics András *Etelka* című regényében a honfoglaló hősök egyike, *Gyula hadnagy* a címadó hősnő édesapja.

Fekete István *Tüskevár* és *Téli berek* című regényének *Ladó Gyula Lajos* nevű főhősét társai csak Tutajosnak szólították. „Ladó Gyula Lajos ugyanis az osztályban a »Tutajos« nevet viselte, mint ahogy Vass Péter volt a »Fuszekli« és Csillik a »Bika«. [...] Gyula Lajos barátunk ugyanis egyszer a Tisza mellett nyaralt. A nagy folyón lefelé vándorló tutajok közül egy kikötött, és a jólelkű tutajosok megengedték a tutaj megtekintését. Ez a megtekintés negyedóraig tartott, de az idők folyamán egyre bővült és színesedett. A tutajon töltött percek előbb órákká, majd napokká dagadtak, viharos kalandos utazássá és... [...] Azóta Gyula bizonyos fölényrel viseli a »Tutajos« jelzőt, és esetenként újabb történetekkel egészíti ki a tutajozást, amelyről »Egy nyár a Tiszán« címmel könyvet is kezdett írni. [...]

– Tulajdonképpen mért hívnak téged Gyula Lajosnak? – kérdezte egyszer Timár, aki az osztályban a kevésbé előkelő »Bolha« nevet viselte.

– Azért, mert az őseim Gyulák voltak. Annó dacumál... – tette hozzá, mert az apja is így szokta mondani, s ez Bolhát gondolkodóba ejtette.

– Hogyhogy... minden ősed Gyula volt?

– Nem. Gyulák voltak, azaz vezérek. Annó dacumál... még az ősmagyarok idejében.

– Ez biztos?

– Nyugodt lehetsz. Ezért vagyok én Gyula Lajos, az apám Gyula Ákos, a nagyapám Gyula Xavér...”

Földrajzi névként A Békés megyei *Gyula* várost egy Gyula nevű keresztény főúrról nevezték el, aki a területre monostort építtetett. A helységet korábban *Gyulamonorának* hívták, majd Gyulára rövidítették. Ugyancsak az alapítónak, az első birtokosnak a nevét őrzi a Szabolcs-Szatmár megyei *Gyulaháza*, a Tolna megyei *Gyulaj*, a Veszprém megyei *Gyulakeszi* és *Gyulaafirátót* település neve. *Gyulafehérvár* ma Romániában található erdélyi város. Nevében a *Gyula-* előtag a magyarok második főmértőségát viselő gyula vezérekre utal, akiknek ezen a településen volt a

székhelyük. Ma romániai helység a Székelyföldön található *Gyulakuta*. A Békés megyei *Gyulához* csatolt település neve *Gyulavári*. A ma Romániában található *Gyulavarsánd* nevében is az előtag a Békés megyei Gyula városhoz való közelségre utal. *Gyulamajor* lakott hely Dunaszeg belterületétől északnyugatra. A név előtagja a majort 1856-ban építtető gróf Viczai Héder *Gyula* nevű fiára utal.

Népszokások Az április 12-i *Gyula-naphoz* népi szokás és megfigyelés fűződik. Ekkor kezdik vetni az indás növényeket (tök, dinnye, uborka), s ilyenkor szólal meg először a pacsirta.

Csúfolók

Gyula, szól a duda.

*

Gyuszi, kicsit alamuszi.

*

Gyula, miért olyan mulya?

Köznevesülve A tájnyelvben, főleg Hódmezővásárhely környékén *gyulakisasszonynak* nevezik a nőies természetű fiatalembert. Szatmárban *gyuszi* a neve egy krumpliból készült ételfajtának.

H

Henrik

Eredete Germán eredetű név, amely a *Haimirich* alakból keletkezett. A *haimi* + *rich* tagokból összetett név elemeinek jelentése 'bekerített hely, ház' + 'hatalmas, uralkodó' vagy szabadabb értelmezésben 'körülkérített birtokán uralkodó'. A XII. század elejétől vannak adataink a latin *Heindricus*, *Heinricus*, *Hainricus*, valamint a *Henricus*, *Hendricus*, *Heidenricus* névformák írásos megjelenésére a magyar oklevelekben.

Védőszentjei *Szent Henrik* (?973–1024) II. Henrik német-római császár, a bambergi püspökség és dóm alapítója. Ábrázolásain királyi öltözetet visel, kellékei a korona, jogar és az országalma, kezében vagy környezetében templommodell látható. Ünnepe: július 13.

Uppsalai Szent Henrik (+1160) püspök, Finnország védőszentje. Ő volt Finnország első püspöke, az egyházszerkezet kiépítésének elindítója. Ünnepe: január 19.

Névnapja január 16., 25., március 2., 16., július 13., 15.

Gyakorisága A középkor óta folyamatosan jelen van a magyar névkincsben, de sem az előző századokban, sem korunkban nem tartozik a gyakori nevek közé. 1967-ben 39 gyermek kapta a *Henrik* nevet. Azóta népszerűsége folyamatosan nő. 1983 és 1987 között 239 kisfiút neveztek el így. 1996-ban 60-an adták első, 15-en második névként, 2000-ben 69-en választották első és 26-an második névként. 2006-ban az összlakosság statisztikájában a 91. helyen állt, a magyar férfiak közül 3451 fő viselte első névként és 752 másodikként a *Henrik* nevet.

Becézése *Heni*, *Henri*, *Hendri*, *Riki*.

Rokon neve *Harri*.

Női párja A francia kicsinyítő képzős alakból keletkezett *Henriett* és ennek latinos továbbképzésével keletkezett *Henrietta*. Áttételesen rokon név az *Indra*, amely a *Henriett* cseh megfelelőjének a becézője. A *Henrietta* német eredetű becézőjéből keletkezett a *Jetta* és a *Henrike* becézőjeként a *Rika*.

Idegen megfelelői Németül *Henrich, Heinz*, angolul *Harry, Henry*, hollandul *Hendrik*, franciául *Henri*, olaszul *Enrico*, spanyolul *Enrique*, dánul és svédül *Henrik*, lengyelül *Henryk*, csehül *Jindřich, Hynek*.

Családnévként Egyes magyarázatok szerint a *Herke, Herkecs, Herkó* családnevek a *Henrik* név *Herrik* alakváltozatának becéző képzős származékaiból keletkeztek.

Híres viselői Több európai uralkodó és herceg viselte a *Henrik* nevet Franciaországban, Angliában, Normandiában, Írországbán, valamint Ausztriában, Bajorországban, Portugáliában és a Német-Római Császárságban. Közülük a magyar történelemmel való kapcsolata miatt kiemelkedik *Henrik* (973–1024) bajor herceg, majd német császár, aki Gizella királyné bátyja volt. 1146-ban szentté avatták.

VIII. Henrik (1491–1547) angol király ellentmondásos személyisége napjainkig foglalkoztatja nemcsak a történészeket, hanem az írókat, művészeket is. Zaklatott magánélete ellenére évszázadokig az abszolút uralkodó mintaképe volt, aki megteremtette Anglia számára a nemzeti összetartozás új szimbólumát, az anglikán egyházat.

Fazola Henrik, *Fassola*, *Fassole* (1730–1779) német származású vasműves, a diósgyőri vasgyár alapítója.

Dembinszky Henrik, *Dembiński* (1791–1864) lengyel szabadságharcos, magyar honvéd altábornagy.

Finály Henrik (1825–1898) filológus, egyetemi tanár. Legnépszerűbb műve latin szótára.

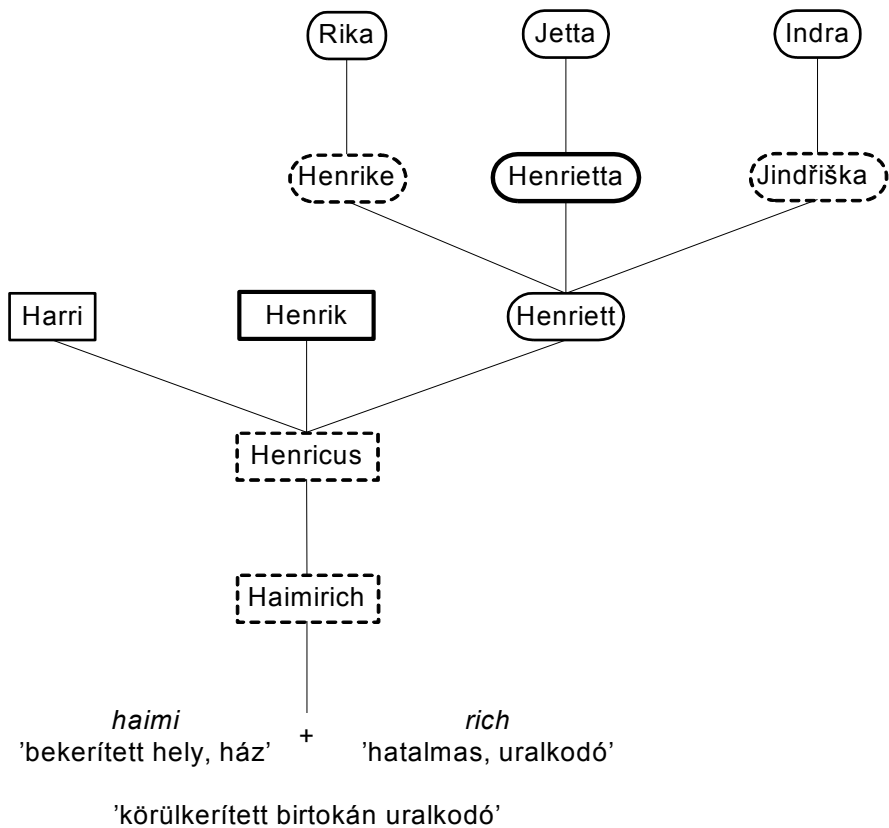
Kugler Henrik (1830–1904) cukrász, aki a mai Vörösmarty téren lévő üzletét a főváros legkedveltebb cukrászdájává építette ki.

Fabró Henrik (1866–1924) a magyar gyorsírás jelentős képviselője. Ő kezdeményezte elsőként a magánhangzókval való rövidítési módot (*fabroizmusok*).

Művészetben *VIII. Henrik* ábrázolásai közül legismertebb Hans Holbein 1536 és 1537 között készült festménye.

Shakespeare ismert királydrámáinak sorában a *IV.*, *V.* és *VI. Henrik* mellett a *VIII. Henrik* az életmű utolsó darabja.

20. ábra. A *Henrik* név rokon nevei

I

Ignác

Eredete A latin *Ignatius* név rövidülésével keletkezett. Eredete bizonytalan. Egyes magyarázatok szerint a latin *ignis* 'tűz' szóból származik.

Védőszentjei *Antiochiai Szent Ignác* (†110?) Szent János apostol tanítványa, vértanú.

Püspöki öltözetben, oroszlánok között ábrázolják, környezetében az IHS vagy Jézus felirattal. Ünnepnapja: október 17.

Loyolai Szent Ignác (1491–1556) a Jézus Társaság, azaz a jezsuita rend alapítója. Szerzetesi fogadalma előtt sokáig katonáskodott, lelkigyakorlatos könyve a jó és rossz, a kegyelem és kárhozat lobogói alatt háborúskodók küzdelméről szól. Nemcsak a magyar katonák, de még a törökök is tisztelték, mivel *Ignác* az egi törökök között is csodát tett. Képét kifüggesztették a budai házak ajtajára, mert úgy vélték, elűzi a sötétség hatalmait, a képzelgéseket, kísérteteket, rontásokat. Magas homlokkal, sovány arccal ábrázolják, környezetében az eretnekséget megtestesítő sárkányokkal és a jezsuiták világmissziós törekvésére utaló földrészekkel. *Szent Ignác* vizét testi-lelki bajok gyógyítására használták. Magyarországon több, *Ignác* oltalmába ajánlott templom van, például Esztergomban, Veszprémben, Pécsen, Vácott, Győrben, Székesfehérváron. A menedékhelyek és a lelkigyakorlatok védőszentje, valamint mindazoké, akiket kételyek kínoznak a hit kérdéseiben. Ünnepnapja: július 31.

Névnapja február 1., július 31., szeptember 1., október 3., 17., 23., december 20.

Gyakorisága Az *Ignác* név a XIX. század végén a debreceni katolikusok között a 25. leggyakoribb név volt, a lakosság 0,88%-a viselte. Napjainkban nem tartozik a kedvelt nevek közé, a statisztikai adatok azt mutatják, hogy egyre csökken a népszerűsége. 1967-ben 25, 1983 és 1987 között 51 gyermek kapta ezt a nevet. Sem a kilencvenes években, sem 2000-ben nem szerepelt a legalább tíz alkalommal anyakönyvezett nevek között. 2006-ban az összlakosság statisztikájában a 98. helyen állt, a magyar férfiak közül 2383 fő viselte első névként és 594 másodikként az *Ignác* nevet.

Becézése *Igi, Igna, Igó, Igu, Igus, Náci, Nackó.*

Női párja *Ignácia.*

Idegen megfelelői Angolul *Ignatius, Inigo*, németül, svédül *Ignaz*, spanyolul *Ignacio, Ínigo, Eneco*, franciául *Ignace*, olaszul *Ignazio*, lengyelül *Ignacy*.

Családnévként Az apa nevéből kapott családnévként a XVI. századtól előfordul az *Igó* név, amely az *Ignác* személynév rövidült tövéhez (*Ig-*) kapcsolt *-ó* képzővel keletkezett, valamint az *Ignác* és az *Ignáci* név.

Híres viselői *Martinovics Ignác* (1755–1795) apát, a magyar jakobinus mozgalom vezetője.

Semmelweis Ignác (1818–1865) orvos, a gyermekágyi láz kóroktanának megalapítója.

Csúfoló Új keletű névcsúfoló mondóka:

Ignác, engem többet nem látsz!

Köznevesülve A népnyelvben a düledező kazal megtámasztására használatos rúd neve Bogyá környékén *ignác*. A XX. század elején Nagykanizsa környékén a *gimnázium* szó ejtése az *ignáciium*. A növénynevek között ismert az *ignácbab* vagy *Szent Ignácbab* (*Strychnos ignatii*) elnevezés.

Imre

Eredete Germán eredetű név. Az *Amalrich, Emmerich* névből származik. Az összetett név első eleme az *Amal*, gót királyi családra utal, és valószínűleg a 'szorgalmas, munkás' jelentésű ősi germán szóból ered. A név második elemének jelentése 'hatalmas, uralkodó'. A latin *Emericus, Emmeric* név régi magyar alakváltozatai: *Emrik, Emrih, Imreh*. A XII. század végétől vannak adataink az *Emericus, Eimericus* névforma írásbeli előfordulására a magyar oklevelekben. Más magyarázat szerint a magyar *Imre* név a német *Heinrich* átvétele (*Henrik*).

Védőszentje Legismertebb viselője, Szent István király és Boldog Gizella fia, *Imre herceg* (?1007–1031), aki nagybátyja, II. Henrik (Heinrich) német császár nevét örökölte. Személye, majd későbbi szentté avatása nagymértékben hozzájárult az Imre név népszerűségéhez. Szent Imre legendáját az Érdy-kódexben olvashatjuk. A XII. századtól csaknem 50 templom védőszentje, több kápolnában és templomban megtalálható valamely ábrázolása. Gyakran páncélban, hercegi koronával, karddal, kezében a szüzességére utaló liliommal ábrázolják. A barokk templomi képeken Imre úri magyar viseletben, csizmásan jelenik meg, ezért több csizmadiacéh is patrónusául választotta, emellett a magyar ifjúság védőszentje. Szent István, Szent László és Szent Imre a középkori hazai megnevezés szerint a Magyar Háromkirályok. Ünnepe: november 5.

Névnapja november 5.

Gyakorisága Az *Imre* név a középkor óta folyamatosan jelen van a magyar névkincsben. A XVI. századi névdívatban a 14-15. helyen szerepelt, majd a későbbi századokban csökkent a népszerűsége. A XIX. század utolsó éveiben Budapesten a 12. leggyakoribb férfinév volt. Majd ismét vesztített népszerűségéből, a XX. század közepén Budapesten a 17. helyen állt, de vidéken továbbra is népszerű volt, Debrecenben például a 8. leggyakoribb név. 1967-ben országosan a 15. volt, ekkor 1926 gyermek kapta az *Imre* nevet. 1983 és 1987 között 3901 alkalommal anyakönyvezték. 1996-ban 348 gyermek kapta első és 138 második névként. 2000-ben a 49. volt a nevek gyakorisági listáján 257 első és 169 második névadással. 2006-ban az összlakosság statisztikájában a 14. helyen állt, a magyar férfiak közül 108 054 fő viselte első névként és 17 936 másodikként az *Imre* nevet.

Becézése *Binci, Binkó, Imsci, Imi, Imkó, Imri, Imris, Imrus, Inci, Pinke.*

Idegen megfelelői A cseh és a szlovák nyelvben *Imrich* alakban használatos.

Családnévként Előfordul *Imre, Imbre, Imreh* változatban, valamint sokféle rövidült és képzett alakban, például *Imrece, Imrei, Imrik, Imrő, Imrők, Imecs, Emecs, Emre.* Akad példa az összetett névformára is: *Imrefi, Imrófi.*

Híres viselői *Thököly Imre*, gróf (1657–1704) Felső-Magyarország és Erdély fejedelme. A Habsburg-ellenes függetlenségi harc vezére. Zrínyi Ilonának, I. Rákóczi Ferenc özvegyének férje.

Madách Imre (1823–1864) drámaíró. Fő műve *Az ember tragédiája* című drámai költemény.

Kálmán Imre (1882–1953) világhírű operettek szerzője.

Nagy Imre (1896–1958) politikus, miniszterelnök, közgazdasági író, egyetemi tanár, az 1956-os forradalom és szabadságharc vértanúja.

Sarkadi Imre (1921–1961) író, újságíró.

Sinkovits Imre (1928–2001) színész, a Nemzeti Színház örökös tagja.

Montágh Imre (1935–1986) logopédus és a beszédtechnika tanára.

Imre János (1790–1832) filozófus. Ő volt az első, aki a pesti egyetemen magyar nyelven tartott bölceleti előadást.

Imre Samu (1917–1990) nyelvész, a magyar nyelvjárások és a magyar nyelvtörténet kutatója.

Földrajzi névként Az *Imre* keresztnév részben a település védőszentjének nevére, részben valamikori alapítójára vagy tulajdonosára utal. A XII. századtól csaknem 20 helynévben állandósult. A falu templomának a védőszentjére utalnak az alábbi településnevek, amelyeket az elhelyezkedést jelző előtag pontosít: *Mátraszentimre, Pestszentimre, Soliszentimre, Tiszaszentimre* és a Veszprém megyei *Szentimrefalva*. A Bács-Kiskun megyei *Imrehegy* település Inkey Imre nevét őrzi, a szlovákiai *Imrikfalva* szintén földesuráról kapta a nevét. *Imréd* és *Imreg* ma szlovákiai község.

Imrefalva község ma romániai település. Első írásos említésekor (*Imechfalwa*), a XVI. század elején már állt a településen Szent Imre temploma.

Szólások Tréfás tájnyelvi szólás: *Szemébe néz, mint Imre Pista a gyiknak*, azaz nem ijed meg olyasmitől, amitől egyébként nem fél senki. *Nagyot rúgott rajta, mint Dajka Imrén az agár* – mondják, ha valaki pórul jár.

Csúfoló

Imre, paszulyos az inge!

Köznevesülve A Balaton környékén *imrehercegfű* a neve a rekettyelevelű gyújtóványfűnek (*Linaria genistifolia*).

István

Eredete Görög eredetű név. Alapja a *sztéphanosz* szó, amelynek jelentése 'koszorú', 'virágkoszorú'. A nevek egyik gyakori típusát képviseli: költői névnek vagy kívánságnévnek tekinthetjük. A görög nevek általában latin (*Stephanus*) vagy szláv (*Stefán*) közvetítéssel jutottak el hozzánk. De a német *Stephan* alaknak is része volt a régi magyar *Estefán* ~ *Istefán* név kialakulásában, amelyből a mai *István* létrejött. A *Stephanus*, *Stefanus*, *Stepanus* névalak írásbeli előfordulására már a XI. század első éveiből vannak adatok, majd a későbbiekben a *Stephan*, *Stepan*, *Stefan* forma is egyre gyakrabban felbukkan az oklevelekben.

Védőszentjei Az *István* nevet viselte az első keresztény vértanú, aki a közösség szegényeit gondozva az apostolok mellett teljesített szolgálatot. Ellenségeinek hamis vádjai alapján a nagytanács megkövezés általi halálra ítélte Kr. u. 37-ben. Képein leggyakrabban megkövezését ábrázolják, valamint halála előtti fohászat jelenítik meg. Szent István vértanú alakját Magyarországon már az első térítők megismertették, és nevét meghonosították. Ünnepnapja: december 26.

A honalapító *István király* (?969–1038) Géza fejedelem és Sarolt fia, eredeti pogány neve *Vajk* volt. Az Érdy-kódexben feljegyzett legenda szerint István születését csodás jelek kísérték. Édesanyjának, Saroltnak álmában megjelent egy férfi és így szólt hozzá: „»Bízz az Úrban, asszony, s légy biztos, hogy fiút fogsz szülni, akinek a nemzetségben először jár korona és királyság, és az én nevemet ruházd reá.« Rácsodálkozván az asszony így válaszolt: »Ki vagy uram, vagy mely néven neveznek?« »Én vagyok – felelt az –, István első vértanú, aki először szenvedett vértanúságot Krisztus nevéért.« Ezt mondván eltűnt.”

Szent Istvánt legtöbbször királyi öltözetben ábrázolják lovon ülve vagy ló mellett állva, gyakran kettős kereszt és máriás zászló van a környezetében. A barokk kortól kezdve legendájának azt az epizódját jelenítik meg leggyakrabban, amint az országot

Mária oltalmába ajánlja. A szent király volt a védőszentje a kézműves céheknek, különösen a csizmadiáknak, a bányászoknak és a pénzverőknek. Ünnepnapja: augusztus 20.

Névnapja augusztus 3., 16., 20., szeptember 2., 7., december 26.

Gyakorisága A XVI. századtól kezdve napjainkig a leggyakoribb férfinevek egyike. Debrecenben a XVIII. században a református férfiak 61%-a *István*, *Mihály* vagy *József* névre hallgatott. Gyakoriságát bizonyítja az alábbi anekdota is: „Az egyszeri szegedi ember kérdezte valakitől, találja ki, hogy hívják. János – felelte az illető. Följebb. Akkor József. Még följebb! Hát akkor kend István. Na lássa kend, mi lehetnék más.”

A XIX. század utolsó éveitől a XX. század közepéig Budapesten a második legnépszerűbb név volt. 1967-ben 5601 kisfiú kapta ezt a nevet, így az *István* országosan a harmadik leggyakoribb férfinév volt. A nyolcvanas évek közepén, 1983 és 1987 között az országos gyakorisági lista hatodik helyére került 13 850 képviselővel. A 2000-ben született fiúk közül 934 gyermek kapta első, 571 második névként, ebben az évben az *István* név a gyakorisági lista 18. helyére került. 2006-ban az összlakosság statisztikájában a 2. helyen állt, a magyar férfiak közül 333 936 fő viselte első névként és 57 622 másodikként.

Becézése *Csicsa, Esta, Están, Estó, Estók, Iccsi, Icsó, Ista, Isti, Istike, Istó, Istók, Istu, Istuka, Pesta, Pestu, Pestuka, Pestus, Pestuska, Petya, Petykó, Pista, Pisti, Pistike, Pistók, Pistu, Pistuka, Pitta, Pityesz, Pityi, Pitykó, Pityu, Pityuci, Pityuka, Pityus, Pityusz, Putyi, Putyu, Putyus, Stefán, Stefi, Stefike, Stefka, Stefkó.*

Rokon neve *Csépán.*

Női párja *Stefánia, Stefi; Fáni, Fanni.*

Idegen megfelelői Angolul *Stephen, Steven*, franciául *Étienne* és *Stephane*, németül *Stefan, Stephan*, olaszul *Stefano*, spanyolul *Estevan, Esteban*, dánul, lengyelül, románul *Stefan*, svédül *Stefan, Staffan*, csehül *Štěpán*, oroszul *Sztyepan*, portugálul *Estephano*, finnül *Tappani*.

Családnévként Sok családnév keletkezett az *István* névből, pontosabban valamelyik becéző alakjából. Néhányat ma már nehezen ismerünk fel közülük, például *Estó, Estók, Istváncsa, Istványos, Pityi, Pityóka*. Könnyebben felismerhető az *Isti, Istó, Istók, Istváni, Istvánka, Istvánkó, Pesta* és az összetett *Istvánfi* alak.

Híres viselői Az európai uralkodók és hercegek közül többen viselték az *István* nevet. A magyar királyok közül öt Árpád-házi uralkodót neveztek Istvánnak. *I. István* (?969–1038); *II. István* (1101–1131); *III. István* (1147–1172); *IV. István* (1132–1165); *V. István* (1239–1272).

Széchenyi István, gróf (1791–1860) a XIX. század első felében megindult nemzeti reformmozgalom kezdeményezője és jelentős személyisége, az MTA alapítója.

Ferenczy István (1792–1856) szobrász, a klasszicizmus képviselője.

Tömörkény István (1860–1917) író, a szegedi népelet ábrázolója.

Chernel István (1865–1922) ornitológus, a Madártani Intézet igazgatója, a sísport magyarországi meghonosítója.

Győrffy István (1884–1939) etnográfus, néprajzkutató, egyetemi tanár.

Fekete István (1900–1970) író. Természetleírásai és állattörténetei tették ismertté.

Bibó István (1911–1979) jogfilozófus, politikai-történeti író.

Örkény István (1912–1979) író, drámaíró. Groteszk hangvételű, egyperces novelláival új műfajt teremtett.

Homoki-Nagy István (1914–1979) filmrendező, operatőr. Elsősorban természettudományos filmeket készített.

Művészetben *Szent István vértanú* legrégebbi ábrázolásainak egyike a chartres-i székesegyház üvegfestményein látható ciklusa, amely 1220 körül keletkezett. A legismertebbek közül való Fra Angelico 1449 körül készült freskósorozata a Vatikánban.

Szent István királyunk alakját is többféle művészeti ágban megörökítették. Egykorú képi ábrázolása a később koronázási palástta alakított, 1031-ben készült miseruhán található.

István király nevét számos templom őrzi, a legnagyobb a budapesti *Szent István-bazilika*, amely Ybl Miklós tervei alapján épült. Honalapító királyunk nagyszabású lovas szobra, mely Stróbl Alajos alkotása, a Várban áll.

Számos egyházi ének, irodalmi alkotás is őrzi István király emlékét. A katolikus magyarság néphimnusza volt a *Szent István királyhoz* című, *Ah hol vagy magyarok tündöklő csillaga* kezdetű ének.

Ah hol vagy magyarok tündöklő csillaga!

Ki voltál valaha országunk istápjá!

Hol vagy István király? Téged magyar kíván,

Gyászos öltözetben teelötted sírván.

1983 augusztusában a budapesti Városligetben mutatták be Szörényi Levente és Bródy János *István, a király* című rockoperáját.

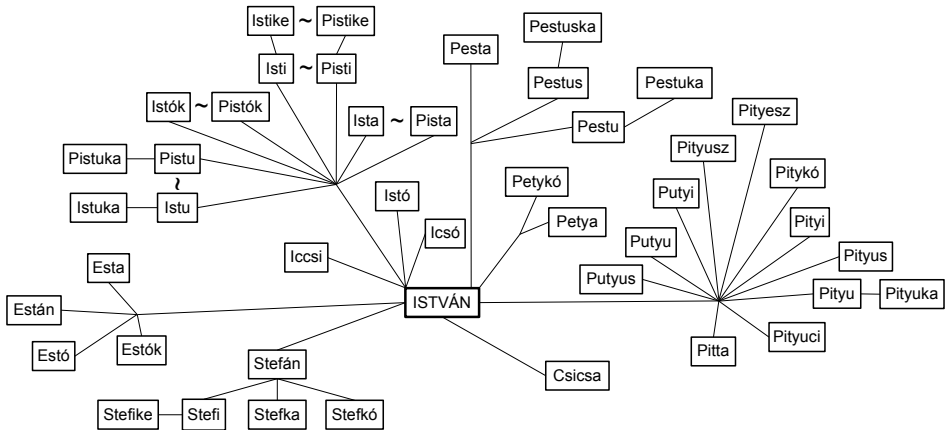
Kós Károly *Az országépítő* című regényének központi alakja *István király*.

Kopjáss István városi főügyész Móricz Zsigmond *Rokonok* című regényének főalakja, aki szándéka ellenére belekeveredik Zsarátnok város pénzügyi és gazdasági visszaéléseibe.

Földrajzi névként A valamikori István nevű birtokos vagy Szent István emlékét helységnevek is őrzik. A birtokos nevére emlékeztet a Vas megyei *Apátistvánfalva*, a Somogy megyei *Istvándi*, valamint a Szabolcs-Szatmár megyei *Túrístvándi*. A falu templomának védőszentjére utal a Borsod-Abaúj-Zemplén megyei *Szentistván* és

Szentistvánbaksa település neve, valamint *Mátraszentistván*. Az első magyar királynak, Szent Istvánnak az emléket őrzi a Veszprém megyei település, *Királyszentistván*. Ebben a névben az előtagként szereplő *király* szót hangsúlyozza, hogy a helységnevében nem Szent István vértanú, hanem Szent István király szerepel. *Istvánháza* ma romániai község. *Istvánvágás* ma szlovákiai község.

21. ábra. Az István név becézői

Népszokások Felsőszakony és Buzsák falvaiban az asszonyok és a lányok a *Szent István-napi* nagymisén feketében jelentek meg, az ünnepi ének szövegének megfelelően, mely szerint a magyar gyászos öltözetben sírván emlékezik első királyáról.

Istvánol vagy *istványoz*, aki István-napon mulatozással ünnepel. Ez a szokás az *istványozás*, amelyen a köszöntőt *istványozó éneknek* nevezik. Az alábbi köszöntőt Szamosszegén a reformátusok között gyűjtötték:

István napját hallottam,
Ezért ide futottam.
Megérdemelnék egy krajcárt,
Vagy egy pohár pálinkát.
Sütik a tyukot, érzem a szagát,
Talán nekem adják a fél sódarát.
Boldog *István napját* kívánok.

Szólások A tájnyelvben, ha valakit füllentésen kapnak, kicsit gúnyosan mondják, nem hiszem el, azaz *Jól van Pista, majd ha János mondja*. A nézelődés tréfás kifejezése: *Néздегél, mint vak Pista a gödörparton*. Az elhangzottak tréfás megerősítésére szokták mondani: *Pista legyenek, ha...*, azaz 'akármilyen legyenek, ha...' Az ízléstelenül kiöltözött emberre mondják gúnyos megjegyzésként: *Kiöltözött, mint koszos Pista Jézus nevenapján*. Tréfás megjegyzésként használják, ha valaki ráun egy dologra: *Ráunt, mint Győrfi a Pistikájára*. Ha valaki nem hallott egy közismert dologról, így beszélnek róla: *Hírét se hallotta, mint Ihász Istók a hét szentségnek*. Tréfás mondás a tájnyelvben: *Szemébe néz, mint Imre Pista a gyíknak*, azaz nem ijed meg olyasmitől, amitől egyébként sem fél senki. Ugyancsak a tájnyelvben fordul elő: *Nesze, Pista, frakk, ha nem tetszik a gérokk 'nesze neked, ezt ugyan megkaptad'*. Régi mondásunk a feltűnően kis termetű nőre: *Kis Pista leánya*. A simasági templom bejárata előtt hatalmas barokk szobor áll, innen ered a környékbeli példabeszéd a nagylábú emberre: *Akkora a lába, mint Ságón Szent Istvánnak*. Tréfás mondás Szeged környékén: *Pista legénynek István király, de a feleséges István gazdának már István vértanú a védőszentje*. Az István név régi becézőjét őrizte meg a következő mondás: *Búsul, mint Icsó a bolondságán*, azaz 'már megbánta, hogy ostobaságot követett el'.

Csúfolók

*István, vicispán,
süvegelik az utcán.*

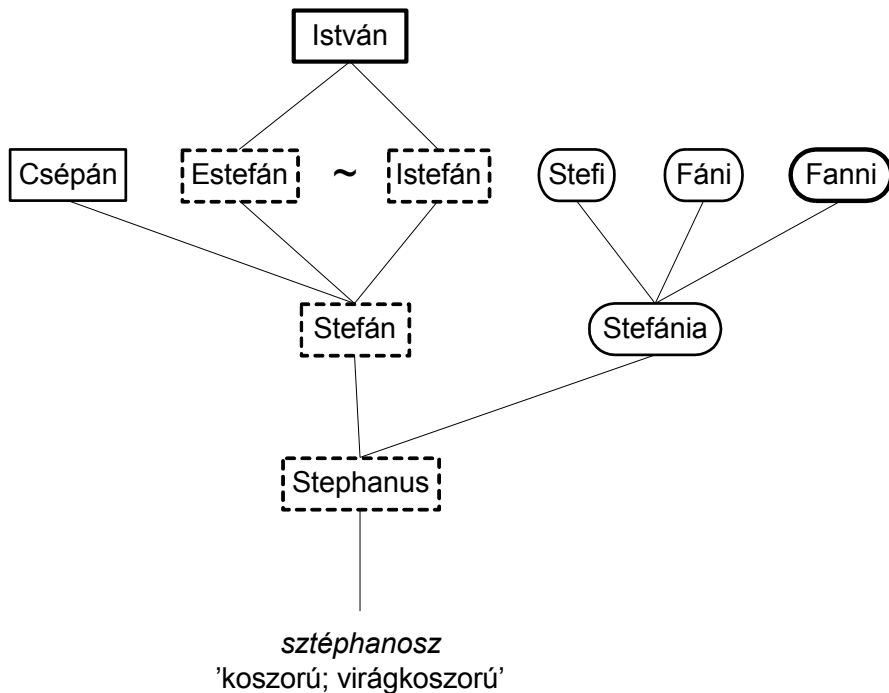
Az italt szerető, részeges ember csúfolója:

*Ista-Pista,
Pohárista!*

Köznevesülve Közszavakban is megtaláljuk ennek a tulajdonévnek az alapalakját és néhány becézőjét. Az ország egyes vidékein az iparkodó, igyekvő ember *igyekezetpista*; a hencegő, hetvenkedő vadász a *gácsérpista*; a köpönyegforgató személy neve *fordítspista*. Szépítő kifejezésekben is előfordul, például *bizistók* a *bizony isten* helyett; *istókosan* az alaposan, istenesen helyett; vagy *istókucscse*, *istókbárá*, *istókbárouccse*. Aki *bepityuz* vagy *bepityuzik*, az a köznyelvben berüg vagy lerészegedik. Akinek túljárnak az eszén, és így nevetségessé teszik, kicsúfolják, arra azt mondják *kipistikázzák*. Szeged környékén a csizmaszár díszes, szív alakú felső kivágásának *szentistvánkivágás* volt a neve. Az ország egyes vidékein *pistike* vagy *pistikevirág* a nebánctsvirágfélék (Balsaminaceae) elnevezése, *vízipistike* vagy *pisti* a vízfúkszia (*Impatiens walleriana*) neve, *pistavirág* a szépecske (*Coreopsis*) megnevezése. *István király-szegfű* vagy *Szent István-szegfű* egy szegfűfajta neve

(*Dianthus regis-stephani*). *Szent István mákja* latinul a *Papaver corona-sancti-stephani*, *Szent István seprűje* a tejelő galaj (*Galium verum*), *Szent István virága* a varázslófű (*Circaea lutetiana*).

22. ábra. Az *István* név rokon nevei

Iván

Eredete A *János* név régi magyar alakváltozata. A *János* a héber–latin *Johannes* alak *Joanes*, *Joános* formájából jött létre. A *Joános* további változásával a *Jovános*, *Ivános* formából keletkezett az *Iván*. Az ilyen típusú hangfejlődés nem volt ritka a régi magyar nyelvben, a szó eleji *jo*, *ju* hangkapcsolatból más szavakban is keletkezett *i* hang. Például az *inkább* szó a *jonkább* formából, az *inas* a szerb–horvát eredetű *junos* alakból fejlődött. A szláv nyelvekben is megtalálható a mi *János* nevünkkel azonos eredetű *Iván*. De a magyar nyelvben a szláv, esetleg az orosz átvétel csak a XX.

század második felében feltételezhető. A XII. század elejétől folyamatosan vannak adataink az *Iván* név különböző alakjainak előfordulására magyar oklevelekben.

Védőszentje *Keresztelő Szent János* (Kr. e. 7–Kr. u. 29) ünnepe június 24. A nevéhez fűződik a vízben való alámerítés szertartása, amely korábban is a megtisztulás módja volt, de általa új jelentést kapott. Ő keresztelte meg Jézust, ezzel az eseménnyel vált a Jordán vize megszenteltté. Példamutató életvitele és remetesége az oka annak, hogy Keresztelő Szent János a szerzetesek védőszentje. A képzőművészetben legtöbbször sovány teveszőrcsuhás férfiként ábrázolják, kezében báránnyal, néha pásztorbottal. Vértanúságának emléknapját, augusztus 29-ét, Nyakavágó János, Nyakavesztő János esetleg Szent János fővétele néven emlegetik.

Névnapja június 24.

Gyakorisága Az *Iván* név a középkor óta folyamatosan jelen van a magyar névkincsben, bár a XVI–XVIII. századi gyakorisági listákon nem szerepelt az első 15 név között, és a XIX–XX. századi budapesti listán sem került be az első húsz név közé. A XX. század végéig egyre vesztett népszerűségéből. 1967-ben mindössze 74 kisfiú kapta ezt a nevet. A nyolcvanas évek közepén a 83. helyen állt 208 képviselővel. 1996-ban a 121. volt a gyakorisági listán 24 első és 8 második névválasztással. 2000-ben 29 gyermek kapta első névként, 15 másodikként, így ebben az évben a gyakorisági lista 118. helyére került. 2006-ban az összlakosság statisztikájában a 87. helyen állt, a magyar férfiak közül 4415 fő viselte első névként és 1311 másodikként az *Iván* nevet.

Becézése *Ivánca, Ivánci, Ivánca, Ivánka, Ivó.*

Rokon neve *János, Ivó.* Lásd 24. ábra (*János*).

Női párja *Ivána, Ivica.*

Idegen megfelelői Csehül, bolgárul, dánul, oroszul, olaszul *Ivan*, németül, hollandul és lengyelül *Iwan*.

Családnévként Az *Iván* névnek a korábbi századokban való elterjedtségét bizonyítja, hogy sok földrajzi név és családnév alapjául szolgált. A XIV–XVII. századi becézőiből családnévként fennmaradt az *Iváncs, Iváns, Ivanis, Ivánka, Ivankó, Ivános, Iványos, Ivó, Ivocs.* Családnévként nemcsak becézve, hanem alapalakban is szerepel *Iván* vagy *Ivány*, összetételben pedig *Ivánfi*, azaz 'Iván fia' formában.

Híres viselői *Iván* több orosz uralkodó neve. Közülük a legismertebb *IV. Iván* (1530–1548), az első orosz cár, akit Rettegett Ivánként emleget a történelem.

Kőszegi Iván, János (?–1308) nádor. Független tartományúri hatalomra törekedve testvéreivel együtt többször fellázadt Kun László király, majd III. András ellen. Édesapjuk, Héder Henrik alapította Kőszeg városát, ezért fiai a Kőszegi vagy Henrikfi nevet vették fel.

Nagy Iván, Felsőgyőri Nagy (1824–1898) történész, genealógus. Legismertebb műve: *Magyarország családai czimerekkel és nemzedékrendi táblákkal*.

Hevesy Iván (1893–1966) művészettörténész, kritikus.

Mándy Iván (1918–1996) író, a Csutak-regények szerzője.

Darvas Iván (1925–2007) színész. Születési neve *Darvas Szilárd*, amelyet azért változtatott Ivánra, hogy a hasonló nevű, ismert humoristától megkülönböztöesse magát.

Ivánka Imre (1818–1896) 1848-as honvéd ezredes, politikus, Batthyány Lajos miniszterelnök nemzetőrségi titkára.

Ivánfi Jenő (1863–1922) színész és rendező.

Ivánka Endre (1902–1974) bizantinológus, egyetemi tanár.

Iván Szilárd (1912–1988) festő, grafikus.

Művészetben *Berend Iván* a *Fekete gyémántok* című Jókai-regény főszereplője.

Ábrányi Kornél műve *Iván. Regény a lovagokról – hat énekben*.

Mihail Bulgakov *Iván, a rettentő* című komédiája Rettegett Iván korába viszi vissza a nézőket, így módon mutatva be saját koruk fonákságait.

Földrajzi névként Helységneveink sokszor az egykori birtokos nevét őrzik, például a Kapuvártól dél-délnyugatra lévő *Iván*, valamint az előtagjában földrajzi helyére is utaló *Borsodivánka*, *Sajóivánka*, *Drávaiványi*, *Jászivány* vagy a Fejér megyei *Iváncsa*, a Hajdú-Bihar megyei *Váncsod* és a Szolnok megyei *Nagyiván*. A településnév máskor a falu templomának védőszentjére, Keresztelő Szent Jánosra utal, akit az ómagyarban Szent Ivánnak hívtak, erre lehet példa *Bakonyszentiván*, *Cserhátszentiván*, *Győrszentiván*, *Pilisszentiván*, *Zalászentiván* vagy a Fejér megyei *Alsószentiván* település neve. Idetartozik a valamikori, Vas megyei *Szentivánfa*, valamint a Csongrád megyei *Újszentiván* és *Ószentiván* település, amelynek népi neve a *Szentivánsziget*.

Népszokások Szent Iván napja másként Keresztelő Szent János, a Zoborvidéken Virágos Szent János, a szegedi tanyákon Búzavágó Szent János ünnepe. Ez a nap egyben a nyári napforduló is, amelyet már a keresztény vallás létrejötte előtt megünnepeltek. A keresztény ünnep magába olvasztotta azokat a hiedelmeket, amelyek a nyári napfordulóhoz kapcsolódtak. Jelentősége abban is megmutatkozik, hogy a régiségben a június hónapot Szent Iván havának nevezték.

Régi mondásunk a kellemetlenül elnyúló beszédre vagy eseményre: *Olyan hosszú, mint a Szent Iván éneke*, vagy *Hosszú, mint az iványi ének*. Heltai Gáspár azt írja, hogy igen hosszú a Szent Iván éneke, az ördög azt megkezdvén, el nem végezhetette, hanem megfulladt rajta. A szólást különbözőképpen magyarázzák, legtöbbször a tűzgyújtáskor elhangzó hosszú énekkel hozzák kapcsolatba. Hogy ez valóban nem rövid, annak bizonyítására elegendő csak a mozzanatait felsorolni: utalás a tűzrakás tényére, a tűz körüli elhelyezkedés rendjére, a hosszú éjszakára és az ünnep patrónusára, Szent Jánosra, párosító énekek a jelenlévőknek megfelelően cserélődő

nevekkel, a Virágok vetélkedése és egyéb motívumok. Egy részlet a Szent Iván-i énekből:

Vetekedik vélem háromféle virág,
Virágom, véled elmegyek,
Virágom, tőled el se maradok.
Elsőféle virág a búza szép virág.
Virágom, véled elmegyek,
Virágom, tőled el se maradok.
Másikféle virág a szőlő szép virág.
Virágom, véled elmegyek,
Virágom tőled el se maradok.
A harmadik virág a rózsza szép virág,
Virágom, véled elmegyek,
Virágom, tőled el se maradok.

A *Szent Iván-i tüzet* zsúpkévéből, szalmából, gallyakból gyújtották. Gyakran illatos növényeket, virágokat füstöltek rajta, például ökörfarkkórót, orgonát, bodzát, ürmöt. Ezeket később gyógyításra használták. A tűzgyújtást lobogózás, azaz tűzcsóvák forgatása és hosszú éneksorozat kísérte. Ahogyan a lányok éneklés közben átugrálták a tüzet, abból a férjhezmenésükre szoktak jósolni.

Szent Iván a korán elhalt gyermekek mennyei pártfogója. A hagyomány szerint, akinek a gyermeke meghalt Szent Iván napja előtt, az nem ehetett idei almát vagy más gyümölcsöt, hanem kiosztotta a tűz körül álló gyermeknek.

Egyéb hiedelmek is kapcsolódtak ehhez a naphoz. A XVIII. században a kutak és a források vize körül füstöt támasztottak, hogy a sárkányok és a kígyók mérgét elűzzék. Még a XX század elején is gyakori volt, hogy az égő üszköt elvitték a házakhoz, letűzték a kertbe, hogy a hernyó el ne pusztítsa a gyümölcsöket.

Csúfoló

Ivánka, Zsiványka
szomszédasszony kívánja.

Köznevesülve Szent Iván neve több növénynévben előfordul. Az Ormánságban *szentivánfű* a vízi kányafű (Rorippa amphibia), a Balaton vidékén *szentivánpipitér* a kamilla (*Matricuria chamomilla*). *Szent Iván szőlőcskéje* a ribiszke (*Ribes*) neve, amelyet borfügének vagy kutyacseresznyének is hívnak.

A népnyelvben *ivánka* a neve a május 16-a és június 24-e között vasárnap estéenként meggyújtott tüzeknek, szokásban van az ilyenkor gyújtott tüzet átugrálni, azaz *ivánkát ugrosnyi*.

J

János

Eredete A héber *Johanan* névből keletkezett, amelynek jelentése 'Isten kegyelme' vagy 'Isten kegyelmes'. A zsidó nevek legtöbbje nem eredeti alakjában, hanem a Biblia latin fordítása útján terjedt el. A latin *Johannus*, *Johannes* alakváltozatból a magyar nyelvben *Joannes*, *Joanes* lett, majd a *Joános* formából alakult ki a *János*. A XI. század végétől vannak írásos adatok a *Johannes*, *Johannus* névalak különböző írásváltozatainak előfordulásáról a magyar oklevelekben.

Védőszentjei A katolikus egyház közel húsz *János* nevű szentet és boldogot tart számon. Közülük Magyarországon a legnépszerűbb Evangélista Szent János, Alamizsnás Szent János, Aranyszájú Szent János és Nepomuki Szent János.

Evangélista Szent János (I. század) az apostolok legfiatalabbika, jelen volt Jézus kereszthalálánál. A negyedik evangélium és a Jelenések könyvének szerzője. A művészi ábrázolásokon jelképes állata a sas, amely gondolatainak merészségére, nagyszerűségére utal. Pázmány Péter századokkal későbbi prédikációjában így vall róla: „A saskeselyű minden madárnál feljebb repül, mindennél fényesebben lát. Mikor ezért emberi látásának célján felül mégyen, ott lebeg a tiszta égen. Szemeit a nap sugarára fordítja, és amiben egyebek szeme megvakulna, abban gyönyörködik. Ha földre tekint és prédát talál, mint a mennykő alárohan. Ilyen saskeselyű Szent János.”
Ünnepnapja: december 27.

Alamizsnás Szent János (560–619) Alexandria püspöke, aki egész vagyont szétosztotta a szegények között. A szeretetszolgálat, a kereskedők, hajósok, koldusok patrónusa. Ereklýeit a török szultán Mátyás királynak ajándékozta. Ünnepnapja: január 23.

Aranyszájú Szent János (?344–407) konstantinápolyi pátriárka, a keleti egyházatyák egyike, nagy hatású szónok, az igehirdetők patrónusa. Ábrázolásain görög püspöki öltözetben láthatjuk, körülötte angyal vagy méhkas utal az ékesszólására. Ünnepnapja: szeptember 13.

Nepomuki Szent János (?1350–1393) a prágai Szent Vitus székesegyház kanonokja, aki bátran kiállt az egyház jogaiért IV. Vencel királlyal szemben. A legenda szerint Zsófia királyné gyóntatója volt, és azért dobták a Moldva folyóba, mert a királlyal

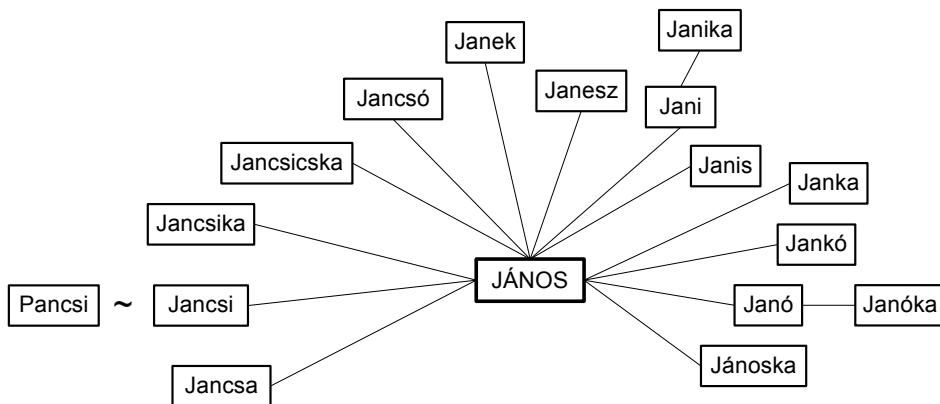
szemben is megőrizte a gyónási titkot. Csehország patrónusa, a gyónási titok, a haldoklók, a hajósok és a tutajosok védőszentje. A művészetben gyakran ujját a szája elé tartva vagy a nyelvével a kezében, esetleg a *Tacui* ('hallgattam') felirattal ábrázolják. Ünnepnapja: május 16.

Névnapja január 23., 27., 31., február 8., 24., március 8., 27., 28., május 6., 15., 16., június 12., 24., 26., július 12., augusztus 9., 13., 19., 22., 29., szeptember 13., október 8., 23., 25., november 24., december 27.

Gyakorisága A XVI. századtól az egyik legkedveltebb férfinév volt, évszázadokon keresztül vezette a gyakorisági listákat. Elterjedtségére utal a közismert mondás: *Én is János, kend is János, az isten is János*. A XX. századra vesztített népszerűségéből, Budapesten a XIX. század végétől a XX. század közepéig a 3. leggyakoribb férfinév volt. 1967-ben országosan az 5., a nyolcvanas évek közepén a 9. leggyakoribb férfinév volt 10 190 képviselővel. 1996-ban 943-an kapták első névként és 468-an másodikként, így a 21. legkedveltebb név volt. 2000-ben 645 gyermek kapta a *Jánost* első névként és 452 másodikként. Ebben az évben a keresztnév-statisztika szerint a fiúk körében a 30. leggyakoribb név volt. 2006-ban az összlakosság statisztikájában a 4. helyen állt, a magyar férfiak közül 267 829 fő viselte első névként és 45 661 másodikként a *János* nevet.

Becézése *Jancsa, Jancsi, Jancsicska, Jancsika, Jancsó, Janek, Janesz, Jani, Janika, Janis, Janka, Jankó, Janó, Janóka, Jánoska, Pancsi*.

23. ábra. A János név becézői

Rokon neve *Iván*.

Női párja *Johanna*. Ennek rokon nevei: *Dzsenet, Dzsenna, Dzsenni, Hanna, Hanka, Ivána, Ivica, Jana, Janina, Jenni, Zsanett, Zsanka, Zsanna*. Ugyancsak rokon név a *Janka*, amely a *János* férfinév régi magyar nyelvi becézője volt, majd feledésbe merült. A XIX. században a *Johanna* magyarításaként elevenítették fel, immár női névként.

Idegen megfelelői Más nyelvekben is gyakori név. Angolul *John, Johnny, Jack*, franciául *Jean*, németül *Johann, Johannes, Hans*, olaszul *Giovanni*, oroszul *Ivan*, spanyolul *Juan*, finnül *Juhani*, dánul *Johannes, Jens*, norvégül *Johan, Jens*, svédül *Johan, Johannes, Jon*, lengyelül *Janusz*, szlovákul *Ján*, szlovénul *Janez*, horvátul és szerbül *Jovan*.

Családnévként A leggyakrabban használt keresztnévek teljes alakjukban ritkán fordulnak elő családnévként. Ennek az az oka, hogy a családnevek kialakulásakor gyakoriságuk miatt nem nagyon voltak alkalmasak a megkülönböztetésre. De sok olyan családnévünk van, amely a XIV–XVIII. századi becenévből keletkezett, például *Jacsó, Jancsa, Jancsi, Jancsó, Jani, Jánk, Janka, Jankó, Jankus, Janó, Jánoska*. A teljes névhez az *-a* vagy az *-i* képző kapcsolódott a *Jánosa ~ Jánossa* és a *Jánosi ~ Jánossi* alakban. Összetett formában *Jankafi, Jánosfi*.

Híres viselői *Csezmicsei János*, Janus Pannonius, horvát nevén Ivan Cesmicki (1434–1472) humanista költő, pécsi püspök, Mátyás király udvarának tagja.

Apáczai Csere János (1625–1659) filozófiai és pedagógiai író, tanár, a magyar művelődés, nevelésügy és tudomány egyik úttörője.

Lavotta János (1764–1820) zeneszerző, hegedűművész, a verbunkos egyik kiváló képviselője.

Bolyai János (1802–1860) minden idők egyik legeredetibb gondolkodású matematikusa, Bolyai Farkas fia.

Arany János (1817–1882) a legnagyobb magyar költők egyike, jelentős műfordító, az akadémia titkára.

Xantus János (1825–1894) néprajzkutató, tudós, a budapesti Állatkert alapítója és első igazgatója.

Horváth János (1878–1961) irodalomtörténész, egyetemi tanár.

Neumann János (1903–1957) századunk egyik legkiemelkedőbb matematikusa. Fontos szerepe volt az elektronikus számítógépek kifejlesztésében.

Harsányi János, John C. Harsanyi (1920–2000) magyar származású tudós. A játékelmélet területén alkalmazott elemzése miatt közgazdasági Nobel-díjat kapott.

Művészetben A lőcsei Szent Jakab-templom gótikus szárnyasoltárának képei négy híres János nevű szent történetét mutatják be. Szereplői: *Keresztelő Szent János, Evangélista Szent János, Alamizsnás Szent János* és *Aranyszájú Szent János*.

Nepomuki Szent János híres ábrázolása a prágai Károly hídon, vízbe dobásának helyén látható szobra, amely Johann Brokoff alkotása.

Népszerű irodalmi alak *Kukorica Jancsi*, akiből *János vitéz* lett Petőfi Sándor elbeszélő költeményében, valamint *Háry János*, a kiszolgált katona, Garay János *Az obsitos* című költeményének főhőse.

Közismert irodalmi alkotás Ady Endre *A mesebeli János* című verse. A halállal gyürkőző, sárkánnyal hadakozó hőst biztató verssor szinte szállóigévé vált, amelyet gyakran idézünk: *Gyürkőzz, János, rohanj, János.*

Buttler János gróf, skót eredetű magyar nemesi család sarja, Mikszáth Kálmán *Különös házasság* című regényének központi alakja.

Móra Ferenc novellájának sok szeretettel megfogalmazott alakja *Mindenki Jánoskája.*

Kárpáthy János különnc, magyar nemes úr az egyik főszereplője Jókai Mór *Egy magyar nábob* című regényének.

Földrajzi névként Helységneveink gyakran őrzik a birtokos nevét vagy a falu templomának védőszentjét. A hajdani birtokosra utal a Vas megyei *Felsőjánosfa* és a Győr-Sopron megyei *Csáfordjánosfa* neve, amelyekben a *fa* összetételei tag a *falva* szó megrövidülésével keletkezett. A Szabolcs-Szatmár megyei *Kántorjánosi* település nevében az *-i* a személynévhez kapcsolódó birtokképző. A Bács-Kiskun megyei *Jánoshalma*, a Vas megyei *Jánosháza* és a Szolnok megyei *Jánoshida* neve a mai nyelvérzék számára is pontosan utal a *János* nevű birtokos személyére. A falu templomának védőszentje miatt kapta a nevét a Győr-Sopron megyei *Jánossomorja*, valamint a ma Gönyühöz tartozó, valamikori *Kisszentjános* és *Nagyszentjános*. A Budai-hegységben található *János-hegy* neve valószínűleg azzal kapcsolatos, hogy a XVIII. század elején egy Szent János-szobrot állítottak fel a hegy csúcsán.

Népszokások A *János-napi* hagyományok között sok a borral kapcsolatos. December 27-én végzik a *János-napi borszentelést*. A szentelt bornak nemcsak az egyházi szertartásokban van jelentősége, hanem a mindennapi életben, az igazságszolgáltatásban és a gyógyításban is. Évszázadokkal ezelőtt jegyezték fel azt a hagyományt, hogy a peres ügyben szereplőknek inniuk kell a szentelt borból, azért, hogy igazat mondjanak. A hiedelem szerint egy kortyot elfogyasztva, vagy a fájó testrészt bedörzsölve gyógyítja a fejfájást, a fül- és fogfájást, megelőzi a nyakfájást. Néhány szétlocsolts csepp növeli a termést, megóvja az állatokat.

A *Jánoska-eresztés* Baja környékén a vízimolnárok, hajósok, halászok fáklyás, lampionos vízfelvonulása volt, amelyet védőszentjük ünnepének előestéjén rendeztek.

Szólások A János név és becézői gyakran szerepelnek szólásokban. Sokszor mondják tréfás szitkozódásként: *A Jankó Miskáját!* A nagyon boldogtalan, szerencsétlen ember *olyan, mint vak János. Amint János fújja, Jancsika úgy ropja*, azaz a fiatalok magatartását a felnőttek irányítása szabja meg. Néha így intették a gyermekeket: *Ne úgy egyél, hogy Já-á-nos, Já-á-nos, hanem István, István*, ami arra figyelmeztetett,

hogy nem illik nyitott szájjal enni. *Jancsi, gyere vissza, itt hattad a pipádót!* – ezt kiáltozták a falusi gyerekek a futó nyúl után.

Ismert kifejezések a János névvel: *Ha Jancsi lop, János bizonynal fennakad*, azaz az ifjúkori vétkekért gyakran felnőtt fejjel lakol meg az ember. Hasonló jelentése van az *Amit Jancsi megtanult, János sem felejt* szólásunknak, amelyet újabban tagadó formában is használnak: *Amit Jancsi meg nem tanult, János sem tudja. Jankónak mondják, János is értsen belőle*, vagyis nemcsak annak szól a figyelmeztetés, akihez nyíltan intézik.

Gúnyos, tájnyelvi szólásunk: *Beadott neki, mint János deák az isteni tiszteletnek*, azaz 'alaposan ellátta a baját, kegyetlenül elintézte'. Hasonló jelentése van az indulatos tájnyelvi kijelentésnek: *Megrázlak, hogy mindjárt Szent Jánosra vicsoritod a fogad*, vagyis 'nagyon megrázlak, kegyetlenül helyben hagylak'. Régi, erőszakos figyelmeztetés: *Szaladj török, inadban a János vajda* 'mentsd az irhádát, mert meglakolsz'. *János pap országa* egy képzeletbeli ország, a semmittevés hazája. *Olcsó János* volt a neve régen az apróbb tárgyakat áruló utcai árusoknak. *Gyakran megárt a Szent János pohara*, azaz a gyakori koccintgatásnak ittasság a vége.

A János-napi szokásokra és időjárásra utalnak az alábbi szólások: *Szent Jánosra szakad meg a búza töve* 'június 24-e után lehet aratni a búzát'; *Szent János-napkor mond jeget* 'nem lehet hinni a szavának'.

Csúfolók

János,
Szemed igen álmos.
*

János,
Mért vagy olyan álmos?
Azért vagyok álmos,
Mert a nevem *János* .
*

Jánoska,
hogy ízlik a borocska?
*

Jankó,
pipadohányzacskó!

Köznevesülve A népnyelvben több gyümölcs- és zöldségféle is emlékeztet a János névre. A *jánosmeggy* egy meggyfajta, a *jánosalma*, a *jankóialma* vagy a *jankói-jeget* egy almafajta neve. A *jankóhagyma* a csomós hagyma, a *jancsibab* a nagyszemű, piros virágú bab. A *jancsivirág* a flox, a *jankófa* más néven lepényfa vagy gledícsia. A mirigyes libatop (*Chenopodium botrys*) egyik neve *ribijankó* vagy *rubijankó*, de

ismert Isten kenyere vagy törökmajoranna néven is. A *jánoskenyér* vagy *szentjánoskenyér* egy földközi-tengeri fa (*Ceratonia siliqua*) lapos, feketés színű, édeskés ízű termése, amelyet szárítva csemegeként fogyasztanak. Szent János neve több egyszerű növénynevben is szerepel: *szentjánosbingó* a foltos vércselapu (*Hypochoeris maculata*), *szentjánosbogárfű* a perjeszittyó (*Luzula*), *szentjánosvirág*, *szentjánosfű* vagy *szentjánoskóró-virág* a mezei zsálya és a ligeti zsálya (*Salvia pratensis*). A bodobács neve néhány helyen *jánosbogár*, de van ahol a sötétben világító *szentjánosbogarat* nevezik így.

A faragószék *fajancsi*, *faragójancsi*, *faragójankó*, *fajankó*, *jankó*, esetleg *jancsi* névre hallgat. *Jankófeje* a neve annak az emberfej formájúra kifaragott résznek, melynek segítségével a faragandó tárgyat beszorítják. A *jankó* vagy *jancsi* az a kétágú fadarab, amely a boglya felemeléséhez használatos rúd megtámasztására szolgál. Ugyancsak *jankó* a rokkán a pedált a kerékkel összekötő rúd (van ahol ezt *juliskának* nevezik). *Jancsi* vagy *jancsika* a neve a fonállal teli orsót tartó kis faállványnak. A mezőkövesdi hímzés egyik díszítőmotívuma a *jánosbácsi* elnevezést kapta. A miskakancsót, amely férfialakot ábrázoló, mázas cserépkancsó, nevezik *jancsibutykosnak*, *jancsikulacsnak*, *kígyósjancsinak* vagy *jancsikorsónak* is. A fanyelű bicska neve *kisjancsikés*, *jancsikés* vagy *jancsibicska*. A kis vaskályha a Jászságban *jancsikályha*. Moldvában és Csikban a Göncölszekér *Jancsiszekere* vagy *Jancsikaszekere*.

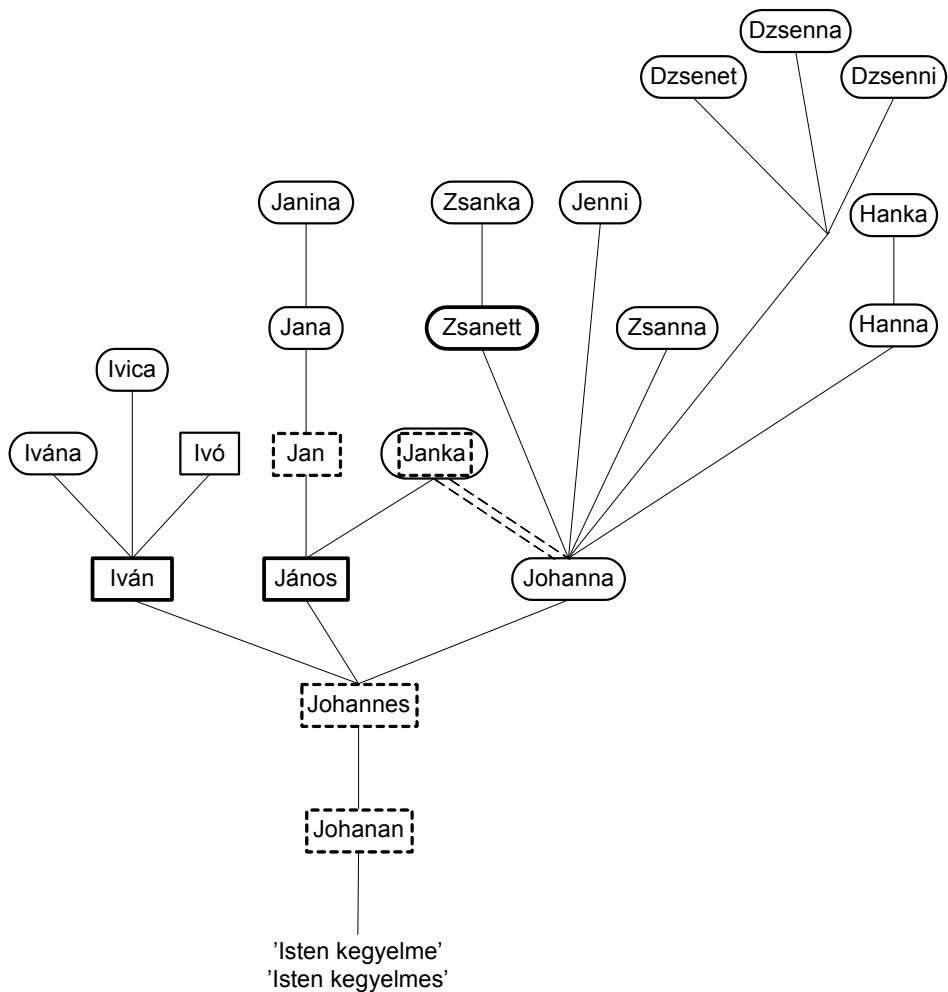
A *Jancsibank* a múlt században a hetenkénti befizetésre alapított takarékpénztár. Az összetett szavakban a *jancsi*- előtag sokszor az értéktelenség vagy a csekélyebb értékűség kifejezője. Így a *jancsibankó* a XIX. században a munkabér helyett adott vásárlási utalvány, egy olyan pléh lapocska, amelyet csak bizonyos kereskedőknél válthatott be a munkás. Az első világháború idején így nevezték a kis értékű vagy egészen elértéktelenedett papírpénzt is. Megvan ez a lekicsinylő, tréfás árnyalat a múlt századi debreceni diákok nyelvében, ahol a rendőr neve *máléjános*, másutt az ügyefogyott, mamlasz ember a *máléjankó*, *fajankó*, *maflajankó* vagy *gangajános* névre hallgat. Van, ahol a pénzügyőr, finánc neve *krumplijancsi*. Gyula környékén *jános* az iparossegéd neve, Komáromban a pulykakakasé. A mai köznyelvben gyakran használjuk a nagyképüsködő, beképzelt, önhitt alakok jellemzésére: *játssza a Janit* vagy *azt hiszi, hogy ő a Jani*. *Fejbolintó János* névvel illetjük az olyan személyt, aki minden felsőbb véleményt kritika nélkül elfogad, sőt helyesel.

A *keljfeljancsi* ismert játékszer, amely arról kapta a nevét, hogy az aljába rejtett súly hatására fektéből mindig fölegyenesedik. A kerek, domború fejű *jancsiszeg* alakja alapján rokonítható a játék nevével. *Paprikajancsi* eredetileg a vásárokon vagy bábjátékokban szereplő, nagyorrú, piros ruhás, ravasz ötleteivel nevetető személy vagy bábu. Elképzelhető, hogy az összetétel első tagja a szereplő orrára húzott valódi paprika emlékét őrzi. Ugyancsak a *János* névvel összekapcsolva nemzeti eledelre utal

az angol *John Pudding* ('puding János'), a francia *Jean Potage* ('leves János') vagy a német *Hanswurst* ('kolbász Jancsi').

A *jánosozás* vagy *jánosolás* mulatozással járó János-napi köszöntés. A *jános pohár*, a *szentjánosáldás* a borozgató társaságban a szétoszlás, hazatérés előtt utolsónak megívott pohár neve. A borral való áldomás, köszöntés szokása már a XI. századi írásokban felbukkan: a lovagi udvarokban búcsúzkodáskor, csatába indulás előtt ürítették a *jános poharat*. Haldoklókkal, halálraítéltekkel is itatták, hiszen ők is hosszú útra mennek, olyan útra, ahonnan nem tért még meg utazó.

24. ábra. A János név rokon nevei

Jenő

Eredete Török eredetű, méltóságot jelölő név. Jelentése 'bizalmas, tanácsadó, miniszter'. Először Bíborbanszületett Konstantinosz, bizánci császár X. századi művében fordul elő az egyik magyar honfoglaló törzs megnevezésére. A XVI.

században a székelyek egyik csoportjának nevéként találkozunk vele. Évszázadok alatt törzsnévből vált személynévvé. Az 1830-as években az *Eugén* név magyar megfelelőjeként használták.

Védőszentje A latin *Eugenius* nevet viselő pápákat magyarul *Jenő* néven emlegetjük.

Közülük legelső *Szent Eugénius*, azaz Szent Jenő (+657), aki hosszú papi szolgálat után, idős korában lett pápa. Ünnepe napja: június 2.

Névnapja június 2., július 2., 8., 13., november 13., 18.

Gyakorisága A XIX. század közepétől lettek divatosak a magyar vagy magyarnak tekintett nevek. A század végén, 1870 és 1875 között a debreceni katolikusok körében a *Jenő* név már a kedvelt nevek közé tartozott, 17. volt a gyakorisági listán. 1895 és 1899 között Budapesten a 11. leggyakrabban választott férfinév volt, ebben az időszakban a gyermekek 1,26%-át nevezték *Jenő*nek. Népszerűsége fokozatosan csökkent, a XX. század közepére a 25. lett, majd a következő évtizedekben még hátrébb került a gyakorisági listákon. 1967-ben 297 gyermek kapta első névként a *Jenő* nevet. A nyolcvanas évek közepén 506, 1996-ban 59 fiú kapta első és 28 második névként, így ekkor a 86. leggyakoribb férfinév volt. 2000-ben már csak 42 alkalommal anyakönyvezték első és 31-szer második névként. Ebben az évben a 104. volt a gyakorisági listán. 2006-ban az összlakosság statisztikájában a 46. helyen állt, a magyar férfiak közül 21 114 fő viselte első névként és 4452 másodikként a *Jenő* nevet.

Becézése *Jenci, Jencső, Jenke, Jenkő, Jenőcske, Jeszi.*

Idegen megfelelői A hagyomány alapján az idegen nyelvekben az *Eugén* név megfelelőjeként használják, németül, dánul, svédül *Eugen*, angolul *Eugene*, franciául *Eugène*, csehül *Eugen, Evžen*, olaszul, spanyolul *Eugenio*, oroszul *Jevgenyij*, lengyelül *Eugeniusz*.

Híres viselői *Zichy Jenő*, gróf (1837–1906) politikus, Ázsia-kutató. Tudományos expedíciói a magyarság eredetének felkutatására irányultak.

Hubay Jenő (1858–1937) hegedűművész, pedagógus és zeneszerző, a magyar hegedűiskola megalapítója.

Huszka Jenő (1875–1960) zeneszerző, a magyar operettmuzsika úttörője.

Tersánszky Józsi Jenő (1888–1969) író.

Barcsay Jenő (1900–1988) festő, grafikus, a Képzőművészeti Főiskola tanára.

Wigner Jenő, Eugene P. Wigner (1902–1995) magyar származású tudós, aki az atommagok és az elemi részek elméletének fejlesztéséért fizikai Nobel-díjat kapott.

Dulovits Jenő (1903–1972) filmoperatőr, fotóművész, feltaláló, a Duflex kisfilmes fényképezőgép feltalálója.

Rejtő Jenő, P. Howard (1905–1943) író.

Művészetben Sokan a *Jenő* névvel azonosították az *Eugén* nevet a XIX. században.

Jókai Mór így ír erről *A köszívű ember fia*i című regényében: „A két név magyarbul

németre fordítva számtalanszor összecseréltetik. Sok ember van, aki ma sem tudja kiválasztani Ödön és Jenő közül, melyik az Edmund, melyik az Eugen? E tévedést hivatalos okmányok bizonyítják. Mégpedig olyak, mikben nem is német, de magyar fordító tévesztette össze a két nevet.”

Ezt a fordítási hibát használja föl az író regényének romantikus jelenetében, amelyben a hadbírótság előtt Baradlay Jenő magára vállalja Ödön bátyja tetteit.

„– Önnek volt egy másik testvére is, Edmund vagy Jenő?

– Igen. Magyarul Jenő, németül Edmund.

– Nem megfordítva van? Eugen a Jenő, Edmund az Ödön? Efölött hallottam vitatkozni.

– Ezt mi jobban tudjuk. Úgy van, ahogy mondtam.”

Földrajzi névként Alapalakban megtalálható a Fejér megyei *Jenő* község nevéként. Ám ebben az esetben nem személynévi eredetű, hanem a honfoglalás kori magyar törzsbeliek településére utal. Más földrajzi nevekben a Jenő névhez megkülönböztető előtag társul, például *Baranyajenő*, *Budajenő*, *Diósjenő*, *Jászkarajenő*, *Pilisborosjenő*, *Somlőjenő*, *Tiszajenő*.

József

Eredete A héber eredetű *József* név jelentése bizonytalan. Feltehetően összetett név, amelynek első tagja az 'Isten' jelentésű *Jahve (Jehova)*, a második tag jelentése 'gyarapítson'. A név értelmezése lehet: 'meggyarapít az Úr', azaz 'Isten adhat vagy adott [ti. gyermekeket]'. A *Joseph*, *Josephus* névalak írásban a XIII. század elejétől fordul elő a magyar oklevelekben.

Védőszentjei A Teremtés könyvében szereplő egyiptomi *József* Jákob és Ráhel elsőszülött fia. Apja kedvence volt, ezért testvérei gyűlölték. Amikor apjuk kiküldte őt a mezőre testvéreihez, azok előbb meg akarták ölni, majd gödörbe vetették, végül eladták rabszolgának. József Kánaánból Egyiptomba került, Potifár szolgája, majd házának irányítója lett. Az egyiptomi úr feleségének vádaskodása miatt börtönbe vetették, ahol megfejtette a vele együtt raboskodó főpohárnok és fősütőmester álmait. Később a fáraó álmait is csak József tudta sikeresen megfejtetni, és emellett még bölcs tanácsokkal is ellátta őt arról, hogy népe hogyan kerülheti el a várható hét szűk esztendő idején az éhínséget. Ezzel megnyerte a fáraó kegyét, aki az ország főhivatalnokává nevezte ki. A *József* által megjövendölt hét szűk esztendő Kánaánt is sújtotta, ezért testvéreinek Egyiptomba kellett jönniük gabonáért. József próbára tette őket, majd felfedte kilétét, és megbocsátott nekik. Ezután egész családját Egyiptomba hívta, ahol a fáraótól a szép és termékeny Gosen tartományt kapták lakóhelyül.

„József pedig Égyiptomban lakozék; mind ő, mind az ő atyjának házanépe. És éle József száz tíz esztendeig.” (1 Móz. 50.)

Názáreti Szent József (?–30?) ácsmester, Mária jegyese, a gyermek Jézus gondviselője. Máriával együtt Betlehembe ment a népszámlálásra, útkon született meg Jézus. Ezután egy angyal parancsára Egyiptomba vitte a családját, így mentette meg Jézust a betlehemi gyermekgyilkosságtól. József mint Jézus nevelőapja gyakran szerepel Jézus gyermekségtörténetében, de később alig említik az evangéliumok. A házasság, a család, a tisztaság, a kézművesek és a munkások védőszentje. Ünnepnapja: március 19. és május 1. Az egyházi képeken *Szent Józsefet* idős, szakállas férfiként ábrázolják Kisjézussal a karján. Gyakran különféle ácsszerszámok (balta, bárd, szekerce, kalapács, derékszög, fűrész, gyalu) is láthatók mellette.

Arimateai József a zsidó főpapi tanács egyik előkelő tagja, Jézus titkos tanítványa. Ő volt az, aki a megváltó kicsorduló vérért kehelybe gyűjtötte, és ezzel a Grál-misztérium hőse lett. Mikor Mestere meghalt, néhány társával együtt tisztas temetéséről gondoskodott.

„Mikor pedig beesteledék, eljőve egy gazdag ember Arimathiából, név szerint József, a ki maga is tanítványa volt Jézusnak; Ez Pilátushoz menvén, kéri vala a Jézus testét. Akkor parancsolá Pilátus, hogy adják át a testet. És magához vévén József a testet, begöngyölé azt tiszta gyolcsba, És elhelyezé azt a maga új sírjába, a melyet a sziklába vágatott: és a sír szájára egy nagy követ hengerítvén elméne.” (Máté 27,57–60.)

Kalazanci Szent József (1556–1648) spanyol pap, a piarista rend megalapítója. Ő nyitotta meg Rómában Európa első ingyenes és nyilvános iskoláját, amelynek sikere nyomán egymás után nyíltak meg Itáliában, sőt külföldön is a hasonló piarista iskolák. Az írni-olvasni tanuló gyermekek védőszentje. Gyakran ábrázolják reverendában, gyerekekkel körülvéve. Ünnepnapja: augusztus 25.

Névnapja március 17., 19., április 7., 16., május 1., augusztus 25., 27., szeptember 18.

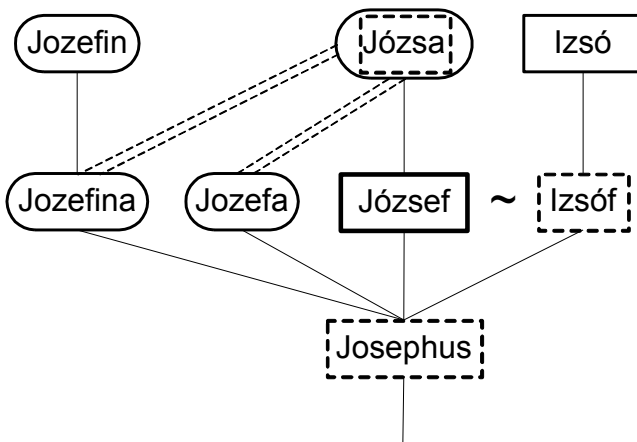
Gyakorisága A *József* név a XVIII. században vált feltűnően divatossá mind hazánkban, mind Európában. A XIX. században szinte minden névlistán az egyik legkedveltebb név volt, a század végén Budapesten az első helyen állt, az újszülött gyermekek 7,52%-a kapta. A XX. század közepéig az első három leggyakoribb férfinév között találjuk. 1967-ben is több, mint ötezer fiút neveztek el így, és ezzel a negyedik legkedveltebb név volt. A következő évtizedekben rohamosan csökkent a népszerűsége. 1983 és 1987 között a 10. leggyakoribb név volt 10 046 névviselővel. 1996-ban 918 gyermek kapta első, 468 második névként, ekkor a gyakorisági statisztika 22. helyén állt. 2000-ben a 29. volt a rangsorban 702 első és 512 második névválasztással. 2006-ban az összlakosság statisztikájában a 3. helyen állt, a magyar férfiak közül 311 467 fő viselte első névként és 55 283 másodikként a *József* nevet.

Becézése *Bozsi, Bozsika, Bócsi, Bózsika, Bozsó, Bozsóka, Doda, Dodi, Dodika, Dódi, Dódika, Dodó, Dodóka, Joca, Joci, Jocika, Jócó, Jócóka, Jodó, Jodóka, Jóka, Jósa,*

Jósi, Jóska, Jóski, Joskó, Joskuca, Jozó, Józsa, Józsefka, Józsi, Józsika, Józsikó, Jozsó, Pepi, Szepi.

Rokon neve *Izsó*, amelyet több névből is származtatnak. Lehet a *József* név régi, *Izsóf* formájának rövidülése vagy az *Ézsau* alakváltozata, esetleg az *Izsák* becézője.

25. ábra. A József név rokon nevei

'meggyarapít az Úr'
'Isten adhat v. adott [gyermeket]'

Női párja Több női változatát ismerjük. A *Jozefa*, *Jozefin* és *Jozefina* a latin *Josephus* alak nőiesítése. A mai *Józsa* név eredetileg férfinév volt, melyből a nyelvújítók tudatos módosítása révén lett női keresztnév, a XIX. század elején idegennek tartott *Jozefa* és *Jozefina* nevek magyarítására.

Idegen megfelelői A *József* név más nyelvekben is meglehetősen gyakori. Az angolok, franciák, részben a hollandok és a németek a latinos *Joseph* alakot használják. A románoknál *Iosif*, *Iosef*, a cseheknél, dánoknál, németeknél, norvégeknél és svédeknél *Josef*. Ismert még az orosz *Ioszif*, belorusz *Jazep*, *Oszip*, a bolgár *Joszif*, *Josze*, *Joszo*, *Joszko*, a finn *Juuso*, *Joose*, a macedón *Josze*, *Joszif*, *Joszip*, *Jozse*, a szerbhorvát *Josip*, *Joso*, a szlovén *Jozef*, *Josip*, *Joza*, *Joze*, *Pepce*, *Pepe*, *Pepi*, az olasz és a spanyol *Giuseppe* (*Beppo*, *Beppe*, *Peppe*), *José* (*Pepe*, *Pepito*), valamint az angol *Joseph* (*Joe*), a perzsa–arab–török *Juszuf*.

Családnévként A XV. századtól fordul elő részben alapelakban, részben rövidült, képzett formában, például *Jócsa, Jóka, Jókus, Jósa, Jósika, Jóska, Józsa, Józsi, Józsika*.

Híres viselői Több híres történelmi személyiség viseli a *József* keresztnévet.

I. József (1678–1711) német-római császár, magyar és cseh király.

II. József császár (1741–1790) Mária Terézia fia, magyar és cseh király.

József nádor (1776–1847) Ausztria főhercege, Magyarország helytartója, nádora.

Bem József (1794–1850) lengyel szabadsághős, magyar honvéd altábornagy.

Nagysándor József (1796–1849) honvédtábornok, az aradi vértanúk egyike.

Schweidel József (1804–1849) honvédtábornok, az aradi vértanúk egyike.

Ferenc József (1830–1916) osztrák császár, majd 1867-től Magyarország királya is.

Gvadányi József (1725–1801) költő és lovasgenerális. *Egy falusi nótáriusnak budai utazása* című elbeszélő költeménye sokáig a nagyközönség kedvelt olvasmánya volt.

Kármán József (1769–1795) a felvilágosodás eszméinek képviselője, akit *Fanni hagyományai* című levélregénye tett híressé.

Katona József (1791–1830) a *Bánk bán* történelmi tragédia szerzője.

Bajza József (1804–1858) író, költő, kritikus, a Nemzeti Színház igazgatója.

Eötvös József (1813–1871) író és politikus, aki az 1848-as független kormány vallási és nevelésügyi minisztere volt.

Vanek József (1818–1889) bűvész, az első világot járó magyar artista, aki a szabadságharc bukása után Kossuthtal emigrált, és Törökországban bűvészkedésből élt.

Kiss József (1843–1921) *A Hét* című irodalmi folyóirat elindítója és szerkesztője.

Rippl-Rónai József (1861–1927) festő.

Egry József (1883–1951) festő.

Nyírő József (1889–1953) író.

Jósika Miklós, báró (1794–1865) a magyar regényirodalom egyik első képviselője.

József Attila (1905–1937) a XX. századi magyar irodalom egyik legjelentősebb költője.

Művészetben A József nevet számtalan irodalmi és képzőművészeti alkotás szereplője viseli. A művek legtöbbször a Bibliában szereplő Józsefek valamelyikének sorsát ábrázolják.

Az ószövetségi József történetét dolgozta fel Weöres Sándor a *Józsefet eladják testvérei* című versében, valamint Thomas Mann *József és testvérei* című regényében.

A festőket is megihlette a jól ismert történet, ezt ábrázolja például Rembrandt *Putifár felesége bevádolja Józsefet* és Ferenczy Károly *Józsefet eladják testvérei* című képén.

A József név a népköltészeti alkotásokban is sokszor előfordul, többek közt népdalokban, mesékben és bordalokban.

A betyárdalban megénekelte *Sobri Jóska*, azaz *Pap József* (1809–1837) a legnépszerűbb betyárok közé tartozott. Gyermekkorában a Sopron megyei Sobor faluban élt, innét a Sobri neve. Híres bakonyi betyár volt *Savanyú Jóska* (1845–1907), akiről több balladaváltozat maradt fent, melyben megölik, de aztán újra életre kel. Ugyancsak sok balladában szerepel egy másik betyár, *Jáger Jóska*.

Földrajzi névként E név helységneveinkben ritkán fordul elő. Talán a legismertebb a budapesti *Józsefváros*, melyet Mária Terézia fiáról, József trónörököséről neveztek el 1777-ben. Az elmúlt századokban több *Józseffalva* nevű település is volt. Közülük az egyik ma Borsod-Abaúj-Zemplén megyében található, Tiszacsermely néven. A másik település a régi Torontál megyében, a harmadik pedig Bukovinában volt. A mai Románia területén Szatmárnémetitől keletre található *Józsefháza*. A József névből származik a Hajdú-Bihar megyei *Józsa* település neve, amely 1981-től Debrecen város része lett.

Népszokások A márciusi *József-nap* a tavasz közeledtét jelenti, a jól ismert mondás szerint:

Sándor, *József*, Benedek
zsákban hozzák a meleget
Sándor, *József*, Benedek
Jönnek a jó melegek.

József napja több vidéken a tavasz első napjának az ünnepe. A néphit szerint, ha ezeken a napokon szép idő van, akkor bő termésre, hosszú, meleg nyárra számíthatunk. Kalendáriumi eredetű verses mondás: *József kedvessége: jó év kezessége*. Úgy tartják, hogy ezen a napon a madarak is megszólalnak, mert *Szent József kiosztotta nekik a sípot*. Sok helyen ilyenkor engedték ki az állatokat a legelőre, és ekkor bocsátották ki a méheket a kaptárból. A népi megfigyelés szerint, ha ezen a napon szivárvány van az égen, akkor gazdag búza- és bortermesre lehet számítani. Régi egri regula a szőlőnyitás idején: *Szent Józsefkor nyissad, ha vízben áll is a lábad*.

Szólások *Tengődik, mint pap Jóska lova a fűrészporon*, azaz a körülményei miatt az életben maradása is bizonytalan valakinek vagy valaminek. Érdekessége ennek a szólásnak, hogy egy másik változatban is ismert: *Tűzbe jött, mint Pap Jóska lova a fűrészportól*. *Fizesd meg a Jóska poharát* – Zenta környékén járta ez a mondás a József-napi áldomás közben.

József-naphoz szorosan hozzátartozik a tavasz kezdete. Ezt bizonyítja a következő szólás: *József-nap után kalapáccsal sem lehetne visszaverni a fűvet*.

Csúfolók

Jóska,

kimegy a piacra.

*

Jóska,

Jó földben terem a sóska.

*

Savanyú *Jóska,*

Olyan, mint a sóska.

*

Jóska,

Tátott szájú galuska.

*

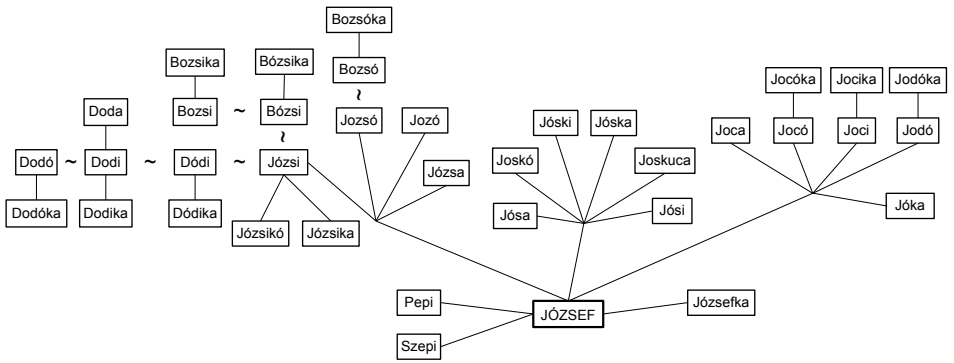
Jóska,

Poloska,

Békáknak anyósa.

Köznevesülve A József névből több köznevünk is keletkezett. Például a *jozefinizmus*, mely II. József császárnak a felvilágosodás eszméin alapuló, az államot az egyháztól függetleníteni akaró politikáját jelzi. Szintén császár volt a névadója a XVIII-XIX. század jellegzetes viseletének, a *ferencjóska*nak, mely majdnem térdig érő, egyenes vonalú, fekete férfikabát, elöl átmenő szárnyakkal. A népnyelvben, főleg Zala megyében *József-napi virág* vagy *józsefvirág* a neve egyes területeken a kankalinnak (Primula), Vas megyében a *józsefvirág* a tavaszi tózike (Leucojum vernum) megnevezésére szolgál. Bugac környékén *szentjózsefvirág* a liliom (Lilium), *szentjózsefveszeje* a Gladiolus communis néven ismert fű neve. *Jósika-fa* vagy *Jósika-orgona* a havasiboroszlán (Syringa josikaea). A bodobács bogarat *jóskabogár*nak, a bőrből font, domború hátú gombot *jóskának*, a József-napi áldomást pedig *jóskapohárnak* hívják. Ismerünk egy szőlőfajtát is, amelynek Nagykanizsa környékén *József-nádor* a neve.

26. ábra. A József név becézői

K

Kálmán

Eredete Régi magyar személynév. Ugyanabból a török eredetű közsóból származik, mint a *Kál* név. Az alapjául szolgáló szó jelentése 'marad, megmarad, életben marad; maradék' vagy 'öregember'. A német *Koloman*, *Coloman*, *Kolman* névvel mesterségesen azonosították. A XVIII. században a latinos *Colomannus* alak mellett a magyarosabb *Kolman*, *Kálmán* alakot használták. Írásban a XI. század végétől többféle alakváltozatban előfordul, például *Colomannus*, *Colmanus*, *Kalomannus*, *Kalamannus*.

Védőszentje *Szent Kálmán* (?–1012) ír származású zarándok, eredeti neve *Koloman*, latinosan *Kolomannus*. A magyar származású Skóciai Szent Margit fia volt. A Szentföldre igyekezett, ám Ausztriában szláv kémnek nézték, és két rablógyilkossal együtt felakasztották. Kálmán vértanúként Ausztria egyik védőszentje lett. Emellett a beteg lovak és ökrök patrónusa. Ausztriában, Tirolban és Bajorországban évszázadokig szokás volt az állatokat Kálmán emléknapján a templom közelébe hajtani, hogy áldásában részesedjenek. Legelső magyar tisztelője Szent István király volt, aki a hagyomány szerint hazánkba hozta a szent ereklyéit. Hazai tiszteletének másik korai bizonyossága *Könyves Kálmán* (1070?–1116) keresztnéve. Ünnepnapja: október 13.

Névnapja október 13.

Gyakorisága A XIX. század végén Budapesten a 20. leggyakoribb férfinév volt, a lakosság 0,64%-át nevezték *Kálmánnak*. Ebben az időben vidéken valamivel népszerűbb volt, a debreceni katolikusok között a 14., a reformátusok között a 16. leggyakoribb név. Fokozatosan csökkent a népszerűsége, 1967-ben az egész országban már csak 332 gyermek kapta ezt a nevet. 1983 és 1987 között 630 fiút neveztek el *Kálmánnak*. 1996-ban a gyakorisági listán a 75. volt, 85 első és 23 második névválasztással. 2000-ben a 91. helyre csúszott vissza: 59 gyermek kapta első névként, 36 fiú pedig másodikként. 2003-ra tovább csökkent a népszerűsége, a gyakorisági listán a 100. helyre került: 54-en kapták első és 31-en második névként. 2006-ban az összlakosság statisztikájában a 47. helyen állt, a magyar férfiak közül 20 788 fő viselte első névként és 4306 másodikként a *Kálmán* nevet.

Becézése Régi becézői: *Kacsó, Kala, Kalacs, Kalas, Kálics, Kalis, Kálmánka, Kálmus, Kaló, Kálócs, Kalos, Kálya*; az újabbak: *Kálmi, Kali, Káli, Kami, Kámcsi, Kamu*.

Idegen megfelelői Németül *Koloman, Coloman*, angolul *Coleman, Colman*, csehül *Koloman, Kolman*, szlovákul és lengyelül *Koloman*.

Családnévként Alapalakban a XV. század elejétől előfordul *Kálmán, Kámán, Kálmány* formában. A XV. század közepétől valamennyi régi becézőt megtaláljuk családnévként: *Kacsó, Kala, Kalakacs, Kalas, Kálics, Kalis, Kálmus, Kaló, Kálócs, Kalos, Kálya*. A meglepően sok családnévi forma arról tanúskodik, hogy a családnevek kialakulásakor, a XIV–XV. században nagyon gyakori név volt.

Híres viselői *Könyves Kálmán* (1070?–1116) magyar király, I. Géza király és Zsófia hercegnő fia. Műveltsége és olvasottsága közismert volt, erre utal kortársaitól kapott mellékneve.

Kálmán (1208–1241) herceg, halicsi király, II. András király és Gertrúd királyné fia.

Mikszáth Kálmán (1847–1910) író, újságíró, a kritikai realista próza nagy mestere.

Kandó Kálmán (1869–1931) gépészmérnök, a vasútvillamosítás úttörője. Több újítása és találmánya között a legismertebb az általa kifejlesztett villamos mozdony, a Kandó-mozdony.

Kittenberger Kálmán (1881–1958) Afrika-kutató, állattani gyűjtő, útirajzíró, aki több mint 60 000 példányból álló, fajokban is gazdag anyagot gyűjtött a Magyar Nemzeti Múzeumnak.

Latabár Kálmán (1902–1970) színész, táncos komikus, régi magyar színészcsalád sarja.

Kálmán Imre (1882–1953) zeneszerző, az operett világhírű mestere.

Kálmán Oszkár (1887–1971) operaénekes, korának kiemelkedő basszistája. Ő énekelte *A kékszakállú herceg vára* ősbemutatóján a címszerepet.

Kálmán Kata (1909–1978) fotóművész, a szociofotó egyik megteremtője.

Kálmán Béla (1913–1997) nyelvész. Fő kutatási területe: az obi-ugor nyelvek, a magyar nyelvjárások és a névtan.

Kálmán György (1925–1989) színész.

Művészetben *Káldor Kálmán* a valódi neve Komorórczinak, a felvidéki magyar rablólovagnak Jósika Miklós *A csehek Magyarországon* című regényében. A regény negatív figurája, aki makacsul szembeszegül a jó erőivel, s gyakran lovaghoz méltatlan eszközökhöz folyamodik.

Kislaky Kálmán fiatal nemes Eötvös József *A falu jegyzője* című regényében. Barátjával együtt annak a reformszellemű ifjabb nemesi nemzedéknek a képviselője, amely 1848 előtt a legnagyobb szerepet játszotta a nemzeti függetlenségért és a társadalmi haladásért vívott küzdelmekben.

Jenőy Kálmán jurátus és író, Jókai Mór *És mégis mozog a föld* című regényének központi hőse. Figurájában Jókai majdnem az összes jelentős magyar író alakját egybegyúrta, akik a XIX. század első harmadában szinte a semmiből teremtették meg a magyar irodalmat.

Földrajzi névként A Somogy megyei *Kálmánca* település nevében találjuk meg a Kálmán személynévet. A község neve az eredeti 'Kálmán király csehei' névalak megrövidülésével keletkezett. A Szabolcs-Szatmár-Bereg megyei *Kálmánháza* település nevének előtagja a grófi birtokot 1907-ben parcellázó ügyvéd keresztnevére utal. A ma Szlovákiában található *Kálmánfalva* község első írásos említésekor, 1419-ben *Kalmanfalwa* alakban fordul elő.

Köznevesülve A népnyelvben *kálmánkörte* vagy *kármánkörte* a neve az aranyárga héjú, zamatos, lédús nyári körtének.

Károly

Eredete A *Károly* név eredetét két név egybeesésével magyarázhatjuk. Az egyik a régi magyar *Karuly* személynév, amely a török eredetű *karul*, *karuly* 'karvaly, turul' jelentésű szóból származik. Az ősi magyar névadásban sokszor vált személynévvé egy-egy madár neve, tudjuk, hogy a totemállatok többsége ragadozó madár volt. Ennek a szokásnak az emlékét őrzi az *Ákos* 'fehér sólyom', a *Bese* 'ragadozó madár' és a *Csongor* 'vadászmadár' keresztnevünk. A másik magyarázat szerint a *Károly* a latin *Carolus* névből származik. Már a középkorban azonosították a hasonló hangzású, germán eredetű német *Karl* névvel, amelynek jelentése 'szabad, derék (fiatal férfi, legény)'.

Védőszentjei A XVI. században élt *Borromei Szent Károly* (1538–1584) milánói érsek, az ellenreformáció korának egyik legnagyobb alakja. A grófi családból származó érsek folyamatosan segítette a tridenti zsinat munkáját. Egyházmegyéje az igazgatás mintaképe volt. Megjavíttatta a kolostorokat és az iskolákat, új intézményeket épített. Szigorú egyházi fegyelmet követelt, rangra és születési előjogokra való tekintet nélkül érvényesítette az egyházi reformokat. Nagy jótévedője volt a szegényeknek. A gyakori pestisjárványok idején odaadóan ápolta a betegeket. Művészi ábrázolásain gyakran érseki ornátusban, kezében pásztorbottal láthatjuk, de mezítláb és kötéllel a nyaka körül. Ez a jelkép arra utal, hogy a nagy pestisjárványok idején vezekelt a vész mielőbbi elmúlásáért. Máskor alakja mellett koporsó és feszület látható, vagy a pestisben szenvedőket gyóntatja. Ünnepe napja: november 4.

Garnier Szent Károly (+1649) jezsuita, aki a kanadai indiánok között szenvedett vértanúhalált. Ünnepe napja: szeptember 27.

Boldog Károly (?–1886) vértanú, afrikai hittérítő, az afrikai katolikus ifjak védőszentje.

Névnapja január 28., március 2., szeptember 27., november 4.

Gyakorisága A *Károly* keresztnév elterjedésében jelentős szerepe volt a Habsburg-dinasztiának. Először az arisztokrácia, majd a nemesség és a polgárság körében lett népszerű név. A debreceni katolikusok közt a XVIII. században kedvelt név volt, a férfitlakosság 1%-át nevezték *Károlynak*. Ez a szám száz év múlva több mint négyszeresére nőtt, 4,12% lett. A XIX. század végén Budapesten a 7. legnépszerűbb név volt, a férfitlakosság 2,93%-a viselte ezt a nevet. A XX. században fokozatosan csökkent a népszerűsége: 1945–1949 között a 11., 1959-ben már csak a 14. leggyakoribb férfinév volt a fővárosban. 1967-ben a 20. lett az országos gyakorisági listán, ekkor 1225 gyermek kapta a *Károly* nevet. 1983 és 1987 között 2534 alkalommal anyakönyvezték. 1996-ban az 54. volt a gyakorisági listán, ekkor 213-an kapták első és 127-en második névként. 2000-ben a 62. helyre került a férfinévek gyakorisági listáján: 170 gyermek kapta első névként, 105 másodikként. 2006-ban az összlakosság statisztikájában a 21. helyen állt, a magyar férfiak közül 73 043 fő viselte első névként és 14 364 másodikként a *Károly* nevet.

Becézése *Karcsi, Karcsó, Karesz, Kari, Káró, Károlyka, Kári, Karus, Kercsó, Csikar.*

Női párja *Karla, Karola, Karolin, Karolina, Lina*, valamint az önálló keresztnévvé vált becézői: *Linett, Linetta*. A *Károly* név francia női alakjából keletkezett a *Sarlott*, ennek becézőjéből pedig a *Lotti*.

Idegen megfelelői A *Károly* név franciául *Charles*, angolul *Carl, Carol* és *Charles*, olaszul *Carlo*, spanyolul és portugálul *Carlos*, németül, dánul, oroszul és svédül *Karl*, hollandul és csehül *Karel*, románul *Carol*, lengyelül *Karol*, finnül *Kaarle*, horvátul *Karlo* vagy *Karle*.

Családnévként Több olyan családnévünk is van, amely a *Károly* névből keletkezett. Az alapnév rövidülésével jött létre a *Kar, Kár* becézőnév, amely a XVI. század elején jelent meg családnévként. A rövidült tőhöz kapcsolódó becéző képzős alakokból keletkezett családnevek: *Kara, Karacs, Karas, Kari, Karika, Karikó, Káró*. Az alapforma is előfordul családnévként *Karol, Károl, Károly* alakban, esetleg apanévképzővel *Károlyi, Károli* változatban.

Híres viselői *Nagy Károly* frank császár a középkori *Roland-ének* egyik szereplője. Alakja a jámbor és vitéz keresztény uralkodó hosszú időre érvényes irodalmi példája lett.

Magyarország *Károly* nevű királyai: *I. Károly* (1288–1342), *II. vagy Kis Károly* (1350?–1386), *III. Károly* (1685–1740).

A *Nagykárolyi Károlyi* főnemesei család tagjai a XX. század első feléig fontos katonai és állami hivatalokat töltöttek be, a magyar szellemi és politikai élet meghatározó képviselői voltak.

Kisfaludy Károly (1788–1830) költő, drámaíró, az irodalmi élet szervezője.
Megyeri Károly (1798–1842) színész, a Nemzeti Színház első komikusa, a magyar színpadon a realista szerepformálás úttörője.
Lenkey Károly (1802–1874) a szabadságharc honvédhuszár-ezredese. Világos után 12 évi várfogságra ítélték.
Leiningen-Westerburg Károly (1819–1849) gróf, az aradi vértanúk egyike.
Divald Károly (1830–1897) fényképész, gyógyszerész. A magyarországi táj- és városfényképezés jelentős alakja.
Lotz Károly (1833–1904) festő. Egyik ismert alkotása az Operaház nézőterének mennyezeti freskója.
Eötvös Károly (1842–1916) író, újságíró, ügyvéd, politikus, szónok.
Lyka Károly (1869–1965) művészettörténész, művészeti kritikus, tanár.
Kernstok Károly (1873–1940) festő, a Nyolcak egyik vezetője.
Gundel Károly (1883–1956) vendéglős és gasztronómiai író. Az ő nevét őrzi Budapesten a városligeti Gundel vendéglő.
Kós Károly (1883–1977) építész, író, politikus, könyvkiadó, grafikus. Munkáiban az erdélyi népművészet és a kalotaszegi népi építészet motívumait használta fel.
Reich Károly (1922–1988) grafikus, sok szépirodalmi mű illusztrátora.

Károlyi Gáspár (1530–1591) református lelkész, teológus, bibliafordító. Legjelentősebb műve az első teljes magyar protestáns bibliafordítás, az úgynevezett Vizsolyi biblia.

Károly Sándor (1920–1994) nyelvész. Történeti és leíró magyar nyelvtannal, jelentéstanal és általános nyelvészetrel foglalkozott.

Művészetben *Borromei Szent Károly* alakját Manzoni örökíti meg a *Jegyések* című regényében. A milánói pestis leírásakor bemutatja Károly önfeláldozó felebaráti szeretét, a betegek iránti odaadását.

Megyeri Károly színészről írta Petőfi Sándor *A tintásüveg* című versét:

Vándorszínész korában Megyeri
(Van-e, ki e nevet nem ismeri?)
Körmölgeté, mint más a színlapot,
Kapott
Ezért
Egyszer vagy öt forintnyi bért,
Amint mondom, vagy öt forintnyi bért.
Először is hát tintaért megyen,
Ha ismét írni kell, hogy majd legyen.
A tintásüveget pedig hová

Dugá?
Bele
Kabátja hátsó zsebibe,
Amint mondom, kabátja zsebibe.
S hogy pénzre tett szert, lett Megyeri víg,
S hazafelé menvén, ugrándozik.
Hiába inti őt Szentpéteri:
„*Kari*,
Vigyázz!
Kedved majd követendi gyász,
Amint mondom, majd követendi gyász.”

Földrajzi névként *Károlyfalva* helység Borsod-Abaúj-Zemplén megyében, amely nevét a XVIII. században a települést alapító herceg fiáról kapta. A Zágrábtól délnyugatra található *Károlyváros* települést újjáépítésekor, a XVI. században II. Károly főhercegről nevezték el. Magyar neve a német *Karlstadt* tükörfordításával keletkezett. A nyugat-csehországi fürdőváros, *Károlyfüred* neve szintén tükörfordítás, németül *Karlsbad*, csehül *Karlovy Vary*. Arany János a *Toldi szerelmében* mondja el a település keletkezésének történetét:

Károly a völgyet megszereté nagyon,
Lón gondja utóbb, hogy neki nevet adjon:
Csatola még hozzá két falu határát
S ahol a forró víz kilövi sugarát,
Emele ott fürdőt, telepíte várost:
Az egész világnak gyűlőhelye már most.

A Károly név idegen nyelvi megfelelői fordulnak elő az alábbi földrajzi nevekben: *Karlsruhe* németországi város, *Karlóca* szerémségi helység, *Karlobag* helység a horvát tengerparton.

Szólás *Karcsi, a helyeden tarts ki!* – ilyen és ehhez hasonló mondókákkal buzdíthatjuk a Károlyokat.

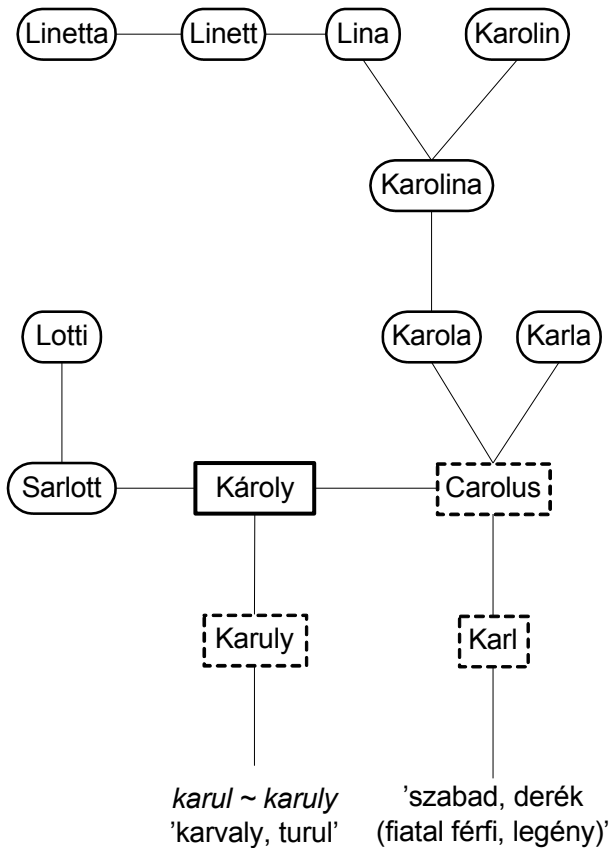
Csúfoló Új keletű névcsúfoló a *Károly* név becézőjével:

Karesz,
dől bele a stamesz.

Köznevesülve A népnyelvben *károlykatonája* a neve a kárókatónának, másképp a kormoránnak (*Phalacrocorax Briss*). A név létrejöttében szerepe volt annak, hogy a

madár színe és III. Károly (1685–1740) katonáinak ruhaszíne hasonló volt egymáshoz: mindkettő feketészöld. A *károlyka* főnév a század elején a budapesti csibésznyelvben a törvényszéki bírót jelentette. Növényneveink közt szerepel a *károlybogáncs* a szártalan bábakalács (*Carlina acaulis*) megnevezésére.

27. ábra. A Károly név rokon nevei

Kevin

Eredete Ír eredetű név, a régi *Caomhghin* névből. A név alapjául szolgáló ír szó jelentésére kétféle magyarázatot ismerünk: ’kellemes, jó szülés’ vagy ’kedvesnek, jónak született’.

Védőszentje *Szent Kevin* apát (?–618?) ír nemesi családból származott. Nevéhez híres csodatételek fűződnek. Az ír főváros, Dublin védőszentje. Művészi ábrázolásain gyakran feketerigóval láthatjuk. A monda szerint a madár Kevin imára terjesztett tenyerébe rakta le tojásait, és a szent ember mindaddig mozdulatlanul térdelt, amíg a tojásokból ki nem keltek a fiókák. Ünnepe napja: június 3.

Névnapja június 3.

Gyakorisága A *Kevin* nevet az 1998-as utónévkönyvben szótárasták először. Ennek ellenére az 1996-os gyakorisági listán már a 81. helyen szerepelt 67 első és 8 második névválasztással. Népszerűsége tovább növekedett, és 2000-ben az 50. helyen állt a férfinevek gyakorisági listáján: 254 gyermek kapta első névként, 45 fiú pedig másodikként. 2003-ra még tovább nőtt a népszerűsége, a gyakorisági lista 42. helyére került 411 első és 78 második névadással. 2006-ban az összlakosság statisztikájában a 94. helyen állt, a magyar férfiak közül 2906 fő viselte első névként és 541 másodikként a *Kevin* nevet.

Becézése *Key, Kevi*.

Idegen megfelelői Az ír, angol, cseh és szlovák nyelvű alak *Kevin*, a francia *Kévin*.

Kornél

Eredete A név a latin *Cornelius* nemzetségnév rövidülésével keletkezett. A név eredeti jelentése a *cornus* ’somfa’ vagy a *cornu* ’szarv’ szóból ered. A ’som, somfa’ jelentés adta a nyelvújítóknak az ötletet, hogy a XIX. század elején megalkossák a *Kornél* magyar párját, a *Soma* nevet.

Védőszentje Az ősi *Cornelius* családból származó *Cornelius pápa*, aki 251–253-ig irányította a keresztény egyházat. A keresztényekkel szemben szelíd bünbánati fegyelmet alkalmazott. Szerinte ugyanis a gyilkosság, házasságtörés és a hitehagyás is megbocsátható bűnök, ha azokat teljes szívéből megbánja az ember. 252-ben, amikor a császár újra üldözni kezdte a keresztényeket, Corneliust száműzték Rómából. Száműzetésében halt meg, a Calixtus-katakombában temették el. Ünnepe napja: szeptember 16.

Névnapja március 3., június 2., július 3., szeptember 13. vagy 16.

Gyakorisága Soha nem tartozott a gyakori nevek közé. Az XIX. századi statisztikák tanúsága szerint csupán néhány esetben választották. Hasonló mondható el a XX. század közepén készült statisztikák alapján is. 1967-ben 38 kisfiú kapta ezt a nevet. 1983–87 között 745 alkalommal anyakönyvezték. Az újabb adatok szerint már

megnőtt a név kedveltsége: 1996-ban 121 esetben választották, 2000-ben 199 kislány kapta első, 34 pedig második névként, 2005-ben 218-szor adták első és 41-szer második névként a *Kornélt*. Ez utóbbi adat a gyakorisági statisztika alapján az 56. helyet jelenti. 2006-ban az összlakosság statisztikájában a 71. helyen állt, a magyar férfiak közül 6751 fő viselte első névként és 1063 másodikként a *Kornél* nevet.

Becézése *Kori, Korika, Kornélka, Korn, Kornika, Kornis*.

Rokon neve A magyarítására megalkotott *Soma*.

Női párja *Kornélia* és a becézőiből önállósult *Lia, Nella, Nelli*.

Idegen megfelelői Számos nyelvben és többféle alakváltozatban előfordul. Így az angolban *Cornell*, a németben, hollandban *Cornelius, Kornelius, Cornel, Kornel*, a spanyolban, olaszban *Cornelio*, a portugálban *Cornélio*, a franciában *Corneille, Cornelius*, a románban *Cornel, Corneliu*, a lengyelben, szlovákban, csehben *Kornel* alakváltozatok a használatosak.

Családnévként A magyarban a név nem fordul elő családnévként, de más nyelvekben megtalálható, így a franciában például *Corneille* változatban.

Híres viselői A nevet családnévként viseli *Corneille de Lyon* (1510–1575?) holland származású festő, aki a királyi udvar és a főrangúak festője volt.

Pierre Corneille (1606–1684) francia drámaíró, aki az úgynevezett „új-klasszikus” tragédiát a XVII. századi francia irodalmi és színházi gyakorlatban a drámaépítkezés egyik alapformájává tette.

Hell Máté Kornél (1650 –1743) bányagépmeister. Több technikai újítása, találmánya ismert.

Chyzer Kornél (1836–1909) orvos, egészségügyi szervező, természettudós.

Ábrányi Kornél (1849–1913) író, újságíró.

Divald Kornél (1872–1931) művészettörténész, *Tarczai György* álnéven szépirodalmi műveket is írt.

Szilvay Kornél (1890–1957) gépészmérnök, tűzoltóparancsnok, a szárazoltógép feltalálója.

Lánczos Kornél (1893–1974) fizikus, matematikus, egyetemi tanár. Berlinben Einstein munkatársa volt.

Gelley Kornél (1932–1989) színész, szinkronszínész.

Művészetben A Bibliában szereplő vallásos és istenfélő *Kornélius* nevű férfi, az itáliai zászlóalj századosa Cézareában élt. Álmában kapott isteni intésre otthonába kéréte a szomszédos Joppében időző Pétert. Az apostolt egyidejű isteni látomás bátorította fel, hogy belépjen a pogány házába, és hirdesse az ott élőknek Krisztust. Péter hatására Kornélius és háza népe megkeresztelkedett. (Csel. 10.)

Shakespeare *Hamlet* című drámájának egyik mellékszereplője *Cornelius* udvaronc.

Jókai Mór az *Akik kétszer halnak meg* című regényének egyik főszereplője *Opatovszky Kornél*, aki magyarosítja nevét *Apátváry Somára*:

„– Hiszen nem is azt kérdeztem, hanem hogy hová való szolgabíró vagyok én?

– Petrócfalvi! Tudja meg ön. Ezentúl nem Prusznóc, hanem Petrócfalva; minden falunak magyar neve lesz, minden embernek magyar neve lesz.

– Ahán! Ilyenformán jut ön is az Apátváry névhez. Persze Opatovszky annyit tesz. De mikor lett önből Samu?

– Nem Samu, hanem Soma! Kornél attól származik, hogy »cornus« = som: tehát Soma.”

Kosztolányi Dezső ismert novellafüzerének, az *Esti Kornél*nak főszereplőjét így mutatja be az író: „Hogy ki volt ő nekem és mi volt, azt bajos volna töviről hegyire elmondani. Ilyesmire nem is vállalkozhatnék. Emlékezetem nem oly régi, mint barátságunk. Ennek kezdete még csecsemőkorom ősemberi homályába vész el. Mióta az eszem tudom, közel volt hozzám. Mindig előttem vagy mögöttem, mindig mellettem vagy ellenem. Imádtam vagy utáltam. Közönyös sohase voltam iránta. [...] *Kornéllal* való barátságunk akkor mélyült el igazán, amikor homlokunkon feltünedeztek az első pattanások, a kamaszkori tavasz biborrügyei. Sülve-főve együtt voltunk. Olvastunk és vitatkoztunk. Én ellene szegültem, hevesen cáfolgattam istentelen nézeteit. Annyi bizonyos, hogy minden rosszba ő avatott be.”

Kristóf

Eredete A görög *Khristophorosz*, latinul *Christophorus* név rövidülésével keletkezett.

Jelentése ’Krisztust hordozó’. Írásban a XIII. század első éveitől fordul elő különböző változatokban, például *Cristoforus*, *Christophorus*, *Kristoforus*.

Védőszentje *Szent Kristóf* (?–250?) kis-ázsiai vértanú, a segítőszentek egyike. A legenda szerint óriási termetű, félelmetes tekintetű ember volt, aki a kananeusok népéből származott. Csak a leghatalmasabbnak akart szolgálni, ezért először a királynak, majd az ördögnek, végül Krisztusnak állott szolgálatába. Egy veszélyes folyó mellett telepedett le, azért hogy testi erejét felhasználva szállítsa az utasokat a túlsó partra. Egyszer egy kisgyermeket vett a vállára, ám a folyó közepére érve a gyermek – aki nem volt más, mint a Kisjézus – egyre nehezebb lett. Kristóf úgy érezte, mintha az egész világ terhét cipelné, majdnem elmerült a vízben. Ráadásul a víz egyre mélyült, a hullámok mind hatalmasabbak lettek. Jézus ily módon keresztelte meg őt. Veszélybe került, de mégis szerencsésen átért. Akkor a gyermek feltárta igazi valóját, elmondta, hogy ő Krisztus. Szavai bizonyosságául azt ajánlotta Kristófnak, hogy ha hazatér, a háza előtt szűrje le a földbe a botját. Valóban, a rég elhalt ág reggelre pálmaként kilombosodott és datolyát termett.

Szent Kristóf a védőszentje az úton járóknak, hajósoknak, tutajosoknak, a kertészeknek és a gyümölcskereskedőknek, valamint a vándorembereknek és legújabban az autósoknak, motorosoknak. A kincskeresők is őt tartják patrónusuknak. A középkori ember hite szerint, azon a napon, amelyen Szent Kristóf képét meglátja valaki, biztosan nem hal meg, sőt a szent minden bajtól, balesettől, betegségtől megoltalmazza. Ezért Szent Kristófot legtöbbször feltűnő helyen, óriási méretekben ábrázolták, hogy már messziről meg lehessen pillantani. Gyakran a templomok, épületek külső falán, kapukon, tornyokon örökítették meg alakját. A nyugati egyház ábrázolásain szakállas óriás, amint egy folyón gázol át, vállán vagy karján a Kisjézus, akinek keresztes gömb vagy könyv van a kezében. Jelképe a vándorbot vagy a kizöldült bot. A keleti egyház ábrázolásain gyakran kutyafejű óriás vagy fiatal, felfegyverkezett harcos. Ünnepnapja: július 25.

Névnapja március 15., 25., május 9., július 25., október 31.

Gyakorisága A hazai Kristóf-kultusz első nyomaival az Árpád-kor névadásaiban találkozunk. A *Kristóf* keresztnév a XVI. században még gyakori volt, majd a következő évszázadokban szinte teljesen eltűnt a magyar névkincsből. 1967-ben mindössze hét gyermek kapta a *Kristóf* nevet, de a következő évtizedekben egyre kedveltebbé vált. A nyolcvanas évek közepén a gyakorisági lista 58. helyén szerepelt, 1983 és 1987 között 584 kisfiút neveztek el így. 1996-ra tovább növekedett a népszerűsége, a gyakorisági lista 30. helyére került. Ekkor 682-en kapták első és 95-en második névként. 2000-ben a 27. lett a férfinevek gyakorisági listáján: 729 gyermek kapta első névként, 101 fiú pedig másodikként. Továbbra is nagyon gyorsan nőtt a népszerűsége, 2003-ban már a gyakorisági lista 17. helyére került. 2006-ban az összlakosság statisztikájában az 54. helyen állt, a magyar férfiak közül 12 491 fő viselte első névként és 2050 másodikként a *Kristóf* nevet.

Becézése *Kiri, Kricsi, Kriska, Kristi, Kristó, Krizsó.*

Rokon neve *Krisztofer*, amely a *Kristóf* angol megfelelőjéből származik.

Idegen megfelelői Más nyelvekben is használatos, angolul *Christopher*, franciául *Christophe*, olaszul *Cristoforo*, spanyolul *Cristobal*, németül *Christoph*, svédül *Kristopher*, csehül *Kryštof*, lengyelül *Krzysztof*, szlovákul *Krištof*.

Családnévként A XV. századtól gyakran előfordul a *Kristóf*, de több névben a rövidült, becézett alakot találjuk, például *Krisó, Krizsó, Kristó, Kiri*.

Híres viselői *Kristóf* volt a XIII–XV. században három dán király neve.

Kolumbusz Kristóf (?1456–1506) Amerika felfedezője, neve olaszul *Cristoforo Colombo*, spanyolul *Christobal Colon*.

Lackner Kristóf (1571–1631) humanista jogtudós, Sopron város polgármestere, a magyar államtudományi irodalom egyik korai képviselője.

Hamon Kristóf (1693–1748) építőmester, Buda hivatalos kőművesmestere. Fő műve a vízivárosi Szent Anna-templom.

Simai Kristóf (1742–1833) író, szótáríró, kegyes tanítórendi tanár. Számos iskoladrámát írt diákjai számára.

Földrajzi névként *Kristóffalva* ma horvátországi település. Első írásos említése 1367-ből való *Crystanoch* néven.

Szólások Régi, ma már ritkán használatos szólásunk: *sokszor elmondja Kristóf imádságát* vagy *Kristófnak imádkozik*. Mindkettőt a gazdag emberekre szokták mondani, illetve azokra, akiknek sok pénzüik van. A szólás magyarázata, hogy Szent Kristóf imádságáról a középkor óta azt tartották, ha valaki azt reggel ájtatosan elmondja, azon a napon biztosan pénzre talál. A XIX. századi szólásgyűjteményekből ismerjük a *Jobb a Krisztus főzte, mint a Kristóf főzte* vagy *Jobb a Krisztus főzte, mint a Kristóf melegítette* mondást, amelyet a bor és a sör összehasonlításakor szoktak mondani a borkedvelők. A szólás keletkezésekor *Kristóf* egy ismert sörfőző neve volt.

Köznevesülve *Kristóffűnek* nevezik a békabogyót (*Actaea spicata*), amelyet farkasbab vagy farkasszőlő néven is emlegetnek.

Krisztián

Eredete Görög eredetű név, amely a *khriszma* 'olaj, kenet' jelentésű szóra vezethető vissza. Ehhez kapcsolódik Jézus görög neve, a *Khrisztosz* is, amelynek jelentése 'felkent', azaz a szentelt olajjal megjelölt uralkodó. Követőit latinul *Christianus*oknak, Krisztushoz tartozóknak nevezték. Ebből a töből keletkezett nyelvünkben a *keresztén* ~ *keresztény* ~ *keresztyén* közszó és a *Keresztély* név. Írásban a XIII. század elejétől fordul elő *Christianus*, *Cristanus*, *Cristinus* alakváltozatokban.

Védőszentje *Szent Krisztián* vagy *Christianus* (?–1003) vértanú, egy lengyelországi remeteség szakácsa, akinek halálát a missziót ért támadás okozta. Ünnepnapja: november 12.

Névnapja március 13., július 27., november 12., december 20.

Gyakorisága A *Krisztián* név csak a XVIII. század elején kezdett elterjedni hazánkban, egy Christian nevű szász herceg hatására, akit a történeti munkákban *Keresztély Ágost* (1666–1721) néven is emlegetnek. Egyháztörténeti jelentősége, hogy esztergomi érsekként ő kapta meg először a hercegprimási címet. Ennek ellenére a *Krisztián* nem vált népszerű névvé, inkább a magyarosabb *Keresztély* változata terjedt el. Az 1914-ben kiadott Révai Nagy Lexikon még nem kezeli önálló címszökeént, hanem a *Krisztián* helyett a *Keresztély* névhez irányítja az olvasót.

1967-ben mindössze három gyermeket neveztek el *Krisztiánnak*. A következő két évtizedben rendkívül divatos név lett, a gyakorisági lista 17. helyére került. 1983 és 1987 között 6910 alkalommal anyakönyvezték. Népszerűsége nagyon gyorsan

növekedett, 1996-ban a 10. leggyakoribb férfinév volt. Ekkor 1420-an viselték első és 226-an második névként. 2000-ben kicsit csökkent a népszerűsége, 15. helyen állt a férfinévek gyakorisági listáján: 977 gyermek kapta első névként, 265 fiú pedig másodikként. 2003-ra tovább veszített népszerűségéből, a gyakorisági listán hét hellyel csúszott vissza, a 22. volt. 2006-ban az összlakosság statisztikájában a 27. helyen állt, a magyar férfiak közül 46 891 fő viselte első névként és 7235 másodikként a *Krisztián* nevet.

Becézése A *Krisztián* név a magyar névkincsben nem rendelkezik nagy múlttal, ezért egyelőre becéző változata is kevés van. A hasonló hangalak miatt gyakran a *Krisztina* névvel azonos módon becézzük: *Krisz*, *Kriszti*. Erre a névhasználatra mutat példát egy 1840-ből való feljegyzés: „Stopovits Janos Szur Szabo Urhoz beszegedett Marer Kriszti 3 esztendőre”.

Rokon neve *Keresztély*.

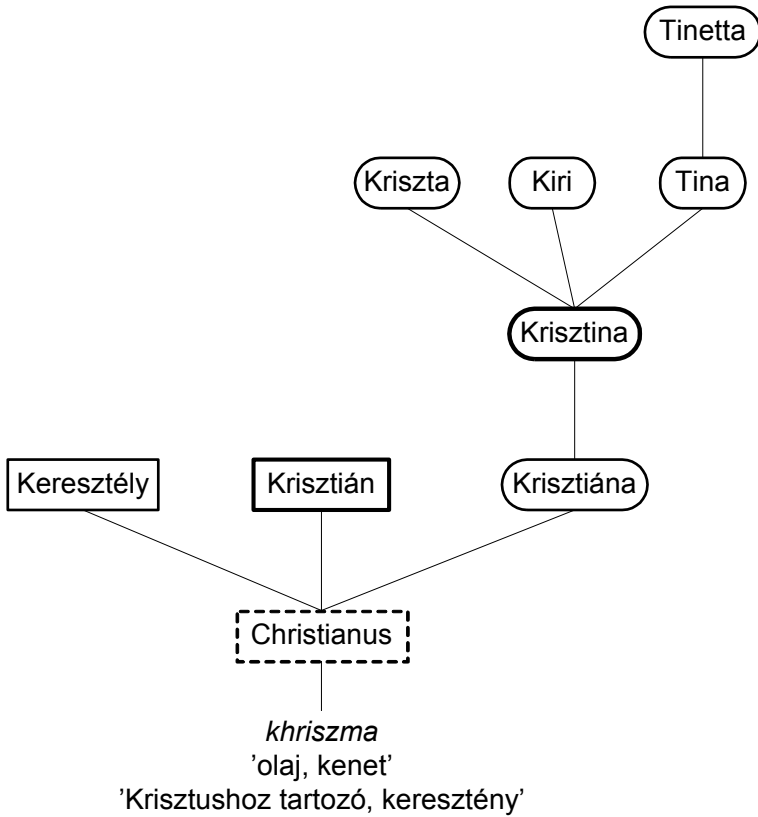
Női párja *Krisztiána*, *Krisztina*, valamint az újabb keletű, becézőikből keresztnévvé vált alakok: *Kriszta*, *Kiri*, *Tina*, *Tinetta*.

Idegen megfelelői A *Krisztián* név angolul és németül *Christian*, dánul *Christien*, *Christian*, *Kristen*, svédül *Kristian*, *Kristen*, franciául *Christian*, *Chrétien*, olaszul *Cristiano*, spanyolul *Cristián*, lengyelül *Krystian*, *Krystyn*, csehül *Kristián*, *Kristian*, bolgáruul *Christo*, szlovákul *Kristián*.

Családnévként A XVI. századtól előfordul a *Kristály*, *Kristély*, *Krisztály* változatban.

Földrajzi névként IV. *Krisztián* dán–norvég uralkodó tiszteletére háromszáz évig (1624–1924) *Krisztiána* volt a neve Norvégia fővárosának.

28. ábra. A *Krisztián* név rokon nevei

L

Lajos

Eredete Germán eredetű név, amely a *Hlútwig*, *Hlodwihs*, *Hloviss* alakváltozatokon keresztül az ófrancia *Lois*, majd *Louis* formából alakult ki. Az eredeti germán *Chlodovech* név összetett szó: *hloda* + *viga*. Elemeinek jelentése 'hangos, híres', 'hírnév' + 'harc, háború'. Latin alakja *Ludovicus*, amely a XIII. század végétől fordul elő különböző írásváltozatokban.

Védőszentjei *Szent Lajos király* (1215–1270) IX. Lajos néven francia királyként uralkodott. A lovagias, igazságos és szelíd keresztény uralkodó mintaképe. Megszerezte Jézus Krisztus szenvedésének ereklyéit, és méltó őrzésükre felépítette Párizsban a Sainte Chapelle kápolnát. Ünnepe: augusztus 25.

Toulouse-i Szent Lajos (1247–1297) II. Károly, nápolyi király fia, aki lemondott a trónról és belépett a ferences rendbe. Ábrázolásain a lábához helyezett koronával láthatjuk. Ünnepe: augusztus 19.

Bertrand Szent Lajos (+1581) a dél-amerikai indiánok térítője. Ünnepe: október 10.

Névnapja augusztus 19., 25., október 10.

Gyakorisága A XVIII. század végén a debreceni reformátusok között a 24. leggyakoribb név volt, a férfiak 0,04%-át hívták *Lajos*-nak. A XIX. század utolsó éveiben Budapesten az 5. legnépszerűbb név volt, az újszülött gyermekek 3,09%-át nevezték el így. Népszerűségét ebben az időben valószínűleg a történelmi események, pontosabban *Kossuth Lajos* személye idézte elő. A XX. században fokozatosan csökkent a gyakorisága. 1967-ben 17. volt az országos listán, ez 1636 névválasztást jelentett. 1983 és 1987 között 3028-szor anyakönyvezték ezt a nevet. 1996-ban 50. volt a gyakorisági listán, ebben az évben 243 gyermek kapta első, 110 második névként a *Lajos* nevet. 2000-ben a 61. helyre került 180 első és 137 második névválasztással. 2006-ban az összlakosság statisztikájában a 16. helyen állt, a magyar férfiak közül 104 722 fő viselte első névként és 18 220 másodikként a *Lajos* nevet.

Becézése *Laja*, *Lajcsi*, *Laji*, *Lajoska*, *Lala*, *Lali*, *Lajkó*.

Női párja A *Lajos* név latinus alakjának női párja a *Ludovika*, a francia megfelelőjének női változata pedig a *Lujza*.

Idegen megfelelői Németül *Ludwig*, franciául *Louis*, olaszul *Lodovico*, *Luigi*, spanyolul *Lodovico*, *Luis*, portugálul *Luís*, angolul *Lewis* vagy *Louis*, dánul és svédül *Ludvig*, csehül *Ludvík*, *Luděk*, lengyelül *Ludwik*, szlovákul *Ludovit*.

Családnévként Előfordul alapalakban *Lajos* formában, de rövidült és képzett alakban is, mint *Lai*, *Lajkó*.

Híres viselői Gyakori név volt a francia királyok között a *Lajos* név. A VIII. századtól a XIX. századig összesen 18 *Lajos* nevű királyt tart számon a francia történelem. Közülük a legismertebb a Bourbon-házból való *XIV. Lajos*, a Napkirály (1643–1715). *I. Nagy Lajos* (1326–1382) magyar és lengyel király, az első magyar egyetem megalapítója.

II. Lajos (1506–1526) magyar és cseh király. A mohácsi csatából menekülve, a megáradt Csele-patakba fulladt.

Aulich Lajos (1793–1849) honvéd tábornok, honvédelmi miniszter, az aradi tizenhárom vértanú egyike.

Kossuth Lajos (1802–1894) államférfi, a nemzeti függetlenségért, a feudális kiváltságok felszámolásáért s a polgári szabadságjogok biztosításáért vívott XIX. századi küzdelem legnagyobb alakja.

Gulácsy Lajos (1882–1932) festő. Lágymónus, szürrealisztikus képei egy sajátos álmvilág költői megnyilvánulásai.

Fülep Lajos (1885–1970) művészettörténész, művészettörténész, egyetemi tanár, a század jelentős magyar művészettörténésze.

Kassák Lajos (1887–1967) költő, író és festő, a magyar avantgárd művészeti irányzatok vezéralakja.

Lőrincze Lajos (1915–1993) nyelvész, tanár, rádiós és televíziós nyelvművelő műsorok vezetője.

Művészetben *Lajos király* (I. Nagy Lajos) Arany János *Toldi-trilógiájának* szereplője, a nemzeti király eszményképének megtestesítője.

Székely Bertalan híres festménye a *II. Lajos holttestének megtalálása* című kép.

Földrajzi névként Néhány helységnevünk emlékeztet a valamikori *Lajos* nevű alapítóra vagy birtokosra. A Fejér megyei *Lajoskomárom* községet 1803-ban Batthyány Lajos herceg alapította. A Bács-Kiskun megyei *Lajosmizse* községet 1878-ban hozták létre *Lajos* és *Mizse* puszták összevonásával, amelyben a *Lajos* helynév valószínűleg az egykori birtokosra utal. *Lajos-forrás*, a Szentendre melletti kirándulóhely 1908-ban kapta a nevét a terület akkori tulajdonosáról, báró Podmaniczky Lajosról.

Csúfoló

Lajos,

az élete bajos.

Köznevesülve A *Lajos-arany* 1640 és 1793 között Franciaországban vert, kb. 8 grammos aranypénz. *Lajos-stílusok* a neve a francia bútorművészet egymást követő három nagy stíluskorszakának, amelyek egy-egy király uralkodásához köthetők.

László

Eredete A szláv *Vladisláv* névből fejlődött *Ladiszló*, *Ladszló*, *Lacló* alakokon keresztül. Az eredeti szláv név jelentése 'hatalom és dicsőség'.

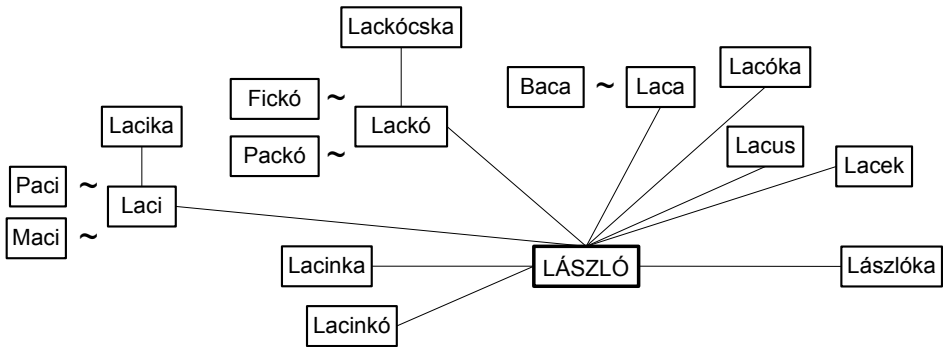
Védőszentje Hazánkban a László nevet Szent László királyunk terjesztette el, aki feltehetőleg lengyel származású édesanyjától kapta. *I. László* király (1045–1095) uralkodása alatt szigorú törvényeket hozott, melyek megerősítették a központi hatalmat, növelték a királyi jövedelmet és helyreállították a hosszas harcokban megrendült személy- és vagyónbiztonságot. Az egyház szerepe is megerősödött uralkodása alatt. Nagy adományokkal támogatta az egyházat, s ő maga is több apátságot és püspökséget (Nagyvárad, Zágráb) alapított. Halála után több mint tíz év elteltével helyezték véglegesen örök nyugalomra a nagyváradi székesegyházban. Sírja zarándokhely lett. Az egyházi képeken és a művészeti alkotásokon gyakran ábrázolják Szent Lászlót királyi öltözetben, koronával, joggal, országalmával, csatabárdal, karddal, páncéllal, zászlóval, címerrel. 1192-ben avatták szentté. Ünnepnapja: június 27.

Névnapja február 27., május 4., június 27., augusztus 8., 28.

Gyakorisága A XVIII. századtól gyakori és közkedvelt név. Míg a XVIII. századi adatok szerint a 14., addig a XIX. század végén már a 10. és a XX. század közepétől már az 1. helyen szerepelt a gyakorisági listán. 1967-ben ezt a nevet választották legtöbbször a szülők fiuknak, összesen 6886 esetben. Még az 1980-as évek közepén, az 1983–87-es adatok szerint is az 5. legkedveltebb név volt 16 969 névadással. Az 1990-es évektől csökkent a népszerűsége, de még 1996-ban is a 8. leggyakrabban választott férfinév volt. Ebben az évben 1455 kisfiú kapta első névként. A 2000-es években tovább csökkent a népszerűsége, ekkor a 10. leggyakoribb névként 1128 kisfiú kapta a *László* nevet. 2005-ben a 13. leggyakoribb névként 983 esetben adták a szülők a nevet első és 602 alkalommal második névként újszülöttüknek. 2006-ban az összesített statisztikák alapján még mindig az 1. férfinév 342 489 képviselővel. Ekkor a *László* nevet második névként 55 074 férfi viselte.

Becézése *Fickó*, *Laca*, *Lacek*, *Laci*, *Lacika*, *Lacinka*, *Lacinkó*, *Lackó*, *Lackócska*, *Lacóka*, *Lacus*, *Lászlóka*, *Maci*, *Packó*. Gyakori az ikerítéssel keletkezett becézés is: *Laca-Baca*, *Laci-Maci-Paci*, *Lackó-Fickó*, *Lackó-Packó*.

29. ábra. A László név becézői

Rokon neve *Ulászló*.

Idegen megfelelői A németben, svédben, olaszban a *Ladislavus*, a csehben, oroszban, románban a *Ladislav*, a spanyolban a *Ladislao* forma használatos.

Családnévként A *László* név és a belőle származó változatok, a *Laca*, *Lacó*, *Lack*, *Lackó*, *Laczkó*, *Lacók*, *Lászlófi*, *Lászlói*, *Laci*, *Lacka* gyakran lehetnek családnevek.

Híres viselői Hazánknak *Szent László* királyon kívül még négy királya kapta ezt a nevet:

II. László (1131–1163); *III. László* (1199–1205); *IV. (Kun) László* (1262–1290); *V. László* (1440–1457).

Hunyadi László (1431–1457) Mátyás király testvére, aki apja halála után a Hunyadi-párt vezére lett.

Amadé László (1704–1764) költő, zeneszerző, a rokokó dal megteremtője.

Kelemen László (1762–1814) színész, az első magyar hivatásos színtársulat igazgatója.

Szentjóni Szabó László (1767–1795) költő, a magyar jakobinus szervezkedés tagja, Batsányi János legjobb barátja.

Teleki László (1811–1861) politikus, író, az 1848-as országgyűlésen Pest vármegye függetlenségi szellemű képviselője.

Magyar László (1818–1864) földrajzi felfedező, világutazó.

Névy László, *Neff* (1841–1902) tanügyi és esztétikai író.

Arany László (1844–1898) Arany János fia, költő, esszéíró, kritikus.

Paál László (1846–1879) festő.

Mednyánszky László (1852–1919) festő.

Négyesy László (1861–1933) irodalomtörténész, pedagógiai író. A budapesti bölcsészkar tanáraként az ő híres Négyesy-stílusgyakorlatán nevelkedett Babits Mihály, Juhász Gyula, Kosztolányi Dezső.

Batthyány László, gróf, Batthyány-Strattmann herceg (1870–1931) orvos. A szegény betegeit ingyen gyógyította, így a szegények orvosaként vált ismertté. II. János Pál pápa 2003. március 23-án boldoggá avatta.

Németh László (1901–1975) író.

Nagy László (1925–1978) költő.

László Fülöp Elek, Laub, Sir Philip (1869–1937) portréfestő, Székely Bertalan és Lotz Károly tanítványa.

László Aladár (1896–1958) újságíró, színpadi szerző.

László Imre (1930–1954) irodalomtörténész, kritikus.

Művészetben *Szent László* király alakjához több legenda is fűződik. A *Képes Krónikában* olvashatjuk, hogy amikor a kunok irtózatosan raboltak és fosztogattak Magyarországon, László híret vette, s utánuk eredt. Kerlés falunál utolérte őket, de ellenfelei megrettenve futásnak eredtek. Ekkor vette észre, hogy egy szép magyar leányt egy kun vitéz elragadott. László megmentette a lányt.

A király a hadakozások közben megfáradt szomjazó és éhező harcosainak hol vizet fakasztott a sziklából, hol imájával ennivalót teremtett. Amikor László király Torda környékén egymaga lovagolt a hegyek között, kun rablók támadtak rá. Olyan sokan voltak, hogy nem volt már menekvés. Ekkor a király Isten oltalmába ajánlotta magát. Erre hirtelen a hegy kétfelé hasadt, s benne szörnyű mélység támadt a király és üldözői között. A mai napig megvan ez a hasadék, amelyet Tordai-hasadéknak neveznek.

László király halálában is számos csodát tett. Mikor a halott király testét Váradra (Nagyváradra) vitték, hívei egy fogadóhoz érve megpihentek. Miután elnyomta őket az álm, a kocsi, melyen a király teste volt, magától elindult Várad felé. A királyi sír zarándokhely lett. Rengeteg beteg ment oda gyógyulni. A hagyomány szerint az is megtörtént, hogy László király sírjából kikelve, ércszobra lovára szállva védte meg népét a tatár támadás ellen. Ezt a mondát dolgozta fel Arany János *Szent László* című költeményében:

Már a székely alig győzi,
Már veszélyben a nagy zászló,
De fölharsog a kiáltás:
Uram Isten és *Szent László!*
Mint oroszlán, ví a székely,
Megszorítva, nem megtörve...

Most a bércen láthatatlan
Csattog a nagy ércló körme.

Vörösmarty Mihály *Szent László* című versében állít emléket a királynak:

Béla fiát, *Lászlót* a váradi sírterem őrzi,
Lelke magas mennynek fénypalotáiban él.
Sok harcolt hajdan vad erőben bátorodott hős:
A legerősebb ő s a haza szente vala.

Csodálatos középkori *Szent László-ének* maradt fenn, mely László királyt dicsőíti:

Te arcul teljes, szép piros valál,
tekéntettedben embereknél kedvesb,
beszédedben ékes, karodban erős,
lám, mentent te ejtesz, ki teveled küzdik.
Testedben tiszta, lelkedben fényes,
szívedben bátor, miként vad oroslán,
azért neveztek Bátor *Lászlónak*,
mikoron méglen iffjudad volnál.

Szent László alakját számos képzőművészi alkotás is megörökítette. Megtalálhatjuk élete egy-egy eseményét miniatúrákon, fametszeteken, falfreskókon, festményeken. Több szobor is készült Szent László királyról. A Kárpát-medencében összesen 48 település őrzi nevében vagy templomát díszítő freskójával, szobrával, oltárképével Szent László emlékét. Közismert a XIV. században készült Szent László fejképekgyertartója (hermája).

Hunyadi László alakja több művészt megihletett. Így róla szól, neki állít emléket Erkel Ferenc *Hunyadi László* című négyfelvonásos operája, Petőfi Sándor *A király esküje* című verse, Madarász Viktor *Hunyadi László siratása* című festménye.

Arany Lászlónak írta Petőfi Sándor az *Arany Lacinak* című versét.

A népi irodalomban is megtalálhatjuk a László nevű szereplőket. *Fehér László* a főhőse egy olasz eredetű vándormesére épülő balladának.

Fehér *László* lovat lopott
A Fekete-halom alatt.
Nagyot pattant az ostora,
Meghallotta Gönc városa.
El is fogták Vígegerbe,

Onnan vitték a tömlőcbe.

A vásári komédiák László vitézéből a múlt század végén *Vitéz László* lett.

Földrajzi névként A Kárpát-medencében több olyan település található, amelynek a neve Szent László emlékét őrzi: *Pusztaszentlászló* és *Zalaszentlászló* Zala megyében, *Bakonyszentlászló* Veszprém megyében, *Pilisszentlászló* és *Vácszentlászló* Pest megyében, *Mátraszentlászló* Heves megyében, *Bükkszentlászló* Borsod-Abaúj-Zemplén megyében, *Jászszentlászló* Jász-Nagykun-Szolnok megyében, *Szentlászló* Baranya megyében, *Szentlászló* Horvátországban, *Tordaszentlászló* Erdélyben, Kolozs megyében, *Szentlászló* Szlovéniában. A magyarországi *Szentlászló* nevű települések létrehozták a *Szentlászló Szövetséget*. 2002. június 8-án a közép-zalai *Zalaszentlászlón* a *Szentlászló* nevű Kárpát-medencei települések kétnapos találkozójára került sor.

Szent László-hegy a Visegrádi-hegységben, Pilisszentlászlótól északkeletre fekvő 590 m magas hegy. *Szent László-víz* a Gerecsében eredő patak.

Szólások Aki elpilled a nyári melegben és lomhán vagy sehogy nem dolgozik, arra azt mondjuk: *felül Laci a nyakába* vagy *Laci ül a hátára*. Ha valaki pedig jelentéktelen dolognak is nagyon örül, az *Úgy örül, mint Vak Laci a fél szemének*.

Csúfolók

Laci bácsi nem nagy úr,
Lába közt fut a nyúl!

*

Lackó, packó,
Pipadohány-zacskó!
Rágyújtott a pipára,
Leégett a szakállá!

*

Lackó, fickó,
zsöndör disznó!

*

Laci,
jó neked a csacsi.

*

Sej-haj *Lacika*,
Szaladj el a lagziba.

*

Laci, *Laci*, *Lázár*
Kolbászt visz a hátán,

Ha nem bírja, leteszi,
Hátrafordul, megeszi.

*

Lacika,
a két lába pálcika.

Köznevesülve A népnyelvben ismerjük a *Szent László pénzét*, melynek eredetét egy Szent Lászlóról szóló legendával magyarázzák. Amikor a kunokat üldözőbe vették a magyarok, a kun Kapolcs vezér megparancsolta katonáinak, hogy minden aranyat szórjanak maguk után, hogy az azt felszedő magyarok lankadjanak az üldözésben. S valóban a kapzsi katonák elkezdték az aranyakat összeszedgetni. Ekkor Szent László király Istenhez fohászzkodott, s az aranyak nyomban kavicsá váltak. Azóta a kicsi kerek kavicsokat Szent László pénzének nevezik. A tordai nép ajkán úgy él ez a legenda, hogy a kunok elől menekülő Szent László szórt el aranypénzt, és az vált a kun katonák kezében kövé.

A másik monda a *Szent László füve* (*Gentiana cruciata*), ismert nevén keresztesfű, vagy ahogy a Dunántúlon nevezik, a kígyótárnics eredetét fejt meg. Amikor vitézeit pestis tizedelte, László király kilötte nyílveaszóját, mely nagyot kanyarodott a levegőben, majd leesve átjárt egy kis füvet, melyet megérintve a betegek rögtön meggyógyultak. A Dunántúlon *Szent László füve* a neve a kánya-harangvirágnak (*Campunala rapunculoides*) is.

Szent László gyógyító erejének tiszteletére nevezték el Budapesten a járványos betegek gyógyintézetét *Szent László Kórháznak*.

A népnyelvben a semmirekellő, hitvány embert *lacházinak*, *lacibetyárnak* nevezik, a lusta embert *laci*s vagy *lackós* jelzővel illetik. Egy-egy területen *laci* a neve a madarászattal, halászattal, vadászattal foglalkozó embernek.

A népi elnevezésekből a *lacipecsenye* szavunkra is megfejtést találhatunk. A *laci* több vidéken mosogatásra alkalmas vagy vízmeregető edényt jelent, illetve lehet a neve a domboldalba vágott, téglával kirakott nyári konyhának is. Itt, vagy a hasonló jelentésű *lacikonyhában*, a szabadban levő *lacikemencében* sütik az igazi lacipecsenyét. Nem kell konyha a gyerekek által szívesen fogyasztott koronaakáchoz (lepényfa, *Gleditsia*), mely *lackó* néven ismert.

Levente

Eredete Régi magyar személynév. Kialakulásáról és jelentéséről kétféle magyarázatot ismerünk. Az egyik vélemény szerint a magyar *lesz* ige *lev-* tövének származéka, ennek megfelelően a jelentése 'levő, létező, levőske', 'kis lény'. A másik feltevés

szerint a 'vadász' jelentésű szláv szó személynévképzős formájából alakult. Az eredeti formája valószínűleg *Lovanta* lehetett, feltehetőleg a 'vadász' jelentést kapcsolták hozzá. A *Levente*, *Leuenta*, *Luenta* alakváltozatok a XI. század közepétől fordulnak elő írásban. A XIX. században újították fel *Levente* alakban.

Védőszentjei *Szent Hérosz* (†300), örményországi katonavértanú. Ünnepe: június

24. *Szent Leontinus* (†76) katonavértanú. Ünnepe: június 18.

Névnapja február 13., június 18., 24., 28., november 12.

Gyakorisága 1967-ben 135 gyermek kapta a *Levente* nevet, és a következő évtizedekben egyre gyakoribbá vált. 1983 és 1987 között 1034 alkalommal anyakönyvezték. 1996-ban a 38. leggyakoribb férfinév volt, ebben az évben 465 gyermek kapta első és 104 második névként. 2000-ben a 26. leggyakoribb név volt, 741 első és 153 második névválasztással. 2006-ban az összlakosság statisztikájában a 49. helyen állt, a magyar férfiak közül 16 932 fő viselte első névként és 4431 másodikként a *Levente* nevet.

Becézése *Levi*, *Levike*, *Levus*.

Rokon neve *Levéd*, *Levedi*.

Híres viselői A *Levente* név első ismert viselője két Árpád-házi herceg. Egyikük Árpád fejedelem fia (X. század), a másik I. Endre és I. Béla testvére (?–1046).

Sipeki Levente (1937–1985) balettművész.

Földrajzi névként A *Levente* névvel azonos töből ered a történelmi területet jelölő *Levédia* név, amelynek az alapjául szolgáló személynév szintén a *lesz* ige családjába tartozik.

Csúfoló Új keletű névcsőfoló mondóka:

Levente,
igen fagyos telente.

Köznevesülve A 'dalia, hős, vitéz' jelentésű *levente* köznévvél jóval később keletkezett, a *Levente* névtől függetlenül. A *néma levente* szövszerkezet a szüksézávv, nehezen szóra bírható ember megnevezésére szolgál.

Lóránt

Eredete A germán eredetű, 'dicsőség, hírnév' + 'merész' jelentésű *Roland* név latinos *Rolandus* alakjából keletkezett a magyar *Loránd* elnevezés. A névben hangátvetés történt, azaz az *r* és az *l* hang helye fölcserélődött. A *Rolandus*, *Roraldus*, *Lorandus*

alakváltozatok a XII. század közepétől fordulnak elő az írott szövegekben. A *Lóránt* név a *Loránd* újabb keletű alakja.

Védőszentje *Lóránt* nevű szentje nincs az egyháznak. Védőszentet a *Roland* név védőszentjei közül választhatunk.

Névnapja szeptember 15.

Gyakorisága Nem tartozik a gyakori nevek közé. 1967-ben a *Lóránt* nevet 27 kisfiú kapta. A nyolcvanas évek közepén, 1983 és 1987 között 209 képviselővel a gyakorisági lista 82. helyére került. 1996-ban a 124. volt 23 első és 5 második névválasztással. 2000-ben a 135. helyen állt, 21 első és 13 második névadással. A következő években egyre népszerűbbé vált. 2006-ban az összlakosság statisztikájában a 96. helyen szerepelt, a magyar férfiak közül 2529 fő viselte első névként és 519 másodikként a *Lóránt* nevet.

Becézése *Lóri* és *Lorán* mellett legismertebb becézője a *Lóci*.

Rokon nevei *Roland*, *Loránd* és az olasz eredetű *Orlandó*. Lásd 40. ábra (*Roland*).

Családnévként Sok családnévünk keletkezett a *Loránd* ~ *Lóránt* név valamelyik változatából, például *Lóra*, *Lorán*, *Loránd* ~ *Loránt*, *Lóránti*. Összetételekben is előfordul, például *Lorántfi*, *Lorandffy*, *Loránfi*.

Híres viselői *Borsa Lóránt* (?–1301?) erdélyi vajda. 1285-ben az Erdélyen át menekülő tatárokon aratott győzelmet.

Balogh Lóránt (1869–1945) építész, tanár.

Hegedüs Lóránt (1872–1943) gazdaságpolitikus, pénzügyminiszter, író, az MTA és a Kisfaludy Társaság tagja.

Nyáry Lóránt (1928–1982) festő, grafikus.

Sok magyar nemes családnéve volt a *Lóránt* név valamely alakja. Közülük is kiemelkedik:

Lorántffy Zsuzsanna (1600–1660) fejedelemasszony, I. Rákóczi György felesége.

Lóránt László, *Lichter* (1905–1965) költő, író, újságíró.

Lóránt Imre, *Lichtscheidl* (1909–1974) gyermekgyógyász.

Lóránt Gyula, *Lipovics* (1923–1981) labdarúgó, edző.

Művészetben *Őrjöngő Lóránt* a címe Lodovico Ariosto eposzának (?1504), amelyből Antonioni Vivaldi háromfelvonásos operát szerzett 1727-ben.

Földrajzi névként *Lórántháza* Szabolcs-Szatmár-Bereg megyei község, a XX. század első felétől Nyírbakta településsel történt egyesítése után *Baktalórántháza* néven ismerjük. Neve arra a Tamás fia Lóránt nevű személyre emlékeztet, aki a XIV. század elején több oklevélben is szerepel.

Csúfoló Új keletű névcsúfoló mondóka:

Lóránt,

mély vízbe beleránt.

M

Marcell

Eredete A latin eredetű név a *Marcellus* családnévből származik, mely eredetileg a *Marcus* név becézett alakja. A latin *Marcus* név jelentése 'Mars istenhez tartozó, neki szentelt'.

Védőszentjei *I. Szent Marcellus* (+309) pápa. Nehéz feladat jutott neki osztályrészül, a Diocletianus-féle üldözésben szétzilált egyházkormányzatot kellett újból megszerveznie. Száműzetésben halt meg. Ünnepnapja: január 16.

Szent Marcellus a szíriai Apamea püspöke, akit a feldühödött pogányok gyilkoltak meg, amikor a pogány szentélyek lerombolását vezette. Ünnepnapja: augusztus 14.

Névnapja január 9., 16., április 26., augusztus 14.

Gyakorisága Az utóbbi évtizedekben vált gyakorivá. A korábbi századokban nem tartozott a kedvelt nevek közé. Még az 1967-es statisztika szerint is csupán 4 kisfiú kapta a *Marcell* nevet. Az 1983–87-es adatok alapján 432 alkalommal anyakönyvezték. 1999-ben már a 35. leggyakrabban adott fiúnév volt 513 választással. A 2000-es évek statisztikáiban is átlagosan 500 választással a 30–33. helyen található a nevet. Ezt bizonyítják a pontos adatok, melyek szerint 2000-ben első névként 556 kisfiú kapta, 2001-ben 576, 2002-ben 523 esetben anyakönyvezték, 2003-ban 513-szor. 2004-ben a 26. leggyakoribb fiúnévként 668, 2005-ben pedig már a 16.-ként 898 választással szerepel a statisztikában. Ebben az évben 150 esetben adták a szülők a *Marcell* nevet második névként fiuknak. 2006-ban az összlakosság statisztikájában a 64. helyen állt, a magyar férfiak közül 8362 fő viselte első és 1160 másodikként a *Marcell* nevet.

Becézése *Marcellka, Marci, Marcus*.

Rokon nevei *Márkus, Márk, Markó, Márkó*.

Női párja *Marcella, Marcellina*, közvetetten a *Célia, Zella, Zeline, Zelinke* és a *Celina, Szelina, Zelina*.

Idegen megfelelői Gyakori és ismert név számos más nyelvben is. A franciában, lengyelben, románban *Marcel*, az olaszban *Marcellino, Marcello* a spanyolban, portugálban *Marcelino, Marcelo* változatok használatosak.

Családnévként Előfordulására a XV. századtól vannak adataink, de kezdetben csak *Marcel* formában. Később többféle változata is ismert a névnek, így *Marczel*, *Marcell*.

Híres viselői *Marcellus* annak az előkelő római családnak a neve, melynek kiemelkedő tagja volt *Marcellus Marcus Claudius* római hadvezér (Kr. e. 268–208).

II. Marcellus (1501–1555) pápa, aki halála miatt még egy hónapig se töltötte be tisztét. Rövid uralkodása alatt buzgón igyekezett életbe léptetni a tridenti zsinat reformjait. Palestrina róla nevezte el egyik miséjét (*Missa papae Marcelli*).

Nemes Marcell (1866–1930) műgyűjtő, aki számos nagy értékű ajándékkal gyarapította a Szépművészeti Múzeum anyagát, ösztöndíjjal támogatta a tehetséges magyar festőnövendékeket.

Grossmann Marcell (1878–1936) magyar származású matematikus, Albert Einstein barátja és osztálytársa.

Benedek Marcell (1885–1969) irodalomtörténész, műfordító, az irodalomtudományok doktora.

Riesz Marcell (1886–1969) matematikus, egyetemi tanár, aki a trigonometrikus sorok vizsgálatával nemzetközi hírnevet szerzett.

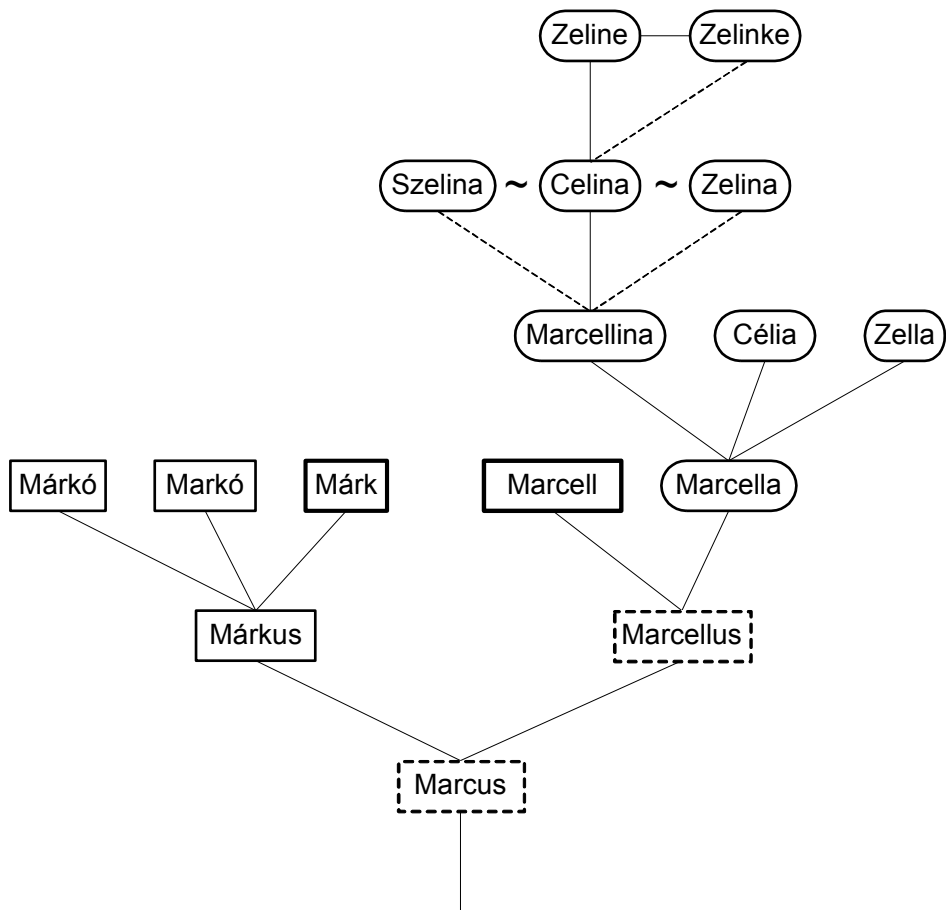
Marcell György (1871–1943) meteorológus, a mikroklimatikus megfigyelések módszerének és az eredmények matematikai feldolgozásának első művelője.

Etienne Marcel (?1316–1358) francia politikus, aki a királyi önkény ellen föllépő polgárság egyik szószólója lett, majd később ő is diktátorként uralta Párizst.

Marcel Proust (1871–1922) francia regényíró, kritikus. Legjelentősebb műve *Az eltűnt idő nyomában*.

Marcello Mastroianni (1924–1996) az egyik legismertebb és leghíresebb, Oscar-díjas olasz filmszínész.

30. ábra. A *Marcell* név rokon nevei

'Mars istenhez tartozó, neki szentelt'

Művészetben Több irodalmi és zenei műben is találkozhatunk Marcell nevű szereplővel. Shakespeare *Hamlet* című drámájában *Marcellus* a helsingőri vár őrtisztje, aki több társával együtt már két ízben látta éjfélkor a szellemet elvonulni:

Horatio azt mondja, képzelődünk,
És nem fog rajta hit, ez általunk

Két ízbe látott rémlátvány felől:
Én hát magammal hívtam őt, virassza
Velünk az éjnek perceit;
S ha jó megint a tünemény, legyen
Szemünk' tanúja, és szólítsa meg.

Marcel az egyik szereplője Puccini *Bohémélet* című operájának.

Földrajzi névként Néhány helynévben is megtaláljuk a *Marcell* nevet. A Somogy megyei *Marcali* a Marcell személynév régi változatából, a Marcalból keletkezett, jelentése 'Marcal birtoka, területe'. A XIV. századtól vannak adatok a felvidéki *Marcalfalu* településről, mely a személynév és a falu összetételéből keletkezett. Szintén összetett helynévi alak a szlovákiai Komáromtól keletre fekvő *Marcalkeszi*, mely a keresztnévi előtagból és a törzsnévi Keszi utótagból áll.

Köznevesülve A *Marcell-hullám* a haj olyan enyhe, mesterséges göndörítése, amely nagyon hasonlít a természetes hullámos hajra. Az elnevezés a fodrászati eljárás feltalálójának nevét őrzi, a párizsi *Marcel Grateau* fodrászmesterét, aki az 1870-es évektől alkalmazta ezt az eljárást az általa föltalált hajsütővassal.

Márió

Eredete A latin *Marius* ('férfiás') nemzetségnévből származó *Máriusz* név olasz megfelelője.

Védőszentje Megegyezik a *Máriusz* névével. *Marius* (+304?) római vértanú.

Ünnepnapja: január 19.

Marius volt a neve annak a VI. században élt jámbor ötvösnek, aki később püspök lett (+594). Ünnepnapja: december 31.

Névnapja január 19.

Gyakorisága Hazánkban a ritka nevek közé tartozik. Azonban az utóbbi években egyre többen választják gyerekeknek a *Márió* nevet. Ezt bizonyítja, hogy amíg 1967-ben csupán 1 kisfiú, 1983 és 1987 között 5 fő kapta, addig az 1996-os statisztika alapján már 133 alkalommal első, 29-szer második névként anyakönyvezték. Hasonló gyakorisággal fordult elő a név a 2000-es évek elején is, amikor 81 fiú kapta első és 28 második névként. A 2006-os összesített gyakorisági listán a *Márió* a 97. férfinév 2472 képviselővel. A nevet második névként ekkor 670-en viselték.

Becézése *Marci*, *Marcika*, *Markó*.

Rokon neve *Máriusz*.

Idegen megfelelői Az olaszban, spanyolban, németben, spanyolban, csehben *Mario*, a portugálban *Mário*.

Híres viselői Hazánkban szinte nem is találunk olyan híres személyt, aki ezt a nevet viselné.

Senessy Márió (1930–1976) író, műfordító. Kortárs magyar írók műveit fordította németre.

Mario Lanza, Alfredo Arnold Cocozza (1921–1959) operaénekes, filmszínész, aki énekesként először kapott aranylemezt a klasszikus és a pop kategóriában is. Művésznevét anyja, Maria Lanza iránti tiszteletből vette fel.

Művészetben Az irodalom legismertebb *Mario* nevű szereplője Thomas Mann *Mario és a varázsló* című novellájának főhőse:

„– *Mario* a nevem – felelte a fiatalember halkán.

– Ó, *Mario*, nagyon jó. Hiszen ismerem a neved. Elterjedt név. Klasszikus név, egyike azoknak, amelyeket a haza megszentelt hagyományai őriznek. Bravo. Salve!”

Márk

Eredete A *Márkus* név rövidült formájaként keletkezett. A latin eredetű *Márkus* jelentése bizonytalan. Egyes magyarázatok szerint 'Mars hadistenhez tartozó; Mars hadistennek szentelt'. A latinos *Marcus* írásváltozat előfordulására a XII. század elejétől vannak adatok és alig valamivel később megjelenik a *Marc*, *Mark* forma is.

Védőszentjei *Szent Márk evangélista* (I. század) Szent Péter apostol tanítványa, Alexandria püspöke, a második evangélium szerzője. Hitéért vértanúhalált halt. Holttestét a IX. században velencei kereskedők magukkal vitték, majd egy csoda nyomán a X. századtól kezdve Velence védőszentjeként tisztelték. Jelképeként gyakran feltűnik az oroszlán vagy a szárnyas oroszlán. Legnevezetesebb temploma a velencei székesegyház. Ünnepnapja: április 25.

Szent Marcus pápa (†336). Ünnepnapja: október 7.

Névnapja április 25., május 25., június 18., október 7.

Gyakorisága 1967-ben öt gyermek kapta a *Márk* nevet. A kilencvenes évektől hirtelen megnőtt a népszerűsége, 1996-ban a 7. leggyakoribb fiúnév volt, 1471 gyermeknek adták első névként, 464-nek másodikként. 2000-ben a népszerűségi lista 9. helyére került 1227 első és 510 második névválasztással. 2006-ban az összlakosság statisztikájában a 44. helyen állt, a magyar férfiak közül 23 157 fő viselte első és 7998 második névként a *Márk* nevet.

Becézése *Marci*, *Márki*, *Markó*, *Márok*.

Rokon nevei *Márkus*, *Markó*, *Márkó*, *Marcell*. Lásd 30. ábra (*Marcell*).

Női párja Közvetetten a *Marcella* és a *Marcellina*, valamint az újonnan megjelenő *Célia*, *Zella*, *Zeline*, *Zelinke* és a *Celina*, *Szelina*, *Zelina* név. Lásd 30. ábra (*Marcell*).

Idegen megfelelői Angolul *Marcus*, *Mark*, németül és dánul *Markus*, *Marcus*, franciául *Marc*, olaszul *Marco*, spanyolul *Marco*, *Marcos*, románul *Marcu*, horvátul *Marko*, szlovákul *Marek*.

Családnévként Többek között a *Márkus* ~ *Márk* névből keletkezhetett a *Már*, *Mara*, *Marcsa*, *Marcsó*, *Mári*, *Marka*, *Márki*, *Markó*, *Maró*, *Maros*, *Marsa* családnév. A *Márk* fő vagy annak valamely változata összetett nevekben is előfordul *Márfi*, *Márkfi*.

Híres viselői *Kálti Márk* (+1358) krónikaíró. Hosszú ideig a *Képes Krónika* szerzőjével azonosították, az újabb kutatások azonban megkérdőjelezik szerzőségét. *Rózsavölgyi Márk*, Rosenthal (?1789–1848) zeneszerző, hegedűművész, a verbunkos zene egyik utolsó, igen magas színvonalú képviselője, az első csárdás-komponistánk. *Zala Márk*, Márkus László (1949–1985) színész. Pályáját a 25. Színházban kezdte, nevét elsősorban filmjei tették ismertté.

Markó Károly (1791–1860) festő, a XIX. századi magyar tájképfestészet nagy hatású mestere.

Földrajzi névként A Márk, Márkus személynevet több helynévben is fellelhetjük. A Baranya megyei *Márfa* első említésekor a XIV. században *Markfalwa*, azaz a *Márk* személynév és a birtokos személyjellel ellátott *falu* szó összetétele. A Nógrád megyei *Márkháza* szintén egy Márk nevű személy birtokára vagy lakóhelyére utal, akárcsak a Zala megyei *Márokföld*. A Veszprém megyei *Márkó* helység és a baranyai *Márok* neve is a Márk, Márkus személynévből keletkezett magyar névadással. A Szabolcs-Szatmár megyei *Márokpapi* település nevének jelentése 'Márk papé, Márk pap birtoka'.

Népszokások A *Márk napjával* együtt ünnepelt búzaszentelésről a középkor óta vannak emlékeink, a szentelt búza megbecsült népi szentelmény. A XX. század elejéig a búzaszentelést az ország legtöbb településén kint a mezőn körmenttel is megünnepelték. A szentelt búzaszálat sokféle az asszonyok imádságos könyvükben tartották, és gyógyításra használták.

Szólások A *Márk vagyok*, *nem Lukács* régies szólásunk, amelynek jelentése 'egyszerű ember vagyok, nem pedig bölcs tudós', vagy még általánosabb értelemben 'ez a bizonyos dolog nem szokásom, én másféle ember vagyok'. Arany Jánosnak *A hamis tanú* című költeményéből indult útjára a szállóige: *Allj elő, vén Márkus!* (vedd le a süveget). Akkor szoktuk idézni, ha valakinek helyt kell állnia magáért, bátran, erélyesen kell felszólalnia.

Martin

Eredete A latin *Martinus* névből keletkezett. Jelentése 'Mars istenhez hasonló; harcias, bátor, merész'. *Martinus*, *Martonus*, *Mortinus* változatokban már a XI. század elejétől előfordul. A magyar nyelvben a rövidült, hagyományos *Márton* alakváltozat terjedt el. Az 1971-ben megjelent utónévkönyv a *Martin* nevet nem tartalmazza, az 1998-as kiadásban szótárasták először a magyar névkincsben szereplő keresztnévként. Idegen nyelvi hatásra terjedt el ebben a formában.

Védőszentje *Szent Martinus* pápa (+655). Ünnepe: április 13. Más védőszentet a

Márton név védőszentjei közül választhatunk.

Névnapja április 13., november 11., 12.

Gyakorisága 1996-ban a 24. leggyakoribb férfinév volt, 795 gyermek kapta első névként és 81 másodikként. 2000-re tovább nőtt a népszerűsége, ekkor a 16. volt a gyakorisági listán 961 első és 98 második névválasztással. 2006-ban az összlakosság statisztikájában az 56. helyen állt, a magyar férfiak közül 11 834 fő viselte első névként és 1478 másodikként a *Martin* nevet.

Becézése *Mart*, *Marti*, *Martinka*.

Rokon neve *Márton* és áttételesen a *Martos* név. Lásd 31. ábra (*Márton*).

Női párja *Martina* és ennek önálló keresztnévvé vált becézői: *Martinella*, *Martinka*, *Tina*, valamint az utóbbi továbbképzésével keletkezett *Tinetta*. Lásd 31. ábra (*Márton*).

Idegen megfelelői Megegyeznek a *Márton* idegen nyelvi alakjaival.

Híres viselői *Martin Lajos* (1827–1897) matematikus, a repülés egyik magyar úttörője.

Martin György (1932–1983) néptáncutató.

Földrajzi névként A *Martin* névhez a Kis-Antillák egyik szigetének neve, *Martinique* kapcsolódik. Ez a név a hagyomány szerint úgy keletkezett, hogy 1493-ban a sziget körül hajózó Kolumbusz Kristóf asszonyokat látott a paron, akik azt kiáltották: *Madinina*. Kolumbusz azt hitte, ez a sziget neve. A *Madinina* elnevezést később mégis a francia *Martin* személynévhez igazították. A sziget jelenleg Franciaország egyik tengerentúli megyéje.

Szólás Az *Úgy néz ki, mint Martinka, mikor a jég elverte* tájnyelvi szólás – arra a személyre mondják, aki nagyon rossz színben van.

Köznevesülve A *martinacélgyártás* folyamatát egy francia kohómérnökéről (*Pierre Émile Martin*) nevezték el, és az ő nevét őrzi a *martinkemence* szavunk is.

Márton

Eredete A latin *Martinus* név *Marthonus* változatának rövidülése. Jelentése 'Mars istenhez hasonló; harcias, bátor, merész'.

Ilosvai Selymes Péter XVI. századi névfejtésében ezt olvashatjuk:

Márton Mars istent megfogá, üstökön ragadá,
Ez világnak bíróját mikoron megbírá.

Védőszentje Ezt a nevet viselte a középkor egyik legnépszerűbb szentje, *Szent Márton* (316–397). A hagyomány szerint Márton Pannónia tartományában, Savaria városában született. Apja lovag volt. Egyszer a császár megparancsolta, hogy az öreg katonák helyett fiaik álljanak szolgálatba. Ekkor a 15 éves Mártonnak lovagnak kellett állnia. Történt egyszer, hogy amikor a galliai (franciaországi) Amiens-ben Márton kilovagolt a város kapuján, szembejött vele egy szegény ember, aki mezítelen volt. Az idő már télre járt, nagyon hideg volt. Szent Márton kardjával leszelte köpenye felét, és odaadta a szegény, ruhátlan embernek. Azon az éjjelen megjelent Mártonnak Krisztus, akin köpönyegének az a darabja volt, amellyel ő előző nap a koldust betakarta. Ekkor Márton búcsút mondott a lovagi életnek, megkeresztelkedett, s számos csodát vitt véghez, Tours város püspöke lett.

Olyan legendák is ismertek, melyek szerint a szent életű püspök nem Savariában, hanem a mai pannonhalmi apátság helyén született. Ezt a települést, amíg Kazinczy Ferenc át nem keresztelte Pannonhalmára, valóban *Szentmártonnak* (*Győrszentmártonnak*) hívták.

Márton a franciák legnépszerűbb szentje, ezért sok francia legenda is szól róla. Egyes legendákban Szent Mártont – pannóniai származása miatt – magyar királyfiként emlegetik. Szent Márton magyar származását hangsúlyozza az a pozsonyi koronázási templomban látható, Donner Raphael által készített *Szent Márton ólomszobor* is, melyen Mártont a művész magyaros ruhában ábrázolta. Az egyházi képeken és a művészeti alkotásokon gyakran ábrázolják Szent Mártont lovon, katonaruhában vagy éppen úgy, amikor a köpönyegét a koldusnak adja. Ünnepe: november 11.

Névnapja április 13., november 11., 12.

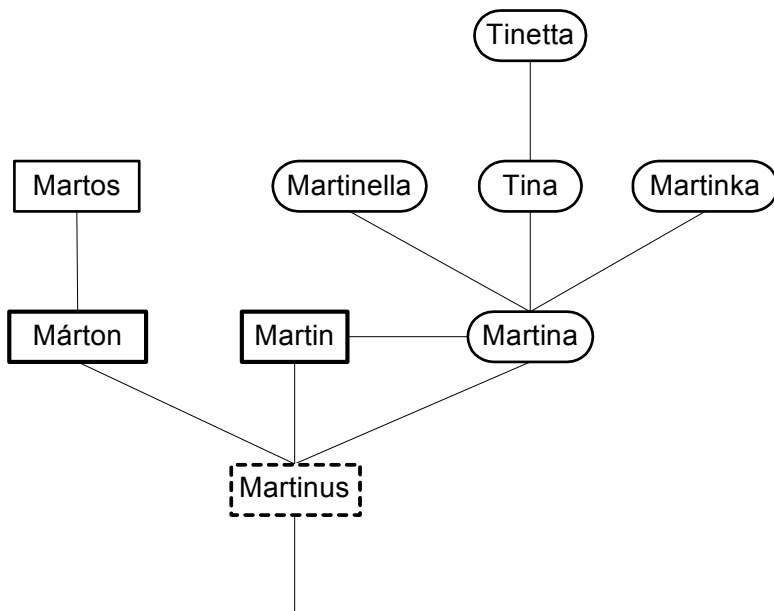
Gyakorisága A *Márton* név a XVII., XVIII. században a gyakran választott nevek közé tartozott. Ezekben az időkben készült névstatisztikákban a 12., illetve a 13. helyen találjuk. Érdekes módon a XIX. században és a XX. század közepéig a név népszerűsége nagymértékben csökkent. Még az 1967-es adatok szerint is csupán 137 kisfiú kapta ezt a nevet. Népszerűsége az 1980-as években megnőtt. Az 1983–87-es gyakorisági listán már a 40. helyen találjuk, ami azt jelenti, hogy ezekben az években 1926 kisfiút anyakönyveztek erre a keresztnévre. A 2000-es adatok alapján tovább nőtt a *Márton* nevet választók száma: a 37. helyen szerepelt, első névként 496, másodikként 86 kisfiú kapta. 2005-ben a 26. volt 648 névadással. A 2006-os

összesített gyakorisági lista szerint a 48. leggyakoribb férfinév 19 860 választással. Második névként ekkor 3626 férfi viselte.

Becézése *Marci, Marcika, Marcinka, Marti, Martis, Martó, Mártonka, Martos, Martus, Matyi, Matyika.*

Rokon nevei A latin eredetű *Martin* és a *Márton* régi magyar becézőjéből önállósult *Martos*.

31. ábra. A *Márton* név rokon nevei

'Mars istenhez hasonló'
'harcias, bátor, merész'

Női párja *Martina* és ennek további változatai: *Martinella, Martinka, Tina, Tinetta.*

Idegen megfelelői Angol, német, francia, svéd, cseh nyelvterületeken használt alakja a *Martin*. A lengyelben *Marcin*, az olaszban, spanyolban *Martino*. A dánban *Martin, Morton.*

Családnévként A *Márton* név és rövidüléssel, képzéssel és összetétellel keletkezett változatai, a *Marti*, *Martos*, *Martonos*, *Mártó*, *Mártonfi*, *Mártonka* családnévként ismertek és használatosak.

Híres viselői *Luther Márton* (1483–1546) német reformátor, az evangélikus egyház megalapítója.

Kolozsvári Márton a XIV. század második felében élt szobrász, aki testvérével, Györggyel együtt alkotott. Egyetlen fennmaradt munkájuk a *Szent György-lovasszobor* (1373), amely a prágai vármúzeumban látható.

Kálmáncsehi Sánta Márton (1500?–1557) református püspök, a magyar reformáció egyik vezéralakja.

Szepsi Csombor Márton (1595–1623?) világiáró, író, református prédikátor, tanító. Útikönyve egyike az első magyar nyelvű útleírásoknak.

Hoblik Márton (1791–1845) Katona József diáktársa és barátja. Több drámát írt.

Lendvay Márton (1807–1858) színész. 1837-ben a Nemzeti Színház tagja lett. Vörösmarty Mihály színháznyitó prologusában, az *Árpád ébredésében* mint Árpád ő mondta ki az első szót a Nemzeti Színház színpadán, melynek haláláig tagja maradt.

Vidróczki Márton, *Vidrovsky* (1840–1873) Mátra vidéki betyár.

Rátkai Márton (1881–1951) színész, nagy sikerű táncos-komikus.

Keleti Márton (1905–1973) filmrendező. *A tizedes meg a többiek* (1965) című filmvígjátéka bekerült az ún. „budapesti tizenkettő” – az 1945 után készített tizenkét legjobbnak ítélt film – közé.

Művészetben Irodalmi alkotások szereplői is viselik a Márton nevet. Így a több író, költő megihlető betyárról, *Zöld Marciról* Petőfi Sándor is írt verset.

Szép legény volt *Marci*, szerették a lányok.

Ha énutánam is annyian volnának!...

Amerre *Marci* járt, volt harang szólása,
Sok szerelmes szívnek hangos dobogása.

[...]

Marcinak Hortobágy volt rendes tanyája,
Hortobágy, a puszták óriás királya,
Kiállt az országút síkjára, s az utas
Száz lépésről látta, hogy majd lesz nemulass.
Ha gazdag utas jött, *Marci* így kiáltott:
„Ide az erszénnyel, ha nem kell haláloed!”
Ha szegény utas jött, ezt mondta szívesen:
„Nesze az erszényem, s áldjon meg az isten!”

Móra Ferenc *Kincskereső kisködmön* című regényében a főszereplő kisfiú, Gergő édesapja *Márton* szücs.

Földrajzi névként Helyneveinkben igen gyakori a Márton, főleg a Szent Márton név. Megközelítőleg félszáz olyan településnevünk van, amelyben a név alapelakban vagy valamilyen becézett formában szerepel. Néhány közülük: *Bükkszentmárton, Drávaszentmárton, Hegyszentmárton, Kísszentmárton, Rózsaszentmárton, Sopronszentmárton, Szalkszentmárton, Szigetszentmárton, Zalaszentmárton, Marciháza, Szentmárton, Szentmártonkáta* vagy az erdélyi település, *Szépkenyerűszentmárton*.

Franciaországban, mivel nekik a legnépszerűbb szentjük Márton, 485 település nevében szerepel a Márton név.

Népszokások A november 11-i *Márton-naphoz* számos néphagyomány és népi megfigyelés fűződik. Márton napját már a XVI. századi krónikák is a tél kezdeteként emlegették. Ez volt a tisztújítás, az elszámolás, a jobbágytartozás lerovásának napja. A pásztorok is ezen a napon kérték a járandóságukat. Körbejárták a gazdákat, és süteményt vagy azt megváltó pénzt kaptak tőlük. Erdélyben a pásztorok nyírfavesszőt ajándékoztak a gazdáknak, amit ők megőriztek, és ezt használták tavasszal az állatok kihajtására. A vesszőnek termékenységet növelő erőt tulajdonítottak.

A Márton-nap a multságok napja is volt. Nagy eszem-izsomokat rendeztek, asztalra került az új bor, az új termés, amiből még ekkor bőven volt. Ilyenkor a jövő évi bő termésre is ittak. Márton-napkor elmaradhatatlan volt a lakomában a lúd, mert azt tartották, hogy *aki Márton napon libát nem eszik, egész évben éhezik*. Az ekkor elfogyasztott liba a *Márton lúdja*. Ehhez is több legenda fűződik. Egyik szerint Szent Márton ki akart térni a püspökké választás elől, ezért a ludak óljába rejtőzött, de azok gágogásukkal elárulták őt. Más hagyomány a Márton-napi vígadalmat a rómaiak korára vezeti vissza. Ők az ekkor elfogyasztott ludat Mars hadisten szent madarának tartották, mivel egyszer a ludak gágogásukkal mentették meg Rómát a gallok éjszakai orvtámadásától. A Márton-napi lúd elfogyasztása régen majdnem olyan jelentős esemény volt, mint a disznóölés. Egy Csokonainak is tulajdonított versben maga a nyársra ítélt állat mondja el az igazi Márton-napi lúd receptjét:

A máját piritva add fel kevés lével,
Feleresztvén egy kis édes tejfelkével.
Fahajat, szekfűvet, rozmarint vess bele,
Hadd legyen a papnak egy kedves étele.
Aprólékja, zúza kásával jó lészen,
Maga pecsenyének hadd süljön egészen.

E nap fontos időjósító nap is volt. A liba mellcsontjából, annak színéből jósolták meg a várható téli időjárást. Ha a csont színe fehér, akkor havas, ha vörösesbarna, akkor esős tél várható. A naplemente is a téli időre engedett következtetni ezen a napon. Ha tiszta időben megy le a nap, kemény, ha felhős égben, akkor lágy tél lesz. Ha Márton napján esett a hó, azaz *Márton fehér lovon járt*, akkor hosszú tél következett. *Ha Mártonkor a lúd jégen áll, karácsonykor sárban botorkál*. Úgy tartották, hogy a Márton-nap után lőtt róka préme már jó.

Szólások Aki nagyon haragos, arra azt mondják, *Haragos, mint Balázs Márton kutyája a Szigeten*. Ha valaki nagyon kövér, azt úgy jellemzik, *Kövér, mint Márton lúdja*. Ami már nagyon régen volt, arra azt mondják, *Sok Szent Márton lúdja elkelt azóta. A bornak Szent Márton a bírója*, arra utal, hogy az őszi időjárás dönti el, hogy milyen lesz a bor minősége. A kétszínű, köpönyegforgató embert *Fordíts Marcinak* „becézik”.

Mindenki jól ismeri az *Él, mint Marci Hevesen* szólást. De azt talán kevesebben tudják, hogy aki becsipett, arra azt mondják, *Nyílik, mint Marci Hevesen*.

Csúfolók

Marci,
a malacot hajtsd ki!
*

Marci,
bent a macska, hajtsd ki!

Köznevesülve Tájnyelvi szóként több formában és jelentésben megtaláljuk a név köznevesült alakját. Szeged környékén *mártonka* a márna halfajta neve. A november elején, vagyis Márton-nap környékén érő szőlőt *mártonszőlőnek* mondják az Alföld egyes vidékein. A *büdösmárton* a mezei poloska neve Kőszegen és környékén. A Dunántúlon a szürke címeres poloskát *büdösmarcinak* hívják.

Máté

Eredete A héber eredetű *Mattitjahu* név becézőjéből, a *Mathaiból* származik. Jelentése 'Isten ajándéka'. A *Mátyás* név is ugyanebből az alapnévből származik. A két név rokonságára már Ilosvai Selymes Péter is rámutatott:

Tudjátok *Máté* s *Mátyás* mind egyet jegyeznek,
Úristentől ajándékoztatnak, jegyeztetnek.

Védőszentje *Máté* neve jól ismert a Bibliából, a 12 apostol egyike volt. A zsidó Alfeus fiaként, Lévi néven vámszedőként tevékenykedett a Genezáret-tó déli részén. Jézus

tanítványává szegődve vette fel a Máté nevet. A legenda szerint, mikor az apostolok elhagyták egymást, Máté Etiópiába ment, hogy ott hirdesse az evangéliumot. Azonban a keresztényüldözők elfogták, s halálra kínozták. A vértanúhalált halt apostolt 954-ben Salernóba vitték. Sírja híres zarándokhellyé vált. Máté apostol volt az első evangélium szerzője. Az ő evangéliuma a leghosszabb és legrészletesebb, 28 fejezetből áll. Az egyházi képeken és a művészeti alkotásokon gyakran ábrázolják Szent Máté apostolt angyalként vagy emberi alakban a vértanúság eszközeivel: karddal, alabárdal, bunkósbottal. Az ábrázolásokban megjelenik a pénzes zacskó, a számolóábrázolás, a derékszög. Ezek az eszközök arra utalnak, hogy Máté eredetileg vámszedő volt.

Névnapja szeptember 21.

Gyakorisága A középkorban igen kedvelt név volt. A XVI. és XVII. századi névlistákon az első 15 leggyakoribb név között találjuk, de a XVIII. és XIX. században sokat veszített népszerűségéből, alig választották a szülők. Az 1967-es adatok szerint is csupán 21 újszülött kapta. Napjainkban viszont ismét divatosná vált. Az 1980-as évek közepétől egyre több gyermek viseli ezt a nevet. Az 1983–87-es gyakorisági listán 2402 választással a *Máté* név a 37. legnépszerűbb a fiúnevek sorában. A 2000-es statisztikában a 4. helyen állt 1471 névadással. 2005-ben pedig már a 2. leggyakrabban választott fiúnév volt, melyet 1663 esetben adtak a szülők újszülött gyermeküknek. A 2006-os összesített statisztikai adatok alapján a 36. a gyakorisági listán, a magyar férfiak közül 28 222 fő viselte első és 4505 másodikként a *Máté* nevet.

Becézése *Mackó, Macó, Macóka, Mátéka, Māti, Mátic, Mátika, Mátikó, Matis, Matkó, Mató, Matus, Matyi, Matyika, Matyis, Matykó, Matyó, Matyók, Matyóka, Matyus, Mátjus, Móci.*

Idegen megfelelői A név más nyelvekben is használatos. A németben *Matthäus*, az angolban *Matthew*, a franciában *Mathieu*, az oroszban *Matvej*, a szlovákban *Matej*, a lengyelben *Maciej* alakban él.

Családnévként A *Máté, Máthé* név alapformában és különböző képzett, összetett alakjaiban már a XV. század elejétől gyakori családnévként: *Mátéfi, Mátéffy, Mati, Matika, Matis, Mátis, Matisa, Matkó, Mató, Mátó, Matók, Matos, Mattó, Matus, Matusa.*

Híres viselői *Csák Máté* (?–1283?) nádor, erdélyi vajda.

Skaricza Máté (1544–1591) református lelkész, énekszerző, egyik első életrajzírónk.

Hell Máté Kornél (1650–1743) bányagépmester. Több technikai újítása, találmánya ismert.

Máté Olga, Zalai Béláné (1878–1961) fényképész, fotóművész.

Művészetben A Máté név különböző irodalmi alkotásokban is előfordul. Fekete István *A Koppányi aga testamentuma* című regényében így hívják a főszereplő Babocsai László hűséges szolgáját és unokáját is. Nyíró József egyik elbeszélésében a főszereplő hűséges társa, a kutya lett Máté. „Emberi nevet adott a kutyájának, hogy legyen, akivel elbeszélgessem, mert ebben az istenverte havasban kétnapi járóföldre emberi teremtménynek híre-pora sincsen. [...] Máté, a kutya azonban hűségesen kitartott és éjszakánként egymás mellé bújva aludtak a kalyibában a tűz mellett.” Talán a rím kedvéért is *Máté* a főszereplője Dénes György *Mi lesz veled, Máté?* című játékos versének, amelynek így szól a refrénje:

Széna, szalma, csáté
mi lesz veled *Máté?*

Földrajzi névként Helyneveink is őrzik a Máté nevet. Így a Szabolcs-Szatmár megyei *Mátészalka*, a Bács-Kiskun megyei *Mátételke*, a Kelet-Szlovákiában levő *Mátévágás* vagy az erdélyi *Mátéfalva* helységek. *Máté-bükk* a neve annak a 372 m magas dombnak, mely a Nógrád megyei Zabarban fekszik. *Mátyus* Szabolcs-Szatmár megyei helység, amelynek neve a falu egykori Máté nevű birtokosára utal.

Népszokások A néphagyomány szerint a szeptember 21-i *Máté-nap* a gabona vetésének ideje. Ilyenkor a templomban megszenteltették a kosárba rakott búzát. Majd a szentelt búzát a vetőmagok közé keverték, s így kezdtek a vetéshez. Ez a szertartás elősegítette a bő termést.

Más területeken, mint például Göcsejben, ezen a napon tilos volt vetni. A szentelt gabonát ugyan a vetőmag közé keverték, de nem vetettek.

Szólások Amikor valamivel vagy valakivel senki nem foglalkozik, nem törődik, akkor azt mondják: *Nyugszik az úrban, mint Máté tehene az útbán.* A *Nem illeti Mátét a kosz* szólás jelentése pedig: 'a szóban forgó emberre nem való a cifra ruha'. Arra, aki bolondozik, egyes területeken így szólnak: *Ne mátékodj!*

Köznevesülve A nyelvjárásokban *máté* vagy *mátéfa* a szövöszéken található kis fadarab, mely a fogaskerék fékezésére és rögzítésére szolgál. A *mátévirág* az erdei, illetve a papsajtmályva népi neve.

Mátyás

Eredete A *Mátyás* a héber eredetű *Mattitjahu* latin formájából, a *Matthias* névből származik. Jelentése 'Jahve (Isten) ajándéka'. Bibliai név, melynek héber alapalakja azonos a *Mátééval*.

Védőszentje A Bibliában szereplő *Mátyás*, aki Jézus tanítványa volt. Krisztus halála után Júdás öngyilkos lett, s így csak tizenegy apostol maradt. Új apostolt kellett választani, olyat, aki kezdettől fogva ismerte Jézust, hallgatta tanítását és látta tetteit. Ketten látszottak a legalkalmasabbnak: József és Mátyás. Az apostolok nem tudván választani, a döntést Istenre bízták, és sorsot vetettek. Mátyásra esett a választás:

„Állatának azért elő kettőt, Józsefet, ki hivatik Barsabásnak, kinek mellékeve Justus vala, és Mátyást. És imádkozván, mondának: Te, Uram, ki mindeneknek szívért ismered, mutasd meg a kettő közül egyiket, a kit kiválasztottál, Hogy elnyerje az osztályrészét e szolgálatnak és apostolságnak, melytől eltévelyedék Júdás, hogy az ő saját helyére jusson. Sorsot vetének azért reájok, és esék a sors Mátyásra, és a tizenegy apostol közé számláltaték.” (Csel. 1,23–26.)

Mátyás a Szentföldön és Etiópiában hirdette az evangéliumot. Visszatérve Jeruzsálembe a keresztényüldözők agyonkövezték, majd fejét vették. Ereklýéit később a németországi Rajna menti Trierbe szállították, ahol a város védőszentje lett. Ünnepnája: február 24.

Az egyházi képeken és a művészeti alkotásokon gyakran ábrázolják *Mátyás apostolt* könyvvel, könyvtekerccsel az apostolok közös szimbólumaként, illetve baltával, bárdal, lándzsával, karddal, kövekkel, kereszttel. Ez utóbbi jelképek az apostol halálára utalnak.

Névnája február 24., december 8.

Gyakorisága Hazánkban a XVII., XVIII. században a kedveltebb nevek közé tartozott. Később a XIX. és XX. századra ez a népszerűség csökkent, sőt az 1950-es években alig adták a szülők ezt a nevet. 1967-ben is mindössze 112 fiú kapta a *Mátyás* nevet. Az 1980-as évek közepétől kezd egyre népszerűbb lenni, s ma már több kisfiút hívnak így. Az 1983–87-ben készült statisztika szerint a *Mátyás* az 50. leggyakoribb név volt. 1996-ban a 47. helyen szerepelt 278 névadással. Hasonló adatokat találunk a 2000-es évek statisztikáiban is. 2005-ben a 53. volt a sorban 268 névválasztással. A 2006-os összesített férfinév-statisztikában a *Máté* név az 53. helyen állt 12 969 képviselővel. Második keresztnévként 3476-an viselték a felmérés időpontjában.

Becézése *Maticska, Matya, Matyesz, Matyi, Matyika, Matyis, Matyka, Matykó, Matyóka, Matyó, Matyók, Matyuli, Matyus, Mátyus, Móci.*

Idegen megfelelői A név más nyelvekben is ismert. Az angol nyelvterületeken például nagyon népszerű a *Matthew, Matthias*; a németeknél *Matthias, Matthäus*.

Családnévként *Mátyás* gyakori és régi családnevünk. E névből származnak még a *Mátyás, Mátyása, Mátyásfi, Mátyási, Matyók* családnevek is.

Híres viselői *Hunyadi Mátyás* (1443–1490) 1458-tól királyként erős központi hivatalokat szervezett, állandó hadsereget (fekete sereg) állított fel, új, értékálló pénzeket vezetett be. Udvarában a kor legismertebb tudósai, művészei fordultak meg.

Támogatta a művészeteket, tudományokat, jelentős értékű könyvtárat (Bibliotheca Corviniana) hozott létre.

II. Mátyás (1557–1619) 1608-tól volt Magyarország királya. Fontos szerepet játszott 1606-ban a Bocskaival kötött bécsi béke létrejöttében.

Bél Mátyás (1684–1749) magyar evangélikus lelkész, iskolaszervező, az oktatási rendszer megújítója. Leghíresebb, ma is forrásértékű munkája, a *Notitia Hungariae novae historico-geographica*, tíz megye leírását tartalmazza térképekkel.

Művészetben Sok népmesének, népmondának Mátyás király a főszereplője.

Szép Ernő *Mátyás király tréfái* című kötetében olvashatjuk az alábbi történetet.

„Bizony az ideig nem volt még olyan fejedelme a magyaroknak, akít a nép úgy szeretett volna, mint *Mátyás* királyt. Mert *Mátyást* a nép úgy szerette, mint galamb a tiszta búzát. Ez az édes szeretet irányozta annak a derék budai vargának a lépéseit is, aki egy reggel elindult a királyi palotába, s egyenesen fel akart menni a királyhoz.

– Mit akarnál, jóember, a királytól? – kérdi a katona, aki őrt állott a kapuban.

– Mátyás napja vagyok, vitéz uram – azt mondja a varga –, csak azért jöttem, hogy megköszöntsem öfelségét mint atyámfiat, mivelhogy magamat is Király *Mátyás*nak hívnak.

Elnevette magát a katona:

– Vagyon ám valamennyi különbség Király *Mátyás* meg *Mátyás* király közt, éppen annyi, amennyi egy varga meg egy király közt nagyon.

Vissza kellett ballagni a palota kapujából a vargának, de mikor *Mátyás* királynak fülébe jutott a dolog, mindjárt rendeltetett Király *Mátyás*nál egy pár sárga csizmát.”

Mátyás, azaz *Matyi* a főhőse annak a népi történetnek, melyet legtöbbször Fazekas Mihály *Lúdas Matyi* című költeménye nyomán ismerünk:

Volt hajdan egy öreg asszony.
Özvegy volt, s egy rossz fia volt, ez fejében
Nyáron a legyet a szárán csapkodta napestig,
Télen a tüzelő mellett a piszkafa végén
Ácsorgott el egész napokat; jó anyja eléggé
Zsémbelet rá, de akár a száraz falra marokkal
Borsót hintett volna, szitok, mocsok és a hurítás
Annyit tett *Matyinak* (*Matyi* volt neve a sihedernek).
Ily tunya életet élt ő jó ideig.

Földrajzi névként *Mátyásföld* a neve az 1950-ben Budapesthez csatolt, Mátyás királyról elnevezett nyaralótelepnek. Szintén Budapesten található a 300 m magas *Mátyás-hegy*, amely a Hármashatár-hegytől délkeletre fekszik. *Mátyásdomb* a neve

egy Sárbogárdtól északnyugatra elterülő Fejér megyei településnek. *Zemplénmátyás* ma szlovákiai község.

Népszokások A február 24-i *Mátyás-naphoz* néhány népi megfigyelés és hagyomány fűződik. Ha még jeges, hideg az idő, akkor abban lehet bízni, hogy Mátyás megtöri a jeget. Erről több népi mondás is szól: *Ahol nem Zsuzsanna, ott Mátyás viszi el a havat.*

Ugyancsak a jég feltörésére utal a *Mátyás ront, ha talál, ha nem talál, csinál* szólás. Bár ebben a szólásban az a megfigyelés tükröződik, hogy ilyentájt visszatérhet a hideg is. Ezt fejezi ki a *Mátyás, Gergely két rossz ember* szólás is, hiszen még március 12-én is előfordulhat, hogy hideg az idő. Mátyás-napkor többnyire már a tavasz közeledtét várták, ilyenkor már *Mátyás szüre ujjából ereszti ki a tavaszt.*

Ehhez a naphoz más hiedelmek is kötődtek. Az ekkor fogott hal, a *Mátyás csukája* bő zsákmányt ígért a halászoknak. A Mátyás napján tojt tojásból kelt liba szerencsétlenséget hoz, mert veszekedős, marakodós vagy nyomorék lesz.

Szólások Gyakori a Mátyás név szólásainkban is. Legtöbbjük Mátyás királyra utal. Aki úgy tesz, mintha mindent tudna, arra azt mondják: *Azt is tudja, mit súgott felesége fülébe Mátyás király.* A nagyon lusta embert *Mátyás király lustájának* nevezik. S talán a leggyakoribb szólás a *Meghalt Mátyás király, oda az igazság.*

A taknyos orrú gyerekeknek szokták mondani: *kilóg a Mátyás bácsi lába.*

Csúfoló Új keletű névcsúfoló mondóka:

Matyi,
nem vált be a bratyi.

Köznevesülve A Mátyás név több tájnyelvi szóösszetételben előfordul. *Mátyásnak* vagy *mátyásmadárnak* nevezik a szajkót. A Mátyás napján fogott csuka a *mátyáscsuka*. Már utaltunk a Mátyás napon tojt tojásra, a *mátyástojásra*. S ezzel lehet összefüggésben a *mátyásgyermeke*, melyet egyes területeken a hibás növéssű emberekre mondanak. A február 24-i szökőnapot régen *mátyásugrásnak* nevezték, melyet a naptárakban is jelöltek.

Mihály

Eredete Héber eredetű név. A héber *Mikaél* összetett szó, amelynek második tagja az *éli* 'isten' jelentésű szóból rövidült. A teljes név jelentése magyarul 'Istenhez hasonló' vagy 'Ki olyan, mint az Isten?'. Pápai Páriz Ferenc Bod Péter által bővített 1767-ben kiadott szótárában a *Michaél: Mika, Minka, Mikó, Mika, Mikhál, Mihály* egyeztetést találjuk.

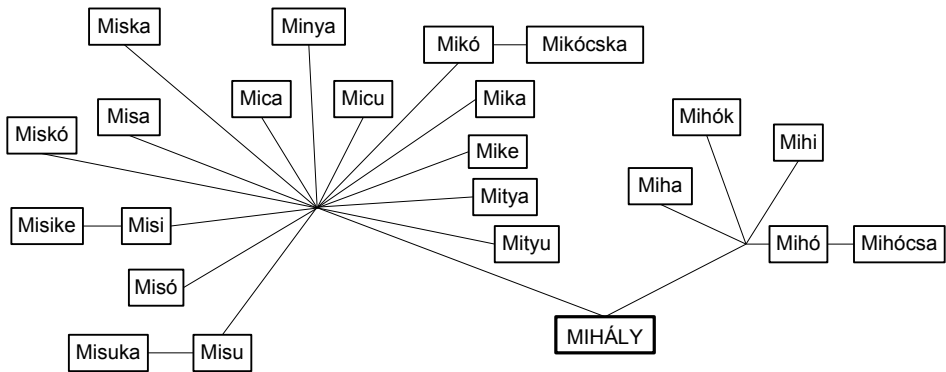
Védőszentje *Szent Mihály* arkangyal megjelenésének és győzelmének napját, szeptember 29-ét Szent Mihály templomszentelése és emlékezete ünnepének tartja az egyház. Mihály arkangyal a sátán, illetőleg a sárkány legyőzője, és már az őkeresztények is őt tartották a Paradicsom őrzőjének és az utolsó ítélet angyalának, aki mérleggel a kezében méri meg a lelkeket. Szent Mihály a temetők védőszentje, a hagyomány szerint ő vezeti az elhunytak lelkét az Úr elé. Képzőművészeti ábrázolásain különböző tisztségekben jelenik meg. Gyakran ábrázolják az angyalok fejedelmeként abroncskoronával, keresztes bottal vagy a kozmoszt jelképező gömbkereszttel. Így látható a magyar korona egyik zománcképén. Máskor a sárkány vagy a sátán legyőzőjeként jelenítik meg pajzzsal és lándzsával felfegyverkezve, majd később teljes lovagi páncélban. Harcát gyakran drámai küzdelemként jelenítik meg, mint Dürer az Apokalipszis-fametszetek egyikén (1498) vagy Rubens a freisingi oltárképen (1626). A lelkeket, illetve jó és rossz cselekedeteiket mérő Mihály ábrázolása gyakori a román és gótikus templomokban, például a veleméri templom Aquila Jánostól származó freskóján (1378).

Névnapja május 8., június 19., szeptember 29.

Gyakorisága Évszázadokon át a leggyakoribb férfinevek közé tartozott. A XVI. században a gyakorisági listák 3-4. helyén szerepelt, és ezt a helyet a XVII-XVIII. században is megtartotta. A XIX. század végére sokat veszített népszerűségéből, Budapesten a 15. volt a gyakorisági listán. A XX. századra még hátrébb került, a század közepére Budapesten a 23. leggyakoribb név volt. 1967-ben mindössze 1161 kisfiú kapta a *Mihály* nevet, így a 22. lett az országos gyakorisági listán. A nyolcvanas évek közepén, 1983 és 1987 között 2830 alkalommal anyakönyvezték, így a gyakorisági lista 33. helyére került. 1996-ban a 43. helyen állt, 293-an kapták első, 149-en második névként. 2000-ben 231-en választották első névként és 140-en másodikként, ezzel az 54. volt a gyakorisági listán. 2006-ban az összlakosság statisztikájában a 20. helyen állt, a magyar férfiak közül 76 578 fő viselte első és 15 383 második névként a *Mihály* nevet.

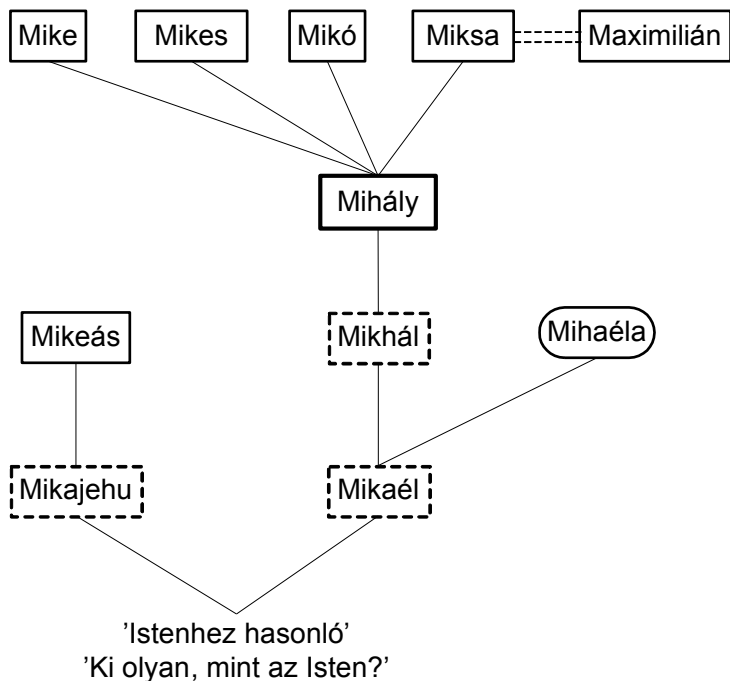
Becézése A név hosszú időn át tartó népszerűségét sokféle becézője is bizonyítja, például: *Mica, Micu, Miha, Mihi, Mihó, Mihócsa, Mihók, Mika, Mike, Mikó, Mikócska, Minya, Misa, Misi, Misike, Miska, Miskó, Misó, Misu, Misuka, Mitya, Mityu.*

32. ábra. A *Mihály* név becézői

Rokon nevei Nemcsak a *Mihály*, hanem a *Miklós* név régi magyar becézői is önálló keresztnévvé válhattak, mint a *Mike*, *Mikes* és *Mikó*. Közéjük tartozik a *Miksa* név, amelyet a XIX. században a *Maximilián* magyarítására ajánlottak. Rokon neve az ugyanazon jelentésű héber tőből származó *Mikeás* név is.

33. ábra. A Mihály név rokon nevei

Női párja A germán nyelvek *Michaela* női nevéből a magyar nyelv helyesírásához igazított *Mihaéla*. A *Myhalka* női névként már a középkorban előfordul. A XIX–XX. században tudatosan használták a *Mihály* női változataként.

Idegen megfelelői Más nemzetek névkincsében is gyakori név. Angolul *Michael*, *Mitchel*, franciául *Michel*, hollandul *Michiel*, olaszul *Michele*, spanyolul *Miguel*, svédül *Mikael*, dánul *Mikkel*, szlovákul *Michal*, lengyelül *Michał*, csehül *Michael*, *Michal*, románul és oroszul *Mihail*.

Családnévként Előfordul alapalakban *Mihál* vagy *Mihály* változatban és képzett formában, például *Mihályka*, *Mihálycsa*, *Mihálka*, *Mihályka*, *Mihócs*, *Mihók*, *Miska*. A *Mihály* név korábbi változatából, a *Mikhál* személynévből alakulhatott a *Mika*, *Mikcse*, *Mike*, *Mikecs*, *Mikes*, *Mikó*, *Miksa*, *Mikus*, *Miske*, *Misse*. Ez utóbbi nevek a *Miklós* származékai is lehetnek. Összetett névalakban a *Mihály* és a *Mihál* változat egyaránt előfordul: *Mihályfi*, *Mihálfi*.

Híres viselői *Apafi Mihály* (1632–1690) erdélyi fejedelem.

Bay Mihály (?1640–?) kuruc diplomata. Thököly Imre fejedelmet a bujdosásba is elkísérte.

Fazekas Mihály (1766–1828) költő, botanikus, a debreceni felvilágosult írói kör tagja. Legismertebb műve a *Ludas Matyi*.

Csokonai Vitéz Mihály (1773–1805) költő, a magyar verselés egyik legnagyobb formaművésze.

Pollach Mihály (1773–1855) építész, a magyar klasszicizmus mestere.

Vörösmarty Mihály (1800–1855) epikus, lírikus és drámaíró, a legnagyobb magyar romantikus költő.

Zichy Mihály (1827–1906) festő, grafikus. Legismertebb művei között szerepel Madách Imre *Az ember tragédiájának* és Arany János 24 balladájának illusztrációja.

Munkácsy Mihály, Lieb, Munkácsi (1844–1900) festő.

Borbély Mihály (1882–1953) az első ismert magyar mesemondó.

Babits Mihály (1883–1941) költő, műfordító, elbeszélő, esszéíró, a *Nyugat* első nemzedékének kiemelkedő képviselője.

Székely Mihály (1901–1963) nemzetközi híru énekművész. Számos alakítása közül kiemelkedik Bartók *Kékszakállú hercege*.

Művészetben *Apafi Mihály*, erdélyi fejedelem alakja több szépirodalmi műben is megjelenik, például Jókai Mór *Erdély aranykora*, *Török világ Magyarországon* című regényében, Szigligeti Ede szomorújátékában, a *Béldi Pál* című drámában.

Kohlhas Mihály porosz lókereskedő történelmi személy, ám nevét Kleist hasonló című regénye és Sütő András drámája, az *Egy lócsiszár virágvasárnapja* tette ismertté.

Nyilas Misi, a debreceni kollégium kisdíákja Móricz Zsigmond *Légy jó mindhalálig* című regényének főhőse.

Puk Mihály az ostromló seregek vezére Arany János *A nagyidai cigányok* című komikus hőskölteményében.

Timár Mihály kereskedő Jókai Mór *Az aranyember* című regényének főhőse.

Tóth Mihály gazdag polgárember Mikszáth Kálmán *A Noszty fiú esete Tóth Marival* című regényében, aki álesküvővel szégyeníti meg lánya méltatlan kérőjét.

Fazekas Mihály így köszöntötte barátját, Csokonai Vitéz Mihályt a neve napján:

Hadd távozzanak a lengeteg és ravasz
Emléknek repeső képei. Nézd druzám,
Bacchus régi barátunk
Most hirdet jeles innepet.
Vivát! érjen azért annyi *Mihály-napot*,
Amennyit csak akar, jó druzsa, mink pedig
Amennyit lehet, és azt
Vígasságba fecsérjük el.

Földrajzi névként Helyneveinkben gyakran előfordul a Mihály név. A Borsod-Abaúj-Zemplén megyei *Nagymihály*, később *Mezőnagymihály* helységnév egy Mihály nevű személy birtokában lévő településre utal. A Veszprém megyei *Mihályfa* a *Mihály* személynév és a birtokos személyjellel ellátott *falu* szó összetételéből keletkezett rövidüléssel. Hasonló szerkezetű a romániai *Mihályfalva*, majd *Érmihályfalva* település neve. A Szolnok megyei *Mihálytelek* ~ *Mihálytelke* névváltozat szintén egy Mihály nevű birtokosra emlékeztet, későbbi megnevezése *Jászmihálytelek* > *Jásztelek* lett. Veszprém megyében található *Mihályháza*, amelynek szó szerinti jelentése 'egy Mihály nevű személy lakóhelye', a Győr-Sopron megyei *Mihályi* a személynév birtoklást kifejező toldalékkal ellátott alakja, mai nyelvünkön a jelentése 'Mihályé'. A Zala megyei *Miháld* település neve a *Mihály* ~ *Mihál* személynév *-d* képzős származéka. Ugyanehhez az alakhoz társul a birtoklást kifejező *-i* képző a Szabolcs-Szatmár megyei *Nyírmihálydi* nevében. A romániai *Mehádi* helység középkori neve a magyar *Mihály* személynévből *-d* képzővel létrejött *Miháld* volt, amelyből a román nyelvben lett *Mehádia*. A Nógrád megyei *Mihálygerge* két község összevonásával keletkezett, egyikük megnevezésének a Mihály személynév, a másiknak a Gergely személynév az alapja. A Mihály kicsinyítő-becéző képzős alakját őrzi a Bács-Kiskun megyei *Miske* helység neve, ugyanezt találjuk meg a Veszprém megyei *Pusztamiske* és a Vas megyei *Vásárosmiske* település nevében. Egyes magyarázatok szerint Borsod-Abaúj-Zemplén megye székhelyének neve, *Miskolc* szintén a Mihály személynév családjába sorolható névformából kapta a nevét. A Mecsek 534 m magas pontja a *Misina*, amely a szerb-horvát 'Mihály-hegy' névalak átvétele. A Bács-Kiskun megyei *Lajosmizse* település nevének utótagja valószínűleg szintén a Mihály név valamelyik szláv alakja.

A településnek Szent Mihály arkangyal tiszteletére emelt templomával kapcsolatosak az alábbi elnevezések, amelyek előtagja elhelyezkedésükre utal: *Kerkaszentmihály* vagy *Kerkaszentmihályfa* (ma Bárszentmihályfa), *Rábaszentmihály* (ma Rábaújfalú), *Rákosszentmihály*, *Sárszentmihály*, *Büdszentmihály* (ma Tiszavasvári), *Vasszentmihály*, *Zalasantmihály*, *Coborszentmihály* (ma Zombor).

Népszokások *Szent Mihály napja* a hagyományos paraszti kultúrában a gazdasági év nevezetes őszi évfordulója volt. Ilyenkor a Szent György-napkor kieresztett állatokat téli szállásukra vitték. A gyergyói pásztorok ezen a napon tartották a farkasünnepet, hogy a jószágot a hazatereléskor megoltalmazzák az ordasok támadásától. Az ország sok részén tartottak szentmihályi vásárokat. Az elmúlt századokban híres volt és nagy áldomásokkal járt a székesfehérvári Szent Mihály napi juhászfogadás. A fehérvári Sebestyén-templom népies neve juhásztemplom, mert körülötte gyülekeztek az elszegődésre váró juhászok és bojtárok.

Az alábbi háromszéki találós mese a paraszti kultúra legjelesebb őszi és tavaszi napját kapcsolja össze.

„Egy székelly embertől kérdé a másik:

– Téged, hogy hívnak? – Nekem, felelé amaz, olyan nevem van, hogy egyik béviszi a házba a tüzet, s a másik kihozza. Hogy híjják tehát?”

A megfejtés: Mihály György

Szólások Sok népi szólásban szerepel Szent Mihály neve. Egy részük az arkangyal alakjához kapcsolódik, például aki meghalt, arra azt mondják, *megrúgta* vagy *levetette a Szent Mihály lova*. A halottat *ráfektették a Szent Mihály lovára, kivitték a Szent Mihály lován*, azaz kivitték a temetőbe. *Szent Mihály útja* a Tejút másik neve, a néphit szerint ezen siet le a mennyből az angyal, ha egy lélek itt készen áll, hogy az Úr elé vezessék. Ha valaki nagyon fél valamitől azt mondják rá: *Fél, mint a cigány Szent Mihálytól*.

A szólások másik része *Szent Mihály havához*, az ősziestre fordult időjáráshoz kapcsolódik. Göcsejben mondják: *Szent Mihály öltöztet, Szent György vetkőztet*. Általánosan ismert szólásunk: *Szent Mihály-nap után harapófogóval se lehet tovább húzni a fűvet. Szent Mihály-nap után akármerről fúj a szél, hideg az. Szent Mihály-nap után egy icce víz két icce sár*, azaz ősszel kis esőből is nagy sár lesz. Ennek a napnak az időjárást fordító voltát bizonyítja az a mondás is, hogy *Aki Szent Mihály-nap után gatyába öltözik, attól nem kérdeznek tanácsot*, hiszen az biztosan nem lehet okos ember. *Búsul, mint a cigány Szent Mihály napján*, azaz 'szemmel láthatóan rossz kedve van'.

Ha valaki meggondolatlanul cselekszik, és emiatt nagyot csalódik, arra azt mondják: *Meghúzta, mint Mihály bátyám a kalamárist. Hét országra szól, mint a Simon Mihály lakodalma*, azaz 'nagy híre van egy dolognak, sokfelé beszélnek róla'.

Olyan mondásokat is ismerünk, amelyek csupán a Mihály névhez vagy valamelyik becézőjéhez kapcsolódnak. Akik egymást követve, egymás mögött mennek, azok *Úgy mennek, mint Miha meg Miska*. A vagyonos, de ostobán, bolond módra viselkedő emberre mondják néhol: *Bohó Misi, de hájas*. Ha kiderült az, amit titkolni, leplezni igyekeztek, akkor az a mondás járja: *Kijöttek a Miska bácsi lovai*. Régi becézőt őrzött meg a következő két tájnyelvi szólás. *Éldegél, mint Mike malaca a piacon*, ezt arra az emberre mondják, aki nagy szegénységben, mások könyöradományából él. *Megadja módját, mint Mike a táncnak*, azaz túlzott buzgalomával elront valamit.

Névnapi köszöntésként használatos szólás: *Isten élteszen addig, Míg a világ világ lesz, Miska cigány cigány lesz!*

Arany János balladáiban szerepel *Magyar Misi*, a hányaveti, üresfejű figura. Jellemzője az alábbi szállóige: *Magyar Misi – ki a könyvet nem szereti!* A hetvenkedő, de lényegében tartalmatlan, meddő cselekedetek kifigurázására mondják az ugyancsak Arany Jánostól származó mondást: *Amúgy Magyar Miskásan!*

Csúfoló Új keletű névcsőfoló mondóka:

Miska, hamiska.

Köznevesülve Sok közszóban és nyelvjárási szóban is megvan a Mihály név vagy valamelyik alakja. Állatnévként a *miska* lehet a nyúl neve, de lehet az almamoly kukaca is, bár a *miskakukac* a csumasz neve. *Miska* az egér neve néhány nyelvjárásban, de tréfásan *misinek* is nevezik, az egérfogó ezeken a helyeken *misalovka*. *Mihály* egy kígyó alakú, lapos szájú, bajuszos halfajta, a *miháj* pedig a fiatal harcsa neve.

Növénynévként a *mihályka* a zamatos turbolya, latinul az *Anthriscus cerefolium* termése és a magja. Nógrád megyében a *mihálka*, *mihóka* vagy *mihálykamonya* pedig a csemegebaraboly, a *Chaerophyllum bulbosum*.

Tárgyat jelöl a közismert *miskakancsó*, amelynek a neve *mihók* vagy *miska* is lehet. Legtöbbször ember alakú, csúcsos szájú mázas cserépkancsó. *Egy mihók bor* éppen annyi, amennyi egy ilyen cserépkancsóba belefér. A régi diáknyelvben *miska* a kis fehér cipő volt. A szücsök *miskának* nevezték az egyik szűrvarró szerszámukat. *Miskapipa* volt a neve a cseréppipák egyik fajtájának.

Ha a ruhanemű kifeslett, elmállott, arra azt mondták *elmihálylott*, ha egy tárgy vagy szerszám eltörött, tönkrement, az *megmihálylott*. Ha alaposan, derekasan helytálltunk valahol, akkor *magyarmiskásosan* viselkedtünk. A nyalka, huszáros, daliás termet helyett azt is mondhatjuk: *magyarmiskás*. Az együgyű, bolondos személy gúnyneve Kiskunfélegyháza környékén: *bohómisi*.

Miklós

Eredete A görög *Nikolaosz* névből származik, valószínűleg szláv közvetítéssel került a magyarba. Az eredetileg összetett névalak jelentése *niké* 'győzelem' + *laosz* 'nép'. A név értelmezése lehet 'győzelmes nép' vagy 'a nép győzelme'. Pápai Páriz Ferenc szótárának Bod Péter által bővített 1767-es kiadásában a *Nicolaus*: *Niko*, *Niklo*, *Nika*, *Nikula*, *Niklus*, *Miklós* egyeztetést találjuk.

Védőszentjei *Myrai Szent Miklós* (270–344?) püspök. Jámbor ifjúként a keresztény felebaráti szeretet céljaira áldozta gazdag apai örökségét. Életének közismert története, hogy amikor egyik elszegényedett szomszédja bordélyházba akarta adni lányait, Miklós titokban éjjel többször is aranyrögöt dobott be az ablakukon, hogy mindhárom lányt megmentse. Püspök korában számos csodát tett, és mindenkin segített, aki hozzá fordult. Miklós a keleti és nyugati egyház közös szentje, egyúttal a házasság és anyaság oltalmazója, a gyermekek barátja. Patrónusa még a gabonakereskedőknek, pékeknek, vászonszövőknek, borkereskedőknek, ügyvédeknek, patikusoknak olajárosoknak, halászoknak és vízimolnároknak,

hídépítőknak, raboknak és zarándokoknak, eladó lányoknak és diákoknak, továbbá céheknek és egyéb közösségeknek. A képzőművészeti alkotásokon leggyakrabban püspöki öltözetben ábrázolják, kezében három aranygolyóval vagy rúddal, esetleg három pénzes zacskóval. A csodáira utaló leggyakoribb jelképek: három kenyér, horgony és hajó, három fiú egy fakád körül. Ünnepnapja: december 6., egyben a Mikulás-ünnep estéje.

Tolentinói Szent Miklós (1245–1305) Ágoston-rendi szerzetes, lelkipásztor. Ünnepnapja: szeptember 10.

Flüei Szent Miklós (1417–1487) remete, Svájc egyik védőszentje. Ünnepnapja: szeptember 25.

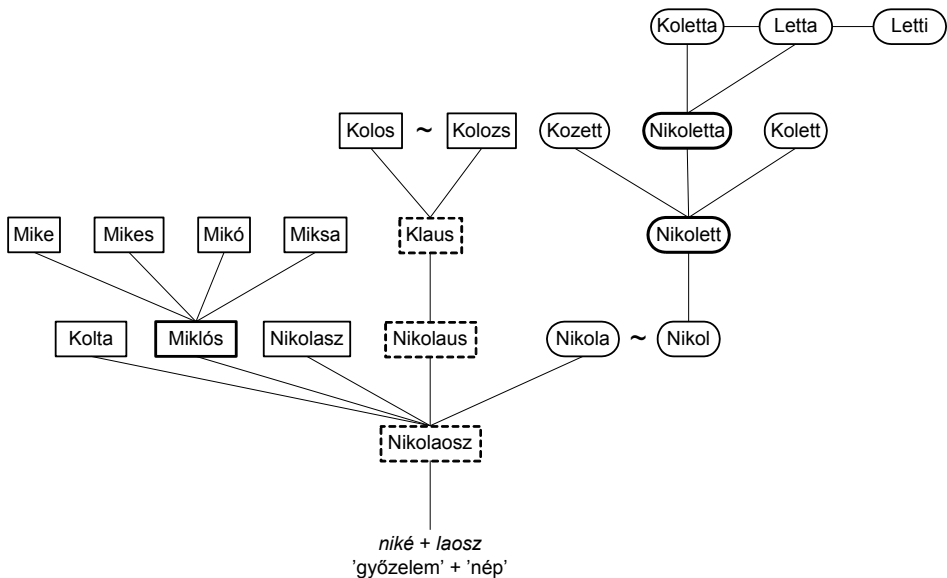
Névnapja március 21., szeptember 10., 25., november 13., december 6.

Gyakorisága A XVI. században a gyakorisági listák 12–14. helyén szerepelt, és a XVII–XVIII. században is megtartotta ezt a helyet. A XIX. század végére veszített népszerűségéből, Budapesten a 21. leggyakoribb férfinév volt. A XX. század közepéig a 17–19. helyen szerepelt. 1967-ben az egész országban 1051 gyermek kapta a *Miklós* nevet, így ebben az évben a 23. leggyakoribb név volt. 1983 és 1987 között 2916 gyermeket neveztek el így. 1996-ban a 44. volt a gyakorisági listán, ekkor 290 gyermek kapta első névként, 109 másodikként. 2000-ben 208-an választották első névként és 141-en másodikként, így a gyakorisági listán az 59. helyre került. 2006-ban az összlakosság statisztikájában a 25. helyen állt, a magyar férfiak közül 57 186 fő viselte első és 11 986 második névként a *Miklós* nevet.

Becézése *Mica, Mickó, Micó, Micók, Micu, Miki, Mikes, Mikó, Mikus*.

Rokon neve A *Mihály* régi magyar becézőivel azonos néhány keresztnév, a *Mike, Mikes, Mikó, Miksa*, valamint a német *Klaus* formájából kialakult változatok, a *Kolos* és a *Kolozs*. Régóta megtalálható nyelvünkben a név szláv változatából létrejött *Kolta*, újabb keletű az angol hatásra megjelenő *Nikolasz*.

34. ábra. A *Miklós* név rokon nevei

Női párja A francia eredetű *Nikol* és a németben gyakori *Nikola*, valamint a továbbképzett változataik, a *Nikolett* és a *Nikoletta*. Újabb keletiek a magyar névkincsben az előzők becézőjéből önállósult alakok, a *Kozett*, a *Kolett* és a *Koletta*, valamint a *Letta*, *Letti*.

Idegen megfelelői Németül *Nikolaus*, *Nikol*, *Klaus*, angolul *Nicholas*, *Nicol*, *Nick*, franciául *Nicolas*, svédül *Nikolaus*, *Niklas*, dánul *Nicolaus*, *Niels*, olaszul *Niccolo*, *Nicola*, spanyolul *Nicolás*, románul *Nicolae*, oroszul *Nyikolaj*, lengyelül *Mikolaj*, a cseh és a szlovák nyelvben *Mikuláš*.

Családnévként A *Miklós* név XIV–XVII. századi gyakoriságát bizonyítja, hogy rövidült és képzett alakjaiból sok családnévünk származik, például *Micsk*, *Micske*, *Mikacs*, *Mikla*, *Mikle*, *Mikló*, *Miklóska*. Egy részük egybeesik a *Mihály* régebbi alakjának, a *Mikhál* névnek a becézőivel, mint *Mika*, *Mikcse*, *Mike*, *Mikecs*, *Mikes*, *Mikó*, *Miksa*, *Mikus*, *Miske*, *Misse*. A *Miklós* név alapalakban és képzővel is előfordul családnévként: *Miklós*, *Miklósa*, *Miklősi*.

Híres viselői *Zrínyi Miklós*, gróf (1620–1664) költő, hadvezér és politikus. A *Szigeti Veszedelem* című eposzában hősi halált halt dédapja emlékét örökölte meg. *Tótfalusi Kis Miklós*, Misztótfalusi Kis, M. Tótfalusi Kis, M. Tótfalusi K. (1650–1702) betűmetsző, nyomdász, a magyar művelődés egyik nagy úttörője.

Bercsényi Miklós, gróf (1665–1725) kuruc főgenerális, II. Rákóczi Ferenc mellett a szabadságharc egyik fő szervezője és irányítója.

Révai Miklós (1750–1807) nyelvész, író, egyetemi tanár, a *Magyar Hirmondó*, az első magyar nyelvű hírlap szerkesztője.

Jósika Miklós, báró (1794–1865) a magyar regényirodalom első képviselőinek egyike.

Barabás Miklós (1810–1898) festő, aki szinte minden kiemelkedő kortársát megfestette.

Ybl Miklós (1814–1891) építész.

Borsos Miklós (1906–1990) magyar szobrász, képzőművész, grafikus.

Szentkuthy Miklós, Pfisterer (1908–1988) író, esszéíró, műfordító.

Radnóti Miklós (1909–1944) költő, műfordító.

Gábor Miklós (1919–1998) színész, rendező.

Mészöly Miklós, Molnár (1921–2001) író, a Digitális Irodalmi Akadémia alapító tagja.

Művészetben *Toldi Miklós* a főhőse Ilosvai Selymes Péter *Az híres nevezetes Tholdi Miklósnak jeles cselekedeteiről és bajnokoskodásáról való história* (Debrecen, 1574) című művének. A róla szóló legismertebb alkotás Arany János *Toldi-trilógiája* (*Toldi, Toldi szerelme, Toldi estéje*). Fadrusz János *Toldi Miklós a farkasokkal* (1903) címmel készített róla szobrot.

Matolcsy Miklós, református pap a hőse Móricz Zsigmond *A fáklya* című regényének.

Akli Miklós, Ferenc József császár udvari bolondja a főhőse Mikszáth Kálmán hasonló című regényének.

Földrajzi névként A Miklós nevet több helynevünkben megtaláljuk. A Zala megyei, 'Miklós falva' értelmű *Miklósfa* helység a temploma védőszentjéről kapta a nevét, korábbi elnevezése *Szentmiklós*, majd *Somogy-szentmiklós* volt. Hasonló eredete van az alábbi településneveknek: *Dánszentmiklós*, *Dunaszentmiklós*, *Fertőszentmiklós*, *Gyergyószentmiklós*, *Kunszentmiklós*, *Mosonszentmiklós* (ma *Lébénymiklós*), *Liptószentmiklós*, *Magyarszentmiklós*, *Órszentmiklós* (ma *Örbottyán*), *Rábaszentmiklós*, *Szigetszentmiklós*, *Tápszentmiklós*, *Tarnaszentmiklós*, *Tornyiszentmiklós*, *Törökszentmiklós*. A Somogy megyei *Miklósi* a Miklós személynév -i képzős származéka, mai nyelvünkben 'Miklósé' a jelentése. A Miklós személynév becéző alakja több településnévben megtalálható, például a Somogy megyei *Mike*, a Pest megyei *Mikebuda*, a Zala megyei *Mikefa*, majd *Mikekarácsonyfa*, a Hajdú-Bihar megyei *Mikepércs* elnevezésében. Pusztaszemélynévből keletkezett magyar névadással a romániai *Mikes* helység neve. A Heves megyei *Mikófalva* és a Borsod-Abaúj-Zemplén megyei *Mikóháza* egyaránt egy Mikó nevű személy lakóhelyére utal. A mai Zala megyei *Misefa* településnév a régebbi *Miksefalva* változata, amelynek előtagja a Miklós becéző alakja. A *Mecsek* hegység nevének alapjául szolgáló személynév a Miklós név régi magyar változatának, a rövidüléssel alakult, -cs képzős *Mikcs* alaknak a hangátvetéses származéka. Ezzel az előtaggal

több baranyai település nevében találkozhatunk, például *Mecseknádasd*, *Mecsekpölöske*, *Mecsekrákos*, *Mecsekszabolcs*, *Mecsekszakál*. A *Mecske*, korábban *Mekcse* helynév pusztá személynévből keletkezett magyar névadással, ma a Baranya megyei *Magyarmecske* és *Erdőmecske* települések neve őrzi ezt az alakot.

Népszokások A XIII. századtól, feltehetőleg nyugati hatásra terjedt el Magyarországon a *miklósolás*. Miklós ünnepének előestéjén betér azokba a házakba, ahol gyermekek vannak, és tudásuk, viselkedésük szerint megjutalmazza vagy megfenyíti őket. Ebben segítségére van a kíséretében lévő ördög, később krampusz is. Az álarcos vagy kormos képű szörnyalak ijesztgeti a gyerekeket, Miklós azonban megszegyeníti, sokszor láncra veri őt. Ezért több helyen *Láncos Miklós*ként emlegetik. Egy XIX. századi szegedi feljegyzés szerint láncait csörgetve így szól a látogatóba érkező Mikulás:

Rontom, bontom, csontom,
Csörgő, börgő láncsal jöttem,
Van-e rossz gyerök a háznál?
Van-e jó gyerök a háznál?
A jónak kaláccsal,
A rossznak virgáccsal.

A Miklós-hagyományoknak országszerte sok változata van, mindegyiknek jellegzetes mozzanata a zajütés, amelynek eredeti célja a hosszú decemberi éjszakákon kísértő gonosz szellemek elriasztása, ugyanakkor a szentek segítségül hívásával, ünneplésével való megszegyenítése.

A XIX. századi görög katolikusok között Miklós házasságszerző szent is. Ünnepeinek előestéjén a házasodni akaró leánynak egyedül fel kell mennie a templom tornyába, és ott háromszor rá kell ütnie a harangra, hogy ily módon kérőt hívjon magának.

Szólás *Fél, mint a német gyermek Szent Miklóstól* – a szólás a püspökruhás látogató és kísérői, közöttük az ördög érkezését megelőző zajra, láncsörgésre utal, illetőleg arra az érzésre, amelyet a kisgyermekek lelkében mindez kiváltott.

Köznevesülve Még a XIII. században is élő szokás volt a megvásárolt jószágra, portékára adott foglalt *Szent Miklós pénzének* nevezni. Másik neve italpénz, amelyet *Szent Miklós poharára* költöttek, azaz áldomást ittak rajta. A kecskeméti Miklós-templom toronykeresztjén, szélkakas módjára eredetileg ott állott a szent püspök szobra, amelyet a helybeliek *Pörgő Miklós* vagy *Pörgetős Miklós* néven emlegettek. Halászi környékén *nagymiklós* volt a neve a XVII-XVIII. században a Miklós-nap előestéjén házról házra járó, ijesztő álarcba, jelmezbe öltözött legénynek.

Milán

Eredete Szláv eredetű név. A *Mil* 'kedves, aranyos' jelentésű előtagból és az *-an* végződésből áll.

Védőszentjei *Milán* nevű védőszent egyik egyházban sincs, így a *Milánok*nak osztozniuk kell az *Emilek*, *Emiliánok* szentjeivel. *Szent Aemilianus* keresztény szellemű rabszolga, vértanú, aki a mai Bulgária területén élt a IV. században. Attól félve, hogy Julianus császár feléleszti a pogány istentiszteleteket, bement egy pogány templomba, és ott összetörte a pogány bálványokat. Tettéért tüzes kemencébe vetették. Ünnepnapja: július 18.

A másik védőszent a VI. századi *Szent Aemilianus*, aki negyven évi remeteség után Felső-Itáliában lett püspök. Ünnepnapja: szeptember 11.

Névnapja május 19., július 18., szeptember 11.

Gyakorisága A név hazánkban sokáig igen ritkán fordult elő. Ezt bizonyítja, hogy 1967-ben csupán 3 kisfiú kapta. Az 1983 és 1987 közötti időszakban már 938 kisfiút neveztek *Milánnak*. Népszerűsége tovább nőtt a kilencvenes években. 1999-ben 377 alkalommal anyakönyvezték, 2000-ben már 406-szor. 2001-ben 474 esetben választották, 2002-ben 513-szor, 2003-ban pedig 523 kisfiú kapta első névként a *Milánt*. 2004-ben már a 26. leggyakrabban választott fiúnév, ekkor 692 kisfiúnak adták. 2005-ben 916 névadással a 20. helyen állt az első keresztnévi forma választásának statisztikájában. 2006-ban az összlakosság statisztikájában a 63. helyen állt, a magyar férfiak közül 8512 fő viselte első névként és 1361 másodikként a *Milán* nevet.

Érdekes, hogy ez a név Európa több országában is egyre népszerűbb. Szlovákiában több évtizede a gyakori fiúnevek egyike, de a 2005-ös statisztikák szerint Belgiumban is a 6. leggyakrabban választott fiúnév volt.

Becézése *Mila*, *Milánka*, *Milkó*, *Miló*, *Milus*.

Rokon neve *Milos*.

Női párja *Miléna*.

Idegen megfelelői A név főleg a szláv nyelvekben gyakori, ott a *Milan* alak a használatos, de nyugati nyelvekben, így az angolban, németben is ez a forma él.

Híres viselői Az Obranović szerb uralkodó dinasztiának több *Milan* nevű tagja volt. Így az alapító fia is, aki miután 1839-ben átvette apjától a fejedelemséget, nem sokkal később meghalt. A dinasztia negyedik tagja szintén a *Milan* (1854–1901) nevet viselte: kiharcolta Szerbia függetlenségét, majd Szerbia királya lett.

Füst Milán (1888–1967) író, költő, a *Nyugat* első nemzedékének jelentős alakja.

N

Nándor

Eredete Vitatott eredetű keresztnév. A legismertebb magyarázat szerint a *nándor* népnévből származik, amely a régi magyar nyelvben a dunai bolgárok megnevezése volt. A XIX. században a *Ferdinánd* magyarítására ajánlották. Egyelőre vitatott, hogy felújították-e az akkorra már feledésbe merült *Nándor* nevet, vagy a *Ferdinánd* név németes *Nandi*, *Nándi* becézőjéből tudatosan alakították ki a *Nándor* formát a *Sándor* és az *Andor* név mintájára.

Védőszentjei Az egyháznak nincs *Nándor* nevű szentje. Védőszentet a *Ferdinánd* név védőszentjei közül választhatunk.

Ferdinand (†1252) Spanyolország királya, nemzeti hős. Ünnepe: május 30., október 19.

Boldog Ferdinánd (†1443) portugál királyfi, aki a mókók fogságába került. Ünnepe: június 5.

Névnapja május 30., június 5., október 19.

Gyakorisága A XIX. század végén Budapesten a 25. leggyakoribb név volt. A XX. században folyamatosan veszített népszerűségéből. 1967-ben 146 kisfiú kapta a *Nándor* nevet, így nem került be a 30 legnépszerűbb férfinév közé. 1983 és 1987 között összesen 752 gyermeknek adták ezt a nevet. 1996-ban 61. volt a gyakorisági listán, ebben az évben 134 gyermek kapta első, 20 második névként. 2000-ben 117-en választották első és 30-an második névként, így 66. volt a gyakorisági listán. 2006-ban az összlakosság statisztikájában az 58. helyen állt, a magyar férfiak közül 10 613 fő viselte első és 1909 második névként a *Nándor* nevet.

Becézése *Nándi*, *Nandi*, *Náncsi*, *Ferdi*, *Feri*, *Dini*.

Rokon nevei *Lándor*, amelyet egyesek a *Leander* név régi magyar formájának tekintenek, mások a *Nándor* név származékának tartják. Áttételesen rokon neve a *Ferdinánd*, amelynek a magyarítására ajánlották a *Nándor* nevet.

Női párja Áttételesen rokonságban van a *Ferdinánd* név női párjával, a *Fernanda* és a *Ferdinanda* nevekkkel, valamint az utóbbi rövidüléseivel létrejött *Nanda* és *Nandin* névvel.

Idegen megfelelői Hagyományosan a *Ferdinánd* név idegen nyelvi megfelelőivel azonosítjuk. Angolul, németül, norvégul, svédül és szlovákul *Ferdinand*, franciául *Ferdinand*, *Fernand*, olaszul *Ferdinando*, *Fernando*, spanyolul *Fernando*, *Hernando*, lengyelül *Ferdynand*.

Híres viselői *Várkonyi Nándor* (1896–1975) író, szerkesztő, kultúrtörténész.

Gion Nándor (1941–2002) vajdasági magyar prózaíró.

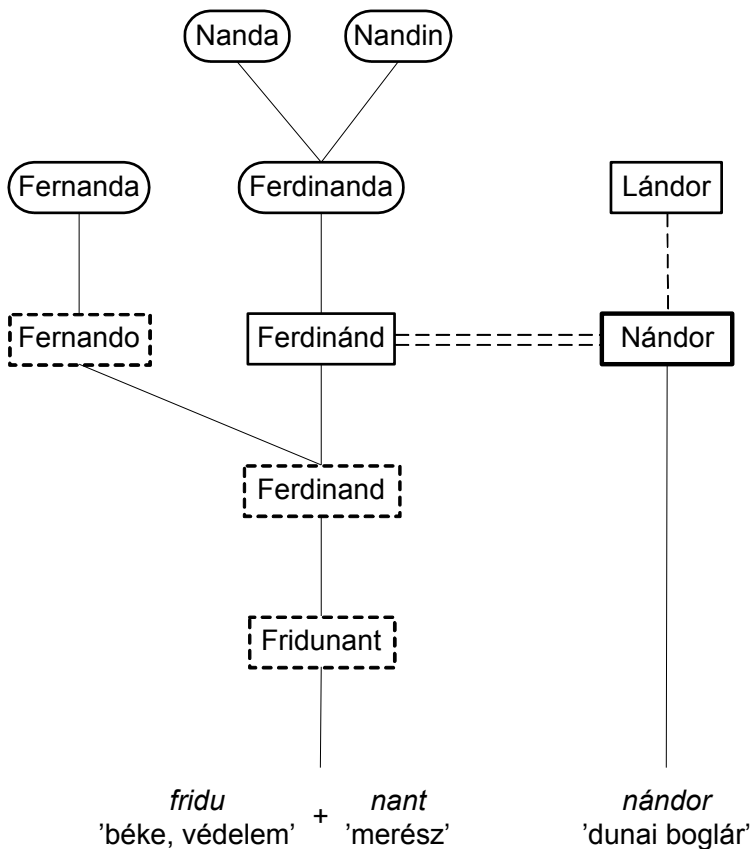
Földrajzi névként A Nógrád megyei *Magyarnándor* település a XIII. századi iratokban *Nandor*. Ez a helynév abból a 'dunai bolgár' jelentésű népnévből származik, amelyet a középkorban személynévként is használtak. Ugyanezt a népnevet találjuk Belgrád magyar megnevezésében, a *Nándorfehérvár* névben. A név magyarázatához hozzátartozik, hogy a belgrádi vár fehér kövekből épült, ezért elnevezésében élesen tükrözi a különbözőségét a vele szemközt található, egykori zimonyi földvártól. A *Nándorfehérvár* név értelme eszerint 'Bolgárfehérvár', azaz a megnevezés a dunai bolgárok fehér kőből épült várára utal.

Csúfoló Új keletű névcsúfoló mondóka:

Nándor, ő az éji vándor.

Köznevesülve Egyes vidékeken *nándorfű* a repkény (*Glechoma hederaceum*) neve.

35. ábra. A *Nándor* név rokon nevei

Norbert

Eredete Germán eredetű név, amelynek jelentése a dicsőséggel, hírnévvel kapcsolatos. Az ógermán *Norrberht*, *Nordbert* összetételből keletkezett, amelynek jelentése 'észak' + 'fény; fényesség; fényes, híres' vagy szabadabb fordításban 'északi fény'. Több olyan keresztnévünk is van, amelynek utolsó szótagja a germán eredetű *bert* 'fény, fényesség' szó, például *Adalbert*, *Albert*, *Herbert*, *Hubert* és *Róbert*. A *Norbert* név előtagját találjuk a *Norman* és a *Norton* férfinévben.

Védőszentje *Szent Norbert* (1080–1134) a premontrei szerzetesrend megalapítója, Magdeburg érseke. Rajna-vidéki német grófi családból származott. A legenda szerint egy alkalommal lovaglás közben zivatar érte utol, a villám lesújtott mellette, ő pedig megrémülve leesett lováról. Ez az élmény annyira mélyen hatott rá, hogy következtében kolostorba vonult. Vándorlásai során 1120-ban alapította meg a premontrei rendet, amely gyorsan ismertté vált a keresztény világban. Magdeburgban temették el, de a protestantizmus térhódításával a XVII. században holttestét egy Prága melletti kolostorba vitték. Csehország védőszentjeként tiszteli őt. Művészeti ábrázolásain gyakran püspöki öltözetben látjuk, mellette villám, amely megtérésének körülményeire utal. Ünnepe napja: június 6.

Névnapja június 6.

Gyakorisága Magyarországon az előző századokban nem tartozott a gyakori nevek közé. 1967-ben 120 kisfiú kapta a *Norbert* nevet, így nem szerepelt a 30 leggyakoribb férfinév között. Népszerűsége gyorsan növekedett, 1983 és 1987 között 15. lett a férfinévek gyakorisági listáján 7382 képviselővel. A következő években némiképp csökkent a népszerűsége. 1996-ban 1069-en kapták első névként, 120-an másodikként, ekkor 18. volt a gyakorisági listán. 2000-ben 781-en választották első és 139-en második névként, ebben az évben a 24. legnépszerűbb név volt. 2006-ban az összlakosság statisztikájában a 30. helyen állt, a magyar férfiak közül 45 119 fő viselte első névként és 4691 másodikként a *Norbert* nevet.

Becézése *Bert, Berti, Bertus, Norbi, Norcsi, Nori, Norkó, Noró.*

Női párja *Norberta.*

Idegen megfelelői Angolul, németül, franciául, csehül, lengyelül és szlovákul *Norbert*, olaszul és spanyolul *Norberto.*

Híres viselő *Simon Norbert* (1871–1939) mérnök, műszaki főtanácsos. Elsőként szerkesztett Magyarországon olyan térképeket, amelyeken az egyes települések távolsága kilométerben meg volt jelölve.

Csúfoló Új keletű névcsőfoló mondóka:

Norbert, nem nyert.

O

Olivér

Eredete A név eredetéről kétféle felfogás létezik. Az egyik szerint latin, ófrancia eredetű név, mely az *olivarius* 'olajfa(ültető)' szóból származik. Más feltevés szerint az ófranciába a német nyelvből került át. Német eredetű névként a germán nevekre jellemző összetett névalak ez is, melynek ősi alakja *Alberich, Alwar*. A név az *alp* 'tündér, manó' + *heri, richi* 'sereg' összetételből áll.

Védőszentje *Plunket Oliver* (1629–1681) Írország egyházi primása, Armagh érseke. Az angolok üldözése közepette, a legnagyobb nehézségek között mint igazi apostol működött. Végül elfogták, Angliába hurcolták, és a legkegyetlenebb módon kivégezték. 1975-ben avatták szentté. Közel 700 év után ő volt az első ír szent. Ünnepnapja: július 1.

Névnapja március 5., július 1., 11., november 21.

Gyakorisága A név napjainkban több országban igen gyakori. Hazánkban a korai századok statisztikáiban nem, de később, a XX. század elején már néhány előfordulással szerepel. Az 1967-es adatok szerint 27 újszülött kisfiú kapta az *Olivér* nevet, 1983–87 között 459. Az újabb adatok szerint megnőtt a név kedveltsége: 1996-ban az 55. helyen szerepelt, 207 kisfiúnak adták első és 38-nak második névként. 2000-ben már 233 alkalommal anyakönyvezték első, 70-szer pedig második névként. 2005-ben 383 első és 101 második névválasztással a 48. lett az *Olivér* név a gyakorisági listán. A 2006-os összesített névgyakorisági statisztika szerint a 73. leggyakoribb férfinév, melyet ekkor 6227 fő első, 1512 pedig második névként viselt.

Becézése *Olcsi, Olcsika, Oli, Olika, Olivérke*.

Női párja *Olíva, Olívia*.

Idegen megfelelői Az angolban, németben, hollandban, svédben, finnben, csehben gyakori az *Oliver* alak, de több nyelvben, így a franciában, előfordul az *Olivier* változat is. Az olaszoknál az *Oliviero*, míg a spanyoloknál az *Oliverio* a használatosabb.

Híres viselői *Oliver Cromwell* (1599–1658) angol államférfi, katonai vezető, a polgárháború vezére.

Oliver King, Joe Oliver (1885–1938) amerikai néger trombitaművész, dzsesszzeneszerző és karmester.

Lawrence Olivier (1907–1989) angol színművész, rendező, színházigazgató. Jelentős munkái Shakespeare műveinek rendezései, a drámák megfilmesítései.

Paksi Olivér (?–1365?) ispán, udvarbíró tárnokmester. Rátót nembeli, I. Károly feleségének, Erzsébet királynénak kedvelt embere.

Turchányi Olivér (1900–1956) filmoperatőr, feltaláló. Háborús híradókat, riportokat fényképezett.

Halasy Olivér, Haltmayer (1909–1946) városi számtanácsos, úszó, vízilabdázó.

Művészetben *Oliver* nevű hős több is található az irodalomban. A középkori francia epika remeke, a *Roland-ének* legendás hőse *Olivier*, aki a bölcsességet, a megfontoltságot képviseli a lobbanékony és féktelen Rolanddal szemben.

Shakespeare *Ahogy tetszik* című vígjátékának hőse is az *Oliver* nevet viseli. Oliver ádázul gyűlölte öccsét, Orlandót, mindent elkövetett, hogy valamilyen módon megsemmisítse őt. De jelleme megjavult, amikor öccse megmentette őt egy oroszlántól, amely az életére tört.

Charles Dickens híres regényének, a *Twist Olivér*nek hőse az árvaházban nevelkedő, vizontagságos sorsú kislány, *Olivér*. A történet népszerűségét bizonyítja, hogy 1959-ben Lionel Bart musicalt írt a történetből, melyet ma is nagy sikerrel játszanak több országban, így hazánkban is.

Szintén *Olivér* a hőse Jósika Miklós *Abafi* című regényének. A daliás és tündöklő tehetségű ifjú fiatal éveit dorbézolásban és züllésben vesztegette, de aztán ön maga számára is váratlanul hátat fordított bűneinek. A regény elején így mutatkozik be: „– Nevem Abafi Olivér! Nem sokat ér a név – mond durva kacajjal –, annyit, mint gazdájá!”

Szerb Antal (A. H. Redcliff angol írói álnév mögé rejtőzve) 1942-ben jelentette meg *VII. Olivér* című kisregényét. Nem sokkal ezután vígjáték formájában is feldolgozta a szórakoztató történetet *Ex* címmel.

Ottó

Eredete A német *Otto* névből származik. Ez a név a germán *Otfrid*, *Otmár* és egyéb *Ot-* kezdetű nevek becézője. Az ógermán névalak *Audo*, később *Odo* vagy *Otho* formában fordul elő. Az *Ot-*, *Od-* névelem eredeti írásmódja *auda*, jelentése 'birtok, gazdagság, vagyón'.

Védőszentjei *Szent Ottó* (†1120) olasz katona, aki remeteként fejezte be életét.

Ünnepnapja: március 23.

Szent Ottó (?1060–1139) Bamberg püspöke, Pomeránia apostola. Művészi ábrázolásain sokszor templommodellt láthatunk mellette, körülötte szegekkel és nyilakkal. Mindez arra emlékeztet, hogy a hagyomány szerint a bambergi templom tetejének építésekor nyilakból készített szegeket. Ünnepe: július 2.

Névnapja január 16., február 23., március 23., július 2., szeptember 22., november 18.

Gyakorisága A XIX. században terjedt el a magyar névrendszerben, de sohasem vált népszerű és divatos névvé. 1967-ben 231 gyermek kapta az *Ottó* nevet. 1983 és 1987 között 404 alkalommal anyakönyvezték. 1996-ban 32-en kapták első névként, 15-en második névként, így 109. volt a gyakorisági listán. 2000-ben 127. lett, ekkor 25-en választották első és 13-an második névként. 2006-ban az összlakosság statisztikájában a 60. helyen állt, a magyar férfiak közül 9816 fő viselte első névként és 2308 másodikként az *Ottó* nevet.

Becézése *Oti, Otti, Ottóka, Ottócska, Ottu, Poti*.

Rokon nevei Azonos tőből alakult nevek: *Otmár, Ottokár, Odó* német és olasz változata, az *Odiló* és *Otelló*, az *Údó*, valamint az *Ulrik* és régi magyar alakváltozata, az *Ódor*.

Női párja Ugyanabból az *Od-*, *Ot-* tőből származó női nevek: *Odília* és alakváltozata, az *Otilia*, valamint az utóbbi származékaiként az *Odett, Odil* és a becézőből származó *Tilla*.

Idegen megfelelői Az angol és a német nyelvben *Otto, Odo*, franciául *Otton, Othon*, olaszul *Otto, Ottone*, csehül és szlovákul *Ota, Oto*, lengyelül *Otto, Otton*.

Családnévként A XV–XVII. századi iratokban elvétve akad példa az *Ottó* és az *Ottfi* családnév előfordulására.

Híres viselői *Ottó* (?1200–1234) domonkos szerzetes. Az ő útmutatásai alapján indult el Julianus barát a magyar néptörédek felkutatására.

Herman Ottó (1835–1914) természettudós, néprajzkutató, régész, politikus.

Baditz Ottó (1849–1936) látképfestő.

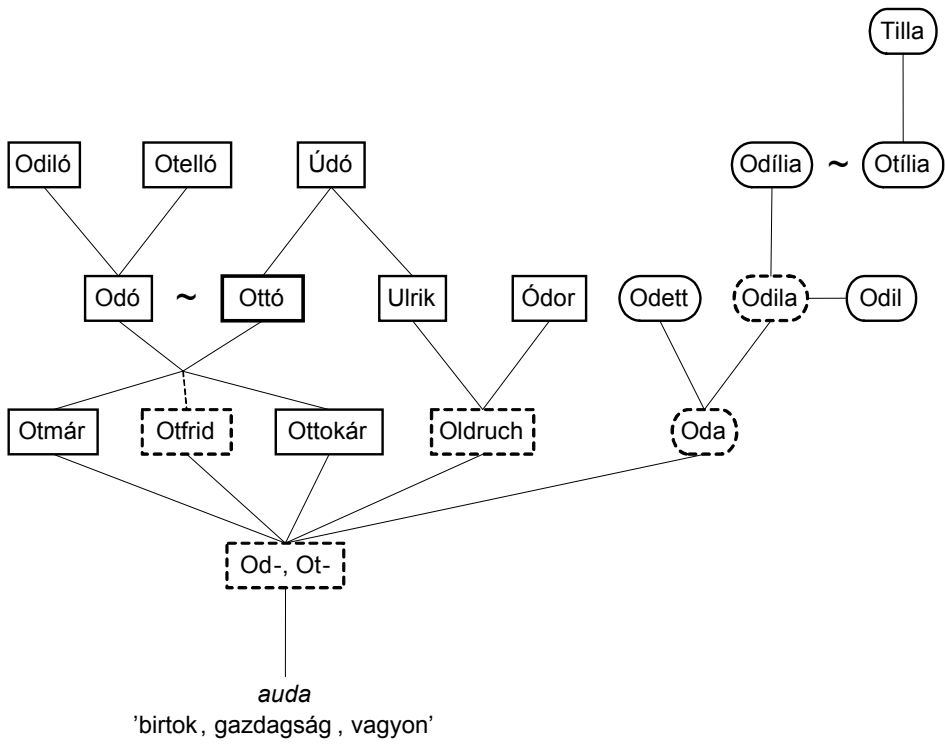
Bláthy Ottó Titusz (1860–1939) gépészmérnök, a transzformátor, a turbógenerátor egyik feltalálója.

Orbán Ottó (1936–2002) költő, esszéista, műfordító.

Földrajzi névként A Békés megyei *Ottlaka*, később *Puszttaottlaka* helység előtagjaként szereplő *Oth-* ~ *Ott-* személynév az *Ottó* névvel azonos tőből származik. *Ottóvölgy* és *Ottóháza* ma szlovéniai község.

Köznevesülve A művészettörténetben emlegetett időszak az *Ottó-kori művészet*. *I. (Nagy) Ottó* (936–973) 962-es római koronázásától számított korszak, ekkor jött létre a templomépítészetben a négyzetes rendszer, a kétszentélyes elrendezés, a támváltás, a kocka oszlopfő és a kripta.

36. ábra. Az *Ottó* név rokon nevei

P

Pál

Eredete A latin *Paulus* név rövidülésével keletkezett. Jelentése 'kis termetű, kicsi (férfi)'. Pápai Páriz Ferenc szótárának Bod Péter által bővített 1767-es kiadásban a *Paulus: Paul, Pál* egyeztetést találjuk.

Védőszentjei *Szent Pál* apostol (?10–67) a pogányok apostola, vértanú. Egy kis-ázsiai zsidó család tagjaként héber neve Saul, ám apjától római polgárjogot örökölt, ezért római neve is volt: Pál. Szigorú zsidó hitben nevelkedett, maga is rabbi lett, fanatikusan üldözte a keresztényeket. Damaszkuszba tartott az ottani keresztények üldözésére, amikor fény vakította el, lebukott a lováról és hangokat hallott: „Saul, Saul, miért üldözöl?... A názáreti Jézus vagyok, akit üldözöl”. A jelenéstől megvakult Pált kísérői vezették be Damaszkuszba, ahol megkeresztelése után visszanyerte látását, és neki is menekülnie kellett a keresztényüldözések elől. Hogy megmentse az életét, barátai titokban egy kosárban eresztették le a város falairól. Missziós útjain vált a népek apostolává. Művészi ábrázolásain keskeny, beesett arcú, idősebb férfiként láthatjuk. Magas homlokú, kissé kopaszodó ember, aki többnyire hegyes szakállt visel. Ünneppapjai: január 25., június 29., november 18.

Remete Szent Pál (?230–340) sivatagi remete, a magyar pálos rend szellemi őse és névadója. Ereklýeit a XIV–XVI. században hozták Magyarországra. Művészi ábrázolásain idős aszkétaként látjuk, sötét köpenyben, körülötte csőrében kenyeret tartó hollóval. Ünneppapja: január 15.

Magyarországi *Boldog Pál* (?1190–1241) domonkos szerzetes, vértanú. Művészi ábrázolásain fehér szerzetesi öltözetet és fekete köpenyt visel, fejében kard, bárd vagy szekerce van, amely arra utal, hogy tatárok ölték meg társaival együtt egy havasalföldi templomban. Ünneppapja: február 10.

Névnapja január 15., 18., 25., február 10., 22., április 1., 28., június 26., 29., 30., október 19.

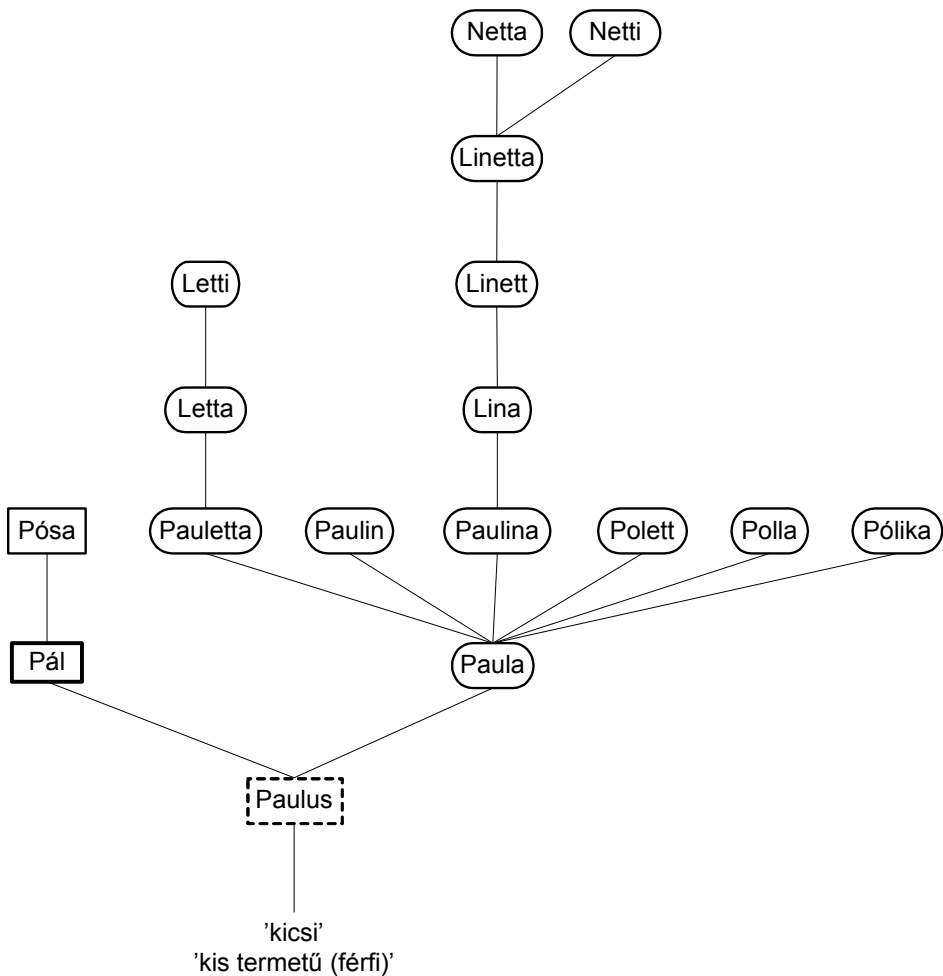
Gyakorisága A *Pál* név a XVI. századi gyakorisági listákon a 7. helyen szerepelt. A XVII. században megőrizte ezt a helyet, de a XVIII. században a 11. lett. A XIX. század végén Budapesten a 16. leggyakoribb név volt. A XX. században tovább csökkent a népszerűsége. 1967-ben az egész országban mindössze 621 gyermek kapta

a *Pál* nevet, így a gyakorisági lista 25. helyére került. 1983 és 1987 között 1329 alkalommal anyakönyvezték. 1996-ban 60. helyen szerepelt a gyakorisági listán, ebben az évben 135 fiú kapta első, 125 második névként. 2000-ben a 69. lett, 110 első és 126 második névválasztással. 2006-ban az össztlakosság statisztikájában a 28. helyen állt, a magyar férfiak közül 46 038 fő viselte első névként és 15 015 másodikként a *Pál* nevet.

Becézése *Paja, Palcsi, Palcsó, Pali, Palkó, Patya, Póka, Pósa, Potyó.*

Rokon neve *Pósa*, amely a *Pál* név régi magyar becézőjeként keletkezett.

37. ábra. A *Pál* név rokon nevei

Női párja *Paula*, ennek a névnek alakváltozataiból, továbbképzéseiből keletkezett női keresztnéveink: *Pauletta*, *Paulin*, *Paulina*, *Polett*, *Polla*, régi magyar becézőjéből keletkezett a *Pólíka* nevünk. Bár még ritkán fordulnak elő, de az előzőek becézői önállósult keresztnévek lehetnek: *Lina*, *Linett*, *Linetta*, *Netta*, *Netti* és *Letta*, *Letti*.

Idegen megfelelői Angolul, franciául, németül, valamint románul, dánul és svédül *Paul*, spanyolul *Pablo*, olaszul *Paolo*, finnül *Paavo*, oroszul és csehül *Pavel*, lengyelül *Paweł*, szerbül és horvátul *Pavao*, *Paval*, *Pavle*, szlovákul *Pavol* és *Pavel*.

Családnévként A *Pál* név XIV–XVII. századi gyakoriságát bizonyítja, hogy nagyon sok családnév keletkezett a rövidült tőhöz kapcsolódó képzős alakokból, például *Pala* ~ *Pála*, *Packó*, *Pacsa*, *Pacsi*, *Pajkó*, *Pajó*, *Palika*, *Pálka*, *Palkó*, *Póca*, *Pócs*, *Pócsa*, *Póda*, *Pók*, *Póka*, *Pokó*, *Pókos*, *Póla*, *Pólos*, *Pós*, *Pósa*. Alapalakban gyakran előfordul, 2000-ben Magyarország lakói közül 14 661 fő viselte a *Pál* családnévet. Ebbe nem számolták bele a különböző írásváltozatokat, mint *Paal*, *Paál*. Összetételek előtagjaként is találkozhatunk ezzel a névvel, például *Pálfi*, *Paálfi*, *Pálffy*.

Híres viselői *Kinizsi Pál* (?–1494) főúr, hadvezér.

Lőcsei Pál (?1455–1530) szobrász, a magyarországi késő gótikus faszobrászat egyik legjelesebb művelője.

Ráday Pál (1677–1733) kuruc diplomata, kancelláriai igazgató, jómódú birtokos nemes, Rákóczi Ferenc fejedelem belső titkára.

Ányos Pál István (1756–1784) költő, a korai felvilágosodás, a II. Józseffel szembeni nemesi-nemzeti ellenállás poétája.

Kitaibel Pál (1757–1817) természettudós, polihisztor, egyetemi tanár.

Szemere Pál (1785–1861) író, esztéta.

Ráday Pál, gróf (1768–1827) földbirtokos, a magyar színjátszás előharcosa, támogatója.

Felsőbüki Nagy Pál (1777–1857) liberális nemesi politikus. Az 1825-i országgyűlésen a magyar nyelv érdekében elmondott jelentős beszédének következményeképpen Széchenyi István kezdeményezésre létrejött a Magyar Tudományos Akadémia.

Bugát Pál (1793–1865) orvos, egyetemi tanár. Jelentős érdemeket szerzett a magyar orvosi műnyelv fejlesztése terén.

Vásárhelyi Pál (1795–1846) a reformkor legjelentősebb vízimérnöke, a Tisza-szabályozás tervezője.

Gönczy Pál (1817–1892) pedagógus. Jelentős oktatósszervező és pedagógiai szakirói működése.

Gyulai Pál (1826–1909) irodalomtörténész, költő, prózaíró, egyetemi tanár, kritikus.

Szinyei Merse Pál (1845–1920) festő, a modern magyar festészet első nagy képviselője.

Heim Pál (1875–1929) gyermekgyógyász. Nagy jelentőségűek a gyermekvédelemmel kapcsolatos munkálatai.

Teleki Pál (1879–1941) miniszterelnök, földrajztudós.

Gulyás Pál (1881–1963) irodalomtörténész, bibliográfus.

Molnár C. Pál (1889–1981) festő, grafikus.

Ignotus Pál (1901–1978) publicista, író, szerkesztő.

Jávor Pál (1902–1959) színész.

Kadosa Pál (1903–1983) zeneszerző, zongoraművész.

Fábián Pál (1922–2008) nyelvész.

Művészetben *Nyúzó Pál* szolgabíró Eötvös József *A falu jegyzője* című regényében. Családneve beszélő névként jól jellemzi személyiségét. *Pató Pál* a műveletlen, lusta, munkára nem kapható ember jelképe Petőfi Sándor *Pató Pál úr* című versében. *Nosztly Pál* országgyűlési képviselő, a címszereplő fiatalember édesapja Mikszáth Kálmán *A Nosztly fiú esete Tóth Marival* című regényében.

Földrajzi névként A Pál név több helynevünkben is előfordul. Pál nevű birtokosáról nevezték el a Tolna megyei *Pálfa* helységet, amelynek eredeti jelentése 'Pál falva'. Hasonló alakot találunk a *Kemenespálfa*, *Sajópálfala* és *Zagyvapálfalva* nevekben, a Borsod-Abaúj-Zemplén megyei *Pálháza* szintén egy Pál nevű személy lakóhelyére utal. A Győr-Sopron megyei *Páli* település nevének jelentése 'Pál tulajdona, Pálé'. Ugyanilyen értelmű a Hajdú-Bihar megyei *Hosszúpályi*, *Monostorpályi*, a zalai *Kispáli*, *Nagypáli*, a szabolcsi *Ópályi* vagy a Baranya megyei *Palé* helység neve. Ugyancsak a Pál névvel való birtokos kapcsolatot jelöli a Bács-Kiskun megyei *Pálmonostora* helységnév. A baranyai *Pall*, később *Nagypall* település neve szintén a magyar Pál személynévből alakult. A Győr-Sopron megyei *Szentpál*, később *Dunaszentpál* település elnevezése a falu templomának védőszentjére utal. Ebbe a csoportba tartozik *Porrogszentpál*, *Somogyszentpál*, *Zselicszentpál* és a *Szentpálvölgy* földrajzi név is. A zalai *Pálfiszeg* település neve a *Pálfí* családnév és a *szeg* község 'nagycsalád, had' összetételével keletkezett. A Pest megyei *Pócsmegyer*, a szabolcsi *Máriapócs*, *Pócspetri*, a baranyai *Pócsa* településnevek *Pócs* eleme a Pál név -cs kicsinyítő képzős származéka. A Vas megyei *Pósfá* helység neve szintén a régi magyar kicsinyítő képzős származékot örzi, jelentése 'Pós falva', azaz 'egy Pós nevű személy birtoka'.

Népszokások *Pál fordulása*, *pálfordulás*, *Szent Pál apostolnak megfordulatja*, *Szent Pál apostolnak megtérése*, a szegedi népnyelvben *Jóraforduló Pál* az apostol ünnepe, január 25. Ennek a napnak az időjárásából a termésre, a gazdasági élet kilátásaira következtetnek. A legkorábbi feljegyzések szerint ilyenkor a jó idő jó termést, a köd a jóság pusztulását, a szelek háborút jelentenek. Későbbi kalendáriumi versek így fogalmaznak:

Ha fényes *Szent Pál*,
Minden termés szépen áll.
Ha *Pál* fordul köddel,
Jószág hüllik döggel.

Pál napja a tél közepe, ekkor a hagyományos paraszti gazdaságban még mindenből kell tartaléknak lennie, ezért mondják: *Pálfordulás, fele kenyér*.

A babonás hiedelmek szerint Pál napja a halálra jóslás napja is. Ilyenkor *pálpogácsát* készítenek, azaz minden személy pogácsájába egy-egy tollat szúrnak, majd megfigyelik, kinek a pogácsájáról ég le legelőször a toll. Azt tartják, hogy az illető személy még abban az évben meghal.

Hideggel háló Szent Pál napja november 14. A középkorban ezen a napon kapták meg a várbeli virrasztók a vártafát, amelynek tüzenél a hideg téli napokon melegedtek.

Szólások Az *Elhegedülte azt Szent Pál, el is magyarázta!* tájnyelvi szólásunk szerint: 'nem lesz már abból semmi, annak is vége; nem hiszem én azt'. Régi közmondásunk arra utal, hogy senki sem tudhat mindent: *Szent Pál harmadik égben tanult, mégsem mehetett mindennek végére*. Ugyancsak Szent Pál alakját idézi meg az országszerte ismert szólás, amelyet akkor mondunk, ha valaki váratlanul otthagy, cserbenhagy valakit: *Ott hagyja, mint Szent Pál az oláhokat*.

Egy régi szólásunk szerint: *Hadd morogjon varga Pál, csak jó sarut varrjon!*, azaz nem bánom, ha haragszanak is rám, csak teljesítsék a kívánságomat. *Ez is Pál zsebébe néz*, mondják az elveszőfélben lévő dologra. A faragatlan, nyers modorú embert így jellemzik: *Nem volt Pál érsek udvarában*. Aki nem ad senki szavára, figyelmeztetésére, arra azt mondják: *Nem hajt se Pálra, se Péterre*. Hasonló jelentése van a bizalmas hangulatú *Tudja Pál, hol kaszál* mondásnak, azaz 'bízd csak rá, tudja ő mit csinál, van neki magához való esze'.

Köznevesülve Kiskunhalas környékén jegyezték fel az *oldalpállal beszél* kifejezést, amelynek jelentése 'félvállról beszél'. Aki *oldalpálozik* vagy *ódalpáloz*, az a szentesiek szerint 'elhúzódik, kitér valaki elől'. Döbröközben a hirtelen, észrevétlen távozás megnevezése a *pálkodás*. Hódmezővásárhelyen aki *palkóz*, az lassan eszik. Aki *elpalkóz* valamit, az Apátfalva nyelvjárásában titokban eltulajdonít, elcsen valamit. Nagyszalonta környékén a balkezes ember gúnyos megnevezése: *senyepál*. A *palimécs* Nagykőnyí nyelvjárásában a napraforgóolajjal világító mécses.

Rontó Pál névvel illetjük a mindent rongáló, vásott gyereket. Az elnevezés Gvadányi József egyik elbeszélésének címében bukkan fel először: *Rontó Pálnak egy magyar lovas Köz-Katonának és gróf Benyovszki Móritznak életek...* (1793).

A *poloska* neve Hosszúfalu nyelvjárásában *pocokpál*.

Patrik

Eredete A latin eredetű *Patricius* név alakváltozataként, rövidüléssel keletkezett ír név. Az eredeti név jelentése 'rómainak született nemes'.

Védőszentje *Szent Patrik* (385–461) Írország apostola, püspök. Jómódú brit-kelta családban élt, de 16 éves korában ír kalózok elrabolták, és rabszolgaként eladták.

Hatévi rabság után égi látomás segítette szökését. Családjához visszatérve teológiai tanulmányokat folytatott, majd néhány év múlva a „Zöld sziget” megtérítésére indult. Eredeti neve, *Sucat* helyett itt kapta a *Patrik* nevet. A művészetben leggyakrabban püspöki öltözetben ábrázolják, alakja mellett bottal és kígyókkal. A legenda szerint a Krisztustól kapott bottal űzte ki Írországból a kígyókat, amelyek a pogányság jelképei voltak. Ünnepe: március 17.

Névnapja március 17., április 28.

Gyakorisága 1967-ben egyetlen gyermek sem kapta a *Patrik* nevet. 1983 és 1987 között 217 alkalommal anyakönyvezték. Majd egyre népszerűbbé vált, és 1996-ban már a 26. volt a gyakorisági listán. Ebben az évben 739 fiú kapta első és 94 második névként. 2000-ben 1050-en választották első névként és 192-en második névként gyermeküknek, így a 12. legnépszerűbb név lett. 2006-ban az összlakosság statisztikájában az 55. helyen állt, a magyar férfiak közül 12 146 fő viselte első névként és 2032 másodikként a *Patrik* nevet.

Becézése *Pati, Patus, Patri, Riki*.

Rokon neve *Patricius*.

Női párja A *Patricius* férfinév női párja a *Patricia*, amely így áttételesen a *Patrik* rokonának is tekinthető.

Idegen megfelelői Angolul és németül *Patrick*, franciául *Patrick, Patrice*, spanyolul *Patricio*, olaszul *Patrizio*, írül *Pádraig*, lengyelül *Patryk, Patrycy*, szlovákul *Patrik*.

Népszokások Egy régi feljegyzés szerint *Szent Patrik* ünnepén az ír férfiak bárhol élnek is a világban, kalapjukra zöld ágat tűznek és így köszönnek egymásnak: „Áldjon meg az Isten és Szent Patrik!”

Péter

Eredete A görög *Petrosz* név latinositott *Petrus* formájából rövidüléssel keletkezett. A név alapjául szolgáló *petra* szó jelentése ’kő’. Egyesek szerint *Petrosz* a héber *kepha* ’kőszikla’ jelentésű szó görög fordítása. Mások szerint viszont a jelentése ’orvos, gyógyító; jövendőmondó’. Pápai Páriz Ferenc szótárának Bod Péter által bővített 1767-es kiadásában a *Petrus: Pénter, Pétur, Péter* egyeztetést találjuk.

Védőszentjei *Szent Péter* (?–?67) apostol, Jézus egyik tanítványa. Eredeti neve Simon Jónás, a Péter nevet Jézus adta neki. A Genezáreti-tó mellett élt bátyjával, Andrással együtt és halászzattal foglalkozott. Elsőként csatlakozott az új tanításokat hirdető Krisztushoz, aki ezekkel a szavakkal szólt hozzá: „De én is mondom néked, hogy te Péter vagy, és ezen a kősziklán építem fel az én anyaszentegyházamat, és a pokol kapui sem vesznek rajta diadalmat. És néked adom a mennyek országának kulcsait; és

a mit megkötsz a földön, a mennyekben is kötve léssen; és a mit megoldasz a földön, a mennyekben is oldva léssen.” (Máté 16,18–19.)

Péter lobbanékony, heves természetű tanítvány volt, aki háromszor tett hitet mestere mellett, de az utolsó éjszakán háromszor meg is tagadta őt. Jézus halála nagyon megrendítette, ezután több új gyülekezetet alapított, térítő munkája miatt többször került börtönbe. A katolikus hagyomány szerint ő volt Róma első püspöke, vagyis az első pápa. A másik nagy térítő apostollal, Pállal együtt működött Rómában. Együtt szenvedtek vértanúhalált a Néró alatti keresztényüldözések idején. Művészi ábrázolásain izmos testű, idős férfiként göndör hajjal, rövid szakállal látjuk, gyakran kulccsal vagy kulcscsomóval, esetleg a tengeren hányódó hajó vagy hal emblémájával, néha kakassal, amely tagadásának jelképe. Néhányszor fejjel lefelé fordított kereszttel ábrázolják, amely arra utal, hogy méltatlannak érezte magát a Jézushoz hasonló halálhoz, ezért kérésére fejjel lefelé feszítették keresztre. Ünnepnapjai: június 29., február 22., november 18.

Néhány további Péter nevű szent:

Nolasko Szent Péter (+1256) a fogolykiváltó szerzetesrend egyik alapítója. Ünnepe: január 28.

Damiani Szent Péter (+1072) egyházdoktor, számtalan nehéz és kínos egyházpolitikai ügy pápai követe. Ünnepe: február 21.

Kanizius Szent Péter (+1597) egyházdoktor, a német katolikus restauráció vezére. Ünnepe: december 21.

Claver Szent Péter (+1654) az amerikai néger rabszolgák apostola. Ünnepe: szeptember 9.

Névnapja január 25., 28., 31., február 21., 22., 23., április 27., 29., május 8., június 2., 16., 29., augusztus 1., szeptember 9., október 19., november 16., 18., 26., december 4., 9., 21.

Gyakorisága A XVI. században a *Péter* a legnépszerűbb férfinevek egyike volt, a gyakorisági listák 2–4. helyén állt. Közkeletvése a következő századokban fokozatosan csökkent, a XVII. században az 5., a XVIII. században a 8. helyre került. A XIX. század végén Budapesten nem szerepelt a 25 leggyakoribb férfinév között. A XX. században ismét kedvelt név lett. 1967-ben az országos statisztikában a 14. helyen állt, ekkor 1969 gyermeknek választották ezt a nevet. 1983 és 1987 között a 3. helyre került 17 523 képviselővel. 1996-ban 1617-en kapták első, 332-en második névként, így az 5. leggyakoribb név volt. 2000-ben 1324-en választották első és 402-en második névként gyermeküknek, ekkor a gyakorisági lista 6. helyére került. 2006-ban az összlakosság statisztikájában a 10. helyen állt, a magyar férfiak közül 137 265 fő első neve és 21 747 fő második neve volt *Péter*.

Becézése Sok becézője közül néhány: *Pé, Pepe, Peta, Peták, Péterke, Peti, Petike, Petkó, Petri, Petru, Petrus, Petus, Petya, Petyka, Petykó, Petyusz, Petyó.*

Rokon nevei A régi magyar becézőkből önállósult *Pető* és *Petres*, valamint a XIX. században téves olvasatként felújított *Petúr* és alakváltozata a *Petur*. Közvetetten rokona még az ugyanazon töből keletkezett *Petróniusz*.

Női párja *Petra* és közvetetten a *Petrónia*, illetve a hozzá kapcsolódó *Petronella*, valamint a becézőiből keletkezett *Nella* és *Nelli*.

Idegen megfelelői Más nyelvekben is népszerű, angolul és németül *Peter*, franciául *Pierre*, hollandul *Peter, Pieter*, norvégül *Peer*, olaszul *Pietro, Piero*, spanyolul *Pedro* vagy *Perez*, portugálul *Pedro*, horvátul *Petar*, dánul és svédül *Per*, csehül *Petr*, románul *Petre, Petri, Petru*, oroszul *Pjotr*, lengyelül *Piotr*.

Családnévként A *Péter* név XIV–XVII. századi elterjedtségét bizonyítja a belőle keletkezett nagyszámú családnév, például *Pete, Petecs, Petek, Petenye, Petes, Petkes, Pető, Petőc, Petőcs, Petők, Petra, Petrecs, Petres, Petrás, Petrók, Petróc, Petri, Petus*. 2000-ben Magyarország lakói közül 10 140 fő viselte a *Péter* családnévet. Nemcsak képzett formákban, hanem összetételekben is szerepel: *Péterfi*, valamint *Petőfi*.

Híres viselői *Bornemisza Péter* (1535–1585) protestáns püspök, író, a régi magyar próza kiemelkedő képviselője.

Pázmány Péter (1570–1637) esztergomi érsek, a magyarországi ellenreformáció vezető alakja. Az Eötvös Loránd Tudományegyetem elődjének, a nagyszombati egyetemnek az alapítója.

Ilosvai Selymes Péter (XVI. sz.) versszerző. Leghíresebb műve a Toldi Miklósról szóló monda megverselése.

Apor Péter (1676–1752) erdélyi főnemes, történétíró. Magyar és latin nyelvű munkái nagy értékű művelődéstörténeti források.

Bod Péter (1712–1769) református lelkész és irodalomtörténétíró, az első magyar nyelvű írói lexikon készítője.

Vajda Péter (1808–1846) költő, író, publicista.

Veres Péter (1897–1970) író, politikus.

Hajnóczy Péter (1942–1981) író.

Balassa Péter (1947–2003) esztéta, egyetemi tanár.

Pető, Pethő, gersei (XIV–XVIII. sz.) magyar főúri család.

Péterfy Jenő (1850–1899) esszéíró, kritikus, az értekező próza mestere.

Péter Rózsa (1905–1977) matematikus.

Művészetben Gyakran ábrázolják együtt a két apostolt, például a váci Gombás-patak hídjának barokk szobrai között egymás mellett áll Péter és Pál alakja. A szobor latin

felirata magyarul annyit jelent: 'Apostolfejedelmek, tanácsadóink tanítsátok az égi utat, és a mennyország kapuját nyissátok meg'.

Szent Péter alakja köré számos legenda szövődött, ezekben gyakran jelenik meg Jézus társaságában, álruhában a nép között. Sok történet kezdődik ehhez hasonlóan: „Hol volt, hol nem volt, hetedhét országon, még az Óperenciás tengeren is túl élt Jézus és Szent Péter. Ezek elhatározták, összeegyeztek, hogy bejárják az országot-világot, s megjutalmazzák a jókat, s megbüntetik a rosszakat”.

Az irodalomban is találkozunk *Péter* nevű szereplővel. *Szent Péter* legendájához kapcsolódik Mikszáth Kálmán *Szent Péter esernyője* című regénye. *Peti*, a kályhafűtő cigány a jó ügy legbuzgóbb segítője Eötvös József *A falu jegyzője* című regényében. *Petúr*, bihari ispán az összeesküvők vezére Katona József *Bánk bán* című tragédiájában. Neve a történeti forrásokban *Péter* volt, csupán a régiesítő szándék miatt változott meg. *Haller Péter* a fejedelem tanácsosa Kemény Zsigmond *Özvegy és leánya* című regényében, aki Tarnóczy Sára férje lesz a pápista vőlegény helyett. *Petike* Vörösmarty Mihály versének hőse.

Bús-mogorván ül *Petike*,
Ha ha ha!
Péter és bú! a mennyköbe,
Mi baja?

Kompolty Péter rablólovag Petőfi Sándor *Salgó* című romantikus elbeszélő költeményében.

Szafrán Péter bányász és a hősnő, Evila vőlegénye Jókai Mór *Fekete gyémántok* című regényében. *Pétör* névre hallgat Móra Ferenc *A csaló* című novellájának hőse. *Pán Péter* a madárból emberré lett kisfiú, James M. Barrie világhírű meséjének főhőse.

Földrajzi névként Számos helynév őrizte meg a Péter nevű birtokos emlékét, például *Peterd* helység Baranya megyében, amelynek neve a *Péter* személynév *-d* képzős származékából keletkezett. A somogyi *Péterhida* település elnevezése arra utal, hogy egy Péter nevű személy itteni birtokán fontos híd volt. A Heves megyei *Pétervására* a helység egykori birtokosának vásártartási jogára emlékeztet. A Pest megyei *Péteri* helység nevének jelentése 'Péteré'. *Pétfürdő* Várpalotához tartozó település neve a Péter személynév rövidüléssel alakjából keletkezett. A szabolcsi *Petneháza* helység előtagja a Péter személynév kicsinyítő-becéző alakja. Ugyancsak a Péter személynévből alakult összetételi tag szerepel a Vas megyei *Petőmihályfa*, a zalai *Pethőhenye*, a Győr-Sopron megyei *Petőháza* helység nevében.

A Péter személynévhez kapcsolódik a *Petre* névalak, amely több földrajzi névben megtalálható, például *Rácpetre*, később *Újpetre* helység Baranya megyében. A *Petri*

névelem jelentése 'Péteré', ezt a formát találjuk a Borsod-Abaúj-Zemplén megyei *Hernádpetri*, *Sajópetri* és *Szinpetri*, a szabolcs-szatmári *Lövőpetri*, *Pócspetri*, valamint a zalai *Petrikeresztúr* és *Petrivente* helység nevében.

Sok település neve a falu templomának patrónusára emlékeztet, például a Borsod-Abaúj-Zemplén megyei *Sajószentpéter*, a Vas megyei *Hegyhátszentpéter*, *Őriszentpéter*, *Szentpéterfa*, a Veszprém megyei *Kemenesszentpéter*, a Hajdú-Bihar megyei *Szentpétterszeg*, a somogyi *Pogányszentpéter*, valamint a zalai *Tüskeszentpéter*, *Szentpéterföldre*, *Szentpéterúr* vagy a szlovákiai *Nógrádszentpéter*.

A Debrecen központjából észak felé vezető utca neve a *Péterfia utca*. Ez az elnevezés egy régi földesúrra, Debreceni Péter fia Jakabra emlékeztet, aki 1311-ben lett birtokosa a város egy részének. *Pétervárad* a Szerémségben lévő helység, amely a Duna révjének két oldalán alakult ki. Nevének előtagja az uradalom birtokosára, Gurwey fia Péterre utal, aki Petur bánként szerepel a *Bánk bán* című tragédiában.

Népszokások *Péter-Pál napja*, június 29-e őszi ünnep, az aratás kezdete. Így tanúskodik erről egy szólás: *Péter-Pálra búza érik, eljutottunk új kenyérig*. Az ország sok helyén ilyenkor még a kaszákat, sarlókat is elviszik a templomba.

Egy népi történet tréfásan magyarázza, hogy miért közös napja ez Péternek és Pálnak. Krisztussal való vándorlásaik során Péter nagyon éhes lévén, kilopta a libacombot a táskából. Később egy tó partján járva látták, hogy a libák fél lábon állnak. Péter úgy gondolta, ez igazolja az ő cselekedetét. „Krisztus Urunk tudta, hogy azér húzták föl a lábukat, mert hideg idő van. Azt mondta:

– Jól van *Pétör*, ha te úgy tudod, eztán a te neved napja is csak fél napig tart!

Így büntette meg Krisztus Urunk *Szent Pétört*, amér kilopta a liba combját. Most csak fél napig tart a neve napja, mert Pálnak is akkor van.”

Szólások Szent Pétert – lévén maga is halászember – a halászkok patrónusuk gyanánt tisztelik, védőszentjüként emlegetik. Egyes helyeken *halászpéternek* nevezik a bűvármadarat, Szeged környékén *Szent Pétör vizének* az örvényt. Ennek története, hogy Szent Péter könyörgésére Krisztus megváltoztatta a Tisza folyását: az egyik oldalon fölfelé, a másikon lefelé folyt a víz. De a hajósok nagyon elbizakodtak, mert most már mindkét irányba könnyen tudtak hajózni. Elbizakodottságukat megelégtelve Krisztus visszaállította a régi rendet, de az örvény – amelynek egyik oldala fölfelé, a másik lefelé megy – megmaradt emlékeztetőnek, a nevében is *Szent Péter vizének*.

A somorjai halászkok ötvenéves koruk után nem borotválkoztak, szakállat növesztettek, amelyet *szeptpétterszakáll* néven emlegettek. Ez volt a neve a Dunántúlon, főleg Sopron környékén azoknak a hosszú lombkoszorúknak is, amelyek a ház bejárata fölé akasztva jelezték a járóelőknak, hogy itt bormérés működik. Erre utal a szólás: *meglátogatta a Szent Péter szakállát*, azaz kicsit ittas, látszik rajta, hogy a kocsmából jön.

Az időjárással kapcsolatos szólásokban is szerepel Szent Péter. *Hömbörgeti Szent Péter a hordókat*, ezt szokták mondani mennydörgéskor. *Szent Péter elvesztette a pipáját*, ez a mondás akkor járja, ha nagy szél fúj. Ha valakire azt mondják: *nála nincsen Péter bácsi*, azt jelenti 'az illető nagyon szigorú, nincs nála irgalom'.

Több tájnyelvi szólásunkban szerepel Szent Péter. *Dicséri, mint Szent Péter a szamarat*, mondják, ha valaki indulatosan szitkozódik, átkozódik. *Öreg, mint a Szent Péter szamara*, azaz 'nagyon öreg'. *Könyörög, mint Szent Péter a híd végén*, azaz rimáncodik. *Ha a Szent Péternek annyi gondja van rád, mint nekem, sose jutsz a mennyországba*. Ennek a szólásnak a jelentése 'nem törődöm veled, semmi dolgom veled'. Ha valaki nemtelen eszközökkel akarja elérni a célját, azt mondják rá: *Szent Pétert is megvesztegetné*.

A Péter bácsi, Peti bátya vagy Peti megnevezés egyaránt előfordul a szólásokban, közmondásokban. A síró gyereket így csúfolják: *Cini-cini Péter bácsi, kendnek hegedülnek*. *Nincs játékban Péter bátya*, azaz mindenkinek egyforma esélye van, a játékban vagy a harcban mindkét fél egyaránt nyerhet vagy veszíthet. Ha valaki olyasmit tesz, amit nem lenne szabad, ami túlmegy a tisztesség határán, így intik: *Átalugrottad, Peti bátya, a szélt*. A munkában elpilledt emberre mondják: *nyakába vetette már Peti a körtét*. A munka befejezésekor gyakran elhangzó tréfás megjegyzés: *Vége neki, füstös Peti!* Ha a gyerekek olyasmire nyúlnak, amihez nem szabad, ezzel figyelmeztetik őket: *Ne piszka, Peti, mert szikra veti!*

Elmegy a Péterkéje vagy *Elveti a Petikéjét* – akkor mondják, ha a várandós asszony nagyon megkíván valamit, és nem akarják, hogy emiatt baja essen.

Péter és Pál gyakran szerepelnek együtt a szólásokban. *Nem hajt se Pálra, se Péterre*, azaz 'nem ad senki szavára, figyelmeztetésére'. Régi közmondásunk szerint: *Ha Péter nem akarja, akarja Pál*, vagyis 'ha az egyik ember nem kapható valamire, akkor kapható a másik'. Más névpárral is előforduló szólás, annak kifejezésére, hogy a figyelmeztetést nemcsak annak szánjuk, akinek közvetlenül címezzük, hanem azt szeretnénk, hogy más is magára vegye: *Péternek mondja, hogy Pál is értsen belőle*.

Csúfoló Új keletű névcsőfoló mondóka:

*Péter, pontos barométer
szelet jósol, esőt jelez,
ez nagy tudást feltételez.*

Köznevesülve A népnyelvben *kispéter* vagy *kispétergalamb* a neve az olyan vadgalambnak, melynek a nyakán két fehér örv van. Több helyen *kispéterke*, *petibogár*, *petikebogár* vagy *péterkebogár* a köznyelvi katicabogár. *Péterszekere* vagy *göncölpéterszekere* a Göncölszekér. Göcsejben *péterkefű* a közönséges párlófű. *Szent Péter füve* a falgyom (*Parietaria erecta*), amelyet *péterfünek* is neveznek,

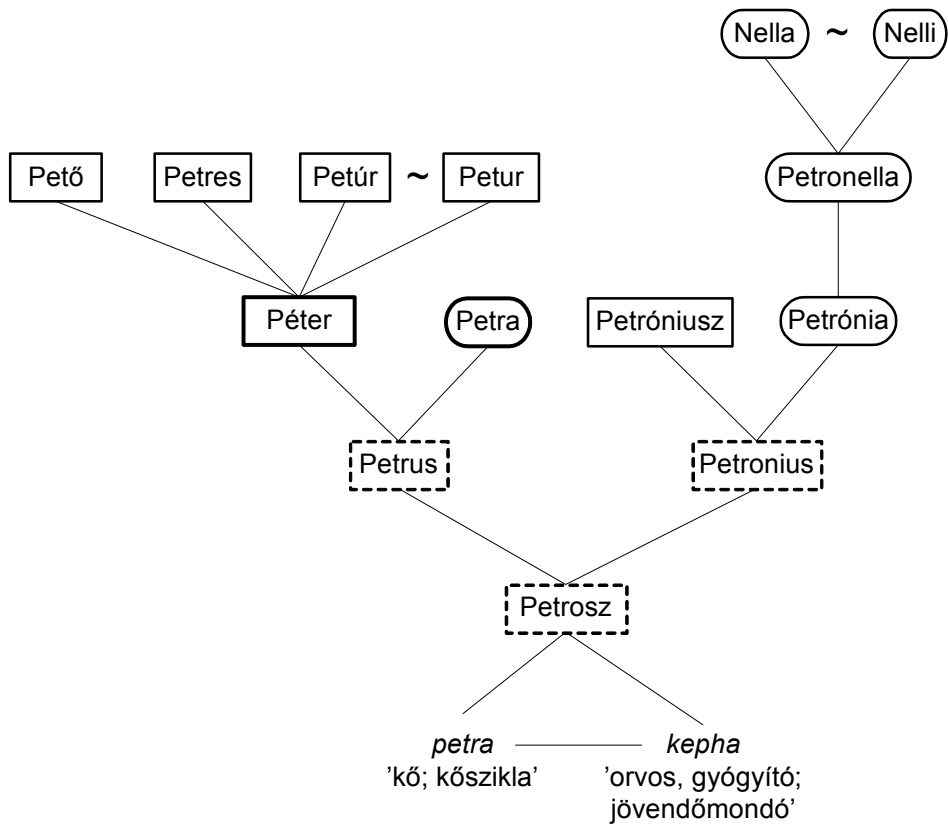
bükkfapéterke egy mohafajta. *Szent Péter kulcsa* vagy *péterkulcsa* Heves megyében a fürtös gyöngyike, Eger környékén és az ország több részén a tavaszi kankalin neve. Az utóbbit néha *péterkulcsika* néven is emlegetik. *Pétergomba* az édesnyelű tinóru (*Boletus scaber*). Bakonybél környékén *péterszakáll* a kerti porcsin (*Portulaca grandiflora*). *Péterfillér* a lapickásfü (*Lunaria anua*), amelyet sok helyen ismernek Júdás ezüstje, júdáspénz vagy pénzvirágnak néven is. *Parlagpéter* a neve Martonfa környékén a katángnak.

Kardoskúton és környékén *péter* a neve a boglyába rakott gabona vagy széna behordásakor használt emelőszerkezetnek. A Szigetközben, a dunai malomban *petike* a neve a szitát ütögetéssel mozgásban tartó kétágú vasnak. Székelyföldön *peterke* a faházak építésekor a gerendák ajtó felé eső végén levő kidudorodás, amely csapként illeszkedik be az ajtófélfán lévő vájatba. Nagyszalontán a rövid szurony elnevezése a *péterkés*. A petróleum Vas megye egyes részein *péterolaj*.

A leselkedni szerető ember *lesipéter*, az egyházi gyülekezet tanácsának a tagja, a presbiter pedig a *fülespéter*. Újvidéken *maflapetkó* az ügyefogyott, mamlasz ember neve. Régen a katolikus templomokban a pápa számára gyűjtött pénz neve volt a *péterfillér*. Zebecke vidékén egy gyermekjáték neve a *pétercigány*, ami egy vízszintes tengelybe illeszkedő fakorong, amelyet a rácsavart madzaggal pörgetnek meg.

Valószínűleg a Péter személynév Pete becézőjének köznevesülésével keletkezett a *petesejt* szavunk előtagja is.

38. ábra. A Péter név rokon nevei

R

Renátó

Eredete A latin *Renatus* név olasz formájából keletkezett. Jelentése 'újjászületett', 'újból született'. A tulajdonságot jelölő latin nevek közé tartozik.

Van még néhány olasz formájú és feltehetőleg olasz eredetű férfinév a magyar névkincsben, például *Márió*, *Napóleon*, *Rómeó* és *Tasziló*.

Védőszentje *Renatus* (IV–V. sz.) itáliai püspök. Ünnepe: november 12.

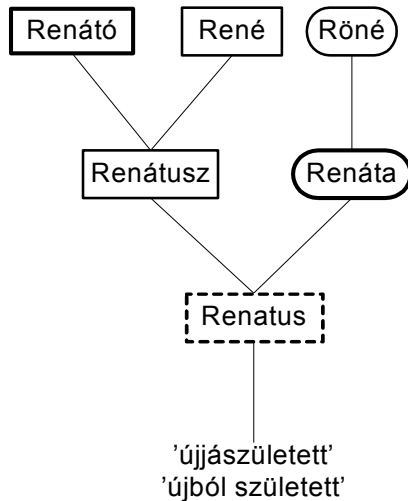
Névnapja október 6., november 12.

Gyakorisága Magyarországon a XX. század végéig ritkán fordult elő. 1967-ben egyetlen kisfiú sem kapta a *Renátó* nevet. A nyolcvanas évek közepén a gyakorisági lista 92. helyén állt, 1983 és 1987 között 144 alkalommal anyakönyvezték. 1996-ban 128-an kapták első, 27-en második névként, így a 64. legnépszerűbb név lett. 2000-ben 111-en választották első és 30-an második névként, ekkor a 68. volt. 2006-ban az összlakosság statisztikájában a 100. helyen állt, a magyar férfiak közül 2324 fő viselte első névként és 566 másodikként a *Renátó* nevet.

Becézése *Rena*, *Reni*, *Renike*, *Renó*, *Renóka*, *Renus*.

Rokon neve A latinos *Renátusz* és a francia formájú *René*. Mindkettő új keletű név, először az 1998-as utónévkönyvben sorolták fel őket magyarországi férfinévként.

39. ábra. A Renátó név rokon nevei

Női párja *Renáta* és francia alakváltozata, a *Renée*, amely a magyar helyesírás szerint a *Röné* név.

Idegen megfelelői Angolul, németül és franciául *René*, olaszul, spanyolul *Renato*, szlovákul *Renáto*.

Rezső

Eredete A magyar nyelvújítás alkotásaként a *Rudolf* név magyarítására jött létre az ismeretlen eredetű *Rézső*, *Réső* családnévből.

Védőszentjei Megegyeznek a *Rudolf* név védőszentjeivel.

Névnapja április 17., október 12., 17., november 7.

Gyakorisága A nevet a XIX. század végén és a XX. század első felében adták gyakrabban. 1967-ben 36 fiút neveztek el így. Az 1983 és 1987 közötti években 50 kisfiú kapta a *Rezső* nevet. A kilencvenes évektől már nem találjuk a statisztikákban. 2006-ban az összlakosság statisztikájában a 95. helyen állt, a magyar férfiak közül 2616 fő viselte első névként és 688 másodikként a *Rezső* nevet.

Becézése *Rezsőke*, *Rezsi*, *Rezsike*, *Rudi*.

Híres viselői Szinte nincs olyan tudomány- és művészeti terület, ahol ne találjunk *Rezső* nevű képviselőt. Közülük csak néhány:

Hauer Rezső (1865–1951) cukrásziparos, a Hauer cukrászda alapító tulajdonosa.

Lavotta Rezső (Rudolf) (1876–1962) karmester, zeneszerző, a Nemzeti Színház karnagya.

Manninger Rezső (1890–1970) állatorvos, egyetemi tanár.

Soó Rezső (1903–1980) botanikus, egyetemi tanár.

Gács Rezső, művésznevén Rodolfo (1911–1987) bűvész. Majdnem ötezer trükköt és kombinációt ismert.

Földrajzi névként A régi Torontál vármegyében lévő Rudolfsnad települést, mivel magyarok lakták, *Rezsőházának* is nevezték. *Rezsőfalva* volt a mai Szlovákia területén található Rudinská település neve.

Richárd

Eredete Germán eredetű, több elemből álló, összetett név. Az elemek jelentése 'hatalmas, uralkodó' + 'erős, merész'. A magyar nyelvben régebben *Rikárd* formában is használatos volt az eredeti *Rikhart* alak változataként. A *hart* ~ *hard* elem a háborúban fontos tulajdonságra, az erőre utal. Több germán eredetű névben megtaláljuk ezt az összetételi tagot, például *Bernárd*, *Bernát* (< Bernhard), *Gothárd*, *Leonárd*, *Lénárd* (< Leonhard).

Védőszentjei *Szent Richárd* (?–720) hitvalló, angolszász király. Római zarándoklata közben halt meg, ezért művészi ábrázolásain a királyi öltözet mellett zarándokbot, zarándokkagyló látható. Halálának helyszínén, a középkori Lucca városában – ahol sírja is található – „Ricardo, az angolok királya” néven emlegették. Ünnepe: február 7.

Szent Richárd (+1253) dél-angliai püspök. Ünnepe: április 3.

Névnapja február 7., április 3., szeptember 18., november 15.

Gyakorisága Magyarországon a XX. század végéig ritkán fordult elő. Ezután fokozatosan növekedett a népszerűsége. 1967-ben 79 fiú kapta a *Richárd* nevet. A nyolcvanas évek közepén, 1983 és 1987 között 3028 gyermeket neveztek el így. 1996-ban a 14. volt a gyakorisági listán, ebben az évben 1 277 gyermek kapta első, 236 második névként. 2000-ben 832-en választották első és 180-an második névként gyermeküknek, ekkor a 21. legnépszerűbb név volt. 2006-ban az összlakosság statisztikájában a 38. helyen állt, a magyar férfiak közül 26 990 fő viselte első névként és 4850 másodikként a *Richárd* nevet.

Becézése *Ricsi*, *Riki*.

Rokon neve *Rihárd*, amely tulajdonképpen a *Richárd* alakváltozata, hiszen csupán írásképében különbözik az eredeti névtől.

Női párja Az olasz és spanyol eredetű *Rikarda*, valamint ennek becézőjeként kialakult és önálló keresztnévvé vált *Rika*.

Idegen megfelelői Németül, angolul, franciául, dánul, csehül, szlovákul *Richard*, svédül *Rickard*, *Rikard*, spanyolul *Ricardo*, olaszul *Riccardo*, lengyelül *Ryszard*.

Híres viselői Angliának több *Richárd* nevű uralkodója is volt. Közülük kiemelkedik *I. Richárd* (1157–1199), aki a harcokban tanúsított bátorságáért, keménységért az Oroszlánszívű jelzöt kapta.

Guyon Richárd (1813–1856) angol származású honvédtábornok, az 1848-as szabadságharc egyik vezető katonai alakja.

Zsigmondy Richárd (1865–1929) magyar származású Nobel-díjas kémikus.

Geiger Richárd (1872–1945) festő, grafikus, a *Tolnai Világlapja* rajzolója.

Füredi Richárd (1873–1947) szobrász, a művészi síremlékszobrászat megteremtője.

Weisz Richárd (1879–1945) birkózó, a magyar birkózás első olimpiai bajnoka.

Réti Richárd (1889–1929) sakkmester, korában jelentős „vakjátékos”.

Bogár Richárd (1924–1986) táncos, koreográfus, a dzsessztáncstílus hazai meghonosítója.

Művészetben *Baradlay Richárd* a bécsi huszárezred hadnagya, majd a szabadságharc katonája Jókai Mór *A kőszívű ember* fiai című regényében.

Richárd, Gloucester nyomorék hercege, Shakespeare *III. Richárd* című drámájának főhőse nem riad vissza semmitől: testvérgyilkosságon, a királyhű lordok lemészárlásán át vezet az útja a trónig.

Róbert

Eredete A német *Robert* névből ered, ennek pedig a germán *Hródbert* az alapja. A név jelentése ’fényes hírnév’, tehát két szó összetételéből keletkezett. Első tagja a ’hírnév, dicsőség, dicső’ jelentésű *hród ~ hroud*, második tagja a *-bert ~ -berht*, melynek jelentése ’fényes’. Több ilyen utótagú német eredetű nevet találhatunk a magyar nyelvben, például az *Albert, Hubert, Norbert*. A XII-XIII. századi oklevelekben *Robertus, Roberthus, Rubertus* alakban fordul elő.

Védőszentje *Róbert* (†1111) bencés apát, aki Szent Benedek Regulája eredeti szellemének és a szerzetesi fegyelem helyreállításának céljából alapította a franciaországi Cîteaux-ban a ciszterci rendet. Ez a rend hazánkban is elterjedt. Fő feladatának a tanítást tekintette. A XVIII. században Zirc lett a központja. Róbertet bíborosi öltözetben, köpennyel és szögletes papi sapkával, birátummal ábrázolják. Ünnepnapja: április 29.

Névnapja február 4., április 29., május 13., június 7., július 17., szeptember 17.

Gyakorisága A *Róbert* név viselésére vannak adataink a XIX. századból. 1967-ben majdnem 1000 fiút neveztek el így, s ezzel a 24. leggyakoribb név volt. Az 1983–87-es névlistán már a 19. helyen találjuk 6254 képviselővel. 1996-ban a 29. leggyakrabban választott név volt 693 névviselővel. A 2000-es adatok szerint a 32 lett., ebben az évben 590-en adták a *Róbert* nevet gyermeküknek. A 2006-os

összesített gyakorisági listán a 24. helyen szerepelt 57 551 névviselővel. Második névként ekkor 8016-an viselték.

A *Robin* angol nyelvterületen fiúknak és lányoknak is adható név, amely a *Robert* név megrövidült és az *-in* képzővel ellátott alakjából keletkezett. A középkorban Angliában ez a név nagyon gyakori volt a népi hős, *Robin Hood* hatására. A XVII. és XVIII. században nem használták a nevet. A *Robin* akkor vált a XIX. században ismét gyakoribbá, amikor madárneveket kezdtek női keresztnévként adni. Ugyanis *Robinnak* Amerikában és Angliában is egy-egy (nem ugyanazon) madarat neveztek. Ezek után a *Robin* női névként is egyre népszerűbb lett. A kedvelt, nálunk is ismert *Bob* férfinév is a *Róbert*ből származik.

Becézése *Bob, Bobi, Bobika, Róbertke, Robi, Robici, Robika, Robesz, Robin, Robinka.*

Rokon nevei *Robin, Robinzon, Rupert.*

Női párja *Roberta* és e név további rokonai: *Robertin, Robertina, Robina, Robinetta.*

Idegen megfelelői A név nagyon gyakori több idegen nyelvben is. A németben, angolban, franciában, csehben, lengyelben *Robert*, az olaszban, spanyolban *Roberto.*

Családnévként Ritkán, de előfordul. A XIV–XVII. századi régi magyar családnévek között azonban nem találunk példát a *Róbert* név használatára.

Híres viselői *Róbert* (?–1239) vallon származású magyarországi főpap, veszprémi püspök, majd esztergomi érsek. II. András királlyal szemben érvényre juttatta a papság és az egyház érdekeit.

Károly Róbert (1288–1342) uralkodó, aki kemény harcot folytatott a központi hatalom megszilárdításáért. Létrehozta az értékálló aranyforintot.

Bárány Róbert (1876–1936) magyar származású svéd orvos, egyetemi tanár, Nobel-díjas. Kitüntetését a belső fülben levő egyensúlyérző szerv élet- és kórtanával kapcsolatos munkáiért kapta.

Robert Capa, Friedmann András (1913–1954) magyar származású amerikai fényképész, fotóriporter. Háborúellenes felfogást tükröző harctéri felvételeivel vált híressé.

Csúfoló A név ritkán szerepel névcsőfolókban.

Robika-Bolika

Te jártál az ablakba?

Köznevesülve *Szent Róbert füve* a nehézszagú gölyaorr (*Geranium robertianum*), amely Mária keze vagy muskáta néven is ismert.

Roland

Eredete A német eredetű *Roland* név a germán *Hroudland* ~ *Hroudnand* fejleménye. A magyar névalak a latin *Rolandus* formából rövidült. A germán összetétel elemeinek jelentése *hród* ~ *hroud* 'dicsőség, hírnév' + *nand* ~ *land* 'ország, vidék', azaz szabadabb fordításban: 'a Roland nevet viselő személy olyan ember, akinek a dicsősége országra szóló'. Egy másik vélemény szerint a *-nand* utótag jelentése 'merész'. A név első elemét több névben is megtaláljuk, például *Róbert*, *Roderik*, *Rodrigó*, *Rudolf*.

Védőszentje *Roland* (+1200) cisztercita apát. Ünnepnapja: július 15.

Boldog Roland (+1386) itáliai remete. Ünnepnapja: szeptember 15.

Névnapja július 15., augusztus 9.

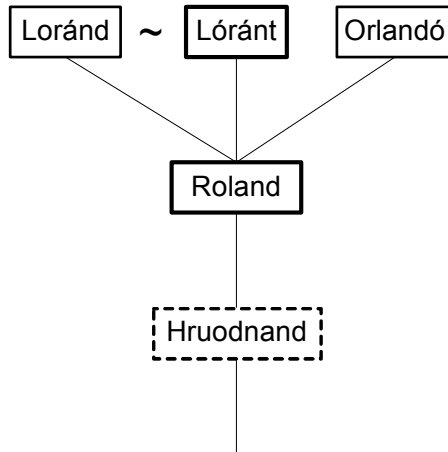
Gyakorisága A magyar névkincsben évszázadok óta jelen van, kedveltsége koronként változó. Megjelenése a XII. század első felére esett, divatja a XIII. század utolsó harmadában vált erőteljesebbé. Ekkor háromféle alakban használták: *Rolandus* ~ *Lorandus* ~ *Rorandus*. A következő időkben egyre csökkent a népszerűsége, a XVI–XVIII. században nem szerepelt a névlistákon, a XIX. században is elvétve bukkant fel. A XX. században a hajdani *Roland* három önálló névként élt: *Loránd*, *Lóránt*, *Roland*.

1967-ben mindössze 11 kisfiú kapta a *Roland* nevet. Az 1980-as évek közepére azonban annyira népszerű lett, hogy a gyakorisági lista 25. helyére került 3943 képviselővel. 1996-ban a 20. volt, ebben az évben 997 gyermek kapta első, 131 második névként. 2000-re kicsit csökkent a népszerűsége, 810-en választották első és 115-en második névként gyermeküknek, ekkor a 23. legnépszerűbb név volt. 2006-ban az összlakosság statisztikájában a 35. helyen állt, a magyar férfiak közül 29 025 fő viselte első névként és 3538 másodikként a *Roland* nevet.

Becézése *Rola*, *Rolcsi*, *Roli*, *Rolló*.

Rokon neve *Loránd*, *Lóránt* és az olaszos *Orlandó*.

40. ábra. A *Roland* név rokon nevei

hród ~ *hroud* + *nand* ~ *land*
 'dicsőség, hírnév' + 'merész'; 'ország, vidék'

Idegen megfelelői Angolul, németül, franciául, csehül, lengyelül, svédül és szlovákul *Roland*, hollandul *Roeland*, spanyolul *Rolánd*, *Orlando*, olaszul *Rolando*, *Orlando*.

Családnévként Ritkán fordul elő, de *Roland* alakban már a XV. század elején megtalálható. Családnévként gyakoribb a *Loránt* név és ennek különböző alakváltozatai, valamint összetételei.

Híres viselő *Besztercey Roland*, Jacobi (1893–1951) asztaliteniszező, az első asztalitenisz-világbajnokság győztese.

Művészetben Örökre megőrizte a *Roland* nevet a franciák nemzeti eposza, a *Roland-ének*. A költemény főhőse Nagy Károly császár unokaöccse, aki 778-ban egy spanyolországi hadjáratban esett el. A legenda szerint a mórok lesből, hatalmas túlerővel támadtak az utóvédre. Roland nem fújta meg a csodakürtöt, amellyel visszahívhatta volna a császárt és hadait, mert magának akarta megtartani a győzelem dicsőségét. Hiába volt Roland ereje és harci ügyessége, valamint a bűvös kard és az íj, mindezek ellenére a hússzoros túlerő elpusztította seregét. Illyés Gyula fordításában így hangzik Roland halálának leírása:

Arcával pogány föld felé hanyatt
 fekszik *Roland* gróf fenyőfa alatt,
 földéz különb-különb dolgokat,

sok meghódította országokat,
az édes francia hont, a királyt,
Károlyt, a nyelvén szóló társakat,
kik szerették, a sok hú franciát.
Nem küzdheti le könnyét, sóhaját:
bánja bűnét, kéri egek Urát:

[...]

„védj engem is, úzd bűneim sokát,
veszélyben köztük lelkemet ne hadd!”

A középkorban a Roland-énekhez hasonló vitézi énekek nem olvasásra készültek. Várakban, vásárokon, búcsújáró helyeken énekelték őket a dalnokok. Velük szemben nagy tiszteletben tartották a szentek legendáit és a vitézi énekeket előadó lovagokat. A XII–XIII. században a Roland-ének változatait Magyarországon is ismertté teheték a francia vándorénekesek vagy a királyi udvarban megtelepedett előkelő családok. Természetesen nemcsak a történet, hanem a történet szereplőinek nevei is elterjedtek, divatba jöttek.

Roland a neve azoknak az életnagyságúnál nagyobb szobroknak, amelyeket Észak-Németország városainak főterén a XIII–XVIII. század között állítottak fel. Ezek a figurák a város függetlenségét és kiváltságait személyesítik meg.

Földrajzi névként A XIV–XV. században jelennek meg a Loránd-előtagú helynevek; *Lorandfalva* (Baranya), *Lorantháza* (Szabolcs), *Loranthalma* (Csanád).

Rudolf

Eredete Az ónémet *Hruodwulf* > *Hruodolf* > *Rudolph* alakból származik, mely összetett névalak. Elemeinek jelentése *hruod* ’hírnév, dicsőség’ + *wolf* ’farkas’. A XIII. századi magyar oklevelekben *Rodolphus*, *Radolphus*, *Rudolphus* változatokban fordul elő.

Védőszentjei *Rudolf* (†1064) a közép-itáliai Gubbio aszketikus életű püspöke volt. Ünnepe: október 17.

Aquaviva Boldog Rudolf (†1583) jezsuita vértanú. Amikor a rend indiai missziójában, a félsziget déli részén fekvő Coculimba ment társaival, hogy helyet keressenek a templomépítéshez, egy varázsló által felizgatott tömeg megölte őket, és testüket megszégyenítő módon egy kútba dobták. Némi nehézség árán a testeket sikerült kiemelni, és ünnepségek keretében visszavinni őket Goába, ahol a mai napig nyugszanak. Ünnepe: július 27.

Névnapja április 17., július 27., október 17., november 7.

Gyakorisága A *Rudolf* hazánkban nem tartozott a gyakori, kedvelt nevek közé. Az 1967-es statisztika alapján 113 kisfiú kapta ezt a nevet. 1983–87 között 317 alkalommal anyakönyvezték. Az újabb adatok szerint továbbra is ritkán választják ezt a nevet a szülők gyermeküknek. 2000-ben 47 fiú kapta első, 20 pedig második névként. Ez a szám 2005-ben még kevesebb volt, hiszen akkor a 132. helyen állt a gyakorisági listán, és összesen 25 esetben adták első és 31-ben második névként. A 2006-os összesített névgyakorisági statisztika szerint a *Rudolf* a 70. férfinév leggyakoribb férfinév 6841 fő első és 1671 fő második névviselésével.

Becézése *Dolfi, Dolfika, Rudi, Rudika, Rudicska, Rudus, Ruduska.*

Rokon neve A *Rudolf* német becézőjéből önállósult *Rolf*.

Női párja *Rudolfina.*

Idegen megfelelői A németben, lengyelben, csehben, a skandináv nyelvekben szintén a *Rudolf* forma a használatos. Az angolban a *Rudolph, Rodolph*. Ez utóbbi a franciában is elterjedt a *Rodolphe* alak mellett. A spanyolban, olaszban, portugálban *Rodolfo, Rudolfo* változatok ismertek.

Családnévként Ritkán a *Rudolf* alak megjelenik. De a XIV–XVII. századi régi magyar családnévek között nem találunk példát előfordulására.

Híres viselői A történelemben több uralkodó viselte a *Rudolf* nevet.

I. Rudolf (1552–1612) Magyarország királya, cseh és római király, német-római császár. 1606-ban Bocskaival megkötötte a bécsi békét, majd ezt a török Portával kötött zsitvatoroki béke követte.

Habsburg Rudolf (1858–1889) trónörökös, I. Ferenc József és Erzsébet királyné fia. Magyarországon anyjával együtt igen nagy népszerűségnek örvendett.

A tudományok, filozófia, művészetek területéről is számos külföldi és magyar *Rudolf* nevű személyt említhetünk.

Rudolf Diesel (1858–1913) német mérnök, a róla elnevezett öngyulladású belső égésű motor (Diesel-motor) feltalálója.

Rudolph Christoph Eucken (1846–1926) német filozófus, író. A metafizikus-idealista életfilozófia képviselője. 1908-ban Nobel-díjat kapott.

Rudolf Steiner (1861–1925) osztrák filozófus, pedagógus. Az elméleti antropozófia megteremtője. 1919-ben ő alapította Stuttgartban az első Waldorf-iskolát.

Fabinyi Rudolf (1849–1920) kémikus, egyetemi tanár, a szerves kémiai kutatás egyik hazai úttörője.

Bauer Rudolf (1879–1932) földbirtokos, sportoló. Az 1900-as párizsi olimpiai játékokon diszkoszvetésben aranyérmert nyert.

Fabinyi Rudolf (1879–1936) elmegyógyász. Munkálkodása nyomán indult meg Magyarországon az elmebeteg-ápolók szakképzése.

Balogh Rudolf (1879–1944) fényképész, a magyar fotóművészet egyik úttörője. 1914-ben megindította a *Fotóművészet* című szaklapot.

Lábán Rudolf (1879–1958) magyar származású táncos, táncpedagógus, koreográfus, a nevére elnevezett táncírási rendszer feltalálója.

Somogyvári Rudolf (1916–1976) színész.

Művészetben Több mű szól *Rudolf* trónörökös életéről, tragikus sorsáról, például Bart István *A boldogtalan sorsú Rudolf trónörökös* (1984); Brigitte Hamann *Rudolf. A trónörökös és a lázadó* (1990); Keller Imre *A mayerlingi titok. Rudolf trónörökös és Vetsera bárónő tragédiája* (1992) és John T. Salvendy *Rudolf. Egy lázadó Habsburg lélektani tükörben* (1988) című alkotása.

Drámai musical is készült *Rudolf* címmel Frederic Morton *A Nervous Splendor* című könyve nyomán. A nagy sikerű amerikai zenés darab zenéjét Frank Wildhorn írta, dalszövegét Jack Murphy szerezte.

Földrajzi névként A *Rudolf-tó* Kenya északi határvidékén, Kelet-Afrikában található. A tavat Teleki Sámuel Afrika-utazó fedezte fel 1888-ban, és ő nevezte el Rudolf trónörököséről.

Köznevesülve A magyar kortárs tánc legszínvonalasabb alkotásainak és alkotóinak elismerésére és népszerűsítésére a híres táncosról elnevezett *Lábán Rudolf-díjat* alapítottak.

Újabbban a Mikulást kísérő rénszarvasfigurának is *Rudolf* a neve.

S

Sándor

Eredete A *Sándor* név őse a görög *Alexandrosz*. Az összetett név elemeinek jelentése 'férfiakat védő vagy férfiktól megvédő': *alexó* 'véd' és *anér*, birtokos esetben *androsz* 'férfi' (*Alex*). A *Sándor* név keletkezésekor az *Alexandrosz* név második eleme vált gyakori becéző alakká. Ez került át a magyar nyelvbe, és némi hangtani változás után *Sándor* lett belőle.

Védőszentjei Több szent viselte a *Sándor* (Alexandrosz) nevet. Közülük legismertebb a 190-ben született *Sándor* nevű római ifjú, aki megelelve a fényűző, tékozló életet, szegény szénégetőként, kemény fizikai munkával kereste kenyerét. Megismerte Jézus tanítását, majd a keresztséget felvéve ő is hirdetni kezdte Jézus tanításait. 248-ban Cumanában és Pontosban jelentős gyülekezetet hozott létre, melynek püspöke lett. Azonban üldözői hamar elfogták, és Decius császár parancsára 250-ben máglyán égették el. Ünnepnapja: március 18.

A másik ismert védőszent az alexandriai pátriárka (†328), aki elsőnek ismerte fel a Krisztus istenségét tagadó Arius tanításának veszedelmes voltát, és kizárta az egyházi közösségből. A 325. évi első egyetemes zsinaton titkárával és utódjával, Szent Atanázzal együtt vezető szerepet vitt. Ünnepnapja: február 26.

Névnapja január 15., február 26., március 18., április 23., május 3., október 11.

Gyakorisága A név hazánkban igazán gyakorivá *Petőfi Sándor* révén vált. A forradalmár költő tiszteletére kapta a XIX. században sok kisfiú e nevet. Ezért találjuk a múlt század közepétől egészen napjainkig az első 10 leggyakoribb férfinév között. 1967-ben 3523 fiú lett *Sándor*. Napjainkra csökkent a név kedveltsége, de az 1983–87 között készült gyakorisági névlistán még mindig a 12. leggyakrabban anyakönyvezett férfinév volt 8503 képviselővel. Az 1996-os adatok szerint már csak a 23. helyen állt 843 választással. 2000-re ez tovább csökkent, a gyakorisági lista 32. helyén szerepelt 610 névadással. 2005-ben a 40. volt, ebben az évben 436 kisfiúnak adták a *Sándor* nevet. A 2006-os összesített statisztikai adatok alapján azonban a név még mindig a 6. leggyakoribb, ekkor első névként 201 447 fő, másodikként 28 811 fő viselte a *Sándor* nevet.

Becézése *Dodi, Dodika, Saca, Sanci, Sandi, Sándorka, Sandri, Sándri, Sanka, Sankó, Sankóci, Sanyi, Sanyika, Sanykó, Sanykóci, Sanyó, Sanyóci, Sanyóka, Sanyuci, Satya, Sotyek, Sundri, Sunyi.*

Rokon nevei A görög eredetű *Alex, Alexander* és azok magyar megfelelője, az *Elek*.

Női párja *Alexandra, Alexa, Alesszia, Alexia*, valamint a becézőiből származó női nevek: *Aliz, Aliza, Alicia, Szandra, Szandi, Szanna.*

Idegen megfelelői A név más nyelvekben is gyakori. A görögben *Alexandrosz*, az angolban, németben *Alexander*, a franciában *Alexandre*, az olaszban *Alessandro*, az oroszban *Alekszandr*.

Családnévként A *Sándor* név már a XIV. századtól előfordul több változatban családnévként is, például *Sandi, Sándorfí, Sándori, Sankó, Sanyó*.

Híres viselői Legismertebb alakja a világtörténelemnek *Nagy Sándor*, Alexandrosz (Kr. e. 365–323) makedón király, hadvezér, világhódító.

Az orosz uralkodók között három *Sándor* cár is ismert. A pápák között nyolc *Sándor* nevű volt.

A magyar Sándorok inkább az irodalom, művészetek világában találhatók:

Kőrösi Csoma Sándor (1784–1842) nyelvtudós, aki az ázsiai magyarok felkutatásának szándékával indult útnak. Törökországon, Perzsián, Afganisztánon, Indián át Tibetig jutott, ahol egy lámakolostorban a tibeti nyelvészettel kezdett foglalkozni. Elkészítette az első tibeti nyelvtant és a tibeti–angol szótárt. Eredeti tervét nem tudta megvalósítani, mert maláriában meghalt. Szerény, visszahúzódo ember volt, aki egész életét a tudománynak, a kutatásnak szentelte. S. C. Malan, a kortársa egy levelében így emlékszik vissza rá: „Akkoriban meglehetősen törődöttnek nézett ki, rossz bőrben volt, melynek oka nyilvánvalóan az időjárás viszontagságai és az átélt sok nehézség volt. Nála tett látogatásaimat azonban nagyon kedveltem; oly kedves és közvetlen ember volt: minden bizonnyal örömmel vette, hogy volt valaki, aki érdeklődött Tibet iránt. Neki adtam török szótáramat. A magyar nyelvre azonban – amely egyike a legszebb nyelveknek – sohasem tanított meg, azt a keveset, amit tudok, egyedül tanultam.”

Kisfaludy Sándor (1772–1844) költő, író, aki szentimentális szerelmi történetével újszerű strófaszerkezetet teremtett meg (*Himfy szerelmei*).

Petőfi Sándor (1823–1849) legismertebb költőnk, az 1848-as forradalom fő alakja.

Bródy Sándor (1863–1924) író, újságíró. Elbeszélései mellett jelentősek színművei, melyek közül többet ma is játszanak.

Nagy Sándor (1869–1950) iskolaalapító, Székely Bertalan tanítványa, a magyar szecesszió jellegzetes képviselője, a gödöllői művésztelep alapító tagja.

Sík Sándor (1889–1963) piarista szerzetes, költő, műfordító, irodalomtörténész. A középkori himnuszok kiváló fordítója.

Karácsony Sándor (1891–1952) pedagógiai, filozófiai író, egyetemi tanár. *A magyar lélek* című munkájában egyéni módon, a nyelv sajátosságaiból vezeti le a magyar szellemiséget, a társadalom alakulását.

Márai Sándor (1900–1989) író, költő, műfordító, aki 1948-tól külföldön élt.

Török Sándor (1904–1985) író, több mesét is írt.

Weöres Sándor (1913–1989) kiemelkedő műfordítói, költői munkássága mellett mai gyermekirodalmunk legjelentősebb alkotója.

Művészetben A népköltészetben is szerepelnek Sándorok. Legismertebb *Rózsa Sándor* (1813–1878), aki korának híres alföldi betyárvezére volt. A róla fennmaradt balladákból egy részlet:

Rózsa Sándor Bársony lovát nyergeli,
Harminchárom lovas zsandár keresi;
Rózsa Sándor se veszi ezt tréfára,
Felugrik a Bársony nevű lovára.

[...]

Lova lába megbotlik egy gödörbe,
Ott fogták el *Rózsa Sándort* fektében.

[...]

Rózsa Sándort viszik, viszik felfelé,
Kamarica gyászos kapuja felé.
Város, város, sárga város, de sárga!
Abban vagyon *Rózsa Sándor* bezárva.

Más népdalokban *Rózsa Sándor* elrejtését kéri az éneklő:

Fúdd el jó szél, fúdd el
A Tiszának habját.
Hogy ne találja meg senki,
Sej-haj, *Rózsa Sándor* nyomát.

Számtalan népmonda, mese, történet is megörökítette a betyár történetét. Móricz Zsigmond külön regényeket is szentelt *Rózsa Sándornak*: *A betyár*, *Rózsa Sándor a lovát ugratja*, *Rózsa Sándor összevonja szemöldökét*.

Földrajzi névként Helyneveinkben is gyakori a Sándor név. *Nemessándorháza* Zala megyei, *Pusztasándor* Szabolcs-Szatmár megyei, *Sándorfalva* Csongrád megyei, *Sándorhomok* romániai település, *Sándorkapuszta* a Fejér megyei Füle területéhez tartozó lakott hely. *Sándor-hegy* 172 m magas domb Balatonkenese belterületétől nyugat-északnyugatra. Egy másik *Sándorhegy* pedig az ausztriai Burgenlandban található.

Népszokások Mindenki ismeri azt az időjóslo mondókát, mely szerint:

*Sándor, József, Benedek,
Zsákban hozzák a meleget.
Sándor, József, Benedek,
Jönnek a jó melegek.*

A népi megfigyelés szerint *Sándor napja* már biztos elviszi a telet. Ezt igazolja az ismert köszöntő is: *Sándor napja ma vagyon, átbillentem a fagyon*. A bukovinai magyarok szerint, ha ezen a napon vetik el a tavaszi gabonát és zabot, akkor a termés jó és bőséges lesz.

Szólások Ha valamire nem sokat adunk, akkor az mondjuk: *Annyit adok rá, mint Sándor a sült krumplira*. Hasonló a *Fel se veszi, mint Sándor a kalapdarabot* szólás, mely jelentése 'nem érdeklí!'

Csúfolók Névcsőfolók gazdag változatából álljon itt néhány:

Sandri-Bandri kutatás,
Kígyót-békát összerág.

*

Sankó-Pankó
Kell egy pipadohányzacskó?

*

Sanyi,
Hív a csali.

*

Sanyi, Sanyi sapka,
Mit eszik a macska?
Aludtejet, száz egeret,
Mégsem bír el egy szekeret.

*

Száraz kóró, tökinda,
Biciklizik *Sanyika*.

*

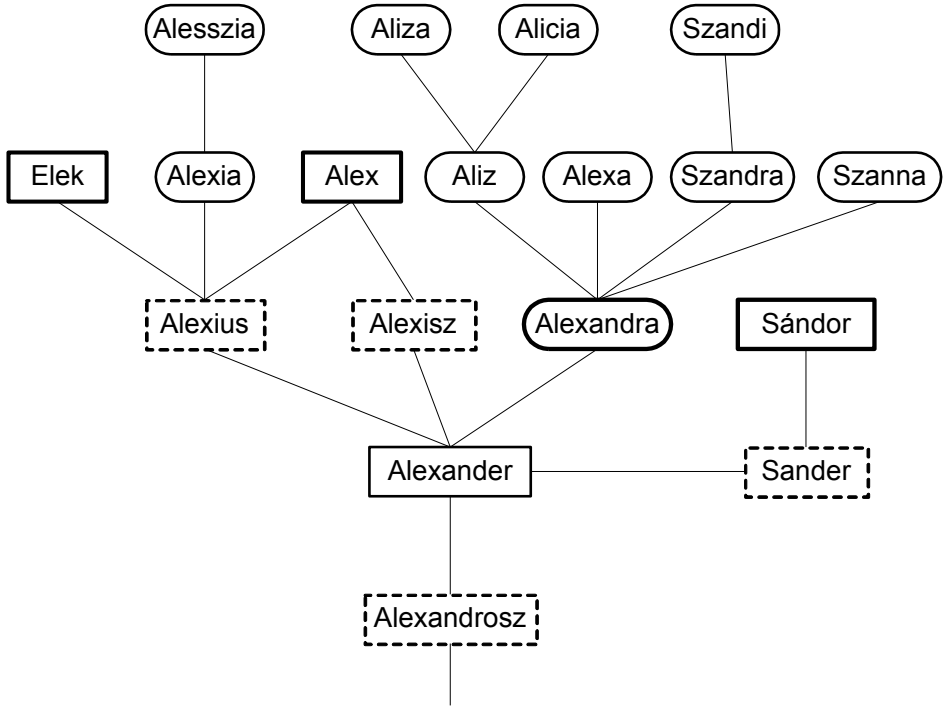
Sándor
Szép lányokért nyekereg,
Galuskáért pityereg.

*

Sándor gazda,
Bújj a gazba.

Fogj egy nyulat,
Vágd oldalba.

41. ábra. A Sándor név rokon nevei

alexó
'óv, véd' + *anér, androsz*
'férfi, ember'

'férfiakat védő vagy férfiaktól megvédő'

Sz

Szabolcs

Eredete Ismeretlen eredetű régi magyar személynév. Egyesek szerint a 'nyest' jelentésű *coboly* szóból származik. Mások szerint a *szab* 'kötelezettséget, mértéket megállapít, rögzít' ige Árpád-kori származéka. A XIX–XX. század fordulóján számos régi névvel együtt újították fel – például *Biborka*, *Boglárka*, *Emőke*, *Bulcsu*, *Zsolt* – Vörösmarty Mihály nyomán.

Védőszentje Az egyháznak *Szabolcs* nevű szentje nincs. A név védőszentje *Sabbatius* (†280?) szíriai vértanú. Emléknapja: szeptember 19.

Névnapja július 17., 28., szeptember 19.

Gyakorisága A XX. század végén vált népszerű névvé. 1967-ben mindössze 139 kisfiút neveztek el *Szabolcs*nak, de a nyolcvanas évek közepének gyakorisági listáján már a 24. helyre került 4019 képviselővel. Ezután fokozatosan csökkent a népszerűsége. 1996-ban a 33. volt a gyakorisági listán, ebben az évben 626 gyermek kapta első, 83 második névként. 2000-ben 505-en választották első és 73-an második névként gyermeküknek, ekkor a 35. legnépszerűbb név volt. 2006-ban az összlakosság statisztikájában a 34. helyen állt, a magyar férfiak közül 29 514 fő viselte első névként és 3444 másodikként a *Szabolcs* nevet.

Becézése Becézői közül a leggyakoribbak: *Szabi*, *Szabika*, *Szabcsi*, *Szabó*, *Szabolcska*, *Szabus*.

Családnévként Előfordul alapalakban, mint *Szabolcs*, ritkábban becéző képzős változatban: *Szabolcska*, *Szabócska*.

Híres viselői *Szabolcs* volt a honfoglaló magyar vezérek egyike, Anonymus krónikája szerint 937-ben ő vezette az Ottó császár ellen vonuló magyar sereg egyik részét. Birtoka Szabolcs vármegye területén helyezkedett el.

Szabolcs volt a neve Árpád fejedelem unokaöccsének és egyben utódjának, a második magyar nagyfejedelemnek.

Fényes Szabolcs (1912–1986) zeneszerző, a könnyűzene egyik legnépszerűbb hazai művelője.

Szabolcs Zoltán (1908–1970) sebész, onkológus.

Művészetben *Szabolcs vezér* Vörösmarty Mihály *Zalán futása* című, a honfoglalással foglalkozó hőskölteményében szerepel.

Földrajzi névként *Szabolcs* helység Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében a Tisza bal partján. A község nyugati szélén áll az a földvár, amely az Árpád-korban a szabolcsi ispánság székhelye volt és amelyet feltehetőleg Szabolcs vezér építtetett. Erről a helységről kapta nevét az egykori Szabolcs vármegye. Összetett földrajzi nevek egyik tagjaként is előfordul, például *Szabolcsbáka* és *Szabolcsveresmart*, mindkettő Szabolcs megyei település. *Drávaszabolcs* és *Mecsekszabolcs* Baranya megyében található.

Szilárd

Eredete A nyelvújításkor ajánlották a *Konstantin* név magyarítására. Utóbbi név a latin *constans* szóból ered, amelynek jelentése 'állhatatos, szilárd'. A magyarítás a *Constantinus* név alapjául szolgáló közszó jelentésének lefordításával történt. Ebben az időben nem a *Szilárd* az egyetlen fordítással keletkezett név. Ugyanígy jött létre a *Vidor* a *Hilarius* névből, a *Bódog* a *Felix* alakból vagy a női nevek közül az *Ibolya* a *Viola* név magyarosabb formájaként.

Védőszentjei Az egyháznak *Szilárd* nevű szentje nincs. A név eredete alapján a *Konstantin* védőszentjei közül választhatunk.

Constantinus (+556?) angol király, aki felesége halála után bencés lett, és a skótok térítése közben szenvedett vértanúságot. Ünnepe: március 11.

Constantinus (+VI. sz.) püspök a Frank Birodalomban. Ünnepe: április 12.

Nagy Konstantin római császár megszüntette a keresztényüldözéseket. Ünnepe: május 21.

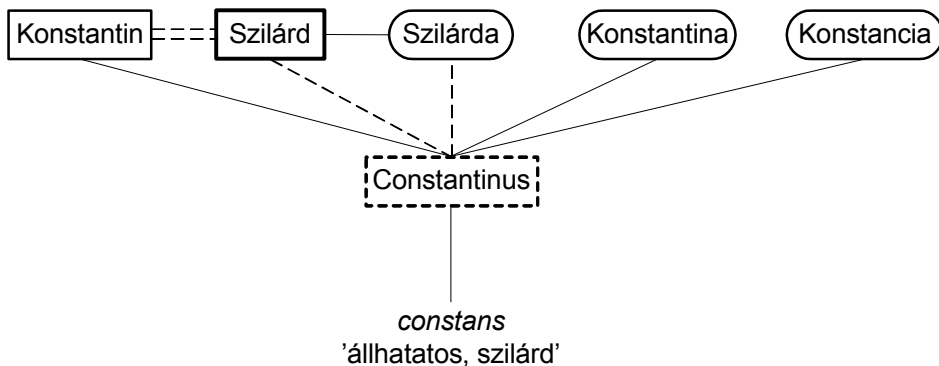
Névnapja március 11., április 12., december 14.

Gyakorisága A XIX. században jelent meg a magyar névkincsben, de soha nem tartozott a divatos nevek közé. 1967-ben 119 kisfiú kapta a *Szilárd* nevet. 1983 és 1987 között összesen 950 alkalommal anyakönyvezték. 1996-ban 57. volt a gyakorisági listán, ebben az évben 188 fiú kapta első, 31 második névként. 2000-ben 102-en választották első és 32-en második névként gyermeküknek, ekkor a 71. legnépszerűbb név volt. 2006-ban az összlakosság statisztikájában a 61. helyen állt, a magyar férfiak közül 9693 fő viselte első névként és 1604 másodikként a *Szilárd* nevet.

Becézése *Szili*, *Szilus*, *Szisi*.

Rokon neve Áttételesen a *Konstantin*.

42. ábra. A Szilárd név rokon nevei

Női párja *Szilárda*, valamint áttételesen a *Konstancia* és a *Konstantina*.

Idegen megfelelői Hagyományosan a *Konstantin* név idegen nyelvi alakjait tekintik megfelelőinek. Angolul *Constantine*, németül *Konstantin* vagy *Constantin*, franciául *Constantin*, spanyolul *Constantino*, olaszul *Constanzo*, csehül *Konstantin*, *Konstantwn*, lengyelül *Konstanty*, *Konstantyn*.

Híres viselői *Zielinski Szilárd* (1860–1923) építésmérnök, a magyarországi vasbetonépítés úttörője.

Darvas Szilárd (1909–1961) költő, humorista, konferanszié.

Kun Szilárd (1935–1987) olimpiai ezüstérmes, Európa-bajnok sportlövő.

Szilárd Leó (1898–1964) fizikus, biofizikus, aki az első atomreaktor megteremtésén és vizsgálatán dolgozott.

Szilveszter

Eredete Latin eredetű név. A *silvester* szó jelentése 'erdei, erdőben élő'.

Védőszentjei *I. Szent Szilvester* pápa (†335) idejében szüntette meg Nagy Konstantin császár a keresztényüldözést. Ekkor lett a Római Birodalomban államvallás a kereszténység. Ő az első nem vértanú szentek egyike. Szilvesztert a különféle művészeti alkotásokban pápai öltözetben, pápai koronában, pápai kereszttel, könyvvel ábrázolják. Megjelenik mellette a megkötözött sárkány mint a pogányság jelképe, az olajág a béke szimbólumaként. Ünnepe napja: december 31.

Szent Szilvester (+1267) apát, egy szerzetesrend alapítója; az imádság és a lelkipásztori munka embere volt. Ünnepnapja: november 26.

Névnapja november 26., december 31.

Gyakorisága Ritka név. 1967-ben összesen 41 gyermek kapta. Az 1983–87-es években 326 kisfiút neveztek el *Szilveszter*nek. 1996-ban a gyakorisági lista 66. helyén állt, 121 fiú kapta első, 58 pedig második névként. A 2000-es években egyre jobban csökkent a név választása, ekkor 82 főnek adták első névként a *Szilvesztert*. 2005-ben már csak 54 fiút neveztek el így. 2006-ban az összlakosság statisztikájában a 86. helyen szerepelt, a magyar férfiak közül 4451 fő viselte első névként és 1673 másodikként a *Szilveszter* nevet.

Becézése *Szili, Szilike, Szilkó, Szilveszterke, Szilvi, Szilvike.*

Női párja *Szilvesztra.*

Idegen megfelelői Több nyelvben is ismert név. A németben, a svédben *Silvester*, az angolban *Silvester, Sylvester*, a dánban *Sylvester, Sylvest*, a franciában *Sylvestre, Silvestre*, a spanyolban és az olaszban *Silvestre*, a csehben *Silvestr*.

Családnévként A XV–XVII. században a *Silvester, Sylvester* változat élt, ma a *Szilveszter* forma a használatos.

Híres viselői Több pápa is viselte a *Szilveszter* nevet. *II. Szilveszter* (938?–1003) Reims, majd Ravenna érseke, aki pápaként kísérletet tett a Szentszék tekintélyének helyreállítására. Szent Istvánnak ő küldte a királyi koronát.

Sylvester János, Erdösi Sylvester (1504?–1551?) humanista tudós, bibliafordító. A Nádasdy alapította nyomdát vezette. 1539-ben megjelent nyelvtanában elsőként tette tudományos vizsgálat tárgyává a magyar nyelvet.

Művészetben Petőfi Sándor *Az apostol* című elbeszélő költeményének főhőse *Szilveszter*, akit Szilveszter napján találtak, ezért ezt a nevet kapta:

Mit gondol, angyalom,
Minek nevezzük?... hadd lám csak, mi volt
Tennap?... Szilveszter napja... jó,
Legyen *Szilveszter*. Én a pap leszek,
Szomszédasszony lesz a keresztanya.
Kereszteljük meg, hogy nevét
Törvényesen viselje,
S legyen kereszttyén, nem pedig pogány,

Népszokások A néphagyomány és a városi folklór óév búcsúztató szokásai nem a Szilveszter névnaphoz, hanem inkább az év fordulójához kapcsolódnak. Az évkezdet minden népnél bizonyos jelképes elválasztó, szerencse- és bőséghezó praktikákkal jár. Ilyen volt a magyar nép szokása szerint az óévet jelképező szalmabáb földbe temetése, vízbe hajtása (téltemetés), egy öregembermaszkot viselő legénynek játékos

kikorbácsolása a faluból (télkiverés), az óév kiharangozása. A bő termést biztosító, gonoszűző szokások közé tartoztak a lármás, álarcos felvonulások, kántálások.

T

Tamás

Eredete Bibliai eredetű név. Héber nyelven a *Teomo* szó jelentése 'iker', ebből arra következtethetünk, hogy a névadás valószínűleg a születés körülményeire utal. A magyar nyelvű bibliafordításokban *Kettős*, a görögben az *iker* szó megfelelőjeként *Didümosz* a bibliai alak megnevezése. Ugyanakkor a *Teomo* név némi átalakítással a görög nyelvben egy másik értelmes szóvá válhatott, *Thomasz* lett belőle, aminek a jelentése 'csodálatos'. Pápai Páriz Ferenc szótárának Bod Péter által bővített, 1767-es kiadásban *Thomás: Tám, Tamás* egyeztetést találjuk.

Védőszentjei *Tamás* apostol (?–?I. sz.) Jézus tizenkét apostolának egyike. Ő a *Hitetlen Tamás* néven is emlegetett apostol. Alakját annak a híres epizódnak a nyomán ismerjük, amikor a tanítványok lelkendezésére, hogy látták az Urat, így válaszolt: „Ha nem látom az ő kezein a szegek helyeit, és be nem bocsátom ujjaimat a szegek helyébe, és az én kezemet be nem bocsátom az ő oldalába, semmiképen el nem hiszem”. (Ján. 20,25.)

Egy II. századi irat szól arról, hogy Tamás kalandos élete során ácsnak és építómunkásnak mondva magát Indiába is eljutott, és templomokat alapított. Csodálatos körülmények között végezték ki, miután közelében az izzó vaslemez és a tüzes kemence is kihűlt, ezért csak karddal tudták megölni. Szent Tamás az építómunkások, ácsok, építészek és földmérők védőszentje, valamint a vakoké, mivel legendái szerint lelkileg időnként maga is vaknak bizonyult. Művészi ábrázolásain legtöbbször idős férfiként látjuk, aki Jézus előtt térdel, ujjával a Megváltó oldalát tapintva. Ünnepe: július 3.

Tamás apostol mellett még több Szent Tamást is számon tart az egyház, például: *Becket Szent Tamás* (1118–1170) vértanú püspök, Canterbury érseke. Ünnepe: december 29.

Aquinói Szent Tamás (1226–1274) egyháztanító, a középkori filozófia nagy alakja. Ünnepe: január 28.

Morus Szent Tamás (1478–1535) vértanú. Ünnepe: június 22.

Villanovai Szent Tamás (1488–1555) érsek. Ünnepe: szeptember 22.

Névnapja január 28., március 7., június 22., július 3., 6., augusztus 25., szeptember 22., október 2., december 21., 29.

Gyakorisága A *Tamás* név Magyarországon a kereszténységgel együtt terjedt el. A XVI–XVII. században a 11-12. helyen szerepelt a gyakorisági listákon. A XVIII–XIX. században rohamosan csökkent a népszerűsége, szinte teljesen eltűnt a használatból. A XX. század közepén jelent meg újra a gyakorisági listákon. Ebben az időszakban Budapesten a 13. leggyakoribb férfinév volt. 1967-ben országosan a 13. helyen állt, a nyolcvanas évek közepén a 2. leggyakoribb férfinév lett 18 705 képviselővel. 1996-ban a 3. volt a gyakorisági listán, ebben az évben 1957 gyermek kapta első, 380 második névként. 2000-ben 1376-an választották első névként és 384-en másodikként gyermeküknek, ekkor az 5. legnépszerűbb név volt. 2006-ban az összlakosság statisztikájában a 11. helyen állt, a magyar férfiak közül 131 234 fő viselte első névként és 19 680 másodikként a *Tamás* nevet.

Becézése Sok becézője közül a gyakoribbak: *Tama*, *Tamáska*, *Tamáskó*, *Tami*, *Tamika*, *Tamó*, *Tamuska*, *Tanca*, *Tom*, *Tomi*, *Tomika*, *Toncsi*.

Idegen megfelelői Angolul, németül és franciául *Thomas*, spanyolul *Tomás*, olaszul *Tommaso*, lengyelül *Tomasz*, bolgáruul és románul *Toma*, oroszul *Foma*, csehül és szlovákul *Tomáš*, írül *Tomas*.

Családnévként A *Tamás* név XIV–XVII. századi elterjedtségét mutatja, hogy az apa nevéből keletkezett családnévként sok alakban előfordul, például *Tamása* ~ *Tamássa*, *Tamási*, *Tamó*, *Tamók*, *Tama* ~ *Toma*, *Tankó*, *Tamkó*. 2000-ben Magyarország lakói közül 10 999 fő viselte a *Tamás* családnevet. Előfordul összetételek előtagjaként is, mint *Tamásfi*.

Híres viselői *Bakócz Tamás* (1442–1521) bíboros, esztergomi érsek, a magyarországi reneszánsz egyik jellegzetes alakja.

Nádasdy Tamás (1498–1562) nádor, a tudományokat is pártoló főúr. Birtokán, Újszigeten nyomdát állított fel (1537), iskolát is alapított. Saját költségén adta ki Sylvester János újszövetségét.

Borsos Tamás (1566–1633) erdélyi diplomata, utazó.

Esze Tamás (1666–1708) sókereskedő, kuruc brigadéros, Rákóczi csapatainak egyik vezére.

Major Tamás (1910–1986) színész, rendező, színiigazgató.

Fényes Tamás (1924–1990) fotóművész, fotóriporter.

Deák Tamás (1928–1986) erdélyi író, műfordító, szerkesztő.

Rényi Tamás (1929–1980) filmrendező.

Művészetben *Szent Tamás* alakja a középkori magyar egyházban nagyon népszerű volt. A szárnyasoltárokon legtöbbször a tizenkét apostollal vagy Krisztus feltámadásának eseményei között jelenik meg (pl. Bártfa, Esztergom, Pozsony, Késmárk stb.).

Földrajzi névként Helyneveinkben a Tamás név gyakran a birtokosra utal, mint a Tolna megyei *Tamási* település neve, amelynek jelentése a birtoklást kifejező képzővel ’Tamásé’. Ugyanez a névalak található több névben, például *Bakonytamási*, *Drávatamási*, *Kistamási*, *Rábatamási*. A település templomának védőszentjére emlékeztet a bácskai *Szenttamás* és a ma Püspökmolnárihoz tartozó *Rábaszenttamás* helység neve.

Népszokások A december 21-i *Tamás-nap* az esztendő legrövidebb napja, nem csoda, hogy a Luca-napi ősi hiedelmek erre a napra is áterjedtek. A hagyomány szerint az ország több vidékén alkalmasnak tartják ezt a napot a szerelmi varázslásra. A békéscsabai szlovák lányok vállukkal rázzák a sövényből font kerítést, miközben Szent Tamást kérik, mutassa meg, hol fognak lakni. Amerről kutyaugatást hallanak, onnan jön a kérőjük.

Disznóölő Tamás napjának is nevezik. A göcseji hiedelem szerint: aki ezen a napon disznót öl, annak ezután minden esztendőben le kell vágnia egy háziállatot, különben Tamás öl, azaz a jószágokból valamelyik elpusztul. Szegedi hiedelem, hogy az ekkor vágott disznó hája betegségek gyógyítására használható, több évig is eltartható. Szent Tamás hájáról (amit *tamási háj* vagy *tamásháj* névvel is illetnek) már a szegedi boszorkányperekben is szó esik.

Szólás Rímes szólásunk is örzi ezt a nevet: *Ami másé, nem Tamásé*, azaz ’ne nyúlj ahhoz, ami nem a tiéd!’

Köznevesülve Köznyelvi kifejezéseink Tamás apostol hitetlenségét idézik. Ha kételkedünk valamiben, gyakran mondjuk így: *tamáskodunk*; aki *tamás valamiben*, az kételkedik egy bizonyos dologban.

Tibor

Eredete A legismertebb magyarázat szerint a *Tiborc* név rövidülésével keletkezett. *Tiborc* nevünk a latin *Tiburtius* névből származik, jelentése ’Tibur városából való férfi’. Egy kevésbé ismert magyarázat szerint a *Tibor* név Bod Péter alkotása egy hasonló, erdélyi helységnévből, amely eredetileg egy szláv szóból származik. Pápai Páriz Ferenc szótárának Bod Péter által bővített, 1767-es kiadásában *Tiborius: Tibor*, *Tiburtius: Tiburtz* egyeztetést találjuk. Eszerint a származásra, helyre utaló nevek közé tartozik, mint például *Adorján (Hadrianus)*, Hadria városából való), *Lukács (Lucas)*, Lucania tartományból való) vagy *Móric (Mauritius)*, mór származású).

Védőszentjei Mindkét védőszentje *Tiburtius* névre hallgató római vértanú. Egyikük emléknapja április 14., a másiké augusztus 11.

Névnapja április 14., augusztus 11.

Gyakorisága A gyakorisági listákon a XX. század elejétől szerepel. 1945 és 1958 között Debrecenben minden 10., Budapesten, a VIII. kerületben minden 15. férfi viselte a *Tibor* nevet. A következő évtizedben tovább nőtt a népszerűsége. 1967-ben az országos gyakorisági lista 8. helyére került, majd a nyolcvanas évek közepére vesztett népszerűségéből, 1983 és 1987 között 6720 képviselővel visszaesett a 18. helyre. 1996-ban a 31. volt a gyakorisági listán, ebben az évben 651 gyermek kapta első, 220 második névként. 2000-ben 408-an választották első névként és 211-en másodikként, ekkor a 42. legnépszerűbb név volt. 2006-ban az összlakosság statisztikájában a 12. helyen állt, a magyar férfiak közül 113 358 fő viselte első névként és 17 968 másodikként a *Tibor* nevet.

Becézése Közismert becézői: *Tiba, Tibcsi, Tibi, Tibike, Tibus, Tibsi, Tribcsi, Titi*.

Idegen megfelelői Németül *Tibor, Tibortius*, spanyolul *Tiburcio*, olaszul *Tiburzio*, lengyelül *Tyburcy, Tyburcjusz*, horvátul és szerbül *Tibor, Tiburcij*, csehül *Tibor, Tiborcius*, szlovákul *Tibor*.

Családnévként A *Tibold* vagy a *Tiborc* név rövidült és képzett alakjaiból keletkezett a *Tiba, Tibak* és *Tibók* családnévünk.

Híres viselői *Földváry Tibor* (1863–1912) korcsolyaversenyző, a magyar korcsolyázás úttörője.

Déry Tibor (1894–1977) író, műfordító.

Bercsényi Tibor (1901–1975) díszlettervező.

Vilt Tibor (1905–1983) szobrász.

Szobotka Tibor (1913–1982) író, műfordító, irodalomtörténész.

Klaniczay Tibor (1923–1992) irodalomtörténész, a régi magyar irodalom modern szemléletű kutatásának hazai úttörője.

Bodrogi Tibor (1924–1986) etnográfus, a természeti népek művészetének kutatója.

Orbán Tibor (1943–1983) színész és rendező.

Hajas Tibor (1946–1980) autodidakta festő, grafikus, performance- és akcióművész.

Földrajzi névként Egy Szabolcs-Szatmár-Bereg megyei helység, *Tiborszállás* is örzi ezt a keresztnévet. Feltehetőleg a birtokos család egyik tagjáról, gróf Károlyi Tiborról kapta a nevét. *Tibód* ma romániai község, Székelyudvarhely mellett található. *Tibolddaróc* Borsod-Abaúj-Zemplén megyei község. A XIV–XVII. században a *Tibold* család birtoka volt.

Tibor ma romániai község, a Torockói-hegység lábánál fekszik, a *Tibor-patak* mellett.

Tiborfa ma szlovéniai község, a Muravidéken található. *Tiba* és *Tibaváralja* ma Szlovákiához tartozik.

Tivadar

Eredete A *Teodor* név magyar formája. A *Teodor* görög eredetű összetett név. A görög *Theodorosz* jelentése 'Isten ajándéka', a név elemeinek jelentéséből: *theosz* 'Isten' + *dóron* 'ajándék'.

Védőszentjei A *Tivadar* védőszentjei megegyeznek a *Teodoréval*. A számos védőszent közül megemlíthetjük *Theodorosz* (+306) ókeresztény vértanú katonát, akit azért végeztek ki kegyetlen módon, mert egy pogány templomot felgyújtott. Hajdan a legnépszerűbb és legtiszteltebb szentek egyike volt. Ünnepe: november 9.

Szent Theodorosz (+690) Szent Pál szülővárosából származott. A pápa az angliai Canterbury érsekének tette meg, ott fejtett ki áldásos tevékenységet. Ünnepe: szeptember 19.

Névnapja április 20., 30., június 28., szeptember 19., november 9.

Gyakorisága A XIX. században felújított nevek közé tartozik, akkor gyakoribb volt. Ma már azonban ritka névnek számít. 1967-ben összesen 71 gyermek kapta. Az 1983 és 1987 között készült statisztika szerint 179 fiút neveztek el így. A 2000-es években alig lett néhány tucat kisfiú *Tivadar*. 2005-ben összesen 16 fiú kapta első és ugyanennyi második névként. A 2006-os összesített gyakorisági listán a 88. férfinév. Ez azt jelenti, hogy ekkor 4130 fő első és 985 fő második névként viselte a *Tivadar* nevet.

Becézése *Titi, Titike, Tivi, Tivike, Tibi, Tibike*.

Rokon nevei *Fedor, Teodór, Tódor*.

Női párja *Teodóra*.

Családnévként Már a XV. században előfordult. Ma is megtalálhatjuk, bár nem túl gyakori.

Híres viselői *Tengerdy Tivadar* (?–304) szebeni prépost, majd győri püspök. Ő találta meg István király elrejtett koronáját, amellyel 1290-ben megkoronázták III. Andrást.

Margó Tivadar (1816–1896) zoológus, egyetemi tanár, az első magyar darwinisták egyike, korának jelentős biológusa. A szabadságharc idején honvédorvos volt.

Duka Tivadar (1825–1908) 48-as honvéd, emigráns, orvos, részt vett az 1848–49-es forradalomban és szabadságharcban.

Kézmárszky Tivadar (1842–1902) szülész, egyetemi tanár. Nagy érdeme a hazai babaügy megszervezése és a korszerű szülésznői oktatás bevezetése.

Puskás Tivadar (1844–1893) a telefonközpont és a telefonhírmondó feltalálója. Néhány éven át Edison munkatársa, majd ügyeinek európai képviselője volt.

Csontváry Koszka Tivadar (1853–1919) festő. Eredetileg gyógyszerész volt, s csak negyvenkét éves korától tanult rendszeresen festeni.

Uray Tivadar (1895–1962) színész. Nagy jellemábrázoló képességű, sokoldalú, színes művészegénység volt.

Bilicsi Tivadar, Gravátsch (1901–1981) színész.

Földrajzi névként *Tivadar* a neve egy Szabolcs-Szatmár megyei településnek. *Tivadarfalva* ma Ukrajnában található. A szlovéniai *Tiborfa* települést *Tivadar* néven is emlegetik.

Szólás A helynevet őrzi a *Nekidől, mint tivadari kutya az árvíznek* szólás, amelyet akkor mondanak, ha valaki valaminek nekiveselkedik.

V

Viktor

Eredete A latin *Victor* névből származik, melynek jelentése 'győző, győztes'. Ez a név is, mint a Vince és a Bence, a latin *vincere* 'győzni' igének a származéka. A XIX. századi nyelvújítók a *Viktort* a *Győző* és a *Géza* nevekkal kívánták helyettesíteni.

Védőszentje Az egyháztörténet számon tartja *Szent Viktor* (?–290?) vértanút, akinek szenvedéseit csak néhány legenda nyomán ismerjük. Viktor a római hadsereg tisztje volt Maximianus császár idejében. A legkíméletlenebb kínzások ellenére is kitartott keresztény hite mellett. Hitéért még a halált is vállalta. Szent Viktort Gallia (Franciaország) egyik legnépszerűbb szentjeként tisztelték. A tiszteletére emelt marseille-i szentélyt sok zarándok kereste fel. Ünnepe napja: szeptember 30.

Névnapja február 26., május 12., július 28., szeptember 5., 30., november 3.

Gyakorisága A *Viktor* név hazánkban a múlt században alig fordult elő. Az 1967-es adatok szerint is csupán 79 kisfiú kapta ezt a nevet. Az 1983–87-es statisztika tanúsága szerint már igen népszerű lett, hiszen a 27. leggyakrabban választott névként tartották számon. Ebben az öt évben 3594 fiút anyakönyveztek *Viktorként*. A név népszerűsége kicsit csökkent a későbbi években. Az 1996-os adatok szerint a 35. leggyakoribb név volt 549 választással. 2000-ben már csak a 40. helyen találjuk 467 névadással. A 2006-os statisztikai adatok alapján a 43. a gyakorisági listán. Ez azt jelenti, hogy ekkor 23 923 fő viselte első és 3468 fő második névként a *Viktor* nevet.

Becézése *Viki, Vikó, Vikus, Viktorka, Vikus, Vitya, Vityi, Vityus.*

Rokon neve *Győző.*

Női párja *Viktória, Viktorina.*

Idegen megfelelői A *Viktor* más nyelvekben is kedvelt és ismert név. A németben, svédben, oroszban, csehben szintén *Viktor*, a lengyelben *Wiktor*, az angolban, franciában, dánban, spanyolban, olaszban, románban *Victor*, az olaszban *Vittore, Vittorio* alakban használatos.

Családnévként Ritkán fordul elő. A XVII. századtól vannak adataink a használatára.

Híres viselői A *Viktor* nevet viselte több római pápa és ellenpápa.

Viktor Emanuel néven ismert három olasz király, akik a XVIII. századtól a XX. századig szereplői voltak az olasz történelemnek.

Victor Hugo (1802–1885) francia író, költő, a romantika híres képviselője.
Madarász Viktor (1830–1917) festő. Történelmi témájú képei által vált híressé.
Rákosi Viktor (1860–1923) író, újságíró, akinek főleg humoros karcolatai voltak népszerűek.
Cholnoky Viktor (1868–1912) író, újságíró. A *Pesti Napló*, majd *A Hét* című folyóirat szerkesztője.
Jacobi Viktor (1883–1921) zeneszerző. Operettjeivel aratott világsikert.
Lányi Viktor (1889–1962) zeneszerző.
Vaszary Viktor (1903–1979) karmester, zeneszerző, a Szegedi Szabadtéri Játékok egyik újjászervezője.
Victor Vasarely, Vásárhelyi Győző (1908–1997) festő, az op-art irányzat kiemelkedő képviselője.
Róna Viktor (1936–1994) balett-táncos.

Vilmos

Eredete Germán eredetű név. A germán *Wilhelm* latinosított *Vilhelmus ~ Villemus* alakjából keletkezett. Az összetett név elemeinek jelentése *wil* 'akarát' + *helm* 'védelem', más értelmezésben 'erős akarátú védelmező'. Pápai Páriz Ferenc szótárának Bod Péter által bővített, 1767-es kiadásban a *Vilhelmus*, *Gvilielmus*: *Vilmos*, *Viliám* egyeztetést találjuk. A XII. század elejétől vannak adataink a *Vilhelmus*, *Vilelmus*, *Villenus* alakok előfordulására.

Védőszentjei *Aquitániai Szent Vilmos* (+812) Nagy Károly császár politikusa és hadvezére, középkori eposzok hőse. Ünnepnapja: május 28.

Szent Vilmos (+1209) francia érsek, aki a királyi hatalom túlkapásai ellen küzdött. Ünnepnapja: január 10.

Boldog Apor Vilmos (1892–1945) győri püspök, vértanú. A II. világháború alatt nőket védett meg az orosz katonáktól, ezért agyonlőtték. Művészi ábrázolásain kezét tiltón fölemeli, mögötte vagy püspöki palástja alatt lányok és asszonyok, akiket üldözőitől véd. Ünnepnapja: április 2.

Névnapja január 10., február 10., április 6., május 23., 28., június 8., 25., július 5.

Gyakorisága A XIX. században vált népszerűvé, de a statisztikákban nem szerepel a leggyakoribb 25 név között. 1967-ben 144 kisfiú kapta a *Vilmos* nevet. 1983 és 1987 között összesen 452 gyermeket neveztek el így. 1996-ban 82. volt a gyakorisági listán, ebben az évben 62 fiú kapta első névként, 19 másodikként. 2000-ben 61-en választották első és 28-an második névként gyermeküknek, ekkor a 89. legnépszerűbb

név volt. 2006-ban az összlakosság statisztikájában az 59. helyen állt, a magyar férfiak közül 10 331 fő viselte első névként és 2288 másodikként a *Vilmos* nevet.

Becézése *Vilcsi, Vili, Vilike, Vilkö.*

Női párja A német *Wilhelm* névből keletkezett, ám a magyar névkincsben is megtalálható *Vilhelma, Vilhelmina* és a rövidüléssel létrejött *Vilma*. Áttételesen rokon névnek tekinthetjük az előbbieket becézőjéből alakult neveket: *Elma, Mína, Minka, Minna.*

Idegen megfelelői Németül *Wilhelm*, angolul *William, Willy, Bill*, franciául *Guillaume*, olaszul *Guglielmo*, spanyolul *Guillermo*, csehül *Vilém*, hollandul *Willem*, szlovákul *Viliam*.

Családnévként *Vilmos, Vilmus* alakban előfordul.

Híres viselői Több uralkodó neve Angliában, Hollandiában, Németországban, Skóciában és Sziciliában.

Egger Vilmos (1792–1830) festő, Magyarország első hivatásos tornatanítója.

Lázár Vilmos (1815–1849) honvéd ezredes, az aradi 13 vitéz egyike.

Zsigmond Vilmos (1821–1888) bányamérnök, a hazai artézi kutak fúrásának kialakítója és elterjesztője.

Beck Vilmos, Willy (1824–1862) festő, karikatúrarajzoló és illusztrátor.

Jámbor Vilmos (1825–1901) kertész, kertépítő. Az ő alkotása a Margitsziget és Vácrátót parkosítása.

Zsolnay Vilmos (1828–1900) keramikusművész, nagyiparos, a modern kerámia úttörője.

Pillitz Vilmos (1849–1884) kémikus. Főként a magyar borok vizsgálatával foglalkozott.

Tolnai Vilmos, Lehr (1870–1937) nyelvész, irodalomtörténész.

Komor Vilmos (1895–1971) karmester, az állatkerti szabadtéri hangversenyek és operaelőadások szervezője.

Zolnay Vilmos (1913–1983) író, kritikus.

Diószegi Vilmos (1923–1972) néprajzkutató, orientalista. Fő kutatási területe a magyarság honfoglalás előtti pogány hitvilágának vizsgálata.

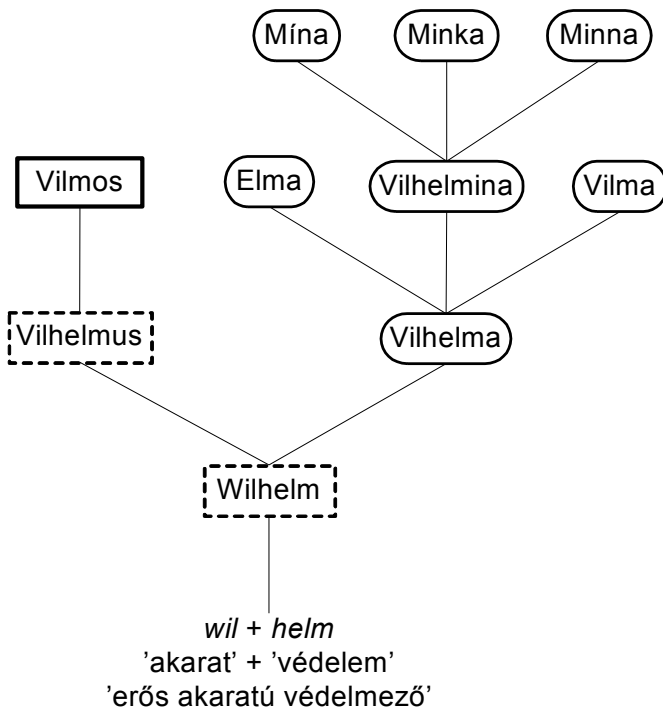
Művészetben *Tell Vilmos*, a híres íjász a középkorban, a XIV. század elején a Habsburg-ellenes harcok jelképes figurájává vált. Alakját nemcsak Svájcban ismerik, hanem Schiller drámájának és Rossini operájának köszönhetően Európa más részein is.

A magyar kártya lapjain Schiller *Tell Vilmos* című drámájának szereplőit látjuk (*Tell Vilmos, Reding Itel, Geszler Hermann, Stüsi vadász, Kuoni pásztor, Harras Rudolf, Rudenz Ulrik, Fürst Walter*), akik mindannyian szabadsághősök voltak, tehát a XIX. században, az osztrákok ellen forrongó Magyarországon nagy népszerűségnek

örvendtek. Olyannyira, hogy figurájuk kiszorította elődjét, a soproni-képes „magyar” kártyát.

Köznevesülve A *vilmoskörte* Angliából származik, és a statisztikák szerint a világon ezt a körtét termesztik a legnagyobb arányban. A kicsit édeskés ízű piros vilmos az amerikai földrésről került hozzánk. A gyümölcspálinkák között egyik leghíresebb ital a *Vilmoskörte* (Williamsbirne).

43. ábra. A *Vilmos* név rokon nevei

Vince

Eredete A latin *Vincentius* név rövidülése. Az *-ius* végződés lekopása után *Vincenc* alakban volt használatos, majd további rövidüléssel jött létre a *Vince*. A név jelentése 'győztes', a latin *vincens* szóból származik.

Védőszentjei Az egyháznak több *Vince* nevű szentje van. Az egyik a keresztény hőskor egyik legünnepeltebb vértanúja, Szent István és Szent Lőrinc mellett a harmadik nagy diakónus. Amikor Diocletianus császár uralkodása alatt kitört a nagy üldözés, 304 táján vértanúságot szenvedett. A helytartó túl gyorsnak találta Vince halálát és kevésnek a szenvedését, ezért megtagadta tőle a temetést: kidobták testét a szántóföldre, hogy kutyák és madarak falják föl. De egy nagy holló megvédte a holtat. Végül a tetemet zsákba varrták, és kövekkel súlyosbítva a tengerbe vetették. Ekkor a tenger hullámai újra meg újra a partra sodorták a szentet, míg egy keresztény meg nem találta, és illően el nem temette. Nem volt az egész birodalomban egyháztartomány, amely Szent Vince ünnepét meg ne ülte volna. Szent Ágoston több prédikációt mondott a szent tiszteletére, minden martirológium megemlíti, és Rómában három templom is viseli a nevét. Tisztelete főleg Franciaországban terjedt el, amelyhez különösen hozzájárulhatott a szent tunikájának vagy stólájának a története, melyet I. Childebert király számos más ereklyével együtt 531-ben Franciaországba vitt, ahol mint szent ereklye nagy tekintélyre tett szert. Később tunikája révén lett Vince a takácsok védőszentje. Ünnepe napja: január 22.

Ugyanerre a napra esik egy újkori szent, *Palotti Szent Vince* (+1850) ünnepe is, akinek széles körű apostoli és karitatív tevékenységéből virágzó szerzetesi testületek nőttek ki.

Ferreri Szent Vince (1357–1419) domonkos szerzetes. Híres szónok volt, aki Európa nyugati országaiban nagy hatással hirdette a bűnbánatot. Sokat beszélt az Antikrisztus eljövételéről. Már 1458-ban szentté avatták. Különösen a betegek fordultak hozzá gyógyulásért, vigasztalásért és kerestek enyhülést a *Szent Vince vize* néven emlegetett szentelményben (aqua Sancti Vincentii pro infirmis). Ünnepe napja: április 5.

Páli (paulai) Szent Vince (1576–1660) a lazaristák társulatának megalapítója. Főleg betegápolással, a szegények gondozásával, leányneveléssel foglalkoznak. Ünnepe napja: szeptember 27.

Névnapja január 22., április 5., 9., május 24., július 19., szeptember 27.

Gyakorisága A név már a XVI. században többször előfordult. A későbbi századokban is az első 30–40 leggyakoribb férfinév között találjuk. Népszerűsége a XX. században ugyan csökkent, de napjainkban ismét kezdik a szülők egyre gyakrabban választani ezt a nevet. Az 1967-es adatok szerint abban az évben 80 újszülöttet kereszteltek *Vincére*. 1983–87 között 140 alkalommal anyakönyvezték. Az újabb adatok szerint 2000-ben 50 kisfiúnak adták első, 20-nak második névként, 2005-ben már 128-nak első és 27-nek második névként. A 2006-os összesített névgyakorisági statisztika szerint a 79. leggyakoribb férfinév, ekkor első névként 5164 fő, másodikként 1092 fő viselte a *Vince* nevet.

Becézése *Vici, Vinci, Vincike, Vincus, Vincuska, Vini.*

Rokon neve *Bence.* Lásd 6. ábra (*Bence*).

Női párja *Vincencia*.

Idegen megfelelői A *Vince* névnek több idegen nyelvben számos változata él. Az angolban, dánban, franciában, svédben *Vincent*, a csehben *Vincenc*, *Vincent*, a németben *Vincent*, *Vincenz*, a lengyelben *Wincenty*, az olaszban *Vincenzo*, a spanyolban *Vincente*, *Vicente* alakok az elterjedtek.

Családnévként Gyakori, erre már a XV. századból vannak adatok különféle oklevelekben. A névnek több változata is előfordul: *Vincze*, *Wincze*, *Vincefi*, *Vinczeffy*, *Vincei*. Gyakoriságát bizonyítja, hogy 2006 januárjában a *Vincze* az 51. leggyakoribb családnév volt, melyet 16 245 fő viselt.

Híres viselői *Blahó Vince* (XVIII. sz.) hittudor. Kecskeméten, Kassán és Nagyszombatban tevékenykedett. 1772-ben ő adta a kecskeméti ferences plébániát a világi papok kezelésébe.

Borbás Vince (1844–1905) botanikus, a magyar flóra- és növényföldrajzi kutatás korszerűsítője. Mintegy kétezer új növényalakot írt le és nevezett meg.

Wartha Vince (1844–1914) kémikus, műegyetemi tanár. Elsőnek határozta meg a gázgyártásban hasznosítható szénfajtákat. Hazánkban az elsők között ismerte fel a fotográfia szerepét a tudományokban; maga is fényképezett.

Korda Vince (1897–1979) díszlettervező. Nagybányán, Bécsben, Firenzében, majd Párizsban élt. Az angol-amerikai filmművészet egyik legjelentősebb díszlettervezője.

Lakatos Vince (1911–1970) cigányprimás. A rádió állandó szereplője volt. Számos országban vendégszerepelt. Kitűnt mind virtuóz játékaival, mind zenei műveltségével.

Vincent van Gogh (1853–1890) holland festőművész, a posztimpresszionizmus egyik legnagyobb alakja.

Népszokások A január 22-i *Vince-naphoz* időjárási regulák és népi szokások fűződnek. Vincét ősidőktől kezdve úgy tisztelték, mint aki legyőzi a téli sötétséget, és előkészíti a lassan közeledő tavasz útját. A *Vince* nevet hasonló hangzása miatt a latin *vinum* szóval rokonították. Ez magyarázza, hogy a *Vince-nap* a szőlőművesek, bortermelők napja. Ennek a napnak az időjárásából jósták meg az az évi bortermést. A *Vince-naphoz* fűződő szokások nemcsak nálunk terjedtek el, hanem számos más országban is.

A *Vince-napi* regula első hazai előfordulása a pesti ferencesek középkori misekönyvének 1498 tájáról származó kézirásos bejegyzése: *Vincenti festo si sol radyatur memor esto, Tunc praepara vas, quia vitis fert tibi uvas*, vagyis 'ha megsordul *Vince*, tele lesz a *pince*'. Tehát ha ezen a napon olvad, az eresz megsordul, akkor jó lesz a bortermés. Más területen úgy is mondták, hogy jó termés lesz, ha *Vince* napján folyik a kerékcsapásban a víz. A Hajóson élő németek pedig úgy tartották, hogy a tél fele *Vince-napkor* már elmúlt. Ilyenkor azt mondogatták,

hogy *jó bor terem, ha reggel a kocsi jégen jár, délután meg a verebek fürdenek a napfényben*. A horvátok szerint akkor lesz sok bor, ha Vince-napján esik az eső.

A napot az ormánsági reformátusok úgy ünnepelték, hogy a pince ajtaját kitérték, mert így be tud sütni a nap. Szerintük csak akkor lesz jó a termés, ha az ajtó nyitva. Természetesen ezt a jeles eseményt áldomásívással ünnepelték. Ugyanis általános vélekedés szerint sok bort kell inni Vince-napkor, ha azt akarjuk, hogy jó szőlőtermés legyen. Ezért Dávod magyar szőlőművesei például takaráskor egy üveg bort rejtettek a földbe, amelyet Vince napján megkerestek a szőlőben, és a bort áldomásul megitták. Még a XX. század elején is élt a pécsi szőlősgazdák körében, hogy ezt a napot az egyik pincéből a másikba járva együttes áldomásívással ünnepelték.

A horvátok is a szőlőhegyen vigadoztak Vince napján. Néhány határszéli német faluban ezen a napon nem dolgoztak, misét hallgattak, áldomást ittak, olykor – farsang lévén – bált is rendeztek.

De egyéb szokások is érvényben voltak azért, hogy a termés jó legyen. Így több helyen a szőlőbirtokosok egy-két tőkét jelképesen megmetszettek ezen a napon, voltak, akik a levágott vesszőt a meleg szobában rügyeztetni kezdték. Ennek állásából, mértékéből következtek azután az őszi termésre. A pécsi szőlőhegy bosnyák származású gazdái a Vince napján bemutatott mise idején hurkát, disznógömböcöt akasztottak a szőlőkaróra, hogy majd akkora fürtök teremjenek, mint a gömböc. Hasonlóan ünnepeltek kint a hegyben a mohácsi, szökédi, nagytótfalusi sokác szőlősgazdák is. Mohácson meg úgy vincéztek, hogy a János napján szentelt borral és a vízkereszt ünnepén szentelt vízzel a gazdák kimentek a szőlejükbe. Körüljárták és a széleit szentelt vízzel hintették meg, a terület négy sarkát pedig a János-borral.

Néhány falu német népe szerint a madarak Vince napján házasodnak. Ezért nem szabad a táj népi hagyománya szerint az erdőben dolgozni, fát dönteni, hogy az ember a madarak menyegzőjét meg ne zavarja, hiszen majd másnap, Szent Szűz kézfogójának ünnepén (január 23.) nászéneket énekelnek Máriának.

Szólások *Ha fénylik Vince, megtelik a pince. Ha megcsordul Vince, tele lesz a pince.*

Mind a két közmondás a Vince-napi időjárásból következtet az az évi borterzésre.

Köznevesülve *Vincézés* a Vince-naphoz fűződő szokások összefoglaló neve.

Vincevessző az a szőlőág, amelyet vízbe tettek, és hajtásaiból következtek az új termésre.

Z

Zoltán

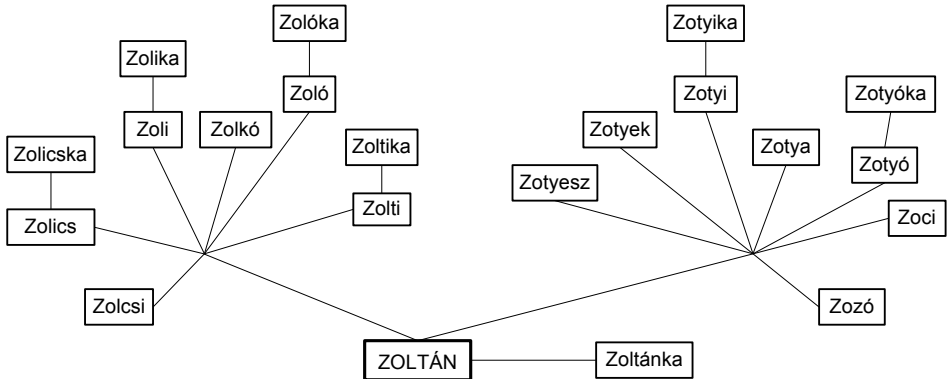
Eredete Török eredetű régi magyar személynévünk. Jelentése 'fejedelem'. Ugyanennek a szónak az alakváltozata a *szultán*. Érdekes azonban, hogy ezzel a szóval csak 1473-tól nevezték a törökök az uralkodóikat, előtte az *emír* kifejezéssel illették őket. A *szultán* eredetileg arameus eredetű arab szó, s perzsa közvetítéssel került a török nyelvbe. A kipcsek és a kun nyelvben *soltan*, a besenyőben *sultan* alakban élt. Nem tudjuk, melyik népcsoport ismertette meg őseinket ezzel a szóval, hiszen a honfoglalás előtt a magyarok több török néppel találkoztak. Az bizonyos, hogy személynévvé a magyarban vált.

Védőszentjei *Silvanus* észak-afrikai vértanú. Ünnepe: március 8.

Szent Zoldon vértanú pap. Ünnepe: március 13.

Névnapja március 8., június 23.

44. ábra. A Zoltán név becézői

Gyakorisága A *Zoltán* név a honfoglalás után századokon keresztül feledésbe merült.

A reformkor idejében, a nemzeti romantika korában lett ismét népszerű. A név XIX.

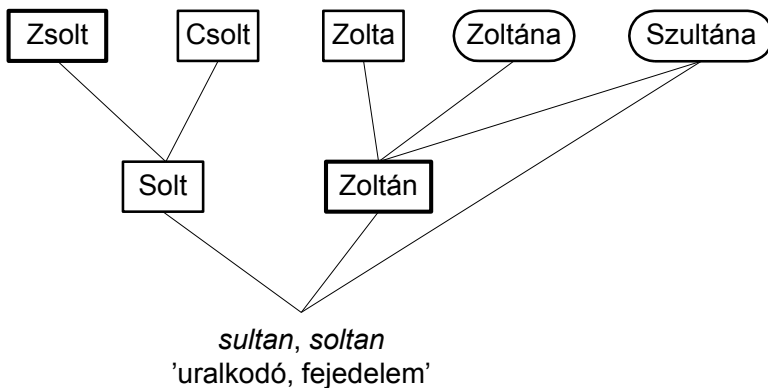
századi elterjedését elősegítette, hogy *Petőfi Sándor* fiát e névre keresztelte. Ettől kezdve aztán fokozatosan egyre ismertebbé vált. Persze nem Petőfi fia volt az első újkori *Zoltán*. 1833-ban már ezt a nevet kapta Balogh Pál orvos fia, Balogh Zoltán, aki a szabadságharcban is részt vett.

A XIX. század végén készült névgyakorisági listán még a 20–25. helyen találhatjuk a *Zoltánt*, de az 1950-es években már a 9-10. leggyakoribb névvé vált. Az igazi népszerűsége az 1960-as évektől kezdődött. 1967-ben már a második leggyakoribb név volt, és a kisfiúk közül ebben az évben 5919-en kapták. Az 1983–87-es gyakorisági listán is a negyedik helyen szerepelt 17 125 névadással. Népszerűsége később is megmaradt. Az 1996-os statisztika szerint a 9. helyen szerepelt 1434 választással. 2000-ben a 11. leggyakoribb név volt, ekkor 1111 alkalommal anyakönyvezték. 2005-ben pedig a 17. lett, 896 esetben választották. A 2006-os statisztikai adatok alapján a *Zoltán* név az 5. volt a gyakorisági listán 212 378 képviselővel. Második névként ekkor 34 456 férfi viselte.

Becézése *Zoci, Zolcsi, Zoli, Zolics, Zolicska, Zolika, Zolkó, Zoló, Zolóka, Zoltánka, Zolti, Zoltika, Zotyá, Zotyek, Zotyesz, Zotyí, Zotyíka, Zotyó, Zotyóka, Zozó.*

Rokon nevei *Csolt, Solt, Zolta, Zsolt.*

45. ábra. A *Zoltán* név rokon nevei

Női párja *Zoltána*. Ez az alak azonban csöppet sem közkedvelt. 1967-ben például senki nem választotta kislányának ezt a nevet. Másik női rokon neve, a *Szultána* szintén nem tartozik a népszerű nevek közé.

Híres viselői A név első ismert viselője *Zolta* herceg (907–947), aki Árpád fejedelem ötödik, legifjabb gyermeke. Ő már az új hazában született. Keveset tudunk róla, mert

a későbbi korokban készült krónikák adatai nem pontosak. Anonymus például tévesen fejedelemnek írja le Zoltát: „[Árpád] Örökébe lépett fia, *Zolta*, apjához hasonló erkölcsére, azonban elütő megjelenésére nézve. *Zolta* fejedelem ugyanis kicsit selyp és fehér bőrű volt, puha és szőke hajú, középtermetű, harcias vitéz, bátor szívű, ám alattvalói iránt kegyes, nyájas beszédű, de hatalomra törő, akit Magyarország valamennyi főembere meg vitéze csoda mód szeretett.”

Zolta maga nem volt fejedelem, mert az ősi szokás szerint Árpádot a legidősebb férfi családtag, Árpád unokaöccse, Szabolcs követte a trónon. Őt Árpád egyik unokája, Fajszt váltotta fel a fejedelemségben. Az augsburgi csata (955) után került uralomra Zolta fia, Taksony, a rangidős herceg. Taksony egyenes leszármazottjai az Árpád-házi királyok. Így ugyan Zolta nem volt fejedelem, de őt tekinthetjük valamennyi Árpád-házi király egyik ősapjának.

Még egy *Zoltáról* tudunk az uralkodócsaládból, aki a krónikák szerint mintegy száz évvel élt később, mint Zolta herceg. Amikor István király elvette nagybátyjától, a hűtlenné vált Gyulától az erdélyi tartományurasságot, megbízható rokonát, Zoltát ültette a helyébe.

Ambrus Zoltán (1861–1932) író, műfordító, kritikus. *A Hét*, majd a *Nyugat* munkatársa.

Gombocz Zoltán (1877–1935) magyar és finnugor nyelvész.

Kodály Zoltán (1882–1967) zeneszerző, népzenekutató, zenetudós. Felismerte az ifjúság zenei nevelésének fontosságát, kidolgozta az iskolai énekközpontok sajátos módszerét, a *Kodály-módszert*, mely ma világszerte ismert és elterjedt.

Maklár Zoltán (1896–1978) színész, a Nemzeti Színház örökös tagja.

Zelk Zoltán, *Zelkovich* (1906–1981) költő.

Jékely Zoltán (1913–1982) költő, elbeszélő, műfordító. A *Nyugat* harmadik nemzedékének tagja. Áprily Lajos költő fia. A névadással foglalkozik alábbi, *Egy leányka születésére* című verse.

Ma születéssel – tán még anyád se látott –,
s már *neved* kérdik barátnők s barátok!
Jaj, Istenem, a sok bolondos:
hogya-hogya nekik a név a fontos?
A sok szorongás, rettegés jogán,
mely három hétig fogta szívünk,
hogya megbánhattunk mindenféle bűnt:
én csak Mavagy-nak hívlak, pici lány,
mint gyermekét a babonás pogány.

Fábri Zoltán (1917–1994) filmrendező, díszlettervező.

Basilides Zoltán (1918–1988) színész.

Fallenbüchl Zoltán (1924–2005) történész, a történettudományok doktora, Ambrus Zoltán unokája.

Latinovits Zoltán (1931–1976) színész.

Huszárik Zoltán (1931–1981) filmrendező, grafikusművész. Első játékfilmje, a Krúdy Gyula világát megidéző *Szinbád* egyedülálló helyet szerzett számára a kortárs filmművészetben.

Művészetben Irodalmi művek szereplőjeként csak elvétve találkozunk a Zoltán névvel. Sokak által ismert Jókai Mór híres regényének, a *Kárpáthy Zoltánnak* ifjú főhőse, ki ezt a nevet viseli, és talán neki is köszönhető e név széles körű népszerűsége.

„Mi legyen a fiú neve? Egyike azon fejedelmek nevének, kik a legelső Kárpáthy-óssal áldomást ittak a szép Hunnia földjén.

Legyen *Zoltán*. Kárpáthy *Zoltán*! Milyen szépen fog az hangzani!”

Földrajzi névként Az erdélyi tartományuraság fejének, Zoltánnak a nevét őrzi ma is Háromszék megyében az Olt partján fekvő *Étfalvazoltán*, két faluból egybeépült kis község. *Zoltánháza* ma szlovéniai község.

Csúfolók

Zoltán,
lovagol a hangyán.
*

Zoltán,
Tököt visz a hátán,
Megunja, leteszi,
Földhöz vágja, megeszi.
*

Zoltán,
Szúnyog a hátán,
Ha nem bírja, leteszi.
*

Zoltán,
kőkörcsin a hátán.
*

Zoltán gazda,
Bújj a gazba.
*

Zoltán úr,
Fut a nyúl,

Fogd a puskát,
Dír-dír-dúr.

*

Zoltán
valóságos szultán.

*

Zolkó,
csípjén meg a dongó.

Zs

Zsigmond

Eredete A germán eredetű *Siegesmund*, *Sigmund*, *Sigismund* névből származik. 'Győzelmes védő' jelentését a két összetételei tagból tudjuk levezetni: ónémet *sieg* 'győzelem' + *munt* 'védelem'.

Védőszentje *Zsigmond* (516–524) burgundiai király. Az arianizmusból tért katolikus hitre. Megalapította az agaunumi Szent Móric-kolostort, és segítette országában a kereszténység meghonosodását. Ünnepe már a Pray-kódexben megjelenik. A középkor végén főleg a maláriában szenvedők hívták segítségül.

Zsigmondot általában királyi öltözetben, koronával, joggal, országmával, pálmával, karddal, bárdal és kúttal ábrázolják. Ünnepnapja: május 1.

Névnapja május 1., 2.

Gyakorisága A *Zsigmond* név a XVIII. századtól megtalálható a névstatistikákban. A XX. század elején csökkent a népszerűsége, de azért még mindig választották. Az 1967-es adatok szerint 80 újszülöttet kereszteltek *Zsigmond*nak. 1983–87 között 181 alkalommal anyakönyvezték. Az újabb adatok szerint nem tartozik a gyakori nevek sorába. 2000-ben csupán 19 kisfiú kapta első és 7 pedig második, 2005-ben 27 első és 21 második névként. A 2006-os összesített névgyakorisági statisztika szerint a 75. leggyakoribb férfinév, első névként ekkor 5551 fő, másodikként 1354 fő viselte.

Becézése *Gazsi*, *Zsiga*, *Zsigácska*, *Zsigi*, *Zsigike*, *Zsigó*, *Zsigu*, *Zsiguci*.

Idegen megfelelői A németben a *Siegesmund*, *Siegmund*, *Sigmund*, az angolban a *Sigmund*, a franciában a *Sigismund*, az olaszban a *Sigismundo*, a spanyolban a *Segismundo*, *Sigismundo*, a csehben a *Zikmund*, a lengyelben a *Zygmunt* változatokat találjuk.

Családnévként A *Zsigmond* már a XV. században előfordult családnévként. Ma is gyakori, sőt számos változata is él, például a *Sigmond*, *Zsigmondi*, *Zsigmondy*, *Zsigmondfi*, *Zsiga*, *Zsigó*.

Híres viselői Több európai uralkodó is viselte ezt a nevet.

Luxemburgi Zsigmond (1368–1437) magyar, német és cseh király, német-római császár. Európa egyik legtekintélyesebb uralkodója volt.

II. János Zsigmond (1540–1571) Magyarország választott királya, Erdély első fejedelme.

Rákóczi Zsigmond, báró (1544–1608) erdélyi fejedelem, a Rákóczi család vagyonának és emelkedésének megalapozója.

Báthory Zsigmond (1572–1613) Erdély fejedelme. 1594-ben szakított a Portával.

Bessenyei Zsigmond (1650?– 1713?) kuruc kapitány. Thököly híve, Kisvárdra, majd Kisszeben kapitánya.

Kemény Zsigmond, báró (1814–1875) író, publicista, politikus.

Simonyi Zsigmond (1853–1919) nyelvtudós, egyetemi tanár, a *Magyar Nyelvőr*, a *Nyelvészeti Füzetek* szerkesztője.

Justh Zsigmond (1863–1894) író.

Móricz Zsigmond (1879–1942) író, újságíró, szerkesztő, a XX. századi magyar realista prózairodalom legkiemelkedőbb alakja.

Kisfaludi Strobl Zsigmond (1884–1975) szobrász.

Széchenyi Zsigmond (1898–1967) világgáró utazó, vadász, író.

Remenyik Zsigmond (1900–1962) író. Első írásait *A Hét*, a *Ma* és a *Nyugat* közölte. A *Szép Szónak* mindvégig munkatársa, majd egyik szerkesztője volt.

Sigmund Freud (1856–1939) osztrák orvos, a pszichoanalízis megteremtője.

Művészetben Több képzőművészeti alkotáson megtaláljuk Luxemburgi Zsigmond király ábrázolását, például Albrecht Dürer *Luxemburgi Zsigmond képmása* című művén.

Zsigmond király tiszteletére több kápolnát emeltek. Egyik leghíresebb az 1519–1531 között épült krakkói Zsigmond-kápolna. Luxemburgi Zsigmond patrónusa, Szent Zsigmond tiszteletére Buda várában emeltetett kápolnát, amelyet 1417 táján kezdtek építeni. A kápolna nevét 1900-ban Szent István tiszteletére megváltoztatták, és Szent István-kápolna lett. Volt *Zsigmond-kápolnája* hajdanában Kisvárdra várának is, de Rákóczi fölkelése után lerombolták.

Földrajzi névként Helynévben is őrződik e név: *Zsigmondháza*, majd később *Vágzsigmondháza*. A szlovákiai helység nevében Bárány Balassa Zsigmondra utal, aki ezen a területen 1612-ben kastélyt építtetett.

A bánáti *Zsigmondfalva* nevét egykori birtokosáról, Lázár Zsigmondról kapta. Temploma Szent Zsigmond tiszteletére épült.

Szólás *Nyújtja Zsiga a derekát*, szokták mondani akkor, ha valaki ímmel-ámmal dolgozik.

Köznevesülve *Zsigmond-ízlésnek* nevezik a lengyelek az olasz reneszánsz stílust, amely náluk I. Zsigmond (1506–1548) és Zsigmond Ágost (1548–1572) lengyel királyok korában terjedt el.

Zsolt

Eredete Egy régi magyar személynév, a *Solt* alakváltozata. Feltehetőleg az ótörök *sultan*, *soltan* 'uralkodó, fejedelem' jelentésű szóból származik, ugyanúgy, mint a *Zoltán* név.

Védőszentjei Az egyháznak *Zsolt* nevű szentje nincsen. Védőszentjei azonosak a *Zoltán* név védőszentjeivel.

Névnapja április 10., október 21., november 20.

Gyakorisága A XIX-XX. század fordulóján felelevenített régi név gyorsan népszerű lett. 1967-ben a 10. volt a férfinevek gyakorisági listáján, 1972 és 1981 között az 5., 1983 és 1987 között a 8. helyre került 11 358 képviselővel. 1996-ban a 17. helyen állt, ebben az évben 1091 gyermek kapta első, 354 második névként. 2000-ben 869-en választották első és 440-en második névként gyermeküknek, ekkor a 20. legnépszerűbb név volt. 2006-ban az összlakosság statisztikájában a 13. helyen szerepelt, a magyar férfiak közül 110 304 fő viselte első névként és 21 014 másodikként a *Zsolt* nevet.

Becézése Legismertebb becézői: *Zsola*, *Zsoli*, *Zsolka*, *Zsolta*, *Zsolti*, *Zsoltika*, *Zsoltus*, *Zsolus*.

Rokon nevei *Solt*, amelynek alakváltozata a *Csolt*, valamint közvetlen rokona még a *Zoltán* és ennek Árpád-kori változata, a *Zolta*.

Női párja Áttételesen rokona a *Zoltán* férfinév latinus nőiesítése, a *Zoltána*, valamint a *szultán* szóból alkotott *Szultána*.

Híres viselői *Zsolt* (~ *Solt*) magyar úr neve a régi feljegyzésekben egy 1116-os eseménnyel kapcsolatban fordul elő. Nem éppen dicsőséges szereplését örököltik meg, ugyanis az ő árulása okozta, hogy a csehek váratlanul megtámadhatták és legyőzhették a mit sem sejtő magyarokat.

Harsányi Zsolt (1887–1943) író, újságíró, műfordító. Ő volt az egyik szerzője Kodály Zoltán *Háry János* című szövegkönyvének.

Durkó Zsolt (1934–1997) zeneszerző.

Földrajzi névként A *Zsolt* név korábbi változata, a *Solt* földrajzi nevekben is megtalálható, például *Solt* helység Bács-Kiskun megyében. A Vas megyei *Sótony* település neve feltehetőleg a *Solt* név *-n* kicsinyítő képzős származéka. *Zsolt* ma szlovákiai község.

Zsombor

Eredete Régi magyar személynév, mely a szláv eredetű *Zombor* név alakváltozata. Jelentése 'bölény'.

Védőszentje A görög származású *Zosimus* pápa (†418), aki rövid ideig kormányzott. Fennmaradt levelei tanúskodnak tudományáról és buzgóságáról. Ünnepe: december 26.

Névnapja április 21., november 8.

Gyakorisága A *Zombor* hosszú ideig nem tartozott a gyakori nevek közé. Inkább Erdélyben volt népszerű. Az 1967-es adatok alapján ebben az évben Magyarországon 4 alkalommal anyakönyvezték. 1983 és 1987 között már 189 kisfiú kapta ezt a nevet. A kilencvenes évektől nőtt a népszerűsége. Az 1996-os statisztika szerint a gyakorisági lista 58. helyén szerepelt, 177-en választották ezt a nevet gyermeküknek. 2005-ben már 575 esetben kapta első névként újszülött a *Zombor* nevet. A 2006-os összesített névstatisztika alapján a 85. férfinév volt 4499 képviselővel. Második névként ekkor 670-en viselték.

Becézése *Zsombi, Zsombika, Zsomborka, Zsomi, Zsomika*.

Rokon neve *Zombor*.

Családnévként A XVII. században már előfordult.

Híres viselő *Szász Zombor* (1871–?) ügyvéd, politikus, jogi író. Cikkeket, regényeket fordított, főleg svédből; közjogi tanulmányokat írt.

Földrajzi névként *Székelyzombor* és *Magyarzombor* település Erdélyben található. A nevekben a Zombor mint a nemzetség névadó őse szerepel. Erdélyben található a Szent-Anna tó déli részén a *Zombor-patak*, melynek két fő forrása, a Veres- és a Büdös-patak.

Köznevesülve Nem a névből keletkezett, de vele azonos alakú a *zombor* közszó. Sebforrasztó *zombor*, azaz *Descurainia* (*Sisymbrium*) *sophia* zombornak nevezi a népnyelv azt az egész országban gyakori, az utak mentén, parlagokon, töltéseken, fásorok mellett előforduló, főként a laza homoktalajokon található növényt, melynek porát a sebre hintették, abban a hitben, hogy elősegíti a seb forradását. Az út mentén tavasszal és nyáron gyakori a szálszerűen megjelenő, egyméteresre is megnövő, hagymaszagú *kányazombor* (*Alliaria petiolata*).

Női nevek

A, Á

Adrienn

Eredete Az *Adriána* név franciás alakja. Az *Adriána* női név az *Adrián* férfinév változata.

Védőszentjei Azonosak az *Adrián* név védőszentjeivel.

Névnapja március 4., 5., szeptember 8.

Gyakorisága Az *Adrienn* név a XX. század második felétől vált népszerűvé. 1967-ben még csupán 82 kislány kapta ezt a nevet. 1983 és 1987 között már 6178 újszülöttet neveztek el így. 1996-ban a 19. volt a gyakorisági listán, ekkor 603-an kapták első és 57-en második névként. 2000-ben a 28. helyre került a női nevek gyakorisági listáján: 411 gyermek kapta első, 46 pedig második névként. 2006-ban az összlakosság statisztikájában a 46. helyen állt, a magyar nők közül 28 066 fő viselte első névként és 1996 második névként az *Adrienn* nevet.

Becézése *Ada, Adi, Adica, Adika, Adri, Adrika, Adrus, Adus.*

Rokon nevei Az *Adrián* férfinév női párja az *Adriána*, illetve annak alakváltozata, az *Adrianna*, valamint az *Adriána* névből rövidüléssel keletkezett, olasz *Adria* változat.

Férfi párja *Adrián, Adorján.*

Idegen megfelelői Az *Adrienn* több nyelvben ismert és népszerű név. A németben *Adriana, Adrienne*, a franciában *Adrienne*, az olaszban, spanyolban, bolgárban *Adrianna, Adriana, Hadriana*, a csehben *Adriána, Adriana, Adriena*, a svédben *Adriana* forma a használatos.

Híres viselő *Sztojanovits Adrienne* (1890–1976) hangverseny-énekesnő, énektanár.

Ágnes

Eredete Az *Ágnes* név görög eredetű. A *hagnosz* görög szóból származik. Jelentése 'szent, szemérmes, tiszta, érintetlen, szűz(ies)'.

Az ógörög nyelvben több olyan név található, melynek előtagja a *hagnosz* szó. Egyikük becézett alakja volt a *Hagnész* név, amely a latinba a szó eleji *h* nélkül került át, s *Agnes* alakban írták. Mi, magyarok ezt a latinos formát vettük át, s a középkori latin ejtés szerint *Ágnes*nek ejtettük. A név első írásos adata 1227-ből származik, ekkor azonban még az *Agneti* változatban jegyezték le. Az *Agnes* formáról 1249-ből vannak adataink. Érdekes e név toldalékolása: a kétalakú ragok közül bármelyiket a szóhoz illeszthetjük, például *Ágnesnek* vagy *Ágnesnak*; *Ágneshez* vagy *Ágneshez*.

Később az *Ágnes* nevet hangzása és jelentése miatt összefüggésbe hozták, sőt azonosították a latin *agnus* szóval, melynek jelentése 'bárány'. Valóban, e két jelentés igen közel áll egymáshoz, hiszen a bárány a tisztaság, érintetlenség, ártatlanság jelképe. Erre több példát is találunk a Bibliában. Az Egyiptomból kivonuló zsidóknak bárányt kellett áldozniuk. Magát Jézust is „Agnus Dei”-nek, azaz Isten Bárányának említi a Szentírás, ami arra utal, hogy Jézus személye – mint engesztelő áldozat – egyenlő az ártatlanul, büntetlenül föláldozott Megváltóval. „Másnap látá János Jézust ő hozzá menni, és monda: Íme az Istennek ama báránya, a ki elveszi a világ bűneit!” (Ján. 1,29.)

Védőszentjei Az Ágnesek védőszentjei közül a legismertebb *Szent Ágnes* szűz (†304), aki vértanúságot szenvedett. Hogy a középkorban milyen nagy tisztelet övezte őt, azt legjobban az bizonyítja, hogy legendáját három XVI. századi magyar nyelvű kódexünkben (Debreceni kódex, Cordines-kódex, Érdy-kódex) is megtalálhatjuk.

Ágnes egy Aunos nevű úr 13 éves leánya volt. Egy napon, mikor az iskolából hazafelé ment, az előljáró fia megállította. Kincseket ígért Ágnesnek, ha hozzámegy feleségül. A lány elutasította a kérést, s elkezdte magasztalni szerelmes jegyesét, akit már régen kiválasztott. Az ifjú ezt hallván esztét veszítette és ágynak esett. Hangos sóhajtozásából tudták meg az orvosok, hogy szerelem gyötri. Az ifjú apja ezt hallva elment Ágneshez, és kérte, legyen a fia felesége. De a fiatal lány azt felelte, hogy első jegyesének tett ígéretét nem szegheti meg.

A prefektus kutatni kezdte, ki az a vőlegény, akinek hatalmával Ágnes kérkedett. Amikor valaki elárulta, hogy Krisztus a jegyese, kezdetben hízelgő szavakkal, később fenyegetéssel zaklatta a lányt. Amikor Ágnes az előljáró

parancsára sem volt hajlandó a pogány bálványokat imádni, akkor szolgálóinak megparancsolta, hogy fosszák meg a lányt ruháitól, s úgy vezessék el. Azonban csoda történt, mert Ágnes haja oly sűrűvé vált, hogy elfedte egész testét.

Ágnes nem tört meg, továbbra is Krisztust szolgálta. Tetteiért boszorkánysággal vádolták. A megrendült prefektus visszavonult, de utóda megparancsolta, hogy Ágnest vessék egy nagy tűzbe. A láng azonban kétfele csapva csak a lázongó tömeget égette meg, Ágnest meg sem érintette. Ekkor elrendelte, hogy döfjenek kardot a lány torkába. A fehérben és bíborban tündöklő Jegyes így szentelte Ágnest menyasszonyává és vértanúvá. Amikor a holt Ágnes testét szülei és a keresztények el akarták temetni, alig tudtak félrehajolni a pogányok által feléjük hajigált kövek elől. Ágnes testvérét, Emerentianát a dühöngő tömeg halálra kövezte. Hirtelen földrengés, villámlás és mennydörgés támadt, és sok pogány meghalt. Emerentiana testét Ágnes mellé helyezték. A sírnál a szülők nyolc napon át virrasztottak. Az utolsó napon aranyruhás szüzek sugárzó kórusát pillantották meg, akik között ott volt Szent Ágnes is hasonló ruhában, jobbján hónál fehérebb bárány állt. Ágnes így szólt szüleihez: „Nézzetek meg, s ne mint holtat gyászoljatok, de örvendeztetek velem, s adjatok hálát, mert e szűzekkel együtt én is fényes trónust kaptam.”

Ünnepnapja: január 21. Ezen a napon szokta a pápa azokat a bárányokat megszentelni melyeknek gyapjából szövik a palliumokat. A fehér alapon fekete keresztekkel díszített szövetsíkot a pápa és a metropolita érsekek viselik. A képzőművészetben Ágnest legtöbbször báránnyal és hosszú hajjal ábrázolják. A bárány mennyei jegyesét, Isten bárányát, Jézust jelképezi. A hosszú haj arra a helyzetre utal, amikor megfosztották ruháitól, és haja takarta el testét.

Assisi Szent Ágnes (+1253) Szent Klára húga, klarissza apáca. Ünnepnapja: november 16.

Prágai Szent Ágnes (+1282) cseh királylány, III. Béla magyar király unokája.

Jegyese halála után nem fogadott el újabb házassági ajánlatot, hanem a jámborságnak és a felebaráti szeretetnek élt. Kórházat és egy klarissza kolostort alapított, amelybe maga is belépett. Ünnepnapja: június 8.

Névnepja január 21., 28., március 6., június 8., november 16.

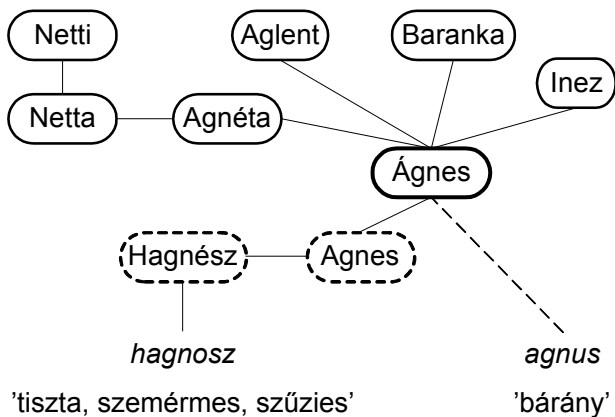
Gyakorisága Magyarországon mindig kedvelt női név volt az *Ágnes*, bár választása koronként megoszlott. 1440 előtt a 7. leggyakoribb név volt, de a következő századokban egyetlen névgyakorisági listán sem találjuk. A XX. század közepétől azonban ismét kedveltté vált, amit az is bizonyít, hogy egy 1959-ben készült budapesti felmérés alapján a női nevek közül az *Ágnes* az 5. leggyakoribb név volt. Népszerűsége napjainkban is megmaradt. Az 1967-es adatok alapján összesen 2313 kislány kapta ezt a nevet, s így a 10. volt a gyakorisági sorrendben. Az 1983 és 1987 közötti statisztika szerint 7962 gyermeket neveztek *Ágnes*nek.

A XX. század végén csökkent a név népszerűsége. 1996-ban a 44. helyen szerepelt 390 első és 145 második névadással. 2000-ben a 63. helyre került a női nevek gyakorisági listáján: 228 gyermek kapta első, 138 pedig második névként. 2006-ban az összlakosság statisztikájában a 11. helyen állt, ez azt jelenti, hogy a magyar nők közül ekkor 96 718 fő viselte első névként és 15 102 második névként az *Ágnes* nevet. Érdekes, hogy Svédországban igen népszerű az *Ágnes* név, 2006-ban a 3. leggyakoribb lánynév volt.

Becézése *Áci, Ácika, Ága, Ági, Ágica, Ágika, Ágis, Ágneska, Ágneske, Agni, Ágnis, Ágniska, Ágó, Ángi, Baranka, Gica, Gigi, Gika, Iga, Nesó, Nesóka.*

Rokon nevei Az *Ágnes* latinus változatának kicsinyítő képzős alakja az *Agnéta*. A név spanyol megfelelője az *Inez*. A középkori német változatából keletkezett, régi magyar alak az *Aglent* és a becéző formából önállósult *Baranka*. Az *Agnéta* becézőiből vált önálló keresztnévvé a *Netta* és a *Netti*.

46. ábra. Az *Ágnes* név rokon nevei

Idegen megfelelői Igen kedvelt név, ezért nagyon sok nemzet névkincsében megtaláljuk. A németben, angolban, dánban, svédben, finnben *Agnes*, a franciában *Agnès*, az olaszban *Agnese*, *Agnete*, a spanyolban *Agnès*, *Inés*, a szlovákban *Agnesa*, *Agneša*, a csehben *Anežka*, a lengyelben *Agnieszka* formában használják.

Híres viselői Több híres személy, történelmi alak is viselte az *Ágnes* nevet. Így hívták III. István és III. Béla feleségét, valamint IV. Béla királyunk egyik leányát és III. András Árpád-házi király hitvesét.

A későbbi időkben is több híres nő viselte ezt a nevet.

Eszterházy Ágnes (1901–1956) színésznő, a némafilmkorszak neves sztárja.

Erdélyi Ágnes, Glatter (1914–1944) költő, író, Radnóti Miklós atyai ágról való féltestvére.

Bálint Ágnes (1914–1982) zongoraművész, kamaramuzsikus, tanár.

Czobor Ágnes (1914–1987) művészettörténész.

Mészáros Ági (1918–1989) színésznő.

Kovács Ágnes (1918–1990) néprajztudós, az új gyermekfolklór-kutatás elindítója.

Nemes Nagy Ágnes (1922–1991) író, költő, műfordító.

Bakó Ágnes (1926–1990) író, műfordító.

Művészetben A legismertebb irodalmi alkotások egyike Arany János *Ágnes asszony* című balladája.

Szintén *Ágnes* a főhőse Mikszáth Kálmán *A néhai bárány* című elbeszélésének. A név eredetét ismerve érdekes összefüggést fedezhetünk fel a főszereplő kislány, *Baló Ágnes* neve és a történetben szerepet játszó kisbárány között.

Moliere *A nők iskolája* című színjátékának főszereplője, a világtól elzártan nevelt lány is az *Ágnes* névre hallgat.

Több művészt megihletett Szent Ágnes története, melyből legendák, történetek, versek és festmények születtek. Babits Mihály fordította a *Szent Ambrus éneke Ágnes vértanúságáról* című költeményt.

Azt hinnéd, nászra vezetik,
oly vidám arccal lépeget;
különös nászkincset visz ő
s szíve-vére lesz a hozomány.

Fáklyát kap kézbe, hogy hamis
istennek gyújtson illatot,
s felel: „Krisztus szüzeihez
nem ilyen fáklyák illenek.

E tűz eloltja a hitet!
Ez a láng elfedi a fényt!
Vágj, pallos, vágj! hogy elfolyó
vérem az oltárt fojtsa ki.”

Képzőművészeti alkotások is megörökítették Szent Ágnes csodáját, közülük a leghíresebb a XVII. századi neves spanyol festő, Jusepe de Ribera *Szent Ágnes a börtönben* című festménye. Gyakran kisbárány alakjában ábrázolják Szent Ágnest a tisztaság és az áldozat szimbólumaként.

Földrajzi névként A Fejér megyei Moha helység mellett található az *Ágnes-forrás*. Ezen a helyen már az Árpád-korban nevezetes forrás volt, de a kút betömődött. Így 1879-ben a település földbirtokosa, Kempelen Imre új kutat fúratott, melyet édesanyjáról, báró Bajzáth Ágnesről nevezett el.

Népszokások A január 21-i emléknaphoz különböző szokások fűződnek. A népi időjósítás szerint, ha *Ágnes napja* hideg, akkor a következő napi Vince

biztosan enyhébb időt hoz. Ahogy egy rábaközi faluban emlegették: *Ha Ágnes hideg, engesztel Vince, hogy teljék a pince.*

Más vidékeken az Ágnes-nap a férjjövendülés napja volt. Olyan település is volt, ahol ezen a napon a gyermeket váró asszonyok sós vízben mosakodtak meg, hogy a születendő gyermekük szép és egészséges legyen.

Csúfolók Gyakori, hogy egy névnek úgynevezett ikerített alakját képezik, amely a névalakok játékos összecsengésén alapul. Az *Ágnes* ikerítéssel keletkezett változatai: *Agi-Bági*, *Ágica-Bica*, *Igá-Giga*. Ezeket a gyerekek sokszor játékból, kedvességből vagy éppen csúfolódásból mondják egymásnak. Névcsőfoló az *Ágnes* névvel:

Ági-Bági beregi,
a pálinkát szereti.

*

Ágnes,
mágnes.

Köznevesülve A Felvidéken a harkályt nevezték *Ágnes-madár*nak. Az a megfigyelés járta, ha az *Ágnes-madár* szól, akkor eső lesz.

Szeged környékén, ha valaki Ágnes-napot ült vagy részt vett rajta, akkor azt mondták, hogy *ágnosz*.

Az *Ágnes* név rejtőzik egy tiszta színű ásványnak, az *agnezit*nek a nevében is. A *Mohai Ágnes* nevű gyógyvizünk a Fejér megyei Mohán levő *Ágnes-forrás* vize.

Alexandra

Eredete Az *Alexander* férfinév női változata. Az *Alexander* a görög *Alexandrosz* név latin formája. Jelentése 'férfiaktól óvó', 'férfiakat óvó', a görög *alexó* 'óv, véd' és *anér*, *androsz* 'férfi, ember' összetételi tagokból keletkezett (*Alex*).

Védőszentjei A Diocletianus-féle üldözés idején *Alexandra* (+304) a kis-ázsiai Ankürában (ma: Ankara) egy keresztény leánycsoport vezetője volt. Vértanúhalált halt, társaival együtt egy tóba fojtották. Ünnepnapja: május 18.

Ugyanebben az időben egy másik kis-ázsiai városban szenvedett vértanúságot *Szent Alexandra* asszony, a név másik védőszentje. Ünnepnapja: március 20.

Névnapja március 18., 20., május 18.

Gyakorisága Az *Alexandra* a XX. század végéig nagyon ritka név volt hazánkban. 1967-ben csupán 8 kislányt neveztek el így. 1983–87 között 2097-szer választották a szülők gyermeküknek az *Alexandra* nevet. Az 1990-es években azonban váratlanul megnőtt a népszerűsége. Érdekes, hogy ezekben az években Európa több országában és az USA-ban egyaránt a legnépszerűbb 50 név között találjuk az *Alexandrát*. 1996-ban hazánkban már a leggyakoribb női név 1522 első és 168 második névválasztással. A 2000-es statisztika szerint valamennyit veszít népszerűségéből, így a negyedik a gyakorisági sorban 1066 első és 162 második névadással. 2006-ban az összlakosság statisztikájában a 40. helyen állt, ez azt jelenti, hogy a magyar nők közül 30 909 fő viselte ekkor első és 3371 második névként az *Alexandra* nevet.

Becézése *Szandra, Szandi, Szandika*.

Rokon nevei A név közvetlen rokonának tekinthetjük a rövidüléssel keletkezett *Alexa*, illetve az olasz becézőből önállósult *Szandra* nevet, valamint az utóbbi rövidült, *Szandi* változatát. A finnben szokásos becézőből származhat a *Szanna*, amely a német nyelvben a *Zsuzsanna* becézőjeként használatos. Közvetlen rokon neve az *Alicia* és az *Aliza*, amelyek az *Aliz* név önállósult angol és francia becézői is lehetnek. Ugyancsak közvetett a kapcsolat az *Alexander* férfinévvel rokon *Alexius* női változata, az *Alexia* és annak olaszos formája, az *Alesszia*, valamint az *Alexandra* között. Lásd 41. ábra (*Sándor*).

Férfi párja *Alexander*, valamint közvetlen az *Alex*, *Elek* és a *Sándor*. Lásd 41. ábra (*Sándor*).

Idegen megfelelői A név számos nyelvben ismert. Szintén az *Alexandra* formát használják a németben, az angolban, a dánban, a svédben, a csehben, a franciában. A finnben *Sandra*, az olaszban *Alessandra*, *Sandra*, a spanyolban *Alejandra*, a bolgárban, horvátban, lengyelben, szerbben pedig *Aleksandra*, az oroszban *Alekszandra* alakban használatos.

Híres viselői *Alexandra Pavlovna Romanova* (1783–1801) Pál orosz cár legidősebb lánya, Habsburg József Antal nádor első felesége, aki házasságkötésük után Magyarországra költözött. A vidám természetű, művelt nádornét a köznép „magyar királyné”-ként emlegette.

Alexandra Feodorovna (1872–1919) orosz cárné, II. Miklós cár neje.

Művészetben Molnár Ferenc *A hattyú* című vígjátékának főszereplője a nemesi származású fiatal lány, *Alexandra*.

Szirmai Albert egyik operettjének címe *Alexandra*.

Köznevesülve Az *Alexandra-pálma* (*Archontophoenix alexandrae*) Ausztrália szubtrópusi területein honos karcsú törzsű, kecses, ívesen visszahajló, szárnyalt levelű növény.

Andrea

Eredete Az *Andreas*, magyarul *András* férfinév latinosított változata, amely nőnemű végződést kapott.

Védőszentjei Az *András* név mintegy 60 védőszentje közül választhatunk.

Névnapja február 4.

Gyakorisága Az előző századok írott magyar forrásaiban ritkán találkozunk az *Andrea* névvel. A XVI–XVIII. században nem tartozott a divatos nevek közé. A XX. század közepétől vált népszerűvé. Népszerűségéhez minden bizonnyal hozzájárult kellemes hangzása és a rokon férfinév, az *András* népszerűsége.

1967-ben 3332 kislány kapta ezt a nevet, így ebben az évben a 8. leggyakoribb női név volt. 1976-ban a 2., a nyolcvanas évek közepén a 3. legnépszerűbb női név volt. 1983 és 1987 között 8938-an választották. A későbbi években fokozatosan csökkent a népszerűsége. 1996-ban a 25. volt a gyakorisági listán, ekkor 519 alkalommal anyakönyvezték első és 130 alkalommal második névként. 2000-ben az 54. leggyakoribb név volt, 265 első és 118 második névadással. 2006-ban az összlakosság statisztikájában a 12. helyen állt, a magyar nők közül 91 127 fő viselte első és 8785 második névként az *Andrea* nevet.

Becézése *Adri, Adrika, Andi, Andika, Andreácska, Andri, Andri-Bandri, Andrika, Andu*.

Férfi párja Az *András*, valamint a vele rokon *Andor* és *Endre*. Lásd 4. ábra (*András*).

Idegen megfelelői Az *Andrea* név több nyelvben is használatos, megtalálhatjuk például a német, az angol, a cseh vagy a holland névkincsben. Franciául *Andrée*, a portugál nyelvben *Andréa*. Az olaszban női névként a kicsinyítő képzős származékok az általánosak, például *Andreina, Andreola, Andreuccia, Andretta, Andrettina, Andrietta, Andreana, Andreatta*. Az *Andrea* íráskép

mögött az olasz nyelvben elsődlegesen férfinév rejlik. Bár az utóbbi időben az *Andrea* név női névként való használata is kezd elterjedni. Legtöbbször kettős keresztnév egyik elemeként adják a leánygyermeknek.

Anett

Eredete Az *Anna* név francia becézőjéből, az *Annette* alakból önállósult.

Védőszentje *Garcias Szent Anna* (†1625) spanyol származású karmelita apáca, a rend franciaországi tartományának megalapítója. Ünnepe: június 7.

Névnapja június 13., július 26.

Gyakorisága 1967-ben mindössze 7 kislány kapta ezt a nevet. A következő évtizedben egyre népszerűbbé vált. 1983 és 1987 között 3511 esetben anyakönyvezték. 1996-ban a 37. leggyakoribb női név volt. Ebben az évben 435 gyermek kapta első névként, 51 második névként az *Anett* nevet. 2000-ben a gyakorisági lista 61. helyére került 233 első és 32 második választással. 2006-ban az összlakosság statisztikájában a 73. helyen állt, a magyar nők közül 15 750 fő viselte első és 1441 második névként az *Anett* nevet.

Becézése *Anettka, Anettke, Ani, Anika, Netka, Netta, Netti*.

Rokon nevei A becézőből önállósult *Netti*, valamint a *Netta*. Közvetlen rokon neve még az *Anna* névből keletkezett valamennyi keresztnév: *Anda, Anélia, Anéta, Anetta, Anica, Anika, Anilla, Anikó, Anina, Anita, Anka, Hanna, Kisanna, Kisó, Panna, Panka, Panni* és a *Nanett, Nanetta, Nina, Ninell, Ninett, Ninetta, Ninon*. Lásd 47. ábra (*Anna*).

Idegen megfelelői Franciául *Annette, Nanette*, angolul és olaszul *Anetta*. A *-net, -nett, -nette, -netta* végű nevek becéző rövidüléseként több nyelvben használatos a *Netta* és a *Netti* alak. Egyaránt megtaláljuk az angol, a francia, a német és a holland nyelvben.

Angéla

Eredete A görög eredetű 'angyal, Isten követe' jelentésű, latin *Angelus* férfinév női párja.

Védőszentjei *Merici Szent Angela* (+1540) a Garda-tó mellett született, életét a leányifjúság nevelésének szentelte. Társaságot alapított, amelyet Szent Orsolya oltalma alá helyezett. Később ebből fejlődött ki az Orsolya-rend. Sírja halála után hamarosan zarándokhely lett. Ünnepe napja: január 27.

Foligno Boldog Angela (+1309) fiatal korában hiú, a divatnak és a szórakozásnak élő asszony volt, de honfitársának, Assisi Szent Ferenc szellemének hatására megváltozott. Férje és gyermekei elvesztése után ferences rendi apáca lett. Gyóntatópapja több misztikus látomását is lejegyezte. Ünnepe napja: január 4.

Névnapja január 4., 27., május 31., június 1., július 21.

Gyakorisága Napjainkban a ritka nevek közé tartozik. A XX. század első felében kedveltebb volt, de 1967-ben mindössze 20 kislány kapta. Az 1983 és 1987 közötti statisztika szerint 883 kislányt neveztek el *Angélának*. 1996-ban 98 első és 22 második névválasztással a 107. volt a női nevek gyakorisági listáján. Az ezredfordulón tovább csökkent az *Angéla* név választása. 2000-ben a 114. lett, első névként 83, másodikként csupán 25 gyermek kapta. 2006-ban az összlakosság statisztikájában a 96. helyen állt, ez azt jelenti, hogy a magyar nők közül ekkor 9707 fő viselte első és 1343 másodikként.

Becézése *Angél, Angélciska, Angella, Angi, Angika, Angyal, Angyalka, Angyél.*

Rokon nevei *Andelina, Angelika, Angelina, Angyal, Angyalka.*

Férfi párja *Angelusz, Angelus.*

Idegen megfelelői Több idegen nyelvben ismert az *Angéla* név. Az *Angela* formát használják a németben, az angolban, az oroszban, a svédben, a finnben, az olaszban. A franciában *Angèle*, a spanyolban *Ángela*, a horvátban, szerbben *Andela*, a csehben *Anděla, Angela*, a lengyelben *Aniela* változat ismert.

Híres viselői *Szuly Angéla* (1899–1976) festő.

Lándori Angéla (1908–1981) festő.

Köznevesülve *Angyélika, angyalfű* vagy *angyalgyökér* (Angelica) a neve egy ismert gyomorerősítő gyógynövénynek.

Anikó

Eredete Az *Anna* név Erdélyben szokásos régi becézőjéből keletkezett. Ma már önállóan használatos keresztnév.

Védőszentje *Boldog Pelras Anna* (†1794) a francia forradalom idején kivégzett apácák egyike. Ünnepnapja: július 17.

Névnapja július 26., december 22.

Gyakorisága 1967-ben 1836 kislány kapta az *Anikó* nevet, a gyakorisági listán a 12. volt. Az 1980-as névlistán a 19. helyen szerepelt, 1983 és 1987 között 5114-en választották. 1976-ra még tovább lépett a gyakorisági listán, ekkor a 16. leggyakoribb név volt. 1996-ra csökkent a népszerűsége, a 66. lett. Ebben az évben 250 gyermek kapta első névként és 84 második névként. 2000-ben a gyakorisági lista 104. helyére került 121 első és 63 második névadással. 2006-ban az összlakosság statisztikájában a 27. helyen állt, a magyar nők közül 49 836 fő viselte első és 5365 második névként az *Anikó* nevet.

Becézése Becézői megegyeznek az *Anna* becéző formáival, például *Ancsa*, *Ancsur*, *Ani*, *Anika*, *Anikóka*, *Aniku*, *Anni*, *Annika*, *Anuka*. Régi erdélyi becézői: *Anca*, *Anikócska*, *Aniskó*, *Aniska*. Lásd 48. ábra (*Anna*).

Rokon nevei Az *Anna* és közvetetten az *Anna* névből keletkezett valamennyi keresztnév: *Anda*, *Anélia*, *Anéta*, *Anett*, *Anetta*, *Anica*, *Anika*, *Anilla*, *Anina*, *Anita*, *Anka*, *Hanna*, *Kisanna*, *Kisó*, *Panka*, *Panna*, *Panni* és a *Nanett*, *Nanetta*, *Netta*, *Netti*, *Nina*, *Ninell*, *Ninett*, *Ninetta*, *Ninon*. Lásd 47. ábra (*Anna*).

Idegen megfelelői Az *Anikó* névforma a magyar névkincsen kívül más idegen nyelvben nem használatos.

Híres viselői *Ungár Anikó* (1790–1862) az erdélyi színészet úttörőinek egyike.

Hivatal Anikó (1814–1891) korának egyik legnagyobb magyar színésznője.

Ürmössy Anikó (1897–1968) színésznő, előadóművész.

Bodonyi Anikó (1924–1987) zongoraművész, zongoratanár.

Salamon Anikó (1945–1981) etnográfus, erdélyi kutató.

Művészetben Arany János híres művében, a *Toldi szerelmében* szerepel Toldi György árván maradt leánya, *Anikó*. Bátor, vidám, vállalkozó kedvű teremtés. Nagybátyja bujdosásakor férfiruhában Itáliába ment, hogy a király előtt tisztázza Toldit a vádak alól. Itt találta meg párját egy kobzos vándorló személyében. Így olvashatjuk a történetben:

Anikó meg visszaalakulván nőnek,

Most látja a kobzos, kit szeretett ő meg!
Ha eddig a báb volt, most a szép pillangó,
Ha eddig szerette, most a feje bangó.
Meg is kérte rögtön s Toldiné kiadta,
Gyűrűvel a gyűrű helyét változtatta.

Csúfolók Erdélyben szokásos régi csúfolója:

Anikó, Anikó! kell-e kakasmandikó?

A kakasmandikó egy virágfajtának, az őszi kikericsnek a neve.
A mai gyerekek inkább ezt mondogatják:

Anikó, tied lesz a víziló!

*

Anikó, Anikó,
fütyül, akár a rigó.

Anita

Eredete Spanyol eredetű név, az *Anna* és a *Johanna* (spanyolul *Ana* és *Juanita*) becéző formáiból alakult.

Védőszentje *Anna* (†820) regényes életű görög szerzetesnő. Ünnepnapja: október 29.

Névnapja július 26.

Gyakorisága 1967-ben mindössze 374 kislány kapta ezt a nevet, de a következő évtizedben váratlanul nagyon divatos lett. 1976-ban a 12. leggyakoribb név volt. Az 1980-as statisztikák a második leggyakoribb névként tartják számon, 1983 és 1987 között 9754 alkalommal anyakönyvezték. A következő évtizedekben csökkent a népszerűsége. 1996-ban a 24. leggyakoribb női név volt, ebben az évben 520 kislány kapta első és 65 második névként. 2000-ben a gyakorisági lista 64. helyére került 228 első és 87 második névválasztással. 2006-ban az összlakosság statisztikájában a 26. helyen állt, a magyar nők közül 50 129 fő viselte első és 3614 második névként az *Anita* nevet.

Becézése *Anci, Ancika, Ani, Anitácska, Nici, Nita, Nitus.*

Rokon nevei Az *Anna* és a spanyol eredetre utalva áttételesen a *Johanna*, valamint az *Anna* névből keletkezett önálló keresztnévek: *Anikó, Kisanna, Kisó, Anett, Anetta, Panna, Panka, Panni, Hanna, Anda, Anélia, Anéta, Anica, Anika, Anilla, Anina, Anka* és a *Nanett, Nanetta, Netta, Netti, Nina, Ninell, Ninett, Ninetta, Ninon*. Lásd 47. ábra (*Anna*).

Idegen megfelelői A magyar névkincsen kívül a spanyol és a finn nyelvben használatos az *Anita* forma.

Híres viselő *Kulcsár Anita* (1976–2005) kézilabdázó.

Anna

Eredete Bibliai név, amely a héber *Hannah, Channáh* névből ered. Jelentése '(isteni) kegyelem, Isten kegyelme'; 'kellem, báj, kecsesség, kedvesség', más értelmezés szerint 'könyörület'. *Anna* az Árpád-kortól kezdve a népszerű női nevek közé tartozott, írásban a XII. század elejétől folyamatosan előfordul *Anna, Annas, Annes, Annis, Annus* alakban.

Védőszentje A hagyomány szerint *Szent Anna* Szűz Mária édesanyja volt. A Biblia nem említi Annát és férjét, Joachimot, de apokrif evangéliumok és legendák a II. századtól részletesen tudósítanak róluk. Az egyházi művészetben gyakran ábrázolt jelenet: egy angyal híradásából megtudják, hogy hamarosan lányuk születik. Az angyal szavára a házaspár a jeruzsálemi Aranykapu mellett találkozik egymással. Így említi Szent Annát egy népi imádság:

Ég szülte Földet
Föld szülte fát,
Fa szülte ágát,
Ága szülte bimbáját,
Bimbaja szülte virágját,
Virágja szülte *Szent Annát*,
Szent Anna szülte Máriát,
Mária szülte Krisztus urunkat, a világ megváltóját.

Szent Anna volt a védőszentje az asszonyoknak, anyáknak, mindenkinek, akinek munkája összefüggött a gazdasszonysággal, asszonyi gondoskodással. Emellett a szabók, asztalosok, kádárok és bányászok védőszentje, valamint a haldoklók és a halottak patrónája.

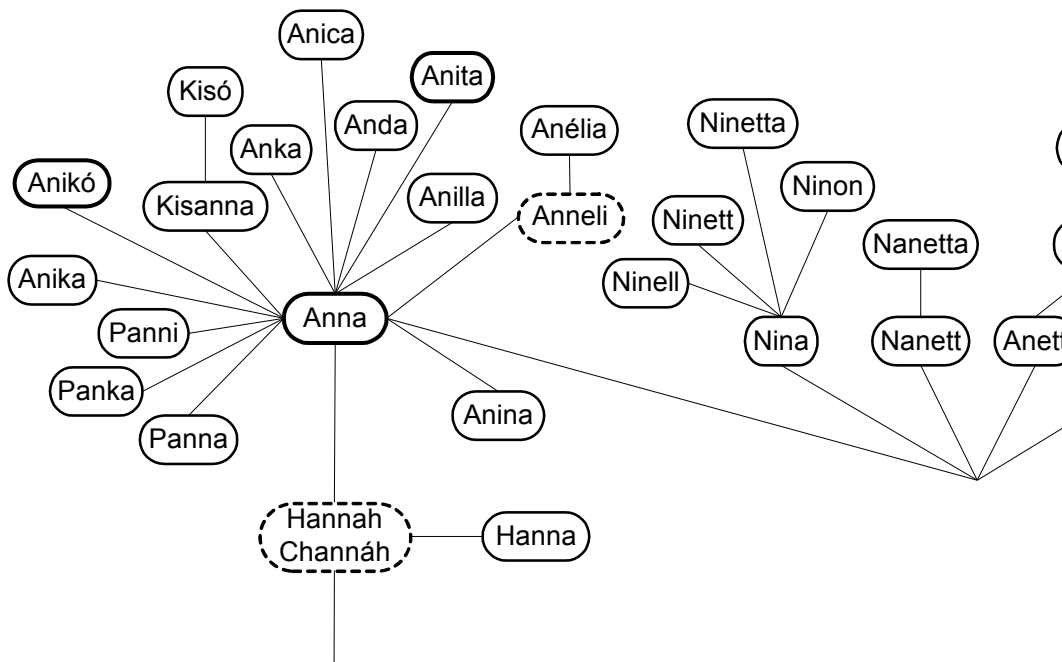
Névnapja február 19., június 2., 13., július 1., 26.

Gyakorisága A XVI–XVIII. században az egyik leggyakoribb női név volt. 1526 és 1772 között a nők több mint 13%-a viselte. Később fokozatosan vesztített népszerűségéből. 1976-ban az egész országban 1113 kislány kapta az *Anna* nevet, a gyakorisági listán a 18. volt. Az 1980-as évek közepén már nem szerepelt a 25 leggyakoribb név között, 3152 képviselővel csupán a 38. helyen állt. A kilencvenes évektől ismét gyakorivá vált. 1996-ban a 9. leggyakrabban választott név volt, 901 kislány kapta első névként és 406 másodikként. 2000-ben a 3. volt a gyakorisági listán 1108 első és 563 második névválasztással. 2006-ban az összlakosság statisztikájában a 6. helyen állt, a magyar nők közül 157 913 fő viselte első és 30 604 második névként az *Anna* nevet.

Becézése *Anci, Ancika, Ancsa, Ancsi, Ancsika, Ancsur, Ancsura, Ancsurka, Ani, Anica, Anika, Anikó, Anka, Annácska, Anni, Annika, Annus, Annuska, Csura, Csurri, Csurka, Kisanna, Kisó, Naca, Nana, Nani, Nanica, Nanus, Nina, Ninus, Nusi, Panci, Pancsa, Pancsi, Pancsika, Panda, Pankó, Panka, Panna, Panni, Pannika*. Közülük különösen érdekes a *Kisó* név, amely Erdélyben használatos. Ez az alak a *Kisanna* formából rövidült, és annyira eltávolodott az eredeti *Anna* névtől, hogy egyetlen hangja sem egyezik vele.

Rokon nevei Hosszú időn át tartó népszerűségét bizonyítja, hogy önálló keresztnévek alapjául is szolgált. Rokona az *Anikó* és a *Kisanna, Kisó* az alapnév erdélyi becézéséből; az *Anetta* olaszos, latinus becézésből; az *Anita* spanyolos becézésből; a *Panna, Panka, Panni* a magyar ikerítéses (*Anna-Panna*) becézésből. A *Hanna* az eredeti héber forma felújításával vált önálló névvé. Ugyancsak az *Anna* név rokona az *Anda, Anélia, Anéta, Anett, Anica, Anika, Anilla, Anina, Anka* és a *Nanett, Nanetta, Netta, Netti, Nina, Ninell, Ninett, Ninetta, Ninon*.

47. ábra. Az Anna név rokon nevei

'(isteni) kegyelem, könyörület'
 'Isten kegyelme'
 'kellem, báj, kecsesség, kedvesség'

Idegen megfelelői A latin, lengyel, olasz, orosz, szlovák *Anna, Anja*; az angol *Ann, Anne*; a francia *Anne, Annette, Nanette*; a bolgár, román *Ana*; a spanyol *Aña, Anita*; a holland *Anna, Anne, Annet*; a svéd *Ann, Anna*, az ír *Úna*; a német *Änne, Anne*.

Családnévként A XVI. századtól ritkán, de előfordul *Anna* alakban vagy *Annók, Annos*, esetleg *Annóka* formában.

Híres viselői Világszerte több királynő és hercegnő viselte ezt a nevet, Magyarországon:

Antiochiai Anna (?1153–1184) magyar királyné, III. Béla első felesége.

Anna (1226–1275) Árpád-házi hercegnő, IV. Béla és Laszkarisz Mária leánya.

Anna (?–1282) Árpád-házi hercegnő, V. István és Kun Erzsébet leánya.

Candalei Anna (?–1506) magyar királyné, II. Ulászló felesége.

Jagelló Anna (1503–1547) német-római császárné, magyar és cseh királyné, I. Ferdinánd felesége.

Anna (1585–?) II. Mátyás magyar és cseh király, német-római császár felesége.

Losonczy Anna (1553–?) Losonczy Istvánnak, Temesvár hős védőjének a leánya, Balassi Bálint szerelme, akit a költő verseiben Júliaként emlegetett.

Bornemisza Anna (1630–1688) Apafi Mihály, a későbbi erdélyi fejedelem felesége.

Moór Anna (1773–1841) az első magyar színtársulat primadonnája, Kazinczy említésében a „felejthetetlen Náni”.

Lesznai Anna (1885–1966) költő, regényíró, festő, iparművész.

Pallay Anna (1890–1970) táncosnő, primabalerina, pedagógus.

Oldal Anna (1893–1970) tanító. Bemutató óráival, szakirodalmi munkásságával és tankönyveivel tanítók nemzedékeit képezte.

Tőkés Anna (1898–1966) színésznő.

Sipos Anna (1908–1988) asztaliteniszező, edző, sportvezető, többszörös magyar és világbajnok.

Anna Margit, Sicherman, majd Sólyom (1913–1991) festőművész.

Művészetben *Molnár Anna* a hőse az ismert székely népballadának, amely a kékszakáll-történetek hazai, népi változata.

Sok irodalmi műben találkozunk *Anna* nevű szereplővel. Károlyi Amy *Vörös Anna* című versében:

Vörös Anna
a neve,
vörös haja van,
vörös a szeplője is,
ha szeplője van.

Móra Ferenc másféle kislányt elevenít meg a *Sétálni megy Panka* című versben:

Sétálni megy *Panka* a búzamezőbe,
pillangós papucsba, hófehér kötőbe.
Dalolgatva ballag, egyes-egymagába –

virágtestvérkéi vigyázatok rája!

Juhász Gyula ifjúkori szerelmére, *Sárvári Anna* színésznőre emlékezik vissza *Anna örök* című versében:

Ne hidd szivem, hogy ez hiába volt,
És hogy egészen elmúlt, ó ne hidd!
Mert benne élsz te minden félrecsúszott
Nyakkendőmben és elvétett szavamban
És minden eltévesztett köszönésben
És minden összetépett levelemben

Kosztolányi Dezső regényhőse *Édes Anna*. Így ír a névről a *Nyelv és lélek* című kötetben: „Jól esett mondogatnom, leírnom. Talán azért tudtam vele annyi szeretettel foglalkozni. Én az *Anna* nevet régóta szerettem. Mindig a mannát hozta az eszembe, azonkívül egy kacér és nagyon nőies feltételes módot is. A vezetéknev, mely ösztönösen társult melléje, nem egyéb, mint e hódolatom kifejezése. A kettő együtt, vezeték- és keresztnév a maga lágy zeneiségében egy másik, ősi és végzetes szókapcsolatot idézett fel bennem: az édesanyát. Most, miután időben eltávolodtam regényemtől, így elemzem a szóarázst, mely mindjárt a kezdetben megbabonázott, de amíg dolgoztam, nem is sejtettem, hogy mi tart rabul.”

Világszerte ismert Lev Tolsztoj azonos című regényének hősnője, *Anna Karenina*, lánynevén *Anna Arkagyjevna Oblonszkaja*.

A művészeti ábrázolásokon *Szent Anna* kezdetben Máriához hasonlít, majd a XIII. századtól idősebb nőként jelenítik meg. Gyakran kendőben vagy főkötőben ábrázolják, zöld köpenyben és vörös ruhában. Többnyire az ölében vagy a karján tartja a gyermek Máriát, esetleg Máriát együtt a gyermek Jézussal. Néhány ismert alkotás, amely Szent Annát harmadmagával ábrázolja: Aquilla János falképe a veleméri templomban (1378), Leonardo da Vinci festménye a párizsi Louvre-ban (1510), Caravaggio képe a római Galleria Borghesében (1605), Murillo műve a madridi Prado Múzeumban (1655–1665) és J. L. Kracker alkotása az egri ciszterci templomban (1769–1770). A másik kedvelt ábrázolási mód a bizánci művészetben alakult ki, és onnan terjedt tovább Európában. Ezen az Aranykapu mellett ábrázolják a

házaspárt: Anna és Joachim közelednek egymáshoz, megölelik és megcsókolják egymást.

Mozart *Don Giovanni* című operájának egyik főszereplője *Donna Anna*, a kormányzó leánya.

Johann Strauss ismert táncdarabja az *Annenpolka*, amelynek hangulata a bécsi vidámságot, a Práter népi multságait idézi.

Földrajzi névként *Annaháza* Fegyvernek egyik telepítvénye Heves megyében, *Annavölgy* Sárisáp községhez tartozó kőszénbányatelep. A *Szent Anna-tó* romániai tengerszem a Székelyföldön. Északkeleti partján Szent Anna tiszteletére emelt kápolna áll, itt régebben népes búcsúkat tartottak. Valószínűleg a templom védőszentjének ünnepére vagy a búcsú napjára utal *Lőcseszentanna*, *Marosszentanna*, *Nyírádszentanna*, *Ószentanna*, *Újszentanna* település neve. Az *Anna-barlang* a Bükk hegységben, a lillafüredi Palota Szálló függőkertjének támfalában található, fokozottan védett barlang.

Annapolis város az USA-ban, Maryland állam fővárosa. Mai nevét Stuart Anna hercegnőről kapta 1694-ben.

Népszokások A hét napjai közül kedd volt *Anna napja*, ezért Szent Annát *Keddasszony* vagy *Kedd asszonya* néven is emlegetik a néphagyományban, különösen Szeged környékén. Ezen a napon nem fontak, nem varrtak, nem mostak, mert azt tartották, hogy Szent Anna tiltja ezt, és megbünteti azokat, akik ellene vétének. De sok olyan munka is volt, amelyet kedden – Anna napján – volt a legszerencsésebb elkezdni. Például ekkor kellett a tyúkokat a tojásra ültetni.

Szent Anna napját a korai időkben is megünnepelték, hazánkban a Pray-kódex tanúsága szerint már a XII. század végén külön latin nyelvű miséje volt.

Az évszázadokon át közkedvelt Anna név ünnepét, július 26-át a meleg nyár ellenére is ünnepegekkel, táncmultságokkal ülték meg. A XVIII. századtól híres társas összejövetel volt a bécsi *Annanfest*. Bizonyára ez a példa is hatott a balatonfüredi *Anna-bál* népszerűvé válásakor, amelyet 1825-ben rendeztek meg először.

Szólás Régen, ha egy asszony többet ivott a kelleténél, azt mondták rá, hogy *föltette Szent Anna kontyát*.

Csúfolók

Anna-Panna,
Lyukas kanna.

*

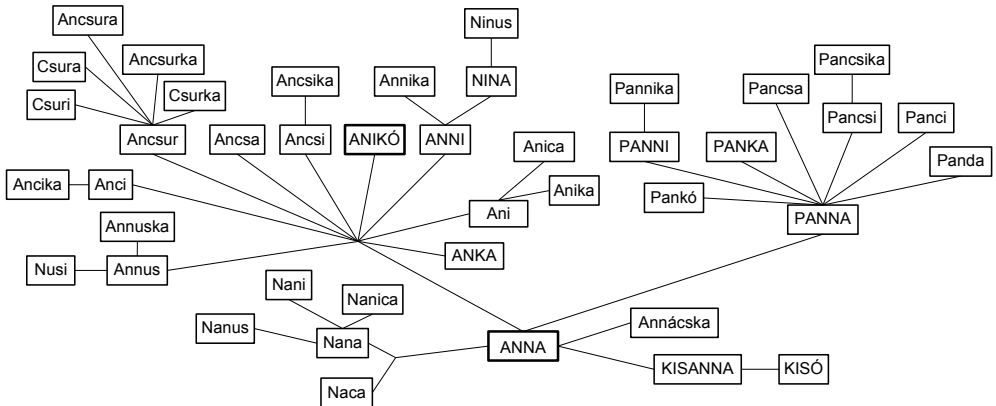
Anna,
csíjjen meg a hangya!

*

Anna,
kiborult a kanna.

Köznevesülve A népnyelvben a név *Panna*, *Panni* becézője fordul elő gyakran közszóként, különösen összetételekben. Legtöbbször nem éppen hízelgő dolgot jelent. Az Alföldön *csórépanna* a meztelen gyerek csúfneve. Az ország más vidékein *csatarapanna* a nyelves nőszemély; *hadarapanna* a gyors beszédű, hadaró személy; *heterepanna* a meggondolatlan, kapkodó, szeleburdi ember.

48. ábra. Az Anna név becézői

Állatnévként *büdöspanna* vagy *büdöspanni* a neve több poloskafélének, főleg a gyümölcsposolokának. Úgy tartják, hogy azért keserű a gyümölcs, mert *büdöspanni* a kanalával megkente.

Az *annaárpa* Debrecen környékén egy árpafajta neve, az *annakörte* megnevezés Szeged környékén szokásos, az *annavirág* egy kerti virágfajta megnevezése a Szigetközben.

A belsőépítészetben, főleg a bútorművészetben a VIII. század elején jelentkező angol barokk irányzat neve az *Anna-stílus*, amely Stuart Anna angol királynőről kapta a nevét.

Annamária

Eredete Az *Anna* és a *Mária* név összekapcsolásával jött létre. Napjainkban igen kedvelt női névforma az *Anna* és egy másik névvel alkotott összetétel. Ilyen például az *Annabella*, *Annaliza*, *Annarita*, *Annavera*. Néhánynak már az alakváltozata is használatos önálló keresztnévként, mint *Annabell*, *Annamari*.

Védőszentje *Taigi Boldog Annamária* (+1837), aki nehéz természetű férje mellett is példás hitves és hét gyermek szerető anyja volt. Szegénységében is tudott segíteni a rászorulókon, családi elfoglaltsága mellett is törődött mások bajaival; a trinitárius rend harmadrendjének volt a tagja, szigorú, vezeklő életmódot folytatott. Ünnepnapja: június 9.

Névnapja június 9.

Gyakorisága A XX. század második felében volt kedvelt név. 1967-ben összesen 68 kislány kapta. Az 1983–87-es adatok szerint ezekben az években 2501 kislányt neveztek el így. 1996-ban a 71. leggyakoribb név volt 238 választással, második névként ekkor 35 gyermek kapta. 2000-ben a 79. helyen találjuk 177 első, 75 második névválasztással. 2006-ban az összlakosság statisztikájában a 65. helyen állt az *Annamária*, amely azt jelenti, hogy a magyar nők közül ekkor 19 251 fő viselte első és 1574 második névként.

Becézése *Anci*, *Anikó*, *Anna*, *Annamari*, *Annami*, *Anni*, *Anika*, *Annus*, *Annuska*, *Mari*, *Marika*, *Mári*.

Rokon neve A név becézőjéből önállósult *Annamari*.

Idegen megfelelői Több idegen nyelvben ismert név. A németben, hollandban, dánban *Annemarie*, a svédben *Annmari* alakban találjuk meg. A dánok írásban inkább az *Anne-Marie* alakváltozatot használják.

Aranka

Eredete Az *arany* szó kicsinyítő képzős származéka, az *Aranka* régi magyar személynév, mely a XIII. századtól ismert volt. Több változata is élt, így például az *Arancha*, *Arencha*. A név később feledésbe merült, és a nyelvújítás korában, az 1830-as években az *Aurea*, *Aurélia* név helyettesítésére újították föl.

Védőszentjei Mivel az *Aurélia* névvel kapcsolják össze, ezért az *Arankáknak* is ugyanaz a védőszentje, mint az Auréliáknak.

Szent Aurelia (†258) szűz, római vértanú. Ünnepnapja: december 2.

Boldog Aurelia a középkori Németországban nagy tiszteletben álló strassburgi szűz volt. Ünnepnapja: október 15., 16.

Névnapja február 8., július 19., október 4., 15., 16., december 2.

Gyakorisága Nem tartozik a gyakori nevek közé. 1967-ben 340 kislányt neveztek el *Arankának* a szülei. 1983–87 között csupán 439 újszülött kapta. Az 1990-es években tovább csökkent a választása. 2000-ben 27 gyermeknek első, 23-nak pedig második névként adták. 2006-ban az összlakosság statisztikájában a női nevek között a 64. helyen állt, ekkor 20 800 nő első, míg 3214 második névként viselte az *Aranka* nevet.

Becézése *Aran*, *Arany*, *Aranyka*, *Arcsi*, *Ari*, *Ári*, *Arika*, *Árika*, *Arinka*.

Rokon neve A közszoói eredetű, régi magyar bóknév: *Arany*.

Családnévként Ritkán, de előfordul. Az első írásos említése 1522-ből származik.

Híres viselői Az *Aranka* nevű híres nők között legtöbbször a színészi mesterséget űzték.

Hegyi Aranka (1855–1906) operett-énekesnő.

Laczkó Aranka (1861–1953) drámai színésznő.

Hettyey Aranka (1878–1953) drámai színésznő.

Fodor Aranka (1885–1931) operaénekesnő.

Váradai Aranka (1886–1966) színésznő.

Gábor Aranka (1922–1981) gyógyszerész, gyógyszerészkutató, egyetemi tanár.

Kazi Aranka (1933–1972) atléta, középtávfutó. Többször állított fel világcúcsot.

Aranka György (1737–1817) erdélyi író, tudományszervező.

Művészetben Az *Aranka* nevet viseli Jókai Mór *A kőszívű ember fiai* című regényében Baradlay Ödön felesége. Jókai így jellemzi őt: „Valóban gyönyörű arc; hosszúdad, mint a tragédia múzsájáé; nagy, lélekteljes szemekkel, klasszikus arcéllal, finom ajkakkal dús, tömött, gesztenyeszín haja puritán egyszerűséggel van fejére tűzve, s az egyszerűség még emeli a szoborszépségű fő nemes kifejezését.”

Köznevesülve A szulákfélék családjába tartozó sárgás, fonalszerű növény (*Cuscuta*) legismertebb neve *aranka* vagy *arankagaz*.

B

Barbara

Eredete Görög eredetű név. Az alapjául szolgáló *barbarosz* szó jelentése *barbár*, azaz 'idegen, dadogó'. A görögök csak a saját nyelvüket érezték igazi nyelvnek, minden más beszédet értelmetlen halandzsának vélték. A *bar-bar* feltehetőleg hangutánzó szó, amellyel a nem görög beszédet jelölték. Valószínű, hogy a *Barbara* jelentése 'idegen nyelvű', 'külföldi nő' lehetett. Feltehetően az idegen országokból származó rabszolgánők megnevezésére használták, akiket arra sem érdemesítettek, hogy egyéni nevet adjanak nekik. Az Árpád-korban már ismert név volt, írásban a XIII. század végén jelenik meg először. A régi magyar nyelvben a *Barbara* név alakja különböző változatokon keresztül a *Borbála* névvé formálódott. A XX. század végén lett ismét használatos az idegen névforma.

Védőszentje Megegyezik a *Borbála* név védőszentjével.

Névnapja december 4.

Gyakorisága Írásban először a XIII. század végén jelent meg a *Barbara* név. 1967-ben 40 kislány kapta e nevet. A következő évtizedekben megnőtt a népszerűsége. 1983 és 1987 között 2774 alkalommal anyakönyvezték. 1996-ban a 8. leggyakoribb név volt, ekkor 922 kislány kapta első és 126 második névként. 2000-ben a 16. leggyakoribb név volt 634 első és 121 második névválasztással. 2006-ban az összlakosság statisztikájában az 56. helyen állt, a magyar nők közül 23 919 fő viselte első és 3593 második névként a *Barbara* nevet.

Becézése *Bara, Barbi, Barbika, Barbó, Barbus, Bari, Barka.*

Rokon nevei Az idegen nyelvű becézőkből önállósult *Babett, Babetta, Babiána, Babita, Barbarella, Betta, Bettina, Varinia*, valamint a *Borbála* és közvetetten a vele rokon *Biri, Bora, Bori, Boris, Boriska, Borka, Boróka*. Ugyancsak becézőkből önállósult a *Betti*, a *Tina* és a *Tinetta* név.

Idegen megfelelői Oroszul *Varvara* vagy *Varja*, németül és angolul *Barbara*, az angolban *Barbie* és *Barbra*, a svédben *Barbara* vagy *Barbro* formában is használatos, franciául *Barbe*, portugálul *Bárbara*.

Művészetben A magyar származású zeneszerző, Kozma József (1905–1969) *Barbara* című szonója világszerte ismert és kedvelt dal.

Földrajzi névként *Santa Barbara* város az USA-ban, a Csendes-óceán partján, 1782 óta lakott település.

Köznevesülve A keresztesvirágúakhoz tartozó borbálfű latin neve *Barbarea*, sokszor *Szent Barbara füve* elnevezéssel is emlegetik.

A XX. század közepén, 1959-ben készült Amerikában az első *Barbie baba*, eredetileg kék szemű, szőke hajú, felnőtt nőt mintázó alakkal. Nevét a tervezőnő lányáról, Barbaráról kapta.

49. ábra. A Barbara név rokon nevei

Van olyan feltevés is, hogy a *Beáta* név Szűz Mária *Boldogságos* melléknevének latin megfelelőjéből származik: *Beata Virgo* 'Boldogságos Szűz'.

Védőszentjei *Beata*, másként *Benedicta* (†277) hispániai származású szűz vértanú a mai franciaországi Sens-ban. Ünnepnapja: szept. 6., június 24., 29. *Szent Beata*, egy közelebről nem ismert afrikai keresztény vértanú. Ünnepnapja: március 8.

Névnapja március 8., 22., június 24., 29., szeptember 6., december 16.

Gyakorisága A ritka nevek közé tartozik. Ezt bizonyítja, hogy 1967-ben 580 kislány kapta. 1983–87 között 3810 gyermek lett *Beáta*. Az 1990-es években csökkent a választása. 1996-ban a gyakorisági lista 82. helyén állt, 188 kislánynak adták első, míg 47-nek második névként. 2000-ben az 55. lett, 104 első és 55 második névválasztással. 2006-ban az összlakosság statisztikájában a 44. helyen állt, első névként 28 430, míg másodikként 3276 fő viselte a *Beáta* nevet.

Becézése *Bea, Beácska, Betti, Beus, Beuska*.

Rokon nevei A rövidüléssel keletkezett *Bea*, valamint közvetetten a hasonló jelentésű, latin eredetű *Beatrix* és annak becézője, a *Trixi*.

Idegen megfelelői A név számos nyelven ismert. A *Beata* formát használják a németben, a svédben, az olaszban, a lengyelben, a spanyolban. A csehben az előző mellett előfordul még a *Beáta* változat is, illetve az angolban és a franciában a *Beate*.

Művészetben A György István rendezésében 1940-ben készült *Beáta és az ördög* című játékfilm főszereplője *Beáta*, egy kolostorban élő fiatal novícia.

Csúfoló

Beáta,
az egész falut bejárta.

Köznevesülve Beáták, azaz *Beatas* volt a nevük a spanyolországi világi vagy kolostori harmadrendi (terciárius) nőknek.

Beatrice

Eredete Latin eredetű név, mely a *beatus* 'boldog' melléknévből származik. Jelentése 'boldogító, boldogságot hozó'. Hazánkban korán megjelent ez a névforma, először egy 1234-ből származó oklevélben találkozhatunk vele.

Védőszentjei *Beatrix* (†304?) római vértanú, két keresztény fivérét Diocletianus császár a Tiberisbe dobatta. Nővérük a holttesteket kifogta a folyóból, és eltemette őket. Ezért a tettéért őt is megölték. Ünnepe napja: július 29.

Estei Boldog Beatrix (†1239) II. András magyar király felesége volt. Fiatalon özvegységre jutott. Férje halála után visszavonult, és egészen a vallásos életnek szentelte magát. Ünnepe napja: január 18.

Beatrix de Silva Meneses (†1490) személye kevésbé ismert hazánkban. 1484-ben ő alapította a Toledó melletti Gallianában a Szeplőtelen Szűz Fogantatásáról elnevezett rendet. Ünnepe napja: szeptember 1.

Névnapja január 18., július 29., augusztus 29., szeptember 1., október 14.

Gyakorisága A XIII. századtól kezdve folyamatosan előfordult a magyar névadásban. Napjainkban a kedvelt nevek közé tartozik. 1967-ben 176 kislány kapta a *Beatrix* nevet. 1983–87 között 1568 gyermeket neveztek el így. Az 1990-es években a gyakorisági listán az 54. helyen állt, 318 kislánynak adták első, míg 65-nek második névként. 2000-ben az 50. volt a gyakorisági listán 240 első és 65 második névválasztással. 2006-ban az összlakosság statisztikájában a 77. helyen állt, első névként 14 423, míg másodikként 2072 fő viselte a *Beatrix* nevet.

Becézése *Bea, Beácska, Beátka, Bejtus, Bejtuska, Betti, Bettus, Beus, Beuska, Trixi.*

Rokon nevei A becézőjéből önállósult *Trixi*, valamint a hasonló jelentésű *Beáta* és annak rövidült változata, a *Bea*.

Idegen megfelelői A név számos nyelven ismert. A *Beatrice* formát használják a cseh, a dán, a svéd és az olasz nyelvben. A franciában *Béatrice*, az angolban, németben *Beatrice, Beatrix*, a spanyolban *Beatriz*.

Híres viselői Több királynő viselte ezt a nevet:

Beatrix (1306–1319) királyné, Károly Róbert második felesége.

Aragóniai Beatrix (1457–1508) királyné, Mátyás király második felesége.

Művészetben A világirodalom legismertebb *Beatrice* nevű alakja, a firenzei Falco Portinari leánya, aki Dante Alighieri egész munkásságát végigkíséri. Az

Isteni színjátékban *Beatrice* küldi a költőhöz kalauzul Vergiliust, majd a teológia és a hit nevében a Paradicsomban ő vezérli tovább a költő lépteit.

Az okos és igen éles nyelvű *Beatrix* a főszereplője Shakespeare *Sok hűhó semmiért* című vígjátékának. Ezt a nevet viseli Molnár Ferenc *A hattyú* című vígjátékának özvegy királynéja is.

Heltai Jenő *Néma levente* című darabjában szereplő *Beatrix* Mátyás felesége.

A képzőművészetben számos alkotás készült, amely Mátyás király feleségét, *Aragóniai Beatrixet* ábrázolja.

Bernadett

Eredete A *Bernát* férfinév francia megfelelőjének, a *Bernard* névnek a női párja. A *Bernát* nevet alkotó közsavak jelentése 'medve' + 'erős'.

Védőszentje *Soubirous Szent Bernadette*, akinek 1858-ban Lourdes-ban 18 alkalommal jelent meg a Szűzanya. A hely csodatévő gyógyhely lett, melyet 1876-ban IX. Pius pápa hivatalosan is elismert. Ünnepnapja: április 16.

Névnapja február 18., április 16.

Gyakorisága Napjainkban gyakori név. Az 1967-es statisztika alapján ebben az évben 165 kislány kapta. Népszerűsége később csak nőtt, majd napjainkra csökkent. 1983 és 1987 között a 26. legkedveltebb név volt 3838 választással. 1996-ban a 29. volt a gyakorisági listán, ekkor 497 kislány kapta első és 71 második névként. 2000-ben a 32. helyen állt 383 első és 76 második névadással. 2006-ban az összlakosság statisztikájában az 51. volt, a magyar nők közül 25 390 fő viselte első és 2911 második névként a *Bernadett* nevet.

Becézése *Beri, Berna, Berni, Bernike, Betti, Detta, Detti*.

Rokon nevei Latinos változata, a *Bernadetta*, becézőből önállósult alakja, a *Detti*, valamint a *Bernát* férfinév latinus *Bernardus* változatának női párja, a *Bernarda* és annak továbbképzett alakja, a *Bernardina*.

Férfi párja *Bernát*.

Idegen megfelelői A név több nyelvben is előfordul és népszerű. Az angolban, a németben, a franciában *Bernadette*, az olaszban *Bernadetta*, *Bernardetta*, a csehben *Bernadeta*, *Bernardeta*, a lengyelben *Bernardeta*, *Bernardetta*, a spanyolban *Bernardita*.

Bettina

Eredete Önállósult becenév, mely a *Betta* olasz eredetű továbbképzéseként keletkezett. A *Betta* ugyanakkor a *Babett*, a *Berta* és az *Erzsébet* név több nyelvben előforduló becézője, amely önálló névként is viselhető.

Védőszentje A Bettináknak nincs önálló védőszentjük, számukra Benedikta szentjei közül választhatunk. *Benedicta* (+262) római származású galliai vértanú. Ünnepe: október 8.

Hyen Boldog Benedikta (+1839) varrónő, koreai vértanú. Ünnepe: december 29.

Névnapja július 4., augusztus 6., október 8.

Gyakorisága Napjainkban vált gyakorivá. 1967-ben még egyetlen kislány se kapta a *Bettina* nevet. 1983–87 között 914 gyermeket neveztek el így. Az 1996-os gyakorisági listán a 17. helyen szerepelt, 635 kislánynak adták első, míg 49-nek második névként. 2000-ben a 30. leggyakoribb név volt 400 első és 33 második névválasztással. 2006-ban az összlakosság statisztikájában a női nevek között a 93. helyen állt, első névként 10 370 fő, míg másodikként 891 fő viselte a *Bettina* nevet.

Becézése *Betta, Betti, Bettike, Tina, Tinácska, Tinus*.

Rokon nevei *Betta*, mely a *Babett*, *Berta* és *Erzsébet* névnek több nyelvben is megtalálható becéző alakjából önállósult. Lásd 49. ábra (*Barbara*) és 53. ábra (*Erzsébet*).

Idegen megfelelői Több nyelvben, így a németben, az angolban és az olaszban is megtalálhatjuk a nevet, leggyakrabban *Bettina* formában. A szlovákban a *Betina* alakváltozatot használják.

Híres viselő *Bettina von Arnim*, Elisabeth Catharina Ludovica Magdalena Brentano (1785–1859) német író, a romantika jeles képviselője.

Művészetben *Bettina* az egyik szereplője Gerhart Hauptmann *Naplemente előtt* című drámájának, amelyet a magyar színházakban is gyakran játszanak.

Bianka

Eredete A *Blanka* név olasz *Bianca* formájából származik. A *Blanka* a germán eredetű *Bianka* név latinositott formája, mely a spanyol *Blanca* név nyomán vált Európa-szerte ismertté. A spanyol *blanco* szó jelentése 'fehér, fényes, ragyogó'.

Védőszentje Azonos a *Blanka* név védőszentjével. *Blanka* (+1252) spanyol királylány, később francia királynő, IX. Szent Lajos francia király anyja. Fia kiskorúsága idején, majd a keresztes hadjárata alatt erős kézzel kormányozta Franciaországot. Cisztercita apácakolostort alapított. Ünnepnapja: augusztus 10.

Névnapja augusztus 10., december 1.

Gyakorisága Az 1990-es évektől hirtelen megnőtt a népszerűsége. Ezt bizonyítja, hogy 1967-ben még egyetlen gyermek sem kapta ezt a nevet, de 1983–87 között már 204 kislányt neveztek el *Biankának*. A következő évtizedekben tovább nőtt a népszerűsége. 1996-ban a 23. volt a gyakorisági listán. Ekkor első névként 544, másodikként 92 újszülött kapta a *Bianka* nevet. 2000-ben a lista 19. helyén állt, 550 első és 139 második névválasztással. A XX. század végi népszerűségének köszönhetően 2006-ban az összlakosság statisztikájában a női nevek között a 98. helyen állt, első névként 9333, másodikként 1761 fő viselte.

Becézése *Bia*, *Biácska*, *Bius*, *Blanka*, *Blankus*.

Rokon neve *Blanka*.

Idegen megfelelői Több nyelvben megtalálhatjuk a *Bianka* nevet. Az olaszban, a németben, az angolban és a dánban *Bianca* formában használatos, a németben előfordul a *Bianka* alak is. A szerbben *Bijanka*.

Híres viselő *Maleczky Bianka* (1889–1946) operaénekesnő, a Zeneművészeti Főiskola tanára.

Művészetben Shakespeare *A makrancos hölgy* című drámájában szerepel *Bianka*, aki az önfejű, éles nyelvű Kata jámbor húga. Róla nevezték el az Uránusz egyik holdját *Biancának*. Az Uránusz 15 holdja közül több is Shakespeare drámáinak szereplőiről kapta a nevét.

Miss Bianca vagy csak *Bianca* a neve az egérlánynak az ismert Disney-rajzfilmben, *A Bernard és Bianca*, az *egérmertők* című sorozatban.

Csúfoló

Bianka, Bianka,

Boglárka

Eredete Új keletű magyar név, amely az elavulóban lévő *boglár* szó felújításával keletkezett. Jelentése 'ékköves vagy ötvösmunkával díszített gomb, csat vagy ékszer'. A *boglárka* közszóként egy ismert növénynevezés (Ranunculus) megnevezése. A név létrejöttében és népszerűvé válásában valószínűleg mindkét szó jelentésének szerepe volt.

Védőszentje *Anthusa* (+280) előkelő származású kis-ázsiai hölgy, aki Valerianus császár idején szenvedett üldözést hitéért. Nevét a görög *anthosz* 'virág' jelentésű szóból kapta. Ünnepe napja: augusztus 22.

Névnapja augusztus 1., 22.

Gyakorisága 1967-ben 26 kislány kapta a *Boglárka* nevet. A következő évtizedekben egyre népszerűbb lett. 1983 és 1987 között 1391 alkalommal anyakönyvezték. 1996-ban a 28. leggyakoribb név volt. Ebben az évben 498 gyermek kapta első és 66 második névként. 2000-ben a 12. helyre került a gyakorisági listán 795 első és 152 második névválasztással. 2006-ban az összlakosság statisztikájában a *Boglárka* a 76. helyen állt. A magyar nők közül ekkor 14 657 fő viselte első és 2161 második névként.

Becézése *Bogi, Bogica, Bogika, Boglár, Bogus*.

Rokon neve *Boglár*, amely a legújabb keletű keresztnévünk közé tartozik. Először az 1998-as utónévkönyvben szótárazták.

Idegen megfelelői A *Boglárka* név csak a magyar névkészletben használatos, idegen nyelvű formái nincsenek.

Köznevesülve A *boglárkafélék* családjába tartozó növény a *salátaboglárka* és a *viziboglárka*. A *boglárkőköröcsin* a népnyelvben a sárga virágú köröcsin. A *boglárkalepkék* családjából Magyarországon mintegy 50 faj él. *Boglárka* a neve az 1970-ben Szegedi Sándor által nemesített egyik szőlőfajtának.

Borbála

Eredete Görög eredetű név, a *Barbara* magyar alakváltozata. A régi magyar nyelvben a *Barbara* név hangalakja a következő változásokon ment keresztül: *Barbara* > *Barbára* > *Borbára* > *Borbála*.

Védőszentje *Borbála* (†306) ókeresztény vértanú, aki a magyar középkor és a barokk világ egyik legtiszteltebb védőszentje. Legendáját már az Érdy-kódexben olvashatjuk. Maximinus császár uralkodása alatt, Nikodémiában élt. Egy előkelő pogány úr lánya volt, aki annyira féltette gyermekét Jézus hitétől, hogy egy toronyba záratta. De itt is sikerült a hittel kapcsolatba kerülnie, sőt meg is keresztelkedett. Apja haragra gerjedt, ellene fordult. Üldözések, kínzások után bebörtönözték, majd a császár halálra ítélte. Az ítéletet apja hajtotta végre az utolsó perceiben is imádkozó Borbálán. Ám a kegyetlen apa nem maradt büntetlen, azon nyomban villám sújtott le rá. Ünnepnapja: december 4.

Szent Borbála a tizennégy segítőszent egyike. Ő a védőszentje a tüzéreknek, az ágyú- és harangöntőknek, a kőműveseknek, kőfaragóknak és építőmestereknek. Segítségül hívják zivatarban, villámlásban, tűzben és a halál óráján. Közép-Európában a bányászok legtiszteltebb védőszentje. Sok helyen hozzá fohászkodtak a bányászok, mielőtt leszálltak volna az aknába. Gyakori volt a Borbála-kép és az előtte égetett méceses.

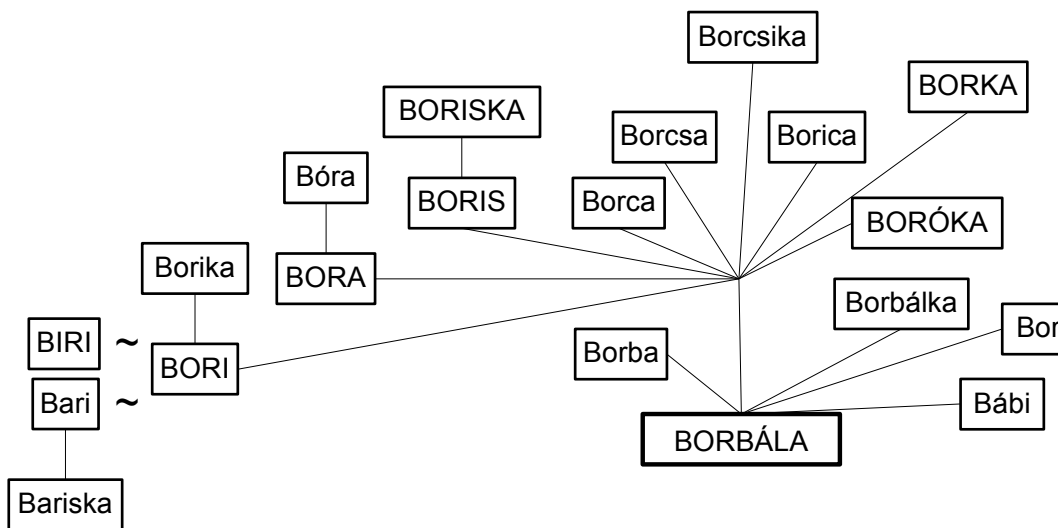
Névnapja december 4.

Gyakorisága A XV–XVIII. században nagyon kedvelt név volt. 1526 és 1772 között a gyakorisági lista 10. helyén állt, a következő évtizedben a 9. helyre került. Ám a XIX–XX. századra jelentősen csökkent a népszerűsége. 1967-ben mindössze 150 kislány kapta a *Borbála* nevet. Az 1980-as évek statisztikájában sem szerepel a leggyakoribb 25 női név között, 1983 és 1987 között 707 viselőjével a 82. helyen állt. 1996-ban 101. a gyakorisági listán, 107 esetben első névként, 63 alkalommal második névként anyakönyvezték. 2000-ben a 95. volt 140 első és 71 második névválasztással. 2006-ban az összlakosság statisztikájában az 53. helyen állt, a magyar nők közül 25 043 fő viselte első és 5000 második névként a *Borbála* nevet. Bár általánosan használatos, de korántsem divatos név. Napjainkban népszerűbb a név keletkezésének valamikor alapjául szolgáló *Barbara*.

Becézése A név régebbi népszerűségére és nagy elterjedtségére utal, hogy sokféle becézése van, például *Bábi*, *Bari*, *Bariska*, *Biri*, *Bora*, *Bóra*, *Borba*,

Borbál, Borbálka, Borca, Borcsa, Borcsika, Bori, Borica, Borika, Boris, Boriska, Borka, Boróka.

50. ábra. A Borbála név becézői

Rokon nevei A becézőiből önállósult *Biri, Bora, Bori, Boriska, Borka, Boróka*, valamint az alapjául szolgáló idegen névforma, a *Barbara* és ennek származékai: *Babett, Babetta, Babiána, Babita, Barbarella, Varinia*. Lásd 49. ábra (*Barbara*).

Idegen megfelelői Megegyeznek a *Barbara* név idegen nyelvű változataival.

Családnévként Ritka, de a XVI. század elejétől előfordul *Borbara, Borbára, Borbála* alakban.

Híres viselői *Czillei Borbála* (1392–1451) magyar királyné, Zsigmond király második felesége.

Molnár Borbála (1760–1825) költő, korának több ismert írójával kapcsolatban állt.

Kis Jankó Bori, Gáspár Mártonné Molnár Borbála (1876–1954) mintairó asszony, a matyó hímzés hagyományainak továbbfejlesztője, a népművészet mestere.

Gáspár Borbála (1902–1979) hímző, népi iparművész, a népművészet mestere.

Palotai Boris (1904–1983) író, szerkesztő, Bacsó Péter filmrendező édesanyja.

Jacsó Borbála (1923–1985) népművész, a matyó népviseleti babák első készítője.

Greksa Borbála (1927–1985) mintairó, hímző és pingálóasszony, népi iparművész.

Művészetben *Borbála* a neve Zrínyi Miklós *Szigeti veszedelem* című eposzában Deli Vid török születésű feleségének. Az ő rendíthetetlen bátorsága mentette meg szorult helyzetben lévő férjét.

Madách Imre *Az ember tragédiája* című művében Éva a nyolcadik és a tizedik színben Kepler feleségéként, *Müller Borbála* alakjában jelenik meg.

Szent Borbála magyarországi népszerűségét mutatja, hogy hazánk területén nagyon sok templomban megtaláljuk valamilyen ábrázolását. A képzőművészetben háromablakos toronnyal, könyvvel, pálmaággal szokás ábrázolni, de adnak a kezébe kelyhet is, amely fölött olykor szent ostya lebeg. Gyakran jelenik meg Szent Dorottya, Alexandriai Szent Katalin és Antiochiai Szent Margit társaságában, különösen a középkori ábrázolásokon.

Földrajzi névként *Szentborbála* falu bánáti település, amelynek neve szellemes képzettársítással a XVIII. században keletkezett. Az elzász-lotharingiai telepések eredetileg francia nevet adtak a falunak, amelyet a millennium idején a falu középkori toronymaradványának és Szent Borbála jelképeének összekapcsolásával magyarítottak.

Népszokások A *Borbála-nap* legismertebb hagyománya a *borbálaág* vágása. Az ország több vidékén cseresznyefaágat, másutt kilencféle gyümölcsfa ágát vagy orgonaágat tesznek egy vízzel teli üvegbe. Ha karácsonyra kivirágzik, az új esztendőre biztosan férjhez mennek a lányok, öröm és boldogság jut nekik osztályrészüll. Magyarország nyugati határán, a német és horvát nemzetség körében a *borbálabúza* csiráztatása volt szokásban.

Szólások Tréfás, tájnyelvi szólásunkat, *Előre van, mint Bori az úrangyalával*, akkor mondják, ha valaki a kelleténél hamarább végzett valamivel. Ha másként alakult valami, mint ahogyan várták, az a szólás járja: *Fordítva teljesedett, mint Bori álma*.

Kihasználja nyelvünk a *bor* szó és a *Boris*, *Boriska*, *Borka* név hasonlóságát, sokszor szójátékot rejtve a szólásokba. Például, aki szeret italozni, arra azt

mondják, *Boris a kedvese*, vagy azt, hogy *szereti a Borkát*. Ha valaki sokat ivott és becsípett, annak *fejébe állt Boris néni*, ha részeg lett, akkor *Boris ágyi bántja*. Ha beszédes is lett a bortól, akkor *felvágta a nyelvét a Boriska*.

Csúfolók Az ország sok részén ismert névcsőfoló:

Borbála,
Vizet visz a tormára,
Hogy az ki ne száradjon,
Neve napján kinyíljon!

*

Borica néni, hallá-e,
A jó bort meginná-e?

*

Borka, Borka,
sós uborka.

*

Boris, Bori, Borbára,
vizet visz a csordára.

*

Köznevesülve A népnyelvben több közszó is felidézi a Borbála nevet. A *borbálafű* más néven *Szent Borbála* vagy *Szent Barbara füve* (latinul *Barbarea vulgaris*), amelyet téli tormafűnek is neveznek, évelő növény. A hagyomány szerint kelevény, himlő, villámcsapás ellen kedvelt orvosság volt. A cigánypetrezselyem vagy más néven koriander régies neve *sobra-bori-fű*, *sobrák-bori-fű*.

Borkaalma a neve egy hosszúkás, halvány csikokat mutató almafajtának. A tüzeléshez apróra vágott száraz vessző a *csőrebora*.

Tréfás lakodalmos játék a *Bugybori Borcsa*, Hétfaluban a farsangi tánc *borica* vagy *boricatánc*.

A züllött, erkölcstelen leány a *hánábori*, a túlságosan felöltözött a *bugybori*, a kócos hajú pedig a *csitribora*.

Borcsa, bori, borika, boriska az ország sok vidékén a *bor, borocska* szó szinonimája.

Brigitta

Eredete Kelta (ír) eredetű név, melynek jelentése 'magasztos'. A név régi magyar formája: *Brigida, Breda*.

Védőszentje *Brigitta* vagy *Brigida* (+523) Írország patrónája. Brigitta napkeltekor született egy druida, azaz kelta pap (szó szerinti jelentése 'a tölgy tudója') szolgálójának gyermekeként. A kelták a fény születése istennőjének tekintették. A legfőbb istennőháromságot személyesítette meg. Ő volt a tűz, a tűzhely és kovácsolás; az otthon és a szülés; a kutak, a gyógyítás és a varázsszavú költészet védnöke. Egy tölgyfa alatti cellában remetéskedett. Később ott épült a híres Kildare 'Tölgyfahajlék' kolostor, mely Írország és Skócia sok klostromának anyakolostora. Skóciában Fehér Hattyúnak, a Fehér Dombok Menyasszonyának, Aranyhajú Menyasszonynak nevezték. Ő volt a Dicsőség Királyának Anyja, a Napot szülő istenanya. Ünnepe napja: február 1.

Brigitta (Birgitta) (+1373) Svédország védőszentje. Az egyház legnagyobb női szentjeinek egyike. Előkelő svéd családból származott, már gyermekkorától látomásai voltak. Felnőttként boldog házasságban élt, és nyolc gyermeke született. Férje halála után nagyérdemű szerzetet alapított, élete utolsó évtizedeit Rómában töltötte, onnan zarándokolt a Szentföldre, ott is halt meg. A betegápolás és egyéb jó cselekedetek mellett irodalmi munkásságra is jutott ideje. Ünnepe napja: július 23.

Névnapja február 1., július 23., október 8., 11.

Gyakorisága Használatára már a XV-XVI. századtól vannak adatok. Azóta folyamatosan előfordult. A XX. századtól a gyakori nevek közé tartozott. 1967-ben 167-en kapták ezt a nevet. 1983–87 között már 3607 kislányt neveztek el szülei *Brigittának*. A név népszerűsége továbbra is megmaradt, 1996-ban a 21. volt a gyakorisági listán. Ekkor első névként 563, másodikként 58 újszülött kapta a *Brigitta* nevet. 2000-ben csökkent a névválasztók száma, már csak a 38. helyen állt a listán. Ebben az évben 358 esetben adták első, 76 alkalommal második névként. 2006-ban az összlakosság statisztikájában a női nevek között a *Brigitta* az 52. helyen szerepelt, első névként 25 098, míg másodikként 2578 fő viselte.

Becézése *Bigyus, Bigyuska, Birgi, Birgis, Brig, Brigit, Brigita, Brigus, Gitta, Betti*.

Rokon nevei A német nyelvben önállósult becézője, a *Gitta* és a név dán, norvég, svéd alakváltozata, a *Birgit*.

Idegen megfelelői A név számos országban elterjedt. A németben *Brigitta*, *Brigitte*, a svédben, norvégban *Birgit*, *Birgitta*, a franciában *Brigitte*, az olaszban *Brigida*, *Brigitta*, a románban, spanyolban *Brigida*, a lengyelben *Brygida*, *Brigit*, az írben *Brighid*, az angolban *Bridget* formák élnek.

Művészetben A XX. század utolsó éveinek sikerkönyvében, Helen Fielding *Bridget Jones naplója* című művében a főszereplő viseli ezt a nevet. A könyvből nagy sikerű film is készült Sharon Maguire rendezésében.

Cs

Csilla

Eredete A *Csilla* név írói névalkotás eredménye, először 1788-ban Dugonics András *Etelka* című regényében szerepelt. Feltehetően a *csillog*, illetve a *csillag* szavak hatására keletkezett. A *csilla* növénynev is, a *Scilla* növénynemzetség magyar nevének, a csillagvirágnak a változata.

Védőszentje *Asteria* (+307) itáliai vértanú szűz, aki – a szájhagyományok szerint – nővérelével együtt részt vett a halálra kínzott Alexander temetésében. A görög *asztér* szó jelentése 'csillag'. Ünnepnapja: augusztus 10.

Névnapja március 22., április 22., június 2., augusztus 10., november 22.

Gyakorisága A XX. század második felében vált kedveltté és divatossá. Ezt bizonyítják a statisztikai adatok is. 1967-ben a 17. legkedveltebb női névként 1127 kislány kapta ezt a nevet. Az 1983–87-es évek adatai szerint pedig a *Csilla* a 29. leggyakoribb női nevünk volt 3629 képviselővel. A név népszerűsége az 1990-es években csökkent. 1996-ban már csak a 61. volt a gyakorisági listán. Ekkor első névként 273, másodikként 69 kislány kapta ezt a nevet. 2000-ben további csökkenést tapasztalhatunk, a 75. helyen állt első névként 196, másodikként 71 választással. 2006-ban az összlakosság statisztikájában a női nevek között a *Csilla* a 39. helyen szerepelt, első névként 31 731, míg másodikként 5542 fő viselte.

Becézése *Csili*, *Csilike*, *Csillácska*, *Csillag*, *Csilli*, *Csillike*, *Csillu*, *Csilluka*, *Csillus*, *Csilhuska*, *Csilkó*.

Rokon neve A régi magyar *Csillag* személynév.

Csúfolók

Csilla,
kell-e csincsilla?

*

Csilla, eltörött a villa.

*

Csilla, hátán a csizma.

Köznevesülve A *csilla* közszóként is él egyes nyelvjárásokban, de ezek természetesen nem a névből keletkeztek. Létezésükről jóval a név megalkotása előttről vannak adataink. Egyes alföldi településeken *csilla* a neve a gyékény és a nád tövénél lévő középső, gyenge, édeskés ízű hajtásnak, amely emberi fogyasztásra is alkalmas. Szintén *csillának* nevezik a gyéren, csak imitt-amott nöövő sást. A növénynévvel kapcsolatos *csilla* szavunk a *Scilla maritima* latin kifejezés *scilla* előtagjából magyarosodott. Szintén latin eredetű a 'rák' jelentésű *csilla* főnév. Ez a *cancer squilla* forma utótagjából (*squilla*) vált magyar szóvá.

D

Diána

Eredete A *Diána* név a római mitológiából ismert. *Diana* a Hold, a szülés, a vadászat istennőjének a neve. A név eredeti jelentése bizonytalan, talán a latin *dies* 'nap, nappal' szóval függ össze, s így a név jelentése 'ragyogás'-nak értelmezhető.

Védőszentje *Boldog Diána* (+1236) előkelő család lánya volt, aki szülei akarata ellenére lett szerzetesnő. Bolognában kolostort alapított, és ott bevezette – Boldog Jordánnak, a domonkosok második főnökének irányításával – a domonkos apácák szabályzatát. Életpéldája nyomán számos lány vált Szent Domonkos követőjévé. Ünnepnapja: június 9., 10.

Névnapja június 9., 10., szeptember 18.

Gyakorisága A *Diána* napjainkban vált gyakori névvé. 1967-ben még csupán 19 kislánynak adták. 1983–87 között már 2274-en a *Diána*, 93-an a *Diana* és 1 fő a *Dianna* változatot kapta. A XX. század utolsó évtizedében, az 1996-os gyakorisági lista adatai alapján csökkent a népszerűsége, az 51. helyre került és 337 kislány kapta első, míg 60 második névként a *Diána* nevet. 2000-ben az 57. helyen állt 253 első és 70 második névválasztással. 2006-ban az összlakosság statisztikájában a női nevek között a 91. helyen szerepelt, első névként 10 902-en, míg másodikként 1752-en viselték a *Diána* nevet.

Becézése *Di*, *Dia*, *Diácska*, *Dianka*, *Diánka*, *Dina*, *Dincsi*.

Idegen megfelelői A név számos idegen nyelvben ismert és elterjedt. A német, olasz, angol, cseh, dán, orosz, spanyol, svéd nyelvben a *Diana*, a franciában a *Diane*, a horvátban, szerbben a *Dijana* forma használatos.

Híres viselői A nevet több angol és francia nemes viselte.

Diane de Poitiers (1499–1566) grófkisasszony, II. Henrik francia király egyik szeretője.

Diane de France (1538–1619) II. Henrik törvénytelen leánya.

Diana Spencer (1961–1997) hercegnő, Károly walesi herceg felesége.

Művészetben *Diana Capillat* firenzei polgárlány, egy özvegyasszony lánya Shakespeare *Minden jó, ha vége jó* című színművében.

Köznevesülve A középkorban vesztfáliai lovagok alapították a *Diana-rendet*, melynek arany vagy ezüst jelvényén Diana álló alakja látható, a hátlapján egy szarvas nyíltól találva roskadozik, felette sólyom kereng. A jelvényt a vadászatban kitűnt férfiak és nők viselhették, ők alkották a Diana-szövetséget. 1953-tól hivatalosan a hurrikánok, tájfunok is nevet kapnak a könnyebb azonosíthatóság érdekében. A *Diana* név két esetben is előfordult ebben a körben: először 1984-ben, majd 1990-ben. Az utóbbi olyan pusztító erejű volt, hogy a *Diana* nevet bevonták, ez a név viharnak többé nem adható.

Dóra

Eredete A *Dorottya* név önállósult becézőjeként keletkezett. Számos idegen nyelvben használatos, nemcsak a *Dorottya*, hanem a *Teodóra* vagy az *Izidóra* becézőjeként is előfordul.

Védőszentje Megegyezik a *Dorottya* név védőszentjével.

Névnapja február 6.

Gyakorisága 1967-ben 158 kislányt neveztek el *Dórának*. Az 1980-as évek gyakorisági listáján a 23. helyen szerepelt, 1983 és 1987 között 4159 esetben anyakönyvezték. A következő évtizedben tovább növekedett a népszerűsége. 1996-ban a 4. leggyakoribb női név volt, 1250 gyermek kapta első névként, 132 másodikként. 2000-ben a gyakorisági lista 6. helyén szerepelt 915 első és 135 második névválasztással. 2006-ban az összlakosság statisztikájában a 37. helyen állt, a magyar nők közül 32 113 fő viselte első és 3839 második névként a *Dóra* nevet.

Becézése *Dórácska, Doráj, Dorci, Dóri, Dórika, Dorka, Dorkó, Doró, Dórus.*

Rokon nevei *Dorottya* és a belőle keletkezett keresztnévek: *Ditte, Dorina, Dorinka, Dorisz, Dorit, Dolli, Dorka, Dorotea, Doroti, Tea.* Lásd 51. ábra (*Dorottya*).

Idegen megfelelői Idegen nyelvekben, elsősorban az angolban és a spanyolban a *Dora* névalak használatos.

Családnévként A XV. század közepétől előfordul *Dora*, *Dóra* alakban. Bár a nyelvészeti kutatások szerint a származtatás némileg bizonytalan, mert a *Dorottya* név *Dóra* becézőjére csak a XVIII. századtól vannak adatok.

Híres viselői *Zrínyi Dorica* vagy *Dóra* (1546–1617) a szigetvári hős, Zrínyi Miklós leánya, Batthyány Boldizsár humanista műveltségű főúr, tábornok felesége. Leveleinek természetessége, kedves hangja nem marad viszonzás nélkül. Férje így címzi a válaszait: „Az én szerelmes atyámfiának: Zrínyi Dorkának adassék ez levél”.

Bársony Dóra (1888–1972) operaénekesnő.

Bródy-Maróti Dóra (1899–1985) könyvtártervező, grafikus.

Dóra Sándor (1905–1986) világbajnok sportlövő.

Radó Sándor, Dóra (1899–1981) geográfus, térképész. A szovjet hírszerzés ügynökeként fedőneve *Dóra* volt. A női név egybeesik a *Radó* családnév szótagjainak felcserélésével.

Művészetben Dénes György versének ötletét egy rímes mondóka adhatta: *Dóra, hallgass a szóra!*

Dóra,
kiszaladt a hóra,
kirohant a dőre,
a hólepedőre.
Kiperdült a zsenge hóra,
a pőre hótakaróra,
ott viháncolt, táncolt *Dóra,*
nem hallgatott a jó szóra.

Csúfoló

Dóra,
ketyeg, mint az óra.

Köznevesülve Koppány vidékén a szobában működő, favázás, sárral tapasztott kemence neve *dorakályha* vagy *dórakályha*. A kövér, testes személy neve *dora*. Kondoroson a disznó gyomra a *dóranéni*.

Dorina

Eredete A *Dorottya* névnek több nyelvben is használatos, kicsinyítő képzős származéka.

Védőszentje A *Dorottya* nevű szentek közül a kevésbé ismert *Szent Dorothea* (+65?) az I. századbéli aquileiai (Itália) vértanú. Ünnepnapja: szeptember 3.

Névnapja február 3., szeptember 2.

Gyakorisága Csak az 1990-es évektől vált kedvelt névvé. Ezt bizonyítja, hogy 1967-ben még egy gyermek sem kapta ezt a nevet, 1983–87 között azonban már 266 kislányt neveztek el így. 1996-ban tovább nőtt a kedveltsége, a 34. volt a gyakorisági listán. Ekkor első névként 471, másodikként 53 újszülött kapta a *Dorina* nevet. 2000-ben ismét emelkedett a névválasztók száma, a lista 18. helyén álló nevet 602 alkalommal anyakönyvezték első, 75 esetben második névként. Népszerűsége a 2000-es években tovább fokozódik. 2005-re az 5. leggyakoribb lánynév lett 979 első és 159 második névválasztással. A XX. század végi kedveltségének köszönhetően 2006-ban az összlakosság statisztikájában a női nevek között a *Dorina* a 99. helyen állt, első névként 9180, míg másodikként 1169 fő viselte.

Becézése *Dorinka, Dóri.*

Rokon nevei *Dorinka*, valamint a *Dorottya* név és a belőle keletkezett keresztnévek: *Ditte, Dóra, Dorisz, Dorit, Dolli, Dorka, Dorotea, Doroti, Tea.* Lásd 51. ábra (*Dorottya*).

Idegen megfelelői A név kedvelt más nyelvekben is. *Dorina* az angol, a román, az olasz, a portugál, a spanyol, *Dorine* a francia és *Dorina* vagy *Dorine* a német nyelvterületen.

Művészetben *Dorine* a neve Moliere *Tartuffe* című komédiájában a cserfes, mindent elrendező komornának.

Dorottya

Eredete Az ógörög *Dorotheosz* férfinév latin nőiesítése a *Dorothea* forma. Mindkét név jelentése *dóron* + *theosz* 'Isten ajándéka'. A latin forma régi magyar nyelvi változataként keletkezett a *Dorottya* alak. A *Dorothea* név

keletkezésének legendájaként egyik kódexünk arról ír, hogy egy ókeresztény leány édesapjának neve *Dorus* volt, édesanyjáé pedig *Thea*. A keresztelezskor szülei nevéből alkották meg a kislány nevét, így keletkezett a névelemek összekapcsolásával a *Dorothea* név. Érdeklenség, hogy a név elemei fordított sorrendben is jól ismert keresztnevet alkotnak, amely a magyarban női névként *Teodóra*, férfinévként *Teodor*.

Védőszentjei *Szent Dorothea* egy előkelő görög család sarja volt, a Kr. e. III. században élt. Keresztény hite miatt sok kínzás után halálra ítélték. Amikor a vesztőhelyre kísérték, egy járókelő gúnyolódva arra kérte, küldjön majd neki virágot a Paradicsom kertjéből. Dorothea halála pillanatában egy bíborpalástba burkolt, csillagkoszorús ifjútól gyönyörű kosarat kapott. Ezt küldte el virágokkal, gyümölcsökkel megrakva a hitetlen, utcai gúnyolódónak. *Dorottya* a kertészek és a virágárosok védőszentje. Attribútuma a virágos, gyümölcsös kosár volt, s neve napján virágot és almát szenteltek a templomokban. Ünnepe: február 6.

Boldog Montai Dorothea (†1394) a keresztényfeleség mintaképe, kilenc gyermek édesanyja. Ünnepe: június 25.

Névnapja február 6.

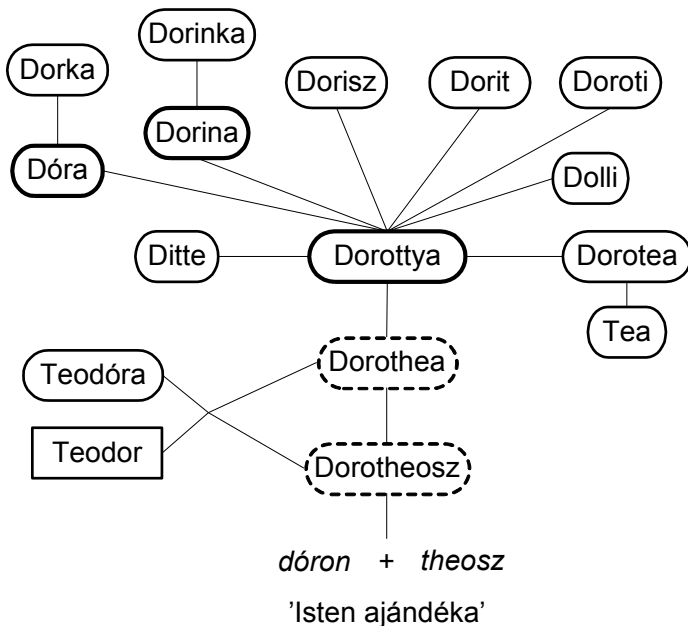
Gyakorisága A XVI–XVIII. században gyakori név volt, 1526 és 1772 között a gyakorisági lista 16. helyén állt. Majd hosszú időre veszített népszerűségéből, alig-alig fordult elő a névlistákon. A divat hullámozása mellett ehhez Csokonai vígeposzának komikus vénkisasszony figurája is nagymértékben hozzájárulhatott. A XX. század utolsó évtizedében vált ismét kedvelt névvé. 1967-ben mindössze 43 kislány kapta a *Dorottya* nevet. A következő évtizedekben egyre népszerűbb lett. 1983 és 1987 között 835 alkalommal anyakönyvezték. 1996-ban már 38. volt a gyakorisági listán. Ebben az évben 426 gyermek kapta első, 58 pedig második névként. 2000-ben a 39. leggyakrabban választott női név volt 355 első és 46 második névválasztással. 2006-ban az összlakosság statisztikájában a 95. helyen állt, a magyar nők közül 9724 fő viselte első és 1431 második névként a *Dorottya* nevet.

Becézése *Dodó, Dolli, Dollika, Dora, Dóra, Dori, Dóri, Dorica, Dórika, Dorka, Dorkó, Dórus, Dotty*.

Rokon nevei Főleg az idegen nyelvekben használatos becézőkből keletkeztek. Elsősorban az angolból származó *Doll*, *Dorit*, *Doroti* és a *Dorisz*. Utóbbi görög hitregebeli névként is előfordul. Német és dán eredetű a *Ditte*, valamint

a *Tea*, latin a *Dorotea*. Több nyelvben ismert becéző-kicsinyítő forma a *Dóra* és a *Dorina*. A magyar nyelvben keletkezett becézőből önállósult a *Dorinka*, valamint a *Dorka* keresztnév. Eredetét tekintve rokon neve a *Teodóra* és ennek férfi párja, a *Teodor* név.

51. ábra. A *Dorottya* név rokon nevei

Idegen megfelelői A *Dorottya* név és rokonai más nyelvekben is gyakoriak. Az angolban *Dorothea*, *Dorothy*, *Dolly*, *Dodo*, *Dora*, franciául *Dorothee*, németül *Dorothea*, olaszul és spanyolul *Dorotea*.

Családnévként A *Dorottya* név ritkán fordul elő alapformájában családnévként. Gyakoribbak a belőle rövidült, képzett alakok, például *Dor* ~ *Dór*, *Dora* ~ *Dóra*, *Dorka* ~ *Durka*, *Dorko* ~ *Durkó*, *Dorkos*, *Doró*.

Híres viselői *Kanizsai Dorottya* (?–1532), aki a mohácsi csata után fia holttestét keresve saját embereivel temettette el az ütközet halottait.

Mária Dorottya Lujza Vilma Karolina, württembergi hercegnő (1797–1855)
József nádor harmadik felesége, majd özvegye.

Dobrovits Dorottya (1941–1988) művészettörténész.

Művészetben *Szent Dorottya*t sok település temploma tiszteli védőszentjeként. Oltárképeivel, faszobraival több helyen is találkozhatunk. Gyakran ábrázolják rózsákkal, amelyeket a fején koszorúba fonva visel vagy a kötényében tart. Emellett kosarában alma, szamóca, cseresznye található, amelyet olykor egy kisfiú visz utána. Egyik legszebb középkori ábrázolása a löcsei Jakab-templom 1410 körül készült freskóciklusa, amely húsz jelenetben mutatja be Szent Dorottya életét és halálát. Gyakran jelenik meg Szent Borbála, Alexandriai Szent Katalin és Antiochiai Szent Margit társaságában, különösen a középkori ábrázolásokon.

Csokonai Vitéz Mihály vígeposza, a *Dorottya vagyis a dámák diadalma a farságon*. A mű címadó hősnője vénkisasszony, akinek hatvanöt évesen még mindig nem sikerült férjhez mennie. A farsangi bálon sok kaland után a szerelem istennője fiatal leánnyá változtatja, így a legszebb ifjában találja meg élete párját. Az író először vénkisasszonyként, majd fiatal leányként mutatja be őt:

Dorottya leveté a vénség szőnyegét
Mint a kígyó szokta téli lebernyegét.
Bételének gyenge hússal agg ráncai,
Kinövének mind harminckét fogai,
Felderült ajakán friss rózsák nyitának,
Szemein idegen lángok lobbanának,
Ősz haja tündöklő bársonnyá barnula;
Szíve benn repesett, teste megújúla

[...]

Kerekded fara is úgy domboroda ki,
Mintha birsalmából harapták volna ki.

Érdekes megfigyelni a farsangi bál szépeinek nevét: Laura, Amália, Belinda, Rózszi. Ezek Csokonai korában divatos, kellemes hangzású nevek voltak, lendületesnek, vidámnak érezték őket. A vénkisasszonyok: Dorottya, Orsolya, Adelgunda, Márta, Rebeka, Magdaléna. Abban a korban csupa régi, rossz hangzásúnak tűnő név, amit már unalmasnak, kopottnak tartottak.

Jókai Mór *És mégis mozog a föld* című regényének egyik hősnője *Dorothea grófnő*. Alakját így jellemzi az író: „Valóban hercegi bátorság kell hozzá, hogy valaki a leányát Magyarországon *Dorottyanak* merje keresztelni, ahol Csokonai gúnykölteménye e nevet oly csihéssé tette; ámde híhatnám a grófnőt akár Meduzának vagy Hekaténak, azért ő ezzel a névvel is bámulatra méltó szépség volna.”

„Mintha elefántsontra volna festve; halavány arc, alig látszó inkarnáttal, körülfogva aranyfényű, dús, gazdag hajfürtökkel, miknek pompáját az egyszerű fonadék csak növeli. Szemöldei és szempillái csaknem feketék; alattuk nagy kék szemek: nem azok az unalmas búzavirág színű kékek, hanem a mély tengerszem kékségéből valók. Hát az ajkak? Azok a parányi, rózsaszínű csigák. Vajon mire használja őket? Vajon azok a madonnaarcok szoktak-e enni? Vagy ajkaikon át is csak égi malasztal élnek?”

A XX. század első évtizede óta ismerik a gyerekek Frank Baum történeteit Ózról és barátairól. A régebbi magyar fordítások *Dorothy*, az újabbak *Dorka* kalandjairól írnak. Alakját így jellemzi az író: „*Dorka* semmiben sem különbözött azoktól a lányoktól, akikkel nap mint nap találkozol. Kedves, jókedvű, pirosposzsgás, kerek arcú, okos tekintetű kislány volt. Komoly és csodálatos dolognak látta az életet, hiszen sokkal több furcsa kalandban volt része, mint a többi korabeli gyerekeknek.

Emmi néni mondta is egyszer, hogy *Dorkára* születésekor a tündérek varázslatos jelet tettek, mert bármilyen különös helyekre keveredett, mindig megvédte egy láthatatlan erő. Henrik bácsi viszont meg volt győződve róla, hogy unokahúga éppolyan dús fantáziájú, mint néhai édesanyja volt.”

Földrajzi névként A budapesti belvárosi *Dorottya utca* őrzi Mária Dorottya hercegnő nevét.

Népszokások A XV. században terjedtek el az úgynevezett *Dorottya-játékok*. Ezek kis közösségekre épültek, céhbéliek, iskolások, bányászok adták elő Dorottya legendáját. Néha házról házra járva mutatták be rögtönzött színjátékukat. Az idők során farsangoló elemekkel is bővült a játék.

Sokfelé él olyan hagyomány, amely szerint *Dorottya napján* nem szabad az asszonyoknak dolgozniuk. Ha ezen a napon például varráshoz fognak, megfájdul az ujjuk.

Szólások A népi időjósulásban Dorottya napja jeles nap. A kisújszállási mondás szerint: *Ha Dorottya szorítja, Zsuzsanna megtágítja*. Azaz, ha Dorottya napján fagy van, akkor Zsuzsanna napján számíthatunk rá, hogy olvadni fog.

A Szigetközben: *Ha Dorottya szorítja, Julika tágítja*, a csongrádi vidékeken: *Ágota szorítja, Dorottya tágítja*.

Tájnyelvi szólásunkat akkor mondják, ha valaki lassan jut előre: *Halad, mint Dóra Moholyra*. Gúnyos színezete van annak a szólásnak, amit az alacsony termetű személyekre mondanak: *Fölcsöpörödött, mint kis Dóri*. Az osztozkodáskor elhangzó tréfás megjegyzés: *Elosztja, mint Dóri a paszulyt*.

Csúfoló A névhez kapcsolódó mondóka becéző formát teremt:

Dorka-Borka,
kis uborka!

Köznevesülve A népnyelvben főleg becéző alakban fordul elő. A *dora, dori, dorkó* a nagyméretű, testes, hasas, öblös tárgyak megnevezésére szolgál, például Kiskunhalas környékén *dorkóderekű* a hasas, öblös edényféle jelzője. A *dórikancsó* vagy *dórikorsó* a nagyméretű, mázatlan vizeskorsó neve. *Dórikályha* vagy *dorkó* a sárból, vályogból, esetleg téglából rakott, boglya alakú kemence a szobában, amelyet a konyhából fűtenek. A *dorottyavirág* latin neve Dorotheanthus, egyik fajtája a *csillagos dorottyavirág*.

E, É

Edina

Eredete Germán eredetű név. Jelentésének sokféle magyarázata van. Egyesek szerint az *Éda* név alakváltozata. Az *Éda* a germán nevekre jellemző összetett név előtagja, illetve annak rövidülése. Az eredetileg *adel*, *edel* névelem jelentése 'nemes'. De az is lehet, hogy az *Éda* név a szintén germán *ed* ~ *aed* névelemből való, melynek jelentése 'birtok, vagyon'. Más feltevés szerint az *Edina* az ismeretlen eredetű *Edna* névből származik, amely a Bibliához tartozó apokrif iratokban fordul elő. A név Angliában vált népszerűvé.

Védőszentje *Boldog Edigna* (†1109) alakja homályba vesző. Állítólag a francia királyi családból származott, I. Fülöp vagy I. Henrik lánya volt. Mivel szülei házasságra akarták kényszeríteni, ő Bajorországba menekült, és remeteként élt, hosszú éveken át egy hársfa odújában rejtőzködött. A környék lakói táplálták, és látva bámulatos kitartását, elszántságát, szentként tisztelték. Ünnepnapja: február 26.

Névnapja február 26.

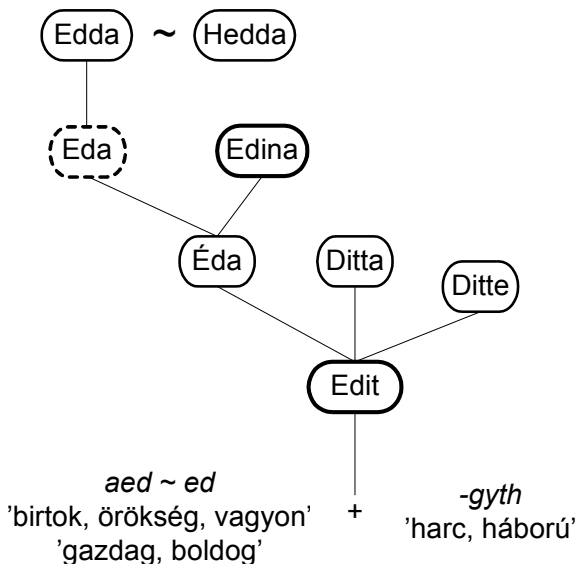
Gyakorisága Az új keletű, divatos nevekhez tartozik. Az 1967-es névadások között 296-szor szerepelt. Az 1983–87-es adatok tanúsága szerint a 21. volt a női nevek sorában. Ekkor már 4934 kislányt anyakönyveztek ezen a néven. Az 1990-es években csökkent a népszerűsége. 1996-ban az 55. helyen állt 310 első és 46 második névválasztással. A következő években tovább csökkent a népszerűsége. 2000-ben a 81. volt a gyakorisági listán 175 első és 47 második névadással. 2006-ban az összlakosság statisztikájában a női nevek között az *Edina* az 54. helyen állt, első névként 24 830, míg másodikként 2144 fő viselte.

Becézése *Dina*, *Dinácska*, *Dini*, *Dinike*, *Dinus*, *Dinuska*, *Edi*, *Edike*, *Edinke*, *Edinka*, *Educi*, *Eduka*, *Edus*, *Eduska*.

Rokon nevei *Éda*, annak a német nyelvben használt változata, az *Edda* és a *Hedda*, valamint az *Edit* és önállósult becézői, a *Ditta* és a *Ditte*. Lásd 52. ábra (*Edit*).

Idegen megfelelői Több országban, főleg német nyelvterületen ismert az *Edina* név.

52. ábra. Az *Edit* név rokon nevei

Edit

Eredete Germán, pontosabban angolszász eredetű, két elemből összetett név: *Aedgyth*. Az első elem alakjának és jelentésének kétféle magyarázata ismert. Az egyik szerint az *aed ~ ed* előtag jelentése 'birtok, örökség, vagyon', a másik szerint 'gazdag, boldog'. A *-gyth* utótag jelentése 'harc, háború'.

Védőszentje Az angol és a német névkincsben évszázadok óta jelen lévő név. Népszerűségéhez nagyban hozzájárult Edgar, angolszász király leányának, *Szent Edit*nek (962–984) az alakja, aki apácaként nagy odaadással ápolta a betegeket. Ünnepnapja: szeptember 16.

Névnapja szeptember 16.

Gyakorisága A középmagyar korban, a XVI–XVIII. században ismert név volt, de csak ritkán fordult elő. A XIX–XX. században vált kedveltebbé. 1967-ben 13. volt a gyakorisági listán, ekkor 1788 kislány kapta az *Edit* nevet. A következő évtizedekben fokozatosan csökkent a népszerűsége. A nyolcvanas évek közepén, 1983 és 1987 között 2730 esetben anyakönyvezték. 1996-ban a gyakorisági lista 108. helyén állt, 97-en választották első névként és 61-en másodikként. 2000-ben a 133. helyre került 59 első és 62 második névválasztással. 2006-ban az összlakosság statisztikájában a 19. helyen szerepelt, a magyar nők közül 62 702 fő viselte első névként és 8332 másodikként az *Edit* nevet.

Becézése *Eckó, Eda, Edi, Editke, Edó, Edus; Dike, Ditke, Ditzó, Ditta, Ditte, Ditus.*

Rokon nevei Az *Edit* név első eleméből keletkezett *Éda*, valamint ennek alakváltozata az *Edda*, a *Hedda* és az *Edina*. Becéző formából önállósult a *Ditta* és a *Ditte*.

Idegen megfelelői Az *Edit* név az angol, német és a skandináv nyelvek helyesírása szerint *Edith*, a franciában *Édith*, olasz alakja *Edetta*, a cseh, a szlovén és a litván alakja *Edita*, portugálul *Edite*.

Híres viselői *Gyömrői Edit* (1896–1987) pszichoanalitikus, költő, író, József Attila néhány szerelmes versének ihletője.

Fél Edit (1910–1988) néprajztudós, a magyar paraszti társadalom és a népművészet kutatója.

Szamosi Edit (1914–1987) fuvola- és hegedűművész.

Tóth Edit (1932–1965) régész, orientalista, muzeológus.

Domján Edit (1932–1972) színésznő.

Edith Piaf (1915–1963) francia szonóénekesnő.

Művészetben *Liedenwall Edit* rokonai házában nevelkedő árva leány Jókai Mór *A kőszívű ember fiai* című regényében. Öszinteségével és bátorságával méltó párja Baradlay Richárdnak.

Csúfoló Az *Edit* név becézőjére mondogatott névcsőfoló:

Ditke, Ditke,
az orra pityke.

Emese

Eredete Régi magyar személynév, amelyet a XIX-XX. században újítottak fel. Jelentése 'szoptató, anyácska'. A név alapjául szolgáló *emik* 'szopik' ige ősi örökségünk az uráli korból, amely mára kihalt, a mai magyar nyelvben már nem használatos. Mai közszavaink közül az *emlő* 'női mell' ugyancsak az *emik* ige származéka.

Először a XII. században fordul elő írásban *Emis*, *Emes*, *Emesu* alakban. *Emese* Anonymus krónikája szerint Álmos fejedelem anyja volt. Az Emese álmaként ismert mondában fia születését álom jövendölte meg, ezért nevezték el a fiút Álmosnak.

Védőszentje *Szent Emerentiana* (†304) római vértanú. Ünnepe napja: január 23.

Névnapja január 23., július 5.

Gyakorisága 1967-ben 287 kislány kapta az *Emese* nevet. A következő évtizedekben fokozatosan nőtt a népszerűsége. 1983 és 1987 között 1804 alkalommal anyakönyvezték. 1996-ban a 63. volt a gyakorisági listán. Ebben az évben 264 gyermek kapta első, 54 második névként. 2000-ben a 45. leggyakoribb név volt, 302 alkalommal adták első és 64 esetben második névként. 2006-ban az összlakosság statisztikájában a 72. helyen állt, a magyar nők közül 15 754 fő viselte első és 2776 második névként az *Emese* nevet.

Becézése *Eme*, *Emi*, *Emő*, *Emőke*, *Mese*, *Meske*, *Mesi*, *Mesike*.

Rokon nevei Az ugyanabból a közsözből származó *Emő*, *Emőke*; *Emőd*.

Idegen megfelelői Az *Emese* névforma csak a magyar névkincsben használatos, idegen nyelvi megfelelői nincsenek.

Földrajzi névként A Borsod-Abaúj-Zemplén megyei *Emőd* község neve egyes magyarázatok szerint ugyanakkor az *emik* 'szopik' igének, pontosabban folyamatos melléknévi igenevének a *-d* képzős származéka, amelyből az *Emese* név keletkezett. A településnév pusztá személynévből alakult magyar névadással.

Csúfolók

Emese,

nem áll jól a szeme se.

*

Emese,

nem igaz a fele se.

Emma

Eredete Germán eredetű név. Más alakváltozataival, az *Irma*, *Erma* nevekkel együtt *Ermin* ~ *Irmin* germán isten nevéből származik. A 'nagy, univerzális' jelentésű *Erm-*, *Irm-* névelem számos német név előtagjaként is előfordul, és az *Emma* ennek rövidülése. Más feltevések szerint a germán *hermion* néptörzs nevéből származik.

Védőszentjei *Emma grófné* (†1040?), aki megözvegyülve birtokait szegényházak és templomok építésére fordította. Brémában temették el. Ünnepe: április 19.

Nagyon hasonló a sorsa Ausztria nemzeti szentjének, *Szent Emmának* (1045?) is, aki karintiai grófi családból származott. Férje és fia halála után életét Istennek szentelte. Hatalmas vagyonát az ausztriai Gurk és Admont női, illetve férfi bencés kolostorának alapítására fordította. Ünnepe: június 27., 29.

Harmadik pártfogója *Boldog Emma* vagy más említésekben *Imma* (†750?), aki hercegi családból származott, és Würzburg mellett volt apátnő. Ünnepe: november 25.

Névnapja április 19., június 29., november 24., 25.

Gyakorisága Az *Emma* név kedveltsége igen érdekesen változott az elmúlt századokban. A XIX. század végén felekezeti hovatartozás nélkül az első 25 női név között szerepelt. A XX. század elején még kedvelt név volt, de a század közepétől már egyre csökkent a népszerűsége. Ezt bizonyítja, hogy 1967-ben csupán 68 kislány kapta. Az 1983–87-es adatok szerint összesen 63 gyermeket anyakönyveztek ezen a néven. Az 1990-es évek közepén még mindig a ritka nevek közé tartozott. 1996-ban mindössze 25 újszülött kapta első és 11 második névként, így a 186. volt a gyakorisági listán. A név népszerűsége a 2000-es évektől kezdett nőni. 2000-ben a 64. lett, ekkor ugyan még csak 64 kislány kapta első és 19 második névként, de a 2005-ös névstatisztikában az *Emma* már a 36. legnépszerűbb név volt 330 első és 81

második névválasztással. 2006-ban az összlakosság statisztikájában a női nevek között a 90. helyen állt, első névként 11 084, míg másodikként 1665 fő viselte.

A nemzetközi statisztikákat vizsgálva megfigyelhetjük, hogy az *Emma* név a 2000-es években a világ számos országában a legkedveltebb nevek egyike. Például az USA-ban 2002-ben a 4., 2003 óta pedig a 2. leggyakrabban választott női név. Skóciában 2002-ben a 3., 2003-ban és 2004-ben az 1., 2005-ben és 2006-ban a 2. volt a gyakorisági listán. Hasonló a helyzet Írországban is, ahol 2002-ben még a 4. helyen állt az *Emma*, de azóta a leggyakrabban választott női név lett. Ugyancsak ez a tendencia figyelhető meg Franciaországban, Svédországban, Norvégiában és Belgiumban. Az *Emma* név váratlan népszerűségében talán szerepet játszik a világsikerű Harry Potter könyvsorozatból készült filmekben a Hermionét játszó színésznő, *Emma Watson* neve is.

Becézése *Ema, Emi, Emike, Emmus, Emmuska, Emmi, Emmácska, Emmuci, Muci, Mucika, Mucus, Mucuska.*

Rokon nevei A becézőből önállósult *Emmi*, valamint a névhez hasonló tőből származó *Ermelinda, Imelda* és *Irma* név.

Idegen megfelelői Ugyanebben a formában találjuk meg az *Emma* nevet például az angolban, a németben, a dánban, a belgában, a hollandban, a svédben, a franciában, a lengyelben és az olaszban. A spanyolban az *Emma* mellett él még az *Ema* alakváltozat is. A szerb, a cseh és a horvát nyelvben az *Ema* forma szerepel.

Híres viselői Az *Emma* nevet viselő híres személyiségek közül a legtöbben a XIX. században születtek.

Teleki Emma, grófnő (1815–1893) író, Teleki Blanka nővére.

Harmath Emma (1843–1915) operett-énekesnő.

Saxlehner Emma (1849–1938) opera-énekesnő, énektanítással is foglalkozott.

Boér Emma (1850–1938) drámai színésznő, a Nemzeti Színház tagja.

Sándor Emma, Schlesinger (1863–1958) zeneszerző, műfordító, Kodály Zoltán felesége.

Orczy Emma, bárónő (1865–1947) író. *A vörös Pimpernel* című regényéből nagysikerű film készült.

Delly Emma (1867–1929) drámai színésznő, a Nemzeti Színház tagja.

Ritoók Emma (1868–1945) költő, író, műfordító.

Somló Emma (1877–1927) drámai színésznő, a Nemzeti Színház tagja.

Komlóssy Emma (1881–1944) operett-énekesnő.

Bartoniék Emma (1894–1957) történész, bibliográfus.

Lederer Emma (1897–1977) történész, egyetemi tanár.

Művészetben Felejthetetlen irodalmi alak Gustave Flaubert híres regényének, a *Bovary*énak a főszereplője, *Emma Bovary*, valamint *Emma Woodhouse*, Jane Austen *Emma* című regényének hősnője.

Enikő

Eredete Vörösmarty Mihály alkotása az *Enéh* névből és a *-kő* kicsinyítő képzőből. Az *Enéh* régi magyar név, mely az ótörök eredetű, mai *ünő* 'fiatal nőtény szarvas' szóval függ össze. A szó eredeti jelentése 'fiatal'. A csodaszarvas mondájában Magor és Hunor anyja viselte az *Enéh* nevet.

Védőszentje *Encratis* (†304) portugál származású, zaragozai vértanú szűz, aki hazulról eltávozva éppen akkor ért a hispániai városba, amikor ott legjobban dühöngött a Diocletianus-féle keresztényüldözés. Encratis bátran a helytartó elé állt, szemére vetette embertelenségét, és felszólította a megtérésre. E tette miatt a legkegyetlenebb kínok között kellett meghalnia. Ünnepnapja: április 16.

Névnapja április 16., szeptember 15.

Gyakorisága Napjainkban vált igen gyakori névvé. Az 1967-es névadások között 349-szer szerepelt. Az 1983–87-es adatok tanúsága szerint már 2864 kislányt anyakönyveztek ezen a néven. 1996-ban sem vesztített népszerűségéből, a 20. helyen állt a gyakorisági listán 576 első és 62 második névválasztással. A név kedveltsége 2000-ben csökkent, a 33. lett a sorban 383 első és 74 második névadással. 2006-ban az összlakosság statisztikájában a női nevek között az *Enikő* az 57. helyen állt, első névként 23 767, míg másodikként 2591 fő viselte.

Becézése *Eni*, *Enci*, *Encike*, *Encsi*, *Encsike*, *Bencsike*.

Rokon nevei A régi magyar *Enéh* és annak változatai: *Ené*, *Enese*, *Enet*.

Erika

Eredete A germán eredetű *Erich*, *Erik* férfinév női párja. A latin *Ericus* forma nőiesítésével keletkezett. Sokan úgy gondolják, hogy az *Erika* virágnévből vált női névvé. Ez a magyarázat nem állja meg a helyét, bár valóban létezik egy növényfaj, amelynek görög neve *Ereike*, a latin pedig *Erica*. Ugyanakkor több olyan női nevünk van, amely virágnévből keletkezett, például *Balzsam*, *Cseperke*, *Mirtill*, *Borsika*, *Ibolya*, *Róza*, *Rózsa*.

Védőszentjei Az *Erik* név szentjei közül választhatunk. Az egyik *Szent Erik* (1150–1160) svéd király, aki törvényhozóként és térítőként vált emlékezetessé. Halála óta Uppsala, Stockholm és egész Svédország védőszentjeként tisztelik. A másik *Szent Erik* (†1250) dán király.

Névnapja január 24., február 9., május 18., augusztus 21., 31.

Gyakorisága A XX. században került be a magyar névkincsbe. Rövid idő alatt nagyon népszerű lett, 1967-ben 3655 kislány kapta ezt a nevet, így az *Erika* ebben az évben az 5. leggyakoribb női név volt. A következő évtizedekben folyamatosan csökkent a népszerűsége. 1983 és 1987 között a 17. helyre került a gyakorisági listán 5491 képviselővel. 1996-ban a 60. volt, ekkor 279 kislány kapta első és 102 második névként. 1998-ban a 75. lett, 207 alkalommal adták első és 100 esetben második névként. 2000-ben ismét kedveltebb volt, a gyakorisági lista 52. helyére került 282 első és 99 második névválasztással. 2006-ban az összlakosság statisztikájában a 15. helyen állt, a magyar nők közül 84 511 fő viselte első és 9077 második névként az *Erika* nevet.

Becézése *Ekka*, *Era*, *Ercsa*, *Ercsi*, *Eri*, *Erka*, *Erkó*, *Eró*, *Erus*, *Ricsi*, *Rika*, *Riki*.

Férfi párja *Erik*.

Idegen megfelelői Az angolban és a svédben *Erica*, finnül *Eerika*, portugálul *Érica*, a német, a cseh, a szlovén és a skandináv nyelvekben *Erika*.

Köznevesülve Az *erika* nevű virág alacsony, lilás színű, fürtös virágzatú hangaféle. Az ország egyes vidékein sokféle neve van, például avarfű, cipor, csarab, érike, hangafa, parlagifagyal, repcsénfű, söprűvirág, vadciprus.

Erzsébet

Eredete Héber eredetű név. A héber névalak, az *Eliséba* összetett szó, amelynek egyik tagja az *Éli*, jelentése 'Isten'. A második tag jelentését többféleképpen

értelmezik, ennek megfelelően a név jelentése is többféle, például 'Istenbe vetett bizalom', 'Isten az én esküvésem', 'megesküdött az Isten', 'Istenem a megnyugvás'. A magyar nyelvbe a latin *Elisabeth* alak került, amelynek ejtése [elisabet] volt. A nyelv történeti változásával ez az alak folyamatosan módosult. Először [elsábet] lett, majd az *l* hang *r*-rel cserélődött fel [ersábet], később a hangrendi illeszkedés mellett [elsébet ~ ersébet] a latin *s* hang helyett *zs*-t ejtettek [erzsébet]. A XIII. század elejétől sokféle írásváltozatban megjelenik, például *Elisabet, Alisabeth, Elsebeth, Ersebeth*.

Védőszentjei *Szent Erzsébet* a bibliai történet szerint Keresztelő Szent János édesanyja, Szűz Mária közeli rokona. Férjével, Zakariással már középkorú emberek voltak, amikor egy angyal jelentette Zakariásnak, hogy válaszként imáikra fiuk születik.

Árpád-házi Szent Erzsébet (1207–1231) a rózsacsoda szentje, II. Endre király és Gertrúd királynő leánya, aki 14 éves korában lett IV. Lajos örgróf felesége. A rózsacsoda történetét több leírásból ismerjük. Az egyik szerint kicsi gyermekkorában kötényében ételmaradékot vitt a vár előtt összegyűlt szegényeknek. Váratlanul összetalálkozott édesapjával, aki előtt el akarta titkolni jótékonykodását, ezért azt mondta neki, hogy rózsza van a kötényében. Édesapja nagyon meglepődött, hiszen mindez egy hideg téli napon történt. Ám amikor hitetlenkedve odapillantott, láthatta, hogy Erzsébet köténye valóban rózsával van tele. Szent Erzsébet a lelki nemesség, az irgalmasság és a jótékonyág mintaképe. Erzsébet a legnépszerűbb szentek egyike, a szegények és betegek, árvák és özvegyek patrónája. Egy középkori latin himnusz a *Legszentebb Erzsébet*nek nevezte, azaz így említette: *Elizabeth sanctissima*. Ünnepnapja: november 19.

Még két Árpád-házi hercegnő viselte ezt a nevet:

Portugáliai Szent Erzsébet (1271–1336) II. Endre dédunokája.

Magyarországi Boldog Erzsébet (?1292–?1336) III. Endre király leánya.

Rajtuk kívül az Erzsébet névnek még több védőszentje is van.

A kora középkorban az Erzsébet név a bibliai *Erzsébet* tiszteletére terjedt el a keresztények között. De gyakorivá *Árpád-házi Szent Erzsébet* hatására vált, akit már halála után öt évvel szentté avattak. A külföldi keresztnévtárak némelyikében *Magyarországi Erzsébet*ként említik.

Névnapja május 6., 24., július 8., november 5., 14., 19., 25.

Gyakorisága A XIV. századig a leggyakoribb név volt Magyarországon. A következő időkben kicsit hanyatlott a népszerűsége, a XVI. században az 5., a

XVII. században a 3. volt a gyakorisági listán. A XVIII. században azonban ismét az élre tört. A statisztikai adatok szerint 1526 és 1772 között a nők több mint 20%-a viselte ezt a nevet.

Napjainkban egyre kevesbé tartozik a divatos nevek közé. 1967-ben 3394 újszülött kapta, így a 6. helyre került a gyakorisági listán. A következő évtizedekben tovább csökkent a népszerűsége. 1976-ban a 17. leggyakoribb név volt, a nyolcvanas években pedig már be sem került a 25 legtöbbször választott név közé: 1983 és 1987 között 3462 képviselővel a gyakorisági lista 34. helyén állt. 1996-ban a népszerűségi listán a 71. volt. Ebben az évben 238 alkalommal anyakönyvezték első és 189 esetben második névként. 2000-ben a 84. volt 166 első és 204 második névválasztással. 2006-ban az összlakosság statisztikájában a 2. helyen állt, a magyar nők közül 329 617 fő viselte első és 45 275 második névként az *Erzsébet* nevet.

Becézése Az *Erzsébet* névnek több mint száz becéző alakja van, hiszen régi és gyakori név. Ráadásul elég hosszú is ahhoz, hogy sokféleképpen lehessen becézni. Néhány, napjainkban kevésbé ismert becézője: *Berzsi, Beta, Betta, Betti, Betkó, Betuska, Böbe, Böbi, Böske, Böski, Bözse, Bözsi, Bözső, Csöre, Csöri, Eliz, Erdzsu, Eri, Erzsa, Erzse, Erzsi-Berzsi, Erzsik, Erzsike, Erzsó, Erzsócska, Erzsók, Erzsó, Erzsu, Erzsus, Liza, Lizi, Örzse, Örzsi, Örzsik, Örzsike, Örzsök, Pendzsi, Perzsi, Pezsi, Pöre, Pöri, Pörke, Pörzsi, Zsike, Zsó, Zsóka.*

Rokon nevei Legtöbbször a becéző formákból alakultak. A francia becézőjéből önállósult a *Babett* és a *Lizett*, továbbképzett formájuk a *Babetta* és a *Lizetta*. A német és a cseh nyelvben használatos rövidült alak a *Béta*, ugyancsak német és angol becézőből önállósult a *Betti*, valamint a *Lili*, német rövidülésből származik az *Elza* és az *Ilze*. Többek között az olaszban használatos a *Betta* és a *Bettina*. Az utóbbi becézőjéből keletkezett a *Tina* és a *Tinetta*. Több nyelvben ismeretes az *Eliz, Eliza, Elizabeth, Liza*. Spanyol származék az *Izabella*, valamint az *Izabel, Izabell* és az *Iza*. Az *Erzsébet* orosz megfelelőjéből, a *Jelizavéta* névből alakult és került a magyar névkincsbe a *Lizavéta*. A román *Elisaveta* becézője a *Saveta* és a *Veta*, amely a magyarban *Szavéta* és *Véta* alakban fordul elő. Magyar becézőből, az *Erzsóka* formából rövidült a *Zsóka*, és ugyancsak magyar becézőből, újabban önállósult a *Csöre*.

Idegen megfelelői Az angolban az *Elizabeth, Elisabeth*, a németben az *Elisa, Elsa, Lisa, Lisbet*, a franciában az *Élisabeth*, az olaszban az *Elisabetta*, a

spanyolban az *Isabel* alak használatos. Oroszul *Jelizaveta*, csehül *Alžbeta*, lengyelül *Elżbieta*, románul pedig *Elisabeta*, *Saveta* formában ismert.

Családnévként A XIV–XVII. században, amikor a családnevek kialakultak és megszilárdultak, ritkán vált az anya neve családnévvé. Ennek ellenére többféle írásváltozatban is előfordul az *Erzsik* és az *Örzsze* családnév, például *Eörsik*, *Ersik*, *Eörsik*; *Eörse*, *Eörsse*.

Híres viselői Több európai királynő, királyné és hercegnő neve Erzsébet, az Árpád-házi királylányok közül is legtöbben ezt a nevet viselték.

Kun Erzsébet (1240–1290) magyar királyné, V. István felesége.

Erzsébet, Izabella (1265–1304) magyar királyné, IV. (Kun) László felesége.

Erzsébet (1292–1338) magyar hercegnő, III. András király lánya.

Erzsébet (1305–1380) magyar királyné, I. Károly negyedik felesége.

Erzsébet (1339–1387) magyar királyné, I. Lajos király második felesége.

Luxemburgi Erzsébet (1409–1442) magyar hercegnő és királyné, Zsigmond király és Czillei Borbála leánya, Habsburg Albert magyar király felesége.

Erzsébet Krisztina (1691–1750) magyar királyné, német-római császárné, III. Károly király felesége.

Erzsébet Amália Eugénia (1837–1898), német becenevén *Sisi*, magyar királyné és osztrák császárné, I. Ferenc József felesége.

A XX. században ismertté vált Erzsébet nevű személyiségek:

Baranyai Erzsébet (1894–1976) pszichológus, aki a gondolkodás fejlesztésének módszereit kutatta a nyelvtan tanításának keretében.

Hevesi Erzsébet (1898–1984) golfozó, az első magyar golfbajnok.

Szörényi Erzsébet (1904–1987) az első női geológus, paleontológus kutató.

Schaár Erzsébet (1908–1975) szobrász.

Zinner Erzsébet (1909–1977) fotóművész.

Török Erzsébet (1912–1973) énekesnő, népballadák, népdalfeldolgozások előadója.

Littkey-Móricz Erzsébet, Csibe (1916–1971) Móricz Zsigmond fogadott leánya.

Mialkovszky Erzsébet (1928–1988) jelmeztervező.

Házy Erzsébet (1929–1982) operaénekesnő.

Galgóczi Erzsébet (1930–1989) dramaturg, író.

Művészetben A gyermeket váró Mária és Erzsébet találkozása sok művészt megihletett. A képeken Erzsébet legtöbbször idősebb hölgy, aki karján tartja a

gyermek Keresztelő Szent Jánost, vagy áldott állapotban üdvözli Máriát. Egyik kiemelkedő ábrázolása M. S. mester műve (1506. Szépművészeti Múzeum, Budapest).

Árpád-házi Szent Erzsébet emlékének szentelték a kassai székesegyházat. A templom alapkövét Erzsébet unokaöccse, V. István tette le, zárókövét pedig Mátyás király helyezte el. Itt található a világ legnagyobb festett szárnyasoltára. Ha a szárnyakat teljesen kinyitják, Árpád-házi Szent Erzsébet életének tizenkét jelenete válik láthatóvá. Ábrázolásain grófnői öltözetet visel koronával vagy szürke ruhát, kötélövet és fehér fátylat, a ferencesek harmadrendi öltözetét. Környezetében könyv, templommodell, rózsák, az alamizsnának szánt halak, gyümölcsök és a betegápolásra utaló eszközök láthatók.

Erkel Ferenc *Hunyadi László* című operájának egyik szereplője *Szilágyi Erzsébet*, Hunyadi János özvegye. A II. felvonás az anya kétségeinek bemutatásával és a királyhoz intézett alázatos kérelmével kezdődik: tekintsen irgalommal önhibájukon kívül bűnbe sodort gyermekeire.

Örzsé a címszereplő mátkája Kodály Zoltán *Háry János* című daljátékában. Gyakori az Erzsébet név népdalokban, népballadákban és a mesékben. *Világszép Erzsébet* vagy *Tündérszép Erzsébet* történetét sokféle feldolgozásban megtalálhatjuk.

Arany János *Mátyás anyja* című versének kezdő sorai ugyancsak az Erzsébet nevet idézik:

Szilágyi
Örzsébet
Levelét megírta;
Szerelmes könnyével
Azt is telesírta.

Petőfi Sándor *A helység kalapácsa* című eposzában így ír *Szemérmertes Erzsók* alakjáról, aki a költő szerint „koronája az asszonyi nemnek”:

Bájos vala ő!
Mint a pipacsból
Font koszorú,
Vagy mint a bakter dárdájába ütődött
Éjjeli holdsugár.

Pityeri Erzsók részeges, falusi öregasszony Arany János *Bolond Istók* című művében. Egyik emlékezetes kalandja, hogy amikor felöntött a garatra, a címszereplő kisfiút anyja után Kató névre kereszteltette.

Földrajzi névként A középkor óta több olyan falu van Magyarországon, amelyik templomának védőszentjéről, Szent Erzsébetről kapta a nevét, például a Zala megyei *Alsőszienderzsébet* és *Felsőszenterzsébet*, a hevesi *Bükkszienderzsébet*, a baranyai *Nyugotszienderzsébet*, valamint a ma Zalaegerszeg részeként létező, régebben önálló *Szienderzsébethegy* település. *Erzsébet*, majd 1950-től *Püspökszienderzsébet* Baranya megyei község, első írásos említése 1542-ből való *Zenth Ersebeth* alakban.

Erzsébetbánya romániai település, *Erzsébetháza* és *Erzsébetkápolna* szlovákiai község, *Erzsébetlak* horvátországi település. *Erzsébetváros* romániai település, eredeti neve *Ebesfalva*, jelenlegi nevét 1733-ban kapta III. Károly feleségéről.

Erzsébet királyné emlékét Budapesten több közterület neve őrzi: *Erzsébet híd*, *Erzsébet tér*, *Erzsébet királyné útja*, ugyancsak róla kapta a nevét a VII. kerület, azaz *Erzsébetváros*.

Népszokások Régi hiedelem, hogy a november 19-i *Erzsébet-nap* időjárása a karácsonyi időjárást jósolja meg.

Szent Erzsébet vagy *Erzsébet asszony* a gyermekjátékok és rítusénekek egyik leggyakrabban előforduló személye. Egyes kutatók szerint valószínűleg a pünkösdi rózsa képzetének és Szent Erzsébet rózsacsodájának összefonódásából jöttek létre ezek az énekek. Az is elképzelhető, hogy egy régebbi, összefüggő ciklus töredékei, melyben Szent Erzsébet történetét adták elő. Erre a lehetőségre utal a Vas megyei pünkösdlő szövege:

Elhozta az Isten piros pünkösd napját
Mink is meghordozzuk királykisasszonykát
Királykisasszonynak rózsakoszorúját

[...]

Húgom, húgom, *Szent Örsébet* asszony,
Ki is váltanálak, ha váltságom volna;
Miért adtad másnak magadat, magadat?
Azért adtam másnak magamat, magamat,
Viselje az Isten gondomat.

Mások Szent Erzsébetet a házasságközvetítő asszony személyével kapcsolják össze, mert sok gyermekjátéknak párosító, lakodalmi vonatkozása van. Az országszerte ismert várkörjáró játékok egyik szereplője a lányát férjhez adó anyja. Az alábbi szövegváltozat Nógrád megyéből való.

Hol jársz, hová mégy, te *Erzsébet* asszony?
Innen onnan alulról, Fehérváron felülről,
A kapitány üzente, a kend lányát kérette,
Az én lányom ilyen kegyes, ilyen begyes,
Kiskapuján ki sem mehet magos hintó nélkül,

A kalotaszegi esküvői csujogatókban többször előfordul a *Pendzsi* név. Az alábbi rigmust az esküvőre menet mondogatják.

Ne búsuljál Kokas *Pendzsi*,
Hogy a pártát le kell tenni,
Mától fogva lesz neked más,
Mitől nem lesz szabadulás!

Szólások Ha valamiről azt halljuk, hogy *kisebb az Erzsók orránál*, nem árt ha tudjuk, hogy az bizony nagyon kicsi. Régies szólásunk *még akkor Barta Erzsók is pártát hordozott*, 'nagyon régen lehetett az, rég elmúlt már az a világ'. Vagy *Örszike, vagy nem Örszike, most már mindegy*. Ennek a régi szólásnak a jelentése 'most már utána vagyunk a dolognak, most már mindegy'. *Mihez Pörke szokott, Örszi el nem hagyja*, azaz 'amihez kisgyerekkorában hozzászokott az ember, azt később sem hagyja el'. Tréfás tájnyelvi szólásunk, ha valakit arra kérünk, jó erősen fogjon meg valamit: *Csípd meg, mint Csöre a halottat!*

Csúfolók A névcsúfolók néha meglepnek bennünket váratlan rímükkel, szokatlan gondolatmenetükkel. De elég, ha meglepődünk, megsértődünk nem kell, hiszen ez csak játék a szavakkal, rímekkel, ritmusokkal.

Örzse-Börzse,
Kötött rözse,
Bebújott a kemencébe,
Kiegészített a szoknya széle,
Nem möhet a mönyegzőbe.

*

Örsöm-Börzsöm, bakkecske,
Háromlábú menyecske!

*

Addig, *Böske*, el nem veszek,
Míg a tóba halak lesznek.

*

Er-zsi-Per-zsi per-ge-lő-dik,
a-nyó-sá-ra mér-ge-lő-dik.

*

Erzsem-Berzsem, borstörő,
macskafarkát tekerő.

*

Erzsi-Berzsi beregi,
csak a kocsmát szereti.

*

Böske,
a nyelve töske.

*

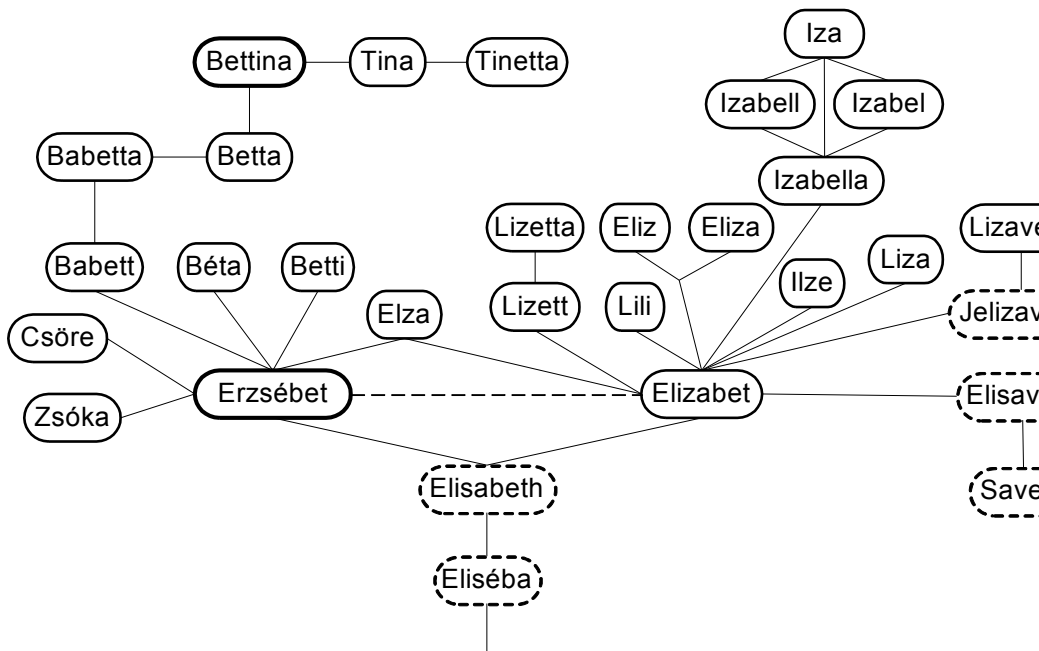
Böske,
vigyen el a szöcske!

Köznevesülve A népnyelvben több növény nevében is előfordul az Erzsébet név valamelyik alakja. Nógrád megyében *Szent Erzsébet virágocska* a napvirág (*Helianthemum*), melyet máshol tetemoldó fünek neveznek. A tatárvirág, latinul *Iberis* egyik megnevezése szerint *erzsike*, de emlegetik kisborsocska néven is. A növények között ismert a *kukorörzse*, amely nem más mint a salamonpecsét (latinul *Polygonatum officinale*). *Boglyasperzsi* a neve egy virágfajtának, *büdöslizi* vagy *büdösliza* a muskátlinak, *lizinka* (*Lysimachia*) a kankalinfélék családjának egyik nemzetsége. A gömbölyű, lilástarka szemű, bokros babot nevezik *erzsipaszulynak*, *erzsibabnak*, de *böskebabnak* is.

Böskekorsó vagy *böske* a széles szájú korsó, vagy a falra akasztott bádogkorsó. Nagykanizsa környékén valamikor tréfásan *böskének* nevezték a kályhát, Szentesen pedig *bözsikének* a nyenyerét vagy a tekerőt, amellyel a kocsmában muzsikáltak.

Udvarhely környékén *mulyaperzsi* a neve az ügyetlen, mamlasz kislánynak.

53. ábra. Az *Erzsébet* név rokon nevei

'Isten az én esküvésem', 'Istenbe vetett bizalom'
'megesküdött az Isten', 'Istenem a megnyugvás'

Eszter

Eredete Az *Eszter* névben két külön szó található. Az egyik magyarázat héber eredetűnek tekinti, ebben az olvasatban 'mirtusz'-t jelent. A másik magyarázat szerint a perzsa nyelv 'csillag' szavával azonosítják. Ennek a perzsa szónak az eredete rokon a görög *aszτέρ* szóval, amely az *asztronómia* 'csillagászat', *asztrológia* 'csillagjósolás' elnevezésből ismert. A név

etimológiája ugyanarra a közsóra vezethető vissza, mint *Istár* asszír-babilóniai istennő neve.

Védőszentje Eszter könyve az ószövetség utolsó történeti könyve. Elmondja, hogy *Eszter* (Kr. e. V. sz.), egy perzsiai zsidó leány hogyan lett perzsa királyné, és hogyan mentette meg népét a pusztulástól. Lakomáján a király jutalmat ígérő kérdésére ezekkel a szavakkal válaszolt: „Ha kegyet találtam szemeid előtt, oh király! és ha a királynak tetszik, add meg nékem életemet kívánságomra, és nemzetségemet kérésemre.” (Esz. 7,3.) A király teljesítette óhaját, így Eszter népe megmenekült a veszedelemből. Ennek emlékére ünneplik évről évre a zsidó farsang, a purim ünnepét nagy vigasságban, álarcos felvonulással. Sokszor nemcsak felolvassák, de el is játsszák a történetet.

A leány valódi neve *Hadassa*. A zsidók körében ősi szokás volt, hogy héber nevükön kívül még egy nevet viseltek, annak az országnak a nyelvéből, amelyben éltek. Így lehetett a leány perzsa neve *Eszter*. Emléknapja: május 24.

Névnapja május 24., július 8.

Gyakorisága Magyarországon a XVI–XVIII. században ismert név volt, de nem tartozott a divatos nevek közé. A XIX-XX. században vált kedveltebbé. 1967-ben 443 kislány kapta. Az 1980-as években előkelő helyet foglalt el a gyakorisági listákon. 1983 és 1987 között a 12. helyen szerepelt 6554 képviselővel. 1996-ban a 7. volt, ebben az évben 1009 alkalommal anyakönyvezték első és 203 esetben második névként. 2000-ben a 9. helyre került 857 első és 229 második névválasztással. 2006-ban az összlakosság statisztikájában a 18. helyen szerepelt, a magyar nők közül 64 604 fő viselte első és 11 414 második névként az *Eszter* nevet.

Becézése *Eszti, Eszta, Eszterke, Eszti, Esztike, Esztó, Esztók, Esztus; Eszter-Peszter, Eszti-Peszti, Eszter-Heszter* és néhány ritkább alak: *Beszti, Szti, Sztike, Tike*. Erdélyben régebben használatos volt az *Ester, Esti, Estike* forma is.

Rokon nevei Jelentése alapján a *Stella* – a latin *Stella Maris* ’a Tenger Csillaga’ kifejezésből rövidült, ami Szűz Mária egyik díszítő jelzője a katolikus vallásban; *Esztella* – a *Stella* név spanyol változatából; *Estilla* – Vörösmarty Mihály névalkotása. Mintája valószínűleg az *Esztella* név régebbi *Estella* írása és kiejtése volt.

Idegen megfelelői Az *Eszter* név az angol, német és a francia nyelvben *Esther*. Az angol *Hester* becézője, a *Hetty* [’heti] is kedvelt önálló keresztnévként. A spanyol, portugál és skandináv nyelvekben *Ester*, a finnben *Esteri*.

Családnévként Csak a név korábbi magyar alakja, az *Ester* fordul elő. Erről 1628-ból van az első írásos adatunk.

Híres viselői *Pécsi Eszter* (1899–1975) építész, statikus, szerkezettervező. Ő volt az első nő, aki Magyarországon mérnöki diplomát kapott.

Farkas Eszter (1900–1983) festő, a nagybányai iskola növendékeként indult.

Művészetben Mindannyian ismerjük a *Lánc, lánc, eszterlánc* kezdetű körjátékot. Ez a játékszöveg először a *Magyar Hírmondó* I. számában jelent meg nyomtatásban 1792-ben. Kezdetét többnyire egy német dalocska szavainak torzításából, félrehallásából származtatják, eszerint semmi köze sincs az *Eszter* névhez. Legfeljebb csak akkor, ha a végén a kiforduló, és arccal kifelé járó gyereket nevezik Eszternek.

Orbán Ottó *Eszterlánc* című versének első sora az ismert gyerekjátékra utal.

Lánc, lánc, eszterlánc,
Eszter arcán van egy ránc.

Lánc, lánc, eszterga,
pörgött tegnap, pörög ma.

Lánc, lánc eszterhøj:
„De kócos vagy, Eszter, høj!”

Emlékezetes irodalmi alakok, akik az Eszter nevet vagy vele rokonságban álló nevet viselnek: *Dalos Eszti*, szép, fiatal aratólány Arany János *Tengeri-hántás* című balladájában; *Égető Eszter*, Németh László hasonló című regényének hősnője; *Eszti*, Kakuk Marci egyik kedvese Tersánszky Józsi Jenő regényében; *Esztella*, Mikszáth Kálmán regényének, a *Beszterce ostromának* egyik nőalakja. Az író a történet több pontján is jellemzi őt: „Donna Estella csinos leány volt, pompás idomokkal, nagy mellel, hajlékony, mint az acélpenge, vörhőnyeges haja jól illett vakító fehérségű, kissé szeplős arcához. Szemei nem voltak sem egészen kékek, sem feketék. Éppen a szemek különös alakja és színe tette a leányt érdekessé. Mintha két besztercei szilva villogna, csillogna a rőt pillák alatt.” [...] „amint megindult a négy ló, egy hirtelen

iramodással felugrott az ostorhegyes hátára és ott ült a szőrén, hosszú kék ruhája úszni látszott a ló balján, mint egy felhő, kivette a zsebéből a kötését s míg a ló száguldott alatta, hánytá-vetette a kevély fejét, ő egészen nyugodtan kötögetett. Igazán olyan szép volt ilyenkor, mint egy boszorkány.”

Az *Eszter* nevű főhős találkozásairól, csalódásairól szól Márai Sándor Európaszerte sikeres műve, az *Eszter hagyatéka* című kisregény.

A középkorban *Eszter* életének jeleneteit sokszor a miniatúrafestészetben ábrázolták. Az emberiségért közbenjáró Mária ószövetségi előképének tekintették. A reneszánsz idején *Eszter* történetét gyakran ábrázolták önálló képekben és ciklusokban (Michelangelo Sixtus-kápolna 1508–1512; Veronese *Eszter Ahasvérus előtt* 1562).

Földrajzi névként A következő helységek nevében is felfedezhető az *Eszter* szóalak: *Eszteregnye*, *Esztergály*, *Esztergár*, *Esztergom*, *Eszterháza*. De csak a szavak alakja azonos, eredetük különböző. Mindegyik szónak más a története, nincsenek rokonságban sem a héber, sem a perzsa eredetű *Eszter* névvel, hanem különböző szláv szavakhoz kapcsolódnak.

Csúfolók

Eszter,
engem elvesztel.
*

Eszter,
haja kender!
*

Eszter-Peszter,
terpeszkedj el!
*

Eszter-Veszter!

Köznevesülve Az *Eszter* név *Estike* becézőjével két növény neve is azonos a köznyelvben. Az egyik igénytelen külsejű, apró lila virágú növény, amelynek finom, fűszeres illatát az alkonyi és az esti órákban élvezhetjük. Latinul *Hesperis* a neve. A másik görögviola vagy görögibolya névre hallgat, sokszor *estiviolának* is nevezik, a latin neve *Matthiola bicornis*.

Etelka

Eredete Dugonics András író alkotta meg a XVIII. században az *Etele* férfinév női párjaként. *Etelka* című regénye 1788-ban jelent meg. Az *Etelka* névvel a korabeli *Ottília* nevet kívánta helyettesíteni. Később az *Adelheid* név magyarítására használták.

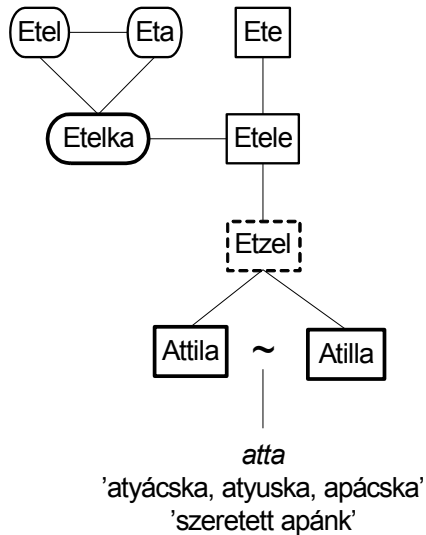
Védőszentje *Burgundi Adelheid* (†999) császárné, aki gyermeke, majd unokája helyett több évtizedig kormányozott. Egyik támogatója volt Európa vallási megújulásának. Ünnepnapja: december 16.

Névnapja január 29., február 5., június 11., 12., október 8., december 16.

Gyakorisága A XVIII. századtól folyamatosan jelen van a magyar névkincsben. 1967-ben 205 kislány kapta az *Etelka* nevet. 1983 és 1987 között 206 alkalommal anyakönyvezték. Azóta a név népszerűsége folyamatosan csökken. 1996-ban a gyakorisági lista 235. helyén állt, 14 gyermek kapta első és 25 második névként. 2000-ben nem került be a legalább 10 esetben választott nevek közé. 2006-ban az összlakosság statisztikájában a 42. volt, a magyar nők közül 29 149 fő viselte első és 4839 második névként az *Etelka* nevet.

Rokon neve A rövidült *Etel* és a becézőből önállósult *Eta*.

54. ábra. Az *Etelka* név rokon nevei

Férfi párja *Etele* és a rövidülésével keletkezett *Ete* név.

Idegen megfelelői Az *Etelka* névforma a magyar névkincsen kívül más nyelvekben nem használatos. Az angol nyelvben hasonló alakú név az *Ethel*, ami több germán eredetű összetett név rövidült becézőjeként keletkezett, például *Ethelburg*, *Etheldred*, *Ethelinda*. Az alapjául szolgáló közszó jelentése 'nemes'. Napjainkban is használatos becézett formája az *Ethalyn*.

Híres viselői *Hóry Etelka* (1843–1910) író, néprajzi gyűjtő, a kalotaszegi varrottas hímzéstechnika felelevenítője.

Bálintffy Etelka (1844–1906) *Hajnalka* álnéven korának népszerű költője, jelentős irodalmi szalon háziasszonya.

Pataky Etelka (1898–1985) külföldi tanulmányútjai után Kolozs megyében letelepedett festő.

Varga Etelka (1914–1984) szövőnő, a Népművészet Mestere, Hajdú-Bihar szötteseinek újraalkotója.

Művészetben *Etelka* a honfoglaló hősök egyikének, Gyula hadnagynak a lánya Dugonics András azonos című regényében. Végzetes bonyodalmak után Etele párja lesz. Kalandjainak további történetét *Etelka Karjelben* című drámájában írta meg a szerző. A regény óriási siker lett, a korabeli névadásra is nagy

hatással volt. Az 1790-es *Hadi és Más Nevezetes Történetek* című hírlap írja: „A minapokban Almási Ignác urnak a szeptemvirális tábla tanácsosának egy leánykája lett s Ottiliának kereszteltetett. A budai magyar uraságok vetekedtek rajta, hogy lehetne az Ottilia nevet magyarul kitenni. Végre elvégezték magukban, hogy az Ottilia kisasszonyt Etelkának nevezzék. Annyira megtetszett Dugonics úrnak Etelkáról irt könyve.”

A példa divatot teremtett, a korabeli Ottiliák egy része kezdte magát Etelkának nevezni.

Hübele Balázs – Arany László *A délibábok hőse* című verses regényében – *Réfalvy Etelka* bővületében él, de érzelmeiről mégsem nyilatkozik, így a leány máshoz megy feleségül.

Babits Mihály *Gólyakalifa* című regényében *Etelka* a főhős, Táborny Elemér szerelmese.

Petőfi Sándor *Egressy Etelke* című versének kezdő sorai:

Ez a te lányod, Gábor? Én nem hihetem.
Barátom, ember lyánya ily nem lehet.
Csupán a képzelet s az is ritkán terem
Ily kedves kisleányt, ily tündér gyermeket.

Csúfoló

Eta,
megüti a guta!

Éva

Eredete Héber eredetű, bibliai név, melynek alakja a *Havvah* volt. A név jelentése bizonytalan, egyes feltevések szerint összefüggésbe hozható a héber *chayah* kifejezéssel, melynek jelentése ’élet, éltető’. A Bibliában *Éva* az első nő, akinek ura, Ádám adott nevet: „Nevezte vala pedig Ádám az ő feleségét *Évának*, mivelhogy ő lett anyja minden élőknek.” (1 Móz. 3,20.)

Védőszentje A bibliai *Éva*, az emberiség őszanyja; a teremtéstörténet első változatában (1 Móz. 1,26–31.) Isten egyszerre teremtette meg férjével, Ádámmal, míg a második változatban (1 Móz. 2,21–25.) álmod bocsátott a férfira, és az oldalbordáját kivéve abból alkotta meg. Éva a kígyó csábítására elsőként ízlelte meg a tiltott fa gyümölcsét, s ő vette rá Ádámot a bűnre.

Büntetésük az Édenkertből való kiűzetésén és a halhatatlanság elvesztésén túl az lett, hogy neki és minden nőnek fájdalommal kell szülnie gyermekeit.
Ünnepnapja: december 24.

Névnapja december 24.

Gyakorisága A XVII. századtól található a gyakoribb nevek között. Népszerűsége a XVIII. századra kicsit nőtt, aztán érdekes módon a XIX. századi adatokban nem találjuk a népszerű női nevek között. Divatossá a XX. század második felétől vált, s ettől kezdve egyre nőtt a népszerűsége. Az 1967-es országos névlistán a leggyakrabban választott név lett, összesen 4285 újszülött kapta. Az 1983–87-es adatok szerint a 6. leg többet választott név volt, azaz 8001 kislányt anyakönyveztek *Évaként*. Az 1990-es évektől fokozatosan csökkent a kedveltsége. 1996-ban a 47. volt a gyakorisági listán 366 első és 220 második névválasztással. 2000-ben az *Évát* 232 gyermek kapta első és 184 második névként, így a 62. helyre került. 2006-ban az összlakosság statisztikájában a női nevek között az *Éva* az 5. helyen állt, első névként 186 388, míg másodikként 30 915 fő viselte. A különböző nemű ikrek névadásakor évszázadok óta gyakori az *Ádám* és az *Éva* név együttes választása.

Becézése *Éci, Écike, Évácska, Évi, Evica, Évica, Évica, Évici, Évicu, Évicuka, Évicska, Évicske, Évike, Évuci, Évucika, Évus, Évuska, Péva, Vic, Vica, Vicácska, Vici, Vicike, Vicu, Vicus, Vicuska, Vika, Vike, Vuca, Vuka.*

55. ábra. Az *Éva* név becézői

Tasnádi Varga Éva (1924–1979) költő, ifjúsági író, gyermekműsorok szerkesztője.

Janikovszky Éva (1926–2003) író, számos gyerekkönyv szerzője.

Ruttkai Éva (1927–1986) színésznő.

Mezei Éva (1929–1986) rendező, szinkronrendező.

Balogh Éva (1931–1986) bőrgyógyász, egyetemi tanár.

Szabolcsi Éva (1934–1980) italianista, irodalomtörténész, műfordító.

Mikes Éva (1938–1986) táncdalénekes.

Erdélyi Éva (1943–1978) úszó, olimpikon, testnevelő tanár.

Gecse Éva (1946–1981) geológus.

Művészetben Számos irodalmi alkotásban Éva mint a mint a teremtés első asszonya szerepel. A különböző művek más-más szemszögből mutatják be őt. John Milton *Elveszett Paradicsom* című eposzában Éva a bűnös az emberi nem bukásáért, kicsinyes „női” tulajdonságai, kíváncsisága, hiúsága motiválta abban, hogy engedett a Sátán csábításának.

George Byron *Káin* című drámájában Ádám helyett Éva mondja ki a szörnyű átkot testvérgyilkos fiára.

Madách Imre *Az ember tragédiája* című drámai költeményében a fő női alak Éva, aki különböző korok nőtípusait testesíti meg: odaadó szerelme, hű hitvest, hetérát, apácát, kikapós asszonyt. A tragédia a bűnbeesés jelenetével kezdődik:

ÉVA	Én hát szakítok egyet a gyümölcsből.
ÁDÁM	Megátkozá az Úr. (Lucifer kacag)
	De csak szakíts.
	Jöjjön reánk, minek ránk jőni kell,
	Legyünk tudók, mint Isten.
(A tudás almáját előbb Éva, aztán Ádám megízleli)	
ÉVA	S efelett Örökké ifjak.

George Bernard Shaw *Vissza Matuzsálemhez* című drámájában egy másik Évát ismerünk meg. Kezdetben Éva nem tud megbékélni az örök élet nyomasztó lehetőségével, de azt sem tudja elfogadni, hogy a véletlen okozta haláluk az egész emberi nem pusztulásához vezethet. Am amikor a kígyó felvillantja előtte az anyaság lehetőségét és azt, hogy a véges élet is

fenntarthatja az emberiséget, akkor habozás nélkül eszik a tiltott gyümölcsből, sőt Ádámot is ráveszi erre.

Festményeken, rajzokon többször örökítették meg azt a jelenetet, amelyben Éva az almát nyújtja Ádámnak, s ezzel a „bűnre” csábítja őt. Ezt ábrázolja például Dürer 1504-ben készült *Ádám és Éva* című képe vagy Jacob Jordanes, XVII. századi flamand festő *Bűnbeesés* című alkotása.

Gárdonyi Géza *Egri csillagok* című regényének hősnője *Cecey Éva*, aki majd Bornemissza Gergely felesége lesz. Amikor *Éva* a királyi palotában szolgált, s Gergely megkereste őt, így becézgette, szólította a lányt:

„– *Vicuska! Cicuska!* – szólt be halkán a rácson.

A leányka hűsz lépésnyire lehetett. Valami nótát dúdolgatott. Az volt az oka, hogy nem hallotta meg Gergely szavát!

– *Vicuska! Cicuska!*

A lány fölemelte a fejét. Komoly csodálkozással nézett a rács felé.

– *Cicuska!* – ismételte Gergely csaknem kacagva, – *Cicus! Vicus! Gyere hát ide!*”

Csóri Sándor *Anyám anyja* című versében érdekes módon mutatja be nagyanyja nevét:

Anyám anyja, Gémesi *Éva*,
te kút-nevű,
te vízzel összejátszó nevű asszony-alma

A népköltészetben mondókákban is szerepelnek *Évák*, például kiszámolóban:

Ádám, *Éva* járt a kertben,
Búzaszemet szemeckéltek,
Mondd meg, hányat, Te.

Csúfolók Az *Éva* név mesterségcsúfolóban is megjelenik:

Ádám, *Éva*
Két szem szilva,
Bolond volt a
Csizmadia,
Megette a
Subickot,
Nem nő ki a

Bajuszod.

Névcsőfolókban:

Éva,
Elrepít a héja.
*

Éva,
Most érik a szilva.
*

Évike,
A körmödöt mérik-e.
*

Évike,
Állj a tehén elébe.
*

Évuska, Évuska,
Zsemlekása,
Galuska.
*

Éva-Béva,
vastaréja.

Szólások A szólásainkban szereplő Éva név főleg a Bibliára utal. Így az *Éva lánya* kifejezést arra mondjuk, akiben szembetűnően vannak meg a női tulajdonságok, „igazi nő”. Ha valami nagyon régen volt, az akkor lehetett, amikor *még Éva is menyasszony volt*. Aki lopott, arra szépítően azt mondják: *Éva után indult*.

Köznevesülve Szeged környékén egy bizonyos halfajtát *évahal*nak neveznek. Egyes vidékeken az ádámcsutkát *éva-halálcsont*nak hívják.

Evelin

Eredete A név keletkezéséről kétféle magyarázatot ismerünk. Az egyik szerint az *Éva* név francia és angol nyelvű továbbképzéseként jött létre. A másik magyarázat alapján a germán eredetű *Avelina* vagy a kelta eredetű *Eibhlin* alakváltozata. Utóbbi esetben a jelentése ’kellemes, kedves, tetszetős, jókedvű’.

Védőszentje *Szent Eveline* (+1265) belgiumi remete, aki sokat fáradozott egyházában az Úrnapja ünneplésének elterjesztésén. Ünnepe: május 26.

Névnapja május 26.

Gyakorisága 1967-ben mindössze 6 kislány kapta az *Evelin* nevet. A következő évtizedekben egyre népszerűbbé vált. 1983 és 1987 között 442 gyermeket neveztek el így. 1996-ban a 18. volt a gyakorisági listán. Ebben az évben 629 alkalommal anyakönyvezték első és 66 esetben második névként. 2000-ben a 31. helyre került 384 első és 74 második névválasztással. 2006-ban az összlakosság statisztikájában a 97. helyen állt, a magyar nők közül 9362 fő viselte első és 1209 második névként az *Evelin* nevet.

Becézése *Evelinka, Evelinke, Evi, Lina, Linus*.

Rokon nevei *Éva*, valamint a latinos továbbképzéssel keletkezett *Evelina*.

Idegen megfelelői A német nyelvben az *Evelin*, a franciában az *Eveline* alak használatos. Az angol *Evelyn* név női és férfinévként egyaránt létezik.

F

Fanni

Eredete A név eredetét két becéző alak egybeesésével magyarázhatjuk. A XVIII. század elejétől az angol *Frances* név becézésére használták a *Franny*, majd a *Fanny* formát. A magyarban a *Franciska* becézője volt. Vélhetően az angol regényfordítások is hozzájárultak a magyarországi elterjedéséhez. A német *Stephanie*, a magyarban *Stefánia* név becézőjeként is elterjedhetett, erre utal régies alakja, a *Fáni*.

Védőszentje *Római Szent Franciska* (1384–1440) vagy *Quinzani Boldog Stephana* (†1530). Szent Franciska hatgyermekes családayaként a keresztény háziasszony és édesanya példaképe. Özvegyként Istennek és a felebaráti szeretet gyakorlásának szentelte életét. A művészeti alkotásokon őrangyalának különös tisztelete miatt legtöbbször egy angyal társaságában látható, fekete apácaruhában, környezetében a szegények segítésére utaló kosár, kenyér és faköteg található. Ünnepnapja: március 9.

Névnapja január 2., 16., március 9., október 30.

Gyakorisága A korábbi évszázadok 25 leggyakoribb nevet tartalmazó statisztikáiban nem szerepel. 1967-ben mindössze egy kislány kapta a *Fanni* nevet. A következő évtizedekben ugrásszerűen megnőtt a népszerűsége. 1983 és 1987 között 329 alkalommal anyakönyvezték. 1996-ban a gyakorisági lista 6. helyére került. Ebben az évben 1056 kislány kapta első és 129 második névként. 2000-ben egyet lépett előre a gyakorisági listán, így az 5. helyre került 1029 első és 160 második névválasztással. 2006-ban az összlakosság statisztikájában a 75. helyen állt, a magyar nők közül 14 953 fő viselte első és 2275 második névként a *Fanni* nevet.

Becézése *Fannika, Fánika, Fancsi, Fáncsi, Fáncsika.*

Rokon nevei *Franciska* és *Stefánia*, valamint a becézőjükből önállósult *Fáni* és *Stefi* név. Lásd 22. ábra (*István*).

Férfi párja Rokona áttételesen a *Ferenc* és az *István*. Lásd 22. ábra (*István*).

Idegen megfelelői Az angol nyelvben *Fanny* és *Fannie*, a németben *Fanni* vagy *Fanny*, a franciában, a svédben *Fanny* alakban használatos.

Híres viselői *Elssler, Fanny* (1810–1884) híres bécsi táncosnő.

Sáry Franciska, Saáry Fáni (1828–?) táncosnő, akit a „magyar *Elssler Fanny*”-ként emlegettek a korabeli lapok.

Művészetben Kármán József (1769–1795) fő műve a *Fanni hagyományai* című szentimentális regény, amelyet sokáig egy nő alkotásának véltek. Főhőse a szomorú sorsú, fiatal nemeslány, *Fanni*, akinek fájdalmas története levelek és naplóbejegyzések nyomán bontakozik ki.

Fáy András *Bokréta* című versgyűjteményében (1807) az egyik ciklus címe: *Fanny*.

Juhász Gyula *Elssler Fanny cipellője* című verse a híres bécsi táncosnő alakját idézi.

A múzeumnak egy kis szögletében,
Száz tisztos régiség kíséretében
Kissé fakón és kissé összetörve,
Pihen szépen, csöndesen
Elssler Fanny selyem cipellője.

Radnóti Miklós így emlékezett feleségére, Gyarmati Fannira és az otthonra *Erőltetett menet* című versében:

Ó, hogyha hinni tudnám: nemcsak szivemben hordom
mindazt, mit érdemes még, s van visszatérni otthon;
ha volna még! s mint egykor a régi hűs verandán
a béke méhe zöngne, míg hűl a szilvalekvár,
s nyárvégi csönd napozna az álmos kerteken,
a lomb között gyümölcsök ringnának meztelen,
és *Fanni* várna szökén a rőt sövény előtt,
s árnyékot írna lassan a lassu délelőtt, –
de hisz lehet talán még! a hold ma oly kerek!
Ne menj tovább, barátom, kiálts rám! s fölkelek!

Köznevesülve Az illatos ibolya (*Viola odorata*) neve egyes helyeken *fáncsika*.

G

Gabriella

Eredete A *Gábriel* férfinév latinosa nőiesítése. A *Gábriel* név jelentése 'Isten embere' vagy 'Isten erősnek bizonyult'.

Védőszentjei *Valois Szent Johanna* (+1505) XI. Lajos francia király leánya, szerzetalapító, akinek a szerzetesi neve *Gabriella*. 1950-ben avatták szentté. Ünnepe: február 4.

Bourla Gabriella (+1794) annak a tizenegy orsolyita szerzetesnőnek egyike, akiket a francia forradalom idején vallási gyűlöletből Valenciennes városában kivégeztek. Ünnepe: október 17.

Névnapja február 4., március 24., szeptember 29., december 12.

Gyakorisága A XX. század közepén már a kedvelt nevek közé tartozott. Népszerűsége később is nőtt. Az 1967-es adatok szerint 1671 kislány kapta ezt a nevet, így akkor a 14. leggyakrabban választott név volt. Az 1983–87-es névlista szerint csökkent a népszerűsége, mivel már a 25. helyen találjuk 4002 képviselővel. 1996-ban az 50. volt a gyakorisági listán. Ekkor első névként 340, másodikként 99 újszülött kapta a *Gabriella* nevet. 2000-ben tovább csökkent a névválasztók száma, az 59. helyen álló nevet 240 alkalommal adták első, 105 esetben pedig második névként. 2006-ban az összlakosság statisztikájában a női nevek között a *Gabriella* a 22. helyen állt, első névként 58 728, míg másodikként 8318 fő viselte.

Becézése *Ella, Ellácska, Elli, Ellike, Ellus, Elluska, Gabi, Gabica, Gabici, Gabcsi, Gabcsika, Gabika, Gábris, Gábriska, Gabus, Gabuska*.

Rokon nevei A *Gabriella* név önállósult becézője, az *Ella, Elli* és az északnémet *Jella*. Lásd 15. ábra (*Gábor*).

Férfi párja *Gábor*. Lásd 15. ábra (*Gábor*).

Idegen megfelelői A *Gabriella* több nyelvben megtalálható különféle alakváltozatokban. A magyarral azonos alakot is használják az angolok, svédek, olaszok. A *Gabriela* változattal találkozhatunk a csehben, a lengyelben és a spanyolban. Az angolban, a dánban, a franciában a *Gabrielle*, a német nyelvben a *Gabriele* forma a gyakori.

Híres viselői *Baumberg Gabriella*, Batsányi Jánosné (1766–1839) osztrák költőnő, „Bécs Szapphója”.

Tápay-Szabó Gabriella (1902–1961) író, művelődéstörténész.

Relle Gabriella (1902–1975) operaénekesnő, drámai szoprán, az Operaház tagja.

Fáber Gabriella (1905–1982) posztimpreszionista festő.

Lakatos Gabriella (1927–1989) balettművész.

Gizella

Eredete A bizonytalan eredetű német *Gisela* névből származik, és valószínűleg az ónémet *gisal* 'tűz, zálog' jelentésű szóból keletkezett. A név utolsó mássalhangzójának megnyúlása a magyar *-ella* végű nevek vagy az osztrák *Gisella* alak hatására történt. Első írásos említései a X. század végéről származnak. A névnek igen sokféle változata fordult elő az Árpád-korban, így: *Gisela*, *Geizla*, *Gisla*, *Gilla*, *Kesla*, *Kesula*, *Kisila*, *Kisla*.

Védőszentje *Gizella királyné* (985?–1065) II. Henrik bajor herceg leánya. Apácának készült, de Géza fejedelem 995-ben megkérte a kezét fia, a későbbi I. István király számára. A házasságkötés 997 körül történhetett. Valószínűleg öt gyermeke született, a nagykorúságot azonban csak Imre érte meg. Rajta kívül egy fiú, Ottó nevét ismerjük. Gizella I. István életében előmozdította a keresztény hit terjedését, jövedelméből vállalta a templomok felszerelését. Műhelyéből két miseruhát ismerünk, az egyiket a fehérvári templomnak ajándékozta 1031-ben, mely később a magyar királyok koronázási palástja volt, a másik XIX. János pápa részére készült. Veszprém völgyében apácakolostort alapított. István halála után utóda, Péter Gizellát megfosztotta jövedelme egy részétől. Aba Sámuel bukása után a császár kíséretében Bajorországba tért vissza, ahol a passauai apácakolostorba lépett be, s annak főnökkasszonyaként halt meg. Itt temették el, sírja és 1095-ben készült sírfelirata fennmaradt. Gizellát királynői öltözetben, koronával, királyi

joggal és templommodellel ábrázolják. Ez utóbbi jelkép templom- és kolostoralapításaira utal. Ünnepnapja: május 7.

Névnapja május 7.

Gyakorisága A XIX. század végén vált népszerűvé, amikor Ferenc József és Erzsébet királyné 1865-ben született lányuknak a *Gizella* nevet adták. Az 1870–75-ös statisztika szerint a reformátusok körében a 15. leggyakrabban választott női név volt. Az ebben az időszakban született kislányok 0,45%-a kapta. A katolikusok körében még népszerűbb volt. Náluk a 9. leggyakoribb név volt, és a kislányok 2,4%-át keresztelték *Gizellának*. Hasonlóan gyakori volt legismertebb viselőjének, Szent István király feleségének boldoggá avatása idején (1911), és általában a XX. század első felében.

A XX. század második felében rohamosan csökkent a népszerűsége, 1967-ben csupán 306 esetben anyakönyvezték. Az 1983–87-es névlista szerint ezekben az években összesen 301 kislány lett *Gizella*. 1996-ban 24 első, és 27 második, 2000-ben 21 első és 24 második névválasztással szerepelt a gyakorisági listán. 2006-ban az összlakosság statisztikájában a női nevek között a *Gizella* a 29. helyen állt, első névként 44 812, másodikként 6980 fő viselte.

Becézése *Ella, Ellu, Gickó, Giszka, Giszke, Giskó, Giza, Gizi, Gizike, Gizus, Gizuska*.

Rokon nevei A *Gizella* önállósult becézője, a *Giza* és a név középkori magyar, illetőleg német becézőjének rövidüléséből származó *Késa*. A *Késa* alakban a téves olvasat alapján ejtettek a *z* hang helyett *s* hangot.

Idegen megfelelői A spanyolban, a svédben a *Gisela*, az angolban, a németben a *Gisela, Gisella*, az olaszban a *Gisella*, a csehben a *Gizela, Gisela*, a franciában a *Gisèle, Giselle* alakváltozat a használatos.

Családnévként A *Gizella* nagyon ritkán, de előfordul családnévként is.

Híres viselői *Gizella Lujza Mária* (1856–1932) osztrák főhercegnő, magyar királyi hercegnő, Ferenc József császár és király idősebb leánya. Nevét *Gizella* királynő emlékére kapta.

Kaiser Gizella (1875–193?) gyorsírásstanár, az első gyors- és gépiró szakiskola szervezője.

Berzeviczy Gizella (1878–1954) pedagógus.

Tary Gizella (1884–1960) sportoló, az első magyar női törvívóbajnok.

Dapsy Gizella (1885–1940) költő, műfordító. Művei *Nil* név alatt jelentek meg.

Kasper Gizella (1888–1978) színésznő.

Bajor Gizi (1893–1951) színésznő, a Nemzeti Színház örökös tagja.

Barabás Gizella, Reissmann (1893–1985) festő, művészetének fő témája a balatoni táj.

Dénes Gizella (1900–1975) író, újságíró.

Lengyel Gizi (1903–1984) színésznő, népszerű komika. A szállóigévé vált *Lepsénynél még megvolt* című kabaréjelenetben ő volt az elvesztett motorkerékpár-utas.

Hervay Gizella (1934–1982) költő, szerkesztő, Szilágyi Domokos felesége.

Művészetben A romantikus balettek közül kiemelkedő darab az 1841-ben Párizsban bemutatott *Giselle*, amely Adolphe Adam zenéjére, Jules Perrot és Jean Coralli koreográfiájával készült. Hat évvel a párizsi ősbemutató után *Gizella, vagy a villik* címen, „ábrándos balett” megjelöléssel, a pesti Nemzeti Színházban is színre került.

Földrajzi névként *Gizellafalva* a XX. század elején Temes vármegyében németek lakta település volt. *Gizella-telep* Pest vármegyében Visegrádhoz tartozó fürdő- és nyaralótelep volt a Duna mellett. Veszprémben találjuk a *Gizella-kápolnát*, mely az első királyné nevét őrzi. A kápolna legkorábbi részei a XIII. századból származnak.

Csúfolók

Gizi, Gizi,
hiszi a piszi.

*

Gizi,
ribizli.

*

Gizi,
bicikli.

Köznevesülve A *Gizella-kereszt* az a kereszt, amelyet Gizella királyné készíttetett anyja regensburgi sírjára. *Gizella-állásnak* hívták a magyarországi erődvonalakat a II. világháborúban.

Gizella bajor hercegnő emlékét őrizte a *Gizella Gőzmalom Rt.*, a *Gizella Vegyipari Művek Rt.*, a *Gizella-fürdő* és *Gizella tér*, amely ma Budapesten a Vörösmarty tér.

A *Bajor Gizi Színészmúzeumot* 1952-ben, a színésznő halála után nyitották meg.

Gy

Gyöngyi

Eredete A *Gyöngy* név a *Gyöngyvér* becézőjéből, a *Gyöngyike* alakból keletkezett a becéző képző elhagyásával. A *Gyöngyvér* Arany János névalkotása a régi magyar *Gyöngy* névből: „Régi pogány-magyar nő-nevet alig talál az ember. Én a váradi regestrum magyar jelentésű neveiben véltem ilyenek nyomára akadni, hol *Gyöngy*, *Gyönyörű* stb. fordulnak elő, mint nőnév. Így lőn szerkesztve a *Gyöngyvér*, mely annyi, mint gyöngytestvér.”

A *Gyöngy* ~ *Gyüingy* az Árpád-korban kedvelt női név volt, írásban a XIII. század közepétől fordul elő *Gung*, *Gungh*, *Giungh* írásképpel. Értékes tárgyat jelölő név, amelyik a bóknevek csoportjába tartozik. Feltehető, hogy jelentése miatt a *Margit* egyházi név fordításaként is használták.

Védőszentje *Szent Gemma* (+1429) nevének jelentése hasonló a *Gyöngyi* név jelentéséhez, 'rügy, bimbó; gyöngyszem, drágakő'. Ünnepe: május 12., 14.

Névnapja május 12., 14., október 23.

Gyakorisága A korábbi évszázadok 25 leggyakoribb nevet tartalmazó statisztikáiban nem szerepel. A XX. század közepén Debrecenben a 24. leggyakrabban választott név volt, ám ekkor még egyetlen alakként kezelték a *Gyöngyi* és a *Gyöngyike* nevet. 1959-ben a budapesti gyakorisági lista 17. helyén állt. 1967-ben 1049 kislány kapta a *Gyöngyi* nevet, így ebben az évben a 20. leggyakoribb keresztnév volt. A következő évtizedekben fokozatosan csökkent a népszerűsége. 1983 és 1987 között 1269 alkalommal anyakönyvezték. 1997-ben 123. volt a gyakorisági listán. Ebben az évben 68 kislány kapta első és 25 második névként. 2000-ben a lista 162. helyére került 38 első és 22 második névválasztással. 2006-ban az összlakosság

statisztikájában a 50. helyen állt, a magyar nők közül 25 453 fő viselte első és 3887 második névként a *Gyöngyi* nevet.

Becézése *Gyöngy*, *Gyöngyike*, *Gyöngyös*, *Gyöngyöske*.

Rokon nevei *Gyöngyvér*, valamint a belőle képzett *Gyöngyike* és a felújított régi magyar *Gyöngy* név.

Idegen megfelelői A *Gyöngyi* névforma csupán a magyar névkincsben használatos, idegen nyelvi megfelelői nincsenek.

Családnévként *Gyöngyi* nevünk keletkezésekor már kialakultak a magyar családnévek, így családnévként nem fordul elő. De a XV. század közepétől találkozhatunk a feltehetőleg vele azonos közsőből keletkezett családnévvel, például *Gyöngy*, *Gyöngyfűző*, *Gyöngyös*.

Híres viselő *Móricz Gyöngyi* (1911–1979) emlékiratíró, Móricz Zsigmond lánya.

Művészetben A *Gyöngyvér* név először Arany János *Buda halála* című költeményében fordul elő, Buda feleségének nevéként.

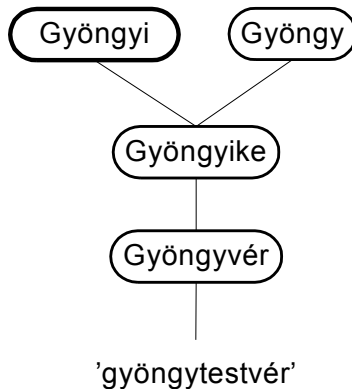
Földrajzi névként Több földrajzi nevünkben megtaláljuk a *gyöngy* főnevet vagy a belőle képzett *gyöngyös* melléknévet, például *Gyöngyfa*, *Gyöngyösmellék* Baranya megyei, *Gyöngyösfalu* Vas megyei helység. *Gyöngyös*, *Gyöngyöshalász*, *Gyöngyösoroszi*, *Gyöngyöspata*, *Gyöngyössolymos*, *Gyöngyöstarján* Heves megyei település. *Gyöngyös* a Rábába ömlő egyik patak neve is. Ahogyan a példák mutatják, víznévként különösen gyakori. Ebben az esetben a fagyöngy vagy az édesvízi gyöngykaplós jelent a névadás indítékát.

Csúfoló

Gyöngyös, *Gyöngyös*,
Pöttyös köntös.

Köznevesülve A népnyelvben *gyöngyike* a neve a *Muscari* egyes fajtájának, amelyet kígyóhagymaként is emlegetnek. Magyarországon is jól ismert a *fürtös gyöngyike*, az *epergyöngyike*, valamint az *üstökös gyöngyike*.

56. ábra. A *Gyöngyi* név rokon nevei

Györgyi

Eredete Jellemző névalkotási mód volt a XIX. században, hogy a férfinevekhez kicsinyítő képzőt illesztve alkották meg női párjukat. Így keletkezett a *György* névből a *Györgyike*. Később elvonták belőle a *-ke* képzőt, és maradt a ma használatos *Györgyi*.

Védőszentje *Szent Georgia* az V–VI. század körül élt a mai franciaországi Clermont-ban. Ünnepnapja: február 15.

Névnapja február 15., április 24., május 5., december 9.

Gyakorisága A korábbi évszázadok 25 leggyakoribb nevet tartalmazó statisztikáiban nem szerepel. A XX. század közepén Budapesten a 20. leggyakrabban választott név volt. A következő évtizedekben egyre hátrébb került az országos statisztikákban. 1967-ben mindössze 396 leány kapta a *Györgyi* nevet. A nyolcvanas évek közepének gyakorisági listáján, 1983 és 1987 között a 93. volt 479 képviselővel. 1996-ban a 237. helyre került, ebben az évben 14 gyermek kapta első és 15 második névként. 2000-ben a 263. volt, 12 alkalommal adták első és 7 esetben második névként. 2006-ban az összlakosság statisztikájában a 82. helyen állt, a magyar nők közül 12 992 fő viselte első és 2019 második névként a *Györgyi* nevet.

Becézése *Györgyike*, *Györi*, *Györgyő*.

Rokon nevei *Györgyike*, amelyet a XIX. században a *Georgina* magyarosítására ajánlottak, valamint a *György* férfinév francia eredetű női párja, a *Zsorzsett*. A *Georgine* becézőjéből keletkezett a *Gina* név. Lásd 19. ábra (*György*).

Férfi párja *György*. Lásd 19. ábra (*György*).

Idegen megfelelői A *Györgyi* névforma idegen nyelvekben nem fordul elő. Közvetetten idegen nyelvű rokonainak a görög–latin *Georgius* név nők megnevezésére használatos alakjait tekinthetjük.

Híres viselő *Sáfrán Györgyi* (1911–1985) irodalomtörténész, pedagógiai író, könyvtáros.

Köznevesülve *Györgyike* a népnyelvben egy növényfajta neve (*Dahlia variabilis*), amelyet a Szigetközben és Nógrádban *györgyina*, Somogyban *gyurgyina* néven ismernek.

H

Hajnalka

Eredete A XIX. század első felében alkották a *hajnal* szóból. Az 1830-as években nagyon divatos volt, sokszor kicsinyítő képző nélkül, *Hajnal* alakban is használták.

Védőszentje *Aurea* (+666), másként *Aurora* párizsi apátnő. Ünnepnapja: október 4.

Névnapja március 27., június 19., október 4.

Gyakorisága A korábbi évszázadok 25 leggyakoribb nevet tartalmazó statisztikáiban nem szerepel. 1967-ben 521 leány kapta a *Hajnalka* nevet, ezzel a népszerűségi lista 31. helyén állt. A következő évtizedekben folyamatosan csökkent a népszerűsége. 1983 és 1987 között 36. volt 3203 képviselővel. 1996-ban a gyakorisági lista 83. helyére került. Ebben az évben 184 kislány kapta első és 49 második névként. 2000-ben a 101. volt 123 első és 38 második névválasztással. 2006-ban az összlakosság statisztikájában az 55. helyen állt, a magyar nők közül 24 829 fő viselte első és 3209 második névként a *Hajnalka* nevet.

Becézése *Hajci, Hajnácska, Hajnal, Hajni, Hajni-Bajni, Hajnika, Hajnus.*

Rokon nevei A *Hajnalka* rövidülésével keletkezett *Hajnal*, valamint a *Hajna*, amelyet Vörösmarty Mihály alkotott a *hajnal* szóból.

Idegen megfelelői A magyar közszóból keletkezett név csupán a magyar névkincsben fordul elő. Jelentése alapján idegen nyelvi megfelelője lehet a latin eredetű *Auróra* 'hajnal, hajnalpír' név.

Családnévként *Hajnalka* nevünk keletkezésekor már kialakultak a magyar családnévek, így családnévként nem fordul elő. De több családnév is keletkezett a név közszói alakjából, 'virradat, pirkadat', illetve 'a hajnalban munkához látó ember' jelentéssel, például *Hajnal, Hajnali*.

Híres viselői *Hügel Hajnalka*, művésznevén Honthy Hanna (1893–1978) színésznő, operettprimadonna.

Hajnalka álnéven alkotott korának népszerű költője, *Rózsáagi Antalné Bálintffy Etelka* (1844–1906).

Művészetben A *Hajnalka* név létrejöttében és népszerűvé válásában szerepe volt Vörösmarty Mihály *Zalán futása* című eposzának, amelynek egyik hősnője *Hajna*.

Meg ne sebezzétek könnyű kis lábait, átkos
Tüskék, s rút kórók; ti hajoljatok ifjú virágok,
S gyenge füvek deli *Hajna* piros talpának alája.

A *hajnal* közszó és a *Hajnalka* tulajdonnév összekapcsolása teszi emlékezetessé Babits Mihály *Anyám nevére* című versét.

Hajnalka volt az édesanyám,
hajnalra születtem én.
S lelkemben már ily fiatalon
nincs hajnal, semmi remény,
nincs hajnal nincs vidámság,
nincs hajnal, nincsen öröm.
Hajnalka volt az édesanyám
s csak alkony az örököm.

Szólások A név alapjául szolgáló *hajnal* közszó szólásainkban is előfordul. *Szép, mint hajnal a kéményen*, ezt a régies szólásunkat gúnyos értelemben akkor mondták, ha valami nem volt szép. *Szeretem a hajnalt* – bizalmas stílusban a felháborodás, hitetlenség kifejezése, más szavakkal: 'ugyan már, micsoda beszéd ez?!' Régies közmondásunk tartalma arra utal, nem attól függ valaminek a bekövetkezése, hogy várják-e, beszélnek-e róla előre: *Eljön a hajnal, ha a kakas nem kukorékol is*.

Csúfoló

Hajna, Hajna,
vereshajma.

Köznevesülve A nyelvjárásokban sokféle elnevezése van a *hajnalka* (Ipomoea) virágnak, például *hajnalicska*, *hajnalikisasszony*, *hajnalszépe*. A világos színű, gyenge kukoricahajtás neve egyes helyeken a *hajnaltengeri* vagy *hajnalka*.

Henrietta

Eredete A *Henriett* név latinus továbbképzése. A germán eredetű *Henrik* (a név elemeinek jelentése 'ház, bekerített hely' + 'hatalmas, uralkodó') férfinév francia, kicsinyítő képzős női formájából származik.

Védőszentje A *Henrik* név védőszentjei közül választhatunk a *Henrietták* számára.

Névnapja január 25., március 2., 16., július 13.

Gyakorisága Az 1980-as, 1990-es években vált gyakori névvé. Az 1983–87-es névlista szerint ezekben az években összesen 1358 kislány kapta a *Henrietta* nevet. 1996-ban 303 alkalommal anyakönyvezték első és 32 esetben második névként. Ebben az évben az 57. volt a gyakorisági listán. 2000-ben a 72. lett, 207-en első, 19-en második névként kapták ezt a nevet. 2006-ban az összlakosság statisztikájában a női nevek között a *Henrietta* a 87. helyen állt, első névként 11 455, míg másodikként 852 fő viselte.

Becézése *Henci*, *Hencike*, *Hencsi*, *Hencsike*, *Heni*, *Henike*, *Henni*, *Henri*, *Henrike*, *Hetti*, *Jetti*.

Rokon nevei *Henriett*, valamint a névből más nyelvekben önállósult becéző alakok: a cseh *Indra*, a német *Jetta* és a német, olasz, spanyol nyelvben előforduló *Rika*. Lásd 20. ábra (*Henrik*).

Férfi párja *Henrik*. Lásd 20. ábra (*Henrik*).

Idegen megfelelői Más nyelvekben is gyakori. Az angolban szintén a *Henrietta* alakkal találkozunk, míg a svédben a *Henriette*, *Henrike*, a németben a *Hendrika*, *Hendrike*, az olaszban az *Enrica*, *Enrichetta*, a spanyolban az *Enriqueta*, a csehben a *Jindra*, *Jindřiška*, a franciában a *Henriette*, a horvátban, szerbben a *Henrijeta*, a lengyelben a *Henrieta*, *Henryka* alakváltozat a használatos.

Híres viselő *Mária Henrietta* (1836–1902) főhercegnő, belga királyné, József nádor és Mária Dorottya hercegnő legkisebb gyermeke.

I

Ibolya

Eredete Magyar névalkotással keletkezett a hasonló nevű virágnévből, amely a latin *viola* szóból származik. Ennek régi magyar alakváltozata az *ivola* ~ *ivolya*. Belőle alakult ki az *ibolya* szó. A *viola* és az *ibolya* szó jelentésének elkülönülése csak a XIX. század második felében következett be. Addig különféle illatos virágok megnevezésére szinonimaként használták a két szót. Az Árpád-korban, a XIII. század végétől fordul elő női névként. Valószínű, hogy már a latinban női névként alkalmazták, így lett a magyarban is személynév belőle. Erre utal a *Violenta*, *Violent* alakok XIII-XIV. századi előfordulása. A középkorban a *Viola*, az *Ivola* és az *Ibolya* nevet egyaránt megtaláljuk, minden bizonnyal bóknévként, hiszen a középkori kertek egyik legnépszerűbb virága a *viola* ~ *ibolya*, amely a virágszimbolikában a szerénység jelképe.

Hamvas Béla a következőket írta a virágnevekből kialakult keresztnevekről: „...elhatároztam, hogy gondolkozni fogok rajta, s csak akkor nyugszom, ha a titok nyitját megtalálom. Meg fogom írni a virágszedés lélektanát.

Akkor persze még sejtelmem sem volt a lélektanról, csak azt értettem, hogy a virágot a lélek szedi. Miért? Ma sem tudom. Nyilván valami rokonság van közöttük. Minél inkább lélek valaki, annál inkább virág. A nő. Különösen a leány. A gyermek. Főként a kisbaba. Női nevek: *Ibolya*, *Rózsa*, *Viola*, *Piroska*, de férfivirág is van: *Nárcisz*.”

Védőszentjei A *Hipolit* név védőszentjei közül választhatunk az *Ibolyák* számára. *Hippolytus* (+235) vértanú, egyházi író, az első ellenpápa.

Ünnepnapja: augusztus 13.

Galantini Boldog Hippolytus (+1619) már fiatalon a szegény gyermekek nevelésének szentelte az életét. Ünnepnapja: március 20.

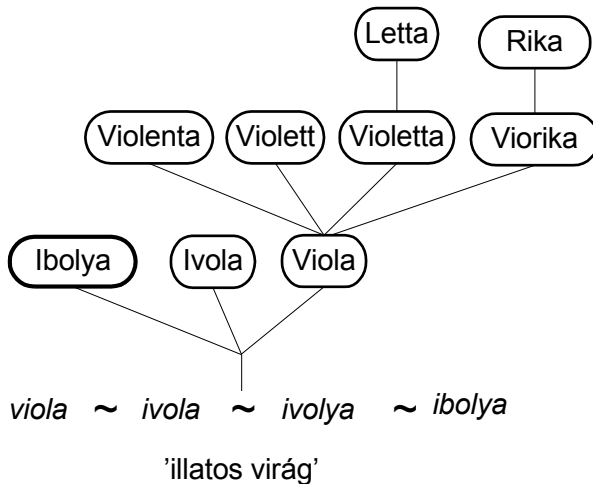
Névnapja augusztus 7., 13., szeptember 12.

Gyakorisága A XVI–XVIII. században nem tartozott a divatos nevek közé. Az *Ibolya* név a XIX. és a XX. században vált népszerűvé. A XX. század közepén Debrecenben a 9. leggyakoribb női név volt, egy évtizeddel később Budapesten a 23. lett. 1967-ben 945 kislány számára választották, ekkor országosan is a 23. leggyakoribb név volt. A következő évtizedekben folyamatosan csökkent a népszerűsége. 1983 és 1987 között 1342 alkalommal anyakönyvezték. 1996-ban a gyakorisági lista 114. helyére került. Ebben az évben 83 kislány kapta első és 35 második névként. 2000-ben a 129. volt 63 első és 38 második névválasztással. 2006-ban az összlakosság statisztikájában a 30. helyen állt, a magyar nők közül 44 352 fő viselte első és 8018 második névként az *Ibolya* nevet.

Becézése *Ibcsi, Ibi, Ibike, Iboly, Ibolyácska, Ibolyka, Ibus.*

Rokon nevei Az *Ibolya* régi magyar alakváltozata, az *Ivola*, valamint középkori alakja, a *Viola* és az utóbbi származékai: középkori változata a *Violenta*, francia kicsinyítő képzős származéka a *Violetta*, olasz kicsinyítő képzős alak a *Violetta*. Az utóbbi becézőjeként keletkezett a *Letta*. Román eredetű, 'ibolya' jelentésű virágnév a *Viorika*. A *Rika* név az utóbbi névalak – és a hozzá hasonló névformák (*Friderika, Ulrika, Rikarda*) – becézőjeként önállósult.

57. ábra. Az *Ibolya* név rokon nevei

Idegen megfelelői Az *Ibolya* névnek idegen nyelvű megfelelői nincsenek. A vele rokon *Viola* az angol, az olasz és a skandináv nyelvekben használatos.

Híres viselői Nagy *Ibolya* (1864–1946) színművész.

Darvas Ibolya (1910–1990) operaénekesnő.

Szilassy Ibolya (1916–1973) színésznő, rádióbemondó.

Ibolyka volt az álneve *Harmath Lujza* (1846–1910) írónőnek.

Művészetben Molnár Ferenc színdarabjának címe *Az ibolya*, amelynek egyik főhőse az „ibolya természetű Ilonka”.

Az *ibolya* és a *viola* virágénekekben és népdalokban gyakran előfordul asszonyok, lányok kedveskedő megszólításaként.

Olvad a hó, tavasz akar lenni,
De szeretnék kék ibolya lenni.
Se ibolya, se rózsza nem vagyok,
Csak egy szegény szolgálégény vagyok.

*

Cifra a palota,
Zöld az ablaka,
Gyere ki te tubarózsa,

Vár a viola.

*

Kislány vagyok én,
Majd megnövök én,
Kell-e rózsza vagy ibolya?
Azt is adok én.

*

Kék ibolya búra hajtja a fejét.
Mert a harmat nem öntözi a tövét.
Szállj le harmat kék ibolya tövére,
most találtam egy igaz szeretőre.

Népszokások Erzsébet királyné kedvenc virága az ibolya volt. Saját maga rendelkezett arról, hogy a gödöllői kastélyban lakosztályát ibolyaszínű kárpitokkal burkolják. Amikor a királyné Gödöllőre érkezett, a kastély kertjébe árvácskát és ibolyát ültettek, még a királyné szappana is ibolyából készült. Erre emlékezve minden tavasszal megrendezik az Ibolya Nap című programot.

A Fővárosi Állat- és Növénykertben júniusban, a Növények napján azoknak a 14 éven aluli gyermekeknek, akiknek keresztnéve *Virág* vagy valamely virág neve, például *Ibolya*, *Írisz*, *Viola* vagy *Hanga*, nincs szüksége belépőjegyre.

Az ibolya az ehető növények közé tartozik. Virágát édességek díszítésére, cukrok, teák, ecetek illatosítására is felhasználják. Levelét saláták készítéséhez használhatjuk. Sőt a leveleket főve is fogyaszthatjuk levesek, szaftos ételek ízesítőjeként. Sok női parfüm virágillatának eleme az ibolyaillat.

Szólások Az ibolya közzóként fordul elő szólásainkban. *Szerény, mint az ibolya*, mondják, ha valaki nagyon szerény. Néha gúnyos értelemben, ellenkező jelentéssel használják. *Alulról szagolja az ibolyát* – tréfás vagy gúnyos kifejezése annak, hogy valaki már nincs az élők sorában.

Köznevesülve Az *ibolya* (*Viola*) közzóként az *ibolyafélék* családjának nemzetségét jelöli. Magyarországon több faja él, például *illatos ibolya*, *erdei ibolya*, *kék ibolya*, *borzas ibolya*, *sárga ibolya*.

Ida

Eredete Germán eredetű név. Önálló névként a jelentése 'tevékeny, serény'. A németben az *Ida-*, *Idu-* kezdetű, többnyire ma már nem használatos, összetett nevek rövidülése is, például *Idaberga*.

Védőszentjei *Herzfeldi (Westfalen) Szent Ida* (+825?) Ekbert szász herceg felesége, öt gyermek anyja. Özvegségében vagyonát szétosztotta a szegények között, Herzfeldben zárdát alapított. Itt nyugszik, sírja ma is zarándokhely. *Ida* a szülés előtt álló anyák pártfogója. Ünnepe napja: szeptember 4.

Boldog Ida (+1113) előkelő lotharingiai családból származott. Bouillon Gottfriednek, az első kereszties hadjárat vezérének édesanyja volt. Özvegségre jutva vagyonát a templomoknak és a kolostoroknak adományozta. Ünnepe napja: április 13.

Toggenburgi Boldog Ida a XIII. században élt reklúzaként, azaz olyan remete volt, aki befalaztatta magát a cellájába. Ünnepe napja: november 3.

Névnapja március 13., április 13., május 6., szeptember 4., 6., november 3.

Gyakorisága A XIX. században a reformátusok körében volt kedvelt név. Az 1870–75-ös statisztika szerint körükben a 18. leggyakrabban választott női név volt. Az ebben az időszakban született kislányok 0,40%-a lett *Ida* a református felekezethez tartozók között.

A XX. század második felében rohamosan csökkent a népszerűsége. 1967-ben csupán 72 fő kapta. Az újabb, 1983–87-es névlista szerint ezekben az években összesen 87 kislányt neveztek el *Idának*. Az 1990-es évektől a 10-nél többször választott női nevek statisztikájában már egyáltalán nem szerepel. 2006-ban az összlakosság statisztikájában a női nevek között az *Ida* a 89. helyen állt, első névként 11 365, míg másodikként 1842 fő viselte. Érdekes, hogy Svédországban és Norvégiában napjainkban is kedvelt név, gyakran adják a szülők kislányuknak.

Becézése *Ica, Icu, Icuka, Idu, Iduci, Iduka, Idus, Iduska*.

Idegen megfelelői Számos nyelvben megtalálhatjuk az *Ida* nevet ugyanebben a formában, így például az angolban, a csehben, a horvátban, a németben, a lengyelben, a románban, az oroszban, a spanyolban, az olaszban. A francia nyelvben az *Ide* alakváltozat a használatos.

Híres viselői *Komlóssy Ida* (1822–1893) drámai színésznő.

Ferenczy Ida (1839–1928) Erzsébet királyné felolvasónője.

Benza Ida (1846–1880) opera-énekesnő, a Nemzeti Színház tagja.

Kelen Ida (1873–1911) zongoraművész, zenetanár.

Dancsházi Oláh Ida (1873–1938) író, rövid ideig a *Színház* című lap főszerkesztője.

Benczúr Ida (1876–1970) festő, Benczúr Gyula leánya.

Móricz Ida (1894–1987) szobrász, grafikus, keramikus, Móricz Zsigmond húga.

Urr Ida (1904–1989) költő, orvos.

Péterffy Ida (1906–1984) ének-zene tanár, zenei író.

Turay Ida (1907–1997) színésznő, a Nemzeti Színház tagja.

Művészetben Gárdonyi Géza *Ida regénye* című műve a zárdában nevelkedő *Ida* és a művészetéért, szeretett hűgáért érdekházasságra is képes Balogh Csaba ösztetálkozását, szerelmük kibontakozását meséli el. A regényt többször megfilmesítették.

Csúfoló

Ida-Bida,
vaskaliba.

Ildikó

Eredete Germán eredetű név, amely először egy VI. századbéli gót történetíró latin nyelvű műveiben fordult elő Attila, hun király második feleségének nevéként. Ugyanez a személy a Niebelung-énekként ismert középfelnémet hősi eposzban *Kriemhilda* néven szerepelt. Ennek az összetett névnek a jelentése 'sisak' + 'harc'. A *Kriemhilda* egyik becézője a név első szótagját elhagyó, csonkulással keletkezett *Hilda*, amely gyakran váltakozott az *Ilda* formával. Ennek kicsinyítő képzős alakja a magyar névkincsben önállóan élő *Ildikó*, amely a latin forrásokban *Ildico* alakban fordul elő. Magyarországon Arany János eposza, a *Buda halála* tette ismert és kedvelt névvé. Egy másik magyarázat szerint az *Ildikó* név a germán eredetű *Hildegárd* névből is keletkezhetett. E név elemeinek jelentése 'harc' + 'védett hely'. A *Hildegárd* rövidülése ugyancsak a *Hilda* formát eredményezi.

Védőszentje *Hildegard* (+1179) német apátnő. Bűnbánatot hirdetve bejárta egész Németországot. Vallásos írásaival a német misztika, orvosi műveivel a német természettudomány megalapítója. Ünnepe: szeptember 17.

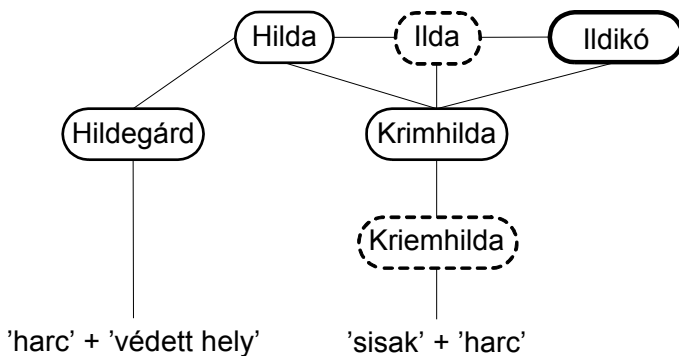
Névnapja március 10., április 30., szeptember 17., 21., 23., november 17.

Gyakorisága A XX. század közepén a fővárosban a 12., egy évtized múlva a 8. leggyakoribb név volt. 1967-ben már a 3. helyre került az országos gyakorisági listán. Ebben az évben 3987 kislányt anyakönyveztek *Ildikó* néven. A következő évtizedekben egyre csökkent a népszerűsége. 1976-ban a 9. helyre került. 1983 és 1987 között a 20. leggyakoribb női név volt 5039 képviselővel. 1996-ban a 68. helyen állt. Ebben az évben 242 gyermek kapta első és 99 második névként. 2000-ben a 97. helyre került 133 első és 81 második névválasztással. 2006-ban az összlakosság statisztikájában a 13. helyen állt, a magyar nők közül 89 533 fő viselte első és 11 606 második névként az *Ildikó* nevet.

Becézése Sokféleképpen becézhetjük, például *Ilcsi, Ilda, Ildi, Ildike, Ildó, Ildus, Ili, Ilkó* vagy ikerítéssel: *Ildi-Bildi* vagy *Ildi-Csildi* alakban, esetleg csonkulással: *Dikó*.

Rokon nevei A germán eredetű *Hildegárd, Hilda* és *Krimhilda*.

58. ábra. Az *Ildikó* név rokon nevei

Idegen megfelelői Az *Ildikó* névnek idegen nyelvi megfelelői nincsenek, de a vele rokon *Hilda, Hilde* az angol, a német, a holland és a skandináv nyelvekben is használatos.

Híres viselő *Gombos Ildikó*, Mihály Sándorné (1947–1984) geológus. Nevét új faj, a *Coscinodiscus Ildicoi Hajós* őrzi.

Művészetben Az Ildikó név Magyarországon a reformkor idején vált ismertté, Arany János *Buda halála* című eposzának megjelenése után. A költeményben legtöbbször az *Ildikó* név szerepel, de Arany említi a királynőt *Ilda*, *Hilda*, sőt *Krimhilda* néven is. Megérkezését férjének, Etelének táborába így írja le Arany János:

Ildikó azonban feljöve, mint hajnal,
Rózsa teljes képpel, szőke arany hajjal;
Jöve napkeletről, hol a hajnal támad,
Fénye, vidámsága Etele urának.

Lágy hintaja himbál szelíd paripákon,
Maga henyél selymes, dagadó párnákon;
Mellette a kasban, Aladár ficánkol,
Atyja-felé örvend, szeme, arca lángol.

Kétfelül a hintón s két sorral utána
Léptet az udvarnak száz-száz deli lyánya;
Földet söpör úszó fátyoluk szegélye,
Arcokat ingerli a lovaglás kéje.

Babits Mihály így kezdi fogadott leányáról szóló, *Ildikó* című versét:

A messze kertutakon,
lépcsőkön, terraszokon,
a fűvek tengere közt,
sugaras domb oldalán
és fõn a cseresnyefán,
cseresnyefa tetejében,
homokja selyem ölében
vagy hintán, felleg előtt
meg-megpillantom õt
hol erre, hol arra,
minthogyha lepke volna
amilyen egyszerre annyi

virághoz hű tud lenni,
itt is meg ott is ott van,
el is száll, mégis ott van
mert mindig visszajő,
és éppen ilyen ő.

Csúfolók

Ildikó,
kisdikó.

*

Ildikó,
rúgjon meg a kiscsikó!

Ilona

Eredete A *Helena* névből származik. A görög *Helené* jelentésére kétféle magyarázatot ismerünk. Az egyik a *hélios* 'nap' szóhoz kapcsolódik, a másik a *szelené* 'hold' szó származéka. Hogy az utóbbi jelentés is szerepet játszhatott a névadásban, mi sem bizonyítja jobban, mint hogy a női szépséget az ókorban a Holdnak tulajdonították. A görög szó legpontosabb magyar megfelelője a *Fénylő*, *Fényeske* lehet.

A magyar nyelvbe latin, esetleg szláv közvetítéssel került, és szabályos nyelvi változásokkal alakult ki mai hangalakja: *Helena* > *Elena* > *Ilana* > *Ilona*; *Jelena* > *Jelona* > *Ilona*. Az Árpád-korban ismert és kedvelt női név, a XII. század elejétől folyamatosan előfordul írásban. Népszerűségéhez hozzájárulhatott a középkori Trója-regény Helénájának és az Árgirus-mese Tündér Szép Ilonájának alakja.

Védőszentjei *Szent Heléna* császárné (+330) Nagy Konstantin római császár édesanyja, aki templomokat emelt a Szentföldön, és kiásatta Jézus Krisztus keresztyét. A keleti egyház Szent Ilonája az Igor-énekből ismert orosz nagyfejedelem édesanyja, aki uralkodása idején sokat tett a kereszténység elterjedéséért. A képzőművészetben császárnői öltözetben koronával, Krisztus keresztyével és szenvedéseinek eszközeivel ábrázolják. Ünnepe: augusztus 18.

Magyarországi Boldog Ilona (?1220–1270) a XIII. század jelentős személyisége, a Veszprémben letelepedett apácák első magyar származású tagja. Képzőművészeti ábrázolásain fehér szerzetesi ruhában fekete köpenyben és fátyolban látható, liliummal és stigmákkal.

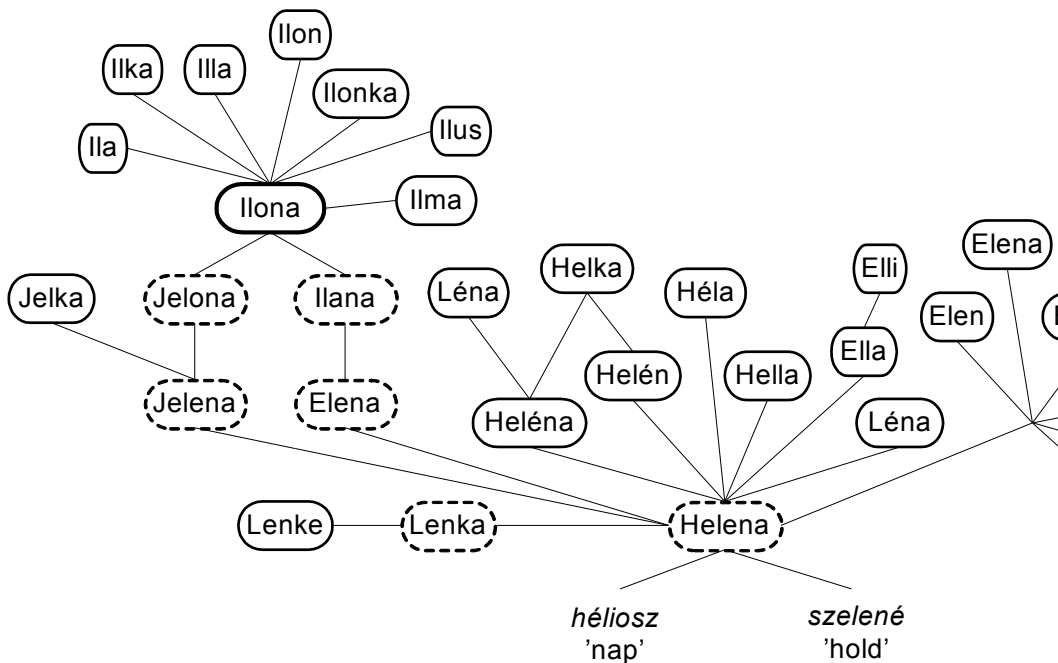
Rajtuk kívül az *Ilona* és a *Heléna* névnek több védőszentjét is ismerjük.

Névnapja április 23., július 21., 31., augusztus 18., szeptember 23.

Gyakorisága A XVI. században vált népszerűvé. A XVI. század elején a gyakorisági lista 2., a század végén a 9. helyén szerepelt. A XVII. században a 13., a XVIII. században ismét előre tört, a 6. helyen állt. A budapesti névadási szokásokat vizsgálva láthatjuk, hogy a XIX. század végén az *Ilona* a 4. leggyakoribb név volt, a XX. század elején a 6., 1959-ben pedig a 9. Az országos statisztika alapján 1967-ben a 11. helyen állt, ebben az évben 1843 kislány kapta ezt a nevet. A következő évtizedekben rohamosan csökkent a népszerűsége. A nyolcvanas évek közepén, 1983 és 1987 között mindössze 1750 gyermeket neveztek el így, ezzel az *Ilona* név a gyakorisági lista 56. helyére került. 1996-ban a 99. volt 116 első és 133 második névválasztással. 2000-ben a 113. helyre került, ekkor 84-szer anyakönyvezték első és 128-szor második névként. 2006-ban az összlakosság statisztikájában a 3. helyen állt, a magyar nők közül 221 255 fő viselte első és 30 133 második névként az *Ilona* nevet.

Becézése A név régi voltát, népszerűségét a sokféle becézés is bizonyítja, például *Cica, Cila, Cili, Ica, Icácska, Icó, Icu, Icuka, Iculi, Icus, Icuska, Ila, Ilácska, Ilca, Ilcsa, Ilcsi, Ilcsike, Ili, Ilike, Ilka, Ilkó, Ilkócska, Illa, Ilók, Ilon, Ilonca, Ilonka, Ilu, Iluci, Ilus, Iluska, Inci, Incike, Lina, Lola, Lona, Lonci, Lonka, Pila, Vica*.

59. ábra. Az *Ilona* név rokon nevei

Rokon nevei Részben a *Heléna* név idegen formáiból, esetleg becéző alakjaiból önállósultak. Angol és francia változatból származik az *Elen*, spanyol és olasz az *Elena*, *Elidána*, *Elina*, újjörög forma az *Eleni*, német és svéd rövidülés az *Elin*, több nyelvben meglévő becéző az *Ella*, *Elli* és a *Léna*. Német becézőből származik a *Héla*, *Hella*, angolból a *Helén*, egy magyar regében szereplő tündér neve a *Helka*. A szláv *Jelena* formából keletkezett a *Jelka*, valamint a szintén szláv *Lenka* alakból lett a magyar nyelvben, a XIX. században *Lenke*. A rokon nevek másik része az *Ilona* magyar becézőjéből önállósult. Ezek az *Ila*, *Ilka*, *Illa*, *Ilon*, *Ilonka* és az *Ilus*. Az első két név kivételével az 1998-as utónévkönyvben jelentek meg először mint önálló keresztnév. Valószínűleg az *Ilona* és a *Vilma* név összevonásával keletkezett az *Ilma* nevünk, Vörösmarty Mihály alkotásaként.

Idegen megfelelői *Ilona* nevünk azon kevesek közé tartozik, amelyek a magyar nyelvből más nemzetek névkincsébe is bekerültek. Századunk elejétől a finn nevek között is megtaláljuk. Népszerűségéhez bizonyára hozzájárul, hogy

alakja, hangzása a finn *ilo* 'öröm' szót idézi fel. Az *Ilona* névforma a litvánban is használatos. Az angolban *Helen* vagy *Helena*, írül *Ellen*, franciául *Hélène*, oroszul *Jelena*, németül *Helene*, portugálul és spanyolul *Helena*.

Családnévként Néhány anyanévi eredetű családnév becéző formákat őriz, például *Ila*, *Ilka*, *Illá*, *Illó*, *Illócs*, *Illók*, *Illók*, *Ilonka*. A legtöbb névforma az *Illés* névből is származhat, ebben az esetben apanévi eredetű családnévként tartjuk számon. A XVI-XVII. században találunk néhány példát családnévként az anya nevének alapalakban való szerepeltetésére: *Ilona*.

Híres viselői Az elmúlt századokban sokan viselték ezt a nevet az uralkodó családok tagjai közül, például a XI. században I. Béla király leánya, aki férje révén horvát királyné lett; a XII. században II. (Vak) Béla felesége, a szerb származású *Jelena*; de *Ilonának* hívták IV. Béla király egyik leányát is.

Néhány híres *Ilona* a magyar művelődéstörténetből:

Zrinyi Ilona (1643–1731) grófnő, I. Rákóczi Ferenc, majd özvegysége után Thököly Imre felesége.

Mauks Ilona (1855–1926) Mikszáth Kálmán felesége.

Pálmay Ilka, Petráss *Ilona* (1859–1945) színésznő, író.

Várady Ilona, Vándor Iván (1882–1962) író, a Magyar Írók Körének alapítója.

Harmos Ilona (1889–1936) színésznő, írói nevén *Görög Ilona*, Kosztolányi Dezső felesége.

Tanner Ilonka (1895–1955) írói nevén Török Sophie, Babits Mihály felesége.

Andor Ilona, Adrigán (1904–1977) karnagy, zenepedagógus.

Elek Ilona (1907–1988) vívó, zeneszerző.

Vargha Ilona (1910–1973) törvívó, világ- és Európa-bajnok, edző, iparművész.

Ács Ilona, Zimmermann (1920–1976) úszó, Magyarország örökös úszóbajnoka.

Borsai Ilona (1924–1982) népzenekutató, zenetörténész.

Művészetben A görög mondavilágból közismert a spártai királyasszony, *Helené* története, akit a föld legszebb asszonyának tartottak. Parisz, trójai királyfi Aphrodité segítségével elrabolta őt. Szépsége annyira elbűvölte a trójaiakat, hogy vállalták érte a hosszan tartó háborúskodást. Helené története, világgraszoló szépsége a művészeket minden korban foglalkoztatta. Homérosz megrajzolta alakját az Iliásban és az Odüsszeiában, de írt róla Euripidész, Ovidius, Vergilius, Dante, Marlow, Goethe és sokan mások. Ő a főszereplője

Jacques Offenbach híres operettjének, a *Szép Helénának*, valamint Christoph Willibald Gluck *Paris és Helena* című operájának.

A XV. században lett közismert *Argirus királyfi és Tündér Ilona története*, amely nem más, mint Parisz és Helené ókori mondájának a középkor gondolatvilágához igazított változata. Magyar nyelven Gyergyai Albert fordításában terjedt el, de a történettel több népmesénkben is találkozhatunk.

A népballadákban is előfordulnak Ilona nevű szereplők. Megismerkedhetünk a szívtelen *Budai Ilona* történetével, a lenvirág-szemű *Görög Ilona* és Zetelaki László sorsával és a bírótól gúnára árát behajtó *Szép Ilonával*. Sokan ismerik *Ilók* és az együgyű Mihók tréfás meséjét.

Petőfi Sándor *János vitézének Iluskájáról*, Vörösmarty Mihály *Szép Ilonkájáról* már az iskolai tankönyvekben olvashatunk. Kosztolányi Dezső *Ilona* című verséből felfedezhetjük, mennyi muzsika, mennyi szín és mennyi költőiség rejtőzik az *Ilona* névben.

Lenge lány,
aki sző,
holdvilág
mosolya:
ezt mondja
a neved,
Ilona,
Ilona.

[...]

Lelkembe
hallgatag
dalolom
lallala,
dajkálom
a neved
lallázva,
Ilona.

Földrajzi névként *Szent Ilona szigete* az Atlanti-óceán déli részén található.

Nevét onnan kapta, hogy 1502. május 22-én, Szent Ilona napján fedezte fel egy portugál hajós.

Csúfolók

Ilona-Pilona, pánkáló,
Szunnyodik a szolgáló.
Nem szunnyodok, instálom.
Csak a fogam piszkálom.

*

Ilona-Bilona, bakkecske
Háromlábú menyecske.

*

Ilike,
Egyik lába kicsike.

*

Fonj, *Pila*, fonj!

*

Icus, Icus,
cirmos cicus.

Köznevesülve A nyelvjárásokban közszóként is találkozhatunk ezzel a névvel. Az ország egyes vidékein *ilona* vagy *ilonca* a neve a szőlő hajtásait és leveleit megtámadó apró hernyónak. Másutt a bodobácsot vagy a katicabogarat nevezik *ilonabogárnak*. Az állatnevek közül ismert még az *ilonabéka*, az *ilonakeszeg* és az *ilona*, amely egy apró, zsíros húsú hal megnevezése. Növénynevekben az *ilonahagyma* és a *kékilonka* összetételben fordul elő, így nevezik az ország legtöbb helyén májvirágként ismert boglárkafélét (*Hepatica triloba*). Érdekes népnyelvi adalék, hogy az *ilonka* szó köznévként vakarcsot jelent. A vakarcs a kenyérsütéskor a maradékból, az összekapart tésztából sült kis kenyérdarab neve.

60. ábra. Az *Ilona* név becézői

így a 26. leggyakrabban választott név volt. A következő évtizedekben rohamosan csökkent a népszerűsége. 1983 és 1987 között 542 alkalommal anyakönyvezték. 1996-ban a 162. helyen állt a gyakorisági listán. Ebben az évben 36 alkalommal anyakönyvezték első és 30 esetben második névként. 2000-ben a 272. helyre került 11 első és 33 második névválasztással. 2006-ban az összlakosság statisztikájában a 14. helyen állt, a magyar nők közül 89 339 fő viselte első és 10 166 második névként az *Irén* nevet.

Becézése *Csiri, Ircsi, Irénke, Iri, Irike, Irke, Piri.*

Rokon nevei A szláv alakváltozatból keletkezett *Irina* és *Erina*, a német és finn *Irène*, valamint régi magyar alakváltozata, a *Jerne* név.

Férfi párja Közvetetlen rokona az ugyanazon tőből keletkezett *Iréneusz* férfinév, valamint ennek alakváltozatai, az *Ernye* és a *Jernő*.

Idegen megfelelői Az angol, német, olasz, finn nyelvben és a skandináv nyelvekben *Irene*, franciául *Irène*, a szláv nyelvekben *Irina* vagy *Irena*.

Híres viselői *Kiss Irén* (1869–1942) színésznő.

Varsányi Irén (1880–1932) színésznő.

Götz Irén Júlia (1889–1941) kémikus, az első magyar női kémiaprofesszor.

Sebestyén Irén, N. (1890–1978) nyelvész, műfordító.

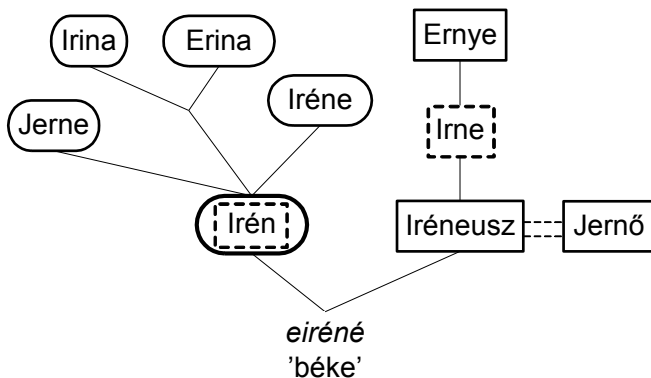
Gulácsy Irén (1894–1945) író.

Művészetben Kisfaludy Károly *Irene* című tragédiája (1820) a hazafiság drámája, amelyben *Irene*, a szép görög leány feláldozza magát hazájáért.

Csúfoló

Iri-Biri,
csiribiri.

61. ábra. Az *Irén* név rokon nevei

Irma

Eredete Germán eredetű név. Egyes vélemények szerint az *Irm-* vagy *Erm-* kezdetű nevek becézőjéből önállósult. Ennek a névelemnek a jelentése 'az egész, az összes; egyetemes, általános'. Az előtag valószínűleg azonos *Irmin* ~ *Ermin* germán istenség nevével. Ebből keletkezett az *Emma* név is. Más vélemény szerint a fenti előtag egy germán néptörzs, a *hermion* nevére utal.

Védőszentjei *Szent Irmgard* (†851) I. Lothar német császár felesége.

Ünnepnapja: március 20.

Kölni Szent Irmgard (†1082?) grófi család sarjaként vagyonából alapítványokat tett a szegények és a betegek javára. Ünnepnapja: szeptember 4., 14.

Névnapja március 3., 20., május 3., június 2., szeptember 8., 12.

Gyakorisága Budapesten a XIX. század végén a 14. leggyakrabban választott név volt, de a következő évtizedekben eltűnt a 25 legdivatosabb név közül. 1967-ben az egész országban 85 kislány kapta az *Irma* nevet. A következő években rohamosan csökkent a népszerűsége. 1983 és 1987 között mindössze 75 alkalommal anyakönyvezték. Sem 1996-ban, sem 2000-ben nem szerepelt a 10-nél többször választott nevek között. 2006-ban az összlakosság statisztikájában a 68. helyen állt, a magyar nők közül 17 182 fő viselte első és 2100 második névként az *Irma* nevet.

Becézése *Irmácska, Irimi, Irmike, Irmu, Irmuci, Irmus, Irmuska, Muci, Mucika.*

Rokon nevei Az ugyancsak germán eredetű *Emma*, valamint becéző formája, az *Emmi*. Ugyanezt az előtagot találjuk meg az *Ermelinda* névben. Feltehetően hasonló tőből származik a szintén germán eredetű *Imelda*.

Idegen megfelelői Az angol, a német, az olasz, a spanyol és a finn nyelvben egyaránt használatos az *Irma* névforma.

Híres viselői *Beniczky Irma* (1828–1902) író.

Drucker Irma (1838–1912) tanár. Nevelői tevékenységét Jókai Mór is nagyra értékelte.

Török Irma (1871–1945) drámai színésznő, a Nemzeti Színház örökös tagja.

Greisiger Irma (1882–1947) botanikus, a kolozsvári egyetem első matematika–természettudományi szakos női hallgatója.

Patkós Irma (1900–1996) színésznő, primadonna.

Művészetben Molnár Ferenc ismert színművének, az *Üvegcipő* című darabnak *Irma* az egyik főszereplője.

Irma a főszereplője Breffort–Monnot *Irma, te édes* című, világszerte ismert zenés komédiájának, amelyből nagy sikerű film is készült.

Köznevesülve *Kocsis Irma* egy szőlőfajta és a belőle készült fehérbor neve. Kocsis Pál nemesítő 1929-ben előállított fajtája, amelyet a lányáról nevezett el.

J

Jolán

Eredete Írói névalkotás. Dugonics Andrásnak a *Jólánka, Etelkának leánya* című regényében (1803) szerepelt először. Forrása egyesek szerint a középkori magyar *Jóleán* ('jó leány') név. De a görög eredetű *Jolanda, Jolánta* magyarításának is tekintették.

Védőszentje *Boldog Jolánta* (+1298), *Árpád-házi Boldog Jolán* IV. Béla királyunk leánya. Már gyermekkorában Kinga néniének, a lengyel királynénak az udvarába került, majd Boleszló nyugat-lengyelországi fejedelem felesége lett, három leánya született. Férje halála után Kingával együtt klarissza kolostorba lépett, majd a férjétől alapított gnieznoi rendház főnöknője lett. A kolostor kápolnájában temették el. Tisztelete a halála után azonnal elkezdődött, sírját zarándokok látogatták. Művészeti ábrázolásain fekete vagy barna szerzetesi öltözetet visel, valamint fehér kötélövet három csomóval, fekete fátylat és rózsafüzért. Gyakori kiegészítés a korona és a kereszt. Ha tevékenység közben ábrázolják, akkor legtöbbször betegeket ápol. Ünnepe: június 15.

Névnapja június 15., november 18., 20.

Gyakorisága Napjainkban nagyon ritka név, de a XIX. században és a XX. század elején, közepén gyakoribb volt. 1967-ben 196 kislány kapta a *Jolán* nevet. Az 1983–87-es névlistában 156 képviselővel szerepelt. 1996-ban első névként 21 alkalommal, másodikként 12 esetben anyakönyvezték a *Jolán* nevet. Ebben az évben a 222. volt a női nevek gyakorisági listáján. 2000-ben tovább csökkent a névviselők száma, a 232. helyen szerepelt 16 első, 23 második névválasztással. 2006-ban az összlakosság statisztikájában a női nevek között a *Jolán* a 38. helyen állt, első névként 32 007, másodikként 3874 fő viselte.

Becézése *Joci, Jocika, Jocó, Jola, Jolánka, Jolcsi, Joli, Jolika, Jolka, Jolóka, Lola.*

Rokon neve *Jolánta.*

Idegen megfelelői Előfordul a szerb, a horvát és a cseh nyelvben *Jolana* alakváltozatban.

Híres viselői *Jókay Jolán* (1849–1922) író, Jókai Mór bátyjának, Károlynak leánya.

Szigeti Jolán (1855–1907) színésznő, Vízvári Mariska színésznő anyja.

Simon Jolán (1885–1938) színésznő, Kassák Lajos felesége.

Székács Jolán (1890–1973) pszichológus.

József Jolán (1899–1950) író, József Attila nővére.

Tapolczai Jolán (1899–1982) színésznő, Vízvári Mariska színésznő lánya.

Fludorovits Jolán (1904–1955) nyelvész, Gombocz Zoltán tanítványa.

Zemplén Jolán (1911–1974) fizikus, fizikatörténész.

Berrár Jolán (1925–1985) nyelvész, főként a magyar történeti mondattannal foglalkozott.

Árvai Jolán (1947–2001) szerkesztő, filmrendező. Az ő nevét viseli a filmszakma közreműködői részére adható elismerés, az *Árvai Jolán-díj*, melyet 2002-ben alapítottak.

Művészetben Dugonics András *Jolánka, Etelkának leánya* című regényében (1803) unokahúgocskájának az alábbiakat írta: „Valamint Etelkát édes anyádnak kedvéért írtam, úgy annak leányát, *Jolánkát*, teéretted szereztem: hogy valamint *Jolánka* mindenkor állandó volt a Jóban, úgy te is, édes anyádra nézvén, magadat illendőképpen viselyled.”

Vörösmarty Mihály *Jolához* című költeményében így ír a szeretett hölgyhöz:

Nyájas szerelme szűz *Jolám* szívének,
Ha ömlesz át az édes ajkakon,
Ha fognak égni csókid arcomon,
A rég kívántak, szép száz csattanási?

Jolánta, a szépséges vak királyleány a főszereplője Csajkovszkij hasonló című operájának. A darab végére az orvosok tudásának és a szerelem erejének segítségével visszanyeri látását.

A mai irodalomban is megtaláljuk a Jolán nevet. Parti Nagy Lajos *Sárbogárdi Jolán*, a dilettáns író nevében először kisregényt írt *A test anygala* címen,

majd Jolán „testet ölt” az *Ibusár* című huszeretben. Itt Jolán egy kis forgalmista lány, aki titokban irodalmi karrieréről ábrándozik az isten háta mögötti vasútállomáson.

Judit

Eredete Az ószövetségi héber *Yehudit* névből származik, jelentése ’Júdeából származó nő, zsidó nő’. A név írásos előfordulását Árpád-kori okleveleinkben már 1075-ben megtaláljuk *Judith*, *Judit* formában.

Védőszentjei *Judit* története a Kr. e. II. században keletkezett, görög nyelven írott *Judit* könyvében maradt fent. Ezt a könyvet csak a katolikus Ószövetség közli, sem a héber, sem a protestáns Biblia nem vette fel. A történet a hellenizmus és a zsidó vallás szembekerüléséről tudósít, arról, hogy Isten megmenti népét, és az ellene fellépők kudarcot vallanak. A főhős a szent életű, fiatal özvegy, *Judit*. Amikor megtudta, hogy városát, Betiluát az asszír király seregei megtámadták, átment az ellenség táborába, és ott szépségét felhasználva törbe csalta Holoferneszt, a hadvezért. A részegen alvó vezérnek levágta a fejét, majd titokban elvitte azt Betiluába. A vezér nélkül maradt sereg „elmenekült a hegyvidék és síkság ösvényein”.

„Joakim főpap és Izrael fiai véneinek Jeruzsálemben székelő tanácsa eljöttek, hogy lássák az Úr nagy jóságát, amellyel elhalmozta Izraelt, továbbá, hogy találkozzanak Judittal és köszöntsék. Amikor beléptek hozzá, mindnyájan áldották ezekkel a szavakkal:

Te vagy Jeruzsálem büszkesége,
te vagy Izrael nagy öröme,
te vagy népünk nagy dicsősége! [...]

A nép harminc nap alatt fosztotta ki a táborn. Holofernesz sátrát, az összes ezüst holmiját, ágyát, mosdómedencéjét és minden bűtorát Juditnak adták. [...]

Egész életében megbecsülték az egész országban. Sokan kérték feleségül, de ő egyetlen férfit sem ismert meg életének napjaiban azután, hogy férje, Manasse meghalt és megtért népéhez. Hírneve egyre nőtt, amint korban előrehaladt férje házában. Százöt évig élt. Szolgálóját fölszabadította, majd meghalt Betiluában, s abba a sírboltba temették, amelyben férje, Manasse

volt. Izrael háza hét napig gyászolta. Halála előtt szétosztotta minden vagyonát férje, Manassze és maga rokonsága között. Izrael fiait nem nyugtalanította többé senki Judit idejében, sem halála után hosszú ideig.” (Jud. 15,8–16,25.)

Boldog Judith (XI. sz.) angol özvegy, az angolszász királyi családból származó Boldog Szalóme unokahúga. Amikor szentföldi zarándoklatáról visszatérve megtudta, hogy rokona, a bajorországi Niederaltaichban remeteéletet folytat, csatlakozott hozzá, és együtt végezték ájtatossági és vizeklő gyakorlataikat. Együttes ünnepük: június 29.

Szent Judith (III.–IV. sz.) vértanú másokkal együtt Milánóban áldozta fel életét Krisztusért. Ünnepnapja: május 6.

A magyar naptárak július 30-án is említenek egy Judit vértanút; ez azonban csupán névazonosítás: ezen a napon *Szent Julietta* vértanú ünnepe van.

Névnapja január 13., május 5., 6., június 29., 30., július 30., december 10.

Gyakorisága Régóta a közkedvelt nevek közé tartozik. Már Géza fejedelem leánya is ezt a nevet kapta. A XVI. században, a reformáció idejében vált népszerűvé a többi ószövetségi névvel együtt, s kedveltségéből a XIX. századig nem veszített. Ezt bizonyítja az 1770–1780-as évek statisztikája is, amely szerint a református felekezetűek körében a *Judit* a 8. leggyakrabban választott női név volt, ez a névviselők 0,58%-át jelenti. Különböző névstatisztikákat vizsgálva megállapíthatjuk, hogy e közel háromszáz év alatt a *Judit* – főleg a református felekezetűek körében – az első 10 legkedveltebb név között szerepelt.

A XIX. században csökkent a népszerűsége, de a XX. században már ismét kedvelté vált. Az 1967-es adatok szerint a *Judit* a 9. leggyakoribb keresztnév volt 2543 névválasztással. Az 1983–87-es névlistában 7665 képviselővel szerepel. A név kedveltsége továbbra is megmaradt, hiszen az 1980-as években is a 9. helyen található, ami 7665 névadást jelent. Népszerűsége az 1990-es években kezdett csökkenni. 1996-ban első névként 281, másodikként 135 újszülött kapta a *Judit* nevet, így a gyakorisági lista 59. helyére került. 2000-ben tovább csökkent a névviselők száma, ebben az évben a 87. helyen szerepelt 163 első, 132 második névválasztással. 2006-ban az összlakosság statisztikájában a női nevek között a *Judit* a 10. helyen állt, első névként 97 354, míg másodikként 15 434 fő viselte.

Becézése *Csuti, Csutika, Csutka, Ditta, Dittácska, Dudi, Dudika, Dzsudi, Dzsudika, Juci, Jucika, Jucó, Jucóka, Jucus, Jucuska, Judi, Judika, Juditka,*

Judó, Judóka, Judus, Juduska, Juti, Jutika, Jutka, Jutkácska, Jutkó, Jutkóci, Jutkócska, Jutó, Jutta, Juttácska, Jutti, Juttika.

Rokon nevei A becéző alakok önállósulásából jöttek létre: *Ditta, Jutka, Jutta.*

Idegen megfelelői Más nyelvtérületen is elterjedt és kedvelt név. Az angol, a francia, a spanyol, a svéd és a német nyelvet beszélők a *Judit, Judith, Judy,* a németek még a *Jutta* formát is használják. A dánoknál a *Jutta* és a *Judith,* a cseheknél a *Judita, Jitka,* az olaszoknál a *Giuditta,* a lengyeleknél a *Judyta* alakváltozat az elterjedt.

Családnévként A *Judit* név nagyon ritkán, de megtalálható családnévként is. Az első írásos adat családnévként való használatáról 1720-ból való.

Híres viselői *Judit* (957–1025) magyar hercegnő, Géza nagyfejedelem és Sarolt elsőszülött leánya.

Judit (1047–1101) császári hercegleány, magyar és lengyel királyné.

Dukai Takách Judit (1795–1836) költő, kora számos írójával levelezett.

Laborfalvi Róza, Laborfalvi Benke Judit (1817–1886) színésznő, a Nemzeti Színház tagja.

Beczássy Judit (1888–1961) író.

Szántó Judit (1903–1963) szavalóművész, József Attila élettársa.

Kende Judit (1903–1979) keramikus.

Kárász Judit (1912–1977) fotóművész, együtt dolgozott Robert Capával.

Kamilly Judit (1919–1974) színésznő.

Nagypál Judit (1924–1980) építészmérnök, a soproni belváros rekonstrukciójának irányítója.

Máriássy Judit (1924–1986) forgatókönyvíró, újságíró.

Nagy Judit (1931–1983) színész, rendező, újságíró.

Vas Judit (1932–1971) filmrendező.

Pinczési Judit (1947–1982) költő.

Művészetben A bibliai *Judit* hőstette, amely minden történelmi hitelt nélkülöz, igen sokféle feldolgozásban látott napvilágot. Már a XII. században egy német vallásos ének témája lett. A XVI. századtól kezdve egyre többen dolgozták fel, s a történetből mindig a kornak megfelelő részeket domborították ki. Így hol a hazafias, hol a szerelmi, hol a vallásos elemek kerültek előtérbe. Magyar feldolgozásai közül a legelső 1540 körül Tinódi Lantos Sebestyén *Judit asszony históriája,* majd 1552-ben Sztárai Mihály *Az Holofernes és Judith asszony históriája.* A zeneszerzők közül Vivaldit, Mozartot, Honeggert, a

képzőművészek közül Botticellit, Raffaellót, Leonardót, Michelangelót, Tintorettót, Rubenst, Klimtet és még sok más alkotót ihletett meg e téma. Mesehősök is lehetnek a Juditok, ilyen az ismert *Hammas Jutka* című mese, amelyben az okos *Jutka* túljár a törpe eszén. Arany János *A Jóka ördöge* című regéjének *Judit* asszonya igencsak zsémbes, és rossz tulajdonságokkal rendelkezik.

Zsémbes asszony *Judit*. Csak az Isten látja,
Mennyit szenved tőle szegény Jóka bátya.
Nincs inyére semmi; szüntelen veszekszik,
Átkozódva kél és szitkozódva fekszik.
Sőt álmában sincsen néha tőle nyugta:
Azon veszi észre, hogy oldalba rugta,
Vagy körmölni kezdi és hajába ragad
És motyog káromló becstelen szavakat.
Szidja, mint a bokrot, akármit csináljon,
Azt se' tudja, szegény, mé'k lábára álljon:
Nem csoda, hiszen:

[...]

Érti a hat-vágást *Judit* asszony, nyelvvel.

Több versnek is *Judit* a szereplője, vagy *Judit*nak szól. Balassi Bálint az Erdélyben megismert *Bebek Judit*nak írt verset. Számos költőnk, köztük Berzsenyi Dániel üdvözölte versben *Dukai Takách Judit*ot, aki maga is költő volt. József Attila több szerelmes versét is *Szántó Judith*hoz írta, akivel hat évig élt együtt.

Kedves és megható hangon írt Németh László *Lányaim* című könyvében *Judit* nevű lányáról: „Mi Ucónak hívjuk. Nem emlékszem már, hogy kopott le s gömbölyödött ki a sudár *Judit* név a megmaradt u-betű körül ezzé a tréfás mackónévvé, de lányom fizikumának és jellemének alighanem volt valami része benne. A nevek igyekeznek hasonlítani ahhoz, amit megneveznek. A karcsú i, amikor lányommal érintkezésbe került, bizonyára azért telt ki ó-vá, a tompa dé az ő hatására kezdett céként cicázni, s hogy a jé a szó elejéről elmaradt, ez már egyenesen az ő lustaságára vall. Mert középső lányom, mint az Ucó szó: gömbölyű, nyájas és tunya.”

Kondor Béla *Játék, Juditkám* című, szokatlan formájú verse is *Judith*hoz szól.

Jó, amint van, és ahogy meglettél hozzám.
Undok dolgaink külön és együtt hová
derengnek túlfele, a messzi ostobaságok
irgalmatlan ideje rajtad letellett.
Tort ülni ujjászületésre még távoli.
Keserveimet ne hallgasd, értve ne keresd,
Ám a felhőtlenhez légy piszkosul szigorú.
Máskor is hozzám, de boldogulni jöjj!

Bartók Béla híres operájának, *A kékszakállú herceg várának* is *Judit* a főszereplője. Az opera szövegét Balázs Béla írta, s eredetileg Kodály Zoltánnak szánta. De a szöveg felolvasásakor a téma inkább Bartókot ragadta magával.

Csúfolók

Jutka-Putka, Csutka.

*

Jutka,

Rogyjon rád a csutka.

*

Jutka,

Városi fruska.

*

Jucika,

Karmoljon meg cicuka.

*

Jucika, *Jucika*,

Törökbúza csuszika.

*

Judit,

az ajtóig nyúlik.

*

Jutka, *Jutka*,

almacsutka.

Köznevesülve A *Judit* becéző formája, a *Jutka* a tájnyelvben közszőként is előfordul. A Dunántúlon *jutkának* nevezik a nyelves, feleselő személyt. A

Névnapja április 8., május 22., július 21.

Gyakorisága A *Júlia* nevet az ország legtöbb vidékén tévesen a *Julianna* változatának tartották. Az anyakönyvekben sem mindig tettek különbséget közöttük, ezért a statisztikákat némi fenntartással kell kezelnünk. A történeti adatok alapján a *Júlia* a XVII. században a 15. leggyakoribb név volt. A XVIII. században fokozódott a népszerűsége, a 12. helyre került. A XIX. század végén a fővárosban a 6. leggyakoribb név volt. A XX. század első felében sokat veszített népszerűségéből. 1967-ben az egész országban 115 kislány kapta ezt a nevet, így sem ekkor, sem a nyolcvanas évek közepén nem tartozott a 25 leggyakoribb név közé. 1983 és 1987 között mindössze 926 kislányt neveztek el így, amely a 71. helyet jelenti a gyakorisági listán. 1996-ban a 87. volt, 163 esetben adták első és 46-szor második névként. 2000-ben a 80. helyre került, ebben az évben 177 alkalommal anyakönyvezték első és 75 alkalommal második névként. 2006-ban az összlakosság statisztikájában a 86. helyen állt, a magyar nők közül 11 877 fő viselte első és 3097 második névként a *Júlia* nevet.

Becézése Becézői legtöbbször azonosak a *Julianna* becézőivel, például *Juci*, *Jucika*, *Jucó*, *Jucus*, *Jucuska*, *Juda*, *Judó*, *Jula*, *Jula-Pula*, *Julcsa*, *Julcsi*, *Juli*, *Juli-Duli*, *Julika*, *Julinka*, *Julis*, *Juliska*, *Julka*, *Juló*, *Lia*, *Lili*, *Linka*, *Lola*, *Lula*.

Rokon nevei *Julianna*, valamint ennek alakváltozatai és becéző formái. A latin nyelv hatását mutatja a *Juliána*, valamint a latin kicsinyítő képzős *Julilla*. Olaszos, németes eredetre utal a *Julitta*, francia és olasz kicsinyítő képzős formából keletkezett a *Julietta*, ugyancsak francia eredetű, kicsinyítő képzős a *Zsüliett*. Angol és német becézőből önállósult a *Lili*, az orosz nyelvből származik az *Uljana*. Magyar becézőből önállósult a *Julinka* és a *Juliska*, ugyancsak régi magyar eredetű a *Lilla* név, amely Csokonai *Lilla-dalok* című szerelmes verseiben szerepel. Több idegen nyelvben rövidüléssel keletkezett a *Lia* és a *Liána* névforma.

Férfi párja *Júliusz*, valamint közvetetten a *Juliánusz*.

Idegen megfelelői A *Júlia* név angolul, németül, spanyolul, finnül, lengyelül és a skandináv nyelveken *Julia*, franciául *Julie*, olaszul *Giulia*, a portugál és a szlovák nyelvben *Júlia*.

Családnévként A kis számú anyai eredetű családnév között szerepel a *Juli* név, amely nemcsak a *Júlia*, hanem a *Julianusz* névből is származhat. Az utóbbi esetben apanévi eredetűnek kell tekintenünk.

Híres viselői *Podmaniczky Júlia* bárónő (1822–1893) író, műfordító, Jósika Miklós felesége.

Bányai Júlia (1824–1883) az 1848–49-es szabadságharc egyik hősnője.

Szendrey Júlia (1828–1868) Petőfi Sándor felesége, író.

Apraxin Júlia, grófné, *Budai Júlia* (1830–1917) a budai Népszínház mecénása, író.

Vajda Júlia, Richter (1913–1982) festő, grafikus, Vajda Lajos felesége.

Majláth Júlia (1921–1976) zeneszerző, több népszerű sláger alkotója.

Művészetben Több magyar irodalmi mű szereplője viseli a Júlia nevet. Népballadáink így emlegetik Júliát, a mennybe vitt leányt:

Júlia szép leány egykoron kiméne
Búzavirág-szedni a búzamezőbe
Búzavirág-szedni, koszorúba kötni,
Koszorúba kötni, magát ott mulatni.

Balassi Bálint ezt a nevet választotta szerelmének, Losonczy Annának megnevezésére, akit így említ egyrészt *aJuliát hasomlítja a szerelemhez*, másrészt *Az hét planétákhoz hasomlítja Juliát* című verseiben:

Julia két szemem, olthatatlan szemem,
véghetetlen szerelmem,
Julia víg kedvem s néha nagy keservem,
örömem és gyötrelmem,
Julia életem, egyetlenegy lelkem,
ki egyedül bír velem.

*

Hét fő csilag vagy az égi forgáson,
kik által embereknek
Istentül szerencse adatik fejekre,
ezek mind megtetszenek
Vidám *Juliában*, mert ő szép voltában
mind heten tündöklenek.

Petőfi Sándor írja Szendrey Júliáról a *Bírom végre Juliskámat* című versében:

Bírom végre *Juliskámat*,

Mindörökre bírom őt,
Az enyémmnek vallhatom már
Isten és világ előtt.

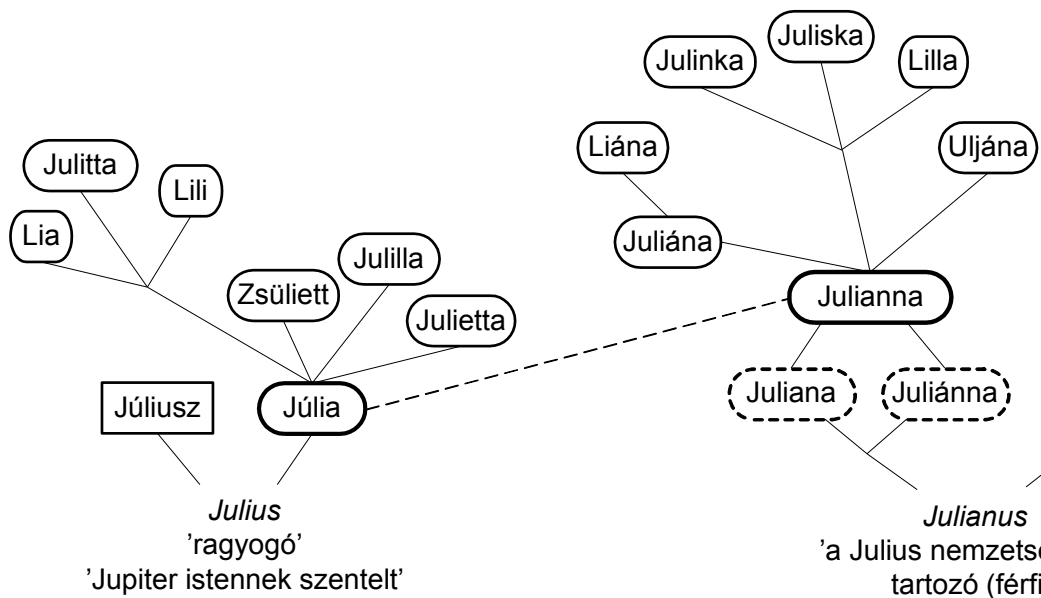
Júlia az ifjú francia grófnő Eötvös József *A karthausi* című regényében.

Juli a kis cselédlány Molnár Ferenc *Liliom* című színművében.

Júlia Shakespeare *Rómeó és Júlia* című tragédiájának egyik címszereplője.

Története évszázadokon át hozzájárult a név népszerűségéhez.

63. ábra. A Júlia és a Julianna név rokon nevei

Julianna

Eredete A latin *Julianus* név női párjából, a *Juliana* névből keletkezett. A *Julianus* jelentése 'a Julius nemzetséghez tartozó (férfi)'. A magyar nyelvben

valószínűleg az *Anna*, *Zsuzsanna* nevek alakja is hozzájárult a *Julianna* forma kialakulásához. Korábban gyakran *Juliánna* alakban használták.

Védőszentje *Nikodémiai Szent Julianna* (†305) ökeresztény vértanú, akit a legenda szerint egy pogány fejedelemhez szántak feleségül. Meg akarta téríteni vőlegényét, de az börtönbe vetette, és kínoztatta, majd kivégeztette az ártatlan leányt. Am a kivégzés pillanatában hajóra szállva, egy nagy viharban ő maga is beleveszett a tengerbe.

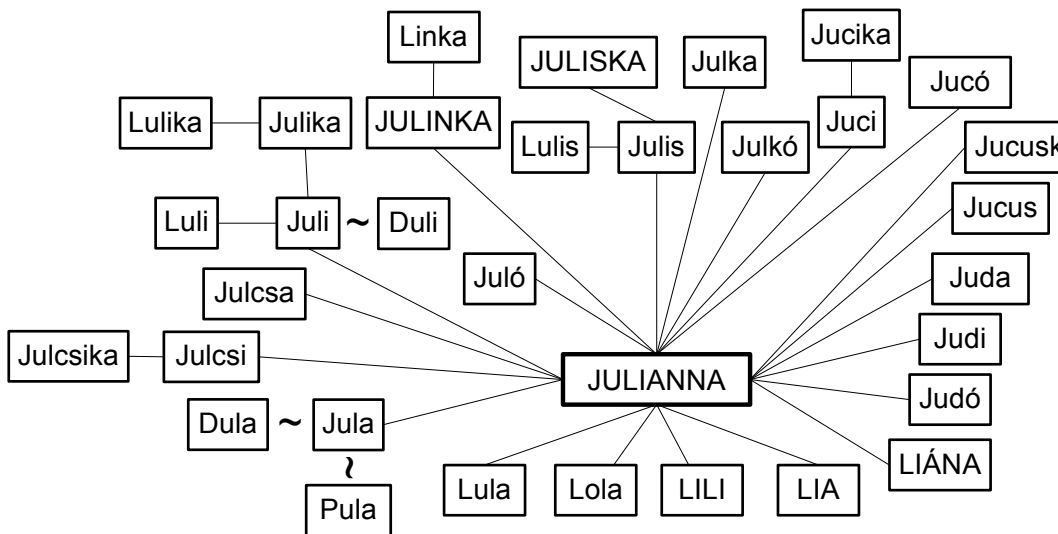
Művészeti ábrázolásain gyakran láthatók a kínzásra utaló elemek, például a haj (hajánál fogva akasztották föl), a kondér (kondérban főzték), az ördög (többször megkísértette), valamint a vértanúságra utaló mártírkorona, palmaág és kard. Ünnepnapja: február 16.

Névnapja február 16., április 5., május 14., 22., június 19.

Gyakorisága A legnépszerűbb nevek egyike. 1526 és 1772 között a gyakorisági lista 15. helyén állt, a következő évtizedben a 8. helyre került. Debrecenben a XVIII. század végétől készített statisztikák szerint a református és a katolikus lakosság egyaránt kedvelte. A gyakorisági listákon a XVIII. század végén a 6., illetve a 7., a XIX. század végén a 1. és a 2., a XX. század közepén (már felekezeti megoszlás nélkül) a 6. helyen állt. Budapesten a XIX. század végén a 18., a XX. század közepén a 11. volt. A következő évtizedekben folyamatosan hanyatlott a népszerűsége. 1967-ben az országban 962 leány kapta ezt a nevet, ebben az évben a *Julianna* volt a 22. leggyakoribb női név. 1983 és 1987 között 1184 képviselővel 67. volt a gyakorisági listán. 1996-ban a 94. helyre került. Ebben az évben 124 alkalommal anyakönyvezték első és 81 alkalommal második névként. 2000-ben a 111. volt 93 első és 89 második névválasztással. 2006-ban az összlakosság statisztikájában a 9. helyen állt, a magyar nők közül 122 173 fő viselte első és 14 645 második névként a *Julianna* nevet.

Becézése Becézői legtöbbször megegyeznek a *Júlia* becézőivel, például *Juci*, *Jucika*, *Jucó*, *Jucus*, *Jucuska*, *Juda*, *Judi*, *Judó*, *Jula*, *Jula-Dula*, *Jula-Pula*, *Julcsa*, *Julcsi*, *Juli*, *Juli-Duli*, *Julika*, *Julinka*, *Julis*, *Juliska*, *Julka*, *Julkó*, *Juló*, *Lia*, *Liána*, *Lili*, *Linka*, *Lola*, *Lula*, *Luli*, *Lulika*, *Lulis*.

64. ábra. A *Julianna* név becézői

Rokon nevei *Júlia*, valamint a különböző alakváltozatokból és becéző formákból keletkezett keresztnév: a latin *Juliána* és *Julilla*, a francia és olasz kicsinyítő képzős formából létrejött *Julietta*, *Julitta*, a magyar becézőből önállósult *Julinka* és *Juliska*, a további becézők *Lia*, *Liána*, *Lilla*, *Lili*, az orosz eredetű *Uljana*, valamint a francia *Zsüliett*. Lásd 63. ábra (*Júlia*).

Férfi párja *Juliánusz* és közvetetten a *Júliusz*. Lásd 63. ábra (*Júlia*).

Idegen megfelelői A német, spanyol és portugál nyelvben *Juliana*, franciául *Julienne*, olaszul *Giuliana*, *Giulietta*, angolul *Juliana* vagy *Gillian*, oroszul *Uljana*.

Híres viselői *Géczy Julianna*, Korponai Jánosné (1680?–1714) a „lőcsei fehér asszony”, akinek kalandos életét Jókai Mór hasonló című regényében dolgozta fel.

Fábián Julianna (1765–1810) költő, Péczeli József tudós körének tagja. 1797-ben Csokonai nála találkozott először Lillával.

Vajda Julianna (1776–1855) Csokonai Vitéz Mihály szerelme, a híres Lilla-dalok ihletője.

Zsigray Julianna, Serák (1903–1987) író. Regényei korában nagy népszerűségnek örvendtek, több művét megfilmesítették.

Művészetben Az ismert Grimm-mese történetét dolgozza fel Engelbert Humperdinck meseoperája, a *Jancsi és Juliska* (1893).

Népszokások Annak ellenére, hogy századokon át népszerű név volt, nem találkozunk hozzá kapcsolódó gazdag hagyományokkal, sem a népi, sem a városi életben.

Egy múlt században feljegyzett köszöntő, amellyel a mai Juliannákat is megörvendeztethetjük:

Ragyog és tündöklik *Juliannának napjára*:
Ragyogjon életed gyönyörű virága,
Sohase hervadjon zöld citrusnak ága,
Inkább virágozzon életeknek fája.

Csúfolók

Jucika, Jucika,
törökbúza csuszika.

*

Julcsa,
Mért vagy olyan furcsa?

*

Julcsa,
Hol a pince kulcsa?

*

Julcsi,
az orra tursi.

Köznevesülve A népnyelvben egy babfajta megnevezése a *juliskabab* vagy *juliskapaszuly*. Egyes vidékeken a rokka kerekét a pedállal összekötő rudat hívták *juliskának*. A *juliskatánc* szintén a fonóhoz kapcsolódik: két asszony tréfás játéka, amelyben egyikük férfitáncosként szerepel. A Dunántúl déli részén *hovajulis* a neve a gyakran az utcán kódorgó nőknek.

K

Katalin

Eredete Görög eredetű név. Jelentése bizonytalan. Egyes vélekedések szerint a *katharosz* szóból származik, és a jelentése '(mindig) tiszta'. Mások szerint az *Aikatheriné* névből ered, a jelentése 'nyilazó, biztosan célzó'. A magyar nyelvbe feltehetőleg a német *Katharina* vagy a latin *Catharina* forma közvetítésével került. Magyarországon a *Katalin* az Árpád-kor, illetve a keresztes hadjáratok óta a legnépszerűbb nevek közé tartozik. Hazánkban az oklevelek tanúsága szerint már az 1200-as évek elejétől jelen volt *Katarina*, *Katerina*, *Katherina*, *Caterina*, *Catharina*, *Catherina*, *Catrina* alakváltozatokban.

Védőszentjei *Katalin* a történelemben hat szent neveként fordul elő. Közülük a legismertebb *Alexandriai Katalin* (III-IV. század fordulója) vértanú szűz. A filozófusok és a fiatal lányok patrónusa. Könyvvel és pálmalevéllel szokták ábrázolni, melyek a tudományt és a vértanúságot jelképezik. Alexandriai Katalin történetét az *Arany legenda* (Legenda aurea) néven közismertté vált gyűjtemény mutatja be.

„Katalin, Costus király leánya, tudós volt a szabad művészetek minden ágában. Maxentius császár mindenkit, gazdagot és szegényt Alexandriába hívatott, hogy áldozzanak a bálványisteneknek, s hogy az áldozatokat megtagadó keresztényeket megbüntesse. Katalin ekkor fájdalomtól megbégett szívvel, bátran a császárhoz fordult és így szólt: »Mind méltóságod, mind a józan ész arra intene, ó, császár, hogy előtted méltóképpen tisztelegjek, ha a mennyek Teremtőjét elismernéd, s lelkedet az istenektől elfordítanád.« A templom kapuja előtt állva hosszan vitatkozott a császárral. [...]

A császár lenyűgözve Katalin esztétől és szépségétől, megparancsolta, hogy vezessék a palotába és ott gondosan őrizték. Valóban gyönyörű volt; aki csak látta e hihetetlen szépséget, csodálta és megkedvelte. [...]

Látva a császár, hogy Katalin bölcsessége ellenállhatatlan, titkos levélben megparancsolta, hogy minden grammatikus és rétor az alexandriai prétoriumba siessen, s nagy jutalmat kapnak, ha a szónokló szüzet legyőzik érveikkel. Ötven szónokot gyűjtöttek össze különböző provinciákból, akik az összes evilági tudományban felülmúltak minden halandót.”

De egyikük sem tudta legyőzni. Ezután a császár hízelgéssel akarta hitétől elcsábítani, sikertelenül. Bebörtönözte, s látva, hogy ez sem rendítette meg, vasfűrészekkel és hegyes szögekkel kivert kerék alá vetették. Katalin imádságára a kerék összeomlott. Ezt látván a császárné maga is keresztény lett. A császár feleségét halállal büntette megtéréseért, Katalint pedig lefejeztette. Katalin okossága miatt a diákok, tudósok, egyetemek védőszentje, vértanúságának eszköze, a kerék miatt pedig a fuvarosok, bognárok, kerékgyártók, molnárok, fazekasok, szövőlányok egykori védőszentje. Ő volt a patrónája Szeged városának. Ünnepe: november 25.

Sienai Benincasa Katalin (1347–1380) itáliai apáca, kiemelkedő szerepet játszott az egyház életében. Közbenjárására helyezte vissza XI. Gergely pápa Avignonból Rómába a pápaság székhelyét. Sokat fáradozott a nyugati egyházsabadság, a béke és az egyház egységének helyreállításán. Jelentős a *Dialógus* című műve, melyet a Szentlélek sugallatára diktált olasz nyelven. Igen misztikus körülmények között, mert a diktálások idején Katalin meg volt fosztva érzékeitől, nem látott, nem hallott, nem érzett szagokat, ízeket. Ünnepe: április 29.

Kevésbé ismert a másik négy Szent Katalin: *Svéd Katalin* (1331–1381), *Bolognai Katalin* (1413–1463), *Genovai Katalin* (1447–1510), *Ricci Katalin* (1535–1590).

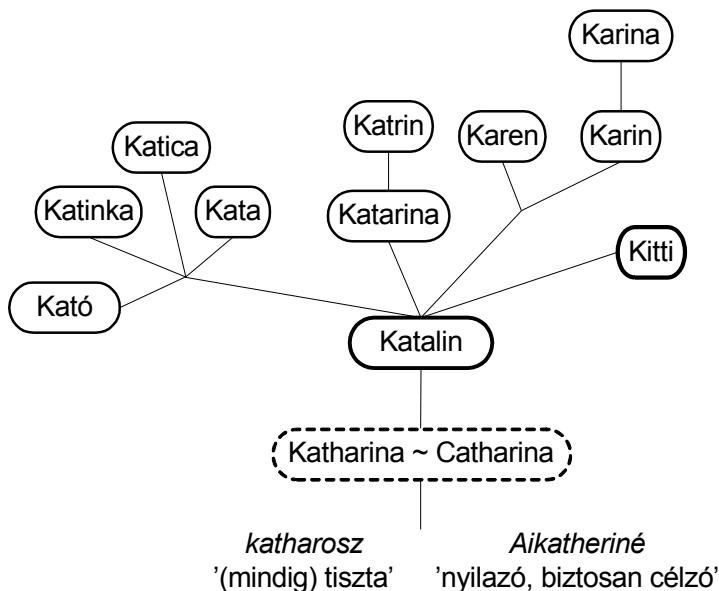
Névnapja február 13., március 9., 22., 24., április 29., 30., május 9., szeptember 15., november 25., december 31.

Gyakorisága 1400-ig a második leggyakoribb női név volt. A XVI. században már az első lett, és ezt a nevet viselte a nők 18%-a. Később egy kicsit csökkent a népszerűsége, és a XVII. században a második helyen állva a nők a 14%-a volt *Katalin*. A XVIII. századra a harmadik leggyakoribb női név lett, a nők 12,09%-a viselte. A XIX. században tovább csökkent a népszerűsége, de a XX. század közepén a budapesti adatok alapján ismét a 4. helyen állt a

Katalin. Az 1967-es adatok szerint 3782 újszülött kapta ezt a nevet, s így maradt a 4. legkedveltebb női név. Az 1983–87-es statisztikában már az 1. helyen található, ami azt jelenti, hogy ebben az időszakban 10 589 gyermeknek választották a *Katalin* nevet. Az 1990-es évek divatnevei háttérbe szorították, így 1996-ban már csupán 487 kislány kapta első és 257 második névként, ebben az évben a 30. volt a gyakorisági listán. 2000-ben ez a szám tovább csökkent, a 47. helyre került 297 első és 252 második névválasztással. Ennek ellenére hazánkban a 2006-os összlakosság statisztikájában a *Katalin* még mindig a 4. leggyakoribb név, vagyis a magyar nők közül ekkor 211 846 fő viselte első és 38 947 második névként.

Becézése *Kacácska, Kaci, Kacika, Kacus, Kata, Katácska, Katalinka, Katarina, Kati, Katica, Katicácska, Katici, Katika, Katinka, Katka, Katkó, Kató, Katócska, Katóka, Katonka, Katu, Katuci, Katus, Katuska, Katya, Kátya, Katyerina, Katyi, Katyika, Katyó, Katyus, Kiskata, Kiskatalin, Kiskati, Kiskató, Kitti, Kittike, Tinka.*

65. ábra. A *Katalin* név rokon nevei

Rokon nevei A magyar becéző formák önállósulásával keletkeztek: *Kata*, *Katica*, *Katinka*, *Kató*. A *Katalin* skandináv alakváltozatának, azaz dán, svéd, norvég formáinak átvétele a *Karen* és a *Karin*. Utóbbi továbbképzéseként keletkezhetett a *Karina*. Latin, német, holland, svéd alakváltozathból származik a *Katarina*, valamint ennek főleg a német nyelvben használatos rövidebb változata, a *Katrin*. A név angol becézőjéből önállósult a *Kitti*.

Idegen megfelelői A *Katalin* nemcsak nálunk közkedvelt és ismert név, hanem az egész világon. Ezt bizonyítják például az angol nyelvterületen használt népszerű változatai: *Katherine*, *Catherine*, *Catharine*, *Kate*, *Kathleen*, *Kathryn*, *Katina*, *Katrina*, *Kitty*, *Karen* vagy a német *Katharina*, *Katharine*, *Käthe*, *Kathi*, *Kathrein*, *Kathrin*, a francia *Cathérine*, az olasz *Caterina*, a spanyol *Catalina*, a latin *Catharina*, az újjörög *Katina*, a svéd *Katarina*, *Katrin*, az orosz *Jekatyerina*, a bolgár *Ekaterina*, a lengyel *Katarzyna*, a román *Cătălina*, *Ecaterina*, a szerb, horvát és szlovák *Katarina*.

Családnévként A *Katalin* forma igen ritka, inkább a becenévi alakok fordulnak elő, például *Kata*, *Kathi*, *Kathy*, *Kati*, *Katyi*, *Kátyi*, *Katkó*, *Kató*, *Kátó*, *Katócs*, *Katus* ~ *Katos*.

Híres viselői A *Katalin* évszázadokon át tartó népszerűségének köszönhetően igen sok történelmi személyiség viselte e nevet, több ország királynője, királynéja volt *Katalin*.

A magyar történelemben többször előfordul e név:

Katalin hercegnő (1228–1242) IV. Béla fiatalabb leánya.

Katalin hercegnő (1256–1257?) V. István és Kun Erzsébet első gyermeke.

Katalin hercegnő (1368–1374?) Nagy Lajos király és Erzsébet elsőszülött leánya.

Pogyebrád Katalin királyné (1446–1464) Mátyás király első felesége.

Brandenburgi Katalin (1604–1649) György Vilmos brandenburgi választófejedelem leánya, Bethlen Gábor fejedelem felesége.

Angliában VIII. Henrik feleségei közül hármat hívtak így. Az első királyné *Aragóniai Katalin* (1483–1536), az ötödik feleség *Howard Katalin* (1520–1542) és a hatodik asszony *Parr Katalin* (1512–1548) volt.

Medici Katalin (1519–1589) Franciaország királynéja, II. Henrik felesége.

I. Katalin (1679–1727) és *II. Katalin* (1729–1796) Oroszország cárnői.

Szapolyai János erdélyi vajda – aki I. János néven Magyarország királya volt (1526–1540) – gúnynévként kapta a *Katalin-király* nevet, melynek jelentése ’anyámasszony katonája’.

A magyar középkornak két Katalin, pontosabban Kata nevű irodalmára volt: *Petrőczy Kata Szidónia* (1662–1708) az első jelentős magyar költőnő.

Árva Bethlen Kata (1700–1759) erdélyi nemesasszony naplója példátlan nyíltsággal tárja fel érzéseit, fájdalmait, legszemélyesebb életét. „Élete folyásának” bemutatását a következő sorokkal kezdi: „Születtem nyomorúsággal teljes világra az én Istenemnek jó tetszéséből, Bonyhán, 1700-ik esztendőben, Szent András havának [november] 30-ik napján: mely kalendáriom szerint Katalin emlékezetére rendeltetett. Tetszett azért édes szüleimnek is a szent keresztségnek vize által való megmosattatásomkor ezt a nevet nékem adni, hogy a Krisztus vére által bűnbocsánatot váró hívek közé számláltatván, lenne a Krisztus tagját illető szent életre való serkentésemre.”

A XIX-XX. század ismert magyar Katalinjai közül néhányan:

Varga Katalin (1802–1852) szegény kisnemes, az 1840-es években az erdélyi bányászjobbágy-mozgalom vezetője.

Markó Katalin (1833–1865) festő, Markó Károly leánya és tanítványa.

Vidmár Katalin (1851–1935) énekesnő, a bécsi udvari opera tagja.

Fugulyán Katalin (1888–1969) orvos, az első diplomás erdélyi orvosnők egyike.

Andrássy Katalin, grófnő (1898–1985) író, emlékiratíró, Károlyi Mihály felesége. Életéről készült *A vörös grófnő* című film (rendező: Kovács András, 1984).

Lukáts Kató (1900–1990) grafikus, főleg gyermekkönyveket és tankönyveket illusztrált.

Sommer Katalin (1903–1976) műfordító, főként pszichológiai témájú munkákat fordított.

Vértessy Katalin (1909–1981) atléta, gátfutó, edző.

Karády Katalin, Kanzler (1912–1990) filmszínésznő.

Bárczy Kató (1921–1989) színésznő.

Ernö Katalin (1923–1984) tekéző, 1964-ben az Európa-bajnok magyar csapat tagja.

Rohonyi Katalin (1940–1987) karvezető, zenetanár.

Seregély Katalin (1951–1980) opera-énekesnő.

Művészetben Számptalan műalkotásnak, népköltészeti alkotásnak volt Katalin nevű szereplője. Köztük soknak élő Katalin volt az ihletője.

A XVI. századi Érsekújvári-kódexben található a névtelen szerzőtől származó, több mint négyezer soros *Katalin-legenda*. Hősnője *Alexandriai Szent Katalin*.

Ilosvai Selymes Péter verse, melyet pártfogója, Thúri Pál *Katuska* nevű kislányának keresztelőjére írt, egyben névnapi szófejtő is.

Első ajándékja légyen Thúri *Katuskának*,
Hogy ékesen mosolyogjon ő édes anyjának,
És nagy híven szolgálhasson ő édes atyjának,
És lehessen megtartója az szép tisztaságnak.
Mert *Katalin* görög nyelven jegyez tisztaságot.

A másik névnapi köszöntőt Csokonai Vitéz Mihály írta *Kata napra* címmel:

Így szóllott a hajdú. Itt vagyunk, s ha *Kata*
Nem bánja, elmondjuk mindjárt adcommata.
Sajnáljuk valóba, hogy ma még jó reggel
Nem jöhettünk ide éneklő sereggel.

[...]

Kár, hogy meg nem tudtuk elébb azt a napot,
Amellybe levegyük nála a kalapot.
Pedig *Kata* neve azt megérdemlené,
Hogy a kalendárjom veressel festené.

A népköltészetben is gyakran szerepel *Kata*, *Katalin* név. Például a katicabogár reptetéséhez fűződő gyermekdalban, a népmesékben, ahol *Okos Kata* az a lány, aki még a király eszén is túljár. Az egymástól elválasztott, de halálukban egymásra találó szerelmesek témáját dolgozza fel *Kádár Kata* balladája.

A táncnótákban is megtalálhatók a *Katik*, *Katók*:

Csókoljsza meg, te *Kati*,
Az Isten megfizeti.

*

Fordulj, *Kató*, velem szömbe,

Ha nem is ülsz az ölömbe.

Több párosító dalban Katalinok, Katicák a főszereplők. A Temesközben így énekeltek:

Három icce kendőrmag,
Zombori *Kata* kié vagy?
Nem vagyok én senkié:
Csak a Kovács Jánosé.

Földrajzi névként *Katafa* Vas megyei helység neve írásos emlékeinkben a XIV. század közepétől fordul elő *Katafalwa* alakban. *Katalinpuszta* Nógrád megyei, *Katalinfalva* (*Koltókatalin*) erdélyi település. *Szentkatalin* Baranya megyei helység neve templomának védőszentjére utal. *Kati-ér* az a vízfolyás, mely a Debrecen városközpontjától délkeletre eső Bánkon ered.

Népszokások A november 25-i *Katalin-naphoz* több néphagyomány is fűződik. Ismert időjósásra utaló szólás: *Ha Katalin kopog, karácsony locsog*, illetve *Ha Katalin locsog, karácsony kopog*. Azaz, ha Katalin-napkor hideg, fagyos idő van, akkor a karácsony locsogós, meleg lesz, és fordítva is, ha Katalin napján meleg van, karácsonykor hideg időre számíthatunk.

Őrzik még a hagyományt a *Katalin-bálok*. Advent előtt már csak ez a lehetőség maradt bálozni, mivel utána már se táncmulatságot, se lakodalmat nem illet tartani.

Kevesen tudják, hogy ez a nap valamikor férjjesztő napnak is számított. Ha a vízbe helyezett gyümölcsfaág, azaz *katalinág* karácsonyra kizöldült, akkor már nem volt messze a férjhezmenetel ideje. Másutt egy piros almába kellett minden nap beleharapnia az eladósorban levő leánynak. Azt tartották, ha az almája kitartott karácsonyig, akkor az a legény lesz a férje, akivel először találkozik az alma elfogyasztása után.

A Katalinok köszöntésekor elmondhatjuk ezt a régi rigmust:

Azért küldött *Szent Katalin* anyja,
holnap leszen *Szent Katalin napja*.
Hordójuknak csikorogjon csapja.
Köszöntőnknek félre áll a kontya.

Szólások Gyakran szerepel a Katalin név vagy valamelyik becéző alakja szólásokban, közmondásokban. *Lusta Kati rest anyának a leánya*, azaz, a lány azért lusta, mert az anyja is az. De arra az asszonyra, aki sokat szorgoskodik,

sürgölődik, tréfásan azt mondják: *Süt a Kata, szapul is, túrót csinál, köpül is, ha nekikap, meszel is.*

Ha valakinek kedvére van egy dolog, akkor könnyű rávenni valamire, még ha színleg vonakodik is – ezt a tapasztalatot foglalja össze a jól ismert szólás: *Könnyű Katát táncba vinni, ha maga is akarja.* Ugyanennek a közmondásnak régebbi változata: *Kedve van Katinak a tánchoz.*

Kis Kati is megteheti, vagyis olyan egyszerű, jelentéktelen dolog, amit bárki megtehet. Ha valaki valamilyen lehetetlenséget kíván vagy parancsol, annak gúnyosan azt mondják: *Fenét Kata, mégis lány vagy!* Tájnyelvi tréfás kifejezésként mondják, ha egyszerre két világítóeszköz ég: *Nézik vak Katát.*

Őgyeleg, mint falufarka Kata, azaz folyton a falut járja, kóborol.

Csúfolók

Katalin,
Kevés már a kankalin.
*

Kati, Kati,
Hüvelyk Matyi.
*

Katica,
Karmoljon meg a cica.
*

Ica-Vica, Katica.
*

Ruca, ruca, vadruca,
Vaduljon meg *Katica.*
*

Kata, Kata, két garas,
neked adom, csak hallgass!

Köznevesülve A *katicabogár*nak a tájnyelvben sokféle megnevezése ismert, lehet *katabogár, katibogár, katika, katica, katicabogárka, katinkabogár, katalinbogár, katalinbogárka, katalinka, katalin, katalika, katalina, katakata, katalinabogár, bödekata, istenkaticája, fűskati, fűskata.* E két utóbbi elnevezés onnan ered, ha a lány meg akarta tudni, hová megy férjhez, elreptette a bogarat, az megmutatta, hogy merre viszik férjhez. *Katicabéka* egy olyan békafajta, melyet a szarvasmarhák gyógyításában használnak. A

kata több helyen a disznó vastagbelének egy része, illetőleg a disznóöléskor töltött kiscigombóc neve. Tunyogmatolcs nyelvében a kotlóstyúk hívogatására szolgál az egymás után többször ismételt *kata* szó.

A növények közül a *katicavirág*ot vagy *borzaskatát*, mely kék virágú boglárkaféle, illetve a *katalinvirág*ot vagy *katalatinrózsát* említhetjük. A *katarózsa* a későn nyíló őszirozsa neve, de több helyen, például a Szigetközben a krizantém elnevezése. *Katafüve* a varfű (*Knautia arvensis*), amelyet *sántakata* néven is ismernek. Heves megyében *katóka* a kamilla neve. *Katakóró* a katángkóró népi neve, az elnevezés nem függ össze közvetlenül a női névvel, az eredeti szó „értelmesítésével” jött létre. A *katapala* Debrecen környéki népi gyógyszernév, a borogatáshoz használt teakeverék megnevezése. Andrásfa nyelvében a *berkikata* a hóvirág elnevezése. Ugyancsak népnyelvi növénynév a réti bakszakáll (*Tragopogon pratensis*) elnevezéseként a *baszkata*. A Csallóközben *bócérkata*, ismertebb nevén ördögsekér az iringó (*Eryngium campestre*) nevű növényt jelöli. A *borzaskata* kifejezés jelentése Nagyváty környékén a hólyagvirágként (*Nigella damascena*) ismert növény vagy más néven a mezei *katicavirág*. Ugyancsak ezen a területen a vetési *katicavirág* neve *göncöskata*.

Egyes vidékeken az esthajnalcsillagot nevezik *katicsillagnak*. Azt az égtájat, ahonnan leggyakrabban jön az eső, több területen *kataszegletnek*, *katalyukának* hívják.

Emberi tulajdonságokat is jelölnek e névből köznevesült alakokkal. *Katás* az a férfi, aki kedveli a lányok társaságát, de ugyanígy vagy *katicásnak* nevezik azt is, aki férfi létére szeret a konyhában kuktáskodni. A gyámoltalan, pipogya férfi minősítése *katicaember* vagy *katuska*, *katapila*, *katipila*. Nagykovácsiban az a férfi, aki az asszonyok dolgába avatkozik *katicamiska*.

Gyula környékén valakinek a kedvesét, ha nem is *Katalin* a neve, hívhatják *katának*, a Szeged környéki népnyelvben *kata* ’szerető’ jelentésben használatos, másutt a kikapós nő megnevezésére használják.

A kócos gyerek vagy felnőtt *boglyaskati*, *borzaskató* vagy *borzaskati*, Szeged környékén *bolyhoskata*, Kézdivásárhelyen *lomboskata*, Makó környékén *bojszikata*. Szlavóniában a feleselő, szájas kislányok jelzőjeként szerepel a *kata*, a butaságokat beszélő személy *kataeszű*, az illetlen, rendetlen magaviseletű *kataforma*. Nógrád megyében és a Felvidéken *bacsokata* a füttyörésző személy tréfás megszólítása. A bőbeszédű asszony Hódmezővásárhelyen *beszédeskata*, a fecsegő leány Kisdörgicsén *csetrekata*. A féleszű, bolondos nőszemély sok helyen *bolondkata*, *hőgőkata*, *satrakata* vagy *szélkata*, Esztergom környékén a hebehurgya, szeles nő a *hafrakata*. A könnyelmű, rossz erkölcsű leányok neve Hódmezővásárhelyen *cifrakata*, Tolna megyében a csintalan, pajkos lány *kajlakata*, a szeleburdi az ország több vidékén *futrikati*.

Védőszentje *Árpád-házi Szent Kinga* (1224–1292) magyar királyi hercegnő. IV. Béla király elsőszülött gyermeke. 1238-ban Boleszláv lengyel király feleségül kérte. Az ifjú királynét fényes diadalmenet kísérte Esztergomtól Krakkóig. A tatárpusztítás alatt Lengyelországból hazalátogatott, hogy édesapjától kérjen segítséget nélkülöző népe számára. Ekkor kapta ajándékba a máramarosi sóbányát. Jegygyűrűjét lehúzta, s a birtokbavétel jeléül az aknába dobta. A legenda szerint, amikor 1251-ben Wielickában sóbányát nyitottak, az első sőtömbben megtalálták a királyné gyűrűjét. Templomokat, kolostorokat, kórházakat építtetett, Szandec tartományban klarissza kolostort alapított. Férje halála után felvételét kérte a klarissza apácákhoz. Ettől kezdve teljesen Istennek szentelte életét, a lengyelek hiába kérték, hogy vegye át az ország kormányzását. 1284-től haláláig az ószandeci kolostor apátnője volt. Csodatételeiről legendák sokasága maradt az utókorra, a kolostor búcsújáró hely lett. A lengyelek és a litvánok védőszentje. Ünnepe: július 24.

Névnapja július 24.

Gyakorisága Soha nem tartozott a divatnevek közé. Népszerűsége az 1990-es években nőtt meg. Ezt igazolják a statisztikai adatok is: 1967-ben csupán 104, 1983 és 1987 között már 1857 kislány kapta ezt a nevet. 1996-ban 377 kislány kapta első, 75 pedig második névként a *Kingát*, így a gyakorisági lista 45. helyére került. 2000-ben a 42. volt, 311 első és 61 második névválasztással. 2006-ban az összlakosság statisztikájában a *Kinga* a 79. helyen állt, ez azt jelenti, hogy a magyar nők közül ekkor 13 421 fő viselte első és 2 466 második névként.

Becézése *Kingácska, Kingi, Kinguci, Kingus, Kini*.

Rokon neve A német eredetű *Kunigunda*.

Idegen megfelelői A *Kinga* név ugyanebben a formában ismert a cseh, a horvát, a lengyel és a szerb nyelvekben.

Híres viselői Az Árpád-ház tagjai közül többen viselték a *Kinga* nevet.

Kinga (1244?–1285) macsói hercegnő, cseh királyné, IV. Béla unokája.

Kinga (1247?–1288) brandenburgi grófleány, IV. Béla fiának a felesége.

Művészetben A lengyelországi Wielicka sóbányájában van *Szent Kinga* kápolnája, ahol a királynő sósobra látható.

Kitti

Eredete A *Katalin* angol becézőjéből önállósult keresztnév.

Védőszentje *Labouré Szent Katalin* (1806–1876) sokgyermekes földműves család kilencedik gyermeke, aki anyja halála után húgával együtt vezette a háztartást. 1830-ban Párizsban irgalmas nővér lett, 45 éven át nagy önfeláldozással szentelte magát az aggok gondozásának. Ünnepnapja: december 31.

Névnapja április 30., november 25., december 31.

Gyakorisága A *Kitti* név csak néhány évtizede fordul elő Magyarországon. Az 1980-as években már igen gyakori. Ezt igazolják a statisztikai adatok is. Míg 1967-ben csupán 2, az 1983 és 1987 közötti statisztika szerint már 2144 kislány kapta ezt a nevet. 1996-ban a 14. leggyakoribb név volt, 739 kislány kapta első, 142 pedig második névként. 2000-ben a gyakorisági lista 17. helyére került 608 első és 154 második névválasztással. 2006-ban az összlakosság statisztikájában a 70. helyen állt, ez azt jelenti, hogy a magyar nők közül ekkor 16 559 fő viselte első és 2887 második névként a *Kitti* nevet.

Becézése *Kittike, Kittus*. Lásd 66. ábra (*Katalin*).

Rokon nevei *Kata, Katalin, Katinka, Kató, Karina, Karen, Karin, Katarina, Katica, Katrin*. Lásd 65. ábra (*Katalin*).

Idegen megfelelői A név számos más nyelvben a *Kitty* formában ismert.

Művészetben *Kitty*, valódi nevén *Katyerina Alekszandrovna Scserbackaja* hercegnő Tolsztoj *Anna Karenina* című regényében Dolly húga. Az eleven, szép, melegszívű teremtés Levinhez megy feleségül, akivel kölcsönös megbecsülésben és szeretetben élnek.

Klára

Eredete Latin eredetű név. Az alapjául szolgáló *clarus, clara* melléknév jelentése 'világos, ragyogó, fényes; híres, kitűnő'. Az Árpád-korban ismert és kedvelt név volt. Írásban a XIII. század elejétől említik, *Clara* formában.

Védőszentje *Assisi Szent Klára* (?1193–1253) Szent Ferenc honfitársa, a ferences rend női ágának, a klarissza rendnek a megalapítója. A himzönők, mosónők, varróleányok, vasalónők védőszentje. Egyik látomására hivatkozva 1958-ban a televízió védőszentjévé nyilvánították. Képzőművészeti ábrázolásain fekete vagy barna ruhában látható, fátyollal, kötélövvvel,

környezetében gyakran lilium, könyv, pásztorbot, lámpás található.
Ünnepnapja: augusztus 11.

Névnapja április 17., augusztus 11., 12.

Gyakorisága A korábbi évszázadokban is kedvelt név volt. A XVI. században a 13., a XVII. században a 9., a XVIII. században ismét a 13. leggyakoribb női név volt. A XX. század közepén Budapesten a gyakorisági lista 15., egy évtizeddel később a 21. helyére került. 1967-ben az egész országban 572 kislány kapta a *Klára* nevet. Ekkor a 29. leggyakrabban választott név volt. 1983 és 1987 között 895 alkalommal anyakönyvezték. 1996-ban a 125. helyen állt a gyakorisági listán. Ebben az évben 66 alkalommal anyakönyvezték első és 58-szor második névként. 2000-ben a 154. volt, 43 első és 61 második névválasztással. 2006-ban az összlakosság statisztikájában a 28. helyen szerepelt, a magyar nők közül 46 229 fő viselte első és 8701 második névként a *Klára* nevet.

Becézése *Kali, Kalári, Kalára, Kalárka, Klárcsi, Klári, Klárica, Klárika, Klárikó, Kláris.*

Rokon nevei Az olasz *Kiara*, a franciás *Klarisz* és a latinos továbbképzésű *Klarissza*.

Idegen megfelelői A német, a skandináv és a szláv nyelvekben *Klara* alakban használatos, az angolban *Clara* vagy *Clare*, a franciában *Clara, Claire, Clarisse*, az olaszban *Chiara*.

Családnévként A XVI. század közepétől fordul elő anyanévi eredetű családnévként a *Klára* és a *Kalára* alak, valamint becéző formája a *Kláris*.

Híres viselői *Leövey Klára* (1821–1897) pedagógus, író, a magyar nőnevelés egyik úttörője.

Küry Klára (1870–1935) színésznő, a századvég ünnepléte operettprimadonnája.

Tüdős Klára (1895–1980) jelmeztervező, népművészeti kutató, Zsindely Ferenc felesége.

Rotschild Klára (1903–1976) divattervező, a Clara szalon művészeti vezetője.

Langer Klára (1912–1973) fényképész-illusztrátor, fotóművész.

Szóllósy Klára (1913–1970) író, műfordító.

Kárpáti Klára (1914–1986) tanár, Kassák Lajos felesége.

Tolnai Klári, Tolnay Rózsi (1914–1998) színésznő. 1934-ben Gaál Béla filmrendező tiltakozott Tolnay Rózsi neve ellen. „A Rózsi cselédlányhangzású. Ellenkeztem: a Rózsi szép név, igaz, Mohorán minden

második tehenet így hívnak. Aztán engedtem: szólítsanak ezentúl Klárinak” – olvasható Tolnay Klári visszaemlékezésében.

Gáborjáni Klára, Szabó (1923–1972) színésznő, szavalóművész, Szabó Lőrinc költő leánya.

Cságoty Klára (1934–1983) textiltervező iparművész.

Művészetben Kisfaludy Károly egyik drámája a *Zách Klára* (1812). Arany János balladájának hőse *Zách Klára*, Zách Felicián főnemes lánya (1855). *Szaleresi Klári* jómódú polgárleány Eötvös József *Magyarország 1514-ben* című regényében. *Zimán Klári* szép és fiatal özvegyasszony Kaffka Margit *Színek és évek* című regényében.

Földrajzi névként *Klárafalva* Csongrád megyei helység, amelynek neve a *Klára* női személynévnek és a birtokos személyjellel ellátott *falu* szónak az összetétele. Első írásos említése 1488-ban *Klarafalwa*.

Klári szerbiai község, a betelepült részek megkülönböztetésére a *Szerbklári* és a *Horvátklári* nevet használják.

Santa Clara város az USA-ban, a Szilícium-völgy egyik központja, 1777-ben alapították.

Santa Clara város Kuba középső részén, 1989-ben alapították a kalóztámadások elől az ország belsejébe menekülő lakosok.

Népszokások Régi székely mondóka a Klára névvel:

Bágyi Bacó *Kalára*, viszik Tordátfalára.

*

Klára vára mára vacsorára.

Csúfolók

Lári-fári, *Klári*,
mennyit kell rád várni!

*

Klári, Klári,
lárifári.

Köznevesülve *Klárigyöngy* egy növényfajta neve. *Kláraalma* vagy *klárikaalma* egy almafajta elnevezése. Az angyalrózsa, másképp nyárfukszia (*Clarkia*) neve egyes vidékeken *klárika* vagy *klárcsi*, a ligetszépefélék családjának

nemzetsége. A spárga (*Asparagus*) neve sok helyen *kláris*, *kaláris* vagy *klárisfű*, *kalárisfű*. A korallgyökér (*Corallorrhiza trifida*) más néven *kláristó*, a *klárisikorall* a zsidócseresznye (*Physalis alkekengi*), a *klárisfácska* a díszpaprika (*Solanum*).

Klaudia

Eredete A *Klaudiusz* férfinév női párja. Latin eredetű név, a római *Claudius* nemzetségnévből származik, mely valószínűleg a *claudus* szóból ered, ennek a jelentése 'béna, sánta'.

Védőszentje Két *Klaudia* nevű ókeresztény vértanút ismerünk, akik a IV. század elején Kis-Ázsiában két egymáshoz közeli helységben áldozták fel életüket Krisztusért. Ünnepnapjuk: március 20., május 18.

Névnapja március 20., május 18., június 6.

Gyakorisága Csak néhány évtizede fordul elő Magyarországon nagyobb számban, de az 1990-es években már igen gyakori név volt. Ezt igazolják a statisztikai adatok is: 1967-ben csupán 5, az 1983 és 1987 közötti statisztika szerint már 1558 kislány kapta ezt a nevet. 1996-ban a 10. leggyakoribb név volt, ebben az évben 896 gyermeknek adták első, 99-nek pedig második névként a *Klaudiát*. 2000-ben a gyakorisági lista 15. helyére került 728 első és 130 második névválasztással. 2006-ban az összlakosság statisztikájában a *Klaudia* a 74. helyen állt, ez azt jelenti, hogy a magyar nők közül ekkor 15 163 fő viselte első és 1978 második névként.

Becézése *Klau*, *Klaudi*, *Dia*.

Rokon nevei A továbbképzéssel keletkezett *Klaudiána* és az önállósult olasz becézője, a *Klaudetta*.

Férfi párja *Klaudiusz*.

Idegen megfelelői A magyarhoz hasonlóan a *Klaudia* írásmódot használják a lengyelben és a szlovákban. Más nyelvekben inkább a *Claudia* forma terjedt el, például a németben, az angolban és az olaszban. A franciában gyakori a *Claude*, *Claudette*, *Claudie* változat. A portugálban a *Cláudia* névalak használatos.

Híres viselő *Claude de France* (1499–1524) XII. Lajos leánya, I. Ferenc király felesége. Okosságával és modorával nagy befolyással volt férjére; a nép pedig csak a jó királynénak nevezte. Egy szilvafajt is elneveztek róla, a *Reine*

*clau*de-ot, melyet nálunk ringlónak hívnak. Jókai Mór *A tenger szemű hölgy* című regényében így említi a ringlófát: „Talán emlékezik még arra a jelenetre, ami a reine clau

Művészetben A Bibliában találunk egy *Klaudiát* (+110?), aki római keresztény nőként Szent Pál nagy tisztelője. A hagyomány Szent Linus édesanyjának, illetve a Szent Péter által megtérített római szenátor, Pudens feleségének tartja. Ez utóbbi feltevést támasztja alá Martialis latin költő elbeszélése, mely szerint Klaudia britanniai király leánya volt, feleségül ment Aulus Pudenshoz. E házaspár volt Rómában az első, akiket Szent Péter megtérített, s az ő házukban volt az első „házi egyház”. Kaludiának mind a négy gyermekét szentként tiszteljük.

Krisztina

Eredete Görög eredetű név, amely a *khrizma* 'olaj, kenet' jelentésű szóra vezethető vissza. Ehhez kapcsolódik Jézus görög neve, a *Khrisztosz* is, amelynek jelentése 'felkent', azaz a szentelt olajjal megjelölt uralkodó. Követőit latinul *Christianus*oknak, magyarul Krisztushoz tartozónak nevezték. Ebből lett nyelvünkben a *keresztén* ~ *keresztény* ~ *keresztényen* közszó. A latin *Christianus* névből keletkezett a *Keresztély* és a *Krisztián*, valamint női névként a *Krisztiána*, amelynek rövidült alakváltozata a *Krisztina*. Az Árpád-korban már ismert név volt. Írásban a XII. század közepétől említik *Christiana*, *Christina*, *Curustuna* alakban.

Védőszentjei Már 300 körül védőszentet nyert, egy előkelő római leány, *Bolsenai Szent Krisztina* személyében, aki tizenkét éves korában halt vértanúhalált hitéért. Neve, *Christiana*, azt tükrözi, hogy Krisztus ígét követte. Egy XVI. századi magyar nyelvemlék, az Érdy-kódexben található *Krisztina-legenda* így emlékezik meg róla: „támadá... nagy nemes nemből. De nevezete szerint annál es méltóságosb es vala, mert igyenlő vala az ő szentséges életéhez. Magyaráztatik azért az ő neve Krisztina úgy, mint szép illatú krizmával megkenettetött”. Képzőművészeti ábrázolásain számszerj és nyíl utal vértanúságára, hajó és malomkő csodálatos megmenekülésére, kés és fogó, valamint kígyók az elszenvedett kínzásokra. Ünnepnapja: július 24.

Belgiumi Szent Krisztina (1150–1224) egyszerű parasztlány volt, ám élete mégis tele volt csodálatos történetekkel. Ünnepnapja: július 22.

Névnapja június 22., július 24., augusztus 5.

Gyakorisága A XVI. századra általánosan jellemző statisztika szerint a 11. leggyakoribb név. Nem volt a legdivatosabb, de a legkedveltebbek között szerepelt, a nők 2,87%-a viselte. A XVII. században fokozódott a népszerűsége, a gyakorisági lista 10. helyére került. A következő századokban egyre kevesebben választották, a XX. század közepéig az elavult nevek közé tartozott, nem szerepelt a 25 legkedveltebb név listáján. Ezután fokozatosan ismét divatba jött.

1967-ben 1325 kislány kapta a *Krisztina* nevet, így 16. volt a gyakorisági listán. Népszerűsége a következő évtizedekben rohamosan növekedett, és 1976-ban az 1. helyre került, a leggyakrabban anyakönyvezett női név lett. A nyolcvanas évekre csökkent a népszerűsége, 1983 és 1987 között a 8. volt 7675 képviselővel. 1996-ban a gyakorisági lista 12. helyén állt. Ebben az évben 800 alkalommal anyakönyvezték első és 181-szer második névként. 2000-ben a 14. volt, 756 első és 216 második névválasztással. 2006-ban az összlakosság statisztikájában a 16. helyen állt, a magyar nők közül 76 828 fő viselte első és 9217 második névként a *Krisztinát*.

Becézése Leggyakoribb becézői a *Kiri*, *Krisz*, *Krisztácska*, *Kriszti*, *Krisztike*, *Krisztinka*, *Kriza*, *Tina*, *Tinka*. Az Erdélyben használatos *Kriská*, *Kiriská*, *Tini* alakok többször előfordulnak Mikes Kelemen leveleiben.

Rokon nevei A becézőjéből önállósult *Kiri*, *Kriszta* és *Tina*, valamint az utóbbi becézőjéből alakult olaszos hangulatú *Tinetta*. Ugyancsak rokon név az eredeti hosszabb alak, a *Krisztiána*. Lásd 28. ábra (*Krisztián*).

Férfi párja *Keresztély*, *Krisztián*. Lásd 28. ábra (*Krisztián*).

Idegen megfelelői Angolul *Christina*, *Christine*, németül, franciául *Christiane*, olaszul, spanyolul, portugálul *Cristina*, svédül *Kerstin*.

Híres viselői Többen viselték a régi magyar asszonyok közül:

Nyáry Krisztina (1604–1640) Esterházy Miklós nádor felesége.

Csáky Krisztina (1665–1725) Bercsényi Miklós kuruc főgenerális felesége.

Barkóczy Krisztina (1668–1743) Károlyi Sándor felesége.

Ujfalvy Krisztina (1761–1818) költő.

Szemere Krisztina, Szemere Pálné (1792–1828) meseíró, költő. Írói neve Képlaki Vilma.

A skandináv országokban évszázadok óta gyakori név. Ehhez minden bizonnyal hozzájárul *Krisztina királynő* (1626–1689) legendás személyisége. Apja, Gusztáv Adolf halála után, hatéves korában örökölte meg a svéd koronát. Gondos nevelésben részesült: több idegen nyelven beszélt, jól ismerte kora gondolkodóinak nézeteit, de tudott bánni a fegyverrel is, és jól lovagolt. Független életmódjával, szabad gondolkodásával sokszor megdöbbenetete környezetét. Bölcs mondásai az önmagával vívódó ember alakját idézik: *Kevés fogoly őriztetik szigorúbban, mint a fejedelmek; Kell tudni büntetni, de megbocsátani is; Önmagunkat legyőzni a leghatalmasabb ellenség fölött aratott diadal.* Krisztina királynő alakját Greta Garbo elevenítette meg 1933-ban készült filmjében. A film sikere ismét megnövelte a név népszerűségét.

Művészetben Balassi Bálint *Christina nevére* című versében a versszakok kezdő sorainak első betűjéből kiolvashatjuk a verset ihlető hölgy nevét. Az N betű versszaka így hangzik:

Nemrégen szép gyűrőt szerelmesem küldött
ki rubinttal mind rakva,
Egy szép drága gyémánt kellő középáránt
vagyon közte foglalva,
Hozzám szerelemben tekéletes szüve
is így vagyon kapcsolva.

Földrajzi névként Krisztina főhercegnő (Mária Terézia leánya) tiszteletére 1772-ben kapta az egyik budai városrész a *Krisztinaváros* nevet. A Pasaréttől a Tabánig húzódó területen a XVIII. századig szőlőskertek és szántók voltak. Az osztrák hadvezetés megakadályozta az építkezést, arra hivatkozva, hogy ez a vár védelmi területe. Hosszas tárgyalás után, Krisztina főhercegnő közbenjárására kezdődhettek meg a parcellázások. Kezdetben szőlőművesek, szegényebb iparosok laktak itt, majd a század végére hivatalnoknegyeddé alakult. Templomában tartotta esküvőjét Széchenyi István és felesége, Seilern Crescentia.

Népszokások A környék lakóinak minden évben nagy ünnepe volt a *Krisztinavárosi búcsú*. A templom védőszentjének napján megtartott egyházi ünnephez számos népszokás, sokféle szórakozás kötődik. Tréfásan szilvabúcsúnak is nevezték, az ünnepi aszalt szilvás rétesre utalva.

Csúfoló Új keletű névcsúfoló a Krisztina névvel:

Kriszti, Kriszti,
tisza hiszti.

Köznevesülve A szegedi tanyákon a júliusi homokviharoknak *krisztinaszél* a neve.

L

Laura

Eredete A *Laurentius*, magyarul *Lőrinc* férfinév női párjának, a *Laurenciának* a rövidülése. Más vélekedések szerint a latin *laurus* szó származéka, ennek a jelentése 'babérfa'.

Védőszentje *Laura* (+864) előkelő hispániai asszony, aki özvegységre jutva apáca lett. Fanatikus mohamedánok gyilkolták meg. Ünnepe: október 19., június 28.

Névnapja június 17., 28., október 19.

Gyakorisága A *Laura* név korábban ritka volt a magyar névkincsben. Az 1990-es évektől kezdve lett gyakori. Ezt igazolják a statisztikai adatok is. 1967-ben csupán 7, 1983 és 1987 között már 699 kislányt anyakönyveztek *Laura* néven. 1996-ban még tovább nőtt a népszerűsége, ebben az évben 511 gyermek kapta első, 84 pedig második névként. 2000-ben a 11. legkedveltebb név volt 808 első és 130 második névválasztással. 2006-ban az összlakosság statisztikájában a 85. helyen állt, ez azt jelenti, hogy a magyar nők közül ekkor 12 017 fő viselte első és 2374 második névként a *Laura* nevet.

Becézése *Lauri, Lóra, Lóri, Lóríka*.

Rokon nevei A *Laura* név rövidebb formája, a *Lara*, valamint az olasz eredetű, kicsinyítő képzős származéka, a *Lauretta* és a *Loretta*. Ugyancsak rokon név a német, illetőleg angol alakváltozatából származó *Lorin* és ennek latinos továbbképzése, a *Lorina*. A magyar nyelvben önálló keresztnév a *Laura* több nyelvben használatos alakváltozata, a *Lora*, valamint kicsinyítő továbbképzése, a *Lorella*. Szintén a rokon nevek közé tartozik az eredeti, hosszabb forma, a *Laurencia*.

Férfi párja *Lőrinc*.

Idegen megfelelői A név a legtöbb nyelvben ugyanebben az alakban szerepel. Így a *Laura* formát használják az angol, a cseh, a dán, a német, a lengyel, a spanyol, a svéd, az olasz nyelvben. A franciában *Laure*, az oroszban *Lavra*, *Laura* forma az elterjedt.

Híres viselői *Csajághy Laura* (1826–1882) Vörösmarty Mihály felesége, *A merengőhöz* című költemény ihletője.

Mátray Laura (1841–1904) színésznő.

Helvey Laura (1852–1931) drámai színésznő, a Nemzeti Színház örökös tagja.

Réthy Laura (1865–1938) színésznő, operettprimadonna.

Hilgermann Laura (1869–1937) opera-énekesnő, énekpedagógus.

Lengyel Laura, Dánielné (1877–1954) író, újságíró, a *Budapesti Hírlap* kritikusa.

Polányi Laura, Polacsek (1882–1959) történész, Szabó Ervin unokatestvére.

Művészetben A leghíresebb Laurák egyike Petrarca imádottja, akit sokáig költött személynek tartottak. De bebizonyosodott, hogy *Laura* (1307–1348) valós személy, aki boldog házasságban élt férjével, és tizenegy gyermek anyja lett.

Laura az egyik főszereplője Amilcare Ponchielli *Gioconda* című operájának.

Laura címmel készített filmet 1986-ban Böszörményi Géza.

Garaczi László *Larion és Laura* című novellájában a női főszereplő is ezt a nevet viseli:

„A fiút Larionnak hívták, a lányt Laurának, ez is milyen jó. [...] »Larion« egyébként azt jelenti: derűs, vidám, »Laura« pedig: babérkoszorú, ez is mennyire klassz így együtt, jó, elismerem, nem klapfol teljesen, de valamiképp mégiscsak összeillik, amúgy görögös értelemben.”

Laura, azaz *kék kalapos nő* a címe Aba-Novák Vilmos 1930-ban festett képének.

Lilla

Eredete A *Lidia* és a *Livia* régi magyar becézőjéből vált önálló keresztnévvé.

Népszerűségéhez minden bizonnyal hozzájárul, hogy *Lilla* volt a költői neve Csokonai Vitéz Mihály *Julianna* nevű műsájának. Hangalakja egybeesik az *Erzsébet* név idegen nyelvi becézőivel.

Védőszentjei Választhatunk az *Erzsébet*, a *Julianna*, a *Livia* és a *Lidia* név szentjei közül. Utóbbi *Szent Lydia*, bíboráros asszony, aki elsőként tért meg Szent Pál apostol prédikációjának hatására. Ünnepnapja: augusztus 3.

Névnapja február 12., 16., július 11.

Gyakorisága A korábbi évszázadok 25 leggyakoribb nevet tartalmazó statisztikáiban nem szerepel. 1967-ben 83 kislány kapta a *Lilla* nevet. A következő évtizedekben egyre népszerűbbé vált. 1983 és 1987 között 1352 esetben választották. 1996-ban a 40. leggyakoribb név volt. Ebben az évben 414 alkalommal anyakönyvezték első és 103-szor második névként. 2000-ben már a 34. leggyakoribb név volt 383 első és 100 második névválasztással. 2006-ban az összlakosság statisztikájában a 81. helyen állt, a magyar nők közül 13 124 fő viselte első és 2658 második névként a *Lilla* nevet.

Becézése *Lillácska, Lili, Lilike, Lilu, Lillus, Liló.*

Rokon nevei *Lidia, Livia* és önállósult becézőik, alakváltozataik: *Lida, Liviána, Livianna*, valamint közvetetten a *Julianna*. Lásd 63. ábra (*Júlia*).

Idegen megfelelői A *Lilla* névnek idegen nyelvű megfelelői nincsenek. Hasonló hangzásúak az *Elisabeth* német és angol becézői: *Lily, Lillah, Lilli, Lillie, Lili, Lilia*. A francia nyelvben a *Lili* önálló név is lehet.

Híres viselői *Szilágyi Lilla* (1833–1909) színésznő, műfordító, író.

Barabás Lilla, Fejér (1834–1909) színésznő.

Kunvári Lilla (1897–1984) szobrász, éremművész.

Wagner Lilla (1903–1978) író, pszichológus.

Művészetben Csokonai Vitéz Mihály szerelmi költészetének múzsája Vajda Julianna, akit a verseiben *Lilla* néven emleget. A *Lilla*-versek egyik legszebb darabja a *Tartózkodó kérelem*.

A hatalmas szerelemnek
Megemésztő tüze bánt.
Te lehetsz írja sebemnek
Gyönyörű kis tulipánt!
Szemeid szép ragyogása
Eleven hajnali tűz,
Ajakid harmatozása
Sok ezer gondot elűz.
Teljesítsd angyali szókkal,
Szeretőd amire kért;

Ezer ambrózia csókkal
Fizetek válaszodért.

Földrajzi névként *Lillafüred* Miskolchoz tartozó üdülőhely, amelyet 1892-ben a telep létrehozását kezdeményező miniszter feleségéről neveztek el.

Köznevesülve A tudományos név (*Laelia*) elferdítésével *lilla* a kereskedelmi neve egy kosborfajtának.

Lívia

Eredete Latin eredetű név, amely a *Livius* nemzetségnévből származik, a *Líviusz* férfinév női alakjaként keletkezett. A nemzetségnév alapjául szolgáló közszó jelentésére kétféle magyarázatot ismerünk. Az egyik szerint 'ólomszínű, kékes', a másik szerint 'irigy, rosszakaratú'.

Védőszentje *Szent Eulália* (+304) hispániai vértanú. Ünnepe: február 12., december 10.

Névnapja február 12., október 14., december 10.

Gyakorisága A korábbi évszázadok 25 leggyakoribb nevet tartalmazó statisztikáiban nem szerepel. 1967-ben 183 kislány kapta a *Lívia* nevet. 1983 és 1987 között 712 alkalommal választották. 1996-ban a 106. volt a gyakorisági listán. Ebben az évben 99 alkalommal anyakönyvezték első és 14 alkalommal második névként. 2000-ben a 109. helyre került 95 első és 21 második névválasztással. 2006-ban az összlakosság statisztikájában a 100. helyen állt, a magyar nők közül 9046 fő viselte első és 1021 második névként a *Lívia* nevet.

Becézése *Lia, Lidi, Lili, Livi, Lívi, Livka.*

Rokon nevei A becézőből keletkezett *Lilla*, valamint az olaszos *Liviána* és alakváltozata a *Livianna*. Közvetetten rokon névnek tarthatjuk a *Lia* keresztnévet, amely több más név becézőjeként is előfordul.

Férfi párja *Líviusz.*

Idegen megfelelői Az angol, a német, az olasz és a portugál nyelvben egyaránt a *Livia* forma használatos.

Híres viselői *Livia Drusilla* (Kr. e. 58–Kr. u. 29) a Lívius nemzetség nőtagja, az első római császárné.

Warga Livia (1913–1988) opera-énekesnő.

M

Magdolna

Eredete A *Magdaléna* magyar alakváltozata. Héber eredetű bibliai név. A név jelentése 'Magdala városából való nő'. A *Mária Magdaléna* 'Magdalából való Mária' jelzős szerkezetből vált ki és önállósult. A város neve arameus eredetű, jelentése 'torony, bástya'. Az Árpád-kori oklevelekben a név *Magdalina* és *Magdalena* formában fordult elő.

Védőszentjei A bibliai *Magdalai Mária*, akiből Jézus hét démonot űzött ki. (Márk 16,9; Luk. 8,2.) Követte Jézust a sírba helyezéskor, hogy lássa, hová teszik, és elsőként tudta meg, hogy Jézus föltámadott. „A szombat végén pedig, a hét első napjára virradólag, kiméne Mária Magdaléna és a másik Mária, hogy megnézzék a sírt.” (Máté 28,1.) Magdolnát sokszor Bűnbánó Magdolnaként emlegetik, de ilyenről a Szentírásban nincs szó, ez félreértésen alapszik. Az a bűnös asszonyszemély, aki könnyeivel öntözte, hajával törölgette és szent olajjal kente meg Jézus lábát (Luk. 7,36–50.) – a bűnbánó „rossz hírű nő” képe e jelenetből származik –, névtelen volt. Csak a hagyomány azonosította vele Magdolnát. János evangélista Bethániai Máriáról, Lázár és Márta húgáról állítja ugyanezt (Ján. 11,2.), ennek köszönhetően e három nőalak (Mária Magdolna, Bethániai Mária és az ismeretlen nő) a latin egyházban a legutóbbi időkig egybeolvadt (a keleti egyház kezdettől fogva megkülönböztette hármójukat). Legtöbbször hosszú hajjal, balzsamos edénnyel (megkente Jézus lábát), a korábbi bűnös életére utalva elszakított ékszerekkel, koponyával, fészülettel és könyvvel ábrázolják. Ünnepnapja: július 22.

Pazzi Szent Maria Magdalena (†1607) olasz karmelita nővér, az egyház egyik legnevezetesebb női misztikusa, az Istennel való bensőséges egyesülés egyik legnagyobb képviselője. Barna szerzetesi öltözet, fehér köpeny, fekete fátyol

és Jézus Krisztus szenvedésének eszközei (láncza, töviskorona, szivacs, stigmák, égő szív) szerepelnek művészi ábrázolásain. Ünnepnapja: május 25.

Postel Szent Maria Magdalena (†1846) a francia forradalom idején áldásos munkát fejtett ki az elhagyott ifjúság körében, majd egy női tanítórendet alapított. A gyógynövénnyel foglalkozók védőszentje. Ünnepnapja: július 17.

Névnapja május 25., július 17., 22.

Gyakorisága Bibliai eredetének köszönhetően már a XV. századtól a népszerű nevek közé tartozott a név *Magda* változata. Ekkor a 8. leggyakoribb női név volt. Hasonlóan ezt a rövidült formát találjuk az 1522-es statisztikában, ahol a 6. leggyakoribb női névként a nők 7%-a viselte ezt a nevet. A XVIII. században a katolikusoknál már a *Magdolna* formával találkozunk a 16. leggyakoribb női névként. A XIX. században némi csökkenést tapasztalunk, de a XX. század közepén készült statisztika szerint a *Magda* ~ *Magdolna* változat a 11. legkedveltebb a sorban. Ebben az időben a nők 2,49%-a viselte ezeket a neveket. Még az 1967-es statisztikák tanúsága szerint is a kedvelt nevek közé tartozott. Ebben az évben a 25. leggyakrabban választott névként 829 kislányt neveztek el így.

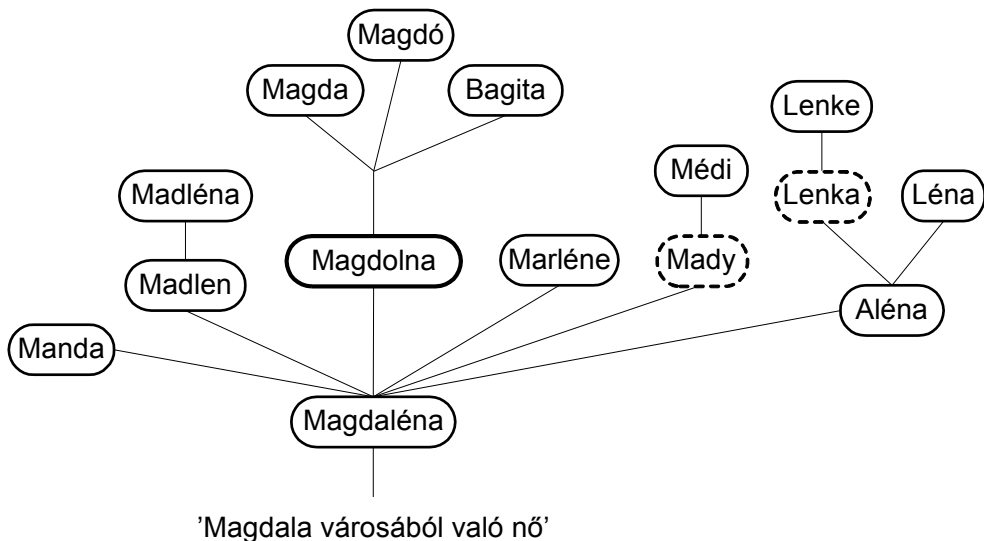
Népszerűsége az 1983 és 1987 közötti statisztika szerint már jócskán csökkent: ezekben az években 938 gyermeket neveztek *Magdolnának*. 1996-ban a csökkenés tovább folytatódott, 54 kislány kapta első, 71 második névként, így a gyakorisági lista 134. helyére került. Az ezredfordulón tovább csökkent a név választása. 2000-ben a 180. volt, ebben az évben első névként 31, másodikként 76 kislány kapta a *Magdolnát*. 2006-ban az összlakosság statisztikájában a 17. helyen állt, ez azt jelenti, hogy a magyar nők közül ekkor 74 386 fő viselte első és 27 494 második névként.

Becézése *Duci, Ducika, Duckó, Dusi, Dusika, Duska, Maca, Maci, Magda, Magdi, Magdika, Magdó, Magduci, Magdus, Magduska, Mancsi, Manna, Manni, Mannika, Manyi, Muci.*

Rokon nevei A régi magyar becézőből önállósult *Bagita* és a *Magdó*, a XIX. században tudatos névalkotással teremtett *Lenke*, valamint a *Magdaléna* és a belőle származó, különböző nyelvben használt becéző formák. Francia és német becézőből alakult a *Madlen*, latinosított formája a *Madléna*. Ugyancsak a német nyelvben keletkezett a Maria Magdalene nevek összevonásával a *Marléne*. Több germán és szláv nyelvben használatos a *Magda* és a *Léna*,

német eredetű rövidülés az *Aléna*, angol becézőből származik a *Médi*. A szláv nyelvekben gyakori a *Manda*.

67. ábra. A *Magdolna* név rokon nevei

Idegen megfelelői Több idegen nyelvben ismert és gyakori név. Az angolban *Magdalene*, *Madeline*, az olaszban *Maddalena*, a franciában *Madeleine*, a németben, dánban *Magdalena*, *Magdalene*, a csehben *Magdaléna*, *Magdalena*, a horvátban, lengyelben, szerbben, spanyolban, svédben *Magdalena*, a bolgárban *Magdalena*, *Magdalina*, az oroszban *Magdalina* forma az elterjedt.

Családnévként A *Magdolna* nem, de alakváltozata, a *Magda* ma is előfordul családi név.

Híres viselői *Eleonora Magdolna* (1655–1720) I. Lipót császár, magyar király felesége.

Török Magdolna (XVIII-XIX. sz.) színésznő, Kelemen László társulatának tagja.

Róna Magda (1902–1989) koreográfus, színházi rendező.

Ligeti Magda (1909–1977) ideggyógyász-pszichoanalitikus, jó barátja volt Radnóti Miklós.

Vásárhelyi Magda (1910–1972) zongoraművész, zenetanár.

Kispál Magdolna (1910–1984) finnugor nyelvész.

Rigó Magda (1910–1985) opera-énekesnő.

Radnót Magda (1911–1989) orvos, szemész, egyetemi tanár.

Olty Magda (1912–1983) színésznő.

Jóboru Magda (1918–1982) tanár, neveléstudós, a magyar UNESCO Bizottság elnöke.

Tiszay Magda (1919–1989) opera-énekesnő.

Zsabka Magda (1923–1970) válogatott törvívó.

Magda Pál (1770–1841) tanár, statisztikai író.

Magda Sándor (1883–1962) református püspök.

Művészetben A bibliai Mária Magdolna alakjához tévesen tapadt „Bűnbánó Magdolna” képe annyira megragadta a művészek fantáziát, hogy világszerte használt jelkép lett. Bűnbánó Magdolna alakja szinte minden művészeti ágban megjelenik.

Babits Mihály *Magdolna szeretője* című versében is ez a Magdolna szerepel.

S dobbanva szólj: – Engem szeretnek,
Uram, irgalmazz kéjeimnek,
Hiszen a te lábodat is
bús *Magdolna* mirrhája mosta. –
– Hiszen a te lábodat is
bűnös leánynak könnye kente
tisztára, fehér ujjaid
bús *Magdolna* dús fürtje fente.

Kafka Margit *Magdolna* című verse, azt a pillanatot örökíti meg, amelyben Magdolna elmondja Jézus föltámadását:

Szólj lányom, honnan jöttél, mit akarsz?
– Véres vagyok? Ott a kereszttövésbe,
Igen, igen! Palástom elveszett,
A hajamat a tüske összetépte.
Mit? Mért nem keltek? Fel, fel emberek!

A mester él! Jöjj gyorsan uram, Péter!
Ne bánts! Hisz ép eszem van! De hogy nézel?!
Felel Péter: Eszelős vagy, leány!
S Jakab: A mi gyászunkat ne zavard!
S János, ki ült az Úr jobb oldalán,
Szegény te, – közénk ülj, velünk maradj!

A képzőművészetben a XIII. századtól jelenik meg Magdolna ábrázolása, például a firenzei *Magdolna-tábla* (XIII. sz. vége), Lukás Moser *Magdolna-oltára* (1431, Tiefenbronn, Németország), a müncheni oltár (1490) vagy Magyarországon a berki oltár (1480–1490; Magyar Nemzeti Galéria), El Greco *Bűnbánó Magdolna* című festménye (1590?). Képzőművészeti ábrázolásokban öltözetét vagy gazdagnak, vagy nagyon szegényesnek mutatják be, mint örömlány vagy mint vezeklő jelenik meg a műveken.

Peter Mullan angol-ír *Magdolna nővérek* című filmje több ezer, családjától kitzasztott és kiszolgáltatót nő megrendítően igaz történetén alapul.

Földrajzi névként A *Magdolna-forrás* a Felvidéken, Rozsnyó közelében található. Középkori kegykápolnája jól ismert zarándokhely. Mária Magdolnát tekintik a kegyhely patrónájának.

Népszokások A *Magdolna-naphoz* több népszokás is fűződik. A bibliai eseményből kiindulva az ország több vidékén úgy tartják, hogy ezen a napon a kislányok hajából le kell vágni, hogy aztán még nagyobbra nőjön. A bácskai Felsőszentiván faluban ez a szokás még azzal bővült, hogy a kislányt kenyérsütő lapátra kell ültetni, és ott kell a haját lenyírni. A lenyírt hajszalakat fa alá, jó mélyre kell elásni, és senkinek sem szabad róla tudni, különben egyetlen hajszal birtokában is meg lehet rontani a lányt. A budaörsi német lányok hajából e napon levágtak egy keveset, hogy nekik is olyan dús hajuk legyen, mint Magdolnának. A levágtott haját tűzre dobták, hogy majd az utolsó ítéleten ne kelljen keresniük.

A szegedi tájon Magdolna napján sem mosni, sem sütni nem jó. Sok helyen úgy vélték, hogy Magdolna-napon esnie kell az esőnek, mert Mária Magdolna most is siratja bűneit. Egy csabacsüdi regula szerint Magdolna könnyen elpityeredik, de ritkán sír sokáig.

Különös hagyomány élt a baranyai Rózsafa faluban, ahol úgy vélekedtek, hogy Magdolna napján nem jó meszelni, mert a szent képe megjelenik a falon.

Több helyen úgy tartják, hogy a kánikula Magdolna napján jön be és Bertalan napján távozik.

Szólás A *Magda a Magdának, Magda az egész világnak* közmondás a nők pletykásságára utal, vagyis ha egy nő megtud valamit, mindjárt elmondja a másoknak.

Köznevesülve A nyugtató hatású macskagyökér (*Valeriana officinalis* L.) gyógynövény népi neve *Szent Magdolna füve*. A népnyelvben *magdalénka* a kék nünüke (*Meloidae violaceus*), egy süteményféle pedig a *magdalepény*. Kézdivásárhely környékén *magdalén* vagy *magdalin* egy körtefajta.

Magdolna leányainak nevezték annak a szervezetnek a tagjait, amely – különösen Németországban, a XIV. és XV. században – a bukott nők megjavítására jött létre. Tagjait ruhájuk után fehér nőknek is nevezték. Az elsőt már 1005-ben megalapították Metzben, de szabályaikat csak 1640-ben erősítették meg. Budapesten is volt ilyen szervezet (Jópásztorintézet) 1891-től.

Idegen nyelvben is találunk példát a név köznevesülésére. Az olaszban például *Maddalenát* emlegetnek, ha kibontott, zilált hajú nőt látnak. Az angolban pedig *maudlin* az érzékeny, pityergős nő. A franciában a *madeleine* egy teasütemény, melyet Marcel Proust regénye tett nevezetessé.

Margit

Eredete A görög *margarita* szóból ered, amelynek jelentése 'gyöngy'. A *Margit* név a latin *Margarita* alak megmagyarosodott formája. Ilosvai Selymes Péter verses névmagyarázata is erre a jelentésre utal: „Margit szép fényes gyöngy”. A név legismertebb viselője Árpád-házi Szent Margit. Hazánkban már a XII. század közepétől megtalálható a név írásos emlékeinkben *Margareta*, *Margaretha*, *Margarita*, *Margaritha*, *Marguereta*, *Margareth*, *Margita*, *Margitha*, *Margueta*, *Margith* alakváltozatban.

Védőszentje *Antiochiai Szent Margit* a görög egyházban *Marina*. A 300 körül élt szűz, vértanú a tizennégy segítőszent egyike. Legendájában keresztény hite miatt pogány apja eltaszította magától. Meggyötörték, tömlöcbe vetették, ahol a sátán egy sárkány, majd egy férfi képében kísértette meg, de Margit a kereszt jelével mindkettőt megfutamította. Halálra ítélték, tűz fölé függesztették, jeges vízbe dobták, de sértetlen maradt. Imádságára a

Szentlélek galamb képében szállt rá és megerősítette. Végül kivitték a városból és lefejezték. A későbbi hagyomány a sárkánnyal való harcot jelképes tartalommal telítette. Eszerint a sárkány elnyelte Margitot, de egy feszülettel vagy a kereszt jelével megnyitotta annak oldalát, és épségben kilépett belőle. Margit a keresztény leányoknak, gyermeket váró és vajúdó asszonyoknak a védőszentje. Az Árpád-kor kivételesen tisztelt szentje, aki a „Királyság Patrónája” (*Patrona Regni*) címet viselte. Kultusza még inkább fellendült, amikor II. Endre szentföldi kereszties hadjáratáról hazahozta koponyaareklyéjét. Hazai kultuszának része lehetett abban, hogy IV. Béla Margitnak nevezte el leányát. Ünnepnapja: július 17. a keleti egyházban *Marina* néven; július 20. a nyugati egyház szerint Antiochiai Szent Margit ünnepeként.

Árpád-házi Szent Margit (+1270) IV. Béla király leánya, aki domonkos apácaként a margitszigeti kolostorban élt alázatos szolgálatban, imádkozva, testét sanyargatva és áldozatát az Anyaszentegyházért, a tatároktól még mindig fenyegetett nemzetéért ajánlva fel. Ünnepnapja: január 18.

Szent Margareta, Skóciai Szent Margit (+1093) Skócia királynéja, Szent István király unokája. Magyarországon született, példaszerű családayaként nyolc gyermeket nevelt. Országának jótevője, a szegények gyámolítója, a vallási élet buzgó és céltudatos ápolója. Halála után a nép azonnal szentként kezdte tisztelni, neve sokáig a legelterjedtebb keresztnev volt Skóciában. 1669-ben Skócia védőszentjévé avatták. Ünnepnapja: 1968-ig június 10., 1969-től november 16.

Alacoque Szent Margareta Maria (+1690) közép-franciaországi vizitációs apáca. Kezdetben a konyhán többnyire a legegyszerűbb munkákat végezte, erre utal a neve: *Alacoque* 'hámozó', később a rábízottakat Jézus Szent Szívének tiszteletére nevelte. Ünnepnapja: október 16.

Névnapja január 18., 19., 28., február 22., június 10., 20., július 9., 20., augusztus 26., szeptember 2., október 16., 17., 25., november 16., december 30.

Gyakorisága A *Margit* név az Árpád-kor óta használatos Magyarországon. Az 1400-ig terjedő időszakban a 3. leggyakoribb név volt. Népszerűsége megmaradt a későbbi századokban is. Egy 1522-es statisztika alapján a 4. leggyakoribb női név volt, ekkor a nők 11%-a viselte. A XVII. században

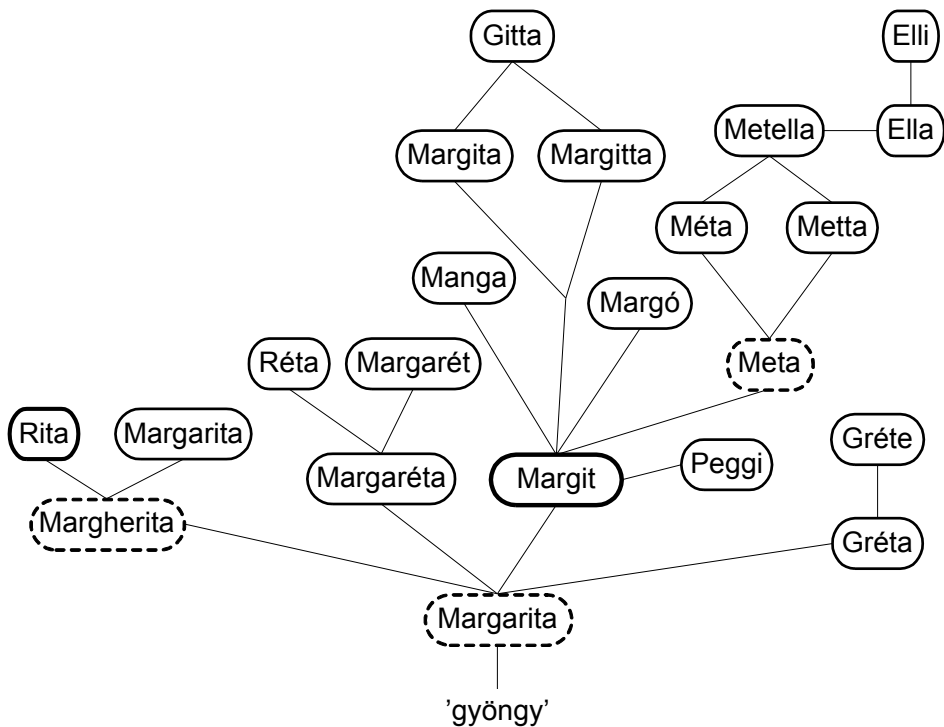
ugyan veszített népszerűségéből, de még mindig a nők 3,2%-a viselte ezt a nevet. Érdekes, hogy a XVIII. századi statisztikákban nem találjuk a *Margitot* az első 20 női név között. Ez a XIX. századra azonban megváltozott, hiszen ekkor a reformátusoknál a 12. (ez a névviselők 0,57%-a), a római katolikusoknál a 11. (ez a nők 2,4%-a) leggyakoribb név volt. A budapesti statisztikában a XIX. század végén a 3. helyen szerepelt, ez a névviselők 3,54%-át jelenti.

A XX. század közepén készült statisztika szerint a *Margit* a 7. legkedveltebb volt a sorban. Ebben az időben a nők 3,97%-a viselte ezt a nevet. Az 1967-es statisztikák tanúsága szerint a 21. leggyakrabban választott névként 965 kislányt neveztek el így. Népszerűsége 1983 és 1987 között tovább csökkent: ezekben az években 796 kislánynak adták a *Margit* nevet. 1996-ban a csökkenés tovább folytatódott, 41 gyermek kapta első, 46 második névként, így a 153. lett a gyakorisági listán. Az ezredfordulón még kevesebb kislány lett *Margit*. 2000-ben a 166. helyre került, első névként 37, másodikként 68 kislánynak adták. Ennek ellenére 2006-ban az összlakosság statisztikájában a 7. helyen állt, a magyar nők közül ekkor 148 110 fő viselte első és 18 965 második névként a *Margit* nevet.

Becézése *Gita, Giti, Gitka, Gitta, Gittácska, Gitti, Gitus, Gréti, Grétike, Gretti, Maca, Maci, Macus, Macuska, Manc, Mancika, Manya, Manyi, Manyika, Margitka, Margó.*

Rokon nevei A magyar *Margarita, Margitta* alakváltozat, a magyar becézőből önállósult *Margó*, valamint az idegen nyelvi *Margita, Margarét* és *Margaréta*. Több nyelvben ismertek a név idegen nyelvi alakjaiból keletkezett becézők, amelyek ma már a magyar nyelvben is önálló keresztnévként használatosak: *Gitta, Gréta, Gréte, Méta, Metella, Metta, Peggi, Réta, Rita; Ella, Elli.*

68. ábra. A *Margit* név rokon nevei

Idegen megfelelői A név számos európai nyelvben használatos. A németben *Margaret*, *Margarete*, *Margareta*, az angolban *Margaret*, *Margot*, a franciában *Marguerite*, *Margie*, *Margot*, az olaszban, spanyolban, oroszban *Margarita*, a lengyelben *Malgorzata*.

Családnévként Nagyon ritkán, de előfordulhat. Erre már a XV. századtól vannak adataink. Ekkor *Margyth* formában találjuk meg.

Híres viselői Számos királynő és hercegnő viseli a Margit nevet.

Skóciai Szent Margit (1047–1093) skót királyné, I. Henrik felesége, így minden angol királynő anyja.

Capeting Margit (1158–1197) francia királyi hercegnő, angol, majd magyar királyné, III. Béla király második felesége.

Mária Margit (1175–1228?) magyar királyi hercegnő, bizánci császárné, III. Béla első felesége.

Árpád-házi Szent Margit (1242–1271) IV. Béla király leánya, a Nyulak szigeti (mai Margitsziget) domonkos zárdában élt.
Margit (1335–1349) királyné, I. Lajos király első felesége.
Waldemarsdotter Margit (1353–1412) Dánia, Norvégia és Svédország királynéja. Létrehozta a három skandináv királyság unióját.
Anjou Margit (1430–1482) Anglia királynéja.
York Margit (1446–1503) Burgundia hercegnéje.
Habsburg Margit (1480–1530) II. Savoyai Fülöp felesége, Németalföld kormányzója.
Tudor Margit (1489–1541) Skócia királynéja.
Navarrai Margit (1492–1549) Navarra királynéja. Műveltségével elősegítette a francia udvar szellemi életének élénkítését. Ő maga is írt. Költeményei *Margaréták* címmel jelentek meg.
Pármai Margit (1522–1586) Németalföld kormányzója.
Valois Margit, Margó királyné (1553–1615) Navarra királynéja.

Néhány híres magyar származású Margit a XIX. és XX. századból:

Hunyady Margit (1854–1906) drámai színésznő, író.
Halmi Margit (1876–1936) színésznő, a Nemzeti Színház tagja.
Kaffka Margit (1880–1918) író, költő, a *Nyugat* állandó munkatársa.
Altai Margit (1882–1972) ifjúsági író, Margit néni néven a *Tündérvásár* című gyermeklap szerkesztője és kiadója, a magyar leányregény-irodalom egyik megteremtője.
Vészi Margit (1885–1961) újságíró, az I. világháborúban haditudósítóként működött.
Beke Margit (1890–1988) műfordító, író.
Makay Margit (1891–1989) színésznő, a Nemzeti Színház örökös tagja. Tökéletes színpadi beszédéért elsőként kapta meg a Kazinczy-díjat.
Izsáky Margit (1899–1977) újságíró, az első női bűnügyi riporter.
Tevan Margit (1901–1978) ötvös.
Kovács Margit (1902–1977) szobrász, keramikus.
Ladomerszky Margit (1904–1979) színésznő.
Dajka Margit (1907–1986) színésznő.
Elek Margit (1910–1986) vívó, ötszörös világbajnok, Európa-bajnok.
Tapolcsányi Margit, Czabai Istvánné (1912–1978) Kalocsa vidéki hímezőasszony, népi iparművész.

Anna Margit (1913–1991) festőművész.

Lukács Margit (1914–2002) színésznő, opera-énekesnő.

Szécsi Margit (1928–1990) költő, Nagy László költő felesége.

Művészetben Számos történet, legenda, irodalmi és képzőművészeti alkotás fűződik a valós vagy kitalált Margitokhoz. A középkorban Antiochiai Szent Margit legendája jámbor regénnyé színesedett, és az egykori német, francia, angol verses földolgozása igazi népkönyvvé vált. Szűz Szent Margit asszony legendáját az Érdy-kódex, a *Legenda Aurea* és Temesváry Pelbárt előadása nyomán, illetve több más kódexből ismerjük.

Árpád-házi Szent Margit életének és csodáinak magyar nyelvű gyűjteménye a *Margit-legenda*, melynek latin eredetijét Marcellus, Margit gyóntatója írta. A fordítás az 1300-as években készülhetett, melyet Ráskai Lea másolt a margitszigeti domonkos apácák kolostorában (1510), és valószínűleg át is írta a szöveget, nyelviileg javította. A Margit-legendából származó sorok a gyerek Margitot mutatják be: „Mikoron *Szent Margit asszony*nak adnak vala köntöst, kápát jobb posztóból a társinál, tehát szégyenli vala megviselni. Ha mikoron pedig kényszerítették vala a priorisszától elviselni a ruhát atyjának, anyjának tisztességéért, tehát Szent Margit asszony elmegyén vala a konyhára, és a konyhán való fazekaknak és egyéb edényeknek mosásával és sepréseknek porával sieti vala megfeketíteni. Mikoron öneki új ruhát adnak vala, csak alighogy valamikoron az ő ruháját elváltoztatta, mígnem mindenestől fogva megavult, szakadozott. Örül vala Szent Margit asszony immár az ennyi alázatosságnak jegyéről és a boldog szegénységről.”

Az 1300 körül készült *Margit-officium* verses zsolozsma, mely a Margit-legenda átdolgozása. Teljes szövege fennmaradt a Gömöry-kódexben.

Margit története több költőt és író is megihletett. Így ír róla Ady Endre *Szent Margit legendája* című versében:

Vallott nekem a Nyulak-szigete
Regék halk éjén. Ime a titok
Királyi atyja klastromba veté
Legendák szüzét, fehér *Margitot*.
Álom-leány volt: egy fojtott sikoly.
Ájulva hullt egy durva szó miatt.
S robogtak a királyi udvaron.
Hajrázó, vad, bozontos férfiak.

Margit a hőse több híres regénynek, mint Gárdonyi Géza *Isten rabjai*, Krúdy Gyula *Szent Margit*, Kodolányi János *Boldog Margit* című írásának.

Más műben is találkozhatunk Margit nevű szereplővel, például Jósika Miklós *Abafi* című regényének hősnője *Mikola Margit*, kolozsvári nemesi család lánya; Fejes Endre *Cserepes Margit házassága* című drámájában a főszereplő viseli ezt a nevet.

Shakespeare drámáiban is több Margitot találunk. A *III. Richárd* című drámában *Margit* IV. Henrik özvegye, a *VI. Henrik*ben szereplő *Margit* Reignier, Anjou herceg és Nápoly királyának a lánya. A *Sok hűhó semmiért* című vígjátékban pedig az egyik társalkodónő neve *Margit*.

Goethe *Faust* című drámájában *Margit* egyszerű, jámbor és hívő polgárleánya, aki szűzies szépségével ragadta meg a megifjodott Faustot.

Bulgakov, orosz író *A Mester és Margarita* című regényéből megismerhetjük a rejtélyes író, a Mester és szerelme, *Margarita Nyikolajevna* kalandjait.

Szent Margit tiszteletére már az Árpád-korban számos nemzeti monostort alapítottak. Feltehetően azzal a céllal, hogy a nemesi, főúri család gyermekszülő asszonyait vegye különös oltalmába, s így a nemzetségnek magva ne szakadjon.

A képzőművészetben sok vallási témájú festmény, szobor, faragás állít emléket a szent életű Margitoknak. Antiochiai Szent Margit ábrázolásában megjelenik a sárkány, könyv, pálma, korona, vasszék, vasgereben, fáklya. Árpád-házi Szent Margitot fehér szerzetesi ruhában, fekete köpenyben, fekete vagy fehér fátyolban, liliummal, koronával, könyvvel, címerrel, sündisznóval (utalva a bőréből készített vezeklőövre) ábrázolják.

Földrajzi névként A Margit név földrajzi neveinkben is előfordul. A budapesti *Margit-sziget* nevét az ott élő Boldog Margitról kapta. Korábbi neve Nyulak szigete volt.

Szintén a Margit női névvel van összefüggésben a Kelet-Szlovákiában Eperjestről délnyugatra található *Margitfalva*, mely az 1300-as években *Szentmargita* volt. *Margita* egy 345 m magas domb Gödöllő és Szada határában. *Margitta* pedig Nagyváradtól északkeletre fekvő mezőváros. *Szentmargithegy* volt a neve a Zala vármegyében található, horvátok lakta kis településnek.

Az Esztergomból Dömös felé vezető útnak a középkorban *via Margarethae* volt a neve.

Margarita-sziget Venezuela partjainál található sziget.

Népszokások A Karancs tetején épült középkori Margit-kápolnát a néphagyomány szerint Forgách Zsigmond nádor özvegye, Pálffy Katalin építtette, aki mezítláb szokott oda fölzarándokolni. A néphit szerint az a lány, aki *Margit napján* térden csúszva kerüli meg a kápolnát, meglátja, hogy ki lesz majd az ura.

A gombaszögi pálos templom romjaihoz, illetve a szomszédságában lévő Margit-forráshoz az a legenda fűződik, hogy a forrás vize Margit-napon éjfélkor minden esztendőben véresen buggyan föl egy Margit nevű lány emlékére, akinek a kedvese egy haramia volt. Egyszer hiába várták haza, a lány eltűnt, csak a vére festette pirosra a forrás vizét.

A moldvai csángók szerint a sátán (sárkány) művelte jégverés, a „nagyidő” ellen Margit a segítség.

A június 10-i Margit-naphoz több néphagyomány is kötődik. A Jászságban ezt a napot tartották a retek-, a káposzta- és a lenvetés idejének. Máshol ez volt a tyúkültetés napja. A Margit név jelzői: *mérges*, *pisís*, mert júniusi napja vihart hozó és negyvenesnap. Ez a szabadban fürdés kezdőnapja is. Zentán Margitot *legyes Margit*nak hívják, és úgy tartják, hogy ezen a napon nem szabad kinyitni az ablakot, mert akkor sok légy lesz a szobában. Más területek hiedelmei szerint Margit asszony a legyek királynője, és ezen a napon minden konyhába beereszt egy kötővel. Ez ellen úgy védekeztek, hogy a mise idején a szántóföldről hozott földet a házban szétszórták.

Vajkőpüléskor az alábbi versikét mondták:

Szűz lány, szent *Margit*
vidd össze a tejfölünket
falu végén hasas jány
írós vaját kíván.

Szólások A gyors beszédű kislány *szapora Margit*. Arra, aki valamilyen kötöttségtől szeretne szabadulni, azt mondják: *Élvez, mint Margit libája a kötélen*. Ha valaki elaludt vagy berúgott, akkor azt *elnyomta a Vörös Margit*. A *Margit asszony, deres ló, ritkán válik benne jó* közmondást azok használták, akik bizalmatlanok voltak a Margit nevű nők és a fehér szőrű lovak iránt.

Köznevesülve A *margaréta* vagy *margitvirág* (*Chrysanthemum leucanthemum*) a fészkesek családjába tartozó, fehér virágú kerti dísznövény. *Margitszegfű* egy szegfűfajtának a neve. A székely kapu faragott indamotívumát *margitvirágos*nak nevezik.

A népnyelvben a *margit* a szövőszék tartozéka, a fonalak elválasztását szolgáló fapálcák neve. *Büdösmargit* vagy *margitbogár* a neve a mezei poloskának. Mezőkövesden az ingujj szélére varrt díszítés a *margitdész*, a lepedővég hímzésében alkalmazott öltésfajta a *margitöltés*. Tura környékén az ingujj szélére varrt kész díszítés neve a *margitszalag*. Több gyümölcs is viseli ezt a nevet. *Margitásszilvának* nevezik a Margit-nap körül érő szilvafajtát, de ismerik Kőszeg környékén a *margitkörtét*, Somló vidékén a *margitszőlőt*.

Dány faluban július derekán a sárgadinnye negyedik kapálásának *margitolás* a neve, ami a szomszédos falu, Kóka Margit-kápolnájának búcsúnapijával függött össze.

A *Szent Margit-öv* szülési fájdalmak enyhítésére, betegségek gyógyítására szolgált. A pozsonyi apácák őrizték, és gyakran kölcsönadták, de többnyire csak a főúri családoknak sikerült megszerezniük, s csak igen rövid ideig tarthatták maguknál. 1689-ben a haldokló Batthyány Ferencné viselte az övet. Férje állítása szerint a szent öv igen megkönnyítette a nagy beteg asszony szenvedéseit.

Margitvirágok volt a címe az 1933 és 1948 között megjelenő vallásos, szépirodalmi lapnak.

Mária

Eredete A héber *Mirjam* névnek a görög és latin bibliafordítások szövegében módosult alakja. A fejlődés sora: *Mirjam*, *Mariam*, *Maria*. Jelentése ismeretlen, számos próbálkozás történt a megfejtésére. Magyarázták 'urnő', 'szépség', 'reménység', 'Isten kedveltje' jelentéssel. A héber nyelvet tanító iskolákban a 'keserű' jelentésű *mira* szóval hozták összefüggésbe, így értelmezte Ilosvai Selymes Péter, XVI. századi énekköltőnk is:

Jézus Krisztusnak szent anyja szűz *Mária* vala,
Keserűségnek tengerit neve jedzi vala.

Más megfejtések a név betűinek adnak külön jelentést. A margitszigeti apácák Érsekújvári kódexében olvasható középkori magyarázat *Mária* nevének betűit drágakövek kezdőbetűiből eredezteti: „Első bötű azért asszonyunknak nevében az M, kin példáztatik az nömös és drágalátos margaréta nevű kű.” E kőnek tulajdonsága, hogy aki viseli, az bátor lesz. Az A a gyémántnál is keményebb adamas kőre utal, mely „összve-háborodott” emberek között békeséget teremt. Az R a rubin, mely a sötétségből világosságot teremt. Az I a jáspis, mely viselőjét az ellenségek között „bátorságossá teszi”, s az ördögök ellen „megbátorítja”. Az utolsó A az allektorius nemes kő nevének rövidítése, mely tulajdonosát „mennyei tisztösségre” emeli fel.

Védőszentje Az egyháznak sok *Mária* nevű szentje van, de alakjuk elhalványul az Istenanya mögött, ritkán szokták őket védőszentül választani. A védőszentek közül a legismertebb és legtiszteltebb Jézus Krisztus anyja. A Jézus gyermekkoráról szóló történetek szerint Názáretben lakott és József jegyese volt. Jézus az evangéliumok szerint elszakadt családjától, de a kereszttel alatt Mária is ott volt. „A Jézus keresztje alatt pedig ott állottak vala az ő anyja, és az ő anyjának nőtestvére; Mária, a Kleopás felesége, és Mária Magdaléna.” (Ján. 19,25.)

A Boldogságos Szűz Mária a katolikus áhitat és a népi jámborság egyik központi alakja, számtalan ország, város, templom, intézmény mennyei patrónája. A hozzá való gyermeki ragaszkodás úgyszólván valamennyi szent jellemző vonása. Kegyelmi kiváltságairól, életének eseményeiről számos ünnep emlékezik meg, ezek bármelyikét választhatják névnapul azok, akik az ő nevét viselik. Főbb ünnepei az egyházi év sorrendjében a következők:

Szeplőtelen Fogantatásának, vagyis annak ünnepe, hogy létének első pillanatától fogva ment volt az eredeti büntől: december 8.

Istenanyaságának ünnepe a polgári év első napja: január 1.

A kisdéd Jézus templomi bemutatásának ünnepe, Gyertyaszentelő Boldogasszony: február 2.

Mária lourdes-i megjelenésének ünnepnapja: február 11.

Krisztus megtestesülésének hírüladása, Gyümölcsoltó Boldogasszony ünnepe: március 25.

Mária Szent Erzsébetnél tett látogatásának ünnepe, Sarlós Boldogasszony: július 2.

Karmelhegyi Boldogasszony ünnepe: július 16.

Havas Boldogasszony ünnepe: augusztus 5.

Mária test szerint való mennybevitelének ünnepe, Nagyboldogasszony: augusztus 15.

Máriának, a királynőnek ünnepe: augusztus 22.

Mária születésnapja, Kisboldogasszony, Kisasszony, ünnepnapja: szeptember 8.

Szent nevének ünnepe: szeptember 12. (Ez a leggyakrabban választott névünnep.)

Mária hét fájdalmának, a Hétfájdalmú Szűznek ünnepe: szeptember 15.

Fogolykiváltó Boldogasszony ünnepe: szeptember 24.

A Szentolvasó Királynőjének ünnepe: október 7.

A Magyarok Nagyasszonyának ünnepe: október 8.

Névnapja január 23., február 2., 11., március 25., április 2., 7., 26., május 24., 29., 31., július 2., 6., 16., 17., 22., augusztus 2., 5., 15., 22., szeptember 8., 12., 15., 19., 24., október 3., 7., 8., 11., 22., november 21., december 8., 15., 18.

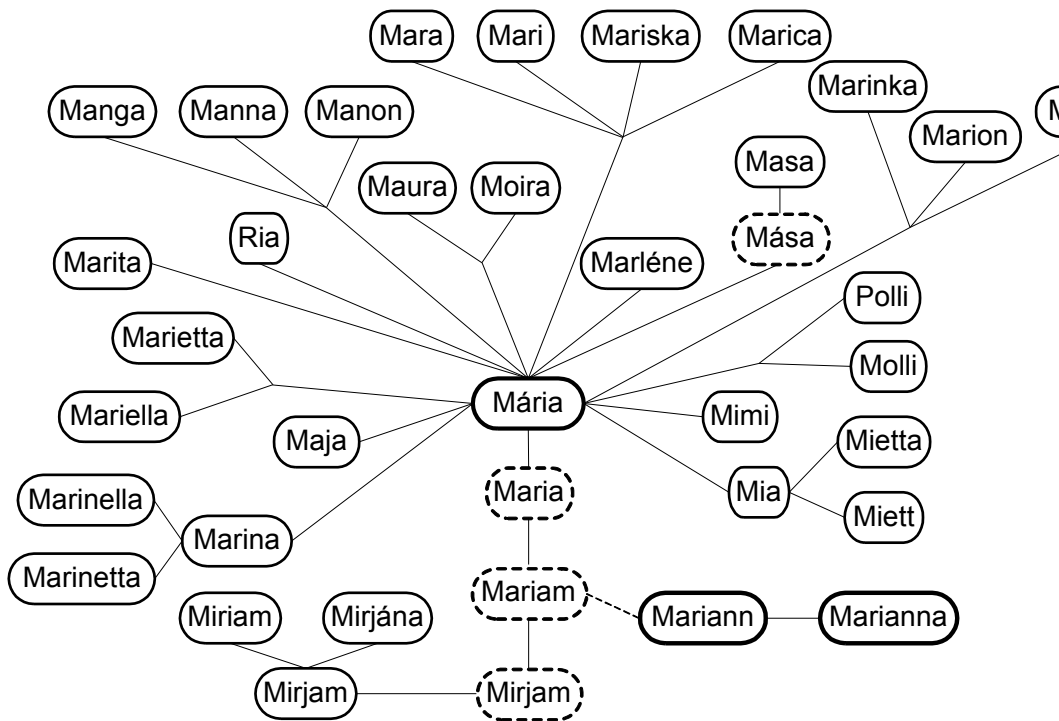
Gyakorisága Névrendszerünkben már 1171-től megtaláljuk a *Mária* nevet, erre utalnak az írásos oklevelek, amelyekben *Maria* változatban szerepel. Érdekes módon a XIV. századi adatok szerint a *Mária* nem tartozott a gyakori nevek közé, csak a XVIII. és XIX. századra vált elterjedt névvé. Kezdetben főleg a katolikusok kedvelt neve volt. Ezt igazolja, hogy a XVIII. század végén a katolikusoknál a 2. leggyakoribb névként a lányok 15,33%-a, a reformátusoknál a 3.-ként a 20,27%-a viselte. A XIX. század végén a reformátusok körében a 4. leggyakoribb névként a nők 11,54%-a, a katolikusoknál pedig a leggyakoribb névként 17,73%-a viselte.

A XX. század közepén a *Mária* név megtartotta az első helyét, a nők 10,41%-a viselte. 1967-ben 4232 kislány kapta ezt a nevet, csupán 53-mal kevesebb, mint az első helyen lévő *Évát*. Később folyamatosan csökkent a népszerűsége, de az 1983–87-es adatok tanúsága szerint még mindig a 22. leggyakrabban választott leánynevünk, azaz 4611 kislány lett ezekben az években *Mária*. 1996-ban az 53. volt, ekkor már csak 332 kislány kapta első, 371 második névként. Az ezredfordulón tovább csökkent a *Mária* név választása. 2000-ben a 73. volt a gyakorisági listán, első névként 207, másodikként 402 gyermek kapta. Ennek ellenére 2006-ban az összlakosság statisztikájában még mindig a leggyakoribb név, ez azt jelenti, hogy a magyar nők közül ekkor 427 140 fő viselte első és 86 310 második névként a *Mária* nevet.

Becézése Az egyik legtöbb becéző alakkal rendelkező nevek közé tartozik. Néhány példa a leggyakoribb becézőkre: *Csicsi, Csuka, Maca, Maci, Maja, Mancsi, Mancika, Manka, Manyi, Manyika, Mara, Marci, Marcsa, Marcsi, Marcsika, Marcsóka, Marcsu, Marcsuka, Mari, Mári, Máriácska, Marica, Marici, Marika, Márika, Máríká, Marinka, Maris, Mariska, Máriskó, Mia, Mici, Micike, Mimi, Ria, Riácska.*

Rokon nevei A magyar becézőből önállósult *Mari, Mara, Marica, Mariska* és feltehetőleg a régi magyar nyelvi *Manga*. Több nyelvben előforduló alakból keletkezett a *Marina*, a *Ria*, a *Manna* és a *Mimi*, valamint a *Mariann, Marianna*. A magyarban és a németben használatos becéző a *Maja*, magyar és szláv a *Marinka*. Román alakváltozatból származik a *Marióra*. Francia eredetű a *Manon*, a *Marion*, ugyancsak francia kicsinyítéssel, *Mia* továbbképzéseként keletkezett a *Miett*. Olasz kicsinyítő képzős forma a *Mariella, Marietta, Mietta*, valamint a *Marinella, Marinetta*, olasz és spanyol becézőből önállósult a *Marita*. Az orosz *Mása* név magyar változata a *Masa*. A *Mária* név eredeti héber formája a *Mirjam*, alakváltozata a *Miriam*, szláv továbbképzésével keletkezhetett a *Mirjana*. Angol és ír alakváltozat a *Moira* és becézőjük a *Maura*, az angol eredetű becézőből keletkezett a *Molli* és a *Polli*. Összetétellel keletkezett az *Annamária* és becézéséből az *Annamari*. A *Mária* és a *Magdaléna* nevek német formájának összevonásából keletkezett a *Marléne*.

69. ábra. A *Mária* név rokon nevei

Férfi párja Érdekes módon a *Mária* nevet a XVIII-XIX. században férfiaknak is adták. Hazánkban a Szűz Mária iránti tisztelet volt az egyik oka annak, hogy a katolikus fiúk a *Mária* nevet második, harmadik keresztnévként megkapták. A másik ok a katonaság alóli kibújás volt. Vannak olyan országok, ahol a fiúk még ma is kaphatják ezt a nevet (pl. Németországban, Olaszországban és a spanyol nyelvű országokban).

Idegen megfelelői A *Mária* más országokban is gyakori és kedvelt név. A legtöbb nyelvben (pl. angol, német, finn, holland, lengyel, olasz, portugál, svéd, román) a *Maria*, a csehben, franciában a *Marie*, az oroszban, a bolgárban, a szerbben, a horvátban a *Marija*, az angolban a *Mary* alak ismert. A *Mária* névnek külföldön sok kettős vagy összetett alakja használatos. A németben több ilyen név van: *Marizebill*, *Marietheres*, *Maria-Thereza*, *Marlene*, *Marlies* vagy *Marlis* (Marie és Elizabeth vagy Luise), *Marielore*

(Marie és Eleonore), *Marieluise* (Marie és Luise), *Marierose*. Hasonló módon keletkezett a cseh és az angol *Marylin* (Mary és Linda), az angolos holland *Mariabella* vagy az angol *Marigold* (Maria és gold 'arany').

Családnévként A XV. század végétől fordul elő. A névnek még kicsinyítő képzős változataiból is lett családnév, mint *Mari*, *Mári*, *Mariska*.

Híres viselői A magyar történelemben már a XII. századtól találunk *Mária* nevű fejedelmi személyt.

A XII. században: II. László leánya; IV. István felesége; III. Béla leánya.

A XIII. században: II. András és Meráni Gertrúd leánya; IV. Béla felesége; V. István és Kun Erzsébet leánya.

A XIV. században: Nagy Lajos leánya volt *Mária* (1371–1395) magyar királynő.

A XVI. században: II. Lajos király felesége.

A XVI. és XVII. század fordulóján: Báthory Zsigmond erdélyi fejedelem neje, *Mária Krisztina* tiroli hercegnő.

A XVII. században két királyné viselte e nevet: *Mária Anna* királyné és *Mária Eleonóra* királyné, III. Ferdinánd felesége.

A XVIII. század legkiemelkedőbb uralkodója *Mária Terézia* (1717–1780), aki 1740-től Magyarország királynője is.

Széchy Mária (1610–1679) a „Murányi Vénusz”. Előbb Bethlen István, majd Kun István, végül Wesselényi Ferenc felesége.

Liptai Mária (XVIII-XIX. sz.) színésznő, az első magyar színtársulat tagja.

Lebstück Mária (1830–1892) honvédtiszt. Az 1848-as bécsi forradalomban Lebstück Károly néven küzdött, 1849-ben a harctéren kötött házasságot.

Csapó Mária, Vachott Sándorné (1830–1896) író, szerkesztő, fordító. Cooper regényeit ő fordította először magyarra.

Jászai Mari (1850–1926) színésznő, a magyar színjátszás kiemelkedő egyénisége. A Nemzeti Színház örökös tagja.

Basilides Mária (1886–1946) opera-énekesnő, az Operaház örökös tagja.

Vendl Mária (1890–1945) mineralógus, tanár. Az első női szerző volt, akinek munkáit az MTA ülésein bemutatták, s az MTA kiadásában megjelentették.

Feszty Masa, Mária (1895–1979) festő. Feszty Árpád és Jókay Róza leánya.

Mirkovszky Mária (1896–1987) mozdulatművész, pedagógus. Az elsők között táncolt Bartók Béla zeneműveire, s tervezett mozgáskompozíciókat Ady Endre, Babits Mihály, Kosztolányi Dezső és Rabindranath Tagore verseire.

Korda Mária (1898–1976) Korda Sándor filmrendező felesége és filmjeinek főszereplője.

Zipernovszky Mária (1900–1974) hegedűművész, a magyar női vonósnégyes tagja.

Sulyok Mária (1908–1987) színésznő.

Szepes Mária, Scherbák, Papír (1908–2007) színésznő, író, költő.

Mezei Mária (1909–1983) színésznő.

Gyurkovics Mária (1913–1973) opera- és hangverseny-énekesnő.

Dósa Mária (1914–1980) opera-énekesnő, az Operaház tagja.

Kresz Mária (1919–1989) néprajzkutató, muzeológus.

Szemes Mari (1932–1988) színésznő.

Művészetben A Mária név az irodalomban, képzőművészetben, zenében is előfordul. Az alkotások többsége a Megváltó anyjáról, Szűz Máriáról szól. A XIII. század második felében egy ismeretlen költő latinból formálta át azt a Mária-siralmat, amelyet *Ómagyar Mária-siralom* néven ismerünk. A vers a keresztfa alatt szenvedő Máriát szólaltatja meg, aki halálra kínozott fiához könyörög:

Valék siralom-tudatlan.
Siralomtól süppedek,
Bútól aszok, epedek.
Választ világotmtól –
Zsidó, fiacskámtól,
Édes örömemtől.
Ó én édes uracskám,
Egyetlen egy fiacskám!
Síró anyát tekintsed,
Bújából kinyujtsad!

Pázmány Péter *Ének Magyarország védasszonyáról* című versében dicsóítja Máriát.

Menny királynője, bük enyhítője, egek
erős őre,
tavaszi színek virágos vesszője:
Fehér liliom, rőt rózsaszírom, viola-
fuvalom,

s az arany csillag ring öledben bajodon.

József Attila *Betlehemi királyok* című verséből a boldog Máriát ismerjük meg:

Irul-pirul *Mária, Mária,*
boldogságos kis mama.
Hulló könnye záporán át
alig látja Jézuskáját.

Weöres Sándor *Mária siralma* című verse a fiáért szenvedő anyát mutatja be:

Rászegeztek a keresztre,
nem igaz, nem, nem
jaj nekem, megfulladok,
fogjatok föl engem.
Szíved fárad,
karod is kiszárad,
éjfél tájban sötét hollók
tépázzák a vállad.
Jaj nekem, én fiam,
jaj én fiam.

A vallásos fohászok sokszor a Szűzanyához szólnak, mint a XVIII. századi katolikus szentének:

Boldog Asszony anyánk,
Régi nagy patrónánk,
Nagy inségben lévén
Így szólít meg hazánk:
Magyarországról, romlott hazánkról,
Ne felejtkezzél el szegény magyarokról!

Ha a népköltészeti alkotásokban Szűz Máriára utalnak, akkor a név legtöbbször *Mária* alakban szerepel. Ha nem róla van szó, akkor általában valamilyen becézett formát használnak, mint az alábbi kalotaszegi újévi falra írt versben.

Kettőt ugrik a cica,

Szeress engem *Marika*.
Ha nem szeretsz *Marika*,
Karmoljon meg a cica.

Lebstück Mária alakját és kalandos életének epizódjait 1943-ban Huszka Jenő *Mária főhadnagy* című operettje örökítette meg.

Földrajzi névként Számptalan település őrsi nevében a védőszent tiszteletére utaló Mária névalakot. *Máriabesnyő* Gödöllőhöz tartozó Pest megyei település, a XVIII. században elefántcsontból faragott Szűz Mária szobrot találtak templomának romjai között, s ennek hatására hamarosan búcsújáró helyé vált. Ugyancsak Pest megyei település *Márianosztra*, Baranya megyei *Máriagyűd* és *Máriakéménd*, Komárom megyei *Máriaalom*, Győr-Sopron megyei *Máriakálnok*. Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében található *Máriapócs*, Vas megyében *Máriaújfalu*. De említhetünk még más településeket vagy településrészeket, például *Máriafalva*, *Máriafölde*, *Máriaháza*, *Máriahuta*, *Máriakönyve*, *Máriakút*, *Máriaradna*, *Máriaremete*, *Máriatelep*, *Mariatölgyes*.

Népszokások Számos ünnepnap Szűz Mária életének eseményeiről emlékezik meg, ezek a *Boldogasszony ünnepek*, amelyekhez sokféle népi hiedelem és szokás is tartozik. A legjelentősebbek közülük:

Február 2. *Gyertyaszentelő Boldogasszony napja*, amelyen a római katolikus egyház Szűz Mária tisztulását és a kisdéd Jézus templomi bemutatását ünnepli. A hagyományos paraszti társadalomban a gyertya egész életében elkísérte az embert. Az újszülött mellett a gonosz szellem elűzésére világított. Égő gyertyával búcsúztatták a szülői háztól a menyasszonyt. Szentelt gyertyát égettek a halottak ravatalán és a temetőben Mindenszentek napján is. A hagyomány szerint e napon szalagokkal feldíszített gyertyát szenteltek meg, melyet betegség vagy halál esetén gyűjtöttek meg otthon. Időjóslás is kötődik e naphoz, méghozzá a közismert, medvével történő jóslás. Ha ezen a napon süt a nap, akkor a medve visszamegy a barlangjába, mert megijedt az árnyékától, ezért hosszú télre lehet számítani. De ha fagy van, akkor a medve kinn marad, mert rövid lesz a tél, és ez korai tavaszt, bő termést ígér:

Gyertyaszentelő hidege
Koratavasz hírnöke.

Március 25. *Angyali Üdvözlés napja*. Szűz Mária ezen a napon fogadta méhébe Jézust, ezért ezt a napot *Gyümölcsoltó Boldogasszony napjának* nevezik. A néphagyomány szerint ezen a napon kell elkezdeni a gyümölcsfák és a szőlők oltását. Ez a nap a fecskéket is meghozza. A megfigyelések szerint, ha a borz kibújik a lyukából, akkor már nem fél többet a hidegtől, tehát már jó idő lesz.

Július 2. *Sarlós Boldogasszony napja*. Ezen a napon kereste fel Mária Erzsébetet, aki idős kora ellenére gyermeket várt, Keresztelő Jánost. Amikor az idős asszony meglátta a felé közeledő Máriát, hangos szóval felkiáltott: „Áldott vagy te az asszonyok között, és áldott a te méhednek gyümölcse.” (Luk. 1,42.) Az ünnep „Sarlós” elnevezése onnan ered, hogy ekkor kezdődik az aratás Közép-Európában, s régen ezt a munkát is a nők végezték sarlóval. Így Mária a magyarság számára az aratás asszonyát, a kenyéradó édesanyját is megtestesítette. E napon a Felvidéken a ház elé egy virágokkal díszített széket szoktak állítani, hogy a gyermeket váró Mária azon megpihenjen. Sokfelé az ekkor szedett és megszentelt növénynek különleges gyógyító erőt tulajdonítottak. Szokás volt a szentmise utáni „kikerülés”, vagyis a pap kiment a határba, és a négy égtáj irányában megáldotta a termést.

Július 16. *Karmelhegyi Boldogasszony napja*. A karmelhegyi szerzet alapítója Szent Berthold. Európában női rendként terjedt el, és „A Boldogságos Szűz Karmelhegyi Testvérei” nevet viselte. Hazánkban Bánfalván volt kolostoruk. Ezen az ünnepnapon a Máriát tisztelő katolikusok elzarándokoltak a kolostorukhoz.

Augusztus 15. *Nagyboldogasszony*, népiesen *Nagyasszony napja*. E napon Mária mennybevitelét ünneplik. Erről a tényről a Bibliában nem olvashatunk, s talán ez segítette elő, hogy Mária haláláról, mennybemeneteléről oly sok történet, legenda keringett. Nem is olyan régen, 1950-ben XII. Pius pápa a világ püspökeihez intézett körkérdés alapján hirdette ki azt a dogmát, mely szerint: „Mária földi életpályája befejezése után testével és lelkével együtt felvétetett a mennyei dicsőségbe”. A néphagyományban is jelentős szerepet játszott ez a nap. Egyes helyeken a hívő asszonyok az ünnep előtti estén a temetőben egy frissen ásott sír előtt imádkoztak, történeteket meséltek Mária mennybeviteléről. A Mária-kegyhelyeken ezen a napon búcsút tartanak. Sok helyen élt, sőt néhol még ma is él a virágszentelés, virágáldás szokása. Az ekkor megszentelt növényeket bajelhárításra használták. Nagyboldogasszony

ünnepe dologtiltó nap is volt. Ezen a napon az asszonyoknak tilos volt sütni, kendert áztatni, folyóban fürödni.

Szeptember 8. *Kisboldogasszony* vagy *Kisasszony napja*, Szűz Mária születésének ünnepe. A középkorban kötelező ünnep volt, de korunkban is a legkedveltebb névnapi köszöntőnap. A hagyomány szerint, aki ezen a napon megfigyeli a napfelkeltét, az megláthatja benne Máriát. Sok templom, kegyhely ilyenkor tartja búcsúját. Néphagyományokban is gazdag ez a nap. Ilyenkor kezdenek a dióveréshez. Már a fecskék is gyülekeznek, ahogy mondják: *Kisasszony hajtja a fecskéket*. Időjósló napként, úgy tartották, hogy ha Kisasszony napján buborékos eső esik, akkor hosszú, nedves ősz lesz.

A magyar néphagyományban fontos szerepet játszott a Nagyboldogasszony és Kisasszony napja közötti időszak, a *kétasszonyköze*. Úgy tartották, hogy ekkor kell a kotlóst a tojásokra ültetni, mert ezek a tyúkok jobb tojók lesznek. Az ebben az időszakban tojt tojások hosszabb ideig elállnak. Kétasszonyköze a legjobb a téli ruhák szellőztetésére, mert ilyenkor biztos nem esik beléjük a moly. Ekkor kell végezni a búza szellőztetését is, hogy ne dohosodjon meg.

Szeptember 12. ünnepét XI. Ince pápa rendelte el, a törökök fölött aratott győzelem emlékére. Ugyanis 1683. július 14-én Kara Musztafa török nagyvezér Bécs ellen indult hatalmas seregével. Már-már úgy tűnt, hogy a két hónapja tartó csatát a törökök megnyerik, mikor megérkezett a segítség, Sobieski János lengyel király és Lotharingiai Károly serege. A felmentő sereg „Jézus, Mária!” kiáltással győzte le a törököket. A Szűzanya tiszteletére szentelt templomokban többnyire ezen a napon tartják a búcsút.

Szeptember 15. *Hétfájdalmú Szűzanya* vagy *Fájdalmas Szűzanya napja*, Mária Jézus halála felett érzett anyai szenvedésének ünnepe.

Október 8. *Magyarok Nagyasszonyának ünnepe*. Hazánk katolikus felekezetű emberei e napon ünneplik Szűz Máriát, akinek Szent István király az oltalma alá helyezte az országot. Így lett Magyarország *Mária országa*, azaz latinul *Regnum Marianum*.

Szólások A szólásokban, közmondásokban előforduló Mária név legtöbbször Szűz Máriával kapcsolatos. *Olyan biztos helyen van, mintha Szűz Mária kötényében volna*, ezt arra mondják, ami teljes biztonságban van. Akinek nagyon jó dolga van, arra megjegyzik: *Szűz Mária kötényében sem volna jobb dolga*. Még mindig a köténynél maradva, köztudott, hogy általában a részeg embernek nemigen szokott baja esni, ez a néphit szerint azért van, mert *A részeg ember Szűz Mária kötőjébe esik*. Aki nagyon részeges, arra azt

mondják, *Meginná a Szűz Mária cipőcsatját is*. A régi kaszárnyanyelvben a katonát, aki félénken fogta a puskát, társai úgy csúfolták: *Úgy fogja a puskát, mint Szűz Mária a liliomot*. A dallamtalan éneknek *Nincs se áriája, se Máriája*. A betegségéből lábadozó, egyre egészségesebb arcszínű ember pedig *Pendül, mint a palócok Máriája*. A gazember, gazfickó a *máriás huncut*. Ha valakit arra figyelmeztettek, hogy valamit ne tegyen meg, akkor azt mondták neki: *Máriád ne legyen!*

Csúfolók A névcsőfolók kicsinyítő, becéző formájú nevekre készültek.

Marcsa,
Olyan, mint egy harcsa.
*

Marcsa, Marcsa,
Mit eszik a macska?
Egeret, bogarat,
Mindenféle madarat.
*

Marica,
karmoljon meg a cica.
*

Marika,
Táncol a kis barika.
*

Mariska,
Lyukas a harisnya.
*

Marcsa,
vigyen el a harcsa!
*

Marika-karika.
*

Máris,
bugyelláris!

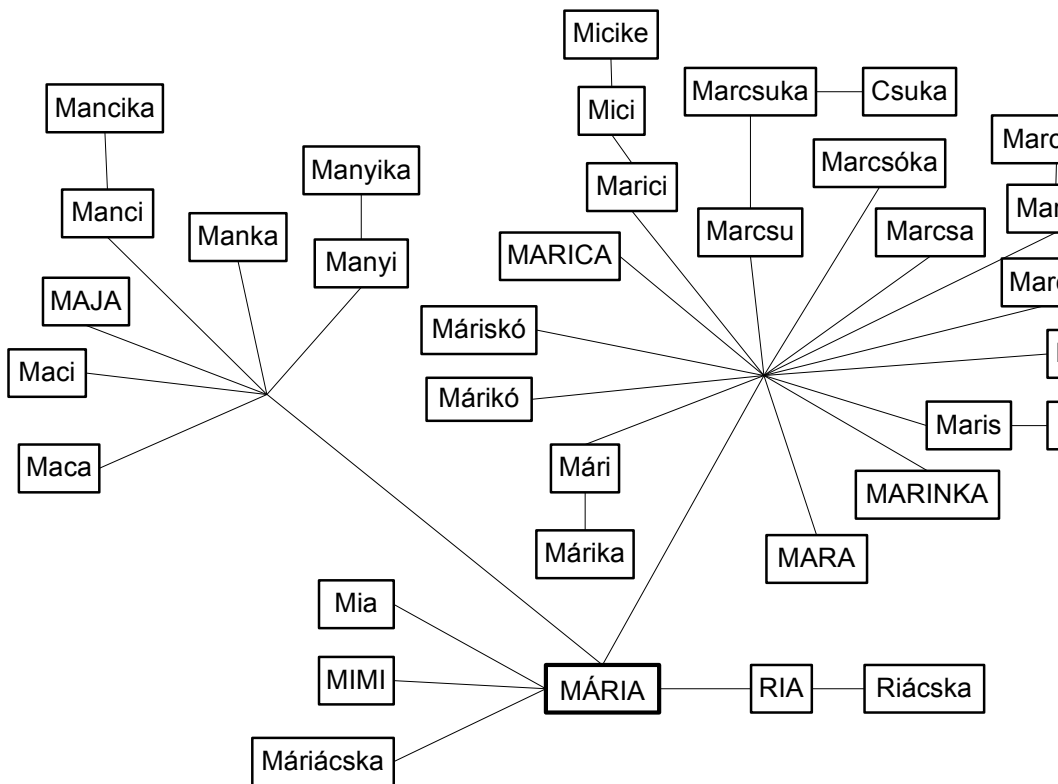
Köznevesülve A *máriás* Szűz Mária képével díszített pénznem, fajtái: *máriás garas, máriás forint, máriás tallér*. A május hónap régebbi neve a *Mária hava*

volt. A *máriaüveg* átlátszó, szintelen gipszkristályból hasított vékony lemez, mely nevét a német *Marienglas* alak fordításából kapta.

Számtalan növénynevben szerepel a Mária név. A *mária-fogta-rózsa* a vadrózsa, a *máriafü* egy gyógynövény, az árnik, a *máriagyöngye* a gyöngyvirág, a *máriakönny*, *mariatábla* a rezgőfű, a *márialenje* a gyújtóványfű, *máriarózsa* a labdarózsa, a *máriasarkantyú* a sarkantyúka, a *máriaseprű* az üröm, a *máriatenyere* a zsálya, a *máriavirág* a tavaszi tárnics neve különböző tájegységeken.

A *máriskó*, a *máriabogár* a katicabogár neve. *Máriaorgona* a mechanikus hangszernek, a verklinek a neve. A kavicsokkal játszott gyerekjátéknak *máriaegyenes*, illetve *máriakampós* a neve Csákánydoroszlón. A Mária-szobrot vivő lányokat *márialányoknak*, a díszes koszorújukat *máriának* nevezték. A veszekedős természetű lányt Debrecen környékén *cigánymarinak* hívták.

70. ábra. A Mária név becézői

Mariann

Eredete A *Mariann* név eredetéről többféle magyarázatot ismerünk. Származhat a *Mária* névnek a héber eredetihez közelebbi görög *Mariam* vagy középkori angol és francia *Marion* változatából, illetve a latin eredetű *Mariana* névből.

Később több nyelvben a *Mária* és az *Anna* összetételeként értelmezték.

Védőszentje Azonos a *Mária* és a *Marianna* név védőszentjeivel.

Névnapja április 27., 30.

Gyakorisága Az 1970-es és 80-as években volt gyakori név. Ezt igazolják a statisztikai adatok is. 1967-ben 181, az 1983 és 1987 közötti években 2139 kislány kapta a *Mariann* nevet. Az 1990-es évektől folyamatosan csökkent a népszerűsége. 1996-ban 115. volt a gyakorisági listán, ebben az évben 80 kislány kapta első, 24 második névként. 2000-ben a 136. helyre került, első névként 55, másodikként 22 alkalommal anyakönyvezték. 2006-ban az összlakosság statisztikájában a 88. helyen állt, ez azt jelenti, hogy a magyar nők közül ekkor 11 369 fő viselte első névként és 1388 másodikként a *Mariann* nevet.

Becézése *Marianka*.

Rokon neve *Marianna*. Lásd 69. ábra (*Mária*).

Idegen megfelelői A franciában, a németben és az angolban *Marianne* alakban használatos.

Híres viselő *Reismann Marian* (1908–1991) fotóművész, fotóriporter.

Marianna

Eredete Egyes vélekedések szerint a latin *Marianus*, magyarul *Marián* férfinév női alakjából, a *Mariana* névből származik. De lehet a *Mariann* továbbképzése is. Ma már a legtöbb nyelvben a *Mária* és az *Anna* összetételének tekintik. A név írásos emlékeinkben először 1258-ban *Mariana* alakban jelent meg.

Védőszentje *Szűz Mária* és *Szent Marianna* (†1645) ferences harmadrendi apáca. Ünnepnapja: április 27.

Névnapja április 27., 30., november 1.

Gyakorisága A XX. században vált népszerű névvé. 1967-ben a 22. leggyakoribb névként 1023 kislány kapta. 1983 és 1987 között 2686 újszülöttet anyakönyvezték *Marianna* néven. Az 1990-es évektől fokozatosan csökkent a népszerűsége. 1996-ban 88 kislány kapta első, 33 második névként, így a 111. volt a gyakorisági listán. 2000-ben a 140. helyre került, ekkor első névként 52, másodikként 25 alkalommal anyakönyvezték. 2006-ban az összlakosság statisztikájában a 41. helyen állt, a magyar nők közül 29 342 fő viselte első és 2912 második névként a *Marianna* nevet.

Becézése *Marcsa*, *Marsci*, *Mari*, *Marian*, *Marianka*, *Marika*.

Rokon neve *Mariann*.

Férfi párja *Marián*, amely a latin *Marianus* rövidülése és a *Máriusz*, valamint ennek olasz megfelelője, a *Márió*.

Idegen megfelelői Több nyelvben a magyarhoz hasonlóan a *Marianna* alakváltozat használatos, így a lengyelben, az oroszban és az olaszban. Az angolban, a finnben és a németben a *Marianna* mellett megtaláljuk a *Marianne* formát is. A svédben a *Marianne* és a *Mariana*, a franciában inkább a *Marianne*, a horvátban és a szerbben pedig a *Marijana* az elterjedt.

Művészetben Molière *Tartuffe* című drámájában a hiszékeny polgár, Orgon leánya *Mariane*, akit hozzá akarnak adni a szélhámos Tartuffe-hoz.

Földrajzi névként A *Mariana-szigetek* Mikronéziában találhatóak. Nevüket IV. Fülöp király feleségének (*Mariana de Austria*) nevééről kapták 1668-ban. Közelükben húzódik a Föld legmélyebb pontja, a 11 034 m mély *Mariana-árok*.

Márta

Eredete Arameus eredetű bibliai név. A név alapjául szolgáló közszó jelentése 'úrnő'.

Védőszentjei A Bibliából ismert *Márta*, a szorgalmas háziasszony, Lázár és Mária testvére. A három testvér egy háztartásban élt, amikor Jézust megismerték. A hagyomány szerint az ősegyház elleni üldözésben (40?) az egész keresztény közösséget, mely Márta házában alakult, elfogták, s egy evező, vitorla és kormánylapát nélküli hajóra rakták, majd a tengerre bocsájtották. A viharok ellenére a hajó nem süllyedt el, hanem Gallia partjainál földet ért. Kikötöttek, és első hirdetői lettek az evangéliumnak. A legenda szerint Márta Aix városában a város betegeit és szegényeit gondozta. Ünnepe napja: július 29.

A név másik védőszentje, *Márta* (304?) egy perzsa származású római vértanú, aki férjével együtt Rómába ment az apostolok sírjához. A börtönökben sínylődő keresztényeket látogatták, végül ők is vesztőhelyre kerültek. Ünnepe napja: január 19.

Névnapja január 19., július 29.

Gyakorisága A *Márta* név gyakorisága igen változó. A XVI. században a 15. leggyakoribb névként a nők 2%-a viselte. A következő századokban nem

találkozunk a *Márta* névvel a leggyakoribb 20 nevet tartalmazó statisztikákban. Újbóli előfordulására a XX. század közepétől találunk adatot, amikor a 20. névként a névviselek 1,72%-a volt *Márta*. 1967-ben a 21. helyen állt 1267 névviselel, 1983 és 1987 között 1619 kislány kapta ezt a nevet. Az 1990-es évektől folyamatosan csökkent a népszerűsége. 1996-ban a 104. helyre került a gyakorisági listán, ekkor 103 kislány kapta első, 54 második névként. 2000-ben a 135. lett, első névként ekkor 55, másodikként 53 kislány kapta a *Márta* nevet. 2006-ban az összlakosság statisztikájában a 25. helyen állt, a magyar nők közül 52 572 fő viselte első névként és 9541 másodikként.

Becézése *Maci, Mártácska, Márti, Mártika, Márta, Mártuci, Mártuka, Mártus, Mártuska, Tika, Tuci.*

Idegen megfelelői A név több országban is gyakori. A cseh, bolgár, spanyol, olasz, finn, szerb, horvát, lengyel, román nyelvben a *Marta*, az angolban és a svédben a *Martha*, a németben a *Martha* és *Marthe*, a dánban, franciában a *Marthe*, az oroszban a *Marta* és a *Marfa* változat az elterjedt.

Családnévként Nagyon ritkán, de előfordulhat. Erre már a XV. századtól vannak adataink. Ekkor *Martha, Maartha* formában is megtaláljuk.

Híres viselői *Sövényházi Márta* (XVI. sz. első fele) domonkos rendi apáca. Neve az Érsekújvári- és a Thewrewk-kódex egyik másolójaként maradt fenn. *Sági Márta* (1902–1945) költő. Verseit közölte a Babits Mihály által szerkesztett *Új antológia*.

Vágó Márta (1903–1976) író, József Attila *Klárások* című versének ihletője.

Sárközi Márta, Molnár (1907–1966) szerkesztő, író, műfordító, Molnár Ferenc leánya.

Gergely Márta (1913–1973) író, szerkesztő.

Fónay Márta (1914–1994) színésznő.

Szentkirályi Márta Ilona (1923–1973) zenetanár, az első, Kodály szellemében tanító ének-zenei általános iskola szervezője.

Művészetben *Márta* a neve Goethe *Fausztjában* a kíváncsi, kerítő szomszédasszonynak. *Márta*, a fiatal, intézetben nevelkedő lány a főszereplője Csiky Gergely *A nagymama* című vígjátékának.

Márta vagy a richmondi vásár a címe Friedrich von Flotow népszerű operájának, amelyben a királynő udvarhölgye viseli ezt a nevet álruhás kalandján.

Földrajzi névként *Sierra Nevada de Santa Marta* hegység Dél-Amerikában Colombia állam északi partján.

Csúfolók

Márta,
vigyen el a kánya!

*

Márta, Márta,
pillangós madárka.

Melinda

Eredete Írói névadásként keletkezett. Katona József *Bánk bán* című drámája alapján lett népszerű. A *Melinda* nevet még Katona előtt 1775-ben D’Ussieux francia író adta Bánk bán feleségének a *Le décamérone français* (Francia dekameron) című elbeszélésében. A név a dráma nyomán vált ismertté és népszerűvé hazánkban, majd Szlovákiában is. Jelentése és eredete végső soron ismeretlen. Néhányan az *Ermelinda* névből magyarázzák. Eszerint a két elemből álló név első tagja a *hermion* germán törzsre utal, második tagja, a *linda* pedig ’hársfát’ vagy ’hársfából készült pajzsot’ jelent.

Védőszentje *Ermelinda* vagy *Hermelindis* (†600?), aki a legenda szerint gazdag brabanti családból származott, és Brüsszel közelében vezekelve és imádkozva remeteként élt. A frank majordomus, az idősebb Pipin sírja fölé női kolostort emelt. Ünnepe: október 29.

Névnapja október 29.

Gyakorisága A *Melinda* napjainkra vált divatos névvé. 1967-ben 248 kislány kapta ezt a szép hangzású nevet. Az 1983–87-es gyakorisági listán a 16. volt a lányoknak választott nevek sorában, ezekben az években 5512 kislányt neveztek el így. A név népszerűsége az 1990-es évektől csökkent. 1996-ban a gyakorisági lista 64. helyére került, első névként már csak 261, másodikként 46 alkalommal anyakönyvezték. 2000-ben a 78. lett, első névként 183, másodikként 40 kislány kapta a *Melinda* nevet. 2006-ban az összlakosság statisztikájában a 43. helyen állt, a magyar nők közül ekkor 29 099 fő viselte első és 3166 második névként.

Becézése *Linda, Lindácska, Lindus, Linduska, Melcsi, Melcsike, Meli, Melike, Melindácska, Melka, Mellácska, Melus, Meluska, Melasz, Melaszka, Mőci, Mőcike.*

Idegen megfelelői A *Melinda* név több nyelvben ugyanebben a formában fordul elő, így a csehben, az angolban, a németben, a spanyolban, a svédben, a portugálban és az olaszban. A franciában a *Mélinda* alak használatos.

Híres viselő *Kemény Melinda*, bárónő (1906–1990) balett-táncos, pedagógus, koreográfus.

Művészetben Katona József *Bánk bán* című drámájában *Melinda* Bánk felesége. Amikor kiderül, hogy az összeesküvők *Melinda* nevét használják jelszavuknak, Bánk így reagál rá:

Melinda!? (Sok ideig nem tudja magát szóra venni)

Az – *Melinda* – Jelszavok!

Melinda szép, mocsoktalan neve

Ma szemfedélül szolgál egy setétben

Ólálkodó csoport között! – Titoknak

Lett zára a *Melinda* szabad neve!

Mónika

Eredete A név eredetére többféle magyarázatot ismerünk. Vannak olyanok, akik a görög nyelvből származtatják, ennek megfelelően a jelentése 'magányos, egyedül élő'. Mások latin eredetűnek vélik, az 'intő, figyelmeztető, tanító' jelentésű *monens* szóra vezetik vissza. Többen az észak-afrikai bennszülöttek karthagói pun nyelvéből származó névnek tekintik, eszerint jelentése 'istennő'. Bármelyik megoldást fogadjuk el, tudnunk kell, hogy a név végi *-ka* szótag nem magyar képző. Már az átadó nyelvben a névhez szorosan hozzátartozott ez az elem. Az csupán véletlen, hogy alakja azonos a magyar *-ka*, *-ke* kicsinyítő képzővel.

Védőszentje *Szent Mónika* (331–387) a keresztény egyház egyik legnagyobb tudósának, Szent Ágostonnak édesanyja. Nagy szeretettel nevelte gyermekeit, ám aggodalommal figyelte fiának ifjúkori tévelygéseit. Szent Ágoston nagy hálával és gyöngédséggel ábrázolta édesanyja alakját *Vallomások* című munkájában. A néphit szerint Szent Mónika úgy tartotta, hogy az életnek kilenc keresztje van. Ezek közül legnehezebb a házasság keresztje. Szent Mónika tisztelete hazánkban a barokk időkben virágzott leginkább. A képzőművészetben gyakran ábrázolják fiával együtt. Mónika özvegyi fátylat

és fekete ruhát visel, több képen láthatjuk, amint Szűz Mária övet nyújt át neki. Ünnepnapja: augusztus 27.

Névnapja május 4., augusztus 27.

Gyakorisága Egyes adatok szerint különösen a Majsza vidéki és a kisalföldi családokban keresztelték szívesen a leányokat *Mónika* névre. Az előző századokban nem volt gyakori név, a XX. század második felében vált népszerűvé. 1967-ben 935 leány kapta, ebben az évben a 24. leggyakrabban választott név volt. A következő évtizedben rohamosan nőtt a népszerűsége. 1976-ban a 6. legtöbbször választott név volt. Az 1980-as évek gyakorisági listáján a 10. helyen szerepelt, 1983 és 1987 között 7544 alkalommal választották. 1996-ra a 41. helyre csúszott vissza. Ebben az évben 402 alkalommal anyakönyvezték első és 120 alkalommal második névként. 2000-ben a 49. volt 293 első és 161 második névválasztással. 2006-ban az összlakosság statisztikájában a 20. helyen állt, a magyar nők közül 62 353 fő viselte első névként és 6883 másodikként a *Mónika* nevet.

Becézése *Móna, Moncsi, Moni, Móni, Monika, Mónus.*

Rokon neve A becézőként használatos *Móna*, amely más úton, egy ír eredetű angol név átvételeként került a magyar névkincsbe.

Idegen megfelelői A *Mónika* név a legtöbb idegen nyelven hasonlóan hangzik, írásban az angol, olasz és portugál nyelvben a *Monica* forma használatos, a spanyolban és a portugálban *Mónica*, a németben, a csehben és a lengyelben *Monika*, a skandináv nyelvekben *Monika* vagy *Mona*, a franciában *Monique*.

Híres viselő *Feszler Mónika* (1947–1989) hárfaművész, tanár, zenei rendező.

Művészetben Egy svéd költő, Siv Wideberg *Mónáéknál* című versében is előfordul a *Móna* név:

Mónáéknál
úgy beszélnek a gyerekek,
mintha nagy volna.
„Mit gondolsz?” kérdik
– Móna papája meg a mamája –
„Mit gondolsz?
Szerinted hogy lenne jobb?
Szerinted hogy kéne csinálni?”
Szeretném, ha a *Mónáéknál* –
nálunk lenne.

Földrajzi névként *Santa Monica* művészeti eseményeiről híres, önálló közigazgatású város Los Angeles területén.
Csúfoló Becézőihez kapcsolódik ez a csúfolkodó versike:

Móna, Móna,
Szódabikarbóna.

Köznevesülve Ismert motívum a zenében a *Mónika-dallam*, amely majdnem fél évezreddel ezelőtti múltra tekint vissza. Valószínűleg a nép ajkán született a történet, amely szerint egy fiatal leányt akarata ellenére apácának adtak. Ismertek francia, német és angol változatai is.

N

Nikolett

Eredete A görög *Nikolaosz* férfinév francia eredetű női változata a *Nikol*, ennek ugyancsak francia kicsinyítő képzős származéka a *Nikolett* név.

Védőszentje A *Miklós* név védőszentjei közül választhatunk a *Nikolettek* számára.

Névnapja március 21., szeptember 10., 25., december 6.

Gyakorisága Ez a név meglehetősen új keletű nyelvünkben. Az 1983–87-es névlistán a *Nikolett* a 18. legnépszerűbb női nevünk 5320 képviselővel. Népszerűsége a kilencvenes években tovább növekedett. Az 1996-os adatok alapján az 5. helyen található, ekkor első névként 1205, másodikként 106 kislány kapta a *Nikolett* nevet. 2000-ben a 10. helyre került, ebben az évben első névként 838, másodikként 87 alkalommal anyakönyvezték. 2006-ban az összlakosság statisztikájában a 45. helyen állt, a magyar nők közül ekkor 28 355 fő viselte első és 2300 második névként a *Nikolett* nevet.

Becézése *Kolett, Niki, Nikike, Nikó, Nikóka, Nikus, Nikuska*.

Rokon nevei A továbbképzett olasz *Nikoletta* forma és a francia eredetű *Nikol*. Utóbbi alakváltozataként, főleg a német és a magyar nyelvben használatos a *Nikola*. A magyarban is előforduló, de a francia és az angol nyelvben gyakori becézőjéből önállósult a *Kolett*. Az előzők becézőjéből önállósult alakok: *Kozett, Koletta, Letta, Letti*. Lásd 34. ábra (*Miklós*).

Férfi párja *Nikolasz* és ennek szláv formája, a *Miklós*. Lásd 34. ábra (*Miklós*).

Idegen megfelelői A név az olaszban *Nicoletta*, a csehben, bolgárban, horvátban *Nikoleta*, a franciában *Nicolette*, a dánban, angolban *Nikolette* formában használatos.

Nikoletta

Eredete A *Nikolett* továbbképzése, egyben a név olasz formája.

Védőszentje A *Miklós* név védőszentjei közül választhatunk a *Nikoletták* számára.

Névnapja március 21., szeptember 10., 25., december 6.

Gyakorisága A *Nikoletta* valamivel kevésbé népszerű név, mint a *Nikolett*. Az 1967-es adatok szerint csupán 3 kislány kapta ezt a nevet. Az 1983–87-es névlistán a *Nikoletta* már a gyakori nevek közé tartozik 4159 képviselővel. Az 1990-es években a név továbbra is kedvelt volt, az 1996-os gyakorisági listán a 32. helyen szerepelt, ekkor első névként 476, másodikként 47 újszülött kapta a *Nikoletta* nevet. 2000-ben a 43. volt. Ebben az évben első névként 309, másodikként 43 alkalommal anyakönyvezték. 2006-ban az összlakosság statisztikájában a 66. helyen állt, a magyar nők közül ekkor 18 053 fő viselte első és 1448 második névként a *Nikolettát*.

Becézése *Koletta, Letta, Niki, Nikike*.

Rokon nevei A francia eredetű *Nikol* és annak alakváltozata, a *Nikola*, valamint továbbképzett alakja, a *Nikolett*. A magyarban is előforduló, de a francia és az angol nyelvben gyakori becézőjéből önállósult a *Kolett*, a *Koletta* és a *Kozett*. Hasonló végződésű nevek hatására az utóbbi rövidült becézőjeként keletkezett a *Letta* és a *Letti* név. Lásd 34. ábra (*Miklós*).

Férfi párja *Nikolasz* és ennek szláv formája, a *Miklós*. Lásd 34. ábra (*Miklós*).

Idegen megfelelői A név az olaszban *Nikoletta*, a csehben, bolgárban, horvátban *Nikoleta*, a dánban, angolban *Nikolette*, illetve a franciában az előbbi alak mellett még *Nicolette* formában használatos.

Noémi

Eredete Héber eredetű bibliai név. A név alapjául szolgáló közszó jelentése 'szépséges, kedves; gyönyörűségem, örömem'. A bibliában Ruth könyvében (1,2) szerepel, Ruth anyósaként említve. Nevét több fordításban *Naomi*, *Naómi* alakban találjuk.

Védőszentje *Pulcheria* ('szépséges') (†453) bizánci császári hercegnő, aki egész életében segítette az egyházat. Ünnepnapja: szeptember 10.

Névnapja április 22., szeptember 1., 10., december 24.

Gyakorisága A korábbi évszázadok 25 leggyakoribb nevet tartalmazó statisztikáiban nem szerepelt. 1967-ben 83 kislány kapta a *Noémi* nevet. A következő évtizedekben egyre népszerűbbé vált. 1983 és 1987 között 2240 esetben választották. 1996-ban a 27. leggyakoribb név volt. Ebben az évben 502 alkalommal anyakönyvezték első és 81 alkalommal második névként. 2000-ben a 24. volt a gyakorisági listán 488 első és 89 második névválasztással. 2006-ban az összlakosság statisztikájában a 69. helyen állt, a magyar nők közül 17 013 fő viselte első névként és 2856 második névként a *Noémi* nevet.

Becézése *Émi, Noi, Nojka, Nomi, Noni, Noncsi, Mimi.*

Rokon neve Az alakváltozatként szereplő *Naómi*, amelyet az 1998-as névkönyvben szótárastak először.

Idegen megfelelői Angolul *Naomi*, spanyolul és portugálul *Noemi*, franciául *Noémie*, németül *Noemi*.

Híres viselői *Ferenczy Noémi* (1890–1957) festőművész, a modern magyar gobelinművészet megteremtője.

Kóbor Noémi (1896–1959) író, kritikus, műfordító.

Művészetben *Noémi* az egyik hősnője Jókai Mór *Az arany ember* (1872) című regényének. Így írja le őt az író regénybeli első megjelenésekor: „A zöld pagonyból előjövő alak olyan, mint egy idilli tünemény. Arcának finom inkarnátja a fehér rózsza gyöngéd testszínét leste el, mikor komolyan néz, s a piros rózsáét veszi fel, mikor elpirul, s akkor aztán a homloka is elpirul. S annak a gömbölyűen boltozott tiszta homloknak kifejezése a jóság maga, összhangzó a finoman hajlott selyem szemöldökkel s a kifejezésteljes kék szemek ártatlan tekintetével, vékony ajkain figyelmezés és szemérmesség. Dús hajfonadékai az aranyozott diószín ritka pompájában természetes göndörséget árulnak el, s az egyik hátravetett fonadék a legparányibb kis fület engedi láttatni. Az egész arc kifejezése az öntudatlan szelidség. Talán az egyes vonások külön nem volnának a szobrász ideáljai, talán ha márványból volna, nem is találnánk szépnek; de az egész főt és alakot, úgy ahogy van, valami rokonszenves sugárzat derengi körül, mely első tekintetre megigéz, s mentől tovább nézik, annál jobban megnyer.”

Nóra

Eredete A magyar névkincsbe a XIX. század közepén került be az *Eleonóra* név, amelynek rövidülésével keletkezett a *Nóra*. Az *Eleonóra* az arab *Ellinor* névből származik, a jelentése 'Isten az én világosságom'. Hosszú utat járt be, amíg eljutott hozzánk. Spanyol közvetítéssel került a francia nyelvbe, onnan az angolba, majd Angliából kiindulva terjedt el egész Európában. Angliában a latin eredetű *Honor* név alakváltozataként is ismert. Az angol *Honor* a magyarban *Honóra*, *Honoráta*, *Honória*, *Honorina* változatokban anyakönyvezhető női név. A név alapjául szolgáló latin szó jelentése 'hírnév; megbecsülés, hála; elismerés'.

Védőszentjei *Provence-i Eleonóra* (1223–1291) angol királyné, III. Henrik felesége, I. Edward édesanyja. Férje halála után egy ideig fiával kormányozta az országot, majd kolostorba vonult. Ünnepe napja: február 21.

Boldog Eleonóra (+1794) a francia forradalom idején kivégzett cisztercita apáca. Ünnepe napja: július 9., 12.

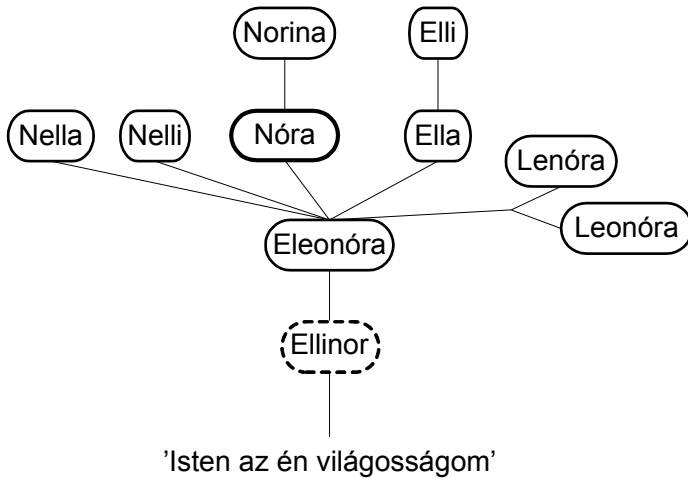
Névnapja február 21., július 9., 11., 12.

Gyakorisága 1967-ben 150 kislány kapta a *Nóra* nevet. A nyolcvanas évek közepén divatos névvé vált, a gyakorisági lista 28. helyére került. 1983 és 1987 között 3689 alkalommal anyakönyvezték. A következő évtizedben fokozatosan csökkent a népszerűsége. 1996-ban a 33. leggyakoribb név volt, 474 gyermek kapta első névként, 64 másodikként. 2000-ben ismét előrelépett a ranglistán, a 22. leggyakrabban választott név volt 494 első és 78 második névválasztással. 2006-ban az összlakosság statisztikájában a 61. helyen állt, a magyar nők közül 21 690 fő viselte első névként és 2631 másodikként a *Nóra* nevet.

Becézése *Nórácska*, *Norcsi*, *Nóri*, *Nórika*, *Norkó*.

Rokon nevei *Eleonóra* és közvetetten valamennyi önálló keresztnévvé vált becézője: *Ella*, *Elli*, *Lenóra*, *Leonóra*, *Nelli*, *Nella*, valamint a *Nóra* olasz becéző továbbképzése, a *Norina*.

71. ábra. A *Nóra* név rokon nevei

Idegen megfelelői Az angol, a német és a skandináv nyelvekben *Nora* vagy *Norah*, a finnben *Noora*.

Híres viselői *Tessitori Nóra* (1883–1969) romániai magyar előadóművész.

Aradi Nóra (1924–2001) művészettörténész.

Tábori Nóra (1928–2005) színművésznő.

Káldi Nóra (1943–1993) színész.

Művészetben Henrik Ibsen híres drámája, a *Nóra* (1879) a hősnőről kapta a címét, bár néha az eredeti norvég változat alapján *A babaházban* címmel is játsszák.

Köznevesülve A gömbölyű szemű, mirabella szilvafajtának Makó környékén *nóra-bella* vagy *nóra-bóra* a neve.

O

Olga

Eredete Az északi germán eredetű *Helga* név orosz alakváltozata. A *Helga* jelentése 'megszentelt; egészséges, boldog'. Az *Olga* név Magyarországon a XIX. században terjedt el.

Védőszentje *Olga* (890–969) orosz nagyfejedelemnő, Igor kijevi fejedelem felesége. Az ortodox egyház első orosz szentje, aki a kereszténység felvétele után a *Heléna* nevet kapta. Ünnepnapja: július 11.

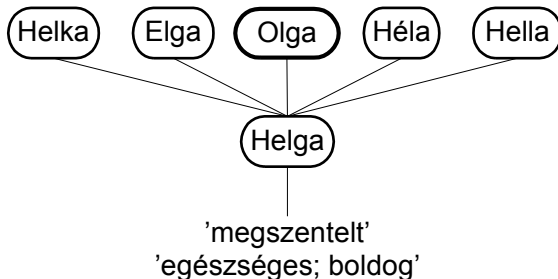
Névnapja június 21., 27., július 11., 27.

Gyakorisága 1967-ben 134 kislány kapta az *Olga* nevet. A következő évtizedekben sem tartozott a gyakran választott, divatos nevek közé. 1983 és 1987 között 274 esetben anyakönyvezték. 1996-ban a 242. helyen állt a gyakorisági listán. Ebben az évben 14 alkalommal anyakönyvezték első névként, 9 alkalommal másodikként. 2000-ben a 208. helyre került 22 első és 11 második névválasztással. 2006-ban az összlakosság statisztikájában a 84. helyen állt, a magyar nők közül 12 058 fő viselte első névként és 1990 másodikként az *Olga* nevet.

Becézése *Olgácska, Olgi, Olgica, Olgika, Oli, Olica, Olinka*.

Rokon nevei Áttételesen rokona a *Helga* és a német becézőjéből származó *Héla, Hella*, a német és svéd eredetű *Elga*, valamint a finn *Helka*.

72. ábra. Az *Olga* név rokon nevei

Idegen megfelelői Az angol, német, skandináv, lengyel, román, portugál, spanyol nyelvben egyaránt *Olga* alakban használják.

Híres viselői *Máté Olga* (1878–1961) fényképész.

Haselbeck Olga (1884–1961) opera-énekesnő. Ő énekelte Bartók Béla *A kékszakállú herceg vára* című darabjának bemutatóján (1918) Juditot.

Szentpál Olga (1895–1968) tanár, táncpedagógus.

Orgonista Olga (1901–1978) műkorcsolyázó. Több versenyszámban a műkorcsolyasport első Európa-bajnoka.

Siklós Olga (1926–2006) dramaturg, szerkesztő.

Művészetben Puskin *Anyegin* című verses regényének egyik női szereplője *Olga Larina*. Ebből a regényből készült Csajkovszkij *Anyegin* című operája. Csehov *Három nővér* című drámájában a nővérek egyike *Olga*, akit a mű magyar fordításaiban néhány alkalommal becézve emlegetnek, *Oljecska*, *Oljusa* néven.

Csúfoló

Olica, ide száll a gelice!

Orsolya

Eredete A latin eredetű *Ursula* névből származik, amely az *ursa* szó kicsinyített, becézett alakja. Jelentése 'medvécske; kis medve'. Mai formája az *Ursula* > *Ursola* > *Orsola* > *Orsolya* változatokon keresztül alakult ki. Az *Ursula* névvel már az Árpád-korban, a XIII. század végétől találkozunk írott forrásokban.

Védőszentjei *Ursula* (†304) kölni vértanú szűz. A középkor legköltőibb olvasmányainak egyike Orsolya és a tizenegyezer szűz legendája. Az Érdy-

kódexben olvashatjuk, hogy Orsolya Britannia keresztény királyának volt leánya. Az Ursula, azaz Medvécske nevet a legenda szerint azért kapta, hogy mint Dávid király a nagy medvén, úgy győzedelmeskedjék ő is az ördögön. Anglia pogány királya megkérte Orsolyát a fia számára. Orsolya több ezer szüzet kívánt kíséretül, abban reménykedve, hogy kérését nem tudják teljesíteni. A pogány király összegyűjtötte a lányokat és Orsolyához küldte őket, ugyanakkor a magyarok fejedelmét arra kérte, hogy szálljon hadba és vágja le mind a keresztény lányokat. „Látván az pogány magyarok fejedelme Szűz Szent Ursola asszonyt, hogy olyan mondhatatlan szép ember volna, elálmékodék rajta és kezdé őket kenyergetni az szüzeknek halálokon, és nagy szép szóval vigasztalni, kérvén azonközben, hogy lenne engedelmes, őhöz hájlani házasság szerént. De bódogságos Szent Szűz Ursola asszony ingyen sem akará látni, hallani, nemhogy neki engedött volna. Látván az kegyetlen fejedelem, hogy azonképpen megutáltatott volna, ragadá íjjét, nyílát és ottan által levé Szent Ursola asszonyt és azonképpen az szent mártíromságot beteljesítötte.” A művészi ábrázolásokon gyakran koronát visel kibontott, hosszú hajjal, nyakában vagy kezében nyílvessző, széttárt köpenye alatt társai, védenicei láthatók.

Szent Orsolya a beteg gyermekek, a tanítónők, a házaspárok és Köln védőszentje. A Szent Orsolya Társaság, azaz az orsolyita rend 1535-ben alakult női rend, fő feladata a hitoktatás és a gyermeknevelés. Nevét védőszentjéről, Szent Orsolyáról kapta. Ünnepnapja: október 21.

Másik védőszentje *Ledóchowska Szent Urszula* (1865–1939) jómódú lengyel világi nő, egy missziótársulat szervezője. Ünnepnapja: május 29.

Névnapja október 21.

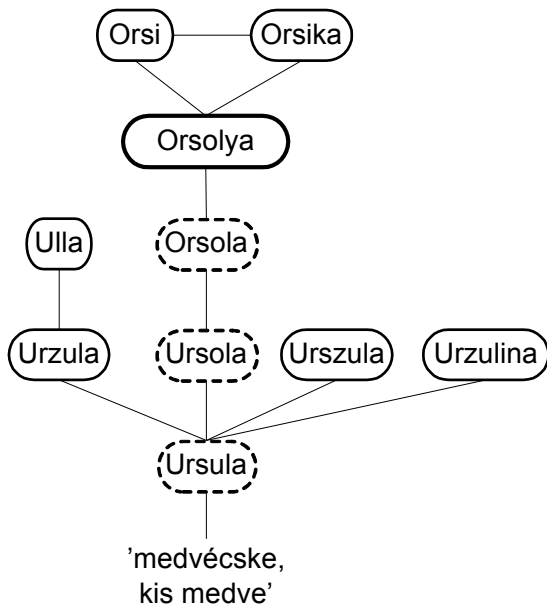
Gyakorisága A XVI–XVIII. században gyakori név volt, de a XIX–XX. századra elavult. A XX. század végén kezdett ismét divatba jönni. 1967-ben 120 kislány kapta az *Orsolya* nevet. 1983 és 1987 között 3820 esetben választották. 1996-ban 52. volt a gyakorisági listán, 333 alkalommal anyakönyvezték első és 48 alkalommal második névként. 2000-ben az 56. volt, 254 első és 49 második névválasztással. 2006-ban az összlakosság statisztikájában az 59. helyen állt, a magyar nők közül 22 273 fő viselte első névként és 2493 másodikként az *Orsolya* nevet.

Becézése *Orsi, Orsik, Orsika, Orsina, Solya.*

Rokon nevei A latinus *Urszula, Urzulina*, a német eredetű *Urzula*, a német és finn becézöböl keletkezett *Ulla*, valamint a magyar becézökböl önállósult

Orsi és *Orsika*. Közülük az 1998-as utónévkönyvben szótárazták először az *Orsi*, az *Urszula* és az *Urzula* neveket.

73. ábra. Az Orsolya név rokon nevei

Idegen megfelelői Az angol, skandináv, német, holland, spanyol, finn nyelvben *Ursula*, a portugálban *Úrsula*, a lengyelben *Urszula*, a szlovénben *Urška* alakban használatos.

Családnévként A XV. század második felétől előfordul *Orsik*, *Orsika* alakban, valamint pusztá anyanévként *Orsolya* formában.

Híres viselői *Kanizsai Orsolya* (?–1571) Nádasdy Tamás nádor felesége, korának egyik legműveltebb asszonya, a reformáció és a magyar nyelv terjesztője.

Orsolya Erzsébet (1901–1984) színésznő.

Művészetben Méhes György életműsorozatának harmadik darabja az *Orsolya* című regény, amely egy tehetséges erdélyi művész asszony történetét meséli el.

Tintoretto festményének címe *Szent Orsolya vértanú* (1547).

Népszokások *Orsolya napja* megjeleníti a téli időjárást – tartották a régiek. Vagyis, amilyen az idő ezen a napon, olyan lesz a tél is, azaz ha szép idő van, akkor így marad egészen karácsonyig. Az asszonyok úgy vélték, hogy éppen ideje Orsolya napján leszedni a káposztát, mert ki tudja, milyen időjárás következik, a sok esőtől kirepedeznek a szép káposztafejek. Néhol pedig ez a nap volt a szüret kezdetének az ideje.

P

Petra

Eredete A név keletkezésére kétféle magyarázatot ismerünk. Az egyik szerint a latin *Petrus* férfinév nőnemű alakja, a másik szerint a *Petronella* önállósult becézője. Írásos emlékeinkben már a XIII. század közepétől előfordul a *Petronella* név *Petronilla* és *Petronulla* alakváltozatban. A név alapjául szolgáló közszó jelentéséről részletesen a *Péter* címszónál olvashatunk.

Védőszentjei *Péter* apostol (†67) vagy bármely másik *Szent Péter*.

Névnapja június 29., október 2.

Gyakorisága A XX. század közepéig a ritka nevek közé tartozott. 1967-ben mindössze 5 kislány kapta a *Petra* nevet. A következő évtizedekben fokozódott a népszerűsége. 1983 és 1987 között az 52. leggyakoribb női név volt 2026 képviselővel. 1996-ban a 15. helyre került a gyakorisági listán. Ebben az évben 735 kislány kapta első névként, 70 második névként. 2000-ben a 8. leggyakrabban választott név volt 881 első és 133 második névválasztással. 2006-ban az összlakosság statisztikájában a 67. helyen állt, a magyar nők közül 18 005 fő viselte első névként és 2380 másodikként a *Petra* nevet.

Becézése Becézői legtöbbször azonosak a *Péter* férfinév becézőivel, például *Peti*, *Petri*, *Petrus*, *Petka* és az ikerítéssel keletkezett *Etra-Petra*.

Rokon nevei Közvetett rokona a *Petróniusz* nemzetségnév női párjaként létrejött *Petrónia*. A név alapjául szolgáló latin *petra* szó jelentése 'kő'. A *Petrónia* név kicsinyítő képzős származékából keletkezett a *Petronella* név, majd becézőiből önállósult a *Nella* és a *Nelli*. Lásd 38. ábra (*Péter*).

Férfi párja *Péter*, közvetve a *Péter* név rokonaiként *Pető*, *Petúr*, *Petur*, *Petres*. Lásd 38. ábra (*Péter*).

Idegen megfelelői A német, az angol, a görög, a cseh, a finn és a szlovén nyelvben egyaránt *Petra* alakban fordul elő.

Földrajzi névként *Petra* ókori város, ma romváros és régészeti lelőhely Jordánia területén. Neve csak véletlenül esik egybe a *Petra* női névvel.

Piroska

Eredete Latin eredetű név, *Prisca*, *Piriska*, *Piraska*, *Piroska* változatokon keresztül alakult ki a mai formája. A latin *Prisca* név jelentése 'rég, egykori, hajdani, ősi; tiszteletre méltó'. Kialakulásához és népszerűségéhez hozzájárul a színnévből származó, régi magyar *Piros* név. Az Árpád-korban, a XII. század elején írásban a *Pirisk* női névvel találkozhatunk.

Védőszentjei *Piroska*, azaz *Prisca* (†207) ókeresztény vértanú, akit Claudius császár végeztetett ki. Ünnepe: január 18.

Árpád-házi Szent Piroska (?1088–1134) Szent László király lánya, bizánci császárné, akit a keleti egyházban *Irené* vagy *Eiréné* néven tisztelnek. Mozaikképe a Hagia Sophia székesegyházban látható. A képeken császárnői öltözetben, szőke hajfonattal, koronával ábrázolják, környezetében templommodell látható. Ünnepe: augusztus 13.

Névnapja január 18., augusztus 13.

Gyakorisága A XVI–XVIII. században nem tartozott a divatos nevek közé. A XX. században vált kedveltebbé. 1967-ben 676 kislány kapta a *Piroska* nevet, így a 26. leggyakoribb név volt. A következő évtizedekben ismét csökkent a népszerűsége. 1983 és 1987 között 765 alkalommal anyakönyvezték. 1996-ban a 136. volt a gyakorisági listán. Ebben az évben 51 kislány kapta első névként, 42 másodikként. 2000-ben a 186. helyre került 30 első és 39 második névválasztással. 2006-ban az összlakosság statisztikájában a 24. helyen állt, a magyar nők közül 53 371 fő viselte első névként és 7937 másodikként a *Piroska* nevet.

Becézése *Pikó*, *Pircsi*, *Piri*, *Pirike*, *Pirka*, *Pirkó*, *Piró*, *Pirók*, *Piros*, *Piru*.

Rokon nevei A latin *Prisca* név kicsinyítő képzős származéka, a *Priscilla*, valamint a *Piroska* becézőjéből önállósult *Piri*, *Piros*.

Idegen megfelelői Az angolban *Priscilla*, a spanyol és a portugál nyelvben *Priscila*, a németben *Prisca* és *Priscilla* alakban egyaránt előfordul.

Családnévként A *Piroska*, *Prisca* névből keletkezett családnevekre a XV. század elejétől vannak adataink. Előfordul alapalakban, *Piroska* formában, valamint rövidült alakban mint *Piros* és becéző változatokban: *Pirka*, *Piró*.

Híres viselői *Piroska* (1088–1132) Szent László király leánya, akit a bizánci kereszténységben *Irén* néven tisztelnek.

Palik Piroska (1895–1966) algológus, a budapesti egyetem első női magántanára.

Tutsek Piroska (1905–1979) opera-énekesnő.

Szemző Piroska (1907–1982) művelődéstörténész, a XIX. század kutatója.

Szántó Piroska (1913–1998) festőművész, Vas István költő felesége.

Művészetben *Rozgonyi Piroska* nemes Rozgonyi Pál szép lánya Arany János *Toldi szerelme* című elbeszélő költeményében. *Horváth Piroska* az újnemes Horváth Miklós legkisebb lánya és Buttler János gróf jegyese Mikszáth Kálmán *Különös házasság* című regényében. A *Piroska és a farkas* című Grimm-mese hősnője öltözékének színéről kapta a nevét.

Földrajzi névként *Piros* ma szerbiai község, első írásos említésekor, 1237-ben *Pyros*. *Pirosd* ma romániai község, első írásos említése 1603-ban *Pirosfalva*.

Népszokások Kiszombori hiedelem volt a múlt században, hogy az a leány, aki a szent tiszteletére piros kendőt köt a nyakára, még abban az esztendőben férjhez megy.

Régi szegedi regula: *Piroska napján ha fagy, negyven napig el nem hagy*.

Szólás A hatvanas évek egyik népszerű slágeréből keletkezett szállóige: *Isten véled, édes Piroskám...* A szállóige népszerűségéhez hozzájárult, hogy a hatvanas években forgalomban lévő százforintos lilás-piros nyomású volt. A dalból kiemelt sor nemcsak az elhagyott csinos lányra, hanem a kiadott bankjegyre is utalt.

Csúfoló

Piroska,

Szája mindig zsíroska!

Köznevesülve A *piroska* közszó általában nem a *Piroska* tulajdonnév köznevesülésével keletkezett, hanem a *piros* főnév kicsinyítő képzős alakjaként. A becéző megszólítások között szereplő *piroska*, *piroskám* legtöbbször a gyerekek valamilyen tulajdonságára, például pirosposztság arcára utal.

A Dél-Dunántúlon *piroska* a neve a tojással, fűszerekkel elkevert túróval töltött tésztának, amelyet a farsang utolsó vasárnapján készítettek. Innen ered farsang utolsó vasárnapjának az elnevezése, a *piroskavasárnap*. Ugyancsak *piroska* vagy *piroskakeszeg*, esetleg *pirka* a neve több pirosszárnyú halfajtának.

A *piroskaalma* Moldvában egy piros héjú, nyári almafajta. A *piroska* névvel több növényt is illetünk (Gerardia, Agalinis purpurea), a Balaton vidékén *piroska* a ticszem egyik fajtája, amelyet kakukkterjéknek vagy tyúkbegynek is neveznek. A *piroskagomba* a vörös érdesnyelű tinóru (*Boletus rufus*) neve.

R

Réka

Eredete Bizonytalan eredetű, talán egy germán szóból származik, és a jelentése 'víz, patak'. Ótörök eredetűnek is tartják, eszerint *Arikan* volt az eredeti alakja, és a feltételezett jelentése 'tisztá úrnő'. Attila egyik feleségének a neve ebben a formában a hun tárgyú magyar mondákban szerepel. A korabeli bizánci történetíró *Kreka*, *Rekan* alakban említi.

Védőszentjei *Szent Revocata* (†250 k.) hispániai vértanú. Ünnepe: február 6.

Rogatus (†483) karthágói szerzetes, vértanú. Ünnepe: augusztus 17.

Névnapja február 6., november 10.

Gyakorisága A *Réka* név a XX. század végén vált gyakorivá. 1967-ben még csupán 45 kislány kapta ezt a nevet. Az 1983 és 1987 közötti statisztika szerint már 2497 újszülöttet anyakönyveztek így. 1996-ban már a 13. leggyakoribb név volt 751 első és 101 második névválasztással. A név népszerűsége tovább nőtt, 2000-ben már a 7. lett a gyakorisági listán. Ekkor 882 kislány kapta első és 182 második névként. 2006-ban az összlakosság statisztikájában a női nevek között a *Réka* a 60. helyen állt, első névként 22 080, míg másodikként 3885 fő viselte. Az erdélyi magyarok körében kedvelt és gyakori név.

Becézése *Réci*, *Récike*, *Rékácska*, *Rékuci*, *Rékus*; *Kisréka*.

Rokon nevei A bizonytalan eredetű *Arika* és a germán *Arikan*. Utóbbi 1998 óta anyakönyvezhető.

Híres viselői A magyar történelemben két *Rékát* ismerünk: Attila hun fejedelem feleségét és Koppány leányát.

Művészetben Attila hun fejedelem kedvesebb felesége *Réka* (*Rika*) volt. Amikor Krimhilda, a másik feleség bántja Rikát, aki ezt elpanaszolja

Attilának, akkor a fejedelem így gondol vissza kapcsolatuk kezdetére: „Eszébe jutott *Ríka* kedves arca, amikor először ránevetett a keveházi csatában. Az első szavát most is hallja: Te vagy hát a dalia, akit vártam! – Hogyan ölelte, csókolta, amikor hazaért az első csatából. Mikor Csaba bölcsője fölé hajoltak, s így szólt *Ríka*: Látod, a szeme meg a homloka rád hasonlít! – S most itt áll előtte kisírt szemmel. Szép hajába máris ezüst szálak keveredtek.”

A Szörényi Levente – Bródy János alkotta *István a király* című (1983) rockopera szereplője *Réka*, Koppány lánya. Réka a harcban elhunyt apját keresztény módon el akarja temetni. István hajlana is erre, de a kemény Sarolt felnégyelteti Koppányt, és elrettentésül kitűzeti a négy legnagyobb vár fokára. Az opera elején Réka az alábbi szavakkal könyörög Istenhez:

Óh Istenem, nézd el nekünk,
Hogy nem vagyunk még Hozzád méltók!
Légy az igaz, megértő Isten,
Hisz itt a földön oly sok még a gond.

Réka a fiatal erdélyi lány neve Sütő András *Advent a Hargitán* című drámájában.

Csúfolók Névcsőfoló a *Réka* névvel:

Réka-béka!

*

Réka, *Réka*,
széles szájú véka.

Renáta

Eredete A latin eredetű *Renatus* férfinév női párjaként keletkezett. A név alapjául szolgáló közszó jelentéséről részletesen a *Renátó* címszónál olvashatunk.

Védőszentje Hivatalos egyházi jóváhagyás nélkül *Renata* (†1602) lotharingiai születésű bajor hercegné, aki tíz gyermek édesanyja volt. Támogatta a szegényeket és az árvákat, naponta 12 szegény asszony étkezett az asztalánál.

Münchenben kórházat alapított, árvaházat és zarándokházat támogatott.
Ünnepe: május 23.

Névnapja május 22., 23., október 6., november 12.

Gyakorisága Magyarországon hosszú ideig a ritka nevek közé tartozott, 1967-ben mindössze 43 kislányt neveztek el *Renátának*. A nyolcvanas évek közepére népszerűbb lett, 1983 és 1987 között a gyakorisági lista 14. helyére került 5943 képviselővel. Egy évtizeddel később, 1996-ban a 16. leggyakoribb női név volt, ebben az évben 644 kislány kapta első, 51 második névként. 2000-ben a 40. helyre került 350 első és 49 második névválasztással. 2006-ban az összlakosság statisztikájában a 48. helyen állt, a magyar nők közül 26 530 fő viselte első névként és 2097 másodikként a *Renáta* nevet.

Becézése *Renci, Rencsi, Reni, Renike, Renus*.

Rokon neve A francia alakváltozatból származó *Röné*, amelyet az 1998-as utónévkönyvben szótáraztak először. Lásd 39. ábra (*Renátó*).

Férfi párja *Renátusz*, közvetetten rokona a *Renátó* és a *René*. Lásd 39. ábra (*Renátó*).

Idegen megfelelői A német nyelvben *Renata* vagy *Renate* alakban használatos, a franciában *Renée*, az olasz, spanyol, portugál, lengyel, cseh, horvát és szlovén nyelvben *Renata*.

Híres viselői A leghíresebb Renáták egyike XII. Lajos francia király leánya *Renée de France* (1510–1575).

Erdős Renée (1879–1956) író, költő.

Fonó Renée (1908–1975) gyermekgyógyász, röntgenológus, az orvostudományok doktora.

Köznevesülve Vác környékén *renáta* a neve a rendetlen öltözetű kislánynak.

Rita

Eredete Olasz eredetű név. A *Margit* név olasz formájának, a *Margherita* alaknak az önállósult becézőjeként keletkezett.

Védőszentje *Casciai Szent Rita* (1380–1447), akit a lehetetlennek látszó, kilátástalan helyzetekben szokás segítségül hívni. A gyermektelen nők is Ritához fohászkodnak. Itália egyik leginkább tisztelt női szentje. Ábrázolásain

világi ruhát visel főként, homlokán tövis, körülötte két gyermek és rózsák láthatók. Ünnepnapja: május 22.

Névnapja május 22., augusztus 26.

Gyakorisága 1959-ben Budapesten a 24. volt a gyakorisági listán. 1967-ben 456 kislány kapta a *Rita* nevet. 1983 és 1987 között 3260 alkalommal anyakönyvezték. 1996-ban csökkent a népszerűsége, az országos gyakorisági lista 77. helyére került. Ebben az évben 211 kislány kapta első névként, 70 másodikként. 2000-ben a 102. volt 123 első és 73 második névválasztással. 2006-ban az összlakosság statisztikájában a 49. helyen állt, a magyar nők közül 25 798 fő viselte első névként és 4905 másodikként a *Rita* nevet.

Becézése *Ritácska, Riti, Ritu, Rituka, Ritus, Rituska*.

Rokon nevei *Margit*, és közvetetten az ennek alakváltozataiból, becézőiből önállósult keresztnemek: *Gitta, Gréta, Gréte, Margarét, Margaréta, Margarita, Margita, Margitta, Margó, Méta, Metella, Metta, Peggi, Réta*. Az *Anna* és a *Rita* összekapcsolásával keletkezett az *Annarita* név, amelyet az 1998-as utónévkönyvben szótárastak először. Lásd 68. ábra (*Margit*).

Idegen megfelelői Az angol, német, spanyol, portugál, olasz és skandináv nyelvekben egyaránt *Rita* alakban használják, a finnben *Reeta, Reetta*.

Híres viselő *Békés Rita* (1925–1978) színésznő.

Művészetben Gaetano Donizetti vígoperájának címszereplője *Rita*, a fogadósné, aki igazi férfit vágyik.

Csúfoló

Rita-pita!

Róza

Eredete Latin eredetű. A latin *rosa* 'rózsa' szóból, illetőleg a *Rosa* névből származik. A bóknevek, virágnevek csoportjába tartozik. Már az Árpád-korban divatos név volt. A XIII. század elejétől *Rosa, Rusa* alakban fordul elő az írásos emlékekben.

Védőszentjei *Limai Szent Róza* (1586–1617) ábrázolásain fehér szerzetesi ruhában fekete fátyollal látható, körülötte rózsák, rózsakoszorú, töviskorona rózsákkal. Peru, a Fülöp-szigetek, valamint Dél- és Közép-Amerika védőszentje. Ünnepnapja: augusztus 23.

Viterbói Szent Róza (1233–1252) már gyermekként tüzes beszédekben buzdított a megtérésre, a pápa iránti hűségre. Ábrázolásain feszülettel, kezében egy kosár kenyérrrel és a nevére utalva, kötényében rózsákkal látható. Ünnepnapja: szeptember 4.

Névnapja augusztus 23., 30., szeptember 4.

Gyakorisága A XIX. század utolsó éveiben a debreceni gyakorisági lista 4–6., a budapesti 9. helyén állt. A következő évszázadban eltűnt a 25 leggyakoribb név közül. 1967-ben az egész országban 139 kislány kapta a *Róza* nevet. 1983 és 1987 között mindössze 63 alkalommal anyakönyvezték. 1996-ban nem szerepelt a 10-nél többször választott nevek között. 2000-ben a 207. leggyakrabban választott név volt 23 első és 30 második névválasztással. 2006-ban az összlakosság statisztikájában a 63. helyen állt, a magyar nők közül 21 141 fő viselte első névként és 3041 másodikként a *Róza* nevet.

Becézése *Riza, Rózácska, Rozi, Rózi, Rozika, Roza, Rózsa, Rózszi.*

Rokon nevei *Rózsa*, a becézőből önállósult *Riza* és *Rozi*, valamint a *Rozália* és az olaszos *Rozina*, a spanyolos *Rozita*. A *Róza* és az *Anna* név összevonásával keletkezett a *Rozanna*. Ugyancsak összetett név a germán eredetű *Rozalinda*, amelynek előtagjára szintén hatott a latin *Rosa* név.

Idegen megfelelői Az orosz, a szlovén és a bolgár nyelvben *Roza*, a lengyelben *Róza* alakban használatos, a közszoói jelentése mindegyik nyelvben 'rózsa'. A németben *Rosa*, a franciában és az angolban *Rose*.

Híres viselői *Széppataki Róza*, Déryné, Déry Istvánné, Schenbach (1793–1872) az első magyar opera-énekesnő, a vándorszínészet korának legnépszerűbb színésznője.

Laborfalvi Róza, Laborfalvi Benke Judit (1817–1886) színésznő, Jókai Mór felesége.

Jókai Róza, Feszty Árpádné (1861–1936) festő, író, Laborfalvi Róza unokája, akit Jókai Mór örökbe fogadott.

Czukrász Róza, Tomcsányiné (1863–?) pedagógus, aki meghonosította az olvasástanítás fonomimikai módszerét.

Bédy-Schwimmer Róza (1877–1948) újságíró, politikus, a magyar feminista mozgalom egyik úttörője.

Földrajzi névként *Santa Rosa* 1892-ben alapított város Argentína középső részén. *Santa Rosa* város az USA-ban, 1833 óta lakott terület.

Szólás *Jóllakott, mint Lapu Róza az étel szagával*, azaz eltelt valamivel, megelégtelt valamit, mielőtt hozzájutott volna.

Róza,
vigyen el a róka!

Rozália

Eredete A latin eredetű *Rosa* név olasz továbbképzéseként keletkezett. Kialakulásában valószínűleg szerepe volt a latin *rosalia* szónak, amely azokat az évente megrendezett ünnepségeket jelentette, amelyeken rózsafüzérekkel díszítették fel a sírokat. A római temetkezési egyletek a májusi halotti ünnepeken kezdetben ételt vittek a sírokra, később rózsával borították el őket. A Rosalia-ünnepeket Itáliában, a Balkán-félszigeten, Pannoniában és Kis-Ázsiában említik.

Védőszentje *Palermói Rozália* (1010–1066) a katolikus barokk népelet egyik jellegzetes alakja, a járványos betegségek kiemelkedő hazai védőszentje. Grófi családban nevelkedett, majd visszavonult a világtól, és Palermo mellett, egy barlang mélyén halt meg. Gyakran láthatjuk a Szentháromság-szobrok mellékalakjai között, legtöbbször barlangban fekvé, jobbáiban a feszületet tartva, rózsakoszorúval koronázva. Ünnepnapja: szeptember 4.

Névnapja szeptember 4.

Gyakorisága 1526 és 1772 között kedvelt név volt, a gyakorisági lista 12. helyén állt. A következő évtizedben az 5. helyre került. Debrecenben a XVIII. század végén, majd a XIX. század végén is a gyakorisági lista 17–19. helyén szerepelt. A XIX. század utolsó éveiben a budapesti gyakorisági lista 22. helyén állt. 1967-ben az egész országban 356 kislány kapta a *Rozália* nevet. A későbbi évtizedekben fokozatosan veszített népszerűségéből. 1983 és 1987 között 420 esetben anyakönyvezték. 1996-ban a 145. volt a gyakorisági listán, ebben az évben 47 kislány kapta első névként, 33 másodikként. 2000-ben a 146. volt, 46 első és 48 második névválasztással. 2006-ban az összlakosság statisztikájában a 21. helyen állt, a magyar nők közül 60 970 fő viselte első névként és 8989 másodikként a *Rozália* nevet.

Becézése *Roszka, Roza, Rozál, Rozáli, Rozálka, Rozi, Rozika, Rozina, Rozinka, Rozó, Rózsa, Rúza, Rúzi, Ruzsinka, Záli, Zálka.*

Rokon nevei *Róza, Rózsa*, valamint alakváltozataik, kicsinyítő képzős formáik és a velük összetett nevek: *Riza, Rozi, Rozina, Rozita, Rozanna, Rozalinda.*

Idegen megfelelői Az angol és a francia nyelvben *Rosalie*, az olaszban és a németben *Rosalia* formában használatos.

Híres viselői *Klein Rozália* (1811–1854) opera-énekesnő, az első magyar drámai énekesnő. Az ő Norma-(Bellini) alakításáról nevezték el a budai Normafát.

Bartos Rozália (1861–1933) Vajda János költő felesége.

Művészetben Az első magyar Rozália-imádság kezdő sorai:

Tövis nélkül nyílt Szép Rósa,
Mirigyeknek új orvosa.
Herczegeknek Unokája,
Üdvöz légy *Szent Rosalia*.

Rozália gróf Fegyverneki könyvszerető, érzékeny lelkű leánya Csokonai Vitéz Mihály *A méla Tempefői* című vígjátékában.

Földrajzi névként *Rozália-hegység* a Stájer-Alpok keleti része Burgerlandban. Nevét a legmagasabb pontján (746 m) épült *Rozália-kápolnáról* kapta.

Rozália romániai község, amelyet a középkorban különböző néven ismertek: *Jánosvajdafalva* és *Rozállya*.

Köznevesülve Gyula környékén *rozi* volt a neve a cselédlányoknak, *rozibál* a cselédbálnak, ugyanitt a legények szeretőjének megnevezése is *rozi* volt. Vác környékén *címerrozi* volt a neve a pajkos, kacér lányoknak.

Rózsa

Eredete A *Róza* név ejtésváltozata.

Védőszentje A *Róza* név védőszentjével azonos.

Névnapja augusztus 23., 30., szeptember 4.

Gyakorisága A XIX. század végén Debrecenben a reformátusok között a gyakorisági lista 22. helyén szerepelt. 1967-ben 144 kislány kapta a *Rózsa* nevet. A következő évtizedekben fokozatosan csökkent a népszerűsége. 1983 és 1987 között 275 alkalommal anyakönyvezték. 1996-ban a gyakorisági lista 175. helyére került. Ebben az évben 31 alkalommal anyakönyvezték első és 21 alkalommal második névként. 2000-ben a 241. volt 15 első és 26 második névválasztással. 2006-ban az összlakosság statisztikájában a 71. helyen állt, a magyar nők közül 16 237 fő viselte első névként és 3136 másodikként a *Rózsa* nevet.

Becézése *Rózsácska, Rózsi, Rózsika, Rúzsza, Rúzsika, Róza, Rózi, Rozi, Rozika.*

Rokon nevei *Róza, Rozália,* valamint alakváltozataik, kicsinyítő képzős formáik és a velük összetett nevek: *Riza, Rozi, Rozina, Rozita, Rozanna, Rozalinda.*

Családnévként A XV. század elejétől előfordul *Rózsza, Rúzsza* alakban, különböző írásváltozatokkal. Maga a név ebben az időben férfi és női személynévként egyaránt előfordulhatott, ezért a családnév is lehet apai vagy anyai eredetű. Emellett bizonyos esetekben a növénynévből is keletkezhetett családnév.

Híres viselői *Gyenes Rózsza* (1904–1961) újságíró, író, a rádió-hangjáték első magyar művelője.

Péter Rózsza (1905–1977) matematikus, a matematikai logika nemzetközileg ismert művelője.

Ignác Rózsza (1909–1979) író, színművész.

Tóth Rózsza (1928–1985) művészettörténész.

Rózsza Sándor (1813–1878) alföldi betyárvezér. Az életével, alakjával foglalkozó legfontosabb művek: Krúdy Gyula *Rózsza Sándor, a betyárok csillaga* című regénye; Móricz Zsigmond *Rózsza Sándor* című regénye; valamint Jancsó Miklós *Szegénylegények* című filmje.

Rózsza Miklós (1907–1995) magyar származású amerikai zeneszerző.

Művészetben *Rózsza* című vígjátékával nyert díjat Szipligeti Ede 1840-ben az Akadémia pályázatán; e műve Laborfalvy Rózával a színpadon sokáig siker volt.

A *Rózsza és Ibolya* című mesében *Rózsza* férfinévként szerepel, a szerelmes királyfi neve.

Csipkerózsika az álommesék leányalakja, a jól ismert Grimm-mese hősnője több művészeti ágban is megjelenik. Láthatjuk alakját szoborként, végigkísérhetjük történetét balett-előadáson, daljátékban, operaszínpadon vagy akár rajzfilmen.

Földrajzi névként A budai *Rózsadomb* oszmán-török nevének jelentése 'Gül baba dombja'. A *Gül baba* jelentése 'Rózsza apó'. Ennek értelmi megfelelője a régi magyar *Rózsahegy*, illetőleg a mai *Rózsadomb*, valamint a német *Rosenhügel*.

Rózsafa Baranya megyei helység, amelynek XVIII. századi neve *Büdösfa*. A mai kellemesebb asszociációkat ébresztő névnek semmilyen történeti vagy tárgyi alapja nincs. *Rózsaszentmárton* Heves megyei helység, eredeti *Fancsal*

nevét a lakosság kérésére 1892-ben változtatták meg. *Ruzsa* Csongrád megyei helység, amely a *Rózsa* családnév nyelvjárási ejtéséből kapta a nevét.

Rózsahegy szlovákiai város, német neve *Rosenberg* 'vadrózsával benőtt hegy'. *Rózsafalva* romániai község, első írásos említésekor 1583-ban *Rwssfalva*.

Szólások A *rózsa* köznév fordul elő gyakran szólásokban, közmondásokban, legtöbbször a szép, fiatal nőkre utalva, például *Amilyen rózsát szakítottál, olyat szagolsz*, azaz 'ki milyen feleséget választott magának, olyan házaseletet él'.

Rózsa, magában túlteng a próza! – Szenes Iván egyik dalszövegéből származó mondás, a kiábrándulás, csalódás jelzésére.

Köznevesülve Szatmárnémetiben *rózsasándor* a neve a kukoricalisztból tejjel vagy vízzel gyúrt tésztafélének. A *rózsa* közszóként sok összetételben, növény- és állatnévben előfordul, legtöbbször kellemes érzeteket keltve, például *rózsaablak*, *rózsahimlő*, *rózsaszín*, *zuhanyrózsa*; *rózsabarack*, *rózsamályva*, *rózsánád*; *rózsabogár*. Az ázsiai kőrózsa (*Rosularia*) neve *rózsika*.

S

Sára

Eredete Héber eredetű bibliai név. Jelentése 'főrangú hölgy, fejedelmi nő, hercegnő'.

Védőszentjei *Sára* a Biblia szerint Ábrahám felesége, Izsák anyja. Idős kora miatt meglepődve fogadta az isteni ígéretet, hogy fia születik. Az Újszövetségben *Sára* a hit előképe és a házastársi hűség példája. „Hit által nyert erőt *Sára* is az ő méhében való foganásra, és életkora ellenére szült, minthogy hűnek tartotta azt, a ki az ígéretet tette.” (Zsid. 11,11.) Ünnepnapja: január 19., október 9.

Keresztény védőszentje: *Sára* (†400 k.) egyiptomi szűz, remete. Ünnepnapja: július 13.

Boldog Salkaházi Sára (1899–1944) tanítónő, író, szociális munkás, a II. világháborúban több száz ember életét mentette meg. 1944. december 27-én a nyilasok kivégezték. 2006. szeptember 17-én avatták boldoggá.

Névnapja január 19., július 13., október 9.

Gyakorisága A XVI–XVIII. században gyakori név volt. 1770 és 1780 között a debreceni reformátusok körében a legkedveltebb név volt, de a katolikusok között is a 10. helyen szerepelt. A középmagyar korban, 1526 és 1772 között az országos gyakorisági lista 9. helyén állt, a nők több mint 5%-a viselte a *Sára* nevet.

A XIX-XX. századra szinte teljesen háttérbe szorult. 1967-ben 54 kislány kapta a *Sára* nevet. A következő évtizedekben egyre divatosabb lett. 1983 és 1987 között 355 alkalommal anyakönyvezték. 1996-ban a 74. volt a gyakorisági listán. Ebben az évben 227 kislány kapta első, 109 második névként. 2000-ben az 51. helyre került 284 első és 130 második névválasztással. 2006-ban az összlakosság statisztikájában a 92. helyen állt, a

magyar nők közül 10 644 fő viselte első névként és 3497 másodikként a *Sára* nevet.

Becézése *Saci, Sacika, Sackó, Sacó, Sara, Sári, Sárrika, Sáríko*.

Rokon nevei A magyar becézőből önállósult *Sári* és az angol becézőből létrejött *Szelli*. Mindkettőt az 1998-as utónévkönyvben szótárasták először.

Idegen megfelelői Németországban, Spanyolországban, Portugáliában *Sara*, Angliában és Franciaországban *Sarah*, Finnországban *Saara* alakban használják.

Családnévként A XVI. század elejétől vannak írásos adataink az anya nevéből keletkezett *Sára* családnév előfordulására.

Híres viselői *Fedák Sári* (1879–1955) színésznő.

Sebeők Sára (1886–1952) opera-énekesnő.

Megyery Sári, *Blondel, Sacy von* (1897–1983) filmszínésznő, író, költő.

Berczik Sára (1906–1999) mozdulatművész, koreográfus, zene- és táncpedagógus.

Karig Sára (1914–1999) szerkesztő, műfordító.

Művészetben *Tarnóczy Sára* az egyik főszereplője *Kemény Zsigmond Özvegy és leánya* című regényének. *Heltai Jenő Tündérlaki lányok* című darabjában és *Szomory Dezső Hermelin* című színművében is az egyik szereplő a *Sára* nevet viseli.

Földrajzi névként *Sárazsadány* Borsod-Abaúj-Zemplén megyei helység, amely 1949-ben *Sára* és *Bodrogzsadány* egyesítésekor jött létre. *Sára* település neve valószínűleg pusztaszemélynévből keletkezett magyar névadással, a *Sára* női név felhasználásával. *Sári* Pest megyei község, amelyet 1966-ban *Dabassal* egyesítettek, első írásos említése 1268-ból *Saary*.

Sárafalva romániai község, első írásos említésekor, 1333-ban *Zarafolua*.

Szólások *Pakolj, Sára, múlik a vásár* – egyes vidékeken tréfásan így biztatnak az indulásra. A *Sári* névvel inkább a gúnyos hangulatú, tájnyelvi szólásokban találkozunk: *Így megy Sári férjhez!*, azaz a szóban forgó személy pórul járt, bajban van; *Mondá Sári!* ’ezt felesleges volt mondanod, akkor is tudtuk volna, ha nem mondd’; *Olyan, mint döbbencs Sári*, mondják a tenyeres-talpas, ormótlanul kövér, elhízott emberre. *Sári becsületes lány, kétszer is egymás után*, azaz ’nem hiszem, hogy tisztességes ember az a személy, akiről éppen szó van’.

Szállóigeként szokták idézni az ifjúság elmúlásának érzékeltetésére *Petőfi Sándor Sári néni* (1847) című versének refrénjét:

Sári néni, hej, mikor kendet még
Sárikámnak, húgomnak nevezték!

Csúfolók

Sára,
nem illik a rúzs a szádra!

*

Sára,
egy fillér az ára!

Köznevesülve A nyelvjárásokban összetett szavak utótagjaként többször előfordul a Sári név, gyakran valamilyen negatív tulajdonságra utalva, például a Hajdúságban *csajlasári* a rendetlen ember megnevezése, Székelyhíden *csergesári* a gyors beszédű asszony neve, Hódmezővásárhelyen *dupósári* az elhízott asszony gúnyos megnevezése, Debrecenben *pityerisári* a könnyen sírva fakadó, sírós lány. Budapest környékén *sári* vagy *katonasári* a katonákkal szórakozó, rossz erkölcsű nő, *sáribál* a katonáknak és a velük szórakozó nőknek valamelyik külterületen tartott mulatsága. Valamikor több területen ismert volt a *bakasári* megnevezés a katonákkal szórakozó, rossz erkölcsű nők megnevezésére.

A Hortobágyon *gyalogsári* a pásztortanya előtt felállított, valaminek a felakasztására szolgáló, oldalágakkal bíró faoszlop. A sütőporként használt, szalalkáli nevű vegyszer neve a népnyelvben *sáriklári*.

Szentes környékén *gémسارة* a neve egy gólya nagyságú vízimadárnak, *kadarsári* a szitakötő. Több növény- és állatnévben a *sári* megnevezés a sárga színre vagy a sárral kapcsolatos tevékenységre utal, például *sári* 'sárga' jelentésű az alábbi balladarészletben: *Kebelembé búván Sári mérges kígyó Piros vérem szíjja, Szívem szorongattya. Sárivirág vagy sárika országszerte több sárga színű vadvirágnak a neve, például a gólyahír, réti boglárka, az apró vetővirág. Zenta és Udvarhely környékén a sáritők sárga színű, narancs alakú dísztek. A Göcsejben sáriküllő nevű madár az Ormánságban sárküllő. A Rába-melléki szarka, amelynek sárral kitapasztott fészke van, sáriszarka. Udvarhely környékén sárinyavalya a sárgaság megnevezése.*

Sarolta

Eredete Az ótörök eredetű régi magyar *Sarolt* név alakváltozata. Jelentése 'fehér menyét'. Az Árpád-kori írásos emlékekben a X. századtól fordul elő a *Sarolt*, *Sarolth*, *Saroltu* név.

Védőszentjei *Borromeo Szent Károly* (+1576) milánói bíboros érsek.

Ünnepnapja: november 4.

Gerhandinger Boldog Karolina (+1879) a Miasszonyunkról nevezett Szegény Iskolanővérek kongregációjának alapítója. Ünnepnapja: május 9.

Thouret Boldog Charlotte (+1794) vértanú, a francia forradalom idején kivégzett karmelita apáca. Ünnepnapja: július 17.

Névnapja január 19., május 9., július 5., 13., 17., november 4.

Gyakorisága A XIX. század utolsó éveiben a budapesti gyakorisági lista 20. helyén állt. 1967-ben az egész országban 112 kislány kapta a *Sarolta* nevet. A következő évtizedekben fokozatosan csökkent a népszerűsége. 1983 és 1987 között 381 alkalommal választották. 1996-ban a 118. volt a gyakorisági listán. Ebben az évben 77 alkalommal anyakönyvezték első névként, 26 alkalommal második névként. 2000-ben a 132. helyre került 60 első és 28 második névválasztással. 2006-ban az összlakosság statisztikájában a 83. helyen állt, a magyar nők közül 12 061 fő viselte első névként és 2693 másodikként a *Sarolta* nevet.

Becézése *Saca*, *Saci*, *Sacika*, *Sackó*, *Sara*, *Sari*, *Sári*, *Sarolt*, *Satya*.

Rokon nevei *Sarolt*. Régebben önkényesen kapcsolták össze a *Sára* névvel. A XIX-XX. században, ugyancsak önkényesen a *Károly* név francia párjának, a *Charlotte* névnek a magyarítására használták.

Idegen megfelelői Az ismert idegen nyelvekben nem használják a *Sarolta* nevet.

Híres viselői *Sarolt fejedelemasszony* (?950–1008) az erdélyi Gyula leánya, Géza nagyfejedelem felesége, I. (Szent) István király anyja.

Sarolta Amália (1679–1722) hercegnő, II. Rákóczi Ferenc felesége.

Vay Sarolta (1859–1918) grófnő, író, újságíró. Egyik álneve: Vay Sándor gróf.

Steinberger Sarolta (1875–1966) szülész-nőgyógyász. Az első orvosnő, aki a budapesti egyetemen végzett.

Lányi Sarolta (1891–1975) költő, műfordító.

Raffai Sarolta (1930–1989) író, költő.

Művészetben Rózsavölgyi Márk egyik fontos műve a *Sarolt-csárdás* (1846).

Erkel Ferenc vígoperájának címe *Sarolta* (1862).

Földrajzi névként *Saroltavár* ma romániai község.

SZ

Szabina

Eredete A *Szabin* férfinév női párja. A latin *Sabinus* névből származik, jelentése 'szabin (az ókori itáliai szabinok népéhez tartozó) férfi'. A legenda szerint Romulus, miután megalapította Rómát, elrabolta a szabin nőket, ami háborút robbantott ki a szabinok és a rómaiak között. A háború következtében a két nép eggyé olvadt. A szabinok a Capitoliumon telepedtek meg. Romulus után két szabin király is uralkodott Rómában.

Védőszentjei *Sabina* (+126) római vértanú. Ünnepnapja: augusztus 29.

Szent Sabina (+303) vértanú a hispániai Avilában élt. Ünnepnapja: október 27.

Névnapja augusztus 29., október 27.

Gyakorisága A *Szabina* név a XX. század végén vált gyakorivá. 1967-ben még csupán 2 kislány kapta ezt a nevet. 1983 és 1987 között már 1811 esetben anyakönyvezték. Az 1990-es években tovább nőtt a népszerűsége. 1996-ban a 48. volt a gyakorisági listán, ebben az évben 365 alkalommal adták első és 39 esetben második névként. Népszerűsége 2000-ben kissé csökkent, a 68. helyre került 214 első és 31 második névválasztással. 2006-ban az összlakosság statisztikájában a női nevek között a 94. helyen állt, első névként 9997, míg másodikként 961 fő viselte a *Szabina* nevet.

Becézése *Szabcsi, Szabi, Szabin, Szabinka.*

Rokon neve Az olasz eredetű, kicsinyítő képzős *Szabella.*

Férfi párja *Szabin.*

Idegen megfelelői A cseh, bolgár, horvát, lengyel, román, orosz, spanyol, svéd, olasz nyelvben a *Sabina*, a németben és az angolban a *Sabina, Sabine*, a franciában a *Sabine* változat a használatos.

Szilvia

Eredete A *Szilviusz* férfinév női párja, mely a latin *silva* 'erdő' jelentésű szó származéka. A név jelentése 'erdei, erdő mellett lakó'. A *Szilvia* nevet a reneszánsz korában újították fel Itáliában.

Védőszentje *Silvia* (+592) a hagyomány szerint előkelő római asszony, Nagy Szent Gergely pápa édesanyja. Élete utolsó éveit Istennek szentelve elvonultságban élte. Ünnepe napja: november 3.

Névnapja november 3., 13.

Gyakorisága A *Szilvia* név hazánkban az 1960-as években kezdett kedveltté válni. Az 1967-es adatok szerint 466 kislány kapta a *Szilvia* nevet. Az 1983–87-es névlistán már a 11. leggyakoribb név volt 6563 képviselővel. Népszerűsége az 1990-es években csökkent. 1996-ban a 39. lett, első névként ekkor 422, míg másodikként 108 kislány kapta. 2000-ben a 71. helyre került 210 első, 107 második névválasztással. 2006-ban az összlakosság statisztikájában a női nevek között a *Szilvia* a 23. helyen állt, első névként 55 727, míg másodikként 5315 fő viselte.

Becézése *Szili, Szilike, Szilva, Szilvácska, Szilvi, Szilvike, Szilvó, Szilvóka, Sziszi, Sziszike, Sziszko.*

Férfi párja A latin eredetű *Szilviusz* és a *Szilvánusz*, valamint a név olasz alakváltozata, a *Szilvió*.

Idegen megfelelői A németben, az olaszban, a spanyolban, a románban, a svédben *Silvia*, az angolban *Silvia, Sylvia*, a lengyelben *Sylwia*, a csehben *Silvie, Sylvie, Silvia, Sylva*, a franciában *Sylvie*, a horvátban és szerbben *Silvija*, az oroszban *Szilvija*, a finnben *Sylvi* alakban használatos.

Híres viselő *Sylvia Plath* (1932–1963) amerikai költő, író, esszéista.

Művészetben Szilvia névvel a római mitológiában is találkozhatunk. *Rea Silvia* Numitor király szépséges leánya volt. Amikor Numitort öccse, Amulius megfosztotta a tróntól, akkor Silvia arra kényszerült, hogy Vesta istennő papnőjeként szolgáljon. „A Vesta-papnők erős fogadalmat tettek, hogy soha házasságra nem lépnek, s tisztaságukat még életüknél is többre becsülik. Így Amuliusnak nem kellett attól tartania, hogy *Silviának* gyermekei lesznek, akik majd veszélyeztetik uralmát. A végzet azonban, a kifürkészhetetlen Fátum, másként akarta. *Silvia*, Vesta papnője, szorgalmasan ellátta feladatát az

istennő szentélye körül. Így történt egy szép tavaszi hajnalon is. Már korán, napkeletkor elindult hazulról, kiment a közelben levő folyócska partjára, hogy kristálytishta vizet merítsen az áldozathoz. Nehéz agyagkorsót vitt a fején. Mikor a folyó partjára ért, a korsót letette, maga pedig megpihent a harmatos fűben. A lány szellő, a simogató tavaszi szél álomba ringatta. [...] Nem is sejtette, hogy míg álmodott, Mars isten megszerette őt. Ennek a szerelemnek gyümölcseként *Silvia* két erőteljes ikerfiút hozott világra. Egyiket Romulusnak, a másikat Remusnak nevezte el.”

Shakespeare *A két veronai nemes* című drámájának egyik szereplője is *Szilvia*. A szép *Szilviáról* a színműben a következő dal hangzik el:

Szilvia, mi vagy, ki vagy,
Hogy minden szív érted ég?
Szép, okos és szende vagy,
Bőven szórt rád báj az Ég,
Hogy körülrajongjanak.

[...]

Páratlan vagy, nincs hibád,
Hozzad zengünk, *Szilviánk*:
Nálad drágább földi lányt
Nem szült még e bús világ.
Fonja szép hajad virág!

T

Teréz

Eredete A *Terézia* név rövidülésével keletkezett.

Védőszentjei Azonosak a *Terézia* név védőszentjeivel.

Boldog Kalkuttai Teréz anya, Agnes Gonxha Bojaxhiu (1910–1997) albán származású római katolikus apáca, a Szeretet Misszionáriusai szerzetesrend alapítója, a Nobel-békedíj (1979) tulajdonosa. Kalkutta szegényei között végzett áldozatos munkájával az egész emberiség elismerését kiváltotta. A Teréz nevet Lisieux-i Szent Teréz iránti tiszteletből választotta.

Névnapja március 11., június 17., július 8., augusztus 3., október 1., 3., 15.

Gyakorisága A *Teréz* a XIX. század második felében volt gyakoribb név. A XX. század második felében a ritka nevek közé tartozott. 1967-ben összesen 258 kislány kapta ezt a nevet. Az 1983 és 1987 közötti statisztika szerint 306 újszülöttet anyakönyveztek *Terézként*. 1996-ban 23 kislánynak adták első, 22-nek pedig második névként. Ekkor a 216. volt a gyakorisági listán. 2000-ben nem is találunk rá adatot, ami azt jelenti, hogy 10-nél kevesebb gyermeknek választották. 2006-ban az összlakosság statisztikájában a női nevek között a *Teréz* a 47. helyen állt, első névként 27 513, míg másodikként 3830 fő viselte.

Becézése *Reszka, Reza, Teca, Tera, Terácska, Tercsi, Terézke, Teri, Terike, Terka, Terus, Teruska.*

Rokon nevei Megegyeznek a *Terézia* név rokon neveivel.

Idegen megfelelői A *Teréz* változat több nyelvben elterjedt. Így a csehben és az oroszban *Tereza*, lengyelben, románban, spanyolban, svédben, olaszban *Teresa*, az angolban *Theresa*, a németben és a dánban *Theresa, Therese*, a franciában *Thérèse, Thérèse* alakban ismert.

Híres viselői *Brunszvik Teréz* (1775–1861) a magyarországi óvodaügy úttörője, az első magyarországi óvoda megalapítója.

Karacs Teréz (1808–1892) pedagógus, író. A Teleki családnál volt nevelőnő.

Csillag Teréz, Stern (1862–1915) színésznő, a Nemzeti Színház örökös tagja, a Színiakadémia tanára.

Krammer Teréz (1868–1934) énekesnő, énekpedagógus.

Nagyajtay Teréz (1897–1978) jelmeztervező.

Művészetben *Kalkuttai Teréztől* származnak a következő sorok: „Ebben az életben nem tehetünk nagy dolgokat. Csak kis dolgokat tehetünk, nagy szeretettel.”

Csúfolók

Teréz, Teréz, de csenevész!

*

Teri-Beri, fatengeri!

Terézia

Eredete Görög eredetű név, származása és jelentése bizonytalan. Lehet, hogy földrajzi névhez kapcsolódik, és vagy az Égei-tengeri *Thera* szigetnek (mai nevén Santorini), vagy a Kréta melletti *Therasia* szigetnek, esetleg a dél-itáliai *Tarasz* (Tarentum) városnak a nevéből való. Ez esetben a jelentése 'e helyről származó'. Más megfejtési kísérletek szerint a jelentése 'arató, szüretelő; vadászó'. Spanyolországban vált először népszerűvé.

Védőszentjei *Avilai (Nagy) Szent Teresia* (1515–1582) egyházdoktor, spanyol sarutlan karmelita apáca. Tíz testvére közül szépségével és szellemességével tűnt ki. 18 éves korában belépett a karmelita szerzetesek közé. A gyűlölködések, üldözések ellenére keresztülvitte a rend reformját. Több mint harminc kolostort alapított, az elsőt Spanyolországban, Avilában. Misztikus írásai is jelentősek. Ünnepe: október 15.

Lisieux-i Kis Szent Teresia (1873–1897) karmelita szerzetesnő. Rövid ideig a novíciák mesternője. A nevében szereplő *Kis* jelzőt a Kisded Jézus tiszteletére kapta. Ünnepe: október 1.

Névnapja március 11., június 17., július 8., augusztus 3., október 1., 3., 15.

Gyakorisága A név *Mária Terézia* nyomán először az udvari arisztokrácia körében, majd a társadalom minden rétegében elterjedt. A *Terézia* a XIX. század, illetve a XX. század első felének kedvelt neve. Az 1870-es években mind a református, mind a katolikus felekezetűeknél az első 16 leggyakoribb

név között találjuk. A névnek a katolikusok körében nagyobb volt a népszerűsége.

A XX. század második felére a *Terézia* név szinte eltűnt a divatos nevek közül. 1967-ben összesen 199 újszülöttet anyakönyveztek ezen a néven. Az 1983 és 1987 közötti statisztika szerint pedig már csak 175. helyen állt a gyakorisági listán. 1996-ban a 255. helyre került, ebben az évben 11 kislány kapta első, 27 második névként a *Teréziát*. Az ezredfordulót is hasonló adatok jellemzik: ekkor már a 270. helyen szerepelt 12 első és 27 második névválasztással. 2006-ban az összlakosság statisztikájában a női nevek között a *Terézia* a 33. helyen állt, első névként 40 164, míg másodikként 11 548 fő viselte.

Becézése *Reszka, Reza, Rezi, Rézi, Teca, Tera, Tercsi, Tercsike, Teréz, Terézke, Teri, Terike, Terka, Terus, Teruska, Treszka, Trézsi, Zia, Zius, Ziuska.*

Rokon nevei Az alapnévből rövidült *Teréz* és számos magyar becézből önállósult alak, a *Riza, Tea, Zia*, valamint az 1998-tól anyakönyvezhető *Rézi, Teri, Terka*. A név rokonának tekinthetjük az idegen nyelvi *Tessza* becéző alakot, valamint a spanyol *Tereza* és a német *Teréza* változatokat. Ez utóbbi két név Magyarországon szintén 1998 óta vált anyakönyvezhetővé.

Idegen megfelelői A svédben a *Teresia*, a németben, dánban a *Theresia*, a franciában a *Thérèse, Thérèse*, a horvátban, oroszban, szerbben a *Terezija*, a csehben pedig a *Terezie* forma az ismert.

Híres viselői *Mária Terézia* (1717–1780) Magyarország és Csehország királynője és Ausztria főhercegnője, német-római császárné.

Lefèvre Terézia (1785–1840) színésznő. Színműfordításai is maradtak fenn.

Vajna Terézia (1805–1884) az 1848–49. évi forradalom és szabadságharc egyik hősnője.

Török Terézia (1925–1988) népi iparművész.

Művészetben Több író, költőt megihletett a név védőszentjeinek sorsa. Dsida Jenő *Sainte Thérèse de Lisieux* című versében a következő sorokat írta *Kis Szent Teréz*ről:

Szelíd hárfával siratlak
halványzsinü rózsá,
pasztell-fényű színes ablak,
fínom, gyenge rózsá,
gyenge, lengő és esengő,

hold ezüstje mossa,
ezüst-zengő csöppnyi csengő
édes kicsi rózsza!

Jókai Mór *Az arany ember* című regényének egyik szereplője *Teréza mama*, aki a Senki szigetén él leányával, Noémivel. A regény főszereplője, Tímár Mihály itt találja meg a boldogságot. „*Teréza* odalépett hozzájuk, s kezét Noémi fejére tette, mintha mondaná: »hát szeresd«. Egy hosszú, néma, hallgató jelenet volt az, melyben mindenki egymás szívdobbanásainak beszédét hallhatá. *Teréza* törte meg a hallgatást. Leánya helyett beszélt.”

A képzőművészetben is számos ábrázolását találjuk a Szent Terézeknek. Közülük a legismertebb a Rómában látható, Gian Lorenzo Bernini *Szent Teréz extázisa* című szobra.

Földrajzi névként Budapest VI. kerületét *Terézvárosnak* nevezik, mely elnevezést egyesek Mária Terézia 1751. augusztus 4-i látogatásával hozzák összefüggésbe, mások szerint a városrész templomának védőszentjéről, Szent Teréztől kapta a nevét.

Teréz anya repülőtér a neve az albániai Tirana repterének.

Népszokások Szegeden, Bánságban, Bácskában *Teréz napján* nem mostak, nem sütöttek kenyeret az asszonyok. A hagyomány talán még Mária Terézia neve napjának polgári megünneplésében gyökerezik, később azonban szakrális színezetet kapott.

A szüret a Balaton-vidék számos falujában *Teréz hetében* kezdődik. Így Egerben is, ahol magát a szüretet *Teréz-szedésnek* nevezték.

Köznevesülve A *Mária Terézia-lovagrendet* 1757-ben Mária Terézia császárnő- királynő alapította. A rendet csak katonatisztek nyerhették el, adományozásával együtt járt a lovagi méltóság is. A *Mária Terézia tallér* egyik oldalán Mária Terézia mellképe van, a másikon az osztrák kétfejű sas látható. A *Mária Terézia hölgyalapítványt* a császárné alapította 1755-ben az elszegényedett nemesi származású hölgyek részére. A *Tereziánumot* szintén Mária Terézia alapította Bécsben, *Collegium Theresianum* név alatt 1749-ben, hogy nemes ifjakat neveljenek, oktassanak benne.

Tímea

Eredete A *Tímea* nevet Jókai Mór alkotta, feltehetően a görög *Euthymia* név megrövidítése útján. Az *Euthymia* elemeinek jelentése 'jó' + 'tisztelet'. A név Jókai Mór *Az arany ember* című regényének *Tímea* nevű szereplője alapján terjedt el. Egy ideig a név kétféle alakban volt használatos, rövid és hosszú í-vel egyaránt anyakönyvezték.

Védőszentjei A *Tímeák* az *Eutim* férfinév védőszentjei közül választhatnak.

Euthymius (?–473) áldozópap, palesztinai remete. A keletiek egyik legtiszteltebb szentje. Ünnepe napja: január 20.

Euthymius (?–820?) szerzetes, majd kis-ázsiai püspök. Ünnepe napja: március 11.

Névnapja január 20., március 11., május 3.

Gyakorisága Az 1967-es adatok szerint több mint 526 kislány kapta ezt a nevet.

A *Tímea* az 1983–87-es gyakorisági listán már a 3. leggyakrabban választott név volt, öt év alatt 8079 alkalommal anyakönyvezték. Az 1970-es és 80-as években volt a legnépszerűbb, a 1990-es évektől csökkent a népszerűsége. 1996-ban a 42. volt a gyakorisági listán. Ebben az évben a *Tímea* nevet 396 kislány kapta első, 71 második névként, a *Timea* alakváltozatot pedig 156-an első, 43-an második névként. Az ezredfordulót hasonló adatok jellemzik: a *Tímeát* 290 gyermeknek választották első és 77-nek második névként, a *Timeát* pedig 57-nek első és 23-nak második névként. Ekkor a *Tímea* az 50., a *Timea* pedig a 134. helyen állt a gyakorisági listán. 2006-ban az összlakosság statisztikájában a női nevek között a *Tímea* a 31. helyen állt, első névként 44 088, míg másodikként 4309 fő viselte.

Becézése *Mesi, Timcsi, Timcsike, Tímeácska, Timi, Timike, Timkó, Timus, Timuska, Titi.*

Rokon neve *Eutímia.*

Férfi párja *Eutim.*

Idegen megfelelői A nevet ismerik és használják a cseh, német, horvát, szerb nyelvben *Timea* formában.

Művészetben Jókai Mór így mutatja be *Tímeát* *Az arany ember* című regényében: „A kabinet egyik ablakából végre egy fiatal leányarc tekint ki, s ezáltal szomszédjává lesz Szent Borbálának.

Mintha ez is szent volna. Ez az arc nem halavány, de fehér; a márvány, a kristály önerejű fehérsége az, olyan jogos sajátja a fehér szín, mint az abesszíniainak a fekete, a malájinak a sárga. Semmi idegen színvegyülettől

nem háborított fehérség, melyre nem idéz pirt sem a szemközt fúvó szél, sem a szemébe néző férfitekintet.

Igaz, hogy még gyermek, alig több tizenhárom évesnél; de a magas, nyúlánk alak és komoly, szoborszerű arc, tökéletes antik vonásokkal, mintha anyja a milói Vénusz arcán feledte volna szemeit valaha.

Sűrű fekete haja valami érces fénnel bír, minő a fekete hattyú tolla. De szemei sötétkékek. Két hosszú, vékonyan rajzolt szemöldöke csaknem összeér homlokán; az ilyen összeérő szemöldök valami varázshatalmat kölcsönöz az arcnak. Ez a két vékony szemöldök együtt mintha valami fekete aureola volna egy szentkép homlokán.

A leány neve *Tímea*. [...] *Tímea* csupán újjörögül ért, s biztos azt a nyelvet is folyékonyan beszéli.”

Tünde

Eredete A *Tünde* nevet Vörösmarty Mihály alkotta a *tündér* szóból *Csongor és Tünde* című drámai költeményében.

Védőszentjei *Nympha* (†304?) Palermóban tisztelt, de semmiféle történeti vagy liturgikus forrásban nem említett vértanú szűz. Ünnepe: november 10.

Theodosia (†308) tizennyolc éves palesztinai szűz, vértanú. Mivel elfogott keresztényekkel beszélgetett, elhurcolták, hitvallásáért megkínózták, és a tengerbe dobták. Ünnepe: április 2.

Névnapja április 2., június 1., november 10.

Gyakorisága A *Tünde* a gyakori nevek közé tartozik. 1967-ben a 15. helyen állt a gyakorisági listán, 1558 kislány kapta ezt a nevet. Az 1983 és 1987 közötti statisztika szerint 3158 alkalommal anyakönyvezték. A név népszerűsége az 1990-es években csökkent. 1996-ban első névként 221, míg másodikként 98 kislánynak adták, ebben az évben a 75. volt a gyakorisági listán. 2000-ben a 77. helyen szerepelt, 186 első és 85 második névválasztással. 2006-ban az összlakosság statisztikájában a női nevek között a *Tünde* a 34. helyen állt, első névként 38 265, míg másodikként 6813 fő viselte.

Becézése *Tücsi, Tücsike, Tücsök, Tünci, Tündér, Tündérke, Tündi, Tündike, Tüni*.

Művészetben Vörösmarty Mihály *Csongor és Tünde* című színjátékában találkozhattunk először a *Tünde* névvel. Ezt a nevet viseli az a tündérlány, akibe a főszereplő ifjú Csongor szerelmes. Amikor hosszú keresés után az ifjú ismét találkozik Tündével, e szavakat mondja:

Tünde! – ah, vagy még ne higyjem
A csalóka tüneményt,
E szavaknak, e szemeknek?
Jaj, ha mégis álmodom!
Nem, nem, e szem, és az arc,
E kar és a rózsaujjak,
E sugárból alkotott test,
És e minden oly dicsően
Egy tökélybe összetéve,
Nem lehet más, nem lehet több;
Egy van ily kép mindörökké,
S csalhatatlanul való.
Tünde, Tünde, ah, te vagy!

V

Valéria

Eredete A latin eredetű *Valér* férfinév női párja. A *Valér* a *Valerius* nemzetségnév rövidülésével keletkezett. A név alapjául szolgáló *valere* közszó jelentése 'erős, egészséges'.

Védőszentje *Valeria* (+62?) a legenda szerint Szent Vitalis felesége.

Ünnepnapja: április 28.

Névnapja április 28., június 5., december 9.

Gyakorisága 1967-ben 426 kislány kapta a *Valéria* nevet. A következő évtizedekben csökkent a népszerűsége. 1983 és 1987 között 544 esetben választották. 1996-ban a 176. volt a gyakorisági listán. Ebben az évben 31 alkalommal anyakönyvezték első és 23 alkalommal második névként. 2000-ben a 183. helyre került 31 első és 29 második névválasztással. 2006-ban az összlakosság statisztikájában az 58. helyen állt, a magyar nők közül 23 402 fő viselte első névként és 4636 másodikként a *Valéria* nevet.

Becézése *Vala, Valci, Valcsa, Valcsi, Valcsó, Valér, Vali, Valica, Valika, Valikó, Valkó; Ria.*

Rokon neve A becézőből önállósult *Ria*, amelyet gyakran a *Mária* becézésére is használnak.

Férfi párja *Valér.*

Idegen megfelelői A német, spanyol, olasz, román nyelvben *Valeria* vagy *Valerie*, a portugálban *Valéria*, a franciában *Valérie*.

Híres viselői *Mária Valéria* (1868–1924) osztrák főhercegnő, magyar és cseh királyi hercegnő, I. Ferenc József császár és király és Erzsébet császárné és királyné negyedik, legkisebb gyermeke, házassága révén Habsburg-Toscanai főhercegné.

Dienes Valéria, Geiger (1879–1978) táncpedagógus, filozófus.

Vál Valéria, Gyöző Ferencné (1897–1982) ötvös.

Ritly Valéria (1925–1967) művészettörténész.

Földrajzi névként A Dunántúl keleti határsávjá a római korban a *Valeria* nevet kapta a legelső Valériák egyikének, Dicletianus római császár leányának a tiszteletére.

A *Mária Valéria híd* Esztergom és Párkány között biztosít összeköttetést. 1895. szeptember 28-án avatták fel, és a király engedélyével Mária Valéria főhercegnőről, Ferenc József Budán született lányáról nevezték el. 1944-ben a hidat felrobbantották, és 2001-ben építették újjá.

Veronika

Eredete A *Veronika* név eredetének többféle magyarázatát ismerjük. Az egyik szerint a görög eredetű *Phereniké* név latinus formája. Ugyanez a név az ókori macedón nyelvben *Bereniké* alakban ismert. A jelentése 'győzelmet hozó'. A másik magyarázat összetett szónak tartja, amelynek első tagja a latin *verus* ('igaz') melléknév, második tagja pedig a görög *ikon* ('kép') szó. Ennek a változatnak az alapja az a legenda, amely szerint Krisztus a Golgotára vezető úton összeroskadt a kereszt súlya alatt, és ekkor egy egyszerű asszony lépett oda hozzá, hogy verejtékes arcát megtörölje. A hagyomány szerint a Megváltó arcának lenyomata látható maradt az asszony kendőjén. Erről kapta a nő a *Veronika* 'igaz kép' nevet.

Védőszentjei *Veronika* az I. században élő szent életű asszony volt, akit azonban az evangéliumok név szerint nem említenek, ezért azonosítása szinte lehetetlen. Ábrázolásain mindig ott van Veronika kendője, amelyen Jézus arcképe látható. Ünnepnapja: február 4.

Binascói Szent Veronika (+1497) ágoston rendi szolgálótestvér Milánóban.

Ünnepnapja: január 13., 19.

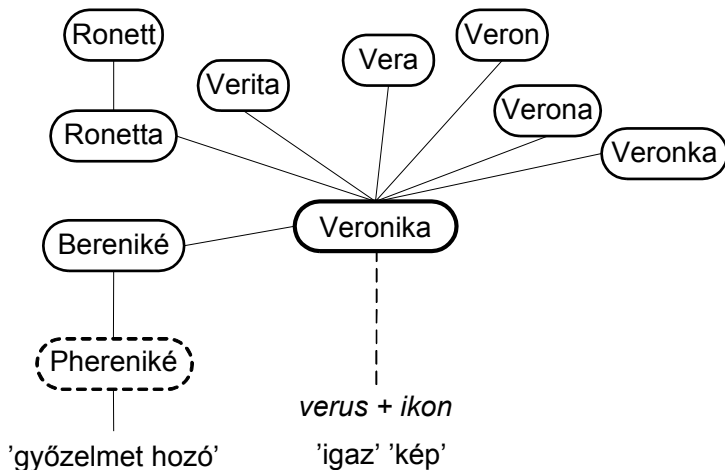
Giuliani Szent Veronica (+1727) olasz kapucinus apáca. Ünnepnapja: július 9.

Névnapja január 12., 13., 19., 24., február 4., július 9.

Gyakorisága A *Veronika* név a XVI. századtól folyamatosan jelen van a magyar névkincsben. A XVIII. század utolsó évtizedében a gyakorisági lista 17. helyén állt. A XIX. században kedvelt név volt, a század második felében a

Rokon nevei A *Veronika* idegen nyelvi becézőjéből önállósult *Ronett*, *Ronetta*, a spanyol *Verita*, a magyar nyelvi becézőből keletkezett *Vera*, *Veron*, *Verona*, *Veronka* és a görög eredetű *Bereniké* név.

75. ábra. A Veronika név rokon nevei

Idegen megfelelői Az angol, az olasz és a román nyelvben *Veronica*, a franciában *Véronique*, a németben *Veronika* alakban használatos.

Családnévként A XVI. század elejéről van írásos adatunk a *Vera* családnév előfordulására, amely minden bizonnyal anyanévi eredetű, és a *Veronika* névből keletkezett.

Híres viselői *Csapody Vera* (1890–1985) botanikus, muzeológus. Növényakvarellek készítésével foglalkozott.

Nádor Vera (1919–1985) divattervező, iparművész, művészpédagógus.

Jász Veronika (1920–1989) iparművész, grafikus. Sötér István felesége, Eperjesi Klára néven több regényének alakja.

Horváth Vera, Hadik Veronika (1926–1986) művészettörténész.

Jákó Vera (1934–1987) előadóművész, magyarnóta-énekes.

Művészetben Móricz Zsigmond *Nem élhetek muzikaszó nélkül* című művének emlékeztető alakja *Veronika*. Dugonics András *Arany pereczek* című

művének hősnője is a *Veronika* nevet viseli. Németh Andor egyik fontos műve a *Veronika tükre* című misztérium (1914).

Vészi Endre regényéből készült az *Angi Vera* című nagy sikerű film (1978).

Tóth Árpád Gesztenyefa-pagoda című versének egy részlete:

Tedd fömre most szelíd

Halk *Veronika*-kezeid.

Szólások Tájnyelvi szólásunk: *Ideje már, mint a Pöre Vera férjhezmenésének, azaz 'éppen itt az ideje valaminek'. Gyógyította, mint Maró Vera az öccse lábát,* mondják, ha valaki rosszul csinált valamit, és ahelyett, hogy kijavította volna a hibát, még az eredetinel is nagyobb kárt okozott.

Köznevesülve A növénytanban *veronika* a tatógatófélék családjának nemzetsége, több faj megnevezésére szolgál, például *kakukkveronika* (*Veronica serpyllifolia*), *macskafarkú veronika* (*Veronica spicata* L.), *póléveronika* vagy *víziveronika* (*Veronica anagallis-aquatica*). Az *ösztorüs veronika* vagy *cserveronika* (*Veronica chamaedrys*) sok helyen ördögcsipkefű elnevezéssel ismert.

Viktória

Eredete A latin nyelvben a *victoria* szó jelentése 'győzelem, diadal'. Megszemélyesítéssel kapta nevét a római mitológiában a győzelem istennője, *Victoria*. Az ókori gondolkodás szerint az ősi világosságisten temploma a háborúskodások idején nyitva állt a harcból hazatérő katonák előtt. A rövid békék idejére bezárták, mert a hiedelem szerint olyankor ebben tartották fogva a Békét és a Győzelmet, azaz Victoriát. A név alapjául szolgáló közszórol részletesen a *Viktor* címszónál olvashatunk.

Védőszentje *Victoria* (+306) Róma környéki vértanú. Ünnepe: december 23.

Névnapja november 17., december 23.

Gyakorisága Az ókorban szívesen adtak a szülők olyan neveket, amelyek jelentésükkel a gyermek egy-egy dicsőséges jellemvonását erősítik. Ezért volt népszerű a győzelmes életet kívánó *Viktória*, a fiúk számára pedig az

ugyaneből a többől alkotott *Viktor*. Ezek a nevek tartalmuk miatt a keresztény időkben is kedveltek voltak.

Magyarországon 1967-ben 172 kislánynak adták a *Viktória* nevet. Az 1980-as években rendkívül népszerű lett, 1983 és 1987 között a gyakorisági lista 15. helyére került 5715 képviselővel. Egy évtizeddel később, 1996-ban a 3. legtöbbször választott név volt. Ebben az évben 1295 gyermek kapta első névként és 180 másodikként. 2000-ben a leggyakrabban választott női név volt. Ebben az évben 1492 alkalommal anyakönyvezték első névként, 240 alkalommal másodikként. 2006-ban az összlakosság statisztikájában a 32. helyen állt, a magyar nők közül 43 926 fő viselte első névként és 6048 másodikként a *Viktória* nevet.

Becézése *Vica, Vicu, Viki, Vikike, Vikta, Viktu, Viktus, Viktor, Vikica, Vityi*.

Rokon neve *Viktorina*, amely a latin *Victorinus* férfinév női párja.

Férfi párja *Viktor*.

Idegen megfelelői Az angol, a német és a skandináv nyelvekben *Victoria*, olaszul *Vittoria*, franciául *Victoire*.

Híres viselő *Viktória* (1819–1901) angol királynő, 1837-től Nagy-Britannia és Írország királynője, 1876-tól India császárnője. Uralkodásának idejét *viktóriánus* korszaknak szokták nevezni.

Művészetben A keresztény művészet átvette a római császárkultusból a győzelem istennőjének alakját, és Krisztusnak, illetőleg mártírjainak győzelméhez rendelte hozzá. A barokk művészet végéig a különféle vértanúsági jelenetek, megdicsőülések koszorúzó angyalai mind az antik *Victoria* leszármazottai.

Ábrahám Pál *Viktória* című operettjéből (1930) hangosfilm is készült (1932).

Földrajzi névként Viktória királynőre több földrajzi név is emlékeztet: *Victoria* a neve Ausztrália egyik tagállamának, amely 1851-ben alakult. *Victoria* Hongkong fővárosa, amely a *Viktória-csúcs* lejtőjén terül el. A *Viktória-tó* Afrika legnagyobb állóvíze, amelyet egy angol kutató fedezett fel 1858-ban. Környékének állatvilágáról érdekes leírást olvashatunk Kittenberger Kálmán *Kelet-Afrika vadonjaiban* című könyvében. A *Viktória-vízesés* egy afrikai folyó zuhatagja, amelyet egy skóciai kutató fedezett fel 1855-ben és nevezett el Viktória királynőről.

Viktóriaváros a II. világháború után alakult romániai város.

Köznevesülve Viktória angol királynő uralkodását a *viktoriánus* idők elnevezéssel szoktuk emlegetni. A művészetekben is számon tartják ennek a kornak jellegzetességéeként az úgynevezett *viktoriánus stílus*.

Vivien

Eredete Angol eredetű név, a *Viviána* alakváltozata. Egyes magyarázatok szerint a *Viviána* ismeretlen eredetű római nemzetségnévből származik. Jelentése 'a Vivianus (vagy Bibianus) nemzetséghez tartozó nő'. Mások az 'élő, eleven' jelentésű, latin *vivus* szóból származtatják a *Viviána* nevet.

Védőszentje *Bibiana* (+363) római vértanú, az epilepsziások védőszentje.

Ünnepnapja: december 2.

Névnapja december 2.

Gyakorisága 1967-ben egyetlen gyermek sem kapta a *Vivien* nevet. A következő évtizedekben nagyon divatossá vált. 1983 és 1987 között 790 alkalommal választották. 1996-ban a második leggyakoribb név volt. Ebben az évben 1495 kislány kapta első, 225 második névként. 2000-ben ismét a gyakorisági lista második helyén állt 1392 első és 240 második névválasztással. 2006-ban az összlakosság statisztikájában a 62. helyen állt, a magyar nők közül 21 547 fő viselte első névként és 3241 másodikként a *Vivien* nevet.

Becézése *Via, Vívcsi, Vivi, Vivike*.

Rokon nevei *Viviána* és alakváltozata, a *Bibiána* és a *Vivianna* név, amelyet az 1998-as utónévkönyvben szótárastak először.

Idegen megfelelői A francia nyelvben *Vivienne*, németül *Vivian*, angolul *Vivien*, olaszul és spanyolul *Viviana*.

Művészetben *Vivien* a brit mondák tündére, a Tó Hölgye, aki Arthur királynak a kardját adta, aki Lancelot lovagot fölnevelte, és aki iránt végzetes szerelemre gyulladt Merlin varázsló.

Z

Zita

Eredete A *Zita* név származtatása többféle. Egyes magyarázatok szerint a 'termékenység, szerencse, boldogság' jelentésű *Felicitás* női név német rövidüléséből keletkezett. De az is lehet, hogy a latin *Cita* 'sebes, gyors' név átvétele a németben. Egy harmadik magyarázat szerint a név a 'leány' jelentésű olasz népnyelvi *zita* szóból származik. A magyarba a német nyelvből került át.

Védőszentje *Szent Zita* (1218–1272) a háziasszonyok és a szolgálók védőszentje. Az itáliai Monte Sagrati faluban született. Tizenkét évesen szolgáló lett egy szövet- és selyemkereskedő házában, ahol haláláig dolgozott. A házimunka mellett a szegényeket és az elesetteket is támogatta. Ételét megosztotta velük, s gyakran előfordult, hogy ő földön hált, mert ágyát átengedte a hajléktalan koldusoknak. Zita szabadidejében betegeket, foglyokat látogatott. Szent Zitát a festményeken, szobrokon szolgálóruhában, tarisznyával és kulcsomóval vagy kezében cipóval és rózsafüzérrel ábrázolták. Angliában *Sitha* néven tisztelték, s itt főleg olyan háziasszonyok, szolgálók fohászokdtak hozzá, akik elvesztették a ház vagy a kamra kulcsát. Ünnepnapja: április 27.

Névnapja április 27.

Gyakorisága A *Zita* név soha nem tartozott a divatos nevek közé, de azért ma is választják a szülők kislányaiknak. 1967-ben közel 300 kislányt neveztek el így. Az 1983–87-es adatok szerint 1309-en kapták a *Zita* nevet. Ezzel a 65. legkedveltebb név volt. A név választása az 1990-es években csökkent. 1996-ban 146-szor adták első, 57-szer második névként, így a 91. volt a gyakorisági listán. 2000-ben a 103. helyre került, ekkor 123 kislány kapta első, 60 második névként. 2006-ban az összlakosság statisztikájában a női nevek

között a *Zita* a 78. helyen állt, első névként 13 774, míg másodikként 2507 fő viselte.

Becézése *Zitácska, Ziti, Zitike, Zitu, Zituka, Zitus, Zituska, Zizi.*

Rokon nevei A latin *Felicitász* és annak alakváltozatai: *Felicitás, Felicita.*

Idegen megfelelői A *Zita* nevet több nyelvben – mint például a németben, angolban, bolgárban, csehben, franciában, horvátban, oroszban, szerbben, spanyolban, svédben, olaszban – ismerik és használják ugyanebben a formában.

Híres viselői *Zitának* hívták Ausztria utolsó császárnéját, aki ezen a néven vált ismertté. Anyakönyvezett neve: *Zita Mária Adelgunda Mikaela Rafaéla Gabriella Jozefa Antónia Lujza Ágnes* (1892–1989) bourbon-pármai hercegnő, magyar királyné és osztrák császárné, IV. Károly király felesége.

Szelezcky Zita (1915–1999) színésznő.

Perczel Zita (1918–1996) színésznő.

Művészetben *Zita anyó* Puccini *Gianni Schicci* című operájának egyik szereplője.

Zs

Zsanett

Eredete A *Johanna* név francia kicsinyítő képzős alakjából, a *Jeanette* formából származik. A *Johanna* a *János* férfinév latin *Johannes* formájának a női megfelelője.

Védőszentjei Megegyeznek a *Johanna* név védőszentjeivel. Kiemelkedik közülük *Jeanne d'Arc* (+1431), az „orléans-i szűz”, aki egyszerű parasztlány léteére kis sereg élén felszabadította az angoloktól ostromolt Orléans városát, és királyát, VII. Károlyt Reimsben megkoronáztatta. Nemsokára ellenségei elfogták, és eretnekség, illetve boszorkányság vádjával máglyára juttatták. Ott éppolyan hőiesen viselkedett, mint a csatamezőn. Ünnepnapja: május 30.

Névnapja május 30., augusztus 21.

Gyakorisága A *Zsanett* név napjainkban a gyakori nevek közé tartozik. 1967-ben még csupán 2 kislány kapta. Az 1983 és 1987 közötti statisztika szerint már 2783 újszülöttet neveztek el így. 1996-ban 393-szor választották első, 55-ször második névként, ekkor a 43. volt a gyakorisági listán. 2000-ben az 55. helyre került, ebben az évben 263 kislány kapta első, 42 második névként. 2006-ban az összlakosság statisztikájában a női nevek között a *Zsanett* a 80. helyen állt, első névként 13 340, míg másodikként 1514 fő viselte.

Becézése *Zsanettka*, *Zsani*, *Zsanika*, *Zsanka*, *Zsanna*.

Rokon nevei A magyar becézőjéből alakult *Zsanka* és a *Zsanna*, valamint a *Johanna* és a vele rokon nevek: *Dzsenet*, *Dzsenna*, *Dzsenni*, *Hanka*, *Hanna*, *Ivána*, *Ivica*, *Jana*, *Janina*, *Janka*, *Jenni*. Lásd 24. ábra (*János*).

Idegen megfelelői A *Zsanett* megfelelői más nyelvekben igen változatos alakban fordulnak elő. A csehben a *Žaneta*, a bolgárban, szerbben és horvátban *Žaneta*, *Žanet*, a lengyelben *Żaneta* az oroszban *Žanna*, az

angolban *Janet, Janette*, a svédben *Jeanette*, a dánban, franciában és a németben *Jeannette* a használatos forma.

Zsófia

Eredete Görög eredetű név, a *szophia* 'bölcesség' szó régi magyar olvasatából keletkezett. Már az Árpád-korban ismert név volt, először a XII. század elején a latin *Sophia* alakban fordul elő az írott emlékekben.

Védőszentje Az egyházi hagyomány szerint *Zsófia* és három leánya *Fides* (Hit), *Spes* (Remény) és *Charitas* (Szeretet) együtt szenvedett vértanúhalált Hadrianus császár parancsára a II. században. A mai kutatások szerint legendájuknak nincs történeti hitele, de alakjukat a hittudomány pártfogóiként tisztelik. A művészeti ábrázolásokon koronával, karddal és legtöbbször lányaival együtt láthatjuk. Ünnepe: május 15., szeptember 30.

Névnapja április 30., május 15., 24., 25., augusztus 1., szeptember 17., 30.

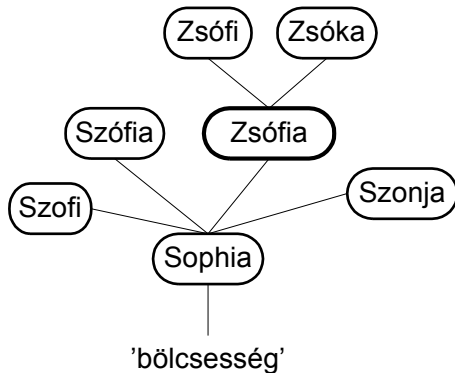
Gyakorisága A XVI–XVIII. században gyakori név volt. 1770 és 1780 között a debreceni reformátusok gyakorisági listáján a 12. helyen szerepelt. Majd a XIX. század végétől a XX. század közepéig az elavult női nevek közé tartozott. 1967-ben mindössze 88 kislány kapta a *Zsófia* nevet.

A következő évtizedekben egyre népszerűbbé vált. A nyolcvanas évek közepén a gyakorisági lista 32. helyére került. 1983 és 1987 között 3519 alkalommal anyakönyvezték. 1996-ban a 11. leggyakoribb név volt. Ebben az évben 863 alkalommal anyakönyvezték első névként, 185 alkalommal másodikként. 2000-ben a 13. volt a gyakorisági listán, 761 első és 174 második névválasztással. 2006-ban az összlakosság statisztikájában a 36. helyen állt, a magyar nők közül 32 320 fő viselte első névként és 6184 másodikként a *Zsófia* nevet.

Becézése *Zsó, Zsóci, Zsofa, Zsófi, Zsófica, Zsofka, Zsóka, Zsonci* vagy régiesen *Zéfi, Szofi*.

Rokon nevei A franciás *Szofi*, a régies *Szófia*, az orosz *Szonja*, valamint a *Zsófia* becézőjéből önállósult *Zsófi* és *Zsóka*. A *Szonja* és a *Zsóka* kivételével mindegyik nevet az 1998-as utónévkönyvben szótárazták először.

76. ábra. A Zsófia név rokon nevei

Idegen megfelelői Az angol nyelvben *Sophia*, *Sophie*, a németben *Sophia*, a franciában *Sophie*, az oroszban *Szonya*, *Szofja*, a norvég, svéd, olasz és portugál nyelvben *Sofia* alakban használatos.

Családnévként A XVI. század első felétől fordul elő írásban a *Zsófia* és a *Zsófi* anyanévi eredetű családnévként. A középkorban az *s* betű nemcsak az *s*, de a *zs* hangot is jelölhette, ezért tekintjük a *Sofy*, *Sófi*, *Sophi* családnévet szintén a Zsófiából származónak.

Híres viselői *Zsófia hercegnő* (1136–?) II. Béla király leánya.

Báthory Zsófia, somlyói (1629–1680) II. Rákóczi György fejedelem felesége, a Báthory család utolsó sarja.

Török Sophie, Török Zsófia (1780–184?) grófnő, Kazinczy Ferenc felesége.

Zsófia Friderika Dorottya (1805–1872) bajor királyi hercegnő, osztrák főhercegnő és magyar királyi hercegné, I. Miksa bajor király leánya, 1824-től Ferenc Károly főherceg felesége, I. Ferenc József anyja.

Torma Zsófia (1840–1899) ösrégész.

Dénes Zsófia (1885–1987) író, újságíró, becenevén *Zsuka*.

Méray-Horváth Zsófia (1889–1977) műkorcsolyázó világbajnok, nyelvtanító.

Török Sophie, Tanner Ilona (1895–1955) költő, Babits Mihály felesége.

Kanyák Zsófia (1944–1975) üvegtervező iparművész.

Földrajzi névként A *Zsófia* név görög alakja rejtőzik *Szófia* (Bulgária fővárosa) nevében. A városnév a Szent Bölcesség templomáról vette eredetét.

Zsófiafalva ma ukrainai község. 1804-ben alapították, névadója Sophie von Leyen-Hohengeroldsegg grófnő volt.

Szólás A *Piros bugyelláris* című népszínmű (1878) betétdalaként terjedt el a frázissá koptatott kérdés:

Hány csillagból van a szemed, *Zsófikám*,
Hogy egy egész mennyországgal ragyogsz rám?

Köznevesülve A sebforrasztófü (Descurainia sophia) neve a kányagyom, parlagnő mellett sokszor a *zsófiaseprő*.

Zsuzsanna

Eredete Egy ószövetségi héber névből származik, melynek jelentése 'liliom'. A héber név latin átírásban *Susanna*. A latin formából a magyarban *Zsuzsanna*, illetve Kelet-Magyarországon *Zsuzsánna* lett. Hazánkban a név írásban először 1211-ben fordul elő *Susanna* alakban.

Védőszentjei Az ószövetségi *Zsuzsanna* történetét Dániel próféta könyvének XIII. fejezetében olvashatjuk. A gazdag Jojakin feleségül vette a szépséges és istenfélő Zsuzsannát, akit szülei a mózesi törvények szerint neveltek. Történt, hogy a nép új bírákat választott a vének közül. De két aggastyán méltatlan volt e feladatra. Egy forró nyári napon a vének meglepték a fürdőző Zsuzsannát, és zsarolással akarták a szép fiatalasszonyt magukhoz édesgetni. Zsuzsanna hajthatatlan volt. Ekkor bosszúból azzal vádolták őt, hogy házasságtörésen kapták egy fiatalemberrel. Hazugságuknak a gyülekezet hitelt adott, hiszen egyben a vének voltak a bírák is. Zsuzsannát halálra ítélték. Az asszony így fohászzkodott: „Örök Isten! Te ismered a titkokat és tudsz mindenről, még mielőtt világra jött volna. Te azt is tudod, hogy hazug módon megrágalmaztak. Nézd, meg kell halnom, noha semmit sem követtem el abból, amit ezek gonoszul rám fogtak.” (Dán. 13,42–43.) Mikor az ártatlan Zsuzsannát megkövezni vitték, Dániel felkiáltott, mert Isten megvilágosította elméjét. A vének külön-külön történő kihallgatásával bebizonyította ellentmondó vallomásaik alapján Zsuzsanna ártatlanságát.

A Zsuzsanna névnek több védőszentje ismert. Az egyik *Római Szent Zsuzsanna* (†295?), Szent Gabrinus leánya, Szent Caius pápa unokahúga. Régebben a Diocletianus korabeli keresztényüldözések vértanújának tartották.

Az újabb felfogás szerint szent életű nő, aki egy római templom alapítója volt. Ünnepe napja: augusztus 11.

A másik *Szent Zsuzsanna* (+362) egy palesztinai pogány pap és egy zsidó nő leánya. Szülei halála után megkeresztelkedett, és vagyonát szétosztotta a szegények között. Julianus császár idején kivégezték. Ünnepe napja: szeptember 20. Ugyanezen a napon van egy újkori névrokonának, *Ri Boldog Susannának* (+1846) az ünnepe, aki Koreában adta életét Krisztusért.

Névnapja február 19., augusztus 11., szeptember 20.

Gyakorisága A XVI. században még kevés a *Zsuzsanna*, de a XVII. században már a 4. leggyakoribb női név volt. Főleg a protestánsok kedvelték, így a XVIII. századi adatokban még mindig a 4. helyen találjuk. Ez a helyzete a XIX. században is megmaradt. De a XIX. század végén már nincs a leggyakoribb 25 név között.

A XX. század közepétől megint az előkelő 5. helyre került, sőt 1959-ben Budapesten a 2. leggyakoribb név volt. 1967-ben országosan ismét a 6. a *Zsuzsanna*, ekkor 3428 újszülött kislány kapta ezt a nevet. 1976-ban ismét az 5. helyen állt. Az 1983–87-es névlistán szintén az 5. legtöbbet választott név volt, 8079 alkalommal anyakönyvezték.

A név választása a következő évtizedekben fokozatosan csökkent. 1996-ban 376-szor adták első, 176-szor második névként, így ebben az évben a gyakorisági lista 46. helyére került. 2000-ben a 67. lett, 215 kislány kapta első, 154 második névként. 2006-ban az összlakosság statisztikájában a női nevek között a *Zsuzsanna* a 8. helyen szerepelt, első névként 144 878, míg másodikként 24 261 fő viselte.

Becézése *Kiszsuzsa, Szusza, Szuzsi, Szuszika, Szuzi, Szüzi, Szüzike, Zuza, Zuzi, Zuzika, Zuzka, Zuzu, Zsanka, Zsanna, Zsazsa, Zsó, Zsóka, Zsizi, Zsizsike, Zsu, Zsú, Zsuka, Zsuska, Zsuskó, Zsuzsa ~ Puzsa, Zsuzsácska, Zsuzsanka, Zsuzsánka, Zsuzs, Zsuzsi, Zsuzsici, Zsuzsika, Zsuzsinkó, Zsuzska ~ Puzska, Zsuzskó, Zsuzsó, Zsuzsóka, Zsuzsu, Zsuzsuka, Zsuzsus.*

77. ábra. A Zsuzsanna név becézői

Híres viselői *Lorántffy Zsuzsanna* (1600?–1660) zempléni nagybirtokos család sarja, I. Rákóczi György felesége. Sárospatak az ő hozományaként került a Rákócziak birtokába.

Károlyi Zsuzsanna (?–1622) Bethlen Gábor erdélyi fejedelem felesége.

Lósárdy Zsuzsanna (1681–?) költő. A Rákóczi-szabadságharc idején követte bátyját, a fejedelem zászlótartóját, a sebesülteket ápolta s dalaival lelkesítette a kurucokat.

Kossuth Zsuzsanna (1817–1854) Kossuth Lajos legfiatalabb húga, a forradalom alatt a tábori kórházak főápolónője.

Kulcsár Zsuzsanna (1912–1990) történész.

Művészetben Zsuzsanna sok műalkotás központi alakja. A festők egyik kedvelt témája volt Zsuzsanna történetének megörökítése, például Tintoretto *Zsuzsanna a fürdőben*, Rubens *Zsuzsanna és a vének*, Rembrandt *Zsuzsanna*, Anthonis van Dyck *Zsuzsanna a fürdőben*, Jacob Jordaens *Zsuzsanna és a vének* című képei.

A bibliai témával az irodalom is foglalkozott, Zsuzsanna alakjáról több történet, vers született.

Batizi András, a reformáció jeles énekszerzője a XVI. században versben mesélte el *Az Istenfélő Zsuzsanna asszonak históriáját*.

Dániel ezt írja, minden meghallgassa,
Egy zsidó leányról, kinek jámborsága,
Csudálatos vala minden tisztasága,
És istennél vala teljes bizodalma.
Kinek, a virágnak az ő szépségéről,
Nevet adtak vala ő ékességéről,
És az liliomnak szép fejérségéről.
Zsuzsannának mondják ő keresztnevéről.

Nagy költőink versei között is találunk Zsuzsannához vagy Zsuzsannákról szóló verseket. Balassi Bálint *Kit egy citerás lengyel leányról szerzett* című versének hősnője lengyel citerás lány.

Lengyel szép *Zsuzsanna* vervén citeráját
És mondván utána gyönyörű nótáját,
Eszem vesztve, eltévesztve, szerelmében süllyesztve,
Felgerjesztve és ébresztve, szívemet elrekesztve,

Belső tűzzel emésztve.

Közismert Csokonai Vitéz Mihály *Szegény Zsuzsi, a táborozáskor* című verse. Petőfi Sándort is megihletette 1844-ben egy szöke *Zsuzsika*:

Kicsinke szöke kis leányka,
Az én szerelmem nagy!
És tárgya e nagy szerelemnek
Kis szöke lány, te vagy.

Magyar nyelvterületen az első világháborúig ismertek és kedveltek voltak a *Zsuzsanna-játékok*. A játékokban az ótestamentumi történetet adták elő, melyben bebizonyították Zsuzsanna ártatlanságát, s a vén bírakat nevetségessé tették. A játékot az alábbi énekkel kezdték:

Ebben a csodálatos dologban
játszunk és énekelünk.
Ártatlan *Zsuzsánna*,
az Istennek szent fia,
ezt áldja irgalmasan,
vádoltatik hamisan,
a két álnok vénekért,
az ő tisztaságáért.

A népköltészet kedvenc nőalakjai a Zsuzsák, Zsuzsik. Népballadák, népdalok is szólnak Zsuzsákról. Ilyen a székely *Homlódi Zsuzsánna balladája* vagy a *Hej Vargáné, káposztát főz* című népdal.

A kisgyermeknek szóló jártatók, hintáztatók is kedvelik e nevet. Ezt találjuk például a *Cini-cini muzsika, táncol a kis Zsuzsika* vagy a *Hinta, palinta* kezdetű rigmusokban.

Népszokások A februári *Zsuzsanna-nap* a néphagyományban a tavasz közeledtét jelzi. Azt tartották, hogy ez a nap már elviszi a havat és megszólaltatja a pacsirtát. Egyes megfigyelések szerint, ha Zsuzsanna-napon magasra száll a pacsirta, akkor hamarosan jó idő lesz, sőt, ha röptében még énekel is, akkor már biztosan közeledik a tavasz. Ezt támasztja alá az alábbi időjósító mondóka is:

Dorottya szorítja,

Julianna engedné,
De *Zsuzsanna* nem hagyja.

Szép idő esetén *Zsuzsanna* napján már sokfelé elkezdték a szántás előkészítését.

Csúfolók

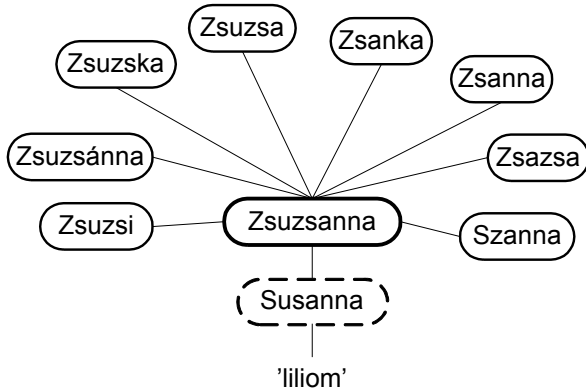
Zsuzsika,
görög a sár utána.
*

Zsuzsika,
örök bögő muzsika.
*

Zsuzsika,
megszólalt a muzsika.
*

Zsuzska, puska.

78. ábra. A *Zsuzsanna* név rokon nevei

IRODALOMJEGYZÉK

- BABITS ANTAL 1988. *Bibliai nevek és fogalmak*. Primo Kiadó. Budapest.
- BABÓ SZILÁRD 1948. *A hatályos anyakönyvi házassági és vallásügyi jogszabályok*. k. n. Budapest.
- BACSÓ JENŐ – DR. SZILÁGYI LÁSZLÓ szerk. 1965. *Anyakönyvi ügyintézés*. k. n. Budapest.
- BALASSA IVÁN – ORTUTAY GYULA 1979. *Magyar néprajz*. Corvina Kiadó. Budapest.
- BÁLINT SÁNDOR 1977. *Ünnepi kalendárium I-II*. Szent István Társulat. Budapest.
- BARBÉ, JEAN-MAURICE 2004. *Tous les prénoms français et régionaux*. Editions Jean-Paul Gisserot. France.
- BEDEŐ PÁL 1989. *Szentek élete*. Szent István Társulat. Budapest (reprint kiadás 1847).
- BÉKÉS ISTVÁN 1977. *Napjaink szállóigéi 1-2*. Gondolat Kiadó. Budapest.
- BENKŐ LORÁND 1949. *A régi magyar személynévadás*. Néptudományi Intézet. Budapest.
- BENKŐ LORÁND 1998. *Név és történelem*. Akadémiai Kiadó. Budapest.
- BENKŐ LORÁND 2003. *Beszélnek a múlt nevei*. Akadémiai Kiadó. Budapest.
- BERRÁR JOLÁN 1952. *Női neveink 1400-ig*. MNYTK. Budapest.
- BÜKY BÉLA 1961. *A fővárosi keresztnévadás hatóerői*. Akadémiai Kiadó. Budapest.
- CSAPODY VERA – PRISZTER SZANISZLÓ 1966. *Magyar növénynevek szótára*. Mezőgazdasági Kiadó. Budapest.
- DÁVID EMESE, S. szerk. 2004. *Magyarországi nemzeti és etnikai kisebbségek utónévkönyve*. Aranyhal Könyvkiadó. Budapest.
- DÁVIDNÉ BAJOR ÁGOTA 2004. *Szentek jelképtára*. Új Ember Kiadó. Budapest.
- DEBUS, FRIEDHELM 1993. *Reclams Namenbuch*. Philipp Reclam Jun. GmbH&Co. Stuttgart.
- DIAMANT, ANITA 1996. *Bible Baby Names*. LongHill. Woodstock – Vermont.
- DÖMÖTÖR TEKLA 1979. *Naptári ünnepek – népi színjátszás*. Akadémiai Kiadó. Budapest.
- DÖMÖTÖR TEKLA 1981. *A magyar nép hiedelemvilága*. Corvina Kiadó. Budapest.

- FARAGÓ JÓZSEF – FÁBIÁN IMRE 1982. *Bihari gyermekmondókák*. Kriterion Kiadó. Bukarest.
- FEHÉRTŐI KATALIN 2004. *Árpád-kori személynévtár*. Akadémiai Kiadó. Budapest.
- FEKETE ANTAL 1995. *Keresztneveink nyomában*. MNYTK. Budapest.
- FEKETE ANTAL 2007. *Keresztneveink, védőszentjeink*. Szent István Társulat. Budapest.
- FERCSIK ERZSÉBET – RAÁTZ JUDIT 1997. *Hogy hívnak? Könyv a keresztnevekről*. Korona Kiadó. Budapest.
- FORGÁCS TAMÁS 2003. *Magyar szólások és közmondások szótára*. Tinta Könyvkiadó. Budapest.
- GAZDA KLÁRA 1980. *Gyermekvilág Esztelneken*. Kriterion Kiadó. Bukarest.
- GOMBOCZ ZOLTÁN 1915. *Árpádkori török személyneveink*. MNYTK. Budapest.
- HAJDÚ MIHÁLY 1974. *Magyar becézőnevek (1770–1970)*. Akadémiai Kiadó. Budapest.
- HAJDÚ MIHÁLY 1983. *Magyar–angol, angol–magyar keresztnévszótár*. ELTE. Budapest.
- HAJDÚ MIHÁLY 2003. *Általános és magyar névtan*. Osiris Kiadó. Budapest.
- JANKOVICS MARCELL 1997. *Jelkép-kalendárium*. Csokonai Kiadó. Debrecen.
- JOUNIAUX, LÉO 2007. *Les 10 000 plus beaux prénoms rares*. LEDUC.S Éditions. Paris.
- KALLÓS EDE 1943. *Nevek és napok*. Dr. Vajna és Bokor. Budapest.
- KÁLMÁN BÉLA 1989. *A nevek világa*. Csokonai Kiadó. Debrecen.
- KARÁCSONY SÁNDOR ZSIGMOND 1961. *Személyneveink 1500-tól 1800-ig*. Akadémiai Kiadó. Budapest.
- KÁZMÉR MIKLÓS 1993. *Régi magyar családnevek szótára*. Magyar Nyelvtudományi Társaság. Budapest.
- KENYERES ÁGNES főszerk. 2002. *Magyar életrajzi lexikon*. Akadémiai Kiadó. Budapest.
- KISS LAJOS 1988. *Földrajzi nevek etimológiai szótára I-II*. Akadémiai Kiadó. Budapest.
- KRIZA JÁNOS 1975. *Vadrózsák*. Kriterion Kiadó. Bukarest.
- LADÓ JÁNOS 1971. *Magyar utónévkönyv*. Akadémiai Kiadó. Budapest.
- LADÓ JÁNOS 1996. *Magyar utónévkönyv*. Kulturtrade Kiadó. Budapest.
- LADÓ JÁNOS – BÍRÓ ÁGNES 1998. *Magyar utónévkönyv*. Vince Kiadó. Budapest.
- LANDESZMAN GYÖRGY 1987. *ÁBEL–ZSUZSANNA. Képes bibliai lexikon*. Minerva Kiadó. Budapest.
- LANGENDONCK, WILLY VAN 2007. *Theory and Typology of Proper Names*. Mouton de Gruyter. Berlin–New York.
- LŐRINCZY ÉVA, B. 1979–2002. *Új magyar tájszótár 1–4*. Akadémiai Kiadó. Budapest.
- MAJTÁN, MILAN – POVAŽAJ, MATEJ 1998. *Vyberte si meno pre svoje diet'a. Vydavateľ'stvo ART AREA*. Bratislava.
- MARGALITS EDE 1990. *Magyar közmondások és közmondásszerű szólások*. Akadémiai Kiadó. Budapest.
- MÁTRAI JÁNOS 1941. *Védő és segítő szentjeink*. Szent István Társulat. Budapest.

- MÁTRAY JÁNOS 1960. *Keresztneveink. Szentek, vértanúk, névnapok*. Ecclesia Kiadó. Budapest.
- MELICH JÁNOS 1914. *Keresztneveinkről*. MNYTK. Budapest.
- NAGY GÁBOR, O. 1976. *Magyar szólások és közmondások*. Gondolat Kiadó. Budapest.
- NICHOLSON LOUISE 1985/1990. *The Best Baby Name Book*. Thorsons Publishing Group. London.
- ÖRDÖG FERENC 1973. *Személynévizsgálatok Göcsej és Hetés területén*. Akadémiai Kiadó. Budapest.
- PÁLÓCZI EDGÁR 1927. *Keresztneveink zseblexikona*. Darvas Lajos kiadása. Budapest.
- PRISZTER SZANISZLÓ 1998. *Növényneveink*. Mezőgazda Kiadó. Budapest.
- QUENTAL, ANABELA 2002. *A magia dos nomes próprios*. Livros Novalis – Editorial Angelorum. Queluz.
- SCHILL, INES 1994/1997. *Von Alexander bis Zoe. 4000 Vornamen aus aller Welt*. Bassermann. Niederhausen.
- SCHMOLDT, HANS 2005. *Bibliai tulajdonnevek lexikona*. Jel Kiadó. Budapest.
- SOLTÉSZ KATALIN, J. 1979. *A tulajdonnév funkciója és jelentése*. Akadémiai Kiadó. Budapest.
- STEWART, GEORGE 1979. *American Given Names*. Oxford University Press. Oxford – New York.
- SZABÓ T. ATTILA 1968. *A kolozsvári becenevek a XVI–XIX. században*. Akadémiai Kiadó. Budapest.
- TERESTYÉNI CZ. FERENC 1941. *Magyar közsói eredetű személynevek az 1211-i tihanyi összeírásban*. MNYTK. Budapest.
- TILL GÉZA 1973. *Operakalauz*. Zeneműkiadó. Budapest.
- TÓTFALUSI ISTVÁN 1992. *Irodalmi alakok lexikona*. Móra Kiadó. Budapest.
- VASAS SAMU – SALAMON ANIKÓ 1986. *Kalotaszegi ünnepek*. Gondolat Könyvkiadó. Budapest.
- VILKUNA, KUSTAA 1990. *Etunimet*. Helsingissä Kustannusosakeyhtiö. Otava.
- VOORGANG, DIETRICH 2002. *Vornamen aus aller Welt*. Mosaik. München.
- VORAGINE, DE JACOBUS 1990. *Legenda Aurea*. Helikon Kiadó. Budapest.
- WALLENSTEEN, IVAR – BRUSEWITZ, GUNNAR 2001. *Víra namn*. ICA Bokförlag. Västerås.
- WEITERSHAUS, FRIEDRICH-WILHELM 1998. *Das neue große Vornamenbuch*. Mosaik. München.
- WITHYCOMBE, E. G. 1997. *The Oxford Dictionary of English Christian Names*. Oxford University Press. Oxford – New York.

FORRÁSJEGYZÉK

- Ady Endre összes versei* 1968. Helikon Klasszikusok. Magyar Helikon. Budapest.
- Arany János összes művei* 1978. Szépirodalmi Könyvkiadó. Budapest.
- ASSISI SZENT FERENC 1981. *Az egyszerűség útja. Ferences írások.* Szedő Dénes fordítása. Szent István Társulat. Budapest.
- Babits Mihály összegyűjtött versei* 1977. Szépirodalmi Könyvkiadó. Budapest.
- Balassi Bálint összes versei és Szép magyar comoediája* 1981. Szépirodalmi Könyvkiadó. Budapest.
- BAUM, FRANK 1990. *Óz Smaragdvárosa.* Bendes Rita fordítása. Móra Könyvkiadó. Budapest.
- BENEDEK ELEK 1994. *Magyarok története: történelem gyermekeknek.* Alföldi Nyomda Rt. Debrecen.
- Bethlen Kata önéletírása* 1984. Szépirodalmi Könyvkiadó. Budapest.
- Biblia. Ószövetségi és Újszövetségi Szentírás* 1982. Szent István Társulat. Budapest.
- BORONKAY IVÁN 1960. *Római regék és mondák.* Móra Könyvkiadó. Budapest.
- CSOKONAI VITÉZ MIHÁLY 1997. *Dorottya vagyis a dámák diadala a fárságon.* Holnap Kiadó. Budapest.
- CSÓÓRI SÁNDOR 1983. *Várakozás a tavaszban.* Magvető Kiadó. Budapest.
- DÉNES GYÖRGY 1991. *Zebramadár.* Madách Kiadó. Budapest.
- DSIDA JENŐ 1983. *Összegyűjtött versek és műfordítások.* Magvető Kiadó. Budapest.
- ERDÉLYI ZSUZSANNA 1976. *Hegyet hágék, lőtőt lépék.* Magvető Kiadó. Budapest.
- FEKETE ISTVÁN 1970. *Tüskevár.* Móra Könyvkiadó. Budapest.
- GAÁL ANIKÓ 1994. *Ünnepnapok, hagyományok adventtől adventig.* Közdok Rt. Budapest.
- GARACZI LÁSZLÓ 2005. *Gyarmati nő.* Jelenkor Kiadó. Pécs.
- GÁRDONYI GÉZA 1959. *Egri csillagok.* Szépirodalmi Könyvkiadó. Budapest.
- HAMVAS BÉLA 2005. *A babérligetkönyv.* Medio Kiadó. Budapest.
- JÓKAI MÓR 1959. *Az aranyember.* Szépirodalmi Könyvkiadó. Budapest.
- JÓKAI MÓR 1960. *A kőszívű ember fiai.* Szépirodalmi Könyvkiadó. Budapest.
- JÓKAI MÓR 1961. *Akik kétszer halnak meg.* Szépirodalmi Könyvkiadó. Budapest.

- JÓKAI MÓR 1996. *És mégis mozog a föld I-II.* Unikornis Kiadó. Budapest.
- JÓKAI MÓR 1966. *Kárpáthy Zoltán.* Szépirodalmi Könyvkiadó. Budapest.
- Juhász Gyula összes versei 1979. Szépirodalmi Könyvkiadó. Budapest.
- KAFFKA MARGIT 1961. *Lázadó asszonyok: összegyűjtött elbeszélések.* Szépirodalmi Könyvkiadó. Budapest.
- Kafka Margit regényei* 1968. Szépirodalmi Könyvkiadó. Budapest.
- KÁROLYI AMY 1986. *A szobrok elindulnak.* Magvető Kiadó. Budapest.
- KEMÉNY ZSIGMOND 1963. *Özveggy és leánya.* Szépirodalmi Könyvkiadó. Budapest.
- KOMJÁTHY ISTVÁN 1987. *Mondák könyve.* Móra Könyvkiadó. Budapest.
- KONDOR BÉLA 1966. *Arccal a tengernek. Versek. 1944–1965.* Szépirodalmi Könyvkiadó. Budapest.
- KOSZTOLÁNYI DEZSŐ 1971. *Nyelv és lélek.* Szépirodalmi Könyvkiadó. Budapest.
- KOSZTOLÁNYI DEZSŐ 2000. *Esti Kornél.* Akkord Kiadó. Budapest.
- Kosztolányi Dezső összes novellái* 2007. Osiris Kiadó. Budapest.
- Kosztolányi Dezső összes versei* 2005. Osiris Kiadó. Budapest.
- KRIZA JÁNOS 1975. *Vadrózsák.* Kriterion Kiadó. Bukarest.
- LAMMEL ANNAMÁRIA – NAGY ILONA 1985. *Parasztbiblia.* Gondolat Kiadó. Budapest.
- LENGYEL DÉNES 1998. *Régi magyar mondák.* Móra Könyvkiadó. Budapest.
- MADÁCH IMRE 1987. *Az ember tragédiája.* Szépirodalmi Könyvkiadó. Budapest.
- Magyar népballadák* 1976. Szépirodalmi Könyvkiadó. Budapest.
- Magyar népdalok* 1970. Szépirodalmi Könyvkiadó. Budapest.
- MANN, THOMAS 1992. *Tonio Kröger – Halál Velencében – Mario és a varázsló.* Lányi Viktor, Sárközi György fordítása. Európa Könyvkiadó. Budapest.
- MARGALITS EDE 1990. *Magyar közmondások és közmondásszerű szólások.* Akadémiai Kiadó. Budapest.
- MIKSZÁTH KÁLMÁN 1956-1961. *Regények és nagyobb elbeszélések.* Akadémiai Kiadó. Budapest.
- Móra Ferenc válogatott elbeszélései* 1964. Móra Könyvkiadó. Budapest.
- NAGY GÁBOR, O. 1976. *Magyar szólások és közmondások.* Gondolat Kiadó. Budapest.
- NÉMETH LÁSZLÓ 1962. *Lányaim.* Magvető Kiadó. Budapest.
- ORBÁN OTTÓ 1977. *Eszterlánc.* Móra Könyvkiadó. Budapest.
- Petőfi Sándor összes művei* 1955. Szépirodalmi Könyvkiadó. Budapest.
- Radnóti Miklós összes versei és műfordításai* 1994. Szépirodalmi Könyvkiadó. Budapest.
- Shakespeare összes drámái I–VI.* 1955. Új Magyar Könyvkiadó. Budapest.
- Szabó Lőrinc összes versei* 2003. Osiris Kiadó. Budapest.
- SZENCI MOLNÁR ALBERT 1984. *Psalterium Ungaricum. Szent Dávid királynak és prófétának százötven zsoltári.* Szépirodalmi Könyvkiadó. Budapest.

- Szent Biblia, azaz Istennek Ó és Új Testamentomában foglaltatott egész Szent Írás.*
1990. Károli Gáspár fordítása. Magyar Biblia Tanács. Budapest.
- SZÉP ERNŐ 2008. *Mátyás király tréfái.* Móra Könyvkiadó. Budapest.
- SZILÁGYI FERENC 1987. *Sokféle neveink magyarázatja.* RTV–Minerva. Budapest.
- SZILÁGYI FERENC szerk. 1984. *Kőrösi Csoma Sándor levelesládája.* Szépirodalmi Könyvkiadó. Budapest.
- TÓTFALUSI ISTVÁN szerk., ford. 1975. *Ami a szívedet nyomja.* Móra Könyvkiadó. Budapest.
- Tóth Árpád összes versei, versfordításai és novellái 1984. Szépirodalmi Könyvkiadó. Budapest.
- Vörösmarty Mihály összes költeményei 1998. Osiris Kiadó. Budapest.
- WEÖRES SÁNDOR 1975. *Egybegyűjtött írások.* Magvető Kiadó. Budapest.
- ZRÍNYI MIKLÓS 1991. *Szigeti veszedelem.* Európa Könyvkiadó. Budapest.

KERESZTNEVEK NAPTÁRA

A naptárban az egyes napoknál szereplő keresztnévek ábécésorrendben követik egymást. A dőlt betűvel szedett nevek kifejtése megtalálható kötetünkben.

- január 1. Álmos, Fruzsina
- január 2. Ábel, *Ákos, Fanni, Gergely*
- január 3. *Benjámín*, Genovéna
- január 4. *Angéla*, Titusz
- január 5. Simon
- január 6. Boldizsár, Gáspár, Menyhért
- január 7. *Attila, Bálint*, Lúcián, Ramóna
- január 8. Gyöngyvér
- január 9. *Marcell*
- január 10. Melánia, *Vilmos*
- január 11. Ágota
- január 12. Erna, *Ernő, Veronika*
- január 13. Csongor, *Judit, Veronika*
- január 14. Bódog
- január 15. Loránd, Lóránt, *Pál, Sándor*
- január 16. *Fanni, Gusztáv, Henrik, Marcell, Ottó*
- január 17. *Antal*, Antónia
- január 18. *Beatrix, Margit, Pál, Piroska*
- január 19. *Margit, Márió, Márta, Sára, Sarolta, Veronika*
- január 20. Fábián, Sebestyén, *Tímea*
- január 21. *Ágnes*
- január 22. Artúr, *Vince*
- január 23. *Emese, János, Mária*, Rajmund, Zelma
- január 24. *Erik, Erika, Ferenc*, Timót, Xénia, *Veronika*
- január 25. *Henrietta, Henrik, Pál, Péter*
- január 26. Paula, Vanda
- január 27. *Angéla*, Angelika, *János*
- január 28. *Ágnes*, Karola, *Károly, Margit, Péter*, Petra, *Tamás*
- január 29. Adél, *Etelka, Ferenc*
- január 30. Gerda, Martina
- január 31. *János*, Marcella, *Péter*

- február 1. *Brigitta, Ignác*
- február 2. Aida, Karolina, *Mária*
- február 3. *Balázs, Dorina*, Oszkár
- február 4. *Andrea, András*, Csenge, *Gabriella*, Ráhel, *Róbert, Veronika*
- február 5. Ágota, *Etelka*, Ingrid, Kolos
- február 6. *Dóra, Dorottyá, Réka*

február 7. *Richárd, Rómeó, Tódor*
február 8. *Aranka, János*
február 9. *Abigél, Alex, Erik, Erika*
február 10. *Elvira, Pál, Vilmos*
február 11. *Bertold, Dezső, Elek, Mária, Marietta*
február 12. *Lídia, Lilla, Linda, Lívia*
február 13. *Ella, Gergely, Katalin, Levente, Linda*
február 14. *Bálint, Valentin*
február 15. *Georgina, Györgyi, Kolos*
február 16. *Dániel, Julianna, Lilla*
február 17. *Alex, Donát, Elek*
február 18. *Bernadett*
február 19. *Anna, Eliza, Zsuzsanna*
február 20. *Aladár, Álmos, Elemér, Leo*
február 21. *Eleonóra, György, Nóra, Péter*
február 22. *Gerzson, Margit, Pál, Péter*
február 23. *Alfréd, Ottó, Péter*
február 24. *János, Mátyás*
február 25. *Géza*
február 26. *Edina, Géza, Győző, Sándor, Viktor*
február 27. *Ákos, Bátor, Gábor, László*
február 28. *Elemér*

március 1. *Albin, Dávid, Lea*
március 2. *Henrietta, Henrik, Károly, Lujza*
március 3. *Irma, Kamilla, Kornél, Kornélia*
március 4. *Adrián, Adrienn, Kázmér, Lőrinc*
március 5. *Adorján, Adrián, Adrienn, Olivér*
március 6. *Ágnes, Inez, Leonóra*
március 7. *Tamás, Ubul*
március 8. *Beáta, János, Zoltán*
március 9. *Dominik, Domonkos, Fanni, Franciska, Gergely, György, Katalin*
március 10. *Emil, Etele, Gusztáv, Ildikó*
március 11. *Aladár, Szilárd, Teréz, Terézia, Tímea*
március 12. *Gergely, György*
március 13. *Ajtony, Ida, Krisztián, Patrícia*
március 14. *Matild, Tilda*
március 15. *Kristóf*
március 16. *Bálint, Henrietta, Henrik*
március 17. *Gertrúd, József, Patrícia, Patrik*
március 18. *Alexandra, Ede, Nárcisz, Sándor*
március 19. *Bánk, József*
március 20. *Alexandra, Irma, Klaudia*

- március 21. *Bence, Benedek, Gergely, Miklós, Nikolett, Nikoletta*
 március 22. *Beáta, Csilla, Izolda, Katalin, Lea*
 március 23. *Emőke, Ottó*
 március 24. *Gábor, Gabriella, Karina, Katalin*
 március 25. *Irén, Irisz, Kristóf, Mária*
 március 26. *Emánuel*
 március 27. *Hajnalka, János, Lídia*
 március 28. *Gedeon, János, Johanna*
 március 29. *Augusztá, Jónás*
 március 30. *Zalán*
 március 31. *Ákos, Árpád, Benjámín, Kornélia*

- április 1. *Hugó, Pál*
 április 2. *Áron, Ferenc, Mária, Tünde*
 április 3. *Buda, Irén, Richárd*
 április 4. *Izidor*
 április 5. *Irén, Julianna, Teodóra, Vince*
 április 6. *Biborka, Dénes, Vilmos*
 április 7. *Árpád, József, Mária*
 április 8. *Dénes, Júlia*
 április 9. *Ákos, Vince*
 április 10. *Zsolt*
 április 11. *Leó, Szaniszló*
 április 12. *Csaba, Gyula, Szilárd*
 április 13. *Ida, Martin, Márton*
 április 14. *Benedek, Gusztáv, Tibor, Tiborc*
 április 15. *Anasztázia, Tas*
 április 16. *Benedek, Bernadett, Csongor, Enikő, József*
 április 17. *Klára, Rezső, Rudolf*
 április 18. *Aladár, Andrea, Ilma*
 április 19. *Emma*
 április 20. *Aladár, Tivadar, Töhötöm*
 április 21. *Konrád, Zsombor*
 április 22. *Csilla, Noémi*
 április 23. *Albert, Béla, György, Ilona, Sándor*
 április 24. *Csaba, György, Györgyi, Hunor*
 április 25. *Ányos, Ervin, Márk*
 április 26. *Ervin, Marcell, Mária*
 április 27. *Mariann, Marianna, Péter, Zita*
 április 28. *Pál, Patrik, Valéria*
 április 29. *Katalin, Péter, Róbert*
 április 30. *Ildikó, Katalin, Kitti, Mariann, Marianna, Tivadar, Zsófia*

- május 1. *Benedek, Fülöp, Jakab, József, Zsigmond*
- május 2. *Zsigmond*
- május 3. *Irma, Sándor, Tímea*
- május 4. *Flórián, László, Mónika*
- május 5. *Györgyi, Irén, Judit*
- május 6. *Erzsébet, Frida, Ida, Ivett, János, Judit*
- május 7. *Gizella, Gusztáv*
- május 8. *Géza, Győző, Mihály, Péter*
- május 9. *Édua, Gergely, György, Katalin, Kristóf, Sarolta*
- május 10. *Ármin, Pálma*
- május 11. *Ferenc*
- május 12. *Gyöngyi, Pongrác, Viktor*
- május 13. *Imola, Róbert, Szervác*
- május 14. *Bonifác, Gyöngyi, Julianna*
- május 15. *János, Szonja, Zsófia*
- május 16. *Botond, János, Mózes*
- május 17. *Andor*
- május 18. *Alexandra, Erik, Erika, Klaudia*
- május 19. *Ivó, Milán*
- május 20. *Bernát, Felicia*
- május 21. *András, Konstantin, Szilárd*
- május 22. *Emil, Júlia, Julianna, Renáta, Rita*
- május 23. *Dezső, Renáta, Vilmos*
- május 24. *Eliza, Erzsébet, Eszter, Mária, Vince, Zsófia*
- május 25. *Gergely, György, Magdolna, Márk, Orbán, Zsófia*
- május 26. *Aladár, Evelin, Fülöp*
- május 27. *Ágoston, Gyula, Helga*
- május 28. *Csanád, Emil, Vilma, Vilmos*
- május 29. *Magdolna, Mária*
- május 30. *Dezső, Janka, Nándor, Zsanett*
- május 31. *Angéla, Mária, Villő*

- június 1. *Angéla, Tünde*
- június 2. *Anna, Csilla, Irma, Jenő, Kármén, Kornél, Péter*
- június 3. *Kevin, Klotild*
- június 4. *Bulcsú, Ferenc*
- június 5. *Fatime, Nándor, Valéria*
- június 6. *Cintia, Klaudia, Norbert*
- június 7. *Fülöp, Róbert*
- június 8. *Ágnes, Medárd, Vilmos*
- június 9. *Annamária, Diána, Előd, Félix*
- június 10. *Diána, Gréta, Margit*
- június 11. *Barna, Barnabás, Etelka, Paula*

június 12. *Etelka, János, Villő*
június 13. *Anett, Anna, Antal*
június 14. *Vazul*
június 15. *Jolán, Vid, Viola*
június 16. *Benő, Ferenc, Jusztin, Péter*
június 17. *Alida, Laura, Szabolcs, Teréz, Terézia*
június 18. *Arnold, Levente, Márk*
június 19. *Gyárfás, Hajnalka, Julianna, Mihály*
június 20. *Flóra, Margit, Rafael*
június 21. *Alajos, Leila, Olga*
június 22. *Ákos, Krisztina, Paulina, Tamás*
június 23. *Etel, Zoltán*
június 24. *Beáta, Iván, János, Levente*
június 25. *Vilma, Vilmos*
június 26. *Dávid, János, Örs, Pál*
június 27. *László, Olga*
június 28. *Gyula, Irén, Laura, Levente, Tivadar*
június 29. *Aladár, Aliz, Beáta, Emma, Judit, Pál, Péter, Petra*
június 30. *Judit, Pál*

július 1. *Anna, Annamária, Áron, Gyula, Olivér, Tihamér*
július 2. *Jenő, Mária, Ottó*
július 3. *Kornél, Soma, Tamás*
július 4. *Bettina, Izabella, Ulrik*
július 5. *Antal, Emese, Sarolta, Vilmos*
július 6. *Csaba, Mária, Tamás*
július 7. *Apollónia*
július 8. *Ellák, Erzsébet, Eszter, Jenő, Teréz, Terézia*
július 9. *Hajnalka, Lukrécia, Margit, Nóra, Veronika*
július 10. *Amália*
július 11. *Bence, Benedek, Lilla, Nóra, Olga, Olivér*
július 12. *Dalma, Ernő, Izabella, János, Nóra*
július 13. *Ernő, Henrietta, Henrik, Jenő, Sára, Sarolta*
július 14. *Ferenc, Örs, Stella, Zalán*
július 15. *Henrik, Roland*
július 16. *Mária, Valér, Valter*
július 17. *Elek, Endre, Magdolna, Mária, Róbert, Rudolf, Sarolta, Szabolcs*
július 18. *Arnold, Frigyes, Milán*
július 19. *Aranka, Emília, Stella, Vince*
július 20. *Illés, Margit*
július 21. *Angéla, Dániel, Daniella, Ilona, Júlia*
július 22. *Magdolna, Mária*
július 23. *Brigitta, Lenke*

július 24. Kincsó, Kinga, Krisztina
július 25. Jakab, Kristóf
július 26. Anett, Anikó, Anita, Anna
július 27. Árvácska, György, Krisztián, Olga
július 28. Botond, Győző, Szabolcs, Viktor
július 29. Beatrix, Flóra, Márta, Virág
július 30. Judit, Xénia
július 31. Heléna, Ignác, Ilona, Oszkár

augusztus 1. Boglárka, Gusztáv, Péter, Zsófia
augusztus 2. Gusztáv, Lehel, Mária, Özséb
augusztus 3. Hermina, István, Lídia, Teréz, Terézia
augusztus 4. Dominik, Dominika, Domonkos
augusztus 5. Krisztina, Mária
augusztus 6. Berta, Bettina, Géza
augusztus 7. Albert, Ibolya
augusztus 8. Eszmeralda, Dominik, Domonkos, Gusztáv, László
augusztus 9. Edit, Emőd, János, Roland
augusztus 10. Bianka, Blanka, Csilla, Csillag, Lőrinc
augusztus 11. Klára, Tibor, Tiborc, Zsuzsanna
augusztus 12. Klára
augusztus 13. Ibolya, Ipoly, János, Piroska
augusztus 14. Atanázia, Marcell
augusztus 15. Mária
augusztus 16. Ábrahám, István
augusztus 17. Jácint, Réka
augusztus 18. Ilona, Klaudia
augusztus 19. Huba, János, Lajos
augusztus 20. István, Vajk
augusztus 21. Erik, Erika, Sámuel, Zsanett
augusztus 22. Boglárka, János, Mária, Menyhért, Mirjam
augusztus 23. Bence, Róza, Rózsa, Szidónia
augusztus 24. Albert, Aliz, Bertalan, Detre
augusztus 25. Elemér, József, Lajos, Patrícia, Tamás
augusztus 26. Cseke, Izsó, Margit, Rita
augusztus 27. Gáspár, József, Mónika
augusztus 28. Ágoston, Elemér, Gusztáv, Hermina, László
augusztus 29. Beatrix, Erna, Huba, János, Szabina
augusztus 30. Félix, Pázmán, Róza, Rózsa
augusztus 31. Aida, Bella, Erika, Ramóna

szeptember 1. Beatrix, Egyed, Ignác, Noémi, Tamara
szeptember 2. Dorina, István, Margit, Rebeka, Renáta

- szeptember 3. Dorina, *Gergely*, Hilda
 szeptember 4. Hilda, *Ida, Róza, Rozália, Rózsa*
 szeptember 5. *Albert*, Lőrinc, Teréz, *Viktor*
 szeptember 6. *Beáta, Ida, Zakariás*
 szeptember 7. *István*, Regina
 szeptember 8. *Adrián, Adrienn, Irma, Mária*
 szeptember 9. *Ádám, Péter*
 szeptember 10. *Erik*, Hunor, *Miklós, Nikolett, Nikoletta, Noémi*
 szeptember 11. *Emil*, Helga, *Milán*, Teodóra
 szeptember 12. *Ibolya, Irma, Mária, Tóbiás*
 szeptember 13. *János, Kornél*
 szeptember 14. Roxána
 szeptember 15. *Enikő, Katalin, Lóránt, Mária*
 szeptember 16. *Edit, Kornél*, Kornélia
 szeptember 17. *Ildikó, Róbert, Zsófia*
 szeptember 18. *Diána, József, Richárd*
 szeptember 19. *Mária, Szabolcs, Tivadar*, Vilhelmina
 szeptember 20. Friderika, *Zsuzsanna*
 szeptember 21. *Ildikó, Máté*
 szeptember 22. Móric, *Ottó, Tamás*
 szeptember 23. *Ildikó, Ilona*, Tekla
 szeptember 24. Gellért, Gerda, *Mária*
 szeptember 25. *Kende, Miklós, Nikolett, Nikoletta*
 szeptember 26. *Dániel*
 szeptember 27. Adalbert, Karolina, *Károly, Vince*
 szeptember 28. Pelbárt, Vencel
 szeptember 29. *Gábor, Gabriella, Mihály, Rafael*
 szeptember 30. Hunor, Jeromos, *Viktor, Zsófia*
- október 1. Malvin, *Teréz, Terézia*
 október 2. *Őrs, Petra, Tamás*
 október 3. Helga, *Ignác, Mária, Teréz, Terézia*
 október 4. *Aranka, Ferenc, Hajnalka*
 október 5. *Attila, Aurél, Pálma*
 október 6. Brúnó, *Csaba, Renáta, Renátó*
 október 7. Amália, *Mária, Márk*
 október 8. *Bettina, Brigitta, Etelka, János*, Koppány, *Mária*
 október 9. *Andor, Dénes, Elemér, Sára*
 október 10. *Dániel, Ferenc*, Gedeon, *Lajos*
 október 11. *Andor, Brigitta, Mária, Sándor*
 október 12. Miksa, *Rezső*
 október 13. Ede, *Kálmán*
 október 14. *Beatrix, Dominik, Helén, Livia*

- október 15. *Aranka, Teréz, Terézia*
 október 16. *Aranka, Hedvig, Margit*
 október 17. *Ignác, Margit, Rezső, Rudolf*
 október 18. *Lukács*
 október 19. *Frida, Laura, Nándor, Pál, Péter*
 október 20. *Irén, Vendel*
 október 21. *Orsolya, Zsolt*
 október 22. *Előd, Mária*
 október 23. *Gyöngyi, Ignác, János*
 október 24. *Salamon*
 október 25. *Bianka, Blanka, Dália, János, Margit*
 október 26. *Dömötör*
 október 27. *Szabina*
 október 28. *Alfréd, Simon*
 október 29. *Melinda, Nárcisz*
 október 30. *Alfonz, Fanni, Stefánia*
 október 31. *Farkas, Kristóf, Rodrigó*
- november 1. *Marianna*
 november 2. *Achilles*
 november 3. *Bálint, Győző, Hubert, Ida, Szilvia, Viktor*
 november 4. *Karolina, Károly, Sarolta*
 november 5. *Erzsébet, Imre*
 november 6. *Lénárd*
 november 7. *Csongor, Ernő, Rezső, Rudolf*
 november 8. *Kolos, Zsombor*
 november 9. *Tivadar*
 november 10. *András, Andrea, Réka, Tünde*
 november 11. *Martin, Márton*
 november 12. *Emil, Jónás, Keresztély, Krisztián, Levente, Martin, Márton, Renáta, Renátó*
 november 13. *Jenő, Miklós, Szilvia*
 november 14. *Aliz, Erzsébet, Vanda*
 november 15. *Albert, Dezső, Lipót, Richárd*
 november 16. *Ágnes, Margit, Otmár, Ödön, Péter*
 november 17. *Dénes, Gergely, Gergő, Gertrúd, György, Hortenzia, Ildikó, Viktória*
 november 18. *Jenő, Jolán, Ottó, Péter*
 november 19. *Erzsébet*
 november 20. *Bódog, Bulcsú, Jolán, Zsolt*
 november 21. *Mária, Olivér*
 november 22. *Cecília, Csilla*
 november 23. *Dániel, Kelemen, Klementina*
 november 24. *Emma, Flóra, János, Virág*

- november 25. *Emma, Erzsébet, Katalin, Kitti*
 november 26. *Konrád, Péter, Szilveszter, Virág*
 november 27. *Virgil*
 november 28. *Jakab, Stefánia*
 november 29. *Filoména, Taksony*
 november 30. *Andor, András, Endre, Tarján*
- december 1. *Arnold, Bianka, Blanka, Elza*
 december 2. *Aranka, Dénes, Melinda, Vivien*
 december 3. *Ferenc, Olivia*
 december 4. *Barbara, Borbála, Péter*
 december 5. *Csaba, Vilma*
 december 6. *Miklós, Nikolett, Nikoletta*
 december 7. *Ambrus*
 december 8. *Emőke, Mária, Mátyás*
 december 9. *György, Györgyi, Natália, Péter, Valéria*
 december 10. *Judit, Livia*
 december 11. *Árpád, Dániel*
 december 12. *Fanni, Franciska, Gabriella*
 december 13. *Luca, Otília*
 december 14. *Szilárd*
 december 15. *Detre, Dezső, Mária, Valér*
 december 16. *Beáta, Etelka*
 december 17. *Lázár, Olimpia*
 december 18. *Augusztá, Dezső, Mária, Töhötöm*
 december 19. *Orbán, Viola*
 december 20. *Ignác, Krisztián, Teofil*
 december 21. *Péter, Petra, Petúr, Tamás*
 december 22. *Anikó, Zénó*
 december 23. *Viktória*
 december 24. *Ádám, Ervin, Éva, Noémi*
 december 25. *Anasztázia, Eugénia*
 december 26. *Dénes, Előd, István, Zsombor*
 december 27. *János*
 december 28. *Kamilla*
 december 29. *Dávid, Tamás, Tamara*
 december 30. *Dávid, Dénes, Hunor, Margit*
 december 31. *Katalin, Kitti, Szilveszter*

STATISZTIKÁK

2006-os adatok alapján

FÉRFINEVEK

	Névviselők	
	Első névként	Második névként
1. LÁSZLÓ	342 489	55 074
2. ISTVÁN	333 936	57 622
3. JÓZSEF	311 467	55 283
4. JÁNOS	267 829	45 661
5. ZOLTÁN	212 378	34 456
6. SÁNDOR	201 447	28 811
7. FERENC	189 450	31 155
8. GÁBOR	164 629	24 104
9. ATTILA	141 478	24 657
10. PÉTER	137 265	21 747
11. TAMÁS	131 234	19 680
12. TIBOR	113 358	17 968
13. ZSOLT	110 304	21 014
14. IMRE	108 054	17 936
15. ANDRÁS	105 619	18 800
16. LAJOS	104 722	18 220
17. GYÖRGY	91 403	20 519
18. CSABA	89 246	16 045
19. GYULA	80 484	13 282
20. MIHÁLY	76 578	15 383
21. KÁROLY	73 043	14 364
22. BÉLA	68 832	12 994
23. BALÁZS	61 047	7 677

24. RÓBERT	57 551	8 016
25. MIKLÓS	57 186	11 986
26. DÁVID	47 379	6 691
27. KRISZTIÁN	46 891	7 235
28. PÁL	46 038	15 015
29. DÁNIEL	45 673	7 067
30. NORBERT	45 119	4 691
31. ÁDÁM	44 282	5 546
32. ANTAL	38 148	9 351
33. BENCE	30 066	4 806
34. SZABOLCS	29 514	3 444
35. ROLAND	29 025	3 538
36. MÁTÉ	28 222	4 505
37. GÉZA	28 202	6 548
38. RICHÁRD	26 990	4 850
39. GERGELY	26 449	3 628
40. ÁRPÁD	25 437	5 434
41. GERGŐ	25 034	3 184
42. BÁLINT	24 852	3 477
43. VIKTOR	23 923	3 468
44. MÁRK	23 157	7 998
45. ÁKOS	22 484	3 570
46. JENŐ	21 114	4 452
47. KÁLMÁN	20 788	4 306
48. MÁRTON	19 860	3 626
49. LEVENTE	16 932	4 431
50. ERNŐ	16 878	3 141
51. DEZSŐ	14 765	2 837
52. ENDRE	14 676	3 334
53. MÁTYÁS	12 969	3 476
54. KRISTÓF	12 491	2 050
55. PATRIK	12 146	2 032
56. MARTIN	11 834	1 478
57. BARNABÁS	11 697	2 080
58. NÁNDOR	10 613	1 909
59. VILMOS	10 331	2 288

60. OTTÓ	9 816	2 308
61. SZILÁRD	9 693	1 604
62. DÉNES	8 641	1 732
63. MILÁN	8 512	1 361
64. MARCELL	8 362	1 160
65. BERTALAN	8 227	1 297
66. DOMINIK	7 933	1 688
67. ERIK	7 617	1 402
68. ALEX	6 891	1 458
69. ÁRON	6 863	1 480
70. RUDOLF	6 841	1 671
71. KORNÉL	6 751	1 063
72. ALBERT	6 475	1 365
73. OLIVÉR	6 227	1 512
74. GYŐZŐ	5 792	1 692
75. ZSIGMOND	5 551	1 354
76. GUSZTÁV	5 288	1 159
77. ERVIN	5 269	879
78. ADRIÁN	5 182	964
79. VINCE	5 164	1 092
80. BENJÁMIN	5 150	1 282
81. ELEMÉR	4 903	1 107
82. ANDOR	4 709	1 006
83. BENEDEK	4 678	1 381
84. BOTOND	4 672	995
85. ZSOMBOR	4 499	670
86. SZILVESZTER	4 451	1 673
87. IVÁN	4 415	1 311
88. TIVADAR	4 130	985
89. EMIL	3 945	945
90. BARNA	3 675	762
91. HENRIK	3 451	752
92. ARNOLD	3 422	572
93. ELEK	3 071	752
94. KEVIN	2 906	541
95. REZSŐ	2 616	688

96. LÓRÁNT	2 529	519
97. MÁRIÓ	2 472	670
98. IGNÁC	2 383	594
99. ALADÁR	2 341	541
100. RENÁTÓ	2 324	566

Újszülöttek

	Első névként	Második névként
1. BENCE	1 844	299
2. MÁTÉ	1 663	331
3. LEVENTE	1 501	276
4. DÁNIEL	1 453	345
5. DÁVID	1 447	256
6. ÁDÁM	1 277	230
7. BALÁZS	1 272	233
8. TAMÁS	1 152	337
9. MÁRK	1 121	496
10. PÉTER	1 103	393
11. GERGŐ	1 076	129
12. BÁLINT	1 065	169
13. LÁSZLÓ	983	602
14. DOMINIK	918	224
15. MILÁN	916	174
16. MARCELL	898	150
17. ZOLTÁN	896	440
18. KRISTÓF	829	149
19. ATTILA	794	393
20. ÁKOS	783	124
21. GÁBOR	754	397
22. ANDRÁS	738	317
23. KRISZTIÁN	713	238
24. PATRIK	693	172

25. MARTIN	680	119
26. MÁRTON	648	106
27. BARNABÁS	642	148
28. SZABOLCS	638	91
29. ISTVÁN	621	567
30. ROLAND	602	109
31. ZSOLT	600	375
32. ZSOMBOR	575	68
33. BOTOND	557	99
34. BENEDEK	535	165
35. RICHÁRD	526	137
36. JÓZSEF	516	406
37. JÁNOS	507	451
38. CSABA	504	219
39. ÁRON	458	82
40. SÁNDOR	436	270
41. KEVIN	431	97
42. NORBERT	408	101
43. RÓBERT	399	159
44. ERIK	394	84
45. FERENC	394	313
46. GERGELY	392	70
47. OLIVÉR	383	101
48. ZALÁN	338	52
49. BENJÁMIN	336	121
50. TIBOR	331	176
51. ALEX	324	86
52. VIKTOR	299	82
53. MÁTYÁS	268	81
54. ADRIÁN	255	81
55. KRISZTOFER	247	50
56. KORNÉL	218	41
57. ÁBEL	202	33
58. BENDEGÚZ	198	144
59. MIHÁLY	198	147
60. MIKLÓS	197	121

61. CSONGOR	196	32
62. IMRE	193	161
63. GYÖRGY	174	179
64. NOEL	174	44
65. NÁNDOR	173	37
66. SZILÁRD	160	36
67. LAJOS	153	114
68. HUNOR	143	54
69. ZÉTÉNY	140	25
70. GYULA	137	101
71. VINCE	128	27
72. KÁROLY	124	115
73. MÁRKÓ	124	26
74. BOLDIZSÁR	115	34
75. SZEBAZTIÁN	112	35
76. CSANÁD	111	19
77. DOMONKOS	109	21
78. ÁRPÁD	105	51
79. RENÁTÓ	105	32
80. ÁRMIN	99	18
81. DONÁT	98	14
82. BÉLA	97	73
83. BRENDON	97	30
84. PÁL	89	130
85. BARNA	87	16
86. SOMA	85	24
87. ALEXANDER	79	28
88. MÁRIÓ	79	24
89. SIMON	79	14
90. LÓRÁNT	77	16
91. DÉNES	75	24
92. BERTALAN	72	21
93. VILMOS	70	38
94. GELLÉRT	67	8
95. ANTAL	66	56
96. FLÓRIÁN	66	19

97. KENDE	64	22
98. RAJMUND	64	16
99. ANDOR	63	19
100. BENJAMIN	63	22

NŐI NEVEK

Névviselők

	Első névként	Második névként
1. MÁRIA	427 140	86 310
2. ERZSÉBET	329 617	45 275
3. ILONA	221 255	30 133
4. KATALIN	211 846	38 947
5. ÉVA	186 388	30 915
6. ANNA	157 913	30 604
7. MARGIT	148 110	18 965
8. ZSUZSANNA	144 878	24 261
9. JULIANNA	122 173	14 645
10. JUDIT	97 354	15 434
11. ÁGNES	96 718	15 102
12. ANDREA	91 127	8 785
13. ILDIKÓ	89 533	11 606
14. IRÉN	89 339	10 166
15. ERIKA	84 511	9 077
16. KRISZTINA	76 828	9 217
17. MAGDOLNA	74 386	27 494
18. ESZTER	64 604	11 414
19. EDIT	62 702	8 332
20. MÓNIKA	62 353	6 883
21. ROZÁLIA	60 970	8 989
22. GABRIELLA	58 728	8 318

23. SZILVIA	55 727	5 315
24. PIROSKA	53 371	7 937
25. MÁRTA	52 572	9 541
26. ANITA	50 129	3 614
27. ANIKÓ	49 836	5 365
28. KLÁRA	46 229	8 701
29. GIZELLA	44 812	6 980
30. IBOLYA	44 352	8 018
31. TÍMEA	44 088	4 309
32. VIKTÓRIA	43 926	6 048
33. TERÉZIA	40 164	11 548
34. TÜNDE	38 265	6 813
35. VERONIKA	36 955	7 036
36. ZSÓFIA	32 320	6 184
37. DÓRA	32 113	3 839
38. JOLÁN	32 007	3 874
39. CSILLA	31 731	5 542
40. ALEXANDRA	30 909	3 371
41. MARIANNA	29 342	2 912
42. ETELKA	29 149	4 839
43. MELINDA	29 099	3 166
44. BEÁTA	28 430	3 276
45. NIKOLETT	28 355	2 300
46. ADRIENN	28 066	1 996
47. TERÉZ	27 513	3 830
48. RENÁTA	26 530	2 097
49. RITA	25 798	4 905
50. GYÖNGYI	25 453	3 887
51. BERNADETT	25 390	2 911
52. BRIGITTA	25 098	2 587
53. BORBÁLA	25 043	5 000
54. EDINA	24 830	2 144
55. HAJNALKA	24 829	3 209
56. BARBARA	23 919	3 593
57. ENIKŐ	23 767	2 591
58. VALÉRIA	23 402	4 636

59. ORSOLYA	22 273	2 493
60. RÉKA	22 080	3 885
61. NÓRA	21 690	2 631
62. VIVIEN	21 547	3 241
63. RÓZA	21 141	3 041
64. ARANKA	20 800	3 214
65. ANNAMÁRIA	19 251	1 574
66. NIKOLETTA	18 053	1 448
67. PETRA	18 005	2 380
68. IRMA	17 182	2 100
69. NOÉMI	17 013	2 856
70. KITTI	16 559	2 887
71. RÓZSA	16 237	3 136
72. EMESE	15 754	2 776
73. ANETT	15 750	1 441
74. KLAUDIA	15 163	1 978
75. FANNI	14 953	2 275
76. BOGLÁRKA	14 657	2 161
77. BEATRIX	14 423	2 072
78. ZITA	13 774	2 507
79. KINGA	13 421	2 466
80. ZSANETT	13 340	1 514
81. LILLA	13 124	2 658
82. GYÖRGYI	12 992	2 019
83. SAROLTA	12 061	2 693
84. OLGA	12 058	1 990
85. LAURA	12 017	2 374
86. JÚLIA	11 877	3 097
87. HENRIETTA	11 455	852
88. MARIANN	11 369	1 388
89. IDA	11 365	1 842
90. EMMA	11 084	1 665
91. DIÁNA	10 902	1 752
92. SÁRA	10 644	3 497
93. BETTINA	10 370	891
94. SZABINA	9 997	961

95. DOROTTYA	9 724	1 431
96. ANGÉLA	9 707	1 343
97. EVELIN	9 362	1 209
98. BIANKA	9 333	1 761
99. DORINA	9 180	1 169
100. LÍVIA	9 046	1 021

Újszülöttek

	Első névként	Második névként
1. ANNA	1511	750
2. RÉKA	1062	226
3. VIKTÓRIA	1023	237
4. ZSÓFIA	988	213
5. DORINA	979	159
6. BOGLÁRKA	968	180
7. PETRA	951	155
8. ESZTER	894	257
9. VIVIEN	888	174
10. LAURA	876	178
11. LILI	872	177
12. FANNI	846	133
13. VIRÁG	761	303
14. DÓRA	724	148
15. HANNA	691	167
16. ALEXANDRA	625	124
17. LUCA	608	126
18. CSENGE	606	132
19. JÁZMIN	600	163
20. NOÉMI	578	112
21. NÓRA	571	108
22. GRÉTA	544	96
23. LILLA	525	167

24. NIKOLETT	500	76
25. BIANKA	495	129
26. BARBARA	483	112
27. REBEKA	452	126
28. EVELIN	449	83
29. KITTI	425	108
30. SÁRA	402	232
31. PANNA	378	88
32. VANESSZA	375	101
33. KATA	351	118
34. ENIKŐ	333	48
35. EMMA	330	81
36. DORKA	323	54
37. KRISZTINA	318	159
38. EMESE	309	79
39. KINGA	308	84
40. DZSENI FER	305	57
41. AMANDA	301	99
42. RAMÓNA	293	77
43. VERONIKA	289	100
44. FLÓRA	282	97
45. FRUZZSINA	281	71
46. TÍMEA	277	106
47. DOROTTYA	273	51
48. ADRIENN	259	41
49. LILIÁNA	255	31
50. BLANKA	254	56
51. CINTIA	253	45
52. REGINA	246	73
53. KÍRA	242	77
54. DOMINIKA	241	46
55. KLAUDIA	230	61
56. SZONJA	227	53
57. TAMARA	227	36
58. KATALIN	224	236
59. ZSANETT	224	30

60. BRIGITTA	223	71
61. JANKA	223	36
62. VANDA	222	47
63. JÚLIA	215	89
64. KAMILLA	208	61
65. NIKOLETTA	208	47
66. BERNADETT	200	53
67. MELINDA	194	58
68. MERCÉDESZ	191	89
69. BETTINA	189	27
70. ORSOLYA	186	58
71. MÁRIA	183	337
72. PATRÍCIA	183	52
73. ANITA	178	77
74. RENÁTA	175	65
75. ZITA	174	45
76. ALEXA	172	59
77. ANDREA	172	90
78. MAJA	166	35
79. GABRIELLA	163	89
80. DIÁNA	162	64
81. NATÁLIA	157	38
82. ÁGNES	153	120
83. ADÉL	151	27
84. BORBÁLA	151	85
85. ÉVA	149	205
86. ZSUZSANNA	149	149
87. ZOÉ	148	75
88. LARA	147	39
89. HENRIETTA	146	21
90. MÓNKA	144	94
91. MÍRA	141	44
92. DALMA	138	42
93. SZABINA	136	35
94. TÜNDE	136	68
95. IZABELLA	129	46

96. GEORGINA	127	28
97. LIZA	126	30
98. CSILLA	124	59
99. IVETT	117	36
100. SZILVIA	117	81

ÁBRAJEGYZÉK

Előszó

1. ábra. Az egyelemű nevek a névadás motivációja szerint. 8. oldal
2. ábra. A magyar keresztnévkinccs eredet szerinti összetétele. 12. oldal

Férfinevek

3. ábra. Az *András* név becézői. 43. oldal
4. ábra. Az *András* név rokon nevei. 44. oldal
5. ábra. Az *Attila* név becézői. 51. oldal
6. ábra. A *Bence* név rokon nevei. 64. oldal
7. ábra. A *Benedek* név rokon nevei. 66. oldal
8. ábra. A *Dániel* név rokon nevei. 76. oldal
9. ábra. A *Dénes* név rokon nevei. 81. oldal
10. ábra. A *Dezső* név rokon nevei. 84. oldal
11. ábra. A *Dominik* név rokon nevei. 85. oldal
12. ábra. Az *Emil* név rokon nevei. 90. oldal
13. ábra. Az *Ernő* név rokon nevei. 93. oldal
14. ábra. A *Ferenc* név becézői. 97. oldal
15. ábra. A *Gábor* név rokon nevei. 102. oldal
16. ábra. A *Gergely* név rokon nevei. 106. oldal
17. ábra. A *Géza* név rokon nevei. 109. oldal
18. ábra. A *György* név becézői. 113. oldal
19. ábra. A *György* név rokon nevei. 114. oldal
20. ábra. A *Henrik* név rokon nevei. 121. oldal
21. ábra. Az *István* név becézői. 127. oldal
22. ábra. Az *István* név rokon nevei. 129. oldal
23. ábra. A *János* név becézői. 134. oldal
24. ábra. A *János* név rokon nevei. 138. oldal

25. ábra. A *József* név rokon nevei. 141. oldal
26. ábra. A *József* név becézői. 144. oldal
27. ábra. A *Károly* név rokon nevei. 150. oldal
28. ábra. A *Krisztián* név rokon nevei. 155. oldal
29. ábra. A *László* név becézői. 158. oldal
30. ábra. A *Marcell* név rokon nevei. 165. oldal
31. ábra. A *Márton* név rokon nevei. 170. oldal
32. ábra. A *Mihály* név becézői. 198. oldal
33. ábra. A *Mihály* név rokon nevei. 178. oldal
34. ábra. A *Miklós* név rokon nevei. 182. oldal
35. ábra. A *Nándor* név rokon nevei. 187. oldal
36. ábra. Az *Ottó* név rokon nevei. 191. oldal
37. ábra. A *Pál* név rokon nevei. 193. oldal
38. ábra. A *Péter* név rokon nevei. 201. oldal
39. ábra. A *Renátó* név rokon nevei. 202. oldal
40. ábra. A *Roland* név rokon nevei. 206. oldal
41. ábra. A *Sándor* név rokon nevei. 213. oldal
42. ábra. A *Szilárd* név rokon nevei. 215. oldal
43. ábra. A *Vilmos* név rokon nevei. 225. oldal
44. ábra. A *Zoltán* név becézői. 229. oldal
45. ábra. A *Zoltán* név rokon nevei. 230. oldal

Női nevek

46. ábra. Az *Ágnes* név rokon nevei. 241. oldal
47. ábra. Az *Anna* név rokon nevei. 249. oldal
48. ábra. Az *Anna* név becézői. 252. oldal
49. ábra. A *Barbara* név rokon nevei. 256. oldal
50. ábra. A *Borbála* név becézői. 261. oldal
51. ábra. A *Dorottya* név rokon nevei. 269. oldal
52. ábra. Az *Edit* név rokon nevei. 273. oldal
53. ábra. Az *Erzsébet* név rokon nevei. 282. oldal
54. ábra. Az *Etelka* név rokon nevei. 285. oldal
55. ábra. Az *Éva* név becézői. 287. oldal
56. ábra. A *Gyöngyi* név rokon nevei. 297. oldal
57. ábra. Az *Ibolya* név rokon nevei. 302. oldal
58. ábra. Az *Ildikó* név rokon nevei. 305. oldal

59. ábra. Az *Ilona* név rokon nevei. 307. oldal
60. ábra. Az *Ilona* név becézői. 310. oldal
61. ábra. Az *Irén* név rokon nevei. 311. oldal
62. ábra. A *Judit* név becézői. 318. oldal
63. ábra. A *Júlia* és a *Julianna* név rokon nevei. 320. oldal
64. ábra. A *Julianna* név becézői. 321. oldal
65. ábra. A *Katalin* név rokon nevei. 324. oldal
66. ábra. A *Katalin* név becézői. 329. oldal
67. ábra. A *Magdolna* név rokon nevei. 340. oldal
68. ábra. A *Margit* név rokon nevei. 344. oldal
69. ábra. A *Mária* név rokon nevei. 350. oldal
70. ábra. A *Mária* név becézői. 356. oldal
71. ábra. A *Nóra* név rokon nevei. 364. oldal
72. ábra. Az *Olga* név rokon nevei. 366. oldal
73. ábra. Az *Orsolya* név rokon nevei. 368. oldal
74. ábra. A *Veronika* név becézői. 389. oldal
75. ábra. A *Veronika* név rokon nevei. 390. oldal
76. ábra. A *Zsófia* név rokon nevei. 395. oldal
77. ábra. A *Zsuzsanna* név becézői. 397. oldal
78. ábra. A *Zsuzsanna* név rokon nevei. 399. oldal

MUTATÓ

A, Á

Aaron → Áron

Aarón → Áron

Abi → Albert

Ábi-Bábi → Árpád

Áci → Ágnes

Ácika → Ágnes

Ada → Adrienn

Adalbert → Albert, Béla, Norbert

Adam → Ádám

Ádámka → Ádám

Adamo → Ádám

Adán → Ádám

Adelheid → Etelka

Adi → Adrienn

Ádi → Ádám

Ádi-Bádi → Ádám

Adica → Adrienn

Adika → Adrienn

Ádika → Ádám

Ádó → Ádám

Adorján → Adrián

Adri → Adrián, Adrienn, Andrea

Adria → Adrienn

Adrian → Adrián

Adrián → Adrienn

Adriana → Adrienn

Adriána → Adrienn

Adrianna → Adrienn

Adriano → Adrián

Adrien → Adrián

Adriena → Adrienn

Adrienne → Adrienn

Adrika → Adrián, Adrienn, Andrea

Adrus → Adrienn

Adus → Adrienn

Aeikatherine → Katalin

Aemilius → Emil

Ága → Ágnes

Ági → Ágnes

Ágica → Ágnes
Ágika → Ágnes
Ágis → Ágnes
Aglent → Ágnes
Agnés → Ágnes
Agnès → Ágnes
Agnesa → Ágnes
Agneša → Ágnes
Agnese → Ágnes
Ágneska → Ágnes
Ágneske → Ágnes
Agnéta → Ágnes
Agnete → Ágnes
Agni → Ágnes
Agnieszka → Ágnes
Ágnis → Ágnes
Ágniska → Ágnes
Ágó → Ágnes
Ákác → Ákos
Áki → Ákos
Ákos → Károly
Ákoska → Ákos
Ákuci → Ákos
Ákumka → Ákos
Aladárka → Aladár
Alberich → Olivér
Albert Norbert, Róbert
Alberto → Albert
Albi → Albert
Albrecht → Albert
Albrekt → Albert
Alcsi → Aladár
Aldarik → Aladár
Aldemar → Aladár
Alejandra → Alexandra
Aleksandra → Alexandra
Aleksy → Elek
Alekszandr → Sándor
Alekszandra → Alexandra
Alekszej → Elek
Aléna → Magdolna
Alessandra → Alexandra
Alessandro → Sándor
Alesszia → Alexandra

Alex → Elek, Sándor
Alexa → Alexandra
Alexander → Alex, Alexandra, Elek, Sándor
Alexandra → Zsuzsanna
Alexandre → Sándor
Alexandrosz → Alex, Alexandra, Sándor
Alexia → Alexandra
Alexiosz → Alex
Alexis → Elek
Alexisz → Alex
Alexius → Alex, Alexandra
Ali → Aladár, Albert, Alex
Alicia → Alexandra
Alika → Aladár
Alisa → Aladár
Aliz → Alexandra
Aliza → Alexandra
Alpertti → Albert
Alwar → Olivér
Alžbeta → Erzsébet
Amalrich → Imre
Ámi → Áron
Ana → Anna, Anita
Aña → Anna
Anca → Anikó
Anci → Anita, Anna, Annamária
Ancika → Anita, Anna
Ancsa → Anikó, Anna
Ancsi → Anna
Ancsika → Anna
Ancsur → Anikó, Anna
Ancsura → Anna
Ancsurka → Anna
Anda → Anett, Anikó, Anita, Anna
Andela → Angéla
Anděla → Angéla
Andelina → Angéla
Anders → András
Andi → Andor, András, Andrea
Andika → Andrea
Andor → András, András, Endre
Andorás → Andor, András, Endre
Andorjás → Andor
Andorka → Andor, András

Andornak → Andor
Andos → Andor, András, Endre
András → Andor, Endre
André → Andor, András, Endre
Andrea → András
Andréa → Andrea
Andreácska → Andrea
Andreana → Andrea
Andreas → András
Andreatta → Andrea
Andrée → Andrea
Andreiasz → András
Andreina → Andrea
Andrej → András
Andreola → Andrea
Andres → András
Andretta → Andrea
Andrettina → Andrea
Andreuccia → Andrea
Andrew → András
Andri → Andor, András, Andrea
Andri-Bandri → Andrea
Andrietta → Andrea
Andrika → Andrea
Andris → Andor, András
Andriska → András
Andró → András
Andronicus → Andor
Andrzej → András
Andu → Andrea
Anélia → Anett, Anikó, Anita, Anna
Anéta → Anett, Anikó, Anita, Anna
Anett → Anikó, Anita, Anna
Anetta → Anett, Anikó, Anita, Anna
Anettka → Anett
Anettke → Anett
Anežka → Ágnes
Angél → Angéla
Angela → Angéla, Angéla
Angéla → Ágnes
Angèle → Angéla
Ángela → Angéla
Angélácska → Angéla
Angelika → Angéla

Angelina → Angéla
Angella → Angéla
Angelus → Angéla
Angi → Angéla
Ángi → Ágnes
Angika → Angéla
Angyal → Angéla
Angyalka → Angéla
Angyél → Angéla
Ani → Anett, Anikó, Anita, Anna
Anica → Anett, Anikó, Anita, Anna
Aniela → Angéla
Anika → Anett, Anikó, Anita, Anna, Annamária
Anikó → Anett, Anita, Anna, Annamária
Anikócska → Anikó
Anikóka → Anikó
Aniku → Anikó
Anilla → Anett, Anikó, Anita, Anna
Anina → Anett, Anikó, Anita, Anna
Aniska → Anikó
Aniskó → Anikó
Anita → Anett, Anikó, Anna
Anitácska → Anita
Anja → Anna
Anka → Anett, Anikó, Anita, Anna
Ann → Anna
Anna → Anett, Anikó, Anita, Annamária, Mariann, Marianna, Rita, Róza
Annabell → Annamária
Annabella → Annamária
Annácska → Anna
Annaliza → Annamária
Annamari → Annamária, Mária
Annamária → Mária
Annami → Annamária
Anna-Panna → Anna
Annarita → Annamária, Rita
Annavera → Annamária
Anne → Anna
Änne → Anna
Annemarie → Annamária
Anne-Marie → Annamária
Annet → Anna
Annetta → Anett
Annette → Anett, Anna

Anni → Anikó, Anna, Annamária
Annika → Anikó, Anna
AnnMari → Annamária
Annus → Anna, Annamária
Annuska → Anna, Annamária
Anthony → Antal
Anti → Antal
Antika → Antal
Antoine → Antal
Anton → Antal
Antoni → Antal
Antonij → Antal
Antonín → Antal
Antonino → Antal
Antonio → Antal
António → Antal
Antonius → Antal
Antos → Antal
Antun → Antal
Anuka → Anikó
Áporka → Árpád
Aran → Aranka
Arany → Aranka
Aranyka → Aranka
Arcsi → Aranka
Ari → Aranka
Ári → Aranka
Arika → Aranka, Réka
Árika → Aranka
Arikan → Réka
Arikán → Réka
Arinka → Aranka
Arnaldo → Arnold
Arnaud → Arnold
Arnault → Arnold
Arnó → Arnold
Arnód → Arnold
Arnódka → Arnold
Arnoldka → Arnold
Arnoldo → Arnold
Arnót → Arnold
Arnótka → Arnold
Arnout → Arnold
Aron → Áron

Árón → Áron
Áronka → Áron
Aronne → Áron
Árpa → Árpád
Árpádka → Árpád
Árpi → Árpád
Árpicur → Árpád
Árpika → Árpád
Árpó → Árpád
Ata → Attila
Atek → Attila
Ati → Attila
Atika → Attila
Atilka → Attila
Atilla → Attila
Atillácska → Attila
Atkó → Attila
Attilácska → Attila
Attiliano → Attila
Attilio → Attila
Audo → Ottó
Aurea → Aranka
Aurél → Bence
Aurélia → Aranka
Aurélius → Bence
Auróra → Hajnalka
Avelina → Evelin

B

Babett → Barbara, Bettina, Borbála, Erzsébet
Babetta → Barbara, Borbála, Erzsébet
Bábi → Borbála
Babiána → Barbara, Borbála
Babita → Barbara, Borbála
Bagita → Magdolna
Bagyi → Bálint
Bajcsi → Bálint
Baji → Bálint
Bajikó → Bálint
Bajkó → Bálint
Bajszai → Bálint
Bákos → Ákos
Bala → Balázs, Bálint

Baláska → Balázs
Baláskó → Balázs
Balázska → Balázs
Balcó → Balázs
Balcsi → Bálint
Bali → Balázs, Bálint
Balika → Balázs, Bálint
Balikó → Bálint
Bálinkó → Bálint
Bálintka → Bálint
Bális → Bálint
Balkó → Balázs, Bálint
Balló → Barna, Barnabás
Baló → Balázs
Balsa → Balázs
Balu → Balázs
Bandi → Andor, András, Endre
Bandika → András
Bandó → Andor, András, Endre
Bandók → András
Bandóka → András
Bandus → András
Bangyi → András
Bara → Barbara
Baranka → Ágnes
Barbara → Borbála
Bárbara → Barbara
Barbarella → Barbara, Borbála
Barbás → Barnabás
Barbe → Barbara
Barbi → Barbara
Barbie → Barbara
Barbika → Barbara
Barbó → Barbara
Barbra → Barbara
Barbro → Barbara
Barbus → Barbara
Barcsi → Barnabás
Bari → Barbara, Barnabás, Borbála
Bariska → Borbála
Barka → Barbara
Barna → Barnabás
Barnaba → Barnabás
Barnabas → Barnabás

Barnabás → Barna
Barnabaš → Barnabás
Barnabé → Barnabás
Barnaby → Barnabás
Barni → Barna, Barnabás
Barnika → Barna, Barnabás
Barnuci → Barnabás
Barnus → Barna, Barnabás
Barnuska → Barnabás
Barta → Bertalan
Bartal → Bertalan
Bartalom → Bertalan
Barthélemy → Bertalan
Bartholomaiosz → Bertalan
Bartholomäs → Bertalan
Bartholomé → Bertalan
Bartholomew → Bertalan
Bartis → Bertalan
Bartlomiej → Bertalan
Bartó → Bertalan
Bartolo → Bertalan
Bartolomej → Bertalan
Bartolomeus → Bertalan
Bartos → Bertalan
Basileus → Balázs
Bazsa → Balázs
Bazsi → Balázs
Bazsika → Balázs
Bazsó → Balázs
Bea → Beáta, Beatrix
Beácska → Beáta, Beatrix
Beata → Beáta
Beáta → Beatrix
Beate → Beáta
Beátka → Beatrix
Beatrice → Beatrix
Béatrice → Beatrix
Beatrix → Beáta
Beatriz → Beatrix
Beatus → Beáta, Beatrix
Béca → Béla
Béci → Béla
Bécika → Béla
Becó → Béla

Bécó → Béla
Bejtus → Beatrix
Bejtuska → Beatrix
Bél → Béla
Bélci → Béla
Bélinkó → Béla
Béluci → Béla
Béluka → Béla
Bélus → Béla
Béluska → Béla
Bence → Benedek, Vince
Bencenc → Bence
Benci → Bence, Benedek, Benjámín
Bencike → Bence, Benjámín
Bencó → Bence
Bencóka → Bence
Bencus → Bence
Bencuska → Bence
Bencsi → Benjámín
Bencsik → Bence
Bencsike → Bence, Enikő
Bende → Benedek
Bendzsó → András
Bene → Benedek
Benedek → Ernő
Benedetto → Benedek
Benedict → Benedek
Benedicto → Benedek
Benedictus → Benedek
Benedikt → Benedek
Benediktusz → Benedek
Benedykt → Benedek
Bengt → Benedek
Beni → Benedek
Béni → Benjámín
Beniamin → Benjámín
Beniamino → Benjámín
Benike → Benedek
Bénike → Benjámín
Benito → Benedek
Benjamim → Benjámín
Benjamin → Benjámín
Benjámín → Benjámín
Benjámín → Ernő

Benk → Bence
Benke → Benedek
Benke → Benjámín
Benkó → Benedek
Benkő → Benedek, Benjámín
Bennet → Benedek
Bennó → Benedek
Benóit → Benedek
Benóni → Benjámín
Benő → Benedek, Benjámín, Ernő
Benőke → Benedek
Bent → Benedek
Beppe → József
Beppo → József
Berci → Albert, Bertalan
Bercike → Bertalan
Bercus → Bertalan
Bereniké → Veronika
Beri → Bernadett
Berike → Bertalan
Berkó → Ferenc
Berna → Bernadett
Bernadeta → Bernadett
Bernadetta → Bernadett
Bernadette → Bernadett
Bernard → Bernadett
Bernárd → Richárd
Bernarda → Bernadett
Bernardeta → Bernadett
Bernardetta → Bernadett
Bernardina → Bernadett
Bernardita → Bernadett
Bernardus → Bernadett
Bernát → Bernadett, Richárd
Berni → Bernadett
Bernike → Bernadett
Bert → Norbert
Berta → Bertalan, Bettina
Berti → Albert, Bertalan, Norbert
Bertus → Norbert
Berzsi → Erzsébet
Bese → Károly
Beszti → Eszter
Beta → Erzsébet

Béta → Erzsébet
Betina → Bettina
Betkó → Erzsébet
Betta → Barbara, Bettina, Erzsébet
Betti → Barbara, Beáta, Beatrix, Bernadett, Bettina, Brigitta, Erzsébet
Bettike → Bettina
Bettina → Barbara, Erzsébet
Bettus → Beatrix
Betuska → Erzsébet
Beus → Beáta, Beatrix
Beuska → Beáta, Beatrix
Bia → Bianka
Biácska → Bianka
Bianca → Bianka
Bibiána → Vivien
Biga → Gábor
Biguci → Gábor
Bigyus → Brigitta
Bigyuska → Brigitta
Bijanka → Bianka
Bill → Vilmos
Binci → Imre
Binkó → Imre
Binyamin → Benjámín
Birgi → Brigitta
Birgis → Brigitta
Birgit → Brigitta
Birgitta → Brigitta
Biri → Barbara, Borbála
Bius → Bianka
Blaise → Balázs
Blanka → Bianka
Blankus → Bianka
Blase → Balázs
Blasio → Balázs
Blasius → Balázs
Blazej → Balázs
Bob → Róbert
Bobi → Róbert
Bobika → Róbert
Bódog → Győző, Szilárd
Bogi → Boglárka
Bogica → Boglárka
Bogika → Boglárka

Boglár → Boglárka
Bogus → Boglárka
Bóji → Bálint
Bora → Barbara, Borbála
Bóra → Borbála
Borba → Borbála
Borbál → Borbála
Borbála → Barbara
Borbálka → Borbála
Borca → Borbála
Borcsa → Borbála
Borcsika → Borbála
Bori → Barbara, Borbála
Borica → Borbála
Borika → Borbála
Boris → Barbara, Borbála
Boriska → Barbara, Borbála
Borka → Barbara, Borbála
Boróka → Barbara, Borbála
Boti → Botond
Botika → Botond
Botondka → Botond
Bozsi → József
Bózsi → József
Bozsika → József
Bózsika → József
Bozsó → József
Bozsóka → József
Böbe → Erzsébet
Böbi → Erzsébet
Böske → Erzsébet
Böske → Erzsébet
Bözse → Erzsébet
Bözi → Erzsébet
Bözső → Erzsébet
Breda → Brigitta
Bridget → Brigitta
Brig → Brigitta
Brighid → Brigitta
Brigida → Brigitta
Brigit → Brigitta
Brigita → Brigitta
Brigitte → Brigitta
Brigus → Brigitta

Brygida → Brigitta
Buci → Csaba
Buckó → Csaba

C

Caomhghin → Kevin
Carl → Károly
Carlo → Károly
Carlos → Károly
Carol → Károly
Carolus → Károly
Catalina → Katalin
Cătălina → Katalin
Caterina → Katalin
Catharina → Katalin
Catharine → Katalin
Catherine → Katalin
Cathérine → Katalin
Čeněk → Vince
Ceró → Ferenc
Channáh → Anna
Charles → Károly
Charlotte → Sarolta
Chiara → Klára
Chlodovech → Lajos
Chrétien → Krisztián
Christian → Krisztián
Christiane → Krisztina
Christianus → Krisztián, Krisztina
Christien → Krisztián
Christina → Krisztina
Christine → Krisztina
Christo → Krisztián
Christoph → Kristóf
Christophe → Kristóf
Christopher → Kristóf
Christophorus → Kristóf
Chrisztianosz → Krisztián, Krisztina
Chrisztosz → Krisztián, Krisztina
Cica → Ilona
Cikó → Ferenc
Cikus → Ferenc
Cila → Ilona

Cili → Ilona
Cini → Ferenc
Cinike → Ferenc
Cita Zita
Claire → Klára
Clara → Klára
Clare → Klára
Clarisse → Klára
Claude → Klaudia
Claudette → Klaudia
Claudia → Klaudia
Cláudia → Klaudia
Claudie → Klaudia
Claudius → Klaudia
Coleman → Kálmán
Colman → Kálmán
Coloman → Kálmán
Colomannus → Kálmán
Constantin → Szilárd
Constantine → Szilárd
Constantino → Szilárd
Constantinus → Győző, Szilárd
Constanzo → Szilárd
Corneille → Kornél
Cornel → Kornél
Cornelio → Kornél
Cornélio → Kornél
Corneliu → Kornél
Cornelius → Kornél
Cornell → Kornél
Cristián → Krisztián
Cristiano → Krisztián
Cristina → Krisztina
Cristobal → Kristóf
Cristoforo → Kristóf

Cs

Csabi → Csaba
Csabicska → Csaba
Csabika → Csaba
Csabikó → Csaba
Csabina → Csaba
Csabinkó → Csaba

Csabu → Csaba
Csabuci → Csaba
Csabucika → Csaba
Csabuka → Csaba
Csabus → Csaba
Csépán → István
Csicsa → István
Csicsi → Ferenc, Mária
Csikar → Károly
Csili → Csilla
Csilike → Csilla
Csilkó → Csilla
Csilláska → Csilla
Csillag → Csilla
Csilli → Csilla
Csillike → Csilla
Csillu → Csilla
Csilluka → Csilla
Csillus → Csilla
Csilluska → Csilla
Csiri → Irén
Csobád → Csaba
Csobika → Csaba
Csolt → Zoltán, Zsolt
Csongor → Károly
Csöre → Erzsébet
Csöri → Erzsébet
Csuka → Mária
Csura → Anna
Csuri → Anna
Csurka → Anna
Csuti → Judit
Csutika → Judit
Csutka → Judit

D

Daavid → Dávid
Dakó → Dávid
Dan → Dániel
Dana → Dániel
Danci → Dániel
Dancsi-Tancsi → Dániel
Dandi–Tandi → András

Dani → Dániel
Danial → Dániel
Daniel → Dániel
Daniél → Dániel
Daniele → Dániel
Danielus → Dániel
Danilo → Dániel
Daniló → Dániel
Dankó → Dániel
Dános → Dániel
Danny → Dániel
Dása → Dávid
David → Dávid
Dávidka → Dávid
Dávidkó → Dávid
Dawid → Dávid
Décse → Géza
Dedi → Dezső
Dene → Dénes
Déneske → Dénes
Déni → Dénes
Dénike → Dénes
Denis → Dénes
Denkó → Dénes
Denkus → Dénes
Dennis → Dénes
Des → Dezső
Dés → Dezső
Desidera → Dezső
Desideratus → Dezső
Desiderio → Dezső
Desiderius → Dezső
Desire → Dezső
Desiré → Dezső
Désirée → Dezső
Deske → Dezső
Deskó → Dezső
Detta → Bernadett
Detti → Bernadett
Dezider → Dezső
Dezyderius → Dezső
Dezydery → Dezső
Dezse → Dezső
Dezsek → Dezső

Dezsér → Dezsó
Dezsi → Dezső
Dezsider → Dezső
Dezsidérius → Dezső
Dezske → Dezső
Di → Diána
Dia → Diána, Klaudia
Diácska → Diána
Diana → Diána
Diane → Diána
Dianka → Diána
Diánka → Diána
Dienes → Dénes
Diénes → Dénes
Dijana → Diána
Dike → Edit
Dikó → Ildikó
Dina → Diána, Edina
Dinácska → Edina
Dinci → Dénes
Dincsi → Diána
Dini → Dénes, Edina, Nándor
Dinike → Dénes, Edina
Dinus → Edina
Dinuska → Edina
Dionis → Dénes
Dionisio → Dénes
Dionísio → Dénes
Dionüsziosz → Dénes
Dionysios → Dénes
Ditke → Edit
Ditkó → Edit
Ditta → Edina, Edit, Judit
Dittácska → Judit
Ditte → Dóra, Dorina, Dorottya, Edina, Edit
Ditus → Edit
Doda → József
Dodi → József, Sándor
Dódi → József
Dodika → József, Sándor
Dódika → József
Dodo → Dorottya
Dodó → Dorottya, József
Dodóka → József

Dóka → Dávid
Dókus → Dávid, Dominik
Dolfi → Rudolf
Dolfika → Rudolf
Dolli → Dóra, Dorina, Dorottya
Dollika → Dorottya
Dolly → Dorottya
Domán → Dominik
Domenico → Dominik
Domi → Dominik
Domika → Dominik
Domingo → Dominik
Domingos → Dominik
Dominic → Dominik
Dominicus → Dominik
Dominique → Dominik
Dominka → Dominik
Domokos → Dominik
Domonkos → Dominik
Domos → Dominik
Dora → Dóra, Dorottya
Dóra → Dorina, Dorottya
Dóráska → Dóra
Doráj → Dóra
Dorci → Dóra
Dori → Dorottya
Dóri → Dóra, Dorina, Dorottya
Dorica → Dorottya
Dórika → Dóra, Dorottya
Dorina → Dóra, Dorottya
Dorine → Dorina
Dorinka → Dóra, Dorina, Dorottya
Dorisz → Dóra, Dorina, Dorottya
Dorit → Dóra, Dorina, Dorottya
Dorka → Dóra, Dorina, Dorottya
Dorkó → Dóra, Dorottya
Doró → Dóra
Dorotea → Dóra, Dorina, Dorottya
Dorothea → Dorottya
Dorotheé → Dorottya
Dorotheosz → Dorottya
Dorothy → Dorottya
Doroti → Dóra, Dorina, Dorottya
Dorottya → Dóra, Dorina

Dorus → Dorottya
Dórus → Dóra, Dorottya
Dottya → Dorottya
Dózsa → Dávid
Duci → Magdolna
Ducika → Magdolna
Duckó → Magdolna
Dudi → Judit
Dudika → Judit
Dusi → Magdolna
Dusika → Magdolna
Duska → Magdolna
Dyonisius → Dénes

Dzs

Dzsenet → Zsanett
Dzsenna → Zsanett
Dzsenni → Zsanett
Dzsudi → Judit
Dzsudika → Judit

E, É

Eberwin → Ervin
Ecaterina → Katalin
Éci → Éva
Écike → Éva
Eckó → Edit
Eda → Edit
Éda → Edina, Edit
Edda → Edina, Edit
Edetta → Edit
Edi → Edina, Edit
Edike → Edina
Edina → Edit
Edinka → Edina
Edinke → Edina
Edit → Edina
Edita → Edit
Edite → Edit
Edith → Edit
Édith → Edit

Editke → Edit
Edna → Edina
Edó → Edit
Educi → Edina
Eduka → Edina
Edus → Edina, Edit
Eduska → Edina
Eerika → Erika
Eibhlin → Éva
Eirik → Erik
Eirikr → Erik
Ekaterina → Katalin
Ekka → Erika
Elek → Alex, Sándor
Elemérke → Elemér
Elen → Ilona
Elena → Ilona
Eleni → Ilona
Eleonóra → Nóra
Elga → Olga
Eli → Elek, Elemér
Eliána → Ilona
Elike → Elemér
Elin → Ilona
Elina → Ilona
Elisa → Erzsébet
Elisabeta → Erzsébet
Elisabeth → Erzsébet, Lilla
Élisabeth → Erzsébet
Elisabetta → Erzsébet
Elisaveta → Erzsébet
Elisébe → Erzsébet
Eliz → Erzsébet
Eliza → Erzsébet
Elizabeth → Erzsébet
Ella → Gabriella, Gizella, Ilona, Margit, Nóra
Ellácska → Gabriella
Ellen → Ilona
Elli → Gabriella, Ilona, Margit, Nóra
Ellike → Gabriella
Ellinor → Nóra
Ellu → Gizella
Ellus → Gabriella

Elluska → Gabriella
Elmar → Elemér
Elsa → Erzsébet
Elus → Elek
Elza → Erzsébet
Elzbieta → Erzsébet
Ema → Emma
Eme → Emese
Emericus → Imre
Emi → Elemér, Emese, Emil, Emma
Émi → Noémi
Emike → Elemér, Emma
Emil → Elemér
Émile → Emil
Emilián → Emil
Emilij → Emil
Emilio → Emil
Emiliusz → Emil
Emilke → Elemér
Emma → Irma
Emmácska → Emma
Emmeric → Imre
Emmerich → Imre
Emmi → Emma, Irma
Emmuci → Emma
Emmus → Emma
Emmuska → Emma
Emő → Emese
Emőke → Emese
Ence → Bence
Enci → Elemér, Enikő
Encike → Bence, Enikő
Encsi → Elemér, Enikő
Encsike → Enikő
Enders → Endre
Endi → Endre
Endre → Andor, András
Endreas → András
Endres → András
Endri → Endre
Endru → Endre
Endrus → Endre
Ené → Enikő
Eneco → Ignác

Enéh → Enikő
Enese → Enikő
Enet → Enikő
Eni → Enikő
Enrica → Henrietta
Enrichetta → Henrietta
Enrico → Henrik
Enrique → Henrik
Enriqueta → Henrietta
Enzó → Bence
Era → Erika
Erarik → Erik
Ercsa → Erika
Ercsi → Erik, Erika
Erdzsú → Erzsébet
Eri → Erik, Erika, Ernő, Ervin, Erzsébet
Eric → Erik
Éric → Erik
Erica → Erika
Érica → Erika
Erich → Erik, Erika
Erico → Erik
Ericus → Erika
Erik → Erika
Erina → Irén
Erka → Erika
Erkó → Erik, Erika, Ervin
Erma → Emma
Ermelinda → Emma, Irma, Melinda
Ermin → Emma, Irma
Ernes → Ernő
Ernest → Ernő
Ernesto → Ernő
Erneszt → Ernő
Erni → Ernő
Ernöke → Ernő
Ernst → Ernő
Ernus → Ernő
Ernyeszt → Ernő
Eró → Erika
Erus → Erika
Ervinke → Ervin
Ervino → Ervin
Ervó → Ervin

Erwin → Ervin
Eryk → Erik
Erzsa → Erzsébet
Erzse → Erzsébet
Erzsébet → Bettina
Erzsi-Berzsi → Erzsébet
Erzsik → Erzsébet
Erzsike → Erzsébet
Erzsó → Erzsébet
Erzsócska → Erzsébet
Erzsók → Erzsébet
Erzsóka → Erzsébet
Erzső → Erzsébet
Erzsu → Erzsébet
Erzsus → Erzsébet
Esta → István
Están → István
Esteban → István
Estefán → István
Estella → Eszter
Estephano → István
Ester → Eszter
Esteri → Eszter
Estevan → István
Esther → Eszter
Esti → Eszter
Estike → Eszter
Estilla → Eszter
Estó → István
Estók → István
Esz → Eszter
Eszta → Eszter
Esztella → Eszter
Eszter-Heszter → Eszter
Eszterke → Eszter
Eszter-Peszter → Eszter
Eszti → Eszter
Esztike → Eszter
Eszti-Peszti → Eszter
Esztó → Eszter
Esztók → Eszter
Esztus → Eszter
Eta → Etelka
Ete → Attila

Etel → Etelka
Etele → Attila, Etelka
Ethalyn → Etelka
Ethel → Etelka
Ethelburg → Etelka
Etheldred → Etelka
Ethelinda → Etelka
Étienne → István
Etra-Petra → Petra
Eugen → Jenő
Eugén → Jenő
Eugene → Jenő
Eugène → Jenő
Eugenio → Jenő
Eugeniusz → Jenő
Euthymia → Tímea
Eutim → Tímea
Eutímia → Tímea
Eva → Éva
Čva → Éva
Éva → Evelin
Évácska → Éva
Eve → Éva
Čve → Éva
Evelin → Éva
Evelina → Éva, Evelin
Eveline → Evelin
Evelinka → Evelin
Evelinke → Evelin
Evelyn → Evelin
Evi → Evelin
Évi → Éva
Evica → Éva
Évica → Éva
Évice → Éva
Évici → Éva
Évicu → Éva
Évicuka → Éva
Évicska → Éva
Évicske → Éva
Évike → Éva
Evila → Éva
Evita → Éva
Évuci → Éva

Évucika → Éva
Évus → Éva
Évuska → Éva
Evšen → Jenő
Ewa → Éva
Ézsau → József

F

Fábián → Bence
Fabianus → Bence
Fancsi → Fanni
Fáncsi → Fanni
Fáncsika → Fanni
Fáni → Fanni
Fánika → Fanni
Fannie → Fanni
Fannika → Fanni
Fanny → Fanni
Fecó → Ferenc
Fecor → Ferenc
Fecu → Ferenc
Fecus → Ferenc
Fedor → Tivadar
Fefe → Ferenc
Felicita → Zita
Felicitás → Zita
Felicitás → Zita
Felix → Szilárd
Félix → Győző
Fer → Ferenc
Fera → Ferenc
Ferci → Ferenc
Fercsi → Ferenc
Fercsike → Ferenc
Fercsó → Ferenc
Fercsó → Ferenc
Ferdí → Nándor
Ferdinand → Nándor
Ferdinánd → Nándor
Ferdinando → Nándor
Ferdynand → Nándor
Fereni → Ferenc
Ferencike → Ferenc

Ferencke → Ferenc
Feresz → Ferenc
Feri → Ferenc, Nándor
Fericске → Ferenc
Fericскó → Ferenc
Ferike → Ferenc
Ferikó → Ferenc
Ferke → Ferenc
Ferkó → Ferenc
Ferkócska → Ferenc
Ferkóka → Ferenc
Ferkó → Ferenc
Ferku → Ferenc
Ferkuca → Ferenc
Fernand → Nándor
Fernando → Nándor
Feró → Ferenc
Ferő → Ferenc
Feru → Ferenc
Ferus → Ferenc
Feruska → Ferenc
Fetya → Ferenc
Fetyi → Ferenc
Fetyó → Ferenc
Fickó → László
Ficó → Ferenc
Fifi → Ferenc
Fili → Ferenc
Filike → Ferenc
Filkó → Ferenc
Finci → Ferenc
Flórián → Bence
Florianus → Bence
Foma → Tamás
Fran → Ferenc
Franc → Ferenc
Frances → Fanni
Francesco → Ferenc
Franci → Ferenc
Francis → Ferenc
Francisc → Ferenc
Francisco → Ferenc
Franciscus → Ferenc
Franciska → Fanni

Franciszek → Ferenc
François → Ferenc
Frane → Ferenc
Frank → Ferenc
Franka → Ferenc
Frankó → Ferenc
Franku → Ferenc
Franny → Fanni
Frans → Ferenc
František → Ferenc
Franz → Ferenc
Franziskus → Ferenc
Franyó → Ferenc
Frédi → Ferenc
Frédike → Ferenc
Frenci → Ferenc
Frencike → Ferenc
Fric → Ferenc
Frici → Ferenc
Fricike → Ferenc
Frickó → Ferenc
Friderika → Ibolya
Frigyi → Ferenc

G

Gab → Gábor
Gaba → Gábor
Gabcsi → Gábor, Gabriella
Gabcsika → Gabriella
Gabcsó → Gábor
Gabec → Gábor
Gabesz → Gábor
Gabi → Gábor, Gabriella
Gábi → Gábor
Gabica → Gabriella
Gabici → Gabriella
Gabika → Gabriella
Gabirianus → Gábor
Gabirel → Gábor
Gabiriel → Gábor
Gabis → Gábor
Gabó → Gábor
Gabóca → Gábor

Gáborka → Gábor
Gabos → Gábor
Gabri → Gábor
Gabrici → Gábor
Gabriel → Gábor
Gabriél → Gábor
Gabriël → Gábor
Gábrriel → Gábor, Gabriella
Gabriela → Gabriella
Gabriele → Gábor, Gabriella
Gabrielle → Gabriella
Gabriello → Gábor
Gábris → Gábor, Gabriella
Gábriska → Gabriella
Gabuca → Gábor
Gabuci → Gábor
Gabus → Gábor, Gabriella
Gabuska → Gabriella
Gapkó → Gábor
Gapszi → Gábor
Gasa → Gábor
Gavril → Gábor
Gavrila → Gábor
Gazsi → Gábor, Zsigmond
Gaszó → Gábor
Gécsa → Géza
Geges → Gergely, Gergő
Gegi → Gergely, Gergő
Gegó → Gergely, Gergő
Gegus → Gergely, Gergő
Gejza → Géza
Georg → György
George → György
Georges → György
Georgij → György
Georgina → Györgyi
Geörgiosz → György
Georgius → György, Györgyi
Gera → Gergely, Gergő
Gergé → Gergő
Gergel → Gergely
Gergely → Gergő
Gerger → Gergely
Gergi → Gergely, Gergő

Gergó → Gergely
Gergő → Gergely
Geri → Gergely, Gergő
Gerő → Gergely, Gergő
Gerus → Gergely, Gergő
Gesá → Gézá
Gézácská → Gézá
Gézi → Gézá
Gézu → Gézá
Gézuka → Gézá
Gézu → Gézá
Gheorghe → György
Gica → Ágnes, Gábor
Gickó → Gizella
Gigi → Ágnes
Gika → Ágnes
Gillian → Julianna
Gina → Györgyi
Giorgio → György
Giovanni → János
Gisela → Gizella
Gisèle → Gizella
Gisella → Gizella
Giselle → Gizella
Giszka → Gizella
Giszke → Gizella
Gizkó → Gizella
Gita → Margit
Giti → Margit
Gitka → Margit
Gitta → Brigitta, Margit, Rita
Gittácska → Margit
Gitti → Margit
Gitus → Margit
Giuditta → Judit
Giulia → Júlia
Giuliana → Julianna
Giulietta → Julianna
Giulio → Gyula
Giuseppe → József
Giza → Gizella
Gizela → Gizella
Gizi → Gizella
Gizike → Gizella

Gizus → Gizella
Gizuska → Gizella
Gothárd → Richárd
Göbe → Gábor
Göran → György
Grégoire → Gergely
Gregor → Gergely
Gregorio → Gergely
Grégoriosz → Gergely
Gregorius → Gergely
Gregory → Gergely
Gréta → Margit, Rita
Gréte → Margit, Rita
Gréti → Margit
Grétike → Margit
Gretti → Margit
Grigor → Gergely
Grigore → Gergely
Grigorij → Gergely
Guglielmo → Vilmos
Guillaume → Vilmos
Guillermo → Vilmos
Gustav → Gusztáv
Gustave → Gusztáv
Gustavo → Gusztáv
Gustavus → Gusztáv
Gustaw → Gusztáv
Gusza → Gusztáv
Gusztai → Gusztáv
Gusztika → Gusztáv
Gusztó → Gusztáv

Gy

Gyécsa → Géza
Gyenes → Dénes
Gyenyisz → Dénes
Gyöngy → Gyöngyi
Gyöngyike → Gyöngyi
Gyöngyös → Gyöngyi
Gyöngyöske → Gyöngyi
Gyöngyvér → Gyöngyi
Györe → György
György → Gyöngyi

Györgyike → Györgyi
Györgyő → György, Györgyi
Györi → György, Györgyi
Györk → György
Györke → György
Györök → György
Győzi → Gyöző
Győzike → Gyöző
Gyöző → Viktor
Gyulácska → Gyula
Gyuli → Gyula
Gyulu → Gyula
Gyulus → Gyula
Gyura → György
Gyurci → György
Gyurcika → György
Gyurcsi → György
Gyurcsika → György
Gyuresz → György
Gyuri → György
Gyurica → György
Gyurika → György
Gyuris → György
Gyurka → György
Gyurkácska → György
Gyurkó → György
Gyurkusz → György
Gyuró → György
Gyusz → Gyula
Gyusza → Gyula
Gyuszi → Gyula
Gyuszicska → Gyula
Gyuszili → Gyula
Gyuszka → Gyula
Gyuszkó → Gyula
Gyuszuka → Gyula
Gyuszus → Gyula

H

Hadrian → Adrián
Hadriana → Adrienn
Hadrianus → Adrián
Hagnesz → Ágnes

Haimirich → Henrik
Hajci → Hajnalka
Hajna → Hajnalka
Hajnáska → Hajnalka
Hajnal → Hajnalka
Hajni → Hajnalka
Hajni-Bajni → Hajnalka
Hajnika → Hajnalka
Hajnus → Hajnalka
Hanka → Zsanett
Hanna → Anett, Anikó, Anita, Anna, Zsanett
Hannah → Anna
Hans → János
Harri → Henrik
Harry → Henrik
Harun → Áron
Havrylo → Gábor
Havvah → Éva
Hedda → Edina, Edit
Heinrich → Imre
Heinz → Henrik
Héla → Ilona, Olga
Helen → Ilona
Helén → Ilona
Helena → Ilona
Heléna → Ilona
Helene → Ilona
Hélène → Ilona
Helga → Olga
Helka → Ilona, Olga
Hella → Ilona, Olga
Henci → Henrietta
Hencike → Henrietta
Hencsi → Henrietta
Hencsike → Henrietta
Hendri → Henrik
Hendrik → Henrik
Hendrika → Henrietta
Hendrike → Henrietta
Heni → Henrietta, Henrik
Henike → Henrietta
Henni → Henrietta
Henri → Henrietta, Henrik
Henrich → Henrik

Henrieta → Henrietta
Henriett → Henrietta
Henriette → Henrietta
Henrijeta → Henrietta
Henrik → Henrietta
Henrike → Henrietta
Henry → Henrik
Henryk → Henrik
Henryka → Henrietta
Herbert → Norbert
Hernando → Nándor
Herwin → Ervin
Hester → Eszter
Hetti → Henrietta
Hetty → Eszter
Hilarius → Győző, Szilárd
Hilda → Ildikó
Hilde → Ildikó
Hildegárd → Ildikó
Hlodwihs → Lajos
Hlovis → Lajos
Hlútwig → Lajos
Honor → Nóra
Honóra → Nóra
Honoráta → Nóra
Honória → Nóra
Honorina → Nóra
Hródbert → Róbert
Hroudland → Roland
Hroudmand → Roland
Hruodolf → Rudolf
Hruodwulf → Rudolf
Hubert → Norbert, Róbert
Hynek → Henrik

I, Í

Ibcsi → Ibolya
Ibi → Ibolya
Ibike → Ibolya
Iboly → Ibolya
Ibolyácska → Ibolya
Ibolyka → Ibolya
Ibus → Ibolya

Ica → Ida, Ilona
Icácska → Ilona
Icó → Ilona
Icu → Ida, Ilona
Icuka → Ida, Ilona
Iculi → Ilona
Icus → Ilona
Icuska → Ilona
Iccsi → István
Icsó → István
Idaberga → Ida
Ide → Ida
Idu → Ida
Iduci → Ida
Iduka → Ida
Idus → Ida
Iduska → Ida
Iga → Ágnes
Igi → Ignác
Iгна → Ignác
Ignace → Ignác
Ignacio → Ignác
Ignacy → Ignác
Ignatius → Ignác
Ignaz → Ignác
Ignazio → Ignác
Igó → Ignác
Igu → Ignác
Iguş → Ignác
Ila → Ilona
Ilácska → Ilona
Ilca → Ilona
Ilcsa → Ilona
Ilszi → Ildikó, Ilona
Ilsike → Ilona
Ilda → Ildikó
Ildi → Ildikó
Ildi-Bildi → Ildikó
Ildi-Csildi → Ildikó
Ildike → Ildikó
Ildó → Ildikó
Ildus → Ildikó
Ilemer → Elemér
Ili → Ildikó, Ilona

Ilike → Ilona
Ilka → Ilona
Ilkó → Ildikó, Ilona
Ilkócska → Ilona
Illa → Ilona
Ilma → Ilona
Ilók → Ilona
Ilon → Ilona
Ilonca → Ilona
Ilonka → Ilona
Ilu → Ilona
Iluci → Ilona
Ilus → Ilona
Iluska → Ilona
Ilze → Erzsébet
Imcsi → Imre
Imelda → Emma, Irma
Imi → Imre
Imkó → Imre
Imri → Imre
Imrich → Imre
Imris → Imre
Imrus → Imre
Inci → Ilona, Imre
Incike → Ilona
Indra → Henrietta
Inés → Ágnes
Inez → Ágnes
Inigo → Ignác
Inigo → Ignác
Iosef → József
Iosif → József
Ioszif → József
Ircsi → Irén
Irena → Irén
Irene → Irén
Irène → Irén
Irène → Irén
Irénke → Irén
Iri → Irén
Irike → Irén
Irina → Irén
Irke → Irén
Irma → Emma

Irmácska → Irma
Irmí → Irma
Irmike → Irma
Irmin → Emma, Irma
Irmu → Irma
Irmuci → Irma
Irmus → Irma
Irmuska → Irma
Irvin → Ervin
Irving → Ervin
Irwin → Ervin
Isabel → Erzsébet
Ista → István
Istefán → István
Isti → István
Istike → István
Istó → István
Istók → István
Istu → István
Istuka → István
Ivan → Iván
Iván → János
Ivána → Zsanett
Ivánca → Iván
Ivánci → Iván
Iváncsa → Iván
Ivánka → Iván
Ivános → Iván
Ivica → Zsanett
Ivó → Iván
Ivola → Ibolya
Iwan → Iván
Iza → Erzsébet
Izabel → Erzsébet
Izabell → Erzsébet
Izabella → Erzsébet
Izidóra → Dóra
Izsák → József
Izsó → József
Izsóf → József

J

Jack → János

Ján → János
Jana → Zsanett
Jancsa → János
Jancsi → János
Jancsicska → János
Jancsika → János
Jancsó → János
Janek → János
Janesz → János
Janet → Zsanett
Janette → Zsanett
Janez → János
Jani → János
Janika → János
Janina → Zsanett
Janis → János
Janka → János, Zsanett
Jankó → János
Janó → János
Janóka → János
János → Iván
Jánoska → János
Janusz → János
Jazep → József
Jean → János
Jeanette → Zsanett
Jeannette → Zsanett
Jegor → György
Jekatyerina → Katalin
Jelena → Ilona
Jelizaveta → Erzsébet
Jelizavéta → Erzsébet
Jelka → Ilona
Jella → Gabriella
Jelona → Ilona
Jenci → Jenő
Jencsó → Jenő
Jendrzej → András
Jenke → Jenő
Jenkő → Jenő
Jenni → Zsanett
Jenőcske → Jenő
Jens → János
Jerne → Irén

Jerzy → György
Jeszi → Jenő
Jetta → Henrietta
Jetti → Henrietta
Jeva → Éva
Jevgenyij → Jenő
Jindra → Henrietta
Jindřich → Henrik
Jindřiška → Henrietta
Jiří → György
Jitka → Judit
Joanes → Iván, János
Joannes → János
Joános → Iván, János
Joca → József
Joci → Jolán, József
Jocika → Jolán, József
Jocó → Jolán, József
Jocóka → József
Jodó → József
Jodóka → József
Joe → József
Johan → János
Johanan → János
Johann → János
Johanna → Anita, Zsanett
Johannes → Iván, János, Zsanett
Johannus → János
John → János
Johnny → János
Jóka → József
Jola → Jolán
Jolana → Jolán
Jolanda → Jolán
Jolánka → Jolán
Jolánta → Jolán
Jolcsi → Jolán
Jóleán → Jolán
Joli → Jolán
Jolika → Jolán
Jolka → Jolán
Jolóka → Jolán
Jon → János
Joose → József

Jorge → György
Jürgen → György
Jřrn → György
Jósa → József
José → József
Josef → József
Joseph → József
Jósi → József
Josip → József
Jóska → József
Jóski → József
Joskó → József
Joskuca → József
Joso → József
Josze → József
Joszef → József
Joszif → József
Joszip → József
Joszko → József
Joszo → József
Jovan → János
Jovános → Iván
Jovilius → Júlia
Joza → József
Joze → József
Jozef → József
Jozó → József
Józsa → József
Jozse → József
Józsefka → József
Józsí → József
Józsika → József
Józsikó → József
Jozsó → József
Juan → János
Juanita → Anita
Juci → Judit, Júlia, Julianna
Jucika → Judit, Júlia, Julianna
Jucó → Judit, Júlia, Julianna
Jucóka → Judit
Jucus → Judit, Júlia, Julianna
Jucuska → Judit, Júlia, Julianna
Juda → Júlia, Julianna
Judi → Judit, Julianna

Judika → Judit
Judita → Judit
Judith → Judit
Juditka → Judit
Judka → Judit
Judó → Judit, Júlia, Julianna
Judóka → Judit
Judus → Judit
Juduska → Judit
Judy → Judit
Judyta → Judit
Juhani → János
Jula → Júlia, Julianna
Jula-Dula → Julianna
Jula-Pula → Júlia, Julianna
Julcsa → Júlia, Julianna
Julesi → Júlia, Julianna
Jules → Gyula
Juli → Júlia, Julianna
Julia → Júlia
Júlia → Julianna
Juliana → Julianna
Juliána → Júlia, Julianna
Julianna → Júlia, Lilla
Juliánna → Julianna
Julianus → Julianna
Juli-Duli → Júlia, Julianna
Julie → Júlia
Julienne → Julianna
Julietta → Júlia, Julianna
Julika → Júlia, Julianna
Julilla → Júlia, Julianna
Julinka → Júlia, Julianna
Julio → Gyula
Julis → Júlia, Julianna
Juliska → Júlia, Julianna
Julitta → Júlia, Julianna
Julius → Gyula, Júlia
Juliusz → Gyula
Júliusz → Gyula
Julka → Júlia, Julianna
Julkó → Julianna
Juló → Júlia, Julianna
Jurij → György

Juszuf → József
Juti → Judit
Jutika → Judit
Jutka → Judit
Jutkácska → Judit
Jutkó → Judit
Jutkóci → Judit
Jutkócska → Judit
Jutó → Judit
Jutta → Judit
Juttácska → Judit
Jutti → Judit
Juttika → Judit
Juuso → József

K

Käthe → Katalin
Kaapo → Gábor
Kaappo → Gábor
Kaapro → Gábor
Kaarle → Károly
Kacácska → Katalin
Kaci → Katalin
Kacika → Katalin
Kacus → Katalin
Kacsó → Kálmán
Kál → Kálmán
Kala → Kálmán
Kalacs → Kálmán
Kalára → Klára
Kalári → Klára
Kalárka → Klára
Kalas → Kálmán
Kali → Kálmán, Klára
Káli → Kálmán
Kálics → Kálmán
Kalis → Kálmán
Kálmánka → Kálmán
Kálmi → Kálmán
Kálmus → Kálmán
Kaló → Kálmán
Kálócs → Kálmán
Kalos → Kálmán

Kálya → Kálmán
Kámcsi → Kálmán
Kami → Kálmán
Kamu → Kálmán
Karcsi → Károly
Karcsó → Károly
Karel → Károly
Karen → Katalin, Kitty
Karesz → Károly
Kari → Károly
Kári → Károly
Karin → Katalin, Kitty
Karina → Katalin, Kitty
Karl → Károly
Karle → Károly
Karlo → Károly
Káró → Károly
Karol → Károly
Károly → Sarolta
Károlyka → Károly
Karuly → Károly
Karus → Károly
Kata → Katalin, Kitty
Katácska → Katalin
Katalin → Kitty
Katalinka → Katalin
Katarina → Katalin, Kitty
Katarzyna → Katalin
Kate → Katalin
Katharina → Katalin
Katherine → Katalin
Kathi → Katalin
Kathleen → Katalin
Kathrein → Katalin
Kathrin → Katalin
Kathryn → Katalin
Kati → Katalin
Katica → Katalin, Kitty
Katicácska → Katalin
Katici → Katalin
Katika → Katalin
Katina → Katalin
Katinka → Katalin, Kitty
Katka → Katalin

Katkó → Katalin
Kató → Katalin, Kitti
Katócska → Katalin
Katóka → Katalin
Katonka → Katalin
Katrín → Katalin, Kitti
Katrína → Katalin
Katu → Katalin
Katuci → Katalin
Katus → Katalin
Katuska → Katalin
Katya → Katalin
Kátya → Katalin
Katyerina → Katalin
Katyí → Katalin
Katyika → Katalin
Katyó → Katalin
Katyus → Katalin
Kercsó → Károly
Keresztély → Krisztián, Krisztina
Kerstin → Krisztina
Késa → Gizella
Kev → Kevin
Kevi → Kevin
Kévin → Kevin
Kiara → Klára
Kingácska → Kinga
Kingi → Kinga
Kinguci → Kinga
Kingus → Kinga
Kini → Kinga
Kiri → Kristóf, Krisztina
Kiriska → Krisztina
Kisanna → Anett, Anikó, Anita, Anna
Kiskata → Katalin
Kiskatalin → Katalin
Kiskati → Katalin
Kiskató → Katalin
Kisó → Anett, Anikó, Anita, Anna
Kisréka → Réka
Kiszsuzsa → Zsuzsanna
Kitti → Katalin
Kittike → Katalin, Kitti
Kittus → Kitti

Kitty → Katalin, Kitti
Klara → Klára
Klárcsi → Klára
Klári → Klára
Klárica → Klára
Klárika → Klára
Kláríkó → Klára
Klárís → Klára
Klarisz → Klára
Klarissza → Klára
Klau → Klaudia
Klaudetta → Klaudia
Klaudi → Klaudia
Klaudiána → Klaudia
Klaudiusz → Klaudia
Klaus → Miklós
Kolett → Nikolett, Nikoletta
Koletta → Nikolett, Nikoletta
Kolman → Kálmán
Koloman → Kálmán
Kolos → Miklós
Kolozs → Miklós
Kolta → Miklós
Konstantin → Szilárd
Konstanty → Szilárd
Konstantyn → Szilárd
Konstantyn → Szilárd
Kori → Kornél
Korika → Kornél
Kornel → Kornél
Kornelius → Kornél
Kornélka → Kornél
Korni → Kornél
Kornika → Kornél
Kornis → Kornél
Kozett → Nikolett, Nikoletta
Kricsi → Kristóf
Kriemhilda → Ildikó
Krimhilda → Ildikó
Kriska → Kristóf, Krisztina
Kristen → Krisztián
Kristi → Kristóf
Kristian → Krisztián
Kristián → Krisztián

Kristó → Kristóf
Krištof → Kristóf
Kristopher → Kristóf
Krisz → Krisztián, Krisztina
Kriszta → Krisztina
Krisztácska → Krisztina
Kriszti → Krisztián, Krisztina
Krisztián → Krisztina
Krisztiána → Krisztina
Krisztike → Krisztina
Krisztinka → Krisztina
Krisztofer → Kristóf
Krisztophorosz → Kristóf
Kriza → Krisztina
Krizsó → Kristóf
Krystian → Krisztián
Kryštof → Kristóf
Krystyn → Krisztián
Krzysztof → Kristóf
Kunigunda → Kinga

L

Laca → László
Laca-Baca → László
Lacek → László
Laci → László
Lacika → László
Laci-Maci-Paci → László
Lacinka → László
Lacinkó → László
Lackó → László
Lackócska → László
Lackó-Fickó → László
Lackó-Packó → László
Lacóka → László
Lacus → László
Ladislao → László
Ladislaus → László
Ladislav → László
Laja → Lajos
Lajcsi → Lajos
Laji → Lajos
Lajkó → Lajos

Lajoska → Lajos
Lala → Lajos
Lali → Lajos
Lándor → Nándor
Lara → Laura
Lászlóka → László
Laure → Laura
Laurencia → Laura
Laurentius → Laura
Lauretta → Laura
Lauri → Laura
Lavra → Laura
Leander → Nándor
Leksi → Elek
Leksz → Elek
Lekszi → Elek
Léna → Ilona, Magdolna
Lénárd → Richárd
Lenka → Ilona
Lenke → Ilona, Magdolna
Lenóra → Nóra
Leonárd → Richárd
Leonóra → Nóra
Letta → Ibolya, Nikolett, Nikoletta
Letti → Nikolett, Nikoletta
Levéd → Levente
Levedi → Levente
Levi → Levente
Levike → Levente
Levus → Levente
Lewis → Lajos
Lexi → Alex
Lia → Júlia, Julianna, Livia
Liána → Júlia, Julianna
Lida → Lilla
Lidi → Livia
Lídia → Lilla
Lili → Erzsébet, Júlia, Julianna, Lilla, Livia
Lilia → Lilla
Lilike → Lilla
Lilla → Júlia, Julianna, Livia
Lillácska → Lilla
Lillah → Lilla
Lilli → Lilla

Lillie → Lilla
Lillus → Lilla
Liló → Lilla
Lilu → Lilla
Lily → Lilla
Lina → Evelin, Ilona
Linda → Melinda
Lindácska → Melinda
Lindus → Melinda
Linduska → Melinda
Linka → Júlia, Julianna
Linus → Evelin
Lisa → Erzsébet
Lisbet → Erzsébet
Livi → Lívia
Lívi → Lívia
Livia → Lívia
Lívia → Lilla
Liviána → Lilla, Lívia
Livianna → Lilla, Lívia
Livius → Lívia
Líviusz Lívia
Livka → Lívia
Liza → Erzsébet
Lizavéta → Erzsébet
Lizett → Erzsébet
Lizetta → Erzsébet
Lizi → Erzsébet
Lóci → Lóránt
Lodovico → Lajos
Lola → Ilona, Jolán, Júlia, Julianna
Lois → Lajos
Lona → Ilona
Lonci → Ilona
Lonka → Ilona
Lora → Laura
Lóra → Laura
Lorán → Lóránt
Loránd → Lóránt, Roland
Lóránt → Roland
Lorella → Laura
Loretta → Laura
Lóri → Laura, Lóránt
Lórika → Laura

Lorin → Laura
Lorina → Laura
Louis → Lajos
Lőrinc → Laura
Luděk → Lajos
Ludovicus → Lajos
L'udovit → Lajos
Ludvig → Lajos
Ludvík → Lajos
Ludwig → Lajos
Ludwik → Lajos
Luigi → Lajos
Luis → Lajos
Luis → Lajos
Lula → Júlia, Julianna
Luli → Julianna
Lulika → Julianna
Lulis → Julianna

M

Maca → Magdolna, Margit, Mária
Maci → László, Magdolna, Margit, Mária, Márta
Maciej → Máté
Mackó → Máté
Macó → Máté
Macóka → Máté
Macus → Margit
Macuska → Margit
Maddalena → Magdolna
Madeleine → Magdolna
Madeline → Magdolna
Madlen → Magdolna
Madléna → Magdolna
Magda → Magdolna
Magdalena → Magdolna
Magdaléna → Magdolna, Mária
Magdalene → Magdolna
Magdalina → Magdolna
Magdi → Magdolna
Magdika → Magdolna
Magdó → Magdolna
Magduci → Magdolna
Magdus → Magdolna

Magduska → Magdolna
Maja → Mária
Malgorzata → Margit
Manci → Magdolna, Margit, Mária
Mancika → Margit, Mária
Manda → Magdolna
Manga → Mária
Manka → Mária
Manna → Magdolna, Mária
Manni → Magdolna
Mannika → Magdolna
Manon → Mária
Manya → Margit
Manyi → Magdolna, Margit, Mária
Manyika → Margit, Mária
Mara → Mária
Marc → Márk
Marcel → Marcell
Marcelino → Marcell
Marcell → Márk
Marcellino → Marcell
Marcellka → Marcell
Marcello → Marcell
Marcellus → Marcell
Marcelo → Marcell
Marci → Marcell, Mária, Márió, Márk, Márton
Marcika → Márió, Márton
Marcin → Márton
Marcinka → Márton
Marco → Márk
Marcos → Márk
Marcu → Márk
Marcus → Marcell, Márk
Marcsa → Mária, Marianna
Marsi → Mária, Marianna
Marsika → Mária
Marsóka → Mária
Marsu → Mária
Marsuka → Mária
Marek → Márk
Marfa → Márta
Margaret → Margit
Margarét → Margit, Rita
Margareta → Margit

Margaréta → Margit, Rita
Margarete → Margit
Margarita → Margit, Rita
Margherita → Rita
Margie → Margit
Margit → Gyöngyi, Rita
Margita → Margit, Rita
Margitka → Margit
Margitta → Margit, Rita
Margó → Margit, Rita
Margot → Margit
Marguerite → Margit
Mari → Annamária, Mária, Marianna
Mári → Annamária, Mária
Maria → Mária
Mária → Annamária, Mariann, Marianna
Mariabella → Mária
Máriácska → Mária
Mariam → Mária, Mariann
Marian → Marianna
Marián → Marianna
Mariana → Mariann, Marianna
Marianka → Mariann, Marianna
Mariann → Mária, Marianna
Marianna → Mária, Mariann
Marianne → Mariann, Marianna
Marianus → Marianna
Maria-Thereza → Mária
Marica → Mária
Marici → Mária
Marie → Mária
Mariella → Mária
Marielore → Mária
Marieluise → Mária
Marierose → Mária
Marietheres → Mária
Marietta → Mária
Marigold → Mária
Marija → Mária
Marijana → Marianna
Marika → Annamária, Mária, Marianna
Márika → Mária
Márikó → Mária
Marina → Mária

Marinella → Mária
Marinetta → Mária
Marinka → Mária
Mario → Márió
Mário → Márió
Márió → Renátó
Marion → Mária, Mariann
Marióra → Mária
Maris → Mária
Mariska → Mária
Máriskó → Mária
Marita → Mária
Marius → Márió
Máriusz → Márió
Marizebill → Mária
Mark → Márk
Márk → Marcell
Márki → Márk
Marko → Márk
Markó → Marcell, Márió, Márk
Márkó → Marcell, Márk
Markus → Márk
Márkus → Marcell, Márk
Marlene → Mária
Marléne → Magdolna, Mária
Marlies → Mária
Marlis → Mária
Márok → Márk
Mart → Martin
Marta → Márta
Mártácska → Márta
Martha → Márta
Marthe → Márta
Marti → Martin, Márton
Márti → Márta
Mártika → Márta
Martin → Márton
Martinka → Martin
Martino → Márton
Martinus → Martin, Márton
Martis → Márton
Martó → Márton
Márton → Martin
Mártonka → Márton

Martonus → Márton
Martos → Martin, Márton
Mártu → Márta
Mártuci → Márta
Mártuka → Márta
Martus → Márton
Mártus → Márta
Mártuska → Márta
Mary → Mária
Marylin → Mária
Masa → Mária
Mása → Mária
Máté → Mátyás
Matej → Máté
Mátéka → Máté
Mathai → Máté
Mathieu → Máté
Máti → Máté
Mátic → Máté
Maticska → Mátyás
Mátika → Máté
Mátikó → Máté
Matis → Máté
Matkó → Máté
Mató → Máté
Matthäus → Máté, Mátyás
Matthew → Máté, Mátyás
Matthias → Mátyás
Mattitjahu → Máté, Mátyás
Matus → Máté
Matvej → Máté
Matya → Mátyás
Matyesz → Mátyás
Matyi → Márton, Máté, Mátyás
Matyika → Márton, Máté, Mátyás
Matyis → Máté, Mátyás
Matyka → Mátyás
Matykó → Máté, Mátyás
Matyó → Máté, Mátyás
Matyók → Máté, Mátyás
Matyóka → Máté, Mátyás
Matyuli → Mátyás
Matyus → Máté, Mátyás
Mátyus → Máté, Mátyás

Maura → Mária
Maximilián → Mihály
Médi → Magdolna
Melasz → Melinda
Melaszka → Melinda
Melcsi → Melinda
Melcsike → Melinda
Meli → Melinda
Melike → Melinda
Mélinda → Melinda
Melindácska → Melinda
Melka → Melinda
Mellácska → Melinda
Melus → Melinda
Meluska → Melinda
Mese → Emese
Mesi → Emese, Tímea
Mesike → Emese
Meske → Emese
Méta → Margit, Rita
Metella → Margit, Rita
Metta → Margit, Rita
Mía → Mária
Mica → Mihály, Miklós
Michael → Mihály
Michal → Mihály
Michał → Mihály
Michel → Mihály
Michele → Mihály
Michiel → Mihály
Mici → Mária
Micike → Mária
Mickó → Miklós
Micó → Miklós
Micók → Miklós
Micu → Mihály, Miklós
Miett → Mária
Mietta → Mária
Miguel → Mihály
Miha → Mihály
Mihail → Mihály
Mihály → Miklós
Mihi → Mihály
Mihó → Mihály

Mihócsa → Mihály
Mihók → Mihály
Mika → Mihály
Mikael → Mihály
Mikaél → Mihály
Mike → Mihály, Miklós
Mikeás → Mihály
Mikes → Mihály, Miklós
Miki → Miklós
Mikkel → Mihály
Miklós → Mihály
Mikó → Mihály, Miklós
Mikócska → Mihály
Mikolaj → Miklós
Miksa → Mihály, Miklós
Mikuláš → Miklós
Mikus → Miklós
Mila → Milán
Milan → Milán
Milánka → Milán
Mile → Emil
Milke → Emil
Mílko → Emil
Milkó → Milán
Miló → Milán
Milos → Milán
Milus → Milán
Mimi → Mária, Noémi
Minya → Mihály
Míriam → Mária
Mirjam → Mária
Mirjána → Mária
Misa → Mihály
Misi → Mihály
Misike → Mihály
Miska → Mihály
Miskó → Mihály
Misó → Mihály
Misu → Mihály
Misuka → Mihály
Mítchel → Mihály
Mitya → Mihály
Mityu → Mihály
Móci → Máté, Mátyás

Moira → Mária
Molli → Mária
Mona → Mónika
Móna → Mónika
Moncsi → Mónika
Moni → Mónika
Móni → Mónika
Monica → Mónika
Mónica → Mónika
Monika → Mónika
Monique → Mónika
Mónus → Mónika
Morton → Márton
Möci → Melinda
Möcike → Melinda
Muci → Emma, Irma, Magdolna
Mucika → Emma, Irma
Mucus → Emma
Mucuska → Emma

N

Naca → Anna
Náci → Ignác
Nackó → Ignác
Nana → Anna
Náncsi → Nándor
Nandi → Nándor
Nándi → Nándor
Nanett → Anett, Anikó, Anita, Anna
Nanetta → Anett, Anikó, Anita, Anna
Nanette → Anett, Anna
Nani → Anna
Nanica → Anna
Nanus → Anna
Naomi → Noémi
Naómi → Noémi
Napóleon → Renátó
Nella → Nóra, Petra
Nelli → Nóra, Petra
Nesó → Ágnes
Nesóka → Ágnes
Netka → Anett
Netta → Ágnes, Anett, Anikó, Anita, Anna

Netti → Ágnes, Anett, Anikó, Anita, Anna
Niccolo → Miklós
Nicholas → Miklós
Nici → Anita
Nick → Miklós
Nicol → Miklós
Nicola → Miklós
Nicolae → Miklós
Nicolas → Miklós
Nicolás → Miklós
Nicolaus → Miklós
Nicoletta → Nikolett
Nicolette → Nikolett, Nikoletta
Niels → Miklós
Niki → Nikolett, Nikoletta
Nikike → Nikolett, Nikoletta
Niklas → Miklós
Nikó → Nikolett
Nikóka → Nikolett
Nikol → Miklós, Nikolett, Nikoletta
Nikola → Nikolett, Nikoletta
Nikolaosz → Miklós, Nikolett
Nikolasz → Miklós
Nikolaus → Miklós
Nikoleta → Nikolett, Nikoletta
Nikolett → Nikoletta
Nikoletta → Nikolett
Nikolette → Nikolett, Nikoletta
Nikus → Nikolett
Nikuska → Nikolett
Nina → Anett, Anikó, Anita, Anna
Ninell → Anett, Anikó, Anita, Anna
Ninett → Anett, Anikó, Anita, Anna
Ninetta → Anett, Anikó, Anita, Anna
Ninon → Anett, Anikó, Anita, Anna
Ninus → Anna
Nita → Anita
Nitus → Anita
Noemi → Noémi
Noemí → Noémi
Noémie → Noémi
Noi → Noémi
Nojka → Noémi
Nomi → Noémi

Noncsi → Noémi
Noni → Noémi
Noora → Nóra
Nora → Nóra
Nóracska → Nóra
Norah → Nóra
Norbert → Róbert
Norberto → Norbert
Norbi → Norbert
Norcsi → Nóra, Norbert
Nordbert → Norbert
Nori → Norbert
Nóri → Nóra
Nórika → Nóra
Norina → Nóra
Norkó → Nóra, Norbert
Norman → Norbert
Noró → Norbert
Norrberht → Norbert
Norton → Norbert
Nusi → Anna

Ny

Nyikolaj → Miklós

O, Ó

Odiló → Ottó
Odo → Ottó
Odó → Ottó
Ódor → Ottó
Olcsi → Olivér
Olcsika → Olivér
Olgácska → Olga
Olgi → Olga
Olgica → Olga
Olgika → Olga
Oli → Olga, Olivér
Olica → Olga
Olika → Olivér
Olinka → Olga
Oliver → Olivér
Oliverio → Olivér

Olivérke → Olivér
Olivier → Olivér
Oliviero → Olivér
Orlando → Roland
Orlandó → Lőránt, Roland
Orsi → Orsolya
Orsik → Orsolya
Orsika → Orsolya
Orsina → Orsolya
Orsola → Orsolya
Oszip → József
Ota → Ottó
Otelló → Ottó
Otfrid → Ottó
Otho → Ottó
Othon → Ottó
Oti → Ottó
Otmár → Ottó
Oto → Ottó
Otti → Ottó
Ottília → Etelka
Otto → Ottó
Ottócska → Ottó
Ottóka → Ottó
Ottokár → Ottó
Otton → Ottó
Ottone → Ottó
Ottu → Ottó

Ö, Ó

Örzse → Erzsébet
Örzi → Erzsébet
Örzsik → Erzsébet
Örzsike → Erzsébet
Örzsók → Erzsébet

P

Paavo → Pál
Pablo → Pál
Packó → László
Pádraig → Patrik
Paja → Pál

Palcsi → Aladár, Pál
Palcsó → Pál
Pali → Pál
Palkó → Pál
Panci → Anna
Pancsa → Anna
Pancsi → Anna, János
Pancsika → Anna
Panda → Anna
Panka → Anett, Anikó, Anita, Anna
Pankó → Anna
Panna → Anett, Anikó, Anita, Anna
Panni → Anett, Anikó, Anita, Anna
Pannika → Anna
Paolo → Pál
Pati → Patrik
Patri → Patrik
Patrice → Patrik
Patricio → Patrik
Patricius → Patrik
Patrick → Patrik
Patrizio → Patrik
Patrycy → Patrik
Patryk → Patrik
Patus → Patrik
Patya → Pál
Paul → Pál
Paulus → Pál
Paval → Pál
Pavao → Pál
Pavel → Pál
Pavle → Pál
Pavol → Pál
Paweł → Pál
Pé → Péter
Pecó → Ferenc
Pecó → Ferenc
Pedro → Péter
Peer → Péter
Peggi → Margit, Rita
Penzsi → Erzsébet
Pentti → Benedek
Pepce → József
Pepe → József, Péter

Pepi → József
Pepito → József
Peppe → József
Per → Péter
Perez → Péter
Pertti → Albert
Perzsi → Erzsébet
Pesta → István
Pestu → István
Pestuka → István
Pestus → István
Pestuska → István
Peta → Péter
Peták → Péter
Petar → Péter
Peter → Péter
Péterke → Péter
Peti → Péter, Petra
Petike → Péter
Petka → Petra
Petkó → Péter
Pető → Péter
Petr → Péter
Petre → Péter
Petres → Péter
Petri → Péter, Petra
Petronella → Petra
Petrónia → Petra
Petróniusz → Péter, Petra
Petrosz → Péter
Petru → Péter
Petrus → Péter, Petra
Petur → Péter
Petúr → Péter
Petus → Péter
Petya → István, Péter
Petyka → Péter
Petykó → István, Péter
Petyó → Péter
Petyusz → Péter
Péva → Éva
Pezsi → Erzsébet
Phereniké → Veronika
Piero → Péter

Pierre → Péter
Pieter → Péter
Pietro → Péter
Pikó → Piroška
Pila → Ilona
Pinke → Imre
Piotr → Péter
Piraska → Piroška
Piresi → Piroška
Piri → Irén, Piroška
Pirike → Piroška
Pirisk → Piroška
Piriska → Piroška
Pirka → Piroška
Pirkó → Piroška
Piró → Piroška
Pirók → Piroška
Piros → Piroška
Piru → Piroška
Pista → István
Pisti → István
Pistike → István
Pistók → István
Pistu → István
Pistuka → István
Pitta → István
Pityesz → István
Pityi → István
Pitykó → István
Pityu → István
Pityuci → István
Pityuka → István
Pityus → István
Pityusz → István
Pjotr → Péter
Póka → Pál
Polli → Mária
Pósa → Pál
Poti → Ottó
Potyó → Pál
Pöre → Erzsébet
Pöri → Erzsébet
Pörke → Erzsébet
Pörzsi → Erzsébet

Prisca → Piroska
Priscila → Piroska
Priscilla → Piroska
Priszcilla → Piroska
Putyi → István
Putyu → István
Putyus → István

R

Réci → Réka
Récike → Réka
Reeta → Rita
Reetta → Rita
Rékácska → Réka
Rékuci → Réka
Rékus → Réka
Rena → Renátó
Renata → Renáta
Renate → Renáta
Renato → Renátó
Renáto → Renátó
Renatus → Renáta, Renátó
Renátusz → Renátó
Renci → Renáta
Rencsi → Renáta
René → Renátó
Renée → Renáta
Reni → Renáta, Renátó
Renike → Renáta, Renátó
Renó → Renátó
Renóka → Renátó
Renus → Renáta, Renátó
Reszka → Teréz, Terézia
Réta → Margit, Rita
Reza → Teréz, Terézia
Rezi → Terézia
Rézi → Terézia
Rezsi → Rezső
Rezsike → Rezső
Rezsőke → Rezső
Ria → Mária, Valéria
Riácska → Mária
Ricardo → Richárd

Riccardo → Richárd
Richard → Richárd
Rickard → Richárd
Ricsi → Erika, Richárd
Rihárd → Richárd
Rik → Erik
Rika → Erika, Henrietta, Ibolya
Rikard → Richárd
Rikárd → Richárd
Rikarda → Ibolya
Rikhart → Richárd
Riki → Erik, Erika, Henrik, Patrik, Richárd
Rita → Margit
Ritácska → Rita
Ríti → Rita
Ritu → Rita
Rituka → Rita
Ritus → Rita
Rituska → Rita
Riza → Róza, Rozália, Rózsa, Terézia
Robert → Róbert
Róbert → Norbert, Roland
Róbertke → Róbert
Roberto → Róbert
Robesz → Róbert
Robi → Róbert
Robici → Róbert
Robika → Róbert
Robin → Róbert
Robinka → Róbert
Robinson → Róbert
Roderik → Roland
Rodolfo → Rudolf
Rodolph → Rudolf
Rodolphe → Rudolf
Rodrigó → Roland
Roeland → Roland
Rola → Roland
Roland → Lóránt
Rolánd → Roland
Rolando → Roland
Rolandus → Roland
Rolcsi → Roland
Rolf → Rudolf

Roli → Roland
Rolló → Roland
Rómeó → Renátó
Ronett → Veronika
Ronetta → Veronika
Roni → Veronika
Rosa → Róza, Rozália
Rosalia → Rozália
Rosalie → Rozália
Rose → Róza
Roszka → Rozália
Roza → Róza, Rozália
Róza → Rozália, Rózsa
Róza → Róza
Rózácska → Róza
Rozál → Rozália
Rozáli → Rozália
Rozália → Róza, Rózsa
Rozalinda → Róza, Rozália, Rózsa
Rozálka → Rozália
Rozanna → Róza, Rozália, Rózsa
Rozi → Róza, Rozália, Rózsa
Rózi → Róza, Rózsa
Rozika → Róza, Rozália, Rózsa
Rozina → Róza, Rozália, Rózsa
Rozinka → Rozália
Rozita → Róza, Rozália, Rózsa
Rozó → Rozália
Rózsa → Róza, Rozália
Rózsácska → Rózsa
Rózsi → Róza, Rózsa
Rózsika → Rózsa
Röné → Renáta
Rudi → Rezső, Rudolf
Rudicska → Rudolf
Rudika → Rudolf
Rudolf → Rezső, Roland
Rudolfo → Rudolf
Rudolph → Rudolf
Rudus → Rudolf
Ruduska → Rudolf
Rupert → Róbert
Rúzsza → Rozália, Rózsa
Rúzsi → Rozália

Rúzsika → Rózsa
Ruzsinka → Rozália
Ryszard → Richárd

S

Saara → Sára
Sabina → Szabina
Sabine → Szabina
Sabinus → Szabina
Saca → Sándor, Sarolta
Saci → Sára, Sarolta
Sacika → Sára, Sarolta
Sackó → Sára, Sarolta
Sacó → Sára
Sanci → Sándor
Sandi → Sándor
Sándor → Alex, Elek
Sándorka → Sándor
Sandra → Alexandra
Sandri → Sándor
Sándri → Sándor
Sanka → Sándor
Sankó → Sándor
Sankóci → Sándor
Sanna → Zsuzsanna
Sanni → Zsuzsanna
Sanyi → Sándor
Sanyika → Sándor
Sanykó → Sándor
Sanykóci → Sándor
Sanyó → Sándor
Sanyóci → Sándor
Sanyóka → Sándor
Sanyuci → Sándor
Sara → Sára, Sarolta
Sára → Sarolta
Sarah → Sára
Sari → Sarolta
Sári → Sára, Sarolta
Sáríka → Sára
Sárikó → Sára
Sarolt → Sarolta
Satya → Sándor, Sarolta

Saveta → Erzsébet
Segismundo → Zsigmond
Seiorse → György
Siegesmund → Zsigmond
Siegmund → Zsigmond
Sigismond → Zsigmond
Sigismondo → Zsigmond
Sigismund → Zsigmond
Sigismundo → Zsigmond
Sigmund → Zsigmond
Silvester → Szilveszter
Silvestr → Szilveszter
Silvestre → Szilveszter
Silvia → Szilvia
Silvie → Szilvia
Silvija → Szilvia
Sofia → Zsófia
Solt → Zoltán, Zsolt
Solya → Orsolya
Soma → Kornél
Sophia → Zsófia
Sophie → Zsófia
Sotyek → Sándor
Staffan → István
Stefan → István
Stefán → István
Stefánia → Fanni
Stefano → István
Stefi → Fanni, István
Stefike → István
Stefka → István
Stefkó → István
Stella → Eszter
Štěpán → István
Stephan → István
Stephane → István
Stephanie → Fanni
Stephanus → István
Stephen → István
Steven → István
Sue → Zsuzsanna
Sundri → Sándor
Sunyi → Sándor
Susan → Zsuzsanna

Susanna → Zsuzsanna
Susannah → Zsuzsanna
Susanne → Zsuzsanna
Suse → Zsuzsanna
Susette → Zsuzsanna
Susy → Zsuzsanna
Suzanna → Zsuzsanna
Suzanne → Zsuzsanna
Suzette → Zsuzsanna
Sylva → Szilvia
Sylvest → Szilveszter
Sylvester → Szilveszter
Sylvestre → Szilveszter
Sylvi → Szilvia
Sylvia → Szilvia
Sylvie → Szilvia
Sylwia → Szilvia

Sz

Szabcsi → Szabina, Szabolcs
Szabella → Szabina
Szabi → Szabina, Szabolcs
Szabika → Szabolcs
Szabin → Szabina
Szabinka → Szabina
Szabó → Szabolcs
Szabolcska → Szabolcs
Szabus → Szabolcs
Szandi → Alexandra
Szandika → Alexandra
Szandra → Alexandra
Szanna → Alexandra, Zsuzsanna
Szavéta → Erzsébet
Szelli → Sára
Szepi → József
Szilárd → Győző
Szili → Szilárd, Szilveszter, Szilvia
Szilike → Szilveszter, Szilvia
Szilkó → Szilveszter
Szilus → Szilárd
Szilva → Szilvia
Szilvácska → Szilvia
Szilveszterke → Szilveszter

Szilvi → Szilveszter, Szilvia
Szilvija → Szilvia
Szilvike → Szilveszter, Szilvia
Szilviusz → Szilvia
Szilvó → Szilvia
Szilvóka → Szilvia
Sziszi → Szilárd, Szilvia
Sziszike → Szilvia
Sziszko → Szilvia
Szjuzanna → Zsuzsanna
Szofi → Zsófia
Szófia → Zsófia
Szofja → Zsófia
Szonja → Zsófia
Szonya → Zsófia
Sztí → Eszter
Sztike → Eszter
Sztyepan → István
Szusza → Zsuzsanna
Szuszanna → Zsuzsanna
Szuszi → Zsuzsanna
Szuszika → Zsuzsanna
Szuzi → Zsuzsanna
Szüzi → Zsuzsanna
Szüzike → Zsuzsanna

T

Tama → Tamás
Tamáska → Tamás
Tamáskó → Tamás
Tami → Tamás
Tamika → Tamás
Tamó → Tamás
Tamuska → Tamás
Tanca → Tamás
Tancsi → Antal
Tani → Antal
Tappani → István
Tasziló → Renátó
Tea → Dóra, Dorina, Dorottya, Terézia
Teca → Teréz, Terézia
Teodor → Dorottya, Tivadar
Teodór → Tivadar

Teodóra → Dóra, Dorottya
Teomo → Tamás
Tera → Teréz, Terézia
Terácska → Teréz
Tercsi → Teréz, Terézia
Tercsike → Terézia
Teresa → Teréz
Teresia → Terézia
Teréz → Terézia
Tereza → Teréz, Terézia
Teréza → Terézia
Terezie → Terézia
Terezija → Terézia
Terézke → Teréz, Terézia
Teri → Teréz, Terézia
Terike → Teréz, Terézia
Terka → Teréz, Terézia
Terus → Teréz, Terézia
Teruska → Teréz, Terézia
Tessza → Terézia
Thea → Dorottya
Theodoros → Tivadar
Theresa → Teréz
Thérèsa → Teréz, Terézia
Therese → Teréz
Thérèse → Teréz, Terézia
Theresia → Terézia
Thomas → Tamás
Thomasz → Tamás
Tiba → Tibor
Tibcsi → Tibor
Tibi → Tibor, Tivadar
Tibike → Tibor, Tivadar
Tiborc → Tibor
Tiborcius → Tibor
Tibortius → Tibor
Tibsi → Tibor
Tiburcij → Tibor
Tiburcio → Tibor
Tiburtius → Tibor
Tiburzio → Tibor
Tibus → Tibor
Tika → Márta
Tike → Eszter

Tila → Attila
Tilácska → Attila
Tili → Attila
Tilike → Attila
Tilinkó → Attila
Tilla → Attila
Tilus → Attila
Tiluska → Attila
Timcsi → Tímea
Timcsike → Tímea
Tímea → Tímea
Tímeácska → Tímea
Timi → Tímea
Timike → Tímea
Timkó → Tímea
Timus → Tímea
Timuska → Tímea
Tina → Barbara, Bettina, Krisztina
Tinácska → Bettina
Tinetta → Barbara, Krisztina
Tini → Krisztina
Tinka → Katalin
Tinka → Krisztina
Tintilla → Attila
Tinus → Bettina
Titi → Tibor, Tímea, Tivadar
Titike → Tivadar
Tivi → Tivadar
Tivike → Tivadar
Tódor → Tivadar
Tom → Tamás
Toma → Tamás
Tomas → Tamás
Tomás → Tamás
Tomáš → Tamás
Tomasz → Tamás
Tomi → Tamás
Tomika → Tamás
Tomka → Antal
Tommaso → Tamás
Toncsi → Antal, Tamás
Toni → Antal
Tóni → Antal
Tony → Antal

Treszka → Terézia
Trézsi → Terézia
Tribcsi → Tibor
Trixi → Beáta, Beatrix
Tuci → Márta
Tucsi → Antal
Tücsi → Tünde
Tücsike → Tünde
Tücsök → Tünde
Tünci → Tünde
Tündér → Tünde
Tündérke → Tünde
Tündi → Tünde
Tündike → Tünde
Tüni → Tünde
Tyburejusz → Tibor
Tyburey → Tibor

U, Ú

Údó → Ottó
Ulászló → László
Uljana → Julianna
Uljána → Júlia, Julianna
Ulla → Orsolya
Ulrik → Ottó
Ulrika → Ibolya
Úna → Anna
Urška → Orsolya
Ursola → Orsolya
Ursula → Orsolya
Úrsula → Orsolya
Urszula → Orsolya
Urzula → Orsolya
Urzulina → Orsolya

V

Vala → Valéria
Valci → Valéria
Valcsa → Valéria
Valcsi → Valéria
Valcsó → Valéria
Valent → Bálint

Valentin → Bálint
Valentino → Bálint
Valentinus → Bálint
Valentýn → Bálint
Valér → Valéria
Valeria → Valéria
Valerie → Valéria
Valérie → Valéria
Vali → Valéria
Valica → Valéria
Valika → Valéria
Valikó → Valéria
Valkó → Valéria
Varfolomej → Bertalan
Varínia → Barbara, Borbála
Varja → Barbara
Varnava → Barnabás
Varvara → Barbara
Veca → Veronika
Vecka → Veronika
Velek → Elek
Velimir → Elemér
Veniamin → Benjámín
Venyamin → Benjámín
Vera → Veronika
Vercsa → Veronika
Vercsi → Veronika
Vercsike → Veronika
Veri → Veronika
Véri → Veronika
Verica → Veronika
Vérique → Veronika
Verita → Veronika
Verka → Veronika
Veron → Veronika
Verona → Veronika
Veroni → Veronika
Veronica → Veronika
Véronique → Veronika
Veronka → Veronika
Verus → Veronika
Veruska → Veronika
Veta → Erzsébet
Véta → Erzsébet

Via → Vivien
Vic → Éva
Vica → Éva, Ilona, Viktória
Vicácska → Éva
Vicente → Vince
Vici → Éva, Vince
Vicike → Éva
Victoire → Viktória
Victor → Viktor
Victoria → Viktória
Victorinus → Viktória
Vicu → Éva, Viktória
Vicus → Éva, Veronika
Vicuska → Éva
Vidor → Győző, Szilárd
Vika → Éva
Vike → Éva
Viki → Viktor, Viktória
Vikica → Viktória
Vikike → Viktória
Vikó → Viktor
Vikta → Viktória
Viktor → Bence, Győző, Viktória
Viktorij → Viktor
Viktorina → Viktória
Viktorka → Viktor
Viktu → Viktória
Viktus → Viktor, Viktória
Vikus → Viktor
Vilcsi → Vilmos
Vilém → Vilmos
Vilhelmus → Vilmos
Vili → Vilmos
Viliam → Vilmos
Vilike → Vilmos
Vilkó → Vilmos
Villemus → Vilmos
Vilma → Ilona
Vin → Ervin
Vince → Bence
Vincenc → Bence, Vince
Vincent → Vince
Vincente → Vince
Vincentius → Bence, Vince

Vincenz → Vince
Vincenzo → Vince
Vinci → Vince
Vincike → Vince
Vincus → Vince
Vincuska → Vince
Vini → Ervin, Vince
Viola → Ibolya, Szilárd
Violenta → Ibolya
Violetta → Ibolya
Violetta → Ibolya
Viorika → Ibolya
Víró → Veronika
Víróka → Veronika
Viron → Veronika
Vironka → Veronika
Vittore → Viktor
Vittoria → Viktória
Vittorio → Viktor
Vitya → Viktor
Vityi → Viktor, Viktória
Vityus → Viktor
Vivcsi → Vivien
Vivi → Vivien
Vivian → Vivien
Viviana → Vivien
Viviána → Vivien
Vivianna → Vivien
Vivienne → Vivien
Vivike → Vivien
Vladiszláv → László
Vlaszij → Balázs
Vuca → Éva
Vuka → Éva

W

Wiktor → Viktor
Wilhelm → Vilmos
Willem → Vilmos
William → Vilmos
Willy → Vilmos
Wincenty → Vince

Y

Yehudit → Judit
Yorick → György

Z

Záli → Rozália
Zálíka → Rozália
Žanet → Zsanett
Žaneta → Zsanett
Žaneta → Zsanett
Žanna → Zsanett
Zéfi → Zsófia
Zia → Terézia
Zikmund → Zsigmond
Zitácska → Zita
Ziti → Zita
Zitike → Zita
Zitu → Zita
Zituka → Zita
Zitus → Zita
Zituska → Zita
Zius → Terézia
Ziuska → Terézia
Zizi → Zita
Zoci → Zoltán
Zolcsi → Zoltán
Zoli → Zoltán
Zolics → Zoltán
Zolicska → Zoltán
Zolika → Zoltán
Zolkó → Zoltán
Zoló → Zoltán
Zolóka → Zoltán
Zolta → Zoltán, Zsolt
Zoltán → Zsolt
Zoltánka → Zoltán
Zolti → Zoltán
Zoltika → Zoltán
Zombor → Zsombor
Zotya → Zoltán
Zotyek → Zoltán
Zotyesz → Zoltán

Zotyí → Zoltán
Zotyika → Zoltán
Zotyó → Zoltán
Zotyóka → Zoltán
Zozó → Zoltán
Zuza → Zsuzsanna
Zuzi → Zsuzsanna
Zuzika → Zsuzsanna
Zuzka → Zsuzsanna
Zuzu → Zsuzsanna
Zygmunt → Zsigmond

Zs

Zsanettka → Zsanett
Zsani → Zsanett
Zsanika → Zsanett
Zsanka → Zsanett, Zsuzsanna
Zsanna → Zsanett, Zsuzsanna
Zsazsa → Zsuzsanna
Zsiga → Zsigmond
Zsigácska → Zsigmond
Zsigi → Zsigmond
Zsigike → Zsigmond
Zsigó → Zsigmond
Zsigu → Zsigmond
Zsiguci → Zsigmond
Zsike → Erzsébet
Zsizi → Zsuzsanna
Zsizsike → Zsuzsanna
Zsó → Erzsébet, Zsófia, Zsuzsanna
Zsóci → Zsófia
Zsofa → Zsófia
Zsófi → Zsófia
Zsófiika → Zsófia
Zsofika → Zsófia
Zsóka → Erzsébet, Zsófia, Zsuzsanna
Zsola → Zsolt
Zsoli → Zsolt
Zsolka → Zsolt
Zsolt → Zoltán
Zsolta → Zsolt
Zsolti → Zsolt
Zsoltika → Zsolt

Zsoltus → Zsolt
Zsolus → Zsolt
Zsombi → Zsombor
Zsombika → Zsombor
Zsomborka → Zsombor
Zsomi → Zsombor
Zsomika → Zsombor
Zsonci → Zsófia
Zsorzett → Györgyi
Zsu → Zsuzsanna
Zsú → Zsuzsanna
Zsuka → Zsuzsanna
Zsuska → Zsuzsanna
Zsuskó → Zsuzsanna
Zsuzs → Zsuzsanna
Zsuzsácska → Zsuzsanna
Zsuzsanka → Zsuzsanna
Zsuzsánka → Zsuzsanna
Zsuzsanna → Alexandra
Zsuzsánna → Zsuzsanna
Zsuzsa–Puzsa → Zsuzsanna
Zsuzsi → Zsuzsanna
Zsuzsici → Zsuzsanna
Zsuzsika → Zsuzsanna
Zsuzsinkó → Zsuzsanna
Zsuzska → Zsuzsanna
Zsuzska–Puzska → Zsuzsanna
Zsuzskó → Zsuzsanna
Zsuzsó → Zsuzsanna
Zsuzsóka → Zsuzsanna
Zsuzsu → Zsuzsanna
Zsuzsuka → Zsuzsanna
Zsuzsus → Zsuzsanna
Zsüliett → Júlia, Julianna